
ВИКТОР

ЮГО

ТОМ 6

ВИКТОР ЮГО

ТОМ 6. ДРАМИ

Превод: Стоян Бакърджиев, Иван Теофилов, Гено Генов, Димитър
Симидов

chitanka.info

МАРИОН ДЬОЛОРМ

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

МАРИОН ДЪОЛОРМ^[1]

ДИДИЕ

ЛУИ XIII

МАРКИЗ ДЪО САВЕРНИ

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ

ЛАНЖЕЛИ^[2]

ДЪО ЛАФЕМА^[3]

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД^[4]

МАРКИЗ ДЪО БРИШАНТО

ГРАФ ДЪО ГАСЕ, ВИКОНТ ДЪО БУШАВАН, КАВАЛЕР ДЪО
РОШБАРОН, ГРАФ ДЪО ВИЙАК, КАВАЛЕР ДЪО МОНПЕЗА —
офицери от Анжуйския полк

АБАТ ДЪО ГОНДИ

ГРАФ ДЪО ШАРНАСЕ

СКАРАМУШ, ГРАСИЙО, ТАЙБРА — скитащи актьори

СЪВЕТНИК ПРИ ВЪРХОВНИЯ СЪД

ГЛАШАТАЙ

НАЧАЛНИК НА СТРАЖАТА В ГРАД БЛОА

ТЪМНИЧАР

ПИСАР

ПАЛАЧ

ПЪРВИ РАБОТНИК

ВТОРИ РАБОТНИК

ТРЕТИ РАБОТНИК

СЛУГА

РОЗА

Провинциални актьори, стражи, народ, благородници, пажове

1638

---

[1] *Марион Дьолорм* — прочута през XVII в. френска куртизанка; събирала в своя салон цвѣта на придворната аристокрация. Епизодът за любовта на Марион и Дидие, залегнал в основата на драмата на Юго, е измислен. ↑

[2] *Ланжели* — историческа личност; произлизал от обеднял благороднически род. Известно време бил коняр у принц Конде след това — придворен шут на Луи XIII. ↑

[3] *Лафема* — също действителна личност; син на дребен благородник, близък помощник на Ришельо по съдебните дела; заради жестокостта си бил наречен „кардиналски палач“. ↑

[4] *Херцог Дьо Белгард* — в миналото фаворит на крал Анри IV, от 1620 г. херцог и пер на Франция; като политически противник на Ришельо, бил прогонен от Париж. ↑

ПРЕДГОВОР^[1]

Тази пиеса, представена осемнадесет месеца след „Ернани“, беше написана три месеца преди това. Двете драми са създадени през 1829 г.: „Марион Дьолорм“ през юни, „Ернани“ през септември. С изключение на някои незначителни поправки, които не променят с нищо основната идея на творбата, нито същността на характерите, нито съответните силни страсти, нито хода на събитията, нито дори разпределението на сцените или замисъла на епизодите, авторът публикува през месец август 1831 г. своята пиеса, както я е написал през месец юни 1829 г. След публикуването не е направена никаква сериозна преработка — никакви промени, никакви нови спойки в структурата на пиесата, не е вложен никакъв допълнителен труд освен работата по уточняването, която изисква представянето на всяка драма на сцената. Авторът се е ограничил, тъй да се каже, да направи съвсем в края на своята творба няколко съкращения, без които драмата не би могла така здраво да се вмести в рамките на театралната сцена.

Тази пиеса впрочем бе държана далеч от театъра цели две години. Що се отнася до мотивите за това отлагане от юли 1829 до юли 1830, те са известни на публиката: то беше принудително, на автора се създаваха пречки. Имаше — и един ден авторът ще опише може би тази кратка история, полуполитическа, полулитературна, — имаше и цензурно вето, последователна забрана на две министерства — на Мартиняк и Полиняк^[2] — по изричното желание на краля Шарл X. (И ако авторът току-що произнесе името на цензурата, без да прибави към нея епитет, то е, защото достатъчно открито и дълго се бори, докато тя господстваше, за да бъде в правото си да не я обижда сега, когато нейната мощ е в упадък. Ако някога дръзнат да я възстановят, тогава ще видим.)

През втората година отлагането на „Марион Дьолорм“ от 1830 за 1831 г., беше доброволно. Авторът се въздържа. И тъй като оттогава много хора, които той няма честта да познава, му писаха, за да го

попитат не са ли възникнали някакви нови пречки за поставянето на тази творба, той им благодари за проявената добра воля да се интересуват за едно толкова дребно нещо и смята за свой дълг да им обясни следното:

След възхитителната революция от 1830 г., когато театърът сред всеобщата свобода завоюва своята, пиесите, които цензурата на Реставрацията беше погребала живи, „разбиваха с череп камъка на своята гробница“, както казва Йов, и се разпиляваха на рояци с оглушителен шум по театрите на Париж, където публиката идваше, за да аплодира, тръпнеща от радост и гняв. Тържествуваше справедливостта. Това прочистване на цензурните папки продължи много седмици за голямо задоволство на всички. Комеди Франсез си спомни за „Марион Дьолорм“. Няколко влиятелни личности от този театър посетиха автора; те го принудиха да даде позволение да се играе неговата творба, освободена както другите от забрана. В това време навсякъде проклинаха Шарл X и четвъртото действие, забранено от самия него, предвещаващо успех с политически ефект. Авторът е длъжен да каже тук откровено, както заяви и тогава на близки приятели, които правеха постъпки пред него, и особено на прочутата актриса, която така блестящо изпълни ролята на доня Сол^[3]. Именно това основание — вероятността от политически успех — го накара за още известно време да задържи своята творба. Той почувства, че се намира в особено положение.

Макар че от няколко години насам се нареди ако не сред най-знаменитите, то сред най-деятелните от опозицията; макар че след като достигна зряла възраст, посвети познанията си изцяло на идеите на прогреса, на добруването, на свободата, макар че може би им засвидетелства отчасти своята признателност и между другото точно една година преди това по повод на същата тази „Марион Дьолорм“ той си спомни, че бе тласнат на шестнадесет години в света на литературата от политически страсти, че неговите първи възгледи, тъй да се каже, неговите първи илюзии бяха роялистки и вандейски; той си спомни, че написа „Ода на коронясването“^[4] наистина през една епоха, когато Шарл X, народен крал, казваше сред всеобщо ликуване: „Край на цензурата! Край на алебардите!“ Авторът не би искал един ден да могат да го упрекнат за това минало, минало с грешки без съмнение, но също изпълнено с убеденост, добросъвестност, безкористие, с

които, както се надява, ще бъде изпълнен целият му живот. Той разбра, че политически успех за сметка на свалянето на Шарл X, позволен на всеки друг, е забранен за него; че не му подхожда да бъде един от отдушниците, откъдето ще се излива народният гняв; че в присъствието на тази опияняваща Юлска революция може да присъедини гласа си към тези, които аплодират народа, не и към тези, които проклинат краля. Той изпълни своя дълг. Направи това, което би направил всеки сърцат човек на негово място. Отказа да разреши поставянето на своята пиеса. Впрочем скандалните успехи, постигани с политически намеци, не го радват, той си го признава. Такива успехи са евтини и нетрайни. Авторът би искал да изобрази добросъвестно, като художник, Луи XIII, а не един или друг от неговите потомци. Тъкмо когато няма вече цензура, авторите трябва сами себе си да цензурират честно, по съвест, строго. Само така те ще издигнат на нужната висота достойнството на изкуството. Когато има пълна свобода, творецът трябва да я пази с цената на всичко.

Сега, когато триста шестдесет и пет дни, ще рече, във времето, в което живеем, когато триста шестдесет и пет събития ни делят от падналия крал; когато потокът от народно недоволство е престанал да бие по последните, обречени на разруха от Реставрацията години, като море, отдръпващо се от пустинен бряг; когато Шарл X е по-забравен и от Луи XIII, авторът даде своята пиеса на публиката; и публиката я прие, както авторът ѝ я е дал, без задна мисъл, като произведение на изкуството, добро или лошо, но само толкова.

Авторът поздравява за това и себе си, и публиката. Това е нещо, това е много, това е всичко за хората на изкуството в този момент на политически пристрастия, защото едно литературно дело трябва да се приема именно като литературно.

И накрая, за да приключи по тази пиеса, авторът трябва да отбележи, че под най-старшия клон на родословието на Бурбоните тя би била безусловно и за вечни времена изхвърлена от театъра. Без Юлската революция тя никога не би била играна. Ако тази творба притежаваше по-големи достойнства, би могло споменатото наблюдение да се изтъкне на онези, които твърдят, че Юлската революция била вредна за изкуството. Би било лесно да се докаже, че това грандиозно сътресение, довело до пълна свобода и разкрепостяване, не само че не беше вредно за изкуството, а дори беше

полезно за него; че то беше не само полезно, но и необходимо. И действително през последните години на Реставрацията новият дух на XIX век беше проникнал навсякъде, беше преобразил всичко, обновил всичко: история, поезия, философия, всичко, с изключение на театъра. И това феноменално явление имаше съвсем просто обяснение: цензурата издигаше стени около театъра. Никаква възможност да се покажат на сцената чистосърдечно, законно, в целия им ръст, безпристрастно, но и с присъщата строгост на художника един крал, един свещеник, един феодал, средновековието, историята, миналото. Цензурата бдеше — снизходителна към творбите в духа на господстващите школи^[5], които гримират всичко и следователно маскират всичко, безмилостна към истинското изкуство, искрено и добросъвестно. Намираше се тук-там по някое изключение: с мъка три или четири истински исторически и драматически творби можаха да се промъкнат на сцената в редките моменти, когато полицията, заета с друго, оставяше вратата откритата. Така цензурата не допускаше изкуството в театъра. Видок не даваше път на Корней^[6]. Нали цензурата беше неотделима част от Реставрацията. Едната не можеше да изчезне без другата. Следователно трябваше да се извърши социална революция, за да може да се извърши революция и в изкуството. Един ден юли 1830 г. ще бъде дата колкото литературна, толкова и политическа.

Сега изкуството е свободно: от него зависи да съхрани достойнството си.

Ще прибавим в заключение. Публиката — така трябваше да бъде и така е — не е била никога по-добра, не е била никога по-просветена и по-сериозна, отколкото в настоящия момент. Хубавото на революциите е, че подпомагат бързото, едновременното и всестранното съзряване на умовете. Във време като нашето за две години инстинктът на масите се превръща във вкус. Нищожните и толкова оспорвани думи „класическо“ и „романтично“ потънаха в бездната на 1830-а, както „глукист“ и „пичинист“^[7] — в пропастта на 1789-а. Остана само изкуството. За художника, който изучава публиката и е длъжен непрестанно да я изучава, е голямо насърчение да чувства, че с всеки изминал ден у масите се развива разбиране, усет, съзнание за това какво подхожда на този век не само в политиката, но и в литературата. Какво великолепно зрелище — да гледаш как тази

публика, обременена от толкова материални грижи, които я притискат и изтезават непрестанно, се стича на тълпи към първите представления на възраждащото се изкуство, дори те да са тъй, несъвършени и пълни с недостатъци като това тук. Чувства се, че тя е внимателна, доброжелателна, изпълнена с добра воля, независимо дали ѝ поднасят в исторически сцени уроците на миналото или в драма на страстите — уроците на всички времена. Разбира се, според нас не е имало по-благоприятен момент за драмата. Това ще да е часът за надарения от бога с гениалност да създаде цял един театър, театър величествен и прост, единен и разнообразен, национален с историческите си сюжети, народен по своята истинност и непринуденост, човечен, всемирнен по изображението на страстите. На работа, поети драматурзи! Този труд е тъй прекрасен и възвишен. Вие си имате работа с едни велик народ, свикнал с велики дела. Той не само е виждал такива, но и сам ги е вършил.

Преходът от миналите векове до настоящите е огромен. Сега театърът може да разтърси масите и да ги трогне до дън душа. Някога народът беше гигантска стена, върху която изкуството изобразяваше само фреска.

Има хора, и в това число възвишени умове, които казват, че поезията е мъртва, че изкуството е невъзможно. Защо? Всичко е възможно винаги и във всички времена и никога повече неща не са били възможни, отколкото във времето, в което ние живеем. Наистина може да се очаква много от тези млади поколения, които призовава едно тъй великолепно бъдеще, на които вдъхва живот една тъй възвишена мисъл, които крепи една тъй законна вяра в самите тях. Авторът на тази драма, който се гордее, че е на тяхна страна, и е щастлив, че понякога чува своето име в техните уста, колкото и скромно да е мястото му сред тях, авторът на тази драма очаква всичко от своите млади съвременници, дори велик поет. Нека този още скрит гений, ако съществува, не позволява да го обезверят тези, които говорят за безплодието, за сухотата и за прозаичността на нашето време. В една толкова напредничава епоха невъзможен ли е самобитен гений?... Не ги слушайте, млади момко! Ако някой беше казал в края на XVIII век след регентството, след Волтер, Бомарше, Луи XV, Калиостро, Марат, че е възможен нов Карл Велики^[8], грандиозният, поетичен и почти приказен Карл Велики, всички тогавашни скептици,

тъй да се каже, цялото общество, щяха да повдигнат рамене, щяха да се изсмеят. Е, добре. И началото на XIX век ние имахме империя и император. Защо сега да не се роди поет, който да мери ръст с Шекспир, тъй както Наполеон мери ръст с Карл Велики?

Август 1831

---

[1] Предговорите към драмите, включени в тома, са от автора — Б.р. ↑

[2] ... *последователна забрана на две министерства — на Мартиняк и Полиняк...* — Министерството на Мартиняк, опитвайки се да балансира между кралската партия и либералната опозиция, се задържа броени месеци и през август 1829 г. е сменено от крайно реакционното министерство на Полиняк. ↑

[3] ... *прочутата актриса, която така блестящо изпълни ролята на доня Сол...* — При първата постановка на „Ернани“ през 1830 г. ролята на доня Сол се изпълнявала от знаменитата актриса Госпожица Марс. ↑

[4] ... *написа „Ода на коронясването“...* — Юго създава тази ода в чест на провъзгласяването на Шарл X за крал в катедралата на Реймс през 1825 г. ↑

[5] ... *в духа на господстващите школи...* — Авторът има предвид драматургията на епигоните на класицизма. ↑

[6] *Видок не даваше път на Корней.* — Франсоа Видок (1775–1857), известен френски авантюрист и престъпник, съден, избягал от каторгата, по-късно заемал висок пост в службите за сигурност на Франция, автор на четири тома „Мемоари“ със скандална слава. ↑

[7] ... *потънаха в бездната на 1830-а., както „глукист“ и „пичинист“ — в пропастта на 1789-а.* — В навечерието на революцията от 1789 г. в Париж се води борба между две направления в оперната музика. Представител на едното е Глук (1714–1787), създал богати на вътрешни преживявания творби, а на другото — заселилият се в Париж италианец Пичини (1728–1800), автор на изящна и мелодична, но без особена дълбочина оперна музика. ↑

[8] ... *след регентството, след Волтер, Бомарше, Луи XV, Калиостро... че е възможен нов Карл Велики...* — Регентството на Филип д'Орлеан (1715–1723, в годините на малолетието на Луи XV) е

време на краен упадък на френския абсолютизъм; страната се намирала във властта на политически авантюристи и спекуланти. *Волтер* и *Бомарше* се споменават като писатели, отразили в своите произведения монархическата криза през XVIII в. и упадъка на аристокрацията. *Граф Калиостро* — италиански авантюрист и шарлатанин, подвизавал се в края на XVIII в. в много страни на Европа, включително във френския и руския двор; *Карл Велики* — крал на франките (768–814), а от 800 г. император, обединил под своя власт по-голямата част от Западна Европа. ↑

ПОВТОРНО ПРЕДСТАВЯНЕ НА „МАРИОН ДЪОЛОРМ“ В ТЕАТР ФРАНСЕ

Появяването на „Марион Дъолорм“ на сцената датира от 1831 г. Четиридесет и две години делят това първо от сегашното възобновено представление. Авторът беше млад, сега е стар; той присъстваше, сега отсъства; тогава пред него беше надеждата, сега зад него е животът.

Неговото отсъствие на тази възобновена постановка може да изглежда доброволно, но не е така. Хората, чиито бели коси предупреждават и пред които времето се скъсява, имат да довършват дела, един от начините да завещаят своя дух. Тези дела могат да бъдат внезапно прекъснати от ненадейната поява на смъртта; те нямат нито ден за губене; оттам безусловната необходимост от отсъствие и уединение. Човекът има задължения към своя замисъл. Впрочем всяко заминаване изисква някаква подготовка, влизане в неизвестното очаква всички ни, и уединението и отсъствието са един вид мрак, който подготвя душата за тази велика сянка и за тази велика светлина.

Авторът чувства нуждата да обясни своето отсъствие на тези, които желаят да си спомнят за него. Нищо не ще го натъжи повече от това да изглежда непризнателен. Колкото и самотен да е, той се присъединява от все сърце към мнозинството, което обича, и поздравява тези истински таланти, чест за сегашната възобновена постановка на „Марион Дъолорм“: господата Го, Дъолоне, Мобан, Бресан, Февр — блестяща групичка, която се допълва от великолепия млад и знаменит господин Муне-Сюли; авторът изразява цялата си симпатия към този славен Театр Франсе, стар и при все това станал отново млад благодарение на умелата и умна инициатива на господин Емил Перен; и изпълнява своя дълг, поднасяйки своята признателност на госпожа Фавар, която бе с такава мощ и прелест доня Сол, преди да бъде Марион, и която преди две години, доблестна и прекрасна в сублимния мрак на обсадения Париж, караше отново всички уста да повтарят тази дума, която е нейно име, Стела^[1].

Отвил-Хаус, 1 февруари 1873
В. Ю.

---

[1] ... *тази дума, която е нейно име, Стела.* — От лат. *stella* — звезда. ↑

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

СВИЖДАНЕТО

ГРАД БЛОА

*Спалня. В дъното отворен прозорец към балкон. Вдясно — маса с лампа и един фотьойл.
Вляво — врата, върху която пада бродирана завеса. В сянката — легло.*

СЦЕНА ПЪРВА

Марион Дъолорм в домашна дреха, седнала до масата, бродира. Маркиз Дьо Саверни, съвсем млад човек, рус, без мустаци, облечен по последната мода от 1683 година^[1]. Саверни се приближава до Марион, опитвайки се да я целуне.

САВЕРНИ

Да се сдобрим, Марион! По-бързо! Съгласи се!

МАРИОН (*отблъсква го*)

Но как? Тъй бързо ли? Ах, моля ви, маркизе!

САВЕРНИ (*настойчиво*)

Една целувчица!

МАРИОН (*гневно*)

Маркизе!

САВЕРНИ

Що за гняв!

Тъй нежна сте били към мен — не съм ли прав?

МАРИОН

Забравете...

САВЕРНИ

О, не! Не мога да забравя.

МАРИОН (*настрана*)

Досадник!

САВЕРНИ

Но, Марион, защо сте днес такава?

Какво е станало — защо и за какво

не ви влече в Париж доброто общество?
На кралския площад то вече не ви вижда
Това, че сте в Блоа, жестоко ни обижда
Два месеца почти ви няма между нас.

МАРИОН

Аз правя онова, което трябва, аз
съм независима...

САВЕРНИ

Е, да! А как наричат
тълпата от мъже, които ви обичат?
А мен? А Дьо Гонди? Той бе безумно смел —
заряза месата... За вас прие дуел.
Несмон, Льо Пресини, Д'Аркиен, ония двама
Косади, зарад вас те изживяват драма.
Жените им дори ви искат там сега,
та тъй да им спестят безумната тъга.

МАРИОН (с усмивка)

А Бовилен?

САВЕРНИ

И той!

МАРИОН

Серест?

САВЕРНИ

Не се опази —
обича ви до смърт...

МАРИОН

А Поне?

САВЕРНИ

О, той ви мрази!

МАРИОН

Той само влюбен е... А онзи беден мой

(смее се)

стар прокурор?

(Смее се още по-силно.)

Льолу!

САВЕРНИ

Все е загледан той
в портрета ви, мадам, и стихове нарежда.

МАРИОН

От две години в мен е влюбен без надежда.

САВЕРНИ

Би ви подпалил той от обич... И все пак
защо се скрихте тук?

МАРИОН *(строго, свежда очи)*

Маркизе, няма как!

Красиви грехове накараха да страда
сърцето ми... и аз, макар и твърде млада,
почувствах съкрушен моминския си мир!
Бих се укрила аз, бих влязла в манастир
и там да ме спаси сам Бог от греховете.

САВЕРНИ

Май някаква любов под тази пепел свети!

МАРИОН

И вие мислите...

САВЕРНИ

То ясно си личи
по галещия плам на вашите очи.
Любов в провинция! Марион, това ме смая!
Такъв красив роман — с по-смешен край не зная!

МАРИОН

Е, нищо де!

САВЕРНИ

Марион!

МАРИОН

Но колко е часът?

РОЗА (*зад сцената*)

Почти среднощ!

МАРИОН (*настрана*)

Среднощ?

САВЕРНИ

Хитруша! Този път
разбрах: вървете си!

МАРИОН

Аз тук съм непозната.
Не срещам никого — обикнах самотата...
А пък и късно е... Опасна през нощта
е тази улица — с крадци е пълна тя.

САВЕРНИ

И да ме обера!

МАРИОН

О, тя е и по-опасна!

САВЕРНИ
Ще ме убият ли?

МАРИОН

Но...

САВЕРНИ

Вие сте прекрасна!

Аз тръгвам... Все пак кой през всички тия дни
е милият овчар и как ви заплени?

МАРИОН

Кой? Никой!

САВЕРНИ

Ще мълча за тази тайна в двора!

За луди смятат ни немалко знатни хора,
затуй, че сплетничим, клюкарстваме, шумим
и бърим ей така, а всъщност си мълчим.
Мълчите?

(Сяда.)

Сядам...

МАРИОН

Ох, обичам... разберете,
че го очаквам тук...

САВЕРНИ

Добре! Така кажете!

Най-сетне! И къде го чакате, мадам?

МАРИОН

Тук!

САВЕРНИ
А кога?

МАРИОН
Сега!

(отива до балкона и се ослушва.)

Той може би е там...

(Връща се обратно.)

Не.

(Към Саверни.)

Радва ли ви туй?

САВЕРНИ
Не!

МАРИОН
Тръгвайте, за бога!

САВЕРНИ
Кажете кой е той, и не бъдете строга —
заради него днес ме пъдят, за мой срам!

МАРИОН
Наричат го Дидие — и повече не знам!
Аз съм Мари — това за мен той само знае.

САВЕРНИ *(кикоти се)*
Как!?

МАРИОН

Да.

САВЕРНИ (*смее се*)

Но в наши дни чист пасторал това е.
Такъв герой Ракан^[2] е май изобразил.
Навярно по зида той би ви се открил.

МАРИОН

Навярно! Но сега се махайте!

(Настрана.)

Негодник!

САВЕРНИ (*отново става сериозен*)

Разбрахте ли поне дали е благородник?

МАРИОН

Не знам!

САВЕРНИ

Как?

(Към Марион, която лекичко го побутва към вратата.)

Тръгвам си.

(Връща се.)

Ах, само две слова!

В дар от един поет донесох ви това.

(Изважда книга от джоба си и я подава на Марион.)

На вас я посвети и се прочу безспорно.

МАРИОН (*чете заглавието*)

„Венец на любовта!“ — на Марион покорно!

САВЕРНИ

В Париж чрез този том той стана знаменит.

Какъв красив венец — сравняват го със „Сид“^[3].

МАРИОН (*оставя книгата*)

Мил автор. Лека нощ!

САВЕРНИ

Защо е тази слава,
щом някой от Блоа добре ви забавлява?

МАРИОН (*повиква Роза*)

Хей, Роза, изпрати маркиз Дьо Саверни!

САВЕРНИ (*покланя се*)

Марион, грешите! Вас ви чакат трудни дни!

---

[1] ... облечен по последната мода от 1683 година. — Ремарките, изискващи съблюдаване на историческата точност в костюмите, са едно от нововъведенията на драматурга Юго. ↑

[2] *Ракан* — френски придворен поет от XVII в., автор на галантни поеми и пасторали. ↑

[3] ... *сравняват го със „Сид“*. — Постановката на трагикомедията „Сид“ от Корней (1626), около която възниква бурна полемика, се превръща в събитие в културния живот на Франция от това време. ↑

СЦЕНА ВТОРА

Марион, после Дидие.

МАРИОН (*сама, затваря вратата, през която е излязъл Саверни*)

Върви! Очаквам тук Дидие...

(Бие полунощ.)

И тъй, среднощ е!

(След като е отброила ударите.)

Дванайсет вече би — и да го няма още?

(Излиза на балкона и поглежда към улицата.)

Не!

(Връща се и ядосана се отпуца в креслото.)

Закъснява.

Един млад човек се появява зад перилото на балкона, прескача го пъргаво, влиза, оставя върху фотьойла плаща си и къса шпага. Облечен е по последна мода, цял в черно. Обут е в ботуши. Прави крачка, спира се и наблюдава няколко мига Марион, която е с притворени очи

МАРИОН (*вдига внезапно очи, с радост*)

Ах!

(С укор.)

Скучаех тук до смърт,
докато чаках вас...

ДИДИЕ (*замислено*)

Боях се този път.

МАРИОН(*обидена*)

Мосю!

ДИДИЕ (*без да обръща внимание на това*)

Пристигайки до тази ваша къща,
почувствах горка скръб, без жал да ме обгръща,
горчива скръб по вас... Отритнатият аз,
преди да се кача, си мислех тъй за вас:
Там, в добродетели, в света на красотата,
тя, ангел от лъчи, разпръсва тъмнината.
Чаровно същество, край чийто светъл път
ще трябва людете в молитви да лежат.
А кой съм аз? Уви! Защо пълзя край пътя —
потока от лъчи по него да размътя?
И тази лилия защо мърся с уста?
Защо да покваря такава чистота?
И тъй като пред мен тя си разкри душата
и стана по-добра, по-чиста и по-свята,
да стана ли крадец на любовта към мен,
да вляза като нощ в сияйния й ден?

МАРИОН (*настрани*)

Свещени текстове май трябва да са тия?
Да не е хугенот?

ДИДИЕ

Но сладката магия
на вашите слова и нежния ви глас

прогони моя страх, доведе ме при вас.

МАРИОН

Как! Чухте моя глас? Я виж ти! Дявол знае...

ДИДИЕ

А с него и друг глас.

МАРИОН (живо)

Гласът на Роза! Тя е
със силен говор, груб... Понякога по звук
напомня мъжки глас... Но тъй като сте тук,
достатъчно ми е... Тук, моля ви, седнете!

(Посочва му място до себе си.)

ДИДИЕ

О, не! В нозете ви!

(Сяда на една табуретка в нозете на Марион и я гледа няколко мига в нямо съзерцание.)

Добре ме разберете:

Наричам се Дидие... Подхвърлено дете,
без майка и баща... Оставили ме те
пред църква някаква... Старица милостива
ме взела в своя дом... От майка по-грижлива,
възпита ме съвсем по християнски тя —
след туй, умирайки, ми всичко завеща.
Тъй наследих почти хиляда ливри рента.
Двайсетгодишен, сам — все страдам до момента.
Пътувах. Хората до дъно опознах.
Бях на едните чужд, а другите презрях.
Страданието бе със злоба разорало
човешкото лице — туй черно огледало.
И ей ме — още млад, но вече, грях не грях,

съм стар и уморен, като един от тях.
Не искам нищо аз от този свят, защото
човек като света се е сдружил със злото.
Така живеех сам, блед, беден, уморен,
но вие тръгнахте с утеха срещу мен.
Не ви познавах аз! В Париж, през лятна вечер,
ви зърнах и дъхът ми сякаш се пресече.
И аз понякога се радвах след това
на вашите очи и вашите слова.
Боях се от любов... Побягнах... Без да зная,
че ще ви срещна пак, мой ангеле от рая,
най-последно, колеблив, но влюбен, смъртноблед,
поисках среща с вас — и бях добре приет.
От тоя миг съм ваш! Най-искрено говоря:
каквото искате, с готовност ще го сторя.
Кажете кой към вас не е коректен бил?
Ако поискате, аз бих му отмъстил
дори и да умра! От нищо не се плаша,
щом ми заплащате с една усмивка ваша!
Приятно ли ви е? Кажете ми сега!

МАРИОН (*усмихва се*)

Да, странен сте, но аз ви любя и така.

ДИДИЕ

Мен любите?... Мари, внимавайте, такива
слова пред мен тежат... Бъдете предпазлива!
Добре ли знаете какво е любовта?
В кръвта ни хлуе тя, в деня ни и в нощта;
уж не гори, а в миг огромен пламък мята
и с тоя пламък тя пречиства ни душата
и вдън сърцето ни с безумната си власт
гори останките на всяка друга страст.
Тя няма граници, надежди не познава,
самото щастие, печална, надживява...
За тази ли любов говорехте?

МАРИОН (*развълнувана*)

О, да!

ДИДИЕ

Помнете, че съм ваш и в радост, и в беда!
Мечтите ми чрез вас за миг се позлатиха.
Очите ви с лъчи нощта ми озариха.
Светът се промени... За всичко сляп и глух,
аз виждам само вас като небесен дух.
Животът ми бе пуст, намирах го ужасен,
но ето че чрез вас го виждам пак прекрасен.
Защото бях до вас, сам винаги готов,
за битки и за скръб, измъчен... Без любов!

МАРИОН

О, мой Дидие!

ДИДИЕ

Мари!

МАРИОН

Аз също ви обичам!

И също като вас до смърт ви се обричам!
И повече дори! Сърцето ми държи
на вас единствено...

ДИДИЕ (*пада на колене*)

Боя се от лъжи!

Ако сърцето ви с любов ми отговори,
щастливец като мен не ще се срещне втори.
Щастлив ще бъда аз, молитвено склонен,
пред вашите нозе... Бъдете мила с мен!

МАРИОН

За да повярвате, какво да ви призная?

ДИДИЕ

Едничко нещо!

МАРИОН

Да?

ДИДИЕ

Аз безсъмнено зная,
че сте свободна...

МАРИОН (*с тревога*)

Да!

ДИДИЕ

Но чуйте ме поне —
станете ми жена!

МАРИОН (*настрани*)

Виж ти! Защо пък не?

ДИДИЕ

И тъй?

МАРИОН

Но аз...

ДИДИЕ

Разбрах: сирак съм, без богатство.
Досадно дързък бях — това бе светотатство.
Затуй си тръгвам, сам, нещастен, без мечти.
Прости!

(Прави крачка, за да излезе, но Марион го задържа.)

МАРИОН

Дидие! Дидие! Как може тъй?

(Залива се в сълзи.)

ДИДИЕ *(връща се)*

Прости!

Но да повярвам ли?

(Приближава се към нея.)

Ти си за мен светиня!

Да сме един за друг като една родина,
едно небе!... Сам с теб щастливо бих живял!
И знам, че на това би завидял и крал!

МАРИОН
Ще бъде рай!

ДИДИЕ

И ти го искаш?

МАРИОН *(настрана)*

Не, не мога!

(Високо.)

Не мога. Никога.

(Изтръгва се от ръцете на Дидие и пада на своя фотьойл.)

ДИДИЕ *(с леден тон)*

Аз прекалих, за бога!
Но стига за това!... Ще стъпча тоя зов
на своето сърце!

МАРИОН *(настрана)*

Проклинам те, любов!

(Високо.)

Разкъсахте без жал сърцето ми... Бъдете мил, ще ви обясня...

ДИДИЕ *(студено)*

Мадам, какво четете?

(Взема книгата от масата и чете.)

„Венец на любовта!“ — Марион Дьолорм... Виж ти!

(С горчивина.)

Чиято красота над другите блести!

(Хвърля буйно книгата на земята.)

Така порочна сте, че чак ми се повдига...

МАРИОН *(трепери)*

Мосю!

ДИДИЕ

Защо ви е подобна гнусна книга?

А и защо е тук?

МАРИОН *(неуверено, свежда очи)*

Случайно...

ДИДИЕ

Слушай: ти —

с най-чистите очи, с най-нежните черти,
ти знаеш ли, Мари, Марион Дьолорм коя е?

Тя е безсрамница, но с красота сияе!
Същинска Фрина^[1], тя на всеки срещнат мъж
предлага себе си...

МАРИОН (*закрива лицето си с ръце*)
О, боже вездесъщ!

Отвън се чува шум от стъпки, звън на шпаги, виковете.

ГЛАС ОТ УЛИЦАТА
Убийство!

ДИДИЕ (*учудено*)
Що за вик и шум откъм площада!

Виковете продължават.

ГЛАС ОТ УЛИЦАТА
На помощ!

ДИДИЕ (*гледа от балкона*)
Някой там май някого напада!

*Взема своята шпага и прекрива перилата на балкона. Марион става и се затичва към него,
опитва се да го задържи за дрехата.*

МАРИОН
Дидие, любими мой... ще ви убият там!

ДИДИЕ (*скача на улицата*)
Но ще убият друг...

(Навън, на биещите се.)

Хей, спрете! Ще им дам

да разберат, мосю!

Звън на шпаги.

Насам! С гръб до стената!

Дрънчене на шпаги, шум от гласове, тропот от стъпки

МАРИОН (*от балкона, в ужас*)
Шестима срещу тях!

ГЛАС ОТ УЛИЦАТА

Това е сатаната!

Звънът на оръжие постепенно затихва, след това съвсем спира. Шум от стъпки, които се отдалечават. Дидие отново се изкачва на балкона.

ДИДИЕ (*все още зад перилата на балкона, обърнат към улицата*)

Вън от опасност сте. Вървете си сега.

САВЕРНИ (*отвън*)

Но аз не мога, без да ви подам ръка.
Без да благодаря.

ДИДИЕ (*раздразнено*)

Веднага се махнете!

И благодарности в момента ми спестете!

САВЕРНИ (*покатерва се на балкона*)

Ще ви благодаря!

ДИДИЕ

Щом няма начин друг,
благодарете ми отдолу, не оттук!

[1] *Фрина* — гръцка куртизанка, славеца се с красотата си. ↑

СЦЕНА ТРЕТА

Марион, Дидие, Саверни.

САВЕРНИ (*скача в стаята, с шпага в ръка*)
Мосю, тиранин сте — личи си туй веднага!
Спасихте ме и ме оставяте на прага...
Аз през прозореца... Бъдете мил към мен!
Да разгласят, че след като съм бил спасен,
не съм благодарил: „Маркиз“... как се зовете,
мосю?

ДИДИЕ
Дидие!

САВЕРНИ
А чий?

ДИДИЕ
Чий? Ничий... Аз видях
бандити срещу вас и ви спасих от тях.
Вървете си!

САВЕРНИ
Нима! Щях да съм мъртъв вече
под вашия балкон — ръката ви попречи.
Но да обиждате? Кълна се в своята чест:
без вас бих бил убит — бях сам, те бяха шест.
Убит! Да, шест ками срещу едничка шпага,

(Вижда Марион, която до този момент се старее да остане незабелязана.)

Това, че аз съм тук, туй май не ви помага.
Разбирам. Срещата чрез мен се провали.

Мосю.

(Настрани.)

Коя ли е?

(Приближава се до треперещата Марион и я познава... Тихо.)

О, вие сте, нали?

(Сочи Дидие.)

Това е значи той?

МАРИОН *(тихо)*

Не казвайте!

САВЕРНИ *(покланя се)*

Простете!

МАРИОН *(тихо)*

Обичам за пръв път!

ДИДИЕ *(настрани)*

Кълна се, че и в двете
очи на тоя тип зли помисли искрят!

(Събаря свещта с юмрук.)

САВЕРНИ

Съборихте свещта!

ДИДИЕ

Нас ни очаква път

и трябва да вървим — не ни остава време!

САВЕРНИ
Добре!

(Към Марион, с дълбок поклон.)

Прощавайте!

ДИДИЕ *(настрана)*
Ох, дявол да го вземе,
що за конте!

(Към Саверни.)

И тъй...

САВЕРНИ
Да, груб сте, ала аз
дължа живота си единствено на вас
и верен, предан съм... В Париж ме посетете:
маркиз Дьо Саверни, Отел дьо Нел. Помнете!

ДИДИЕ
Добре!

(Настрана.)

Как я следи! И няма капка срам!

Излизат през балкона; чува се гласът на Дидие отвън.

Натам е пътят ви, а моят е насам!

СЦЕНА ЧЕТВЪРТА

Марион, Роза.

Марион остава за миг замислена, после извиква.

МАРИОН
Хей, Роза!

Влиза Роза. Марион ѝ сочи прозореца.

Затвори!

РОЗА (*след като затваря прозореца, се връща и вижда Марион да изтрива една сълза — настрана*)
Изглежда, сякаш плаче.

(Високо.)

Дойде часът за сън.

МАРИОН

Часът за сън — туй значи,
че е дошъл за вас.

(Разпуска косите си)

Ела сега насам!

РОЗА (*разсъблича я*)
Какъв е гостът ви? Добър ли е, мадам?
Богат?

МАРИОН
Не, не!

РОЗА
Учтив?

МАРИОН
Не.

(Обръща се към Роза.)

ръката ми...
Даже не целуна

РОЗА
Нима?

МАРИОН *(замислена)*

От обич съм безумна!

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

НОВАТА СРЕЩА

БЛОА

Вратата на кръчма. Площад. В дъното се виждат разположен амфитеатрално град Блоа и кулите на храма „Свети Никола“ върху хълм, осян с къщи.

СЦЕНА ПЪРВА

Граф Дьо Гасе, маркиз Дьо Бришанто, Виконт Дьо Бушаван, кавалерът Дьо Рошбарон. Те са седнали на маси пред вратата на кръчмата. Едни пушат, други играят на зарове и пият. След това — кавалерът Дьо Монпеза и граф Дьо Вийак, после — Ланжели, след това Глашатаят и тълпата.

БРИШАНТО (*става, към Гасе, който влиза*)
Гасе!

Стискат си ръцете.

Дойде в Блоа и в полка си! Привет,

(Покланя му се.)

че мъртъв като нас ще бъдеш занапред!

(Разглежда дрехите му.)

Ах!

ГАСЕ

Моден жълт костюм, а панделката — синя!

(Кръстосва ръце и засуква мустаци.)

Наблизо е Париж, но тук като в пустиня
стоим...

БРИШАНТО

Като в Китай!

ГАСЕ

И трябва да крещиш:
жени, елате тук — далече от Париж!

БУШАВАН (*прекъсва играта*)
Как! От Париж?

РОШБАРОН (*измъква лулата си от устата*)
С какво Париж се забавлява?

ГАСЕ (*покланя се*)
Хм, нищо! Там Корней достигна висша слава!
Гиш властва, Аст е дук — и глупости безчет.
От хугенотите избиха петдесет.
Дуели... Трети път Д' Анжен с Д' Аркен се биха
и пак за глупости — на всички досадиха.
Десетият дуел на Понс и Лаварди,
защото Понс отнел жената на Сурди.
Сурди пък с Дьо Али за някоя в театър
„Дьо Мондори“... Ножан наръгал зле Лашатър —
три лоши стиха уж написал за Колте...
А Горд и Маргайан — не са назад и те.
Д' Юмиер и Дьо Гонди — кой пръв да влезе в храма...
Субизовци срещу Брисаковци — с измама
се обзаложили на куче срещу кон.
Косад и Латурнел — и те да бъдат в тон!
В дуела Латурнел бе покосен сурово.

БРИШАНТО
С дуелите Париж ще е щастлив отново!

ГАСЕ
Да, модно е.

БРИШАНТО
Любов, дуели, пиршества!

Човек би бил щастлив единствено с това.

(Прозява се.)

А тук един човек от скука ще заплаче.

(Към Гасе.)

Косад на Латурнел убиец станал значи?

ГАСЕ

Да, майстор е Косад!

(Разглежда ръкавите на Рошбарон.)

Но що пък за шега?

Това съвсем не е по модата сега.

Тъй много копчета — и сякаш позлатени.

А ленти, панделки!

БРИШАНТО

Не са ли разрешени
дуелите? Кажете за краля...

ГАСЕ

Ришельо
е бесен — мерки взе срещу такова зло.

БУШАВАН

Войната как върви?^[1]

ГАСЕ

Е, имаме утеха,
че взехме уж Фигер^[2] — но пак ни го отнеха!

(Разсъждава.)

Не, върнахме им го.

РОШБАРОН

Доволен ли поне
е кралят ни?

ГАСЕ

Той — да, но кардиналът — не!

БРИШАНТО

А как е дворът? Здрав е кралят ни навярно?

ГАСЕ

Подаграта пълзи към Ришельо коварно —
с носилка движи се.

БРИШАНТО

Какъв оригинал!
Аз произнасям „крал“, той казва „кардинал“!

ГАСЕ

По модата.

БУШАВАН

И тъй: май нищо ново няма?

ГАСЕ

Как! Има новина и при това голяма.
Два месеца Париж е развълнуван цял.
Избягала ли е, това не е разбрал...

БРИШАНТО

Коя?

ГАСЕ

Марион Дьолорм, най-сладката сред ония
красавици в Париж...

БРИШАНТО (*с тайнствен вид*)

А аз ще ти откроя,
че тя е тук.

ГАСЕ

В Блоа?

БРИШАНТО

Инкогнито.

ГАСЕ (*вдига ръце*)

Защо?

Марион? Що за шеги, любезни Бришанто?
Тя тук? Кралицата на цялата ни мода?
Париж, Блоа са днес два пълни антипода.
Я вижте: грозното до старото личи!

(Показва кулата на храма „Свети Никола“.)

Камбанарията — тъй жалко там стърчи!

РОШБАРОН

Така е.

БРИШАНТО

Саверни е проумял къде е.
С един любовник тя щастливо тук живее.
Той от разбойници избавил Саверни,
от техните ками и нощни ругатни —
да плащат своя дълг, но с негови монети,

с часовника му те да мерят часовете.

ГАСЕ

Виж ти история!

РОШБАРОН (*на Бришанто*)

И го твърдите днес?

БРИШАНТО

Както че в моя герб безаните^[3] са шест!
Както, че Саверни навред сега се скита
и за спасителя си непрестанно пита.

БУШАВАН

Не пита ли Марион?

БРИШАНТО

Марион ли? От дома
изчезнала е тя — като че вдън земя.

Марион и Дидие прекосяват бавно дъното на сцената, без да бъдат забелязани от разговарящите, и влизат през малка вратичка в една от страничните къщи.

ГАСЕ

Човек да дойде чак в Блоа, за да узнае,
че не в Париж, а тук, в провинцията тя е.

Влизат Дьо Вийак и Дьо Монпеза, говорят високо и спорят.

ВИЙАК

Аз казвам твърдо не!

МОНПЕЗА

Аз — да! И ти недей...

ВИЙАК

Корней не е добър!

МОНПЕЗА

Да казваш за Корней
това? За автора на „Сид“ и на „Мелита“?

ВИЙАК

„Мелита“ да, но „Сид“... Е, тя е знаменита,
ала Корней след „Сид“ от зле по-зле върви,
а пък и другите са същите, уви!
Онази „Дворцова галерия“ добра е,
„Мелита“ — да, но „Сид“ — не може да се трае.

ГАСЕ (на Монпеза)

Какъв сте сдържан!

МОНПЕЗА

„Сид“ е чудо!

ВИЙАК

„Сид“ е лош!

За него Скюдери не дава пукнат грош^[4].
И що за стил! Какви чудатости са тия?
Естественост у тях не мога да открия.
Нарича с името му всяко нещо той.^[5]
А „Сид“, ха-ха, каква досада, боже мой!
Героят сключва брак — нима това е драма?
„Пирам“ и „Брадамант“ — Корней такива няма^[6]
Затуй възторгът ви е май неоправдан!

РОШБАРОН (на Монпеза)

Чети „Великият последен Сюлейман“,
написан от Мере^[7] — той е прочут и славен.
Но „Сид“?

ВИЙАК

Да, Пиер Корней е дързък и тщеславен
Нима ще се сравни с Гомбо и Боаробер?
Със Шаплен, Мере, със Серизе, Абер?
Как би се чувствал той с Фаре, Жири, Малвил?
Със Шеризи, Дюри, Колте и Гомервил?
С Академиците?^[8]

БРИШАНТО (*смее се снизходително и повдига рамене*)

Така е, няма как!
И иска да твори край всички тях? Глупак!
След Теофил? Гарние?^[9] И той да съчинява!
И след Арди?^[10] Глупак! Така ли лесно става?
Подобни гении! И ще оставят те
за него нещичко — и той да порасте!
Добре е, че Шаплен го смъкна от Парнас!^[11]

РОШБАРОН

Корней е жалък!

БУШАВАН

Но епископът на Грас —
Годо, твърди, че бил немалко духовит.

МОНПЕЗА

Е, да!

ВИЙАК

Да бе творец от по-различен вид!
Та Аристотел е посочил и метода^[12]...

ГАСЕ

Но, господа, Корней е в тоя миг на мода!
Той замени Гарние, тъй както в наши дни
успешно шапката с филц кепето смени.

МОНПЕЗА

И шапките от филц, а и Корней почитам!

ГАСЕ (*на Монпеза*)
Далеч отиваш.

(*На Вийак.*)

Е, Гарние аз предпочитам,
но тача и Корней.

ВИЙАК

Съгласен съм!

РОШБАРОН

И аз!

Цена такъв младеж — добре, че е сред нас!

БРИШАНТО

Корней по произход не е и знатен много?

РОШБАРОН

Хм, името дъхти на буржоа, ей богу!

БУШАВАН

Баща му май е бил нищожен адвокат —
печелил е по грош от всеки чужд дукат.

Влиза Ланжели, отива и сядва сам на една маса, мълчалив и самотен. Облечен е в черно кадифе със златисти отблясъци.

ВИЙАК

Ако Корней у вас събужда чисто чувство,
трагикомедиите са истинско изкуство.
Театърът умря без въздух и простор,
откакто Ришельо...

ГАСЕ (*гледа Ланжели накриво*)

Кажете, монсеньор,
но без да викате!

БРИШАНТО

Е, стига с кардинала!
Бойци, хазна и власт съдбата му е дала.
Той, пълен господар на всичко в тоя миг,
държи под катинар и нашия език.

БУШАВАН

Смърт! Смърт на Ришельо! С усмивка той убива.
С червена мантия след туй кръвта прикрива.

РОШБАРОН

Къде е кралят ни?

БРИШАНТО

Народът през нощта
върви в посоката, където е свещта:
свещта е той, фенер е кралят... Свещта свети,
защото пази я фенер от ветровете.

БУШАВАН

Дано да дойде ден да угасим свещта,
и то чрез вятъра от шпаги през нощта.

РОШБАРОН

Да мислят като мен за него всички...

БРИШАНТО

ще сключим здрав съюз...

Ние

(Към Бушаван.)

Виконте мой, а вие?

БУШАВАН

Ще падна с удара известен на Жарнак!^[13]

ЛАНЖЕЛИ (*става, със зловещ глас*)

Как! Заговор? Ехей, помнете Марийак!^[14]

*Всички изтръпват, обръщат се и ужасени мълчат, впили очи в Ланжели, който мълчаливо
сяда отново.*

ВИЙАК (*отвежда Монпеца встрани*)

Когато за Корней ти с мен се запрепира,

бе доста грубоват, което ме шокира.

Две думи бих желал да кажа на свой ред
на теб...

МОНПЕЗА

Със шпага?

ВИЙАК

Да.

МОНПЕЗА

Или пък с пистолет?

ВИЙАК

И с двете...

МОНПЕЗА (*улавя го за ръката*)

Местенце да търсим с вас...

ЛАНЖЕЛИ (*става*)

Простете,
дуелче ли? За граф Бутвил си припомнете!^[15]

*Отново смут сред присъстващите, Вийак и Монпеза се отдалечават с приковани върху
Ланжели погледи.*

РОШБАРОН

Кой е дошъл при нас във черно? Някой луд?

ЛАНЖЕЛИ

О, аз съм, Ланжели, самият кралски шут.

БРИШАНТО (*смее се*)

Разбирам чак сега защо е тъжен кралят.

БУШАВАН

Забавен шут, затуй държи го кардиналт!

ЛАНЖЕЛИ (*прав*)

По-тихо! Ришельо по сила е такъв,

че лее с лекота потоци чужда кръв.

С червена мантия я скрива, както зная,

и край!

Мълчание.

ГАСЕ

Ох, дяволът!

РОШБАРОН

Решавам да си трая.

БРИШАНТО

Плутон до тоя шут е шегаджия май!

*Нахълтва поток от хора, които прииждат от улиците, от къщите и изгълват площада.
Сред тях Глашатай на кон с четирима прислужници от кметството в ливреи, от които един
свири на рог, а друг бие барабан.*

ГАСЕ

Отгдет са тия тук? И тоя глашатай?
Какви ли глупости сега ще ни заниже?

БРИШАНТО (*към един фокусник, който се е смесил с тълпата и носи на гърба си маймунка*)

Кажете, друже, кой за двама ви се грижи?

МОНПЕЗА (*на Рошбарон*)

Я виж: четирите валета са пред вас!

(Посочва четирите момчета в ливреи.)

Поне едно от тях са грабнали от нас.

ГЛАШАТАЯТ (*с гъгнив глас*)

Мълчете, граждани!

БРИШАНТО (*тихо, на Гасе*)

Какъв глупак в тълпата!

Гласът му през носа свисти, не през устата.

ГЛАШАТАЯТ

„По милост божия, Луи...“

БУШАВАН (*тихо на Бришанто*)

Туй е изпял

с бурбонска лилия самият кардинал!

ЛАНЖЕЛИ

Но замълчете!

ГЛАШАТАЯТ (*продължава*)

„... крал на Франция, Навара...“

БРИШАНТО (*тихо на Бушаван*)

Виж титла! Ришельо ласкае господаря.

ГЛАШАТАЯТ (*продължава*)

„На всички слушащи сърдечен наш привет!

(Покланя се.)

С благоразумие, от месеци наред,
желаем свършека на всичките дуели,
но дуелистите са все безумно смели,
затуй дуелите безспирно се множат
и съобщаваме на всички тоя път,
че всеки дуелист зле ще накажем ние.
Който остане жив, пак няма да се скрие.
Помнете: указът е справедлив и твърд —
за знатен или не едно отсъжда: смърт!
За да привършим с туй явление тревожно,
помилване от нас ще бъде невъзможно!
Тъй разпореждаме — Луи и Ришельо!“

Негодование сред благородниците.

БРИШАНТО

И нас като крадци! Виж ти какво било!

БУШАВАН

Нас да ни бесят? Кой е тоя град, където
за благородници готово е въжето?

ГЛАШАТАЯТ (*продължава*)

„И всеки, за да е подробно запознат,
сложете указа на градския площад!“

*Двама слуги на кметството окачват голяма дъска с указа на едно желязо, стърчащо на
стената вдясно.*

ГАСЕ

Отлично! Указът е вместо нас обесен.

БУШАВАН (*поклаща недоволно глава*)

Той чака автора, изпял го като песен.

Глашатаят излиза. Народът се оттегля.

Влиза Саверни. Свечерява се.

---

[1] *Войната как върви?* — Става дума за *Тридесетгодишната война* (1618–1648), противопоставила протестантските и католическите князе в Германия. През 1635 г. участие във войната взема и Франция. ↑

[2] ... *взехме уж Фигер...* — Френското название на испанската крепост Фигерас, построена в близост до границата с Франция, за да охранява Испания от набезите на френските крале от север. ↑

[3] *Безан* — в хералдиката златен или сребърен диск на герб. ↑

[4] *За него Скъдери не дава пукнат грош.* — *Жорж дьо Скъдери* (1601–1667), второстепенен писател и драматург; безуспешно се опитвал да съперничи на младия Корней. ↑

[5] *Нарича с името му всяко нещо той.* — Поетиката на класицизма налагала да се избягва откритото назоваване на всекидневните „низки“ предмети и явления и те да се заменят с описателни изрази. ↑

[6] „*Пирам*“ и „*Брадамант*“ — *Корней* такива няма. — Става дума за „*Пирам и Тисба*“ (1617) — трагедия от Теофил дьо Вио, и за „*Брадамант*“ (1580) — трагедия от Робер Гарние, един от предшествениците на класицизма. ↑

[7] *Жан дьо Мере* — драматург от XVII в., предшественик на Корней; един от създателите на френската класицистична трагедия. ↑

[8] *Нима ще се сравни... с академиците?* — За да постави литературата и театъра в услуга на своята политика, през 1629 г. Ришельо основава Френската академия, намираща се изцяло под негов контрол. Състояща се от второстепенни, но предани на всесилния министър писатели, Академията бързо се превръща в институция, насаждаща угодничество и догматизъм в изкуството. ↑

[9] *След Теофил? Гарние?* — Вж. бел. 22. ↑

[10] *Александър Арди* (1570–1632) — плодовит драматург, автор на трагедии, трагикомедии и пасторали. ↑

[11] *Добре е, че Шаплен го смъкна от Парнас* — *Жан Шаплен* (1595–1674), френски поет, осмян от Боало и Волтер. Известен с това, че е оставил отрицателен отзив за „Сид“. ↑

[12] *Та Аристотел е посочил и метода...* — В основата на догматичните правила на класицизма залегнала „Поетиката“ на Аристотел. ↑

[13] *Ще падна с удара известен на Жарнак!* — *Барон Дьо Жарнак*, живял през XVI в.; в прочутия дуел с Франсоа Дьо Вивон го победил с ненадеен, но почтен удар в прасеца (отгук и изразът „удар на Жарнак“). ↑

[14] *Ехей, помнете Марийак!* — *Маршал Луи дьо Марийак*, екзекутиран през 1632 г. за участие в заговора срещу Ришельо, организиран от майката и брата на краля. ↑

[15] *За граф Бутвил си припомнете!* — Ришельо забранил под страх от смъртно наказание дуелите, като обявил, че благородниците са длъжни да проливат кръвта си само в служба на краля. Пренебрегвайки забраната, през 1627 г. *Франсоа дьо Монморанси, сеньор Дьо Бутвил* се бил на дуел на кралския площад в Париж, за което бил екзекутиран. ↑

СЦЕНА ВТОРА

Същите. Маркиз Дьо Саверни.

БРИШАНТО (*отива към Саверни*)

Мой скъпи Саверни, все още дириш ти човека, който те със шпага защити?

САВЕРНИ

Претърсих, но Марион, младежът и крадците ги няма никъде... май вдън земя са скрити... И всичко засега изчезна като сън.

БРИШАНТО

Все пак видял си го и след дуела вън, след като шайката е трябвало да бяга?

САВЕРНИ

Не! След това свещта той угаси веднага.

ГАСЕ

Хм, странно!

БРИШАНТО

Но нима не би го разпознал при среща?

САВЕРНИ

Не, не съм лицето му видял.

БРИШАНТО

А името?

САВЕРНИ

Дидие.

РОШБАРОН

Не би могло да бъде
на благородник.

САВЕРНИ

Да, но ако точно съдим,
мнозина са по род по-славни, ала кой
се слави със сърце, каквото има той?
Бях сам със шест крадци, Марион и този скромнен
герой. Той ме спаси. Дългът ми е огромен,
но аз ще го платя. Заклевам се сега —
със всичката си кръв!

ВИЙАК

Маркизе, откога
си плащате дълга?

САВЕРНИ (гордо)

Повтарям!... Ще потрета:
с кръвта си плащам, тя е моята монета!

Вече е съвсем тъмно. Прозорците на града светват един след друг. Влиза човек, който пали фенерите, запалва фенера над указа и излиза. Малката врата, през която са влезли Марион и Дидие, се отваря. Дидие излиза, върви бавно, дълбоко замислен, скръстил ръце на гърдите си.

СЦЕНА ТРЕТА

Същите. Дидие.

ДИДИЕ (*приближава се бавно към дъното; без да го забележат другите*)

Маркиз Дьо Саверни! Къде ли се укри
тоя надут глупак, зазяпал се в Мари?
Ще му платя!

БУШАВАН (*на Саверни, който разговаря с Бришанто*)
Маркиз Дьо Саверни!

ДИДИЕ (*настрани*)

Така ли?

С бавни крачки приближава, вторачил поглед в благородниците, и се настанява на една маса под фенера, който осветява указа, на няколко крачки от Ланжели, който е все така неподвижен и безмълвен.

БУШАВАН (*към Саверни, който се обръща*)
Видя ли указа?

САВЕРНИ

Кой?

БУШАВАН

Който са издали
срещу дуелите?

САВЕРНИ

Чудесно.

БРИШАНТО

Но сега
заплашва ни въже!

САВЕРНИ
Че как тъй! Никога!
Да бесят измета!

БРИШАНТО (*сочи му указа*)
Иди и сам, полека
го прочети, ей там!

САВЕРНИ (*забелязва Дидие*)
Не, този хапльо нека
го стори вместо мен!

(На Дидие, повишава глас.)

Хей, указ току-що
издали са...

(На Бришанто.)

Той глух е май че, Бришанто!

ДИДИЕ (*без да сваля очи от него, повдига бавно глава*)
На мен ли казвате?

САВЕРНИ
Да, да! Прочетете
какво са писали — над вас фенерът свети!

ДИДИЕ
Аз?

САВЕРНИ
Или буквите не знаете добре?

ДИДИЕ (*става*)

За всеки дуелист — бесилка... Ще умре —
какъвто да е той.

САВЕРНИ

Как лъжете безбожно!

За нас такава смърт — това не е възможно,
защото този свят е наш за цял живот...
Да бесят, но не нас, а простия народ!

(*Към благородниците.*)

Нахалник!

(*Към Дидие подигравателно.*)

Миличък, май твърде зле четете?
А може би дори сте късоглед... Свалете
си шапката, така по-лесно се чете.

ДИДИЕ (*катурва масата пред себе си*)
Що за слова са туй — обидиха ме те!
Прочетох указа и ще ме наградите.
С главата и кръвта сега ще ми платите!

САВЕРНИ (*усмихва се*)

Туй поведение съвсем не е сюрприз:
надуших аз плебей, а той пък в мен — маркиз!

ДИДИЕ

Плебей в дуел с маркиз!... Маркизе, интересно
ще бъде, ако с вас кръвта си смесим честно!

САВЕРНИ (*отново сериозен*)

Не слагате ли край на земните си дни?

Наричам се Гаспар, маркиз Дьо Саверни.

ДИДИЕ

Е, и какво?

САВЕРНИ (*хладно*)

Избрах си секундант: това е граф Дьо Гасе — светът като почтен го знае; и втори: Дьо Вийак — наследник по закон е на рода Фьовад — роднина с Д'Обюсон. А вие кой сте?

ДИДИЕ

Аз? Това не ви засяга!

Подхвърлено дете — намерен съм пред прага на църква някаква... И нямам име аз, но също бих пролял кръвта си както вас.

САВЕРНИ

Но случаят все пак не ми изглежда странен! Подхвърленият син е често на дворянин, макар че може би... Плебей да възвисиш е по-добре, вместо маркиз да унижиш. И тъй, кога?

ДИДИЕ

Сега!

САВЕРНИ

Добре, както решите, но ако титлата сега си присвоите.

ДИДИЕ

Хей, шпага!

САВЕРНИ

Я го виж! И шпага нямам той!

Така ще бъде взет за дявол знае кой.

(Предлага на Дидие собствената си шпага.)

Не искате ли? Тя отлично ще ви пази.

Ланжели става, изтегля своята шпага и я подава на Дидие.

ЛАНЖЕЛИ

Вземете моята! За глупост като тази
е най-добре от шут — ще бъде чест за мен!

(Насмешливо.)

В замяна бих желал да бъда награден
с едно парче въже от вашето бесило!^[1]

ДИДИЕ *(взема шпагата, с горчивина)*
Да бъде!

(На маркиза.)

Господи, добрия ти помилуй!

БРИШАНТО *(скача от радост)*
Ура! Дуел!

САВЕРНИ *(на Дидие)*
Къде ще бъдем?

ДИДИЕ

тук, под фенера!

Ами да —

ГАСЕ

Не, недейте, господа!
Фенерът тук е слаб — свещта му едва мига.

ДИДИЕ

Да боцна гърлото и тази свещ ми стига!

САВЕРНИ

Отлично!

ВИЙАК

Тъмно е.

ДИДИЕ

Не! Шпагите в нощта
като две мълнии ще блеснат под свещта.
Маркизе!

Двамата свалят плащовете си, махват с шапките си за поздрав и ги захвърлят зад гърбовете си. После изтеглят шпагите си.

САВЕРНИ

Ваш слуга!

ДИДИЕ

Започваме, пази се!

Кръстосват шпаги и се дуелират мълчаливо и ожесточено. Изведнъж малката врата се открехва и се появява Марион в бяла дреха.

---

[1] ... да бъда награден с едно парче въже от вашето бесило! — Съществувало народно поверие, че парче от въжето на обесения носи щастие. ↑

СЦЕНА ЧЕТВЪРТА

Същите, Марион.

МАРИОН
Ох, що за шум!

(Забелязва Дидие под фенера.)

Дидие!

(Към биещите се.)

Защо?

Те продължават.

Дидие! Маркизе!

САВЕРНИ
Коя е тази тук?

ДИДИЕ (обръща се)
О, боже!

БУШАВАН (*притичва към Саверни*)
Страшен миг!
Чух стражи да търчат след тоз далечен вик.
Със шпаги са в ръце и всяка шпага свети.

Влизат стражите с факли.

БРИШАНТО (*на Саверни*)
Падни! Уж си умрял.

САВЕРНИ (*пада*)

Ах!

(*На Бришанто.*)

Камъни проклети!

Дидие, мислейки, че го е убил, се спира.

НАЧАЛНИК СТРАЖА
По кралска заповед!

БРИШАНТО (*към благородниците*)
Маркизът е в беда —
затуй да го спасим!

Благородниците обкръжават Саверни.

НАЧАЛНИК СТРАЖА
Хе! Спрете, господа!
Дуел под указа! Я виж ти куриози!

(*Към Дидие.*)

Предайте се, мосю!

Стражата хваща и обезоръжава Дидие, който е останал сам.

НАЧАЛНИК СТРАЖАТА (*посочва Саверни, който е легнал на земята и е наобиколен от благородниците*)
А как се казва този,
който лежи?

БРИШАНТО

Гаспар, маркиз Дьо Саверни!

Убит е.

НАЧАЛНИК СТРАЖАТА

Хубав край на земните му дни!

По-зла ще е смъртта на този от смъртта му.

МАРИОН (уплашено)

Какво говори той?

НАЧАЛНИК СТРАЖАТА (към Дидие)

Ще вземем този само!

Вървете!

Стражите отвеждат Дидие на едната страна, благородниците отнасят Саверни на другата.

ДИДИЕ (на Марион, вцепенена от ужас)

По-добре ме забрави, Мари!

Прощавай!

Излизат.

СЦЕНА ПЕТА

Марион, Ланжели.

МАРИОН (*тича след Дидие, за да го задържи*)

О, Дидие, така не говори!
Да те забравя ли?

Стражите я отблъскват; тя се връща към Ланжели отчаяна.

Смъртта го застрашава.
Какво е сторил той? Защо да го забравя?

ЛАНЖЕЛИ (*улавя я за ръка и мълчаливо я води към табелата с
указа*)

Четете!

МАРИОН (*чете и се отдръпва ужасена*)

Боже! Смърт! Ще го убият... Май
с вика си причиних ужасния му край.
За помощ изкрещях — това желяех само,
но с този вик сама повиках тук смъртта му.
Как тъй? Един дуел! Нима е грях голям?

(На Ланжели.)

Ще го осъдят ли?

ЛАНЖЕЛИ

И още как, мадам!

МАРИОН

Той ще избяга...

ЛАНЖЕЛИ

О, висока е стената!

МАРИОН

Но в мен нали все пак едничка е вината?
Мең, боже, накажи!

(На Ланжели.)

Защото той за мен
е всичко в тоя свят и слънце в моя ден!
О, господи! Затвор! И смърт след страшни мъки!

ЛАНЖЕЛИ

Ако поискат те...

МАРИОН

Аз имам препоръки
за среща с краля... Той е милосърден крал.

ЛАНЖЕЛИ

Да, по-различен е от своя кардинал!

МАРИОН *(объркана)*

Но дайте ми съвет!

ЛАНЖЕЛИ

О, бих го дал с охота!
Но той ще стигне май до своята Голгота.

МАРИОН

Ужасно е това!

(На Ланжели.)

От вас появява студ.
Но кой сте вие?

ЛАНЖЕЛИ

Аз? Самият кралски шут.

МАРИОН

Дидие, нечестна съм и подла вдън душата!
Но туй, което е възможно за жената,
ще го направя... Аз те следвам!

(Тръгва в онази посока, в която са отвели Дидие.)

ЛАНЖЕЛИ (сам)

На къде?

(Вдига шапката си, оставена на земята от Дидие.)

Те, те са шутове... Не аз! Отде-наде?

(Излиза)

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

КОМЕДИЯТА

ЗАМЪКЪТ НАНЖИ

Парк в стил „Анри IV“. В дъното върху едно възвишение се вижда замъкът Нанжи — новият и стария: Стария — кула със сводове и кулички; новият — висока тухлена сграда с ъгли от дялан камък, с остър покрив. Главната врата на стария замък е обвита в черно и отдалеч на нея се откроява щит с гербовете на фамилията Дьо Нанжи и Дьо Саверни.

СЦЕНА ПЪРВА

Дьо Лафема с костюм на висш съдебен служител от онова време, маркиз Дьо Саверни, облечен като офицер от Анжуйския полк, с перука, черни мустаци и превръзка на окото.

ЛАФЕМА

И тъй: видели сте как в смъртна схватка влизат?

САВЕРНИ (*засуква мустаци*)

Дьо Саверни бе мой добър другар. Маркизът умря.

ЛАФЕМА

Маркизът ли?

САВЕРНИ

Наистина умря.

Видях как шпагата умело се провря през дрехите му, тя просъска като жива и в черния му дроб видях да се забива; там, както знаете, създава се кръвта, затуй ужасно бе, когато бликна тя,

ЛАФЕМА

Умря от удара?

САВЕРНИ

Почти. Той малко страда.

В бълнуване след туй видях го да изпада, дойдоха спазмите, за миг се вцепени и тъй се раздели със земните си дни.

ЛАФЕМА

Проклятие!

САВЕРНИ

Поне се изясни за мене:
кръвта тече и вън от вратните ни вени!
Да се глоби Пеке — че за да разбере
какво е черен дроб, той живо псе дере^[1]

ЛАФЕМА

Та значи е умрял?

САВЕРНИ

Да, да, и безвъзвратно!

ЛАФЕМА

Но впрочем вие сте млад лекар вероятно?

САВЕРНИ

Не!

ЛАФЕМА

Но сте учили преди години?

САВЕРНИ

Да.

По Аристотел.

ЛАФЕМА

Туй нима е за беда?

САВЕРНИ

Признавам искрено, че ме привлича злото!
То ми харесва... Зъл съм затова, защото
убивам с луд възторг. Двайсетгодишен бях —
войник ли, лекар ли да стана? И избрах
след време шпагата... Е, малко по-опасно,
но бързо към целта. Тогава исках страстно
да съм актьор, поет, дресьор на мечки — мен

ми се похапваше през всеки божи ден.
Със всичко се простих!

ЛАФЕМА

Но малко ли поети
сте изучавали заради стиховете?

САВЕРНИ

По Аристотел!

ЛАФЕМА

Тъй! Маркизът ви е дал
приятелството си?

САВЕРНИ

Бях само прост капрал,
маркизът — офицер...

ЛАФЕМА

Така!

САВЕРНИ

Преди година
попаднах в тоя полк по простата причина —
в дар на маркиза там ме прати Дьо Косад:
подарък беден, но щом няма по-богат?
Получих скоро чин. Мустакът ми е черен
като на другите... И при това съм верен!

ЛАФЕМА

И с тази тъжна вест дойдохте току-що:
да знае чичото?

САВЕРНИ

Дойдохме с Бришанто
да донесем трупа... За жалост, тъй излиза,
че с подходящ гуляй ще погребем маркиза.

ЛАФЕМА

Как старият маркиз Нанжи прие смъртта
на своя племенник?

САВЕРНИ

Не го преви скръбта.

ЛАФЕМА

Обичаше ли го?

САВЕРНИ

Понеже бе бездетен
като живота си! Той беше цял уплетен
от мисли и мечти по тоя млад герой,
макар че пет лета не бе го виждал той.

В дъното минава старият маркиз Дьо Нанжи. С бели коси, бледо лице, скръстени на гърдите ръце. Облечен е по модата от времето на Анри IV. Дълбок траур, герб и лента на ордена на Светия дух^[2]. Върви бавно. Девет стражи в траурно облекло, с алебарди на дясното рамо и мускети на лявото го следват в три редици на известно разстояние — те спират, когато той спира, и вървят, когато той върви.

ЛАФЕМА (*гледа го как минава*)

Нещастник!

(Отива в дъното на сцената и изпраца с поглед маркиза.)

САВЕРНИ (*настрани*)

Чичо!

Влиза Бришанто и се приближава до Саверни.

---

[1] *Да се глоби Пеке... той живо псе дере.* — Жан Пеке (1622–1674), френски лекар и анатом, занимавал се действително с

вивисекция, Юго допуска неточност — през 1638 г., когато се развива действието, Пеке е бил едва на шестнадесет години. ↑

[2] *Орден на Светия дух* — рицарски орден, учреден във Франция от Анри III през 1578 г. ↑

СЦЕНА ВТОРА

Същите, Бришанто.

БРИШАНТО

Шшт! Две думички, маркизе!

(Смее се.)

Откакто е мъртвец, как прелестно държи се!

САВЕРНИ *(тихо, сочи му маркиза, който минава!)*

Погледай, Бришанто! Заради теб без жал

излъгах стареца, че вече съм умрял.

От тази скръб защо не го спасим веднага?

БРИШАНТО

Не, тъжният му вид в момента ни помага.

Пред всички в сълзи цял да бъде той облят,

защото те са част от твоя маскарад.

САВЕРНИ

Ох, чичо!

БРИШАНТО

Скоро той ще те съзре отново.

САВЕРНИ

Тогава радостта ще го срази сурово —

не би я издържал!

БРИШАНТО

Сам знаеш, грях не грях,
но нужно е това!

САВЕРНИ

А този горък смях,
мълчанието му, плача му... Как целува
ковчега!

БРИШАНТО

В който труп съвсем не съществува.

САВЕРНИ

Но моят труп, уви, в сърцето му е скрит.
Там е трупът ми, там!

ЛАФЕМА (*връща се*)

От мъка е убит!
Той сякаш се руши, измъчва се безмерно!

БРИШАНТО (*тихо на Саверни*)

Какъв е този тук със скръбен вид и в черно?

САВЕРНИ (*дава си вид, че не знае*)

Приятел в замъка...

БРИШАНТО (*тихо*)

Дано да разбереш,
че гарванът така се спуска върху леш.
Я виж го как мълчи — край него ще успее
и мъдрият Сократ дори да полудее.

*Влиза маркиз Дьо Нанжи, отново дълбоко замислен. Пристъпва бавно, сякаш не забелязва
никого, и сяда на пейката.*

СЦЕНА ТРЕТА

Същите, маркиз Дьо Нанжи.

ЛАФЕМА (*отива към стария маркиз*)
Страхотна загуба, маркизе! Знам, това
бе рядък племенник — над вашата глава
би бдял през старостта... Аз също съм потресен.
Красив бе, млад и с нрав наистина чудесен!
Бе сдържан с дамите, пред бога бе смирен,
бе мъдър в думите, в делата си — почтен.
Той беше свършен и със сърне готово
за жертва.

Старият маркиз закрива лицето си с ръце.

САВЕРНИ (*тихо, на Бришанто*)
Дяволът чете надгробно слово.
От тия му хвалби по-тъжен става той.
Я ти ме очерни — така го успокой!

БРИШАНТО (*на Лафема*)
Съвсем не е така! За този мой покоен
другар ще ви река — не бе съвсем достоен!
Бе прекалено зъл, макар и да бе пръв
по храброст, но човек на двайсет е такъв.
Съдбата с тази смърт му заплати злоещо.

ЛАФЕМА
Дуелът? Що за грях? И що за срамно нещо?

(На Бришанто, сочи присмехулно шпагата му.)

А сам сте офицер?

БРИШАНТО (*със същия тон, сочи перуката на Лафема*)

А вие — съдия!

САВЕРНИ (*тихо на Бришанто*)

Чудесно!

БРИШАНТО

С греховце от всякаква боя!

Е да, той влизаше понякога и в храма
не от смирение, а да се срещне с дама.
Той бе развратен тип, нахален като шут.

САВЕРНИ (*тихо*)

Добре!

БРИШАНТО

Началникът го смяташе за луд.

А красотата му — тя мина и замина.
Да! Над окото си той имаше цицина.
Бе куц, почервенял и гърбав при това.

САВЕРНИ (*тихо*)

Спри!

БРИШАНТО

И не вдигаше от картите глава!

Да, той би проиграл душата си, живота
и благородството — навярно и имота.
Прахосник беше той, на страстите си роб.

САВЕРНИ (*дърпа го за ръкава, тихо*)

Добре го утеши, и то пред моя гроб!

ЛАФЕМА (*на Бришанто*)

Приятел ви е бил — защо го безчестите?

БРИШАНТО (*сочи Саверни*)
Попитайте го!

САВЕРНИ

Мен? Отде-наде? Грешите.

ЛАФЕМА (*ласкаво, на стария маркиз*)
Повярвайте, сеньор, за вас ще отмъстим —
убиеца под ключ за бесене държим!
Да, работата му май спукана е значи!

(На Бришанто и Саверни.)

Знам, че дуелите маркизът свято тачи,
че никакъв закон не би му ги отнел,
но с някакъв Дидие да тръгнеш на дуел?

САВЕРНИ (*настрани*)

Дидие!

Старият маркиз, който през цялото време е останал безмълвен и неподвижен, става и излиза с бавни крачки в противоположната на страната от която е дошъл. Стражата му го следва.

ЛАФЕМА (*изтрива една сълза и го проследява с поглед*)
Наистина, съсипва го скръбта му!

ЕДИН СЛУГА (*притичва*)

Ох, монсеньор!

БРИШАНТО

Сега покой му трябва само.

СЛУГАТА

Все пак налага се да знам едно; кога

и как ще погребем...

БРИШАНТО

По-късно, не сега!

СЛУГАТА

Актьори от града нечакано дойдоха
и молят за подслон — в такава суматоха.

БРИШАНТО

Часът е зле избран, но и в подобен час
гостоприемството е дълг свещен за нас.

(Посочва един навес вляво.)

Да влязат в плевника!

СЛУГАТА *(подава му писмо)*

Писмо! Май бързо то е.

(Чете.)

„Мосю Дьо Лафема...“

ЛАФЕМА

Това писмо е мое.

БРИШАНТО *(тихо, на Саверни, който стои замислен в ъгъла)*
Да бързаме! Сега ще се приготвят те
за погребение!

(Дърпа го за ръкава.)

Сънуваш ли?

САВЕРНИ (*настрани*)

Дидие!

Излизат.

СЦЕНА ЧЕТВЪРТА

ЛАФЕМА (*сам*)

Червеният печат! Това писмо говори
за важни работи — я, я да го отворим!

(*Чете.*)

„Ваше височество, върховен съдия,
убиецът Дидие, коварната змия
избяга...“ Господи, дойдоха и бедите!
„Една жена, Дьолорм, го следва по петите!
Веднага тръгвайте! Не се бавете, не!“
Държа го, мислех си! Ох, дайте ми коне!
От двама ни един! Нима съм предполагал?
Единият умрял, а другият избягал...
Но ще го хвана аз!

(*Излиза.*)

Влиза група пътуващи актьори — мъже, жени, дена, в национални костюми. Сред тях Марион и Дидие, преоблечени като испанци; Дидие с голяма филцова шапка, загърнат в плащ.

СЦЕНА ПЕТА

Актьорите, Марион, Дидие.

СЛУГАТА (*води актьорите към плевника*)

Домът ви е насам.

Маркизът засега живее ето там!

Недейте вдига шум, бъдете по-смирени!

Покойник имаме и утре тежък ден е.

Недейте песен пя — ще ни раздразни тя,
когато мъртвият опеем през нощта.

ГРАСИЙО (*нисък и гърбав*)

По-малко ще шумим от ловните ви псета,
които лаят, щом ни зърнат силуета.

СЛУГАТА

Но фокусници те не са, любезни мой.

ТАЙБРА (*на Грасийо*)

Мълчи или ще спим под звездния безброй!

Слугата излиза.

СКАРАМУШ (*на Марион и Дидие, които до тоя момент са
стояли неподвижно встрани*)

Да поприказваме! От трупата сте вие.

Тази красавица до теб сега се крие

Любовник ли си й или си й съпруг,

не знам, но от властта укривате се тук,

понеже тази власт държа я в плен нечестно,

но впрочем всичко туй не ми е интересно...

Кажете за какво ви бива? Не се май —

ти, мургаво дете, Химена изиграй!^[1]

Марион прави реверанс.

ДИДИЕ (*възмутен, настрана*)
Какъв нахален шут! Как плещи, без да мига!

СКАРАМУШ (*на Дидие*)
Млад хвалипръцко днес съвсем не ни достига...
Заплашвай с гръмък глас, врага си вкамени,
надувай се, крачи наперен, открадни
жената на Оргон^[2], ухажвай дъщеря му!
А мавъра убий с единствен удар само!
Трагически герой! Такъв ще си почти!

ДИДИЕ
Както обичате.

СКАРАМУШ
Приказвай ми на „ти“!

(С дълбок реверанс.)

Е, самохвалко наш, привет!

ДИДИЕ (*настрана*)
Глупци проклети!

СКАРАМУШ (*на другите актьори*)
Да репетираме! Хей, супата сварете!

Всички, с изключение на Марион и Дидие, влизат в плевника.

---

[1] ... Химена изиграй! — Химена, героиня от трагикомедията на Корней „Сид“. ↑

[2] *Жената на Оргон — Елмира*, героиня от комедията на Молиер „Гартюф“ (1664); Юго допуска анахронизъм, тъй като действието на „Марион Дьолорм“ се развива много преди написването на „Гартюф“. ↑

СЦЕНА ШЕСТА

Марион, Дидие, после Грасийо, Саверни, накрая Лафема.

ДИДИЕ (*след дълго мълчание, с горчив смях*)
Мари, дълбока ли за вас е пропастта?
С мен леко ли ви е по пътя през калта?
Вървяхте все след мен. Съдбата ми попречи
на вашата съдба и я съсипва вече.
Къде сме двамата? Твърдых, че в тоя свят...

МАРИОН (*трепереща, склучва ръце*)
Упреквате ли ме?

ДИДИЕ

Да бъда прокълнат!
Да бъда и изгнан от кралските съдии,
тъй както никой друг, както не сме и ние,
ако в сърцето ми за тебе не гори
свещта на вярата и то те укори!
Тук аз се чувствам зле, душата ми — убита!
Не си ли ангел мой, надежда и защита?
Измами стражите! Оковите разби!
О, ти се спушна с мен и в ада може би!
Нима ти пленница край пленник да не стана?
С беглеца бегълка, жестоко изтерзана?
Чие сърце таи и хитрост, и любов?
Ти ме спаси от смърт, теши ме с благослов!
Аз съм обречен, лош, ти — слаба, но не крия
спаси ме от света, а и от мен самия.
Пожали клетника без знатен род и сан!
Не се ли влюби в мен, когато бях презрян?

МАРИОН (*плаче*)

Да бъда с вас — това ме прави тъй щастлива!

ДИДИЕ

О, твоят поглед скъп пак нека ме опива!
Ти, боже, пожела по моя земен път
блед ангел, демон зъл навред да ме следят!
Бъди благословен, защото милостта ти
скри демона от мен и ангела ми прати!

МАРИОН

Мой повелител сте и слънце сте за мен!

ДИДИЕ

И твой съпруг?

МАРИОН (*настрана*)

Уви!

ДИДИЕ

Усещам се блажен —
далеч от роден край, в една родина друга
да бъдеш там за мен любима и съпруга!
Съгласна ли си?

МАРИОН

Там за вас ще съм сестра!
Ще бъдете мой брат...

ДИДИЕ

Това не е игра!
Пред божия олтар ще бъда свързан с тебе.
Дай на душата ми подобен сладък жребий!
Бъди спокойна с мен — заклевам се в честта
да бдя над твоята моминска чистота!

МАРИОН (*настрана*)

Уви!

ДИДИЕ

Болеше ме от тоя шут срещу ми!
Как ви обиждаше, как ви мърсеше с думи!
Най-страшно бе това — да ви гнети без жал
тълпа от шутове след толкова печал.
Ти целомъдрено и благородно цвете
в калта, каквито са жените и мъжете!

МАРИОН

Бъдете предпазлив!

ДИДИЕ

Усетих да пламти
у мен безумен гняв — той плеци ви на „ти“
пред мен, който едва понякога го прави,
за да не би така да нарани честта ви.

МАРИОН

Живейте с тях добре, отнася се за вас,
за мен!

ДИДИЕ

Да, права си и в тоя тежък час!
Аз съм съвсем злочест, но ти ми даваш радост
и своето сърце, и цялата си младост!
Прекрасни дарове — не бих се колебал
и кралство срещу тях с готовност бих ти дал
вместо безумие и бедност за награда...
Бог теб ми подари, а аз те хвърлих в ада!
Съдбата как можа така да ни плати —
добро ли сторих аз, зло ли извърши ти?

МАРИОН

Но щастиято си дължа на вас!

ДИДИЕ (*отново помръкнал*)

Разбирам —
светата искреност в словата ти прозирам!
Под недобра звезда живея вечно сам.
Вървя, но откъде и накъде не знам!
Небето ми е в мрак. Дали ти е приятно,
не знам, но моля те: върни се пак обратно,
а мен ме остави да следвам своя път!
Когато моите нозе се уморят,
в легло от лед ще спя, но то не е за двама —
за двама ни, Мари, в леглото място няма!
Върви си!

МАРИОН

Но, Дидие, бих искала до вас
да бъда винаги... И в смъртния ви час!

ДИДИЕ

Какво желаете ти? Помни, където стъпя,
изгнание и скръб, и бедност дебнат, скъпа!
Не чувстваш ли скръбта над нас като палач,
че твоите очи ще се стопят от плач?

Марион обронва главата си в длани.

Кълна ти се: това е вярната картина
и бъдните ти дни ме карат да застина.
Върви!

МАРИОН (*избухва в плач*)

Убий ме, но така не говори!
Горко ми!

(Риде.)

Боже мой!

ДИДИЕ (*прегръща я*)

Колко сълзи, Мари!
Чуй, само за една кръвта си ще пролея!
Прави каквото щеш — за тебе ще живея!
Бъди за мен любов, възторзи и мечти!
Мари, отговори! Не ме ли чуваш ти?

(Той я настанява на пейката в моравата.)

МАРИОН (*освобождава се от прегръдките му*)
Притискате ме зле!

ДИДИЕ (*на колене, приведен към ръката ѝ*)
Такава реч убива!

МАРИОН (*усмихва се през сълзи*)
О, вие сте тъй лош!

ДИДИЕ

А вие — тъй красива!

(Сяда на пейката до нея.)

Да те целуна ли по челото сега?

Целува я по челото. Двамата седнали се гледат опиянени.

Ох, гледай ме, Мари, да, още, все така!

ГРАСИЙО (*влиза*)
Химена, викат ви, и при това припряно!

Марион бързо става. Заедно с Грасийо влиза Саверни, който се спира в дъното на сцената и внимателно гледа Марион, без да забелязва Дидие, който продължава да седи на пейката, прикрит от един храст.

САВЕРНИ (*в дъното, незабелязан, настрана*)
За бога! Пак Марион! Не е ли много странно?

(Смее се.)

Химена!

ГРАСИЙО (*на Дидие, който се кани да последва Марион*)
Стойте тук, ревнивецо лукав!
Ще ви подразня...

ДИДИЕ

Ох!

МАРИОН (*тихо, на Дидие*)
Задръжете своя гняв!

Дидие сяда отново. Марион влиза в плевника.

САВЕРНИ (*в дъното на сцената, настрани*)
С кого ли тя така по пътищата скита?
Май с онзи, който бог ми прати за защита
и който ме спаси? Дидие! Разбирам аз...

Влиза Лафема.

ЛАФЕМА (*в дрехи за път, поздравява Саверни*)
Прощавайте, мосю...

САВЕРНИ (*поздравява*)
А, ето ви и вас!
Напускате ли ни?

(Смее се.)

ЛАФЕМА

Какво пък ви разсмива?

САВЕРНИ (*смее се*)

Каква история! И колко си я бива!
Дойдоха току-що актьори и сред тях
сетете се кого с очите си видях!

ЛАФЕМА

Сред гостите ли?

САВЕРНИ

Да!

(Смее се по-силно.)

Марион Дьолорм се крие.

ЛАФЕМА (*стреснат*)

Марион Дьолорм!

ДИДИЕ (*който след пристигането им не откъсва очи от тях*)

Коя!?

(Той се полунадига от пейката.)

САВЕРНИ (*все така смеейки се*)

Я да разкажем ние
на цял Париж това! Отивате ли там?

ЛАФЕМА

Да, тази новина най-точно ще предам!
Но сигурен ли сте, че сте я разпознали?

САВЕРНИ

Да сбъркам някоя с Марион Дъолорм? Едва ли.

(Рови в джоба си.)

Ето портрета ѝ като залог блажен —
един художник я изобрази за мен.

(Подава на Лафема един медальон.)

Сравнете!

(Посочва вратата на плевника.)

В плевника тя може да се види —
като испанка там в зелен фустан отиде.

ЛАФЕМА *(гледа последователно ту портрета, ту плевника.)*
Тя е! Марион Дъолорм!

(Настрана.)

Наистина успех!

(На Саверни.)

А придружител тя има ли сред тях?

САВЕРНИ

Кълна се! Дамите, каквато тя се смята,
без придружители не скитат из страната.

ЛАФЕМА *(настрана)*

Ще сложа стражи там и би било позор,
ако не заловя фалшивия актьор.

Ще бъде заловен!

(Излиза.)

САВЕРНИ *(гледа след Лафема, който излиза)*
Извърших май голяма,
излишна глупост! Бре!

Отвежда встрани Грасийо, който до този момент е стоял в ъгъла, жестикулирайки съвсем сам и мърморейки ролята си през зъби.

Коя е тази дама?

(Посочва му вратата на плевника.)

ГРАСИЙО
Химена!

(Тържествено.)

Името на дамата не знам!

(Посочва Дидие.)

Поговорете си със спътника ѝ там!

Излиза встрани към парка.

СЦЕНА СЕДМА

Дидие, Саверни.

САВЕРНИ (*обръща се към Дидие*)
Кажете ми, мосю... Я как ме гледа! Странно!
Ха, тоя ме спаси, при туй така спонтанно!

(Високо към Дидие.)

Ако не бе под ключ, бих казал, друже мой...

ДИДИЕ
Ако не бе умрял, бих казал, че сте той!
Две думи промълвих, и то без капка злоба,
но тия думички го провалиха в гроба.

САВЕРНИ
Шшт! Вие сте Дидие!

ДИДИЕ
Вие маркиз Гаспар!

САВЕРНИ
За мен се бихте там, и то с такава жар!
Живота си дължа...

Приближава с разтворени прегръдки. Дидие отстъпва.

ДИДИЕ
На мен ми е приятно,
защото бях решил, че съм го взел обратно!

САВЕРНИ

Не, не, спасихте ме! Ако ви трябва брат,
приятел, секундант, аз съм богат и млад,
и всичко ще ви дам: имота и живота...

ДИДИЕ

Маркизе, бих приел портрета ѝ с охота!

Саверни му подава портрета. Дидие го разглежда, горчиво.

Какво чело, очи! Наистина е тя.
Портретът ѝ струи такава чистота!

САВЕРНИ

Нима?

ДИДИЕ

Заради вас ли тя е пожелала
портрета си?

САВЕРНИ (*кима утвърдително, с поклон към Дидие*)

Сега на вас тя би го дала!

Тя предпочита вас — достатъчен мотив
да сте щастлив човек!

ДИДИЕ (*със силен смях, в който звучи отчаяние*)

Наистина щастлив!

САВЕРНИ

О, поздравявам ви! Тя е добра и мила,
със знатни родове тя само е дружила.
С такава прелестна любима, току-виж,
сте се издигнали, добили сте престиж,
показали сте вкус... Вас ще ви назовават
„любовник на Марион“ — и ще ви уважават!

Дидие иска да върне портрета, но Саверни отказва.

Портретът е за вас, — ще ви го подаря,
а с него и Марион!

ДИДИЕ

Да, да, благодаря!

(Притиска портрета до гърдите си.)

САВЕРНИ

Марион е прелестна в испанската си дреха!
Като наследник мой ви казвам за утеха:
тъй Меровингите^[1] сам кралят наследил,
мен — двамата Брисак...

(Смее се.)

Е, да, но по-преди
сам Ришелъ е бил при вашата любима
и младият Д'Ефия, Сент-Мемовците, трима,
четирма Аржанто... Ще бъдете блажен
в такова общество...

(Все така се смее.)

Добро...

ДИДИЕ *(настрана)*

Аз съм сразен!

САВЕРНИ

Разказвайте сега!... Мен тук ме пренебрегват,
защото съм мъртвец — а утре ме погребват.
Вие измамихте съдии, прокурор —

Марион ви отърва от техния затвор
и двама тръгнахте с пътуващи актьори!
Що за история — дали ще се повтори?

ДИДИЕ
Да, да, история!

САВЕРНИ
Марион заради вас
е понамигнала?

ДИДИЕ (*гръмогласно*)
По дяволите! Аз...

САВЕРНИ
Ревнувате ли?

(Смее се.)

Що за глупава идеи!
И то коя? Марион? Бъдете мил към нея!
За нея сте сега като добре дошъл...

ДИДИЕ
Спокойно!

(Настрана.)

Ангелът е всъщност демон зъл!

Влизат Лафема и Грасийо. Дидие излиза. Саверни го следва.

---

[1] ... тъй Меровингите сам кралят наследя... — Меровинги, първата династия на франкските крале (V–VIII в.). ↑

СЦЕНА ОСМА

Лафема, Грасийо.

ГРАСИЙО (*към Лафема*)
Какво сеньорът би желал сега да знае?

(Настрана.)

С плащ на алкад^[1] е той, с лице на полицай е.
Под веждите личат две малки зли очи.
Доносчик ще да е — то просто му личи!

ЛАФЕМА (*изважда кесия*)

Момче!

ГРАСИЙО (*приближава се към Лафема, тихо*)
Химена ли, сеньор, коя е? Мигом
ще ви издам...

ЛАФЕМА (*тихо, шепнешком*)
Какъв е нейният Родриго?

ГРАСИЙО
Любовникът й?

ЛАФЕМА
Да.

ГРАСИЙО
Който е в нейна власт?

ЛАФЕМА (*с нетърпение*)
Тук ли е?

ГРАСИЙО
Да.

ЛАФЕМА (*приближава се бързо до него*)
Къде?

ГРАСИЙО
Сеньор, това съм аз!
Безумно влюбен съм!

Лафема, разочарован и раздразнен, се отдалечава, после се приближава отново и раздрънква кесията до ухото и под носа на Грасийо.

ЛАФЕМА
Тук доста злато има!

ГРАСИЙО
От тази музика жив трепет ме обзима!

ЛАФЕМА (*настрана*)
Дидие е мой!

(Към Грасийо.)

Виж тук!

ГРАСИЙО
А колко има там?

ЛАФЕМА
Двадесет златни.

ГРАСИЙО

Хм!

ЛАФЕМА (*дрънка кесията пред носа му*)
Желаеш ли?

ГРАСИЙО (*грабва му кесията*)
Не знам!

(С театрален тон към Лафема, който слуша силно обезпокоен.)

Да бяхте с гърбица и тя като корема
да е внушителна, аз щях да ги приема,
ако натъпкани със злато бяха те.
Май апетитът ми наистина расте...

ЛАФЕМА (*живо*)
Тогава?

ГРАСИЙО (*слага кесията в джоба си*)
Бих приел и след това, ей богу,
бих казал искрено:

(С дълбок поклон.)

„Благодаря ви много!“

ЛАФЕМА (*настрани, яростно*)
Виж ти маймуната!

ГРАСИЙО (*настрана, смее се*)
Виж стария котак!

ЛАФЕМА (*настрана*)
Те ме залъгват май — разбрали са се как!
Това е заговор — кой няма да се сети?
Проклети дяволи! Ох, цигани проклети!

(Към Грасийо, който си тръгва.)

Поне кесийката ми дай!

ГРАСИЙО *(обръща се, с трагически тон)*

Как? Според вас,
сеньор, светът какво би казал днес за нас?
Срещу позора ми заплащате богато —
една глава и чест да ви продам за злато!

(Иска да си тръгне.)

ЛАФЕМА *(задържа го)*

Върни ми златото!

ГРАСИЙО *(със същия тон)*

Аз над честта си бдя
и затова, сеньор, не мога да крада!

(Покланя се и влиза тържествено в плевника.)

---

[1] *С плащ на алкад е той...* — Алкад, областен съдия в Испания от онова време, обединяващ административните, съдебните и полицейските функции. ↑

СЦЕНА ДЕВЕТА

ЛАФЕМА (*сам*)

Безсрамен шут, надут, но низък по душа е!
Ще ми попаднеш ти в ръцете, то се знае,
но дивеч по-добър сега си уловил...
Ах, този мой Дидие, къде ли се е скрил?
Щом хвана бандата, едва ли ще е сложно
да разбере къде се крие... Невъзможно!
Игла в копа сено намира ли се? Днес
в казан на алхимик се стапя лесно смес
от мед и от калай, и идва миг, когато
проблясва скритото в сплавта парченце злато.
И все пак без Дидие как бих се появил
пред кардинала?

(Плесва се по челото.)

О! Виж ти, че съм открил!
Той е в ръцете ми!

(Вика през вратата на плевника.)

Хей, господа актьори,
две думи!

Актьорите излизат от плевника.

СЦЕНА ДЕСЕТА

Същите. Актьорите, сред тях Марион и Дидие, после Саверни, после маркиз Дьо Нанжи.

СКАРАМУШ (към Лафема)
Само две?

ЛАФЕМА
Открито да говорим
и просто! Пратен съм от кардинала аз
в провинцията за актьори като вас,
защото в часове на отдих съчинява
пиеси всякакви — така се забавлява;
в театъра му днес май нещо не върви
и иска някак си да го пообнови.

Всички актьори се приближават забързано към Лафема. Влиза Саверни, който наблюдава с любопитство това, което се случва.

ГРАСИЙО (настрани, брои монетите на Лафема)
Дванайсет! Лъжец! Не двайсет монети!

ЛАФЕМА
По малко откъсче от роля ми кажете!
И аз ще преценя коя от вас и кой!

(Настрани.)

Спаси ли се сега, голям хитрец е той!
Събрахте ли се?

Марион се приближава незабележимо до Дидие и търси начин да го отвлече. Дидие отстъпва и я отблъсква.

ГРАСИЙО (*отива към тях*)
Хей, по-бързо тук елате!

МАРИОН
Пресвети небеса!

Дидие я изоставя и отива да се смеси с актьорите; тя го следва.

ГРАСИЙО
Сам бог при нас ви прати!
Сред нощни пирове, в разкошно облекло,
ще произнасяте по стих от Ришельо.^[1]
Съдба!

Актьорите се нареждат прел Лафема. Марион и Дидие са сред тях Дидие, без да поглежда Марион, е забил поглед в земята, със скръстени под плаща ръце, Марион не сваля от Дидие очи, пълни с тревога.

ГРАСИЙО (*начело на трупата, настрана*)
Май гарванът сега вербува цяла
тълпа от шутове, и то за кардинала.

ЛАФЕМА (*към Грасийо*)
Ти първи! Кой си ти?

ГРАСИЙО (*с дълбок поклон и пирует, при който изпъква гърбицата му*)

Грасийо се казвам, аз
най-мила песничка ще пея тук пред вас!

(Пее.)

Под перуки на съдии
твърде много зло се крие;

от коса те всеки път
срещу залата текат.
Глоби, беднота, бесила,
а сред тях с най-страшна сила,
както си му е реда,
от най-важния в съда.
Думите на адвоката
рукнат върху съдията:
наши и латински — смес,
както знаем всички днес...

ЛАФЕМА (*прекъсва го*)
Фалшиво пееш ти за завист на орлите!
Млъкни!

ГРАСИЙО (*смее се*)
Но песента е с думи знаменити!

ЛАФЕМА (*към Скарамуш*)
Ваш ред е!

СКАРАМУШ (*покланя се*)
Скарамуш! В такъв тържествен час
„Дуеня на честта“ ще прочета пред вас.

(*Декламира.*)

„Прекрасни са — твърди испанската кралица —
епископ пред олтар, в бой воин, хубавица
в постеля и крадец окраден на свой ред...“

Лафема го прекъсва с жест и дава знак на Тайбра да говори Тайбра му отвръща с дълбок поклон и се изправя.

ТАЙБРА (*високопарно*)
Наричат ме Тайбра. Пристигам от Тибет,

чрез мен могулите са с участ прегорчива.

ЛАФЕМА

Не туй...

(Тихо на Саверни, който е до него.)

Марион Дьолорм е толкова красива!

ТАЙБРА

Това е хубаво! Но за да няма спор,
от „Карл Велики“ реч изслушайте, сеньор!

(Рецитира предвзето.)

„Злокобен жребий мой! Небе, теб призовавам,
виж колко ме боли и как се изтезвавам!
Ограбвам себе си без жал и ето на:
на друг предавам сам любимата жена!
Той тръпне в щастие, а аз се гърча в злоба;
усещам как тече жлъч в моята утроба.
Тъй птиците строят за другите гнезда,
не хранят себе си пчелите за беда,
не пазят вълната за себе си овните,
за други кравите пасат по равнините!“

ЛАФЕМА

Добре!

(Към Саверни.)

Чудесен слог! От „Брадамант“ — поет
е този наш Гарние!

(Към Марион.)

Май вие сте на ред!
Как се наричате?

МАРИОН (*разтреперана*)
Химена!

ЛАФЕМА
Боже мой,
тогава имате красив любим и той
погуби на дуел...

МАРИОН (*изплашена*)
Как!

ЛАФЕМА (*с присмех*)
После предпочете
да скита...

МАРИОН (*настрана*)
Господи!

ЛАФЕМА
Това ми разкажете!

МАРИОН (*полуобърната към Дидие*)
„Ако би жертвал ти живота и честта,
и щастиято си заради любовта
към мен самата, о, Родриго мой, спаси ме
със сабя от врага, от неговото име;
дон Санчо в този миг е моят смъртен враг,
с дуел ме отърви от бъдещия брак!
Да моля още ли? Бъди готов за боя,
по-важен е дългът, по-късно ще съм твоя.
Ако все още в теб пламти любов към мен,
с мен след победата ще бъдеш награден!“

Лафема става и учтиво ѝ целува ръка. Марион бледна, гледа към Дидие, който стои неподвижен със сведени очи.

ЛАФЕМА

Не знам подобен глас да има по земята —
със скрити струни той прониква вдън сърцата!
Прекрасна сте!

(Към Саверни.)

И аз разбирам в тоя миг:
в сравнение с Корней. Гарние е свръхвелик!
Но някакъв растеж усеща се у него,
откакто монсеньор в двореца си прие го^[2].

(Към Марион.)

Какъв могъщ талант! И пламенни очи!
Не сте, не сте за тук — веднага си личи.
Седнете впрочем тук!

Той сяда и прави знак на Марион да седне до него. Тя се отдръпва.

МАРИОН *(тихо, към Дидие, със свито сърце)*
Боя се от раздяла!

ЛАФЕМА *(усмихва се)*
Но приседнете де!

Дидие отблъсква Марион, която пада уплашена на пейката до Лафема.

МАРИОН *(настрана)*
Ох! Аз треперя цяла!

ЛАФЕМА (*усмихва се към Марион, с укор*)
Най-последно!

(*Към Дидие.*)

Кой сте?

Дидие прави крачка към Лафема, хвърля плаща си и нахлупва шапката върху главата си.

ДИДИЕ (*със сериозен тон*)
Аз? Дидие.

МАРИОН, ЛАФЕМА, САВЕРНИ
Дидие!

Всички са слисани.

ДИДИЕ (*към Лафема, който се усмихва тържествуващо*)
Сеньор,
махнете другите далеч, от тоя двор!
Държите плячката — тя към затвора гледа.
Измъчихте се зле за тази ви победа.

МАРИОН (*втурва се към него*)
Дидие!

ДИДИЕ (*с леден поглед*)
Съдбата ми злокобно зазвъня,
мадам!

Тя отстъпва и пада съкрушена на пейката.

(*Към Лафема.*)

Аз виждам как ме дебнеш, сатана,
как в твоите очи проблясва страшно адът,
как в моята душа лъчи от него падат.
Аз можех да спася живота си оплют,
но бе ми жал за теб, за черния ти труд!
Хвани ме, отмъсти, глупако вероломен!

ЛАФЕМА (*със сдържан гняв, смее се насила*)
Комедията ти, Дидие, е вече спомен!

ДИДИЕ
Но ти я изигра!

ЛАФЕМА
Зле бих я изиграл,
но мой помощник бе самият кардинал —
в тази трагедия за вас ще има роля.

Марион надава вик на ужас. Дидие се обръща с презрение.

Главата си защо извърщате?... Но моля,
играта, ви, мосю, ще продължи докрай,
а вашата душа лети към своя рай.

МАРИОН
Ах!

В този момент маркиз Дьо Нанжи минава отново в дъното на сцената със своя отряд войници с алебарди. При вика на Марион той се спира и се обръща към присъстващите блед, ням и неподвижен.

ЛАФЕМА (*към маркиз Дьо Нанжи*)
Господин маркиз, сега ми помогнете!
Чудесна вест! Бойци ви моля да дадете!
Палачът на Гаспар се отърва, но жив
и здрав го залових...

МАРИОН (*хвърля се в краката на Лафема*)
Бъдете милостив!

ЛАФЕМА (*учтиво*)
В нозете ми, мадам? Би трябвало обратно.

МАРИОН (*все така на колене, сключва длани*)
Бъдете милостив, защото вероятно
друг страшен съдия, който стои над нас
и властва над света, ще се смили над вас.

ЛАФЕМА (*усмихва се*)
Но що за проповед в момента ни четете?
По балове, мадам, и празници блестете,
но не съветвайте... Бих станал ваш слуга,
но този е убил...

ДИДИЕ (*на Марион*)
Недей стоя така!

Марион става треперееща.

(Към Лафема.)

Ти лъжеш! На дуел!

ЛАФЕМА
Мосю!

ДИДИЕ
Лъжа! Лъжа е!

ЛАФЕМА
Мълчете!

(На Марион.)

Кръв за кръв! Законът го желае.
Той е убил, убил... Кого? Маркиз Гаспар

(посочва маркиз Дьо Нанжи)

добрия племенник на този вече стар
и побелял човек... Нима да го похваля
за тази загуба на Франция и краля?
Да беше жив... все пак... не съм жесток! За вас.

САВЕРНИ *(прави една крачка)*
Убитият, мосю, е жив... Това съм аз!

Общо изумление.

ЛАФЕМА *(стреснат)*
Гаспар дьо Саверни! Нима не е измама?
Там е ковчегът му...

САВЕРНИ *(отлепва фалшивите мустаци, превръзката над
окоото и черната си перука)*

Но мене там ме няма!

Не съм ли аз?

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ *(като пробуден от сън, извиква и се
хвърля в прегръдките му)*

Гаспар! Ох, племеннико мой!
Детето ми!

Стоят прегърнати, целуват се.

МАРИОН *(пада на колене, с очи към небето)*

Дидие! Спасен, спасен е той!

ДИДИЕ (*студено, към Саверни*)
Аз исках да умра.

МАРИОН (*все така на колене*)
Пази го, мили боже!

ДИДИЕ (*продължава, без да я слуша*)
Как иначе би могъл верига да ми сложи?
Да, мрежа за комар! Нима не мога аз
да я разкъсам сам, със шпори, тук, пред вас.
Копнежът към смъртта изпълва ми гърдите —
отнехте ми го днес, затуй ще ми платите!

МАРИОН
Жив! Ще живее той!

ЛАФЕМА
Не, мен ме усъмни
дали пред мен стои Гаспар дьо Саверни.

МАРИОН
Да!

ЛАФЕМА
Трябва всичко туй да разясним обаче!

МАРИОН (*показва му маркиз Дьо Нанжи, който все още държи
в прегръдките си Саверни*)
Но вижте стареца — ту смее се, ту плаче!

ЛАФЕМА
Това ли е Гаспар, маркизът?

МАРИОН

Дьо Нанжи

кого друг би могъл в прегръдки да държи?

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ

Това е моят син! Кръв моя, моя слава!

(Към Марион.)

Мадам, що за въпрос сега ми се задава?

ЛАФЕМА *(към маркиз Дьо Нанжи)*

Маркизе, бих желал да знам едно сега —
дали е точно той?

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ *(поривисто)*

Но да.

ЛАФЕМА *(към Саверни)*

Щом е така,
ще бъде под арест... Маркизе, вашта шпага!

Изумление и униние сред присъстващите.

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ

О, синко мой!

МАРИОН

Небе!

ДИДИЕ

Предлагам ви веднага
още една глава — подобен кардинал
тъй по една в ръка отлично би държал.

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ

Но бива ли така?

ЛАФЕМА

В наредбата се казва,
че оцелелият в дуела се наказва.

(Към Саверни.)

Дайте ми шпагата!

Дидие гледа Саверни.

Безумец!

САВЕРНИ *(изтегля шпагата си и я подава на Лафема)*
Ето на!

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ *(спира го)*
Тук аз съм господар пред цялата страна,
маркиз и съдия над знатни и над прости —
сам кралят е добре дошъл у мен на гости.

(Към Саверни.)

Подай ми шпагата!

Саверни му дава шпагата и го прегръща.

ЛАФЕМА

Маркизе, но това
са вече минали, забравени права.
Ще си изпатя аз, ако това се случи.
Не бих желал сега да ви измъчвам...

ДИДИЕ

Куче!

ЛАФЕМА (*покланя се на маркиза*)
Все пак съгласен съм, но затова, сеньор,
ми дайте стражите и вашия затвор!

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ (*на стражите си*)
Бащите ви на нас са служили достойно!
Да не пристъпвате и крачка...

ЛАФЕМА (*гръмко*)

По-спокойно!

Аз служа в тайния върховен трибунал,
а там ме назначи самият кардинал.
В затвор и двамата! Четирма ще стоите
като пазачи там — по двама на вратите!
Ще отговаряте! Само глупак сред вас
не би се подчинил... Каквото казвам аз,
това е заповед! Не се ли подчините,
ще разбере едно: че ви тежат главите.

*Стражите, изумени, мълчаливо повеждат двамата затворници. Маркиз Дьо Нанжи,
възмутен, се обръща и закрива очите си с ръка.*

МАРИОН
Ужасен край!

(*Към Лафема.*)

Мосю!

ЛАФЕМА (*тихо на Марион*)
За някои неща
ще чуете от мен — елате вечерта!

МАРИОН (*настрана*)
Какво желае той с усмивка погребална?

Май че душата му е тъмна, и брутална?

(Хвърля се към Дидие.)

Дидие!

ДИДИЕ *(студено)*

Сбогом, мадам!

МАРИОН *(потръпва от звука на неговия глас)*

Виж ти каква беда!

Аз съм нещастница!

(Пада на пейката.)

ДИДИЕ

Нещастница сте, да!

САВЕРНИ *(прегръща маркиз Дьо Нанжи и се обръща към Лафема)*

За две глави, мосю, се награждава двойно?

СЛУГА *(влиза, към маркиза)*

Сеньор, ще погребем маркиз Гаспар достойно!

По ваша заповед кажете ни кога

започва обреда...

ЛАФЕМА

След месец, не сега!

Стражите отвеждат Дидие и Саверни.

---

[1] ... ще произнасяте по стих от Ришельо. — Кардинал Ришельо съчинявал посредствени пиеси и ги публикувал под чуждо име. ↑

[2] ... откакто монсеньор в двореца си прие го. — Със самото идване на младия Корней в Париж Ришельо му предложил да пише под прякото му ръководство. Корней се опитал да работи по този начин, но скоро се отказал от сътрудничеството с всеилния кардинал и предпочел да пише по собствено вдъхновение. ↑

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ
КРАЛЯТ
ЗАМЪКЪТ ШАМБОР

Гвардейската зала.

СЦЕНА ПЪРВА

Бернар Дьо Белгард в богат дворцов костюм с пищна аба и дантели, на шията с орден на Свети дух и звезда върху плаща; маркиз Дьо Нанжи в дълбок траур и все така следван от своите стражи. Двамата прекосяват дъното на сцената.

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД
Осъден ли е?

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ
Да.

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД
Но крал Луи тогава
ще му прости — това законът разрешава.
Спокойно! Милостив и кротък син е той
на славния Анри...

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ
Когото следвах в бой!

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД
За нас той бе баща — животът ми премина
в железни ризници, не в дрехи от коприна.
Приятелю любим и вече посивял,
сега с „Ventre-Saint-Gris“^[1] молете своя крал!
Дано и Ришельо по-милостиво съди,
но скрийте се...

(Отваря му една странична врата.)

Луи след малко тук ще бъде.
Но честно казано, ще предизвика смях
това ви облекло — да, смешен сте за тях.

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ
Заради траура?

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД
Контета? Скъпи куме,
постояйте малко там — аз ще намеря думи
пред крал Луи срещу самия кардинал.
Когато тропна с крак, това ще е сигнал
да дойдете при нас.

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ (*стиска му ръката*)
Благодаря.

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД (*към един мускетар, който се
разхожда пред една малка позлатена врата*).
Кажете,
пресветлият монарх зает ли е?

МУСКЕТАРЯТ

Зает е.

(Снишава глас.)

С облечен в черно мъж.

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД (*настрана*)
Навярно тоя път
погубва някого с присъдата си: смърт!

(Към стария маркиз, стиска му ръката.)

По-твърдо!

(Въвежда маркиза в съседната галерия.)

Влезте там и вижте от дивана
как Приматис добре е украсил тавана!^[2]

Двамата излизат. През парадния вход в дъното, който води към стълбата, влиза Марион в дълбок траур.

---

[1] *Ventre-Saint Cris* (фр.) — изопачено произношение на думите „кълна се в кръвта Христова“, любим израз на крал Анри IV. ↑

[2] ... как *Приматис* добре е украсил тавана! — *Приматис* е френското произношение на името на Франческо Приматичо, италиански художник, скулптор и архитект, поканен от Франсоа I да украси замъка в Шамбор. ↑

СЦЕНА ВТОРА

Марион, стражата.

ВОЙНИК С АЛЕБАРДА (*към Марион*)
Мадам, не може!

МАРИОН (*пристъпва напред*)
Аз ви моля...

ВОЙНИКЪТ (*препраща вратата с алебардата*)
Настрана!

МАРИОН (*презрително*)
Тук вдигат копие срещу една жена!
Но впрочем нищо!

МУСКЕТАРЯТ (*смее се, към войника*)
Дръж!

МАРИОН (*с твърд глас*)
Но моля ви, за бога,
аз се намирам тук за разговор с херцога!

ВОЙНИКЪТ (*сваля алебардата си, настрана*)
Виж ти старчока му!

МУСКЕТАРЯТ
Елате!

Тя влиза с решителни стъпки.

ВОЙНИКЪТ (*настрана*)
Странен свят!

Херцогът уж е стар, а всъщност още млад.
Затворен в кулата бе той от господаря
за тайни срещи там...

МУСКЕТАРЯТ (*прави знак на войника да мълчи*)

Вратата се отваря. Малката позлатена вратичка се отваря. През нея излиза Лафема, държейки в ръка пергаментен свитък, от който виси червен восъчен печат на копринен шнур.

СЦЕНА ТРЕТА

Марион, Лафема.

Жест на изненада у двамата, Марион отстъпва с ужас.

ЛАФЕМА (*приближава се с бавни стъпки към Марион, тихо*)
Виж ти!

МАРИОН
Защо сте тук?

ЛАФЕМА (*развива пергаментта и го показва на Марион*)
За подпис! Ето на!

МАРИОН (*след като хвърля бегъл поглед, скрива лицето си с ръце*)
О, боже!

ЛАФЕМА (*навежда се към ухото ѝ*)
Искаш ли?

Марион потръпва и се взира в него. Той не откъсва очи от очите на Марион.

А?

МАРИОН (*отблъсква го*)
Бягай, сатана!

ЛАФЕМА (*изправя се, с присмех*)
Нима не искате?

МАРИОН

Защо да се страхувам?
Тук само крал Луи прощава и царува.

ЛАФЕМА
Опитайте! Не бих попречил с нищо сам.

*(Обръща ѝ гръб, после изведнъж се връща скръства ръце на гърдите си и се навежда към
ухото ѝ.)*

Ще съжалявате за тоя час, мадам!

Излиза. Влиза херцог Дьо Белгард.

СЦЕНА ЧЕТВЪРТА

Марион, херцог Дьо Белгард.

МАРИОН (*отива при херцога*)
Дворецът само вас, херцог, с готовност слуша!

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД
Прекрасна, вие тук?

(Покланя се.)

С какво да ви услужа?

МАРИОН
Да видя крал Луи...

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД
Кога?

МАРИОН
Сега.

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД
Защо?

МАРИОН
За нещо.

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД (*със смях*)
Крал Луи ви трябва, и туйто!
Премного бързате.

МАРИОН

Отказвате?

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД

Ей, богу

(усмивва се),

нали един на друг отдавали сме много?

МАРИОН

Заради крал Луи съм тук по тоя час.

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД

Но пръв наред съм аз... Заклевам се пред вас,
че кралският кортеж точно оттук минава.

Да поговорим с вас самички дотогава!

Защо сте в черно днес? Видът ви е почтен,
а как се смеехте по-рано...

МАРИОН

Но за мен

смехът се свърши...

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД

Как! Тя, струва ми се, плаче.

МАРИОН *(изтрива сълзите си, с твърд глас)*

Дошла съм за съвет при крал Луи, така че,
херцог...

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД

Целта?

МАРИОН

Ах, тя...

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД

Обидил ви е сам
светият кардинал?

МАРИОН

Да.

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД (*отваря вратата на галерията*)

Влезте бързо там!

За недоволните е точно тази зала.

И не излизайте оттам преди сигнала!

Марион влиза, той затваря врата.

Поел съм вече риск заради Дъо Нанжи.

Но още за един не ще ми натежи.

Малко по малко залата се изпълва с придворни, които разговарят помежду си. Херцог Дъо Белгард отива ту към един, ту към друг. Влиза Ланжели.

СЦЕНА ПЕТА

Придворните.

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД (*към херцог Дъо Бопрео*)
Привет, херцог!

ХЕРЦОГ ДЪО БОПРЕО
Привет!

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД
Нима не сте разбрали...

ХЕРЦОГ ДЪО БОПРЕО
Разбрах, нов кардинал...

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД
Епископът на Арл ли?

ХЕРЦОГ ДЪО БОПРЕО
Не, не, Отьонският... Париж е убеден,
че той е новият...

АБАТ ДЪО ГОНДИ
И с право според мен!
Епископът надви чрез сигурна обсада
при Ла Рошел.^[1]

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД
Нали?

ЛАНЖЕЛИ
И постът му се пада!
С безброй оръдия там стреля като луд.

АБАТ ДЪО ГОНДИ (*смее се*)
Ах, шут сте, Ланжели!

ЛАНЖЕЛИ (*покланя се*)
Наистина съм шут!

Влиза Лафема. Всички придворни го обграждат и угодничат около него. Херцог Дьо Белгард го наблюдава с досада.

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД (*към Ланжели*)
Кой с хермелинов плащ е онзи, мили шуте?

ЛАНЖЕЛИ
Ухажваният там от нашите прочути
придворни ли?

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД
Защо не съм го виждал тук?
Братът на краля ли го праща или друг?

ЛАНЖЕЛИ
Не би бил срещан тъй.

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД (*гледа към Лафема, който важничи*)
Гранд сякаш от Испания!

ЛАНЖЕЛИ (*тихо*)
Върховен интендант на нашата Шампания
и главен съдия...

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД (*тихо*)
В един страхотен съд!
Палач на Ришельо — тъй всички го зоват.

ЛАНЖЕЛИ (*все така тихо*)
Да!

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД
И е тук, сред нас?

ЛАНЖЕЛИ

Смущава ли ви? Мигар
в зверилника край нас ще пречи някой тигър?
Да ви го доведеа?

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД (*надменно*)
Ах, шуте?

ЛАНЖЕЛИ

Но, херцог,
да бях аристократ, бих бил по-малко строг!
Я как любезни са към него господата!
Ръката стисне ли, той не сече главата.

(Отива към Лафема и го представя на херцога, който се покланя с подчертана неохота.)

ЛАФЕМА (*поздравява*)
Херцог...

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД (*поздравява*)
Щастлив съм...

(Тихо.)

Не, не е добре дошло
подобно щастие, мосю Дъо Ришельо!

Лафема се отдалечава.

ВИКОНТ ДЪО РОАН (*избухва в смях в дъното на залата сред
група придворни*)

Добре!

ЛАНЖЕЛИ

Какво?

ВИКОНТ ДЪО РОАН

Марион се крие недалече.

ЛАНЖЕЛИ

Марион?

ВИКОНТ ДЪО РОАН

Една шега приготвил съм ви вече.

При тоя девственик Луи се шмугва тя^[2]...

ЛАНЖЕЛИ

Чудесни думи чух от вашите уста.

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД (*на граф Дъо Шарнасе*)

Ловецо, вълците догонихте ли вчера?

ГРАФ ДЪО ШАРНАСЕ

За жалост не можах следите да намеря!

Четирма селяни изяли бяха... Аз

си казах: „Доста са в Шамбор по тоя час!“

Но и следа от тях там не открихме ние...

(*Към Ланжели.*)

Но, шуте, що за смях?

ЛАНЖЕЛИ

До смях съвсем не ми е!

Двамина за дуел ще бесят в Божанси...

АБАТ ДЪО ГОНДИ

За толкоз малко ли? Че как тъй?

Малката позлатена врата се отваря.

ВРАТАРЯТ

Крал Луи!

*Влиза Кралят. Цял в черно, блед, свел очи, с орден на Светия дух върху жилетката и плаща.
На главата с шапка. Всички придворни свалят своите и се нареждат мълчаливо в шпалир.
Гвардейците навеждат пиките или с мускетите си вземат за почест.*

---

[1] *Епископът надви... при Ла Рошел.* — През 1628 г. Ришельо превзема крепостта *Ла Рошел*, последно убежище на хугенотите в Южна Франция. ↑

[2] *При тоя девственик Луи...* — От историята е известно, че Луи XIII бил много плах и стеснителен с жените. ↑

СЦЕНА ШЕСТА

Предишните, Кралят.

Кралят пристъпва бавно, без да вдигне глава, минава през тълпата придворни, после се спира отпред и остава няколко мига замислен и мълчалив. Придворните се оттеглят в дъното на залата.

КРАЛЯТ
Върви към все по-зле...

(Към придворните, кима глава.)

Бог нека ви помага!

(Отпуска се в един голям фотьойл и въздъхва дълбоко.)

Мосю Белгард, сънят от мен далече бяга.

ХЕРЦОГЪТ
Кралю, но никой днес не спи у нас!

КРАЛЯТ *(живо)*

Нима?

А Франция лети към пропастта сама.

ХЕРЦОГЪТ
Но сигурна ръка я води днес умело...

КРАЛЯТ
Херцогът кардинал се справя с трудно дело.

ХЕРЦОГЪТ

Кралю...

КРАЛЯТ

Той остаря и ме обзема страх!
Без да царувам, аз достатъчно живях.

ХЕРЦОГЪТ

Той още се държи...

КРАЛЯТ

По-откровен бъдете!
Тук никой в тоя миг не ни следи... Кажете,
що за човек е той?

ХЕРЦОГЪТ

Кой, господарю?

КРАЛЯТ

Той.

ХЕРЦОГЪТ

Светият кардинал?

КРАЛЯТ

Да!

ХЕРЦОГЪТ

Този поглед мой
е заслепен, едва познава...

КРАЛЯТ

Откровено!

(Оглежда се наоколо.)

Не виждам кардинал — ни в сиво, ни в червено!

Нито доносчици! Нуждая се все пак
от мнението ви за кардинала.

ХЕРЦОГЪТ

Как!

Най-искрено ли?

КРАЛЯТ

Да!

ХЕРЦОГЪТ (*дръзко*)

Велик е според мене!

КРАЛЯТ

Ще кажете ли в Рим, че е същински гений?

Държавата сега се гърчи между нас —

да, всичко върши той, а нищото съм аз!

ХЕРЦОГЪТ

Ах!

КРАЛЯТ

Не урежда ли финансите, войната,

законите, мира, наредбите в страната?

Да, той е кралят! Без да се съветва с мен,

съсипа Лигата^[1], дори е разгневен

на Австрия, оттам е нашата кралица^[2].

ХЕРЦОГЪТ

Но разреши, кралю, светата му десница

зайчарник в Лувъра...

КРАЛЯТ

Е, да, но ето на —

хитрува с Дания...

ХЕРЦОГЪТ

Но давате цена
на златото, кралю!

КРАЛЯТ (*с нарастваща досада*)
Той срещу Рим воюва.

ХЕРЦОГЪТ
Е, да, но разреши, тъй както ми се струва,
и вие пратихте по кръчмите декрет
от всеки по екю да вземат занапред.

КРАЛЯТ
А договорите? Защо от мен са скрити?

ХЕРЦОГЪТ
Но затова в Планшет търпи лова, ловците.

КРАЛЯТ
Той върши всичко сам. Към него час по час
отправят жалби... Аз съм само сянка, аз
съм нищо... Но защо от мен така се крие?

ХЕРЦОГЪТ
Но пък лекувате от живеница вие.^[3]

Гневът на Краля нараства.

КРАЛЯТ
Към моя орден той домогва се без срам
заради своя брат, но няма да го дам!

ХЕРЦОГЪТ
Но...

КРАЛЯТ
И роднинската му сган е...

ХЕРЦОГЪТ

Завистлива!

КРАЛЯТ

А племенницата ужасно си я бива!

ХЕРЦОГЪТ

Злословят...

КРАЛЯТ

Стражите му колко са на брой?

ХЕРЦОГЪТ

Сто конника...

КРАЛЯТ

С това така ме дразни той!

ХЕРЦОГЪТ

Но пази Франция...

КРАЛЯТ

Душата ми ранява!

Той еретиците с една ръка сразява,
а с другата ръка със шведа сключва пакт.

(Тихо, на ухото на Дьо Белгард.)

На Гревския площад набожният дъртак
колцина е убил и всички безсъмнено
мои приятели... Облечен е в червено
от техни капки кръв... Мен в траур вмъкна той.

ХЕРЦОГЪТ

Към всички е жесток... Помилва ли Сен Прьой?

КРАЛЯТ

Ако така държи на тях, то той тогава
ме тачи...

(Внезапно, след миг мълчание, скръства ръце.)

Майка ми затуй пък заточава!^[4]

ХЕРЦОГЪТ

Но предан е, кралю, наистина към вас,
към волята ви...

КРАЛЯТ

Да, но как го мразя аз!

Той ме души до смърт... Съвсем не съм свободен,
а мисля, че не съм ни глупав, ни негоден,
със стъпка тежка днес ме тъпче той без жал,
но не рискува ли да сепне своя крал?
Макар че аз съм слаб, макар че той сияе,
от кралския ми дъх се плаши и терзае,
той скъпо ще плати в мига, когато аз
престана да мълча и чуят моя глас.

Мълчание.

Твори той всяко зло, а злото по-зло става —
и аз се чувствам зле, и цялата държава!
Той е навред, а аз — в самите му нозе:
дори и Австрия със зъби той гризе.
Не защитава днес и малката ми флота,
пред Густав-Адолф^[5] уж ми бранел бил живота.
Той е навсякъде като духа на крал!
Във Франция и в мен, в дома ми се е сврял.
Ах, колко жалък съм!

(Приближава се до прозореца.)

И дъжд вали безкрайно.

ХЕРЦОГЪТ

Кралю, тежи ли ви?

КРАЛЯТ

Херцог, скучая тайно!

Мълчание.

Уж пръв във Франция, последен съм у нас.
Дори браконьер с възторг бих станал аз.
По цели дни на лов! И да не ме смущава
брътвежа тук, да спя сред някоя дъбрава,
презрял придворните, сред бурите запял
и като птица в лес щастливо бих живял.
Селякът в своя дом живее пълноценно,
а в Лувър господар е тоя мъж в червено,
и строг, и важен все шепти пред моя трон:
„Съгласен ли, кралю, сте с новия закон?“
Аз — тук, народът — там, не сме единни ние:
от него в своя плащ като дете ме крие...
Ако запитате: „Светият кардинал
под плаща си кого е скрил?“ — „Самия крал!“
И вечно списъци за врели-некипели —
ту срещу ереси, ту заради дуели!
Все наказания... Дуели! Що за грях?
Той иска трупове... Какво ще прави с тях?

Беагард тропва с крак.

Влизат маркиз Дьо Нанжи и Марион.

[1] ... *съсипа Лигата...* — *Светата Лига*, военнополитически съюз на немските католически графове начело с император Фердинанд II, образуван по време на Тридесетгодишната война и поддържан от Испания против протестантската Уния. Неутралитетът на Франция в първите години на войната косвено спомогнал за успехите на Лигата, но с идването си на власт през 1624 г. Ришельо извършил поврат във външната политика на Франция и повел борба срещу австрийските и испански Хабсбурги, което предопределило поражението на Лигата във войната. ↑

[2] ... *Австрия, оттам е нашата кралица.* — През 1615 г. Луи XIII сключва брак с Ана Австрийска, дъщеря на испанския крал Фелипе II и внучка на германския император Карл V. ↑

[3] *Но пък лекувате от живеница вие.* — Според народните вярвания кралят на Франция притежавал способността да лекува живеница само с едно докосване до болния. ↑

[4] *Майка ми затуй пък заточава!* — Майката на Луи XIII, Мария Медичи, след неуспешен заговор срещу Ришельо (1630), се укрива в Брюксел, а през 1638 г. по заповед на Ришельо се преселва в Англия. ↑

[5] *Густав II Адолф* — крал на Швеция (1611–1632). ↑

СЦЕНА СЕДМА

Същите, Марион, маркиз Дьо Нанжи.

Маркиз Дьо Нанжи се приближава със своята свита на няколко стъпки от краля и коленичи на единия си крак Марион пада на колене до вратата.

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ
Съд моля...

КРАЛЯТ
За кого?

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ
За тази побесняла,
зловеща фурия — министър-кардинала!

МАРИОН
И милост!

КРАЛЯТ
За кого?

МАРИОН
Дидие!

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ
И Саверни!

КРАЛЯТ
Чух нещо май за тях през тия два-три дни.

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ
Кралю, спасете ги!

КРАЛЯТ

Какви ви са?

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ

Гаспар е

мой племенник.

МАРИОН

Дидие е брат ми, господарю!

КРАЛЯТ

И тъй, защо сте тук?

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ (*посочва поред двете ръце на Краля*)

Аз моля този път

със тази — доброта, а с тази — честен съд!!!

Аз, Дъо Нанжи, маркиз, сто копия владее,

и в замъка си с тях далеч оттук живея,

тук срещу Ришелю, тиранина жесток,

ведно със своя крал аз моля господ-бог!

Домогвам се сега до кралската ви воля!

Гаспар дъо Саверни — за него днес ви моля,

за моя племенник...

МАРИОН (*тихо, към маркиза*)

А брат ми, монсеньор?

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ (*продължава*)

За мъжката си чест наскоро влязъл в спор

и предприел дуел с един млад благородник,

наричат го Дидие — Дидие не бил негодник,

напротив, храбър дух и в двамата пламтял.

Да, но чрез стражите министърът слухтял...

КРАЛЯТ

Добре! Знам случая... Сега се изяснете!

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ (*окопитва се*)
Ваше величество, след всичко разберете
въпроса: кардинал-херцогът е такъв,
че мисли злото ни, че смуче наша кръв...
Баща ви, крал Анри, живее в паметта ни
като добър баща на своите дворяни;
не удряше ей тъй и без да разбере,
добре ги пазеше и него те — добре.
Той бдеше над мъже, които вадят шпага,
не искаше глави във въжен клуп да стяга.
За битки трябват те — държеше той на тях
и често зле ранен, съвсем не бе го страх.
Припомням си какво чудесно време беше!
Прастар, дворянски дух във всички нас пламтеше.
Не би си позволил свещеник ей това —
не беше евтина човешката глава!
Предчувствам лоши дни, зла буря ще настане.
Кралю, грижете се за своите дворяни!
Ох, чуйте стареца! Да не настъпи ден
да съжелявате при спомена за мен,
а Гревският площад да е покрит с избити
безумни храбреци, които ще броите,
и кралският ви двор бездушно да мълчи,
щом ги подирите със сълзи на очи.
Ще бъдат мъртви те, преди да бъдат стари.
Днес има бунтове, край нас горят пожари.
Тревожен звън не дава ни покой...
Не искаме палач, не ни е нужен той.
Да скрие своя меч палачът, а не ние!
Побързайте, кралю, за да не трябва вие
да роните сълзи за този храбър мъж
със скелет побелял пред всички изведнъж...
Помнете, че кръвта не е роса, помнете —
на Гревския площад не ще разцъфне цвете.
Ще бягат хората от вашия балкон —
пуст ще е Лувърът и шумен — Монфокон^[1].

Срам за придворния, защото ви разсмива,
докато там палач с топора си убива!
Навъртат се край вас, ласкаят ви дори,
че син сте на Бурбон, на славния Анри,
но колкото и шум да вдигат тия хора,
ще заглушат ли те звънтежа на топора.
Недейте си игра! Кралю, бъдете строг —
сам ще застанете на съд пред господ-бог!
Предупреждавам ви! Не бива да се каем,
че заради дуел допускаме смъртта им!
Нима във Франция ценят такъв венец?
Нима палачът е по-ценен от боец?
За срам на Франция, където сме родени,
ей тъй, сече глави жестокият свещеник!
Сред безсърдечните и той е без сърце —
той пази скиптъра, но с кървави ръце!

КРАЛЯТ

Приятел ми е той — обича ме, цени ме,
и аз...

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ

Да, но...

КРАЛЯТ

Това е аз, но с друго име.

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ

Кралю...

КРАЛЯТ

Объркват ме ораторски слова.

(Показва косите си, започнали да посивяват.)

Косата ми от тях без време посивя.

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ

Пред вас стои старик, пред вас девойка плаче.
Тук е въпрос за смърт и за живот обаче.

КРАЛЯТ

Какво желаете?

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ

Пощада за Гаспар!

МАРИОН

Пощада за Дидие!

КРАЛЯТ

Пощада ли? Макар
че тъй ще вляза в спор със сляпата Темида,

МАРИОН

Бъдете милостив, дано такъв ви видя!
Премного млади са! Как може още млад
да стигнеш дъното на зейналия ад?
Велики боже! Смърт на срамното бесило!
Бъдете милостив! Какво би ви смекчило?
Как да говоря с вас? Сълзите ли са грях?
Но този кардинал у всички вдъхва страх.
Не ги е виждал той... Две думи да му каже
Дидие, би му простил, би го обикнал даже.
На тази възраст — смърт! И за дуел! Не, не!
Те имат майки, тях спомнете си поне!
Не го допускайте!... Жени сме ние клети,
не разговаряме добре като мъжете.
Еднички воплите, сълзите са за нас —
потрябва ли, стоим на колене пред вас!
Е, да, виновни са! Това ли ви терзае?
Простете им, кралю! Та младежта не знае
какво да прави, как се защитава чест?

Едно намигане, един по-рязък жест —
за нищо никакво се спречкват слепешката...
Туй става всеки ден, така стоят нещата.
Известно е това на тия господа.
Попитайте ги! Ох, нали? Каква беда!
Бихте могли, кралю, да ги спасите лесно.
Ако го сторите, ще ви обичам честно!
Ох, милост! Боже мой, да молех по-добре,
бих чула може би: „Не, няма да умре
любимият ви мъж, повярвайте ми, няма!“
Ох, задушавам се...

КРАЛЯТ

Коя е тази дама?

МАРИОН

Една сестра, кралю, трепереща пред вас!
Скъп на народа сте...

КРАЛЯТ

Да, негов съм и аз!

Но чрез дуелите страната ни отслабва.

МАРИОН

Пощада трябва!

КРАЛЯТ

Да, но пример също трябва!

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ

Двайсетгодишни са — четирма като тях
биха ме стигнали... Кралю, това е грях!

МАРИОН

Но имате жена и син, и майка вие —
във вашето сърце любов към тях се крие.
И брат! Бъдете мил към клетата сестра!

КРАЛЯТ
Не, нямам брат...

(Замисля се за миг.)

Е, да! Но той не ме разбра.

(Забелязва свитата на маркиза.)

Маркизе Дьо Нанжи, що за войска сте взели?
Нима към Божи гроб на поход сте поели?
Дошли сте с гвардия, но имате ли сан?
Херцог ли, пер ли сте?

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ

Барон съм на Бретан,
кралю, и четири владения владеея —
не ги дължа на вас, с което се гордея!

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД *(настрана)*
Премного гордо днес надигате глава!

КРАЛЯТ

Барон сте си у вас, тук нямате права.
Тук ние властваме, тук наши са земите,
аз съдя тук...

МАРКИЗ ДЪО НАНЖИ *(потръпва)*

Кралю, защо не им простите

(пада на колене)

заради младостта?... Готов съм ей сега
да падна, стар не стар, във вашите крака.

Кралят прави рязък жест, изразявай гняв и отказ. Маркизът се изправя бавно.

Аз ваша милост, бях съратник на баща ви.
Когато извергът внезапно се изправи
и го уби^[2], бях там... Аз цяла нощ не спях
и над покойника, докато съмне, бдях.
Успях за кралството до гроба да изпратя
след своя горд баща шестимата си братя.
Изгубих след това любимата жена!
И ето ме пред вас с превити рамена!
Като играчка с мен палачът си играе,
на колелото му смъртта над мен витае...
Тъй костите ми бог, немилостив към мен,
пречупени с лостове... Залезе моят ден!

(Слага ръка върху гърдите си.)

Последни удари... И бог да ви помага!

Прави дълбок поклон и излиза. Марион с мъка се надига и веднага пада в несвяст в нишата на позлатената врата към кабинета на Краля.

КРАЛЯТ *(изтрива една сълза, следейки с поглед отдалечаващия се маркиз; към Дьо Белгард)*

За да не бъде слаб, на краля се налага
да бъде твърд докрай... Но аз се натъжих!

(Той се замисля за миг и след това рязко нарушава мълчанието.)

Днес няма милост, не, аз вече съгреших!

(Приближава се до Белгард.)

Херцог, преди това чух нещо да твърдите,
с което би могло и да си навредите,
защото за това тъй лесно би могло
да чуе кардинал-херцог Дьо Ришельо.
Затуй във бъдеще по-предпазлив бъдете!

(Прозява се.)

Ужасно спях, Белгард!

(Отпраща с жест стражи и придворни.)

Приятели, простете,
но искам да съм сам!

(Към Ланжели.)

Те да вървят, не ти!

*Всички излизат освен Марион, която Краля не забелязва Херцог Дьо Белгард я съглежда
седнала до прага на вратата и отива към нея.*

ХЕРЦОГ ДЪО БЕЛГАРД *(тихо на Марион)*
Защо стоите тук пред кралските врати
подобно статуя? Нали ще ви открият?
Вървете!

МАРИОН
Ще стоя, додето ме убият!

ЛАНЖЕЛИ *(тихо на херцога)*
Не я закачайте!

(Тихо на Марион.)

Там стойте!

(Отново отива към Краля, който е седнал на един голям фотьойл, дълбоко замислен.)

---

[1] *Монфокон* — местност североизточно от Париж, място за екзекуции. ↑

[2] *Когато извергът...* — Бащата на Луи XIII, Анри IV, бил убит през 1610 г. от фанатика йезуит Равайак. ↑

СЦЕНА ОСМА

Кралят, Ланжели.

КРАЛЯТ (*с дълбока въздишка*)
Ела! Не съм добре, сърцето ме боли.
Не ми е и до смях. В очите чувствам влага,
а няма сълзи в тях... Нерядко ми помага
това, че си при мен... Ела, не се плаши,
с лъч на веселие в скръбта ме утеши!

ЛАНЖЕЛИ
Животът ни, кралю, и скръб, и горест крие!

КРАЛЯТ
Уви!

ЛАНЖЕЛИ
Като едно дихание сме ние.

КРАЛЯТ
И нищо повече.

ЛАНЖЕЛИ
Ако човек е крал,
би имал два пъти по-тежък жизнен дял.

КРАЛЯТ
Най-малко два пъти!

ЛАНЖЕЛИ
И в гроба по-добре е,
ако от него студ и тъмнина не вее.

КРАЛЯТ
Съгласен съм.

ЛАНЖЕЛИ
Кралю, добре е според мен
човек да е мъртвец или пък нероден.

КРАЛЯТ
Така ми говори! Това ми е приятно.

Мълчание.

ЛАНЖЕЛИ
Възкръсва ли човек от гроба?

КРАЛЯТ (*все по-печален от думите на шута*)
Вероятно
след туй ще разберем. Бих искал да съм там.

Мълчание.

Нещастен съм до смърт! Разбираш ли — не знам!

ЛАНЖЕЛИ
Разбирам го, кралю, по погледа, лицето,
и траура...

КРАЛЯТ
Не ще ми просветлиш сърцето.

(Приближава се до шута.)

Защото ти чрез мен погубваш своя труд.
Що за професия! Да бъдеш кралски шут.
Палячо, който ту изхвърлят, ту прибират —

по твоето лице гримасите умират!
Защо живееш тук? Нима не е беда
такъв живот? Защо?

ЛАНЖЕЛИ

От любопитство, да!
А вие за какво? Аз искрено ви жаля.
Та вие сте жена — във вас не виждам краля.
Палячо на конец наистина съм аз —
под плаща ви с конец по-тънък дърпат вас.
Не заслужава ли наистина похвала,
че ваш палячо съм, а не на кардинала?

Мълчание.

КРАЛЯТ (*замисля се и става по-тъжен*)
Глумиш се, но си прав! От ада привлятял,
самият сатана е станал кардинал.
Не ми ли е пленил завинаги душата?
Кажете де!

ЛАНЖЕЛИ

Може би така стоят нещата.

КРАЛЯТ

Е, стига за това! Напълно съм смутен,
защото ред беди кръжат около мен.
Наскоро се сдобих с испански корморани,
но риба няма тук — навсякъде поляни!
Не виждам езеро да има край Шамбор
добро за риболов, далеч от моя двор.
Поискам лов? — Море. А риболов? — Поляни...
Какъв нещастник съм!

ЛАНЖЕЛИ

Да, виждам скръб и рани

във вашето сърце.

КРАЛЯТ

Как би ме утешил?

ЛАНЖЕЛИ

Не бих могъл, кралю! Напълно във ваш стил
е да излизате със своите соколи
за яребици... Да, но умен мъж се моли
за умен соколар.

КРАЛЯТ (*живо*)

Такъв човек е бог!

ЛАНЖЕЛИ

Двамина знам, но край очаква ги жесток.

КРАЛЯТ

Двамина?

ЛАНЖЕЛИ

Да.

КРАЛЯТ

Кои?

ЛАНЖЕЛИ

Известни...

КРАЛЯТ

Но кои са?

ЛАНЖЕЛИ

Младежите, кралю! Смъртта им ме стъписа.

КРАЛЯТ

Дидие и Саверни!

ЛАНЖЕЛИ

Най-откровено, да!

КРАЛЯТ

Способни ли са те? Виж ти каква беда!
Това изкуство май е тръгнало към края.
То ще се свърши с мен... И всичко друго, зная.
Но що за спречкване?

ЛАНЖЕЛИ

И аз, се чудя тук:
че някакъв сокол бил уж по-бърз от друг!

КРАЛЯТ

Несправедливо е! Не трябва им бесило!

Мълчание.

Да мръдна само с пръст — това би ги спасило,
но винаги съм мек за тоя кардинал.

Мълчание.

(Към Ланжели.)

Смъртта им иска той!

ЛАНЖЕЛИ

А вие, моят крал?

КРАЛЯТ *(замисля се и се смълчава)*

Те ще умрат.

ЛАНЖЕЛИ

Но да!

КРАЛЯТ

А моят лов?

ЛАНЖЕЛИ (*отива към прозореца*)

Простете,

но вижте там, кралю!

КРАЛЯТ (*обръща се внезапно*)

Какво?

ЛАНЖЕЛИ

Там погледнете!

КРАЛЯТ (*пристъпва към прозореца*)

Какво?

ЛАНЖЕЛИ (*показва нещо навън*)

Там стражата се сменя.

КРАЛЯТ

Боже мой,

само това ли?

ЛАНЖЕЛИ

Кой е в жълтото?

КРАЛЯТ

Че кой —

капралът...

ЛАНЖЕЛИ

Някой друг на стража той поставя
и нещо му шепти...

КРАЛЯТ

Паролата предава.
Но, шуте, докъде ще стигнеш?

ЛАНЖЕЛИ

До това,
че вие сте пазач на нашите права.
Не пика, скиптърът — той ви тежи в сърцето.
Изпуснете ли го, капралът на кралете —
смъртта по божи знак поставя друг за крал,
след като новата парола е предал...
Чрез Милостта, кралю, бог пътя ни бележи.

КРАЛЯТ

Чрез Справедливостта! И двамата младежи
ще свършат!

ЛАНЖЕЛИ

Като вас и мен... Прост, именит,
разкъсва ни смъртта с еднакъв апетит.
Макар на тясно, спят удобно мъртвците,
но кардиналът зле притиска ви гърдите...
Почакайте, кралю! Годаините летят
и, току-виж, дошъл на трима ни редът.
Аз шут съм, вие — крал, а Ришельо — владетел,
но трима ще заспим... Макар да е усетил
величието, той ще легне като нас
в двуметровия гроб — това ви казвам аз!
В носилка носят го... Кралю, нали така е?

КРАЛЯТ

Животът ни е мрак, а гробът светлина е!
Все пак даряваш ми по някой ведър час.

ЛАНЖЕЛИ

Но аз, кралю, дойдох да се сбогувам с вас.

КРАЛЯТ

Какво?

ЛАНЖЕЛИ

Напускам ви.

КРАЛЯТ

Но как! Така не става.

От служба при крале смъртта освобождава.

ЛАНЖЕЛИ

Аз... скоро ще умра.

КРАЛЯТ

Това ли ми скрой?

ЛАНЖЕЛИ

Осъден съм от вас, Бурбон и крал Луи.

КРАЛЯТ

Кажи, що за шега дотук те е довела?

ЛАНЖЕЛИ

Признавам ви, кралю, и аз бях на дуела.

Ако не аз, поне бе шпагата ми там!

Аз ви я връщам.

(Изтегля шпагата си и му я предава, опрял коляно о земята.)

КРАЛЯТ *(взема шпагата и я разглежда)*

Да! Но, бога ми, не знам
защо ти е на теб.

ЛАНЖЕЛИ

И аз съм благородник!

В дуела имам пръст — аз също съм негодник.

КРАЛЯТ (*сериозен и мрачен*)
Прощавай! Докато си жив, ми позволи
да се сбогуваме с целувка, Ланжели!

(Целува Ланжели.)

ЛАНЖЕЛИ (*настрана*)
Как сериозно той за всичко се залавя!

КРАЛЯТ (*мълчи известно време*)
Не, кралят на съда не се срещупоставя!
Ала за вас, Арман ще съдят недобре,
ако с младежите и шутът ми умре.

*(Разхожда се силно развълнуван, с ръка на челото си. После се обръща към обезпокоения
Ланжели.)*

Иди се утеши — животът е страдание!
Смъртта е пир, човек е слаб като дихание.

ЛАНЖЕЛИ (*настрана*)
Ох, дяволе!

КРАЛЯТ (*продължава да се разхожда и изглежда много
развълнуван*)

И ти ще свършиш може би.

ЛАНЖЕЛИ (*настрана*)
Пот по челото ми май затова изби?

(Високо.)

Но застъпете се...

КРАЛЯТ

Кой ще ме забавлява?
Чрез теб ще знам какво отгатък гроба става.
Чудесен случай.

ЛАНЖЕЛИ (*настрана*)

Я, какъв добър урок!

Кралят продължава да се разхожда с големи крачки, обръщайки се от време на време към Ланжели.

КРАЛЯТ

Тъй кардинал Арман ще вдигнеш на възбог!

(Скръства ръце.)

Дали ще властвам пак — запитвам се тревожно.

ЛАНЖЕЛИ

Според Монтен „не знам“, според Рабле „възможно“^[1]!

КРАЛЯТ (*с решителен жест*)

Дай онзи пергамент!

Ланжели му подава с готовност един пергамент, който се намира на масата до мастилницата. Кралят написва бързо няколко думи и подава пергаментата на Ланжели.

Помилвах ви.

ЛАНЖЕЛИ

Но как!

И тримата ли?

КРАЛЯТ

Да.

ЛАНЖЕЛИ (*изтичва при Марион*)
Коленичете в знак
на благодарност...

МАРИОН (*пада на колене*)
Ох, дали пък не сънувам?

ЛАНЖЕЛИ
И аз това...

МАРИОН
Чиито колене да целувам —
на вас, на него ли?

КРАЛЯТ (*изумен, разглежда Марион, настрана*)
Нима това за мен
е клопка?

ЛАНЖЕЛИ (*дава пергамент на Марион*)
Ето го! Това е документ...

Марион целува документа и го скрива в пазвата си.

КРАЛЯТ (*настрана*)
Измамен съм!

(Към Марион.)

Мадам, веднага ми върнете
ей този лист!

МАРИОН
Небе!

(Към Краля, показва дръзко гърдите си.)

Елате го вземете
от моето сърце!

Кралят се спира и се отдръпва смутен.

ЛАНЖЕЛИ (*тихо, на Марион*)
И го пазете! Знам,
че той не би посмял да бръкне с пръсти там.

КРАЛЯТ (*на Марион*)
Аз чакам!

МАРИОН
Вие сам...

КРАЛЯТ (*свежда очи*)
Каква е хубавица!

ЛАНЖЕЛИ (*тихо, на Марион*)
Не би докоснал той корсажа на кралица.

КРАЛЯТ (*след минутно колебание, без да повдигне очи, отправя
Марион*)
Върви!

МАРИОН (*с дълбок поклон към Краля*)
Ще ги спася... Така ме беше страх!

(Излиза.)

ЛАНЖЕЛИ (*към Краля*)
Сестра е на Дидие, единия от тях.

КРАЛЯТ
Която и да е! И що за сили скрити?

Принуди своя крал да си сведе очите.

Мълчание.

Е, шуте, вижда се, че днес ме изигра,
но аз ще ти простя.

ЛАНЖЕЛИ

А моят крал разбра,
че щом е милостив, той по-щастлив ще бъде!

КРАЛЯТ

Така е! Страдам аз от смъртните присъди.
Нанжи е прав: мъртвец не искам тоя път!
Тълпите в Монфокон, за Лувър значат смърт.

(Разхожда се с големи крачки.)

Кой на сина на крал Анри се осмелява
да стъпче свящото му право да прощава?
Без трон и без права не съм ли също роб?
Не ме ли Ришельо заключва като в гроб?
Той носи мантия — саван мой погребален.
За тези две деца не искам край печален...
Животът ни е дар — сам бог ни го е дал.

(След кратък размисъл.)

Бог само сочи път към гроба, а не края.
За близките им днес ще свърши тази драма!
Така и старецът, и тази млада дама
ще ме благословят... Подписах. Аз съм крал!
Тъй ще възбудя бяс у моя кардинал.
Затуй пък Дьо Белгард ще тържествува тайно...

ЛАНЖЕЛИ

И кралят става крал понякога случайно.

---

[1] Според Монтен „не знам“, според Рабле „възможно“ — „Не знам“, по-точно „Нима мога да знам?“ — фраза от „Опитите“ (1588) на френския хуманист Монтен, с която той дава израз на завършения си скептицизъм по отношение на религиозните и всякакви други ограничаващи човешкия ум догми. Според преданието Рабле (1494–1553), умирайки, казал: „Тръгвам да диря великото “*може би*”“ (предадено в случая с „възможно“), с което изразил съмнение в задгробния живот. ↑

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

КАРДИНАЛЪТ

БОЖАНСИ

Замъкът Божанси. Покрит двор. В дъното кула, изцяло обградена с висока скала. Вляво висока врата с островърх свод. Вдясно малка врата с извит свод в стената. До вратата каменна маса и каменна пейка.

СЦЕНА ПЪРВА

Работници разбиват левия ъгъл на стената в дъното. Процепът вече е доста голям.

ПЪРВИ РАБОТНИК (*копае*)

Ух, тежко!

ВТОРИ РАБОТНИК (*копае*)

Тежко я! Ще леем доста пот,
докато рухне...

ТРЕТИ РАБОТНИК (*копае*)

Пиер, там зърнах ешафод!

ПЪРВИ РАБОТНИК

Да!

(Отива при голямата врата и я измерва.)

Тясно е, не знам как може през портала
да пренесат сега с носилка кардинала?

ТРЕТИ РАБОТНИК

Не е ли тя цял дом?

ПЪРВИ РАБОТНИК (*утвърдително*)

Завески я красят.

Двайсет и четири носачи я крепят.

ВТОРИ РАБОТНИК

Видях чудовище огромно в тъмнината
като Левиатан да крачи мълчешката.

ТРЕТИ РАБОТНИК

Да, толкова бойци с носилката вървят.

ПЪРВИ РАБОТНИК

Ще гледа двамата осъдени на смърт.

Той е болнав — така развлича се за кратко.

ВТОРИ РАБОТНИК

Да свършваме!

Отново се залавят за работа; стената почти е разрушена.

ТРЕТИ РАБОТНИК

Видя ли ешафода, братко?

За благородници...

ПЪРВИ РАБОТНИК

Да.

ВТОРИ РАБОТНИК

Щом не си от род,

не искай и насън подобен ешафод.

ПЪРВИ РАБОТНИК

А знаеш ли, Морис, вината им каква е,

та ги убиват?

ТРЕТИ РАБОТНИК

Не! Това съдът го знае.

Те продължават да рушат стената. Влиза Лафема. Работниците се смълчават. Той изниква от дъното, като че ли идва от вътрешния двор на затвора. Спира се край работниците, сякаш оглежда процепа, и им дава някакви нареждания. Процепът е завършен. Той ги кара да опънат от единия до другия край голям черен плат, който го скрива напълно, после ги освобождава. Почти в същото време се появява Марион в бяло, забулена. Тя влиза през голямата врата, прекосява бързо покрития двор и се втурва да почука на малката врата. Лафема се запътва на същата страна с бавни крачки. Вратичката се отваря. Появява се Портиерът.

СЦЕНА ВТОРА

Марион, Лафема.

МАРИОН (*показва пергамент на Портиера*)
По кралска заповед!

ПОРТИЕРЪТ

Мадам, не може!

МАРИОН

Как!

ЛАФЕМА (*показва лист на Портиера*)
От кардинала.

ПОРТИЕРЪТ

Да!

Лафема, тъкмо преди да влезе, се обръща, вглежда се за миг в Марион и прави няколко крачки към нея. Портиерът затваря вратичката.

ЛАФЕМА (*към Марион*)
А! Вие ли сте пак?

МАРИОН
Да!

(Показва триумфално пергаментта.)

Тази заповед съдбата ми променя.

ЛАФЕМА (*показва своя лист*)

А ето заповед, която я отменя.

МАРИОН (*с вик на ужас*)

От снощи я държа...

ЛАФЕМА

А аз от сутринта!

МАРИОН (*закрива очите си с ръце*)

Надеждата умря!

ЛАФЕМА

Измамница е тя!

На милостта на крал мъдрецът не залага!

Пристъпва бавно тя, след туй чевръсто бяга.

МАРИОН

Но кралят обеща — това разбрах поне.

ЛАФЕМА

Какво е кралско „да“ пред кардиналско „не“?

МАРИОН

Дидие, и сетната надеждица угасна.

ЛАФЕМА (*тихо*)

Не сетната...

МАРИОН

Небе!

ЛАФЕМА (*приближава се до нея, тихо*)

Познавам в тази тясна

тъмница някого... По заповед от вас

би сторил всичко той, би бил във ваша власт.

МАРИОН

Махни се!

ЛАФЕМА

И това е всичко?

МАРИОН (*надменно*)

Стига вече!

ЛАФЕМА

Капризът на жена е странен, но не пречи...
Да, вие някога не бяхте херувим,
но става днес въпрос за вашия любим.

МАРИОН

О, вие сте с душа безсрамно сладострастна,
щом смятате, че аз, една жена нещастна,
да, аз, Марион Дъолорм, обикнала веднъж
най-чистия, добър и благороден мъж,
намерила покой в пречистващата сила
на любовта, душа с душата му скрепила,
ще мога от върха на този свой екстаз
да се свлека в калта, да падна чак до вас?

ЛАФЕМА

Обичате го!

МАРИОН

Звяр! Една постъпка гнусна
с порока сменя той.

ЛАФЕМА

Аз мога да ви пусна
да гледате.

МАРИОН

Какво?

ЛАФЕМА

Приятна гледка! Тя
ще ви хареса май — ще бъде вечерта.

МАРИОН (*трепери с цялото си тяло*)
Как! Тази вечер?

ЛАФЕМА

Да! И както рядко става,
самият кардинал ще дойде за забава.

Марион потъва в дълбока и трескава замисленост. Изведнъж тя прокарва двете си ръце по челото и се обръща обърквана към Лафема.

МАРИОН

Не биха ли могли оттук да се спасят?

ЛАФЕМА (*тихо*)

Ако поискате? Тук двама ще стоят
по моя заповед — да чакат дотогава,
додето Ришельо...

(Подслушва откъм малката врата.)

Май някой приближава?

МАРИОН (*кърши ръце*)

Ще се спаси ли?

ЛАФЕМА

Да!

(Тихо.)

Но нека замълчим —

гласът ми тук ехти... Ще чуят...

МАРИОН (с отчаяние)

Да вървим!

Лафема се отправя към голямата врата и ѝ прави знак с пръст да го следва Марион пада на колене, обърната към вратичката на затвора. После става с конвулсивно движение и изчезва през голямата врата подир Лафема Вратичката се отваря, влизат Саверни и Дидие, обградени от стражи.

СЦЕНА ТРЕТА

Дидие, Саверни.

Саверни, облечен по последна мода, влиза буйно и весело. Дидие, целият в черно, бледен, върви с бавни крачки. Придружават ги един Тъмничар и двама стражи с алебарди. Тъмничарят поставя стражите на пост до черната завеса. Дидие сяда мълчалив на каменната пейка.

САВЕРНИ (на Тъмничаря, който току-що му е отворил вратата)

Благодаря! Охо, свеж въздух!

ТЪМНИЧАРЯТ (тегли го настрана, тихо)

Чуйте лично

две думи...

САВЕРНИ

Даже сто!

ТЪМНИЧАРЯТ (снишава все повече глас)

Ще бягате?

САВЕРНИ (живо)

Отлично,

но как?

ТЪМНИЧАРЯТ

Аз знам!

САВЕРНИ

Нима?

Тъмничарят прави знак с глава.

През тази нощ на бал
ще бъда въпреки добрия кардинал.
По дяволите! Мен ме чака балът вече.
Животът е красив!

(Към Тъмничаря.)

Кога?

ТЪМНИЧАРЯТ

О, тази вечер!

САВЕРНИ *(потрива ръце)*

Чудесно е това да се спасим... Кажете,
кой се притича тук на помощ?

ТЪМНИЧАРЯТ

Дьо Нанжи.

САВЕРНИ

Чудесен чичо!

(Към Тъмничаря.)

Но и двамата спокойно
ще се измъкнем!

ТЪМНИЧАРЯТ

Не!

САВЕРНИ

Заплаща ви се двойно!

ТЪМНИЧАРЯТ

Не, ще спася един!

САВЕРНИ (*клати глава*)
Кого?

(Тихо, на Тъмничаря.)

Не мен сега

(посочва Дидие),

а ето този тук!

ТЪМНИЧАРЯТ

Как тъй? Що за шега?

САВЕРНИ
Не, него!

ТЪМНИЧАРЯТ

Монсеньор, не схващам мисълта ви!
Маркизът не за друг — това за вас го прави!

САВЕРНИ
Тогава искам два савана, два...

(Обръща гръб на Тъмничаря, който излиза учуден.)

Влиза Секретарят на съда.

Не знам,

но няма да съм тук и за минута сам.

СЕКРЕТАРЯТ (*поздравява затворниците*)
При вас ще дойде член на кралската Палата.
След малко идва...

(Покланя се и излиза.)

САВЕРНИ

Да!

(Смее се.)

Такава е съдбата!
Двайсет години до септември доживях!

ДИДИЕ (държи портрета в ръка, застана неподвижен напред до рампата потънал в дълбоко съзерцание)

Ела! Очи в очи ме погледни без страх!
Колко си хубава и мила! Аз не зная
родена ли си тук, или дошла от рая.
Бог ли в очите ти тъй вещо подчерта
и тази нежна страст, и тази чистота?
Устата на дете по детски още пази
невинността й.

(Хвърля гневно портрета на земята.)

О, защо така онази,
която ме спаси тогава, не разби
без жал челото ми? Защо не ме уби?
С какво се провиних пред бедната си майка,
та ме захвърли, без дори да се завайка?
Защо, откъсвайки ме от гърдта си, тя
безжалостно не ме предаде на смъртта?

САВЕРНИ *(връща се от дъното на вътрешния двор на затвора)*
Я, лястовичката сред тази лъчезарна
прохлада все кръжи... Ще има дъжд...

ДИДИЕ (без да го чува)

Невярна,

непостоянна е жената — най-добре
напомня на вода в разбунено море.
А лодката си аз предадох на морето!
Само една звезда ми светеше в небето.
Разби се лодката... До гроба стигнах млад,
но бях роден добър, бях с бъдеще богат.
Пламтеше може би у мен небесен пламък!
Туптеше в мен сърце... О, ти, жена от камък!
Как можеш да кривиш душата си така
пред мен, който лежах в самите ти крака?

САВЕРНИ

Марион и пак Марион! Съвсем сте полудели.
Най-сетне...

ДИДИЕ (без да го чува, вдига портрета и се взира в него)

Този свят към нас жесток не е ли?

Да те предам ли пак на мъка и тегло
теб, демоне, прикрил се с ангелско крило?

(Поставя портрета върху сърцето си.)

Ела отново там, където беше!

(Приближава към Северни.)

Странно!

Този портрет е жив — твърдя го... Постоянно,
докато спеше ти, с безмълвната си мощ
сърцето ми без жал гризеше цяла нощ.

САВЕРНИ

Да поговорим как смъртта ни приближава!

(Настрана.)

На мен тя носи скръб, а него утешава.

ДИДИЕ

Какво ме питахте? Аз нищичко не чух.
В мига, откакто знам коя е тя, съм глух,
замаян съм и слаб, до смърт се изтезвам,
не помня и не знам, за всичко тук забравям.

САВЕРНИ (*хваща го за ръката*)

Смъртта?

ДИДИЕ (*радостно*)

Ах!

САВЕРНИ

Нека тук побъбрим за смъртта!

Какво е тя?

ДИДИЕ

Добре ли спяхте през нощта?

САВЕРНИ

Зле! На кораво спях, не беше никак леко.

ДИДИЕ

След близката ви смърт едва ли ще е меко
леглото ви... Сънят е лек на онзи свят.
Това е! Има ад — какво е този ад
пред земния живот?

САВЕРНИ

Страхът ми се стопява,
но да ме бесят — ей това ме притеснява.

ДИДИЕ

Това е също смърт, а после — сън блажен!

САВЕРНИ

За ваше щастие! Но аз съм възмутен!
Не плаши ме смъртта със страшното си жило,
но то да беше смърт, а то какво? Бесило.

ДИДИЕ

Хиляди смърти знам — то е едно от тях.
Досажда тази смърт, но не изпитвам страх.
Да, щом от възела жарта у вас угасне,
щом, стиснал гърлото, той към смъртта ви тласне
не е ли все едно, когато зърнем как
земята, цялата, потъва в черен мрак?
Лежите в гроб и той ви слави и ласкае,
докато вятърът на нощите играе
с нещастния ви труп в привечерния час
и гарвани кълват останките от вас.
Е, и какво от туй?

САВЕРНИ

Какъв мъдрец сте вие?

ДИДИЕ

Готов съм лешояд в плътта ми клюн да впие,
червей да я гризе, както гризе и крал...
Това е то плътта — напълно съм разбрал!
Затвори ли смъртта очите ни, душата
разтваря своя гроб и литва в небесата
далеч...

Влиза Съветник, съпроводен от стражи алебарди, облечени в черно.

СЦЕНА ЧЕТВЪРТА

Същите, Съветникът при палатата в параден костюм, тъмничари, стража.

ТЪМНИЧАРЯТ (*обявява*)

Съветникът на краля!

СЪВЕТНИКЪТ (*покланя се поред на Саверни и Дидие*)

Господа,

аз имам тежък дълг, законът, за беда,
е строг...

САВЕРНИ

Да, свърши се и с малкото ни вяра!

СЪВЕТНИКЪТ (*развява един пергамент и чете*)

„Луи, светият крал на Франция, Навара,
отхвърля жалбата и се показва твърд
към двамата мъже, осъдени на смърт,
но тъй като тъга изпълва ни гърдите,
решихме: нека днес им отсекат главите!“

САВЕРНИ (*радостно*)

Отлично!

СЪВЕТНИКЪТ (*покланя се отново*)

Господа, ще стане тук след час
посичането ви...

(Покланя се и се готви да излезе.)

ДИДИЕ (*все така унесен, към Саверни*)

Нали твърдых пред вас,
че след смъртта трупът на прах студен ще стане?

Нека по този труп личат безбройни рани,
да смачкат костите, ръцете да строшат
и нека в локви кръв въргаля се трупът,
от мъртвото месо, зловонно и проклето,
безсмъртната душа ще отлети в небето.

СЪВЕТНИКЪТ (*върща се, към Дидие*)
Мислете за смъртта! Щом вече ще се мре,
поне да сте готов.

ДИДИЕ (*кратко*)
Мълчете по-добре!

САВЕРНИ (*весело към Дидие*)
Бесило няма!

ДИДИЕ
Знам. Тъй празника провалят.
Със своя главорез пристига кардиналът.
Ръждясва брадвата, ще я използва днес.

САВЕРНИ
Не се ли радвате? Аз чувствам интерес,
и то голям...

(*Към Съветника.*)

Мосю, благодаря ви много!

СЪВЕТНИКЪТ
Бих искал по-добра да е вестта, ей богу...

САВЕРНИ
Кога ще стане?

СЪВЕТНИКЪТ

О, чак в десет вечерта!

ДИДИЕ

Сърцето ми е в мрак, но мрак ще е смъртта.

САВЕРНИ

А ешафодът ни къде е?

СЪВЕТНИКЪТ (*посочва с ръка съседния двор*)

Там ще бъде.

Ще дойде Ришельо.

Съветникът излиза с цялата си свита. Двамата затворници остават сами. В дъното само се вижда да блестят алебардите на двамата часовои, които се разхождат мълчаливо пред прозена.

СЦЕНА ПЕТА

Дидие, Саверни.

ДИДИЕ (*тържествено, след кратко мълчание*)

Май трябва да обсъдим
какво ни чака тук в последния ни час.
Връстници сме, по-стар съм мъничко от вас
и точно затова в момента се налага
по-старият от нас в бедата да помага,
толкова повече, че ви погубвам аз...
Звучеше радостно щастливият ви глас.
Достатъчно ми бе да ви докосна само
и вашия живот разбих, и радостта му.
Ще тръгнем двамата по хлъзгавия друм
към гроба. Дай ръка!

Чуват се удари с чук.

САВЕРНИ

Какъв е този шум?

ДИДИЕ

Там вдигат ешафод или ковчези правят.

Саверни сядат на каменната пейка.

В последния момент сърцата ни въстават...
Животът ни държи като прекрасен сън.

Часовникът бие веднъж.

Май някой ни зове... Не чу ли този звън?

Отново удар на часовника.

САВЕРНИ
Часовник бие.

Трети удар.

ДИДИЕ
Да.

Четвърти удар.

САВЕРНИ
От параклиса бие.

Още четири удара.

ДИДИЕ
Гласът му ни зове готови да сме ние.

САВЕРНИ
Остава само час.

(Облакът ява се на каменната маса и обронва глава на дланите си.)

Стражата се сменя.

ДИДИЕ
Пазете се все пак
да не се спънете пред този страшен праг!

Към онзи кървав дом тъй ниска е вратата,
че там се влиза без глава на рамената.
Да се сбогуваме с нещастния живот —
те да треперят, те и този ешафод!
Глави ли искат? Е, тогава ще закрачим
с изправени глави към нашите палачи.

(Приближава се до неподвижния Саверни.)

По-смело!

(Улавя го под ръка и забелязва, че той спи.)

Той си спи... Аз му дърдорях пак
за смелост, а той спял... Пред него съм хлапак!

(Сяда.)

След като можеш, спи! Преди и час да мине,
аз също ще заспя... Ох, всичко ще загине
ведно със злобата в сърцето ми на роб!
О, нека нищичко не помня в своя гроб!

Съвсем се свечерява. Докато Дидие потъва все повече и повече в своите мисли, през прощела в дъното влизат Марион и Тъмничарят. Тъмничарят върви напред с притулен фенер и един вързоп. Той поставя фенера и вързоп на земята, после се приближава предпазливо до Марион, която е застанала на прага, бледна, неподвижна, сякаш замаяна.

СЦЕНА ШЕСТА

Същите, Марион, Тъмничарят.

ТЪМНИЧАРЯТ (към Марион)
Преди часа, мадам, далеч оттук бъдете!

(Отдалечава се и до края на сцената се разхожда напред-назад в дъното на двора.)

МАРИОН *(приближава се, залитайки, сякаш погълната от мъчителни мисли, отчаяна. От време на време тя прокарва ръце по лицето си, като че ли иска да изтрие нещо)*

Клеймо от огън са устата му проклети!

(Изведнъж, в сянката, тя забелязва Дидие, надава вик, устремява се тичешком и пада задъхана в нозете му.)

Дидие! Дидие!

ДИДИЕ *(като внезапно пробуден от сън)*
Ох, тя!

(С леден тон.)

Защо сте тук?

МАРИОН

Така.

Къде да съм освен във твоите крака?
Добре ми е... Подай ръцете си тъй мили!
Веднага ги подай! Ох, как са ги ранили
веригите! Ръце така нещастни! Аз

съм тук и затова... Какъв ужасен час!

(Плаче. Чуват се риданията ѝ.)

ДИДИЕ

Защо е този плач?

МАРИОН

Това е смях, не мога
да ви измъчвам с плач.

(Смее се.)

Да бягаме, за бога!
Дидие, ще бъдеш жив! Отмина всичко...

(Отново пада в нозете му и плаче.)

Ах,
убива ме това, съсипах се от страх!

ДИДИЕ

Мадам!

МАРИОН *(привдига се, без да го чува, и се затичва да търси
вързона, който подава на Дидие)*

Не се бави, защото време няма!
Метни си плаща, аз платих на тия двама!
От Божанси човек ще се спаси прикрит
по уличката вън, оттатък тоя зид.
Ще дойде Ришелъ — следи как изпълняват
аз го подкупих... Ох, дано не ни заварят!
Съмняваш ли се пак! Изглеждаш ми смутен...

ДИДИЕ

Не! Случва се човек да бъде заблуден.

МАРИОН

Ох, ако знаеше как времето минава!
Аз чувам как към нас тълпа се приближава.
Ох, моля те, Дидие, да бягаме оттук!

ДИДИЕ (*посочва заспалия Саверни*)
Дошли сте не за мен — дошли сте тук за друг!

МАРИОН (*за момент озадачена, настрана*)
Гаспар ме е прикрил — у него доблест има!

(*Високо.*)

Тъй ли говориш ти със своята любима?
Защо си против мен?

ДИДИЕ

Нима това личи?
Но нека постоим сега очи в очи!

Марион, трепереца, встренчва поглед в неговия.

Да, има прилика!

МАРИОН

От много дни и ноци
ви любя... Да вървим!

ДИДИЕ

Погледайте ме още!

(*Гледа я встренчено.*)

МАРИОН (*поражена от погледа на Дидие*)
Нима целувките на онзи е видял?

(*Високо.*)

Ти с тайни, мой Дидие, си се загърнал цял!
Към мен си лош! Каква тревога те убива?
Предчувствия за зло сърцето ни укрива,
но пламваме от гняв и ярост всеки път,
когато след това беди ни сполетят.
Ах, в мислите ти аз царица бях! Не е ли
беда, че тия дни са вече отлетели?
Разлюби ли ме?... Ох, забрави ли чия
бе тази стаичка на двама ни в Блоа?
Как се обичахме безумно в здрачината,
като че бяхме с теб самички на земята.
Само понякога ти биваше смутен...
Аз мислех: „Никой друг не го е зървал с мен!“
Прекрасно бе, но тъй нетрайно бе... Срещу ми
звъняха клетвено любимите ти думи.
Че аз съм твоят блян, че тайните ти знам,
че бих могла от теб играчка да създам
За нищо ни веднъж не исках да те моля!
Прониквах в мислите и твърдата ти воля,
но отстъпи сега!... На теб говоря!... Знай —
жив или мъртъв, аз ще бъда с теб докрай!
Дидие, тъй радостна ще бъда с теб отново!
Да, бягство или смърт!... Защо така сурово
ме блъскаш?... Остави ръката си поне —
щастлива съм с чело на твоите колене!
Дотук съм тичала, умора ме надвива...
А който помни как бях волна и щастлива,
какво би казал той за моите сълзи?
Нима си ми сърдит? Но хайде, възрази!
Дидие, в нозете ти безумно се терзая!
Помни, любими мой, дълбоко ме отчая,

че думичка дори до тоя миг от теб
не чух... Безмилостен се покажи, свиреп
и ме убий с кама! Марион сега не плаче,
усмихва се и ти се усмихни, така че
да те обичам пак щастливо занапред.
Каквото искаше, извърших го... Наред
си ти! В оковите си станал груб, любими!
Наричай ме Мари, зови ме, говори ми!

ДИДИЕ
Мари или Марион?

МАРИОН (*пада в ужас на земята*)
Бъдете милостив!

ДИДИЕ (*също ужасен*)
Мадам, човек дотук не стига горделив!
Затворът ден и нощ се пази... Май стените
му са високи, май железни са вратите?
Но ги разтворихте... Защо и как? Не знам!
Отдали ли сте се на някого, мадам?

МАРИОН
Кой ви го каза?

ДИДИЕ
Кой? Отгатнах, слава богу.

МАРИОН
Кълна се в господ-бог! Защото исках много
да ви спася, Дидие, след като усмиря
жестокия палач!

ДИДИЕ
Мадам, благодаря!

(Скръства ръце на гърдите си.)

Да стигна чак дотам — от ужас онемявам!
Това е то позор, какъвто не познавам!

(Обикаля с големи крачки закрития двор, избухва в яростни викове.)

Кой е търговецът с морала си прогнил,
който главата ми така е оценил?
Къде са всъщност тук пазачът, съдията?
И подлият човек?... Бих му строшил главата
като портрета ви...

*(Понечва да счупи портрета ѝ между дланите си, но се спира и продължава силно
развълнуван.)*

Е, хайде, господа!
Да съдиш по закон, съвсем не е беда:
с везни фалшиви днес измерва се главата
на храбър мъж с честта измамна на жената!

(Към Марион.)

Пак потърсете го!

МАРИОН

Ох, не бъди такъв!
Това презрение ме нарани до кръв!
Треперя аз, смъртта, усещам, ме прегръща!
Ах, ако любовта е лумвала могъща
и ако някой мъж е бил любим, това
си ти за мен, Дидие!

ДИДИЕ

Каква лъжа! Каква
съдба!... Да бях роден като жена, тогава

и аз бих бил жена, безчестна и дребнава,
срещу пари за час да могат да поспят
случайно срещнати на голата ми гръд.
Но ако бях добра и срещна дружелюбен
и пламенен човек, в честта до глупост влюбен,
ако започнеш внезапно да пламти
сърцето му по мен, изпълнено с мечти,
едва ли бих могла пред него да прикрия
това, което съм... По-скоро ще убия
безсрамната лъжа, която не личи
по тази чистота на моите очи,
и ако своя грях пред него не призная,
навярно гроба си сама ще изкопая.

МАРИОН

Ах!

ДИДИЕ

В огледалото на моето сърце
ако се зърнете, ще плеснете с ръце!
Вие го счупихте в радостта отмина...
Царица бяхте там — и чиста, и невинна!
О, жено! Имам ли вина до тоя час
аз — този, който бях на колене пред вас?

ТЪМНИЧАРЯТ

Отлита времето...

МАРИОН

Да, времето отлита!
Дидие, аз съм жена без право да попита
и никой нищичко не ми дължи сега,
но ти ме порица, прокле и обруга.
Аз повече от срам и присмех заслужавам!
Ти бе добър към мен, затуй те благославям
от все сърце... Часът, любими мой, дойде!
Палачът спомня си за теб сега, Дидие!

Подготвих всичко... Да! Върви, върви... Ей богу
недей ми казва „Не“... Това ми струва много
Блъсни, ритни ме ти, бий ме дори с юмрук,
без жал мини по мен, но побегни оттук!

ДИДИЕ

Да бягам? От кого? Освен от вас самата
да бягам в гроба си, да бягам... под земята.

ТЪМНИЧАРЯТ

Побързайте!

МАРИОН

Ела!

ДИДИЕ

Не!

МАРИОН

Мили мой, прости!

ДИДИЕ

Кому?

МАРИОН

Да видя как ще бъдеш вързан ти!
Да гледам всичко туй до ужас изтерзана!
О, не! Ела, ела! Слугиня ще ти стана.
Покаях се, Дидие, вземи ме пак... Така
слугинята си пак ще тъпчеш ти с крака,
тази, която ти в дни на беди нарече
своя жена...

ДИДИЕ

Жена!

В далечината се чува оръдеен изстрел.

И си вдовица вече!

МАРИОН
Дидие мой!

ТЪМНИЧАРЯТ
Късно е!

Барабанен тътен. Влиза Съветникът при палата, придружен от покаяници с факли, от Палача, войници, народ.

МАРИОН
Ах!

ДИДИЕ (към Съветника)
И ние, монсеньор!

СЪВЕТНИКЪТ
От двамата ви кой е
маркиз Дьо Саверни?

Дидие посочва с пръст спящия Саверни.

(Съветникът към Палача.)

Буди го!

ПАЛАЧЪТ (разтърсва Саверни за раменете)
Май че той е
заспал! Ей, монсеньор!

САВЕРНИ (разтърква очи)
Да нарушат така
съня ми?

ДИДИЕ

Само е прекъснат засега!

САВЕРНИ (*още сънен, забелязва Марион и ѝ се покланя*)

Сънувах тъкмо вас и прелестна, и строга!

СЪВЕТНИКЪТ

Не сте ли връчили душата си на бога?

САВЕРНИ

Но да, мосю!

СЪВЕТНИКЪТ (*протяга му един пергамент*)

Добре! И подпишете тук!

САВЕРНИ (*взема пергаментата и го преглежда набързо*)

Това е протокол, че ще умре не друг,
а аз, и подписът смъртта ми потвърждава.

(Той подписва и отново преглежда протокола.)

(Към Писаря.)

Три грешки има тук — сега ще ги поправя.

(Той взема отново перото и ги поправя. Към Палача.)

Ти ме събуди, ти ще ме приспиш...

СЪВЕТНИКЪТ (*към Дидие*)

Дидие!

Дидие се представя. Съветникът му подава перото.

Тук подпишете! Тук!

МАРИОН (*закрива очите си с ръце*)
Ох, краят му дойде!

ДИДИЕ (*подписва*)
При този подпис съм щастлив до дън сърцето!

Стражите застават в шпалир и ги обграждат.

САВЕРНИ (*към някакъв човек в тълпата*)
Мосю, мръднете се — да гледа и детето!

ДИДИЕ (*към Саверни*)
Мой братко, ти за мен направи този жест!
Да се прегърнем!

(Прегръща Саверни.)

МАРИОН (*втурва се към него*)
Ах, отдай ми тази чест
да ме прегърнеш тук!

ДИДИЕ (*посочва Саверни*)
Но той ми е приятел!

МАРИОН (*молитвено склучва ръце*)
Ох, колко си жесток! Раняваш мен, която
на колене пълзях... И милост търсех аз
за вас от силните, за себе си от вас!

ДИДИЕ (*хвърля се към Марион, задъхан и облян в сълзи*)
Тогав не! У мен сърцето е разбито.
Не, не, обичам те — не бих могъл сърдито
да те оставя... Не! Защо да съм с лице
на вид жестоко, но с измъчено сърце?
Обичам те! Ела!

(Притиска я трескаво в прегръдките си.)

Ела! Умирам вече,
но съм щастлив... Смъртта на радостта не пречи.

МАРИОН

Дидие!

Той отново я прегръща пламенно.

ДИДИЕ

Ела при мен! Ах, кой измежду вас
би бил безмилостен в такъв злокобен час,
не би се разделил с нещастната, всецяло
отдала му с любов сърце, душа и тяло?
Аз нямах право! Не! Как да не ѝ простя
сега, когато се сбогувам със света?
Ела при мен! Помни: навсякъде жените
са като тези тук — не си пестят сълзите,
но ти под целия прекрасен небосклон
ми бе най-скъпата... Помни това, Марион!
Ти бе към мен добра, обичаше ме жадно,
но този мой живот завърши безпощадно!
Самата истина след туй ще заблести —
и да си лъгала, не си виновна ти!
Падението си изкупи ти самата!
Захвърлена била си нявга слепешката,
както съм бил и аз... или преди това
са те продали те... Вдигни сега глава!
Но ако ей сега изчезне в миг земята
подобно сянка, пак не бих търпял лъжата
и днес, пред свършека на моя чист живот
ще бъда откровен на тоя ешафод.
Небесен ангел мой, покварен от земята,
съпруга си ми ти и тук, и в небесата!

В името на Отца, който ме вика днес,
прощавам ти...

МАРИОН (*задавена от сълзи*)
Небе!

ДИДИЕ
Не бих си тръгнал, без
да ми простиш и ти!

(Коленичи пред нея.)

МАРИОН
Дидие!

ДИДИЕ (*все така на колене*)
Прости ми, мила!
Бях лош... Бог ме избра да бъда злата сила,
която те терза! Ти ме изпращаш с плач.
О, колко ме боли, че станах твой палач!
Не ме оставяй пак на моята неволя!

МАРИОН
Ах!

ДИДИЕ
Погали ме с длан, за думичка те моля!
Ако сърцето ти препълнено тупти
и тази думичка не ми прошепнеш ти,
знак дай ми!

Марион поставя, длан на челото му. Той се надига и я притиска в обятията си с усмивка на небесна радост.

Да вървим!

МАРИОН (*хвърля се обезумяла между него и войниците*)

Това е лудост! Няма
да свършат лесно с теб — не искам да ги мамя,
но аз ще бъда там... Пощада моля аз!
Да падна ли сега на колене пред вас?
Ето ме тук! Ако душата ви усеща
неволен трепет при молбата ми гореща,
ако не ви е бог прокълнал, слепешком
не го убивайте!

(Към насъбралите се зрители.)

Знам: всеки има дом,
но майки и сестри едва ли тази вечер
ще ви посрещнат пак с усмивки... Отдалече
ще кажат: „Боже мой, това е страшен грях!
Показали сте се безмилостни към тях?“
Дидие, аз идвам с теб! Те няма да посмеят
да те убият днес, щом искат да живея.

ДИДИЕ

Нека умра! Поне това ми позволи!
Дълбоко съм ранен и раната боли —
не се лекува тя... Ще легна в гроба с нея.
Но ако някога — виж колко сълзи лея! —
ти срещнеш по-щастлив и по-красив от мен,
за мен си припомни и гроба ми студен!

МАРИОН

Не! Ти ще бъдеш жив! Нима за тях молбите
не значат нищо?

ДИДИЕ

О, сбогувай се с мечтите!
Ще свикнат с моя гроб очите ти... Прости,
но мъртъв повече ще ме обичаш ти!

Да, в паметта ти жив навеки ще остана!
Но ако бъда жив, в душата с тази рана,
аз, който влюбен в теб единствено живях,
не би ли тръпнела от днес във вечен страх?
Ще бъда мнителен — навярно безсърдечно
за минали неща ще те разпитвам вечно!
Ще се съмнявам аз, ще дебна, ще коря,
ще те измъчвам... Ох, аз трябва да умра!

СЪВЕТНИКЪТ (към Марион)
Самият кардинал ще дойде... Има време
молбата ви, мадам, за милост да приеме.

МАРИОН
Да, кардиналът!... Той ще дойде, господа!
Сами ще чуете как ще ми каже — да!
Дидие, ще видиш как след миг ще тържествувам!
Кажи ми как можа да сметнеш, че бълнувам,
че той, добър и стар, не може да прости
на теб, нещастника, както прости ми ти?

Бие девет часът. Дидие прави знак на всички да мълчат Марион слуша ужасена. След деветия удар Дидие се обляга на Саверни.

ДИДИЕ (към народа)
Вие, които тук сте се събрали, вие
свидетелстввайте за в бъдеще, че ние
не се изплашихме пред прага на смъртта —
с този девети час вървим към вечността!

Оръдието гръмва при вратата на кулата. Черната завеса, която скрива отвора в стената, пада. Появява се огромната носилка на кардинала, носена от двадесет и четирима гвардейци, обградена от други двадесет и четирима гвардейци с алебарди и факли. Носилката е кървавочервена и украсена с герба на дома на Ришельо. Завеските са спуснати. Бавно прекосява дъното на сцената. Шум сред тълпата.

МАРИОН (довлича се на колене до носилката простира ръце)

В името на Христа, който за всички страда,
пощада дайте им!

ГЛАС ОТ НОСИЛКАТА

Не, никаква пощада!

*Марион пада на паважса. Носилката отминава и след нея отвеждат двамата осъдени.
Тълпата се втурва след тях с невъобразим шум. Марион остава сама. Тя се повдига и се влачи
на ръце, оглеждайки се наоколо.*

МАРИОН

Що за слова! Къде са те? Дидие!... Все пак
тук имаше народ... Нима това е знак,
че полудявам?

*Влиза народът в безпорядък. Носилката се появява отново в дъното, там, откъдето е
изчезнала. Марион се надига и надава вик на ужас.*

Той се връща.

ГВАРДЕЙЦИТЕ (*отстранявайки народа*)

Път, народе!

МАРИОН (*права, с развети коси, сочи на народа носилката*)

Червеният палач сред нас в носилка броди!

(Пада на паважса.)

ЕРНАНИ

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

ЕРНАНИ
ДОН КАРЛОС
ДОН РУИ ГОМЕС ДЕ СИЛВА
ДОНЯ СОЛ ДЕ СИЛВА
БОХЕМСКИЯТ КРАЛ
БАВАРСКИЯТ ХЕРЦОГ
ХЕРЦОГ ГОТА
ХЕРЦОГ ФОН ЛЮЦЕЛБУРГ
ДОН САНЧО
ДОН МАТИАС
ДОН РИКАРДО
ДОН ГАРСИ СУАРЕС
ДОН ФРАНСИСКО
ДОН ХУАН ДЕ АРО
ДОН ПЕДРО ГУСМАН ДЕ АРО
ДОН ХИЛ ТЕЛЕС ХИРОН
ДОНЯ ХОСЕФА ДУАРТЕ
ПЛАНИНЕЦ
ИАКЕС
ДАМА
ПЪРВИ, ВТОРИ, ТРЕТИ — ЗАГОВОРНИЦИ

Заговорници на Свещената лига — немци и испанци; планинци, благородници, войници, пажове, народ.

Испания, 1519

ПРЕДГОВОР

Авторът на тази драма писа преди няколко седмици по повод преждевременната смърт на един млад поет:

„... В този момент на литературни стълкновения и вихрушки кои трябва да съжаляваме — тези, които умират, или тези, които се борят? Без съмнение тъжно е да се види един поет на двадесет години, който си отива, една пречупена лира, едно бъдеще, което угасва; но все пак не е ли и покоят хубаво нещо? Не се ли полага той на онези, около които непрестанно се трупат клевети, хули, омрази, завист, прикрито коварство, низки предателства; почтени хора, с които воюват непочтено; верни на родината си хора, които искат само да й дарят една свобода повече — свободата на изкуството и ума; хора трудолюбиви, които мирно и добросъвестно продължават своето творчество, жертва, от една страна, на мръсните машинации на цензурата и полицията, а от друга — на неблагодарността на същите умове, за които работят; не им ли е разрешено понякога да обръщат със завист лице към тези, които са паднали преди тях и почиват в гроба: «Invideo — казваше Лутер във Вормските гробища, — invideo, quia quiescunt.»^[1]

Какво значение има това? Младежи, да бъдем смели! Колкото и да искат да ни огорчат в настоящето, бъдещето ще бъде хубаво. Романтизмът, толкова пъти невярно определян, не е нищо друго — в това е същинското му определение, ако се разглежда откъм неговата войнствена страна — освен *либерализъм* в литературата. Тази истина вече е разбрана от почти всички издигнати умове и техният брой е голям; и скоро, защото делото вече е доста напреднало, литературният либерализъм ще бъде не по-малко популярен от политическия либерализъм. Свобода в изкуството — свобода в обществото — ето двойната цел, към която еднородно трябва да се стремят всички последователни и логични умове; ето нейното знаме, което сплотява, с изключение на малцина (те ще поумнеят), цялата младеж — така силна и търпелива днес; после, заедно с тази младеж и начело на нея, редом с

елита на предишното поколение ще застанат всички мъдри старци, които след първия момент на недоверие и оглеждане признаха, че това, което правят техните синове, е резултат на онова, което са правили самите те, и че свободата в литературата е дъщеря на политическата свобода. Този принцип е принцип на века и той ще вземе връх. Така наречените *ултри* от всякакъв вид — класически и монархически, напразно ще се опитват да възвърнат стария режим във всички области — както в обществото, така и в литературата; всеки напредък на страната, всяко израстване на умовете, всяка стъпка на свободата ще събарят това, което те биха се опитали да издигнат. И в крайна сметка техните реакционни усилия ще се окажат полезни. При революцията всяко движение тласка напред. Истината и свободата имат тази прекрасна особеност, че всичко, което се прави за тях и против тях, еднакво им служи. И така, след толкова велики дела, които нашите бащи са извършили и които видяхме, ние се освободихме от старата социална форма; как да не можем да се освободим и от старата поетическа форма? За един нов народ трябва ново изкуство. Възхищавайки се от литературата на Луи XIV, така добре приспособена към неговата монархия, днешна Франция, Франция на XIX век, на която Мирабо^[2] даде свободата и Наполеон силата, ще съумее да създаде своя собствена литература — и лична, и национална.“

Авторът на тази драма моли за прошка, че сам се цитира; неговите думи притежават свойството така трудно да се запомнят, че е необходимо често да ги повтаря. Впрочем днес може би не е никак излишно да се заостри вниманието на читателите върху двете страници, които авторът току-що цитира. Не затова, че тази драма заслужава хубавото име *ново изкуство, нова поезия*, съвсем не; но затова, че принципът на свободата в литературата току-що направи една крачка; че току-що бе отбелязан напредък — не в изкуството, защото тази драма е твърде незначителна, а в самата публика; затова, че по този начин се сбъдна една част от направените по-горе смели предсказания.

Действително опасно е внезапно да се промени аудиторията, опасно е да се рискува чрез театъра с опити, поверявани досега само на *търпеливата хартия*. Любителите на книги са доста различни от любителите на спектакли и съществува опасност вторите да

отхвърлят онова, което първите вече са приели. Това настана. Принципът на литературната свобода, вече разбран от всички четящи, и мислещи хора, беше възприет и от тази огромна тълпа, жадна за чистите емоции на изкуството, която залива всяка вечер театрите на Париж. Този могъщ и висок глас на народа, подобен на глас божи, иска занапред поезията да притежава същия девиз, който притежава и политиката. **ТЪРПИМОСТ И СВОБОДА.**

Нека сега дойде поетът! Насреща му е публиката!

И публиката иска тази свобода такава, каквато тя трябва да бъде, съгласувана с реда — в държавата, с изкуството — в литературата. На свободата е присъща мъдрост, без която тя не е пълна. Нека старите правила на Д'Обиняк умрат заедно със старите обичаи на Кюжас^[3] — това е добре! Нека литературата на народа смени придворната литература — това е още по-добре; но преди всичко нека разумът стои в основата на всички тези новости, Нека принципът на свободата свърши своята работа, но да я свърши добре. В литературата, както и в обществото — нито етикети, нито анархия — само закони. Нито червени точета, нито червени майки:

Ето какво иска публиката и тя го иска настойчиво. Що се отнася до нас, от уважение към публиката, посрещнала така снизходително един опит, който с нищо не заслужава това, ние ѝ поднасяме днес тази драма така, както е била представена. Може би ще дойде денят тя да се публикува така, както е била замислена от автора, и да се посочат и оспорят онези промени, които сцената ѝ наложи. Тези критични подробности може би не са неинтересни и непоучителни, но днес те биха изглеждали дребнави; свободата в изкуството е възприета, главният въпрос е решен; има ли смисъл да се спираме на второстепенни въпроси? Ще се върнем отново някой ден и ще поговорим подробно за театралната цензура, разобличавайки и с доводи и факти, нея, единствената пречка за театралната свобода, която при това вече не идва от страна на публиката. Ще се опитаме на свой риск и отговорност, от преданост към всичко, което се отнася до изкуството, да обрисоваме хилядите злоупотреби над духа извършвани от тази дребнава инквизиция, която като църковната Инквизиция има, свои тайни съдии, свои маскирани палачи, свои изтезания, свои осакатявания и свое смъртно наказание. Ще разкъсаме, ако това е

възможно, тези полицейски окови, които за наш срам още спъват театъра на XIX век.

Днес трябва да има място само за признателността и за благодарностите. Авторът на тази драма ги поднася на публиката от все сърце. Тази творба, плод не на талант, а на добросъвестност и свобода беше великодушно защитена от публиката срещу нападките, защото публиката винаги е добросъвестна и свободна. Благословена да е тази могъща младеж, която подпомогна и благосклонно прие произведението на един млад човек, чистосърдечен и независим като нея! Той твори преди всичко за нея, защото за него е висока чест да получи одобрение от елита на младежта — интелигентен умен, логично мислещ, истински либерален и в литературата, и в политиката, благородно поколение, което не се отказва да разтвори очи за истината и да се просвещава.

Що се отнася до самата творба, авторът няма да говори. Той приема критиките, които са му отправени, и най-строгите, и най-благосклонните, защото може да извлече полза от всичко. Той не дръзва да ласкае себе си, че всички изведнъж са разбрали тази драма, за която истински ключ е „Romancero general“^[4]. Авторът би помолил онези, които тази драма би раздразнила, да прочетат отново „Сид“, „Дон Санчо“, „Никомед“ или по-скоро целия Корней и целия Молиер — велики и превъзходни поети. Подобен прочит (нека обаче да имат предвид колко по-ниско стои авторът на „Ернани“) ще ги накара може би да бъдат по-малко строги към някои неща във формата или в съдържанието на тази драма, които могат да ги смутят. Впрочем не е дошъл още момент да се съди авторът. „Ернани“ е само първият камък от една сграда, която засега съществува в изцяло завършен вид в главата на своя автор, но само цялата сграда може да придаде някаква ценност на тази драма. Може би един ден ще одобрят хрумването, което го накара, подобно на архитекта на Бурж, да постави почти мавританска врата на своята готическа катедрала.

А дотогава той знае, че това, което е направил, е все още твърде незначително. Дано му стигнат време и сили да завърши своето творение. То ще придобие стойност само когато бъде завършено. Авторът не е от тези поети-избраници, които могат да умрат или да спрат, преди да са завършили, без да се страхуват от забрава; той не е и от тези, които остават велики, макар да не са завършили своето

творение, щастливци, за които може да се каже това, което Вергилий е казал за далечните очертания на Картаген:

*Pendent opera interrupta, minaeque
Murorum ingentes!*^[5]

9 март 1830

---

[1] «*Invideo... invideo, quia quiescunt.*» (Лат.) — Завиждам, завиждам им, защото почиват. ↑

[2] *Оноре Габриел Рикети, граф Дьо Мирабо* (1749–1791) — виден деец на Великата френска революция, вожд на конституционалистите, идеолог на либерално настроената аристокрация. ↑

[3] *Нека старите правила на Д'Обиняк умрат заедно със старите обичаи на Кюжас...* — *Абат Д'Обиняк* (1604–1676), в книгата си „Театралната практика“ (1659) за първи път във Франция формулира „правилото на трите единства“ (време, място и действие), съблюдавано от драматургията на класицизма. *Жак Кюжас* — френски учен юрист от XVI в., считан за най-големия авторитет в областта на римското право. ↑

[4] „*Romancero general*“ (исп.) — сборник с испански романи, издаден за пръв път през XVI в., в превод на брата на Юго, Абел, през 1821 г. От него са заимствани мотивът за благородника, който става разбойник, за да отмъсти на краля, и името на главната героиня доня Сол. ↑

[5] *Pendent opera interrupta, minaeque (Murorum) ingentes!* (Лат.) — Недовършени крепости чакат, / секват строежи, стърчат до небето запуснати скели Вергилий, „Енеида“, IV, 88–89 ст. (превод Г. Батаклиев). ↑

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ
КРАЛЯТ
САРАГОСА

Спалня. Нощ. Лампа на масата.

СЦЕНА ПЪРВА

Доня Хосефа Дуарте, стара жена, облечена в черна рокля, обшита с кехлибар по модата на Исабел Католическа^[1]. Дон Карлос^[2].

ДОНЯ ХОСЕФА (сама. Спуска тъмночервените завеси на прозореца и подрежда няколко кресла. Чука се на малката врата, която е скрита вдясно. Тя се ослушва. Чука се повторно)
Дали е вече той —

ново почукване,

сеньорът хубав, смел?

Четвърто почукване.

На тайната врата!

Отваря малката замаскирана врата. Влиза Дон Карлос, с плащ, закриващ долната част на лицето му, и шапка, прихлупена върху очите.

Влез, влез, добре дошъл!

Въвежда го. Той сваля наметалото си и под него се вижда богат костюм от кадифе и коприна, ушит по камилската мода от 1519 година. Тя се вглежда в него и отстъпва изумена.

Не сте Ернани? Как? На помощ!

ДОН КАРЛОС (улавя ръката ѝ)

Да мълчите!

Две думи още — и ще бъдете убита!

Гледа я втренчено. Тя мълква изплашена.

У доня Сол ли съм? Годена за херцог
Пастраня — чичо й, човек ревнив и строг,
и доста стар? Нали тя чака в късни ноци
млад рицар без брада и без мустаци още?
Макар че я следят, нали се среща тук
с любовника си млад, на стареца напук?
Така ли е?

Тя мълчи, той разтърсва ръката й.

Защо дуенята не каже?

ДОНЯ ХОСЕФА
Сеньор, две думички ми забранихте даже.

ДОН КАРЛОС
Кажи една — „да“, „не“!... У доня Сол ли ти
служителка си?

ДОНЯ ХОСЕФА
Да. Защо?

ДОН КАРЛОС
Тъй. Не крещи.
И старият херцог от къщи е далече?

ДОНЯ ХОСЕФА
Да.

ДОН КАРЛОС
Тя очаква друг?

ДОНЯ ХОСЕФА

Да.

ДОН КАРЛОС

Аз съм мъртъв вече!

ДОНЯ ХОСЕФА

Да.

ДОН КАРЛОС

Ще се срещнат тук? И тук ръка в ръка...

ДОНЯ ХОСЕФА

Да.

ДОН КАРЛОС

Скрий ме тук!

ДОНЯ ХОСЕФА

Вас?

ДОН КАРЛОС

Да.

ДОНЯ ХОСЕФА

Защо?

ДОН КАРЛОС

Ами така...

ДОНЯ ХОСЕФА

Да скрия вас?

ДОН КАРЛОС

Да — тук!

ДОНЯ ХОСЕФА

Не мога!

ДОН КАРЛОС (*изважда от пояса си кама и кесия*)
Извинете!

Пари или кама, сеньора, изберете!

ДОНЯ ХОСЕФА (*взема кесията*)
Не сте ли дявол?

ДОН КАРЛОС
Да, дуеньо!

ДОНЯ ХОСЕФА (*отваря тесен шкаф в стената*)
Влезте тук!

ДОН КАРЛОС (*разглежда шкафа*)
В такъв сандък?

ДОНЯ ХОСЕФА (*затваря шкафа*)
А где?

ДОН КАРЛОС (*отваря шкафа*)
Щом няма начин друг!?

(Продължава да го разглежда.)

Ти май понякога прибираш тук метлата,
с която посред нощ политаш в небесата!

(Вмъква се с мъка.)

Уф!

ДОНЯ ХОСЕФА (*скръства ръцете си, възмутена*)
Мъж у нас!

ДОН КАРЛОС (*от шкафа, който още е отворен*)

Какво? Жена ли през нощта
очаква доня Сол?

ДОНЯ ХОСЕФА

Чух стъпки... Идва тя.
О, боже мой, сеньор, затваряйте капака!

(Блъсва вратата на шкафа и го затваря.)

ДОН КАРЛОС *(отвътре)*

Ако продумаш, знай, веднага смърт те чака!

ДОНЯ ХОСЕФА *(сама)*

Исусе, кой е той? И как да се спасим?
В двореца само аз и доня Сол не спим.
Ще дойде другият... Той нека се оправя!
И шпага има той... Да пази бог тогава
нас, грешните!

(Измерва кесията.)

Даа, да, личи — на е крадец.

Влиза Доня Сол, облечена в бяло. Доня Хосефа скрива кесията.

---

[1] ... по модата на Исабел Католическа — тоест по остарялата мода. Исабел Католическа — кралица на Кастилия от 1474 до 1504 г. (Действието в драмата се развива през 1519 г.) ↑

[2] Дон Карлос — крал на Испания под името Карлос I (1516–1556), избран през 1516 г. за император на Свещената римска империя под името Карл V. ↑

СЦЕНА ВТОРА

Доня Хосефа, Дон Карлос скрит, Доня Сол, след това Ернани.

ДОНЯ СОЛ
Хосефа!

ДОНЯ ХОСЕФА
Ето ме!

ДОНЯ СОЛ
Ернани е храбрец,
но где е? Страх ме е!...

Шум от стъпки зад малката врата.

Ах, той пристига тука.
По-бързо отвори, не чакай да почука!

Хосефа отваря малката врата. Влиза Ернани с широко наметало и широкопола шапка. Под наметалото се вижда костюмът му на арагонски планинец: сив, с кожена ризница, сабя, кама и рог на пояса.

ДОНЯ СОЛ (*спуска се към него*)
Ернани!

ЕРНАНИ
Доня Сол! Най-сетне съм при вас!
И този глас познат... Да, ваш е този глас!
Защо далеч оттук животът ми минава?
Да бяхме заедно, аз всичко ще забравя!

ДОНЯ СОЛ (*докосва дрехите му*)

Исусе! От дъжда сте с мокри рамене!

ЕРНАНИ

Така ли?

ДОНЯ СОЛ

Може би ви е студено?

ЕРНАНИ

Не.

ДОНЯ СОЛ

Свалете тоя плащ!

ЕРНАНИ

Кажете, скъпа моя,
когато, тъй добра, потънете в покоя
и светъл сън склопи очите ви в нощта,
полуразтворил тъй любимите уста,
нима не ви шепти блед ангел колко мила
сте към нещастника, отблъскван с груба сила?

ДОНЯ СОЛ

Дойдохте късничко, но аз не ви коря.
Студено ли ви е?

ЕРНАНИ

На мен? До вас горя!
Когато ревността гърдите ни вълнува,
когато бурята в сърцата ни бушува,
какво, че облаци над пътя ни трещят —
през гръм и мълнии ще си проправим път!

ДОНЯ СОЛ (*сваля наметалото му*)

Подайте шапката, подайте своята шпага!

ЕРНАНИ (*с ръка на шпагата си*)

Не! Тя ми е другар, тя вярно ми помага!
Херцогът — чичо ваш и бъдещ ваш съпруг —
го няма?

ДОНЯ СОЛ

Да. Сами във тоя час сме тук,

ЕРНАНИ

Да, само този час! Едничък той остава!
А после? Да умра или да ви забравя?
Мой ангел! Само час... Ах, само час в нощта,
а искам цял живот, дори и вечността!

ДОНЯ СОЛ

Ернани!

ЕРНАНИ (*горчиво*)

Няма го! Щастлив съм! В тъмнината
като страхлив крадец заставам пред вратата,
разбивам я — при вас се вмъквам и за час
крада от стареца прекрасния ви глас.
Щастлив съм и дори завиждат ми, любима,
крада му час, а той, живота той ми взима!

ДОНЯ СОЛ

Мълчете!

(Дава плаща на дуенята.)

Изсуши наметката! Вземи!

Хосефа излиза.

(Доня Сол сяда и прави знак на Ернани да дойде при нея.)

Елате!

ЕРНАНИ (без да я чува)

И така, тук значи сме сами?

ДОНЯ СОЛ (усмихва се)

Не се страхувайте!

ЕРНАНИ

Не е ли тук?

ДОНЯ СОЯ

Ернани,

да го забравим!

ЕРНАНИ

Не! Как може туй да стане?

Обича ви, нали? Той ще ви бъде мъж!

Днес не ви ли е целувал ни веднъж?

И да забравя? Не.

ДОНЯ СОЛ (усмихната)

Това ли ви вълнува?

Но той като баща челото ми целува!

ЕРНАНИ

Не! Като влюбен мъж, като ревнивец стар...

Ах, той ще бъде ваш съпруг и господар!

Старик обезумял! Сломен и с бели власи,
завършил своя път, почувствувал смъртта си,

той, призрак вледенен, се влюбва и без жал
с девойка встъпва в брак... Старик обезумял!

Додето с тръпна длан ръката ви улавя,

за другата ръка смъртта го вледенява.

Сред нашата любов се втурва като звяр.

Хей, старче, мярка дай на някой стар гробар!

Кой иска този брак? И кой ви принуждава?

ДОНЯ СОЛ

Говорят: кралят сам...

ЕРНАНИ

Как? Кралят? Чуй тогава —

баща му с ешафод баща ми умъртви...

Години минаха, но раната кърви
и към вдовицата, и към сина му даже
омраза смъртна в мен кипи и ще ги смаже.

Тогава се заклевх пред бога и света
на неговия син за туй да отмъстя.

Дон Карлос, между нас омразата напирала
и затова навред в Кастилия те диря.

Бащите ни без жал над тридесет лета
се биха, но макар че ги срази смъртта,
враждуват още те, мирът не приближава,
чрез синовете им двубоят продължава...

Тъй значи — този брак желаш ти! Добре.
Изпречваш ми се сам... Е, кой ще ме възпре?

ДОНЯ СОЛ

Ах, плашите ме!

ЕРНАНИ

С мен върви смъртта. Не крия —

признавам ви, че страх изпитвам аз самия.

Мъжът, комуто днес ви дават, е херцог
Де Силва, чичо ваш — богат и с чин висок,
прочут и в Арагон, известен и в страната...

И вместо младост той ще ви даде в отплата
тъй много накити и злато, и пари,
че би помръкнала кралицата дори.

А по богатство, сан, по гордост и по слава
невинаги и тя със вас ще се сравнява.

Това ви дава той... А аз съм скитник прост,
израснах сред леса, из който тичах бос.

А може би и аз бих имал герб прославен,
но под ръжда от кръв той вече е забравен.
А и права за власт бих имал аз дори,
но ешафода в креп без жал от мен ги скри.
Сега настъпва ден и както се полага,
ще ги измъкна пак ведно със мойта шпага.
Завистница-съдба ми даде за беда
не друго — светлина и въздух, и вода...
И тъй — избирайте: херцогът или мене;
брак в позлатен затвор или гори зелени.

ДОНЯ СОЛ

О, с вас ще дойда!

ЕРНАНИ

С мен? По моя горски път?

И с моите храбреци, заплашвани от смърт,
чиято кръв кипи в коравите им жили,
понеже и до днес не са си отмъстили?
Нима такъв живот за вас би бил честит?
Нима не знаете, че аз съм зъл бандит?
Откак Испания без милост ме прогони
сред тия планини, под тия небосклони,
навред дружа с орли, живея в пещери —
там Каталония като сестра ме скри.
Растях с планинците, свободни, горди, смели...
Три хиляди от тях с мен биха в миг поели,
ако със своя рог ги призова на бой.
Защо треперите? Мислете... Боже мой,
да тръгнете след мен в горите, в планините,
сред хора-демони, прикрити, упорити,
да подозирате очи, уши, слова,
да ви пои поток, да спите на трева,
да слушате среднощ, с детето си в ръцете,
как яростно свистят куршумите проклети,
да водите такъв изгнанишки живот...
Да тръгнете след мен до моя ешафод?

ДОНЯ СОЛ
Ще тръгна...

ЕРНАНИ

Знатен е херцогът и любим е...
Баща му е живял с неопетнено име.
Богатства, титли, власт пред вашта красота
ще сложи...

ДОНЯ СОЛ

Утре с вас ще тръгнем сутринта.
Не ме корете пак за смелост като тая!
Мой ангел, демон мой дали сте, аз не зная,
но по следите ви покорно ще вървя —
като робиня... Вред с наведена глава
ще бъда с вас... Защо? Да обясня е мъчно,
но аз жадувам с вас да бъда неотлъчно,
да виждам вас, все вас... Щом стъпките замрат,
сърцето ми почти угасва в мойта гръд.
Не сте ли вие с мен, дори не съществувам,
но ако стъпките, които тъй жадувам,
погаят моя слух, това е верен знак,
че моята душа при мен се връща пак.

ЕРНАНИ (*притиска я в прегръдките си*)
Мой ангел!

ДОНЯ СОЛ

Утре тук с другари се върнете
и три пъти среднощ на портата чукнете!
Ще бъда смела.

ЕРНАНИ

Как? Разбирате ли аз какъв съм?

ДОНЯ СОЛ

Все едно... Ернани, тръгвам с вас!

ЕРНАНИ

Не! Щом като сама последвате ме вие,
не бива име, род, душата си да крие
Ернани — днес пастир поради лош късмет!
Приемате бандит, ала изгнаник клет?

ДОН КАРЛОС (*отваря с трясък вратата на шкафа*)

Защо приказвате тъй дълго и подробно?
Нима в такъв сандък на мен ми е удобно?

*Ернани отстъпва удивен. Доня Сол извиква и се скрива в прегръдките му, загледана уплашено
Дон Карлос.*

ЕРНАНИ (*с ръка върху дръжката на шпагата си*)

Какъв е този мъж?

ДОНЯ СОЛ

На помощ!

ЕРНАНИ

Нито звук!

Мълчете! Иначе ще вдигнем всички тук.
Когато съм до вас, каквото и да става,
за помощ чужд човек недейте призовава!

(На Дон Карлос.)

Какво си правил там?

ДОН КАРЛОС

Кой? Аз? И таз добра —
не съм препускал с кон през някаква гора!

ЕРНАНИ

Но който се е смял след дързък жест, рискува
да стане сам за смях...

ДОН КАРЛОС

Така ли ви се струва!

Сеньор, обичате очите й, разбрах;
и своите всяка нощ оглеждате във тях...
Но влюбен съм и аз и искам да узная
кой през прозореца се вмъква в тази стая,
докато чакам вълн.

ЕРНАНИ

Да свършим този спор!

Отдето влизам аз, излизайте сеньор!

ДОН КАРЛОС

Почакайте — и аз по доня Сол копнея.
Тогав да делим съкровището... В нея
видях тъй много жар, любов и доброта,
че и за двама ни навярно има тя.
Но кой сте вие, кой? Туй исках да узная
и взет за вас в нощта, се вмъкнах най-накрая
и ви подслушах... Да, признавам си това!
Но там се задуших... Дочувах ви едва.
Измачках се съвсем и изхвърчах тогава.

ЕРНАНИ

И шпагата ми тъй сега се задушава
и търси въздух чист...

ДОН КАРЛОС (*отвърща му с поклон*)

Добре, сеньор, разбрах!

ЕРНАНИ (*изважда шпагата си*)

Готов!

Дон Карлос изважда своята шпага.

ДОНЯ СОЛ (*хвърля се между тях*)
Ернани!

ДОН КАРЛОС
О, спокойствие, без страх!

ЕРНАНИ (*на Дон Карлос*)
Кажете, кой сте?

ДОН КАРЛОС
Хе! А вие? Кой сте вие?

ЕРНАНИ
Аз името си скрих, то дълго ще се крие,
додето моят враг не сети посред нощ
звукът му в своя слух, в гърдта си — моя нож!

ДОН КАРЛОС
А кой е този враг?

ЕРНАНИ
Защо са имената?
Пази се!

Кръстосват шпаги. Доня Сол пада, треперееща, в едно кресло. Чуват се удари по вратата.

ДОНЯ СОЛ (*става изплашена*)
Боже мой, кой чука на вратата?

Съперниците спират. През малката вратичка се втурва Доня Хосефа, силно изплашена.

ЕРНАНИ (*на Хосефа*)
Кой чука?

ДОНЯ ХОСЕФА (*на Доня Сол*)

Господи! Дойде внезапно той...
Сеньора, чичо ви...

ДОНЯ СОЛ (*сключва ръце*)
Херцогът?! Боже мой,
загубена съм!

ДОНЯ ХОСЕФА (*оглежда се наоколо си*)
Ах! Какви са тия шпаги?
И непознатият... Дуел! Исусе благи!

Двамата прибират шпагите си в ножниците си, Дон Карлос се загръща в наметалото си и смъква шапката над очите си. Чука се.

ЕРНАНИ
Той идва...

Чука се.

ГЛАС (*отвън*)
Доня Сол, отваряйте!

ЕРНАНИ
Не, не!

ДОНЯ ХОСЕФА (*изважда броеницата си*)
Ах, свети Якове, смили се ти поне!

Отново се чука.

ЕРНАНИ (*посочва на Дон Карлос шкафа*)
Дали да влезем там?

ДОН КАРЛОС
Във шкафа ли?

ЕРНАНИ

Ей богу,
ще се сберем...

ДОН КАРЛОС

Да, знам, че е широко много...

ЕРНАНИ (*сочи малката вратичка*)

Оттам?

ДОН КАРЛОС

На добър път. А аз оставам тук.

ЕРНАНИ

Ще заплатите с кръв, щом правите напук!

(На Доня Сол.)

С какво ли да подпра?

ДОН КАРЛОС (*на Доня Хосефа*)

Отваряйте вратата!

ЕРНАНИ

Защо?

ДОН КАРЛОС (*на смаяната Хосефа*)

Отваряйте! По-скоро!

Продължава да се чука. Доня Хосефа, разтреперана, отива да отвори.

ДОНЯ СОЛ

Майко свята!

СЦЕНА ТРЕТА

Същите, Дон Руи Гомес де Силва; брадата и косите му са бели. Слуги със свещници.

ДОН РУИ

Мъже при доня Сол! И в тая тъмнина!
Елате всички тук и дайте светлина!

(На Доня Сол.)

Свети Хуане^[1], чуй! Кълна се, тази дама
не иска трима ни — тук са излишни двама!

(На двамата младежи.)

Сеньори, а защо сте тук по тоя час?
Когато Сид, Бернард живеели у нас^[2],
навред в Кастилия, мъжествени и бойки,
те тачели честта на старци и девойки.
Оръжието им по-леко е било,
отколкото за вас — изящно облекло.
Те са почитали мъжете с бели власи
и коленичели във църква с любовта си;
не мамели човек, дори и просяк хром,
и бранили до смърт честта на своя дом.
Щом искали жена, то без петно, веднага
пред всички, през деня, я взимали със шпага,
с кама... А колкото за тези храбреци,
които посред нощ, подобно на крадци,
делата си без срам на мрака доверяват
и чуждите жени безчестно съблазняват —
аз тук твърдя, че Сид, пращадото ни мил,

би взел за подлеци... Той би ги унизил
и пищния им герб, макар да няма равен,
би смазал с тъпото на своя меч прославен.
Тъй би постъпил той... Сравнявам със тъга
предишните мъже с мъжете ни сега!
Защо сте тук? Защо? Нали за да се каже,
че младите със мен се подиграват даже!
Със мен — саморски войн^[3]?... Да ме замерят с кал?
Смях да възбуддам аз — боеца побелял?
Не ще се смеете!

ЕРНАНИ

Херцог...

ДОН РУИ

Не говорете!

Какво! Днес имате кинжали във ръцете,
соколи, пиршества, ловджийски хрътки, лов
и песни, та чрез тях да вдъхвате любов,
пера по шапките и кадифени дрехи,
и балове, и смях, и радост, и успехи,
а скука ви гнети! И трябва ви сега
играчка... Аз ли? С мен си правите шега.
Разбихте я съвсем... Но нека, боже прави,
по вашите лица тя белег да остави!
След мен!

ЕРНАНИ

Херцог...

ДОН РУИ

След мен! Защо не ви е страх?

Сеньори, да не би това да е за смях?
Едно съкровище ще браня тук със сила —
честта на своя дом и на девойка мила.
Обичам доня Сол! Сред толкова жени
наскоро пръстен тя със мен ще размени.

Тъй чиста, прелестна — тук всички я обичат!
И щом излезна аз, когото тук наричат
Руи де Силва, щом, без да изпратя вест,
се върна, сварвам тук крадци на мойта чест.
Назад, бездушни, зли! Измийте си ръцете,
и вече никога жените не петнете!
Не, продължавайте! Добре е и така.

(Сваля огърлицата си.)

Туй „Златно руно“^[4] тук тъпчете със крака!

(Хвърля шапката си.)

Косите ми без жал веднага изскубете
и утре из града навред се похвалете,
че друг не е мърсил и няма да мърси
мъж с моето чело и моите коси.

ДОНЯ СОЛ
Сеньор...

ДОН РУИ *(към слугите си)*
Слуги, слуги! На помощ! Тук, веднага!
Камата, брадвата, толедската ми шпага!

(На двамата младежи.)

И двамата след мен!

ДОН КАРЛОС *(прави крачка напред)*
Не ни е до това!
Смъртта, херцог, съвсем внезапно призова
и Максимилиан — владетеля германски^[5].

(Отхвърля наметалото и открива лицето си, скрито под шапката.)

ДОН РУИ
Шега ли? Кралят!

ДОНЯ СОЛ
Ах!

ЕРНАНИ *(чиито очи пламват)*
Той кралят бил испански!

ДОН КАРЛОС *(с достойнство)*
Да, Карлос... Ти, херцог, не си ли полудял?
Тъй императорът, мой дядо, е умрял!^[6]
Научих ей сега... И както виждаш, тичам
на теб да известя, защото те обичам.
Дошъл съм за съвет. Ти си човек със ум.
Такъв е случаят... Напразно вдигаш шум!

Дон Руи отпраща хората си с ръка. Приближава се към Дон Карлос, когото Доня Сол разглежда със страх и изненада и върху когото Ернани, приютил се в един ъгъл, е вперил искрящите си очи.

ДОН РУИ
Защо се бавехте — не можех да отворя.

ДОН КАРЛОС
Причина имаше — ти идваш с много хора!
Дойдох да споделя държавна тайна тук
не с твоите слуги, а с теб и с никой друг!

ДОН РУИ
Простете! Външността, кралю...

ДОН КАРЛОС
О, боже прави!
На замъка Фигер наставник те поставих^[7] —

наставник днес на теб кого да назнача?

ДОН РУИ
Простете!

ДОН КАРЛОС
Престани! Защо не замълча?
Да, императорът се е представил богу.

ДОН РУИ
Умрял е дядо ви?

ДОН КАРЛОС
Херцог, аз страдам много!

ДОН РУИ
Кой е наследникът?

ДОН КАРЛОС
Франсоа е претендент.
Саксонският херцог е негов конкурент.^[8]

ДОН РУИ
Дали не знаете къде ще ги избират?

ДОН КАРЛОС
На Шпейр, Екс ла Шапел, на Франкфурт те се спират^[9] —
не знам добре...

ДОН РУИ
Кралю, да ви поживи бог!
Навярно този трон ви блазни...

ДОН КАРЛОС
Да, херцог!

ДОН РУИ

Полага се на вас!

ДОН КАРЛОС

Да, знам това!

ДОН РУИ

Баща ви
като велик херцог австрийски се прослави.
Там знаят — дядо ви в предсмъртния си час
е имал вас предвид, предал го е на вас.

ДОН КАРЛОС

При туй съм гражданин на Гент.^[10]

ДОН РУИ

Години вече,
откакто дядо ви видях! Цял век изтече —
единствен оцелях... Не виждам близък лик.
Да, императорът бе властен и велик!

ДОН КАРЛОС

Зад мен е Рим!

ДОН РУИ

Тиран не беше поначало,
а смел, с добра глава на немското си тяло!

(Навежда се и целува ръка на краля.)

Съчувствувам ви! Млад, а в мъка потопен!

ДОН КАРЛОС

Желае папата Сицилия от мен!
На император тя, аз знам, не се полага.
Щом император той ме възцари, веднага
Неапол ще му дам... Орелът да е мой —

ще видим след това как ще го скубе той!

ДОН РУИ

Как радостен би бил той — ветеран на трона,
да види върху вас могъщата корона!
Ще го оплача с вас, кралю! О, по-велик,
по-християнски крал не знам до тоя миг!

ДОН КАРЛОС

Хитрец е папата. Сицилия какво е?
Като парцал, висящ покрай земите мои —
пуст остров, къс земя, позната с нищета,
и край Испания едва се влачи тя.
Ти, синко мой, не дръж на този гърбав остров!
Към твоите земи е зле пришит и остро
се чувствува това... Империята ти
с лош вид е! Ножица! И тя ще заблести!
Не, отче, не! Света империя създавам
и други острови аз имам да прибавям.
Отнеха ми едни — ще я закърпя сам
с херцогства, с острови, тъй както аз си знам!

ДОН РУИ

Не страдайте, кралю! В империи небесни
сам дядо ви по-свят и по-велик ще блесне.

ДОН КАРЛОС

Франсоа е упорит, лукав, властолюбив!
Щом старецът умря, задебна с поглед див
империята му... Той Франция владее,
а в нея тъй добре, тъй леко се живее!
Чух дядото на Луи^[11] да шепне в късен час:
„Да бях сам бог-отец със двама сина аз,
един бих сторил бог, а втори — крал на Франция!“

(На Херцога.)

Как мислиш, за успех той има ли гаранция?

ДОН РУИ
Победи го красят.

ДОН КАРЛОС
Но той е чужденец,
не може папата да му даде венец.

ДОН РУИ
Като испански крал сте също недостоеен!

ДОН КАРЛОС
Но в Гент съм аз роден!

ДОН РУИ
Франсоа е храбър воин!
В последната война го потвърди съвсем.

ДОН КАРЛОС
Орелът кацне ли на моя царствен шлем,
ще литне също тъй...

ДОН РУИ
Кралю, латински вие
разбирате ли?

ДОН КАРЛОС
Зле.

ДОН РУИ
Това опасност крие!
Латинския език в Германия ценят!

ДОН КАРЛОС
Но ще послушат те испански тоя път!

Щом властен е гласът, не чака да се спори
и безразлично е на кой език говори.
Във Фландрия, херцог, отивам, искам там
да взема жезъла на император! Знам,
че бърза и Франсоа. Но аз ще го преваря!
И тъй — на път!

ДОН РУИ

Нима ще тръгне господаря,
преди да отърве от банди Арагон?
Врагът навред снове, изтръгва плач и стон.

ДОН КАРЛОС

На Аркос^[12] наредих до крак да ги избие.

ДОН РУИ

На вожда им дали сте наредили вие
да му се предаде?

ДОН КАРЛОС

А как се казва той?

ДОН РУИ

Не знам! Твърдят, че бил бунтовник и герой.

ДОН КАРЛОС

В Галиция се скрил, но скоро ще го хвана
с един отряд войска... Отдавна му се каня!

ДОН РУИ

Как! Значи той не бил из близката гора?

ДОН КАРЛОС

Не! Ще преспя у теб!

ДОН РУИ (*покланя се ниско*)

Кралю, благодаря!

(Повиква слугите.)

Отдайте почести на моя гост — на краля!

*Слугите се връщат с факли. Херцогът ги нарежда в две редици чак до вратата в дъното.
През това време Доня Сол се приближава бавно до Ернани. Кралят ги следи.*

ДОНЯ СОЛ *(тихо на Ернани)*

Тъй — утре в полунощ ще чакам за сигнала!

Три пъти ми чукни!

ЕРНАНИ *(тихо)*

Да!

ДОН КАРЛОС *(настрани)*

В полунощ? Така...

(Високо на Доня Сол, към която галантно пристъпва.)

Сеньора, мога ли да ви подам ръка?

Отвежда я до вратата. Тя излиза.

ЕРНАНИ *(с ръка върху дръжката на кинжала си, който е скрит на гърдите му)*

Ти, мой кинжал!

ДОН КАРЛОС *(връща се, настрана)*

На вид е странен и не бяга!

(Отвежда Ернани настрана.)

Аз ви направих чест, като кръстосах шпага
със вас, сеньор! За мен по сто причини днес
сте подозрителен, но аз бих бил без чест,

ако предателствам... Сега сте без защита.
Вървете!

ДОН РУИ (*върща се и сочи Ернани*)
Кой е той?

ДОН КАРЛОС

Един от моята свита.

Излизат, съпроводени от слугите и факлите. Херцогът върви пред Краля със свещ в ръка.

---

[1] *Хуан от Авила* (1500–1569) — испански проповедник, съветник на Игнаций Лойола, обявен за светец. ↑

[2] *Когато Сид, Бернард живеели у нас...* — *Родриго Диас де Бивар*, известен като *Сид* (1043–1099) — испански рицар, прославил се с победите си над маврите; *Бернардо дел Карпио* — кастилски герой, живял през XI в., победил според преданието Сид. ↑

[3] *Със мен — саморски войн?* — *Самора*, град в областта Леон, където Бернардо дел Карпио победил сарацините. ↑

[4] *Туй „Златно руно“...* — рицарски орден, създаден от бургундския херцог Филип III Добрия (1429), чийто отличителен знак е златен овен; въведен в Испания от Карл V. ↑

[5] *... Максимилиан — владетеля германски.* — *Максимилиан I* (1459–1519), германски император от 1493 до 1519 г., представител на Хабсбургската династия. ↑

[6] *Тъй, императорът, мой дядо, е умрял!* — Максимилиан I е баща на Филип Красивия и дядо на Дон Карлос. ↑

[7] *На замъка Фигер наставник те поставих...* — Вж. бел. 18 към „*Марион Дьолорм*“. ↑

[8] *Франсоа е претендент. Саксонският херцог е негов конкурент.* — *Франсоа I* (1494–1547), крал на Франция от 1515 до 1547 г., както и саксонският херцог *Фридрих III Мъдрия* (1463–1525), бил съперник на Карлос I за императорската корона. ↑

[9] *На Шпейр, Екс ла Шапел, на Франкфурт те се спират...* — Съветът, който избира Карлос за император, се събира в действителност във Франкфурт. Юго променя историческата истина, за

да свърже провъзгласяването на Карл V с Екс ла Шапел, градът, в който е погребан легендарният император на франките Карл Велики. ↑

[10] *При туй съм гражданин на Гент.* — Карл V е роден във Фландрия, в град Гент. ↑

[11] *Чух дядото на Луи...* — Карлос има предвид Луи XII, крал на Франция от 1498 до 1515 г. ↑

[12] *На Аркос наредих...* — Херцог Аркос бил верен васал на Карлос. ↑

СЦЕНА ЧЕТВЪРТА

ЕРНАНИ (*сам*)

От твойта свита ли? От твойта свита... Да!
И вечно, ден и нощ, навред ще те следя
с очи, с кинжал в ръка, със всяка мисъл своя...
Че моят род чрез мен във теб преследва твоя!
А ето те сега съперник... Бях смутен —
въпросът „мъст — любов“ остана нерешен.
Сърцето ми не бе достатъчно голямо,
не мислех да мъстя, горях от обич само;
но щом желаеш ти, щом ти във тоя час
ми спомняш... Е, добре! Не съм забравил аз!
Да, любовта ми пак везните разлюлява,
но пак омразата надолу натежава.
От твойта свита? Да! Тъй каза ти сега.
И вече никога нито един слуга,
нито херцог, макар нозете ти да лиже,
ни майордом, дори да те обсипва с грижи,
ни царедворец, ни дресиран дворцов пес
но ще вървят след теб, тъй както аз от днес!
Какво ти искат тук кастилските дворяни?
Играчки, титли... да! Щом бъдат приласкани
със златната овца, те ще подвият крак.
Но малко ми са те! Не съм такъв глупак!
Не с празна щедрост ти ще се спасиш от мене,
а със душата си, с кръвта на своите вени,
с това, що би открил в сърцето ти без жал,
след дълго ровене победният кинжал!
Върви! След теб съм аз! От мен те дебне злото,
защото жад за мъст ми шепне на ухото.
Върви! Но аз слухтя безшумно в твоя път
и моите стъпки все след твоите вървят.
Щом заран ти, кралю, поспреш и се обърнеш,

вред като призрак блед насреца мен ще зърнеш.
А вечер, щом поспреш и взор обърнеш ти,
друг поглед ще съзреш горещо да пламти.

(Излиза през малката врата.)

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ РАЗБОЙНИКЪТ САРАГОСА

Двор пред двореца на Силва. Вляво високите дворцови стени, прозорец с балкон. Под прозореца малка врата. Вдясно и в дъното къщи и улици. Ноц. Тук-там, по фасадите на сградите, все още блестят осветени прозорци.

СЦЕНА ПЪРВА

Дон Карлос; Дон Санчо Санчес де Сунига, граф Де Монтерей; Дон Матиас Сентурион, маркиз Де Алмунян; Дон Рикардо де Рохас, сеньор Де Касапалма. Пристигат и четиримата начело с Дон Карлос, с нахлупени шапки, загърнати в дълги наметала, чиито краища се повдигат от шпагите им.

ДОН КАРЛОС (*разглежда балкона*)
Ето балконът й... Сърцето ми тупти.

(Посочва прозореца, който не е осветен.)

Не свети още, не!

(Шари с очи по другите осветени прозорци.)

И светлина блести
там, где не бих желал, а там, где търся нея,
е пълен мрак...

ДОН САНЧО

Кралю, да свършим със злодея!
Нима го пуснахте?

ДОН КАРЛОС

Дарих му път открит!

ДОН МАТИАС

Той може би е бил най-главният бандит!

ДОН КАРЛОС

Дали е главатар или служител верен,
не знам, но бе с лице на крал високомерен.

ДОН САНЧО
А името?

ДОН КАРЛОС (*вперил очи към прозореца*)
Фернан... Не! То завършва с „и“...

ДОН САНЧО
Ернани може би?

ДОН КАРЛОС
Да.

ДОН САНЧО
Той е!

ДОН МАТИАС
Той стои
начело...

ДОН САНЧО (*на Краля*)
Но какво говореха тогава?

ДОН КАРЛОС (*без да сваля очи от прозореца*)
От шкафа им проклет не всичко се долавя.

ДОН САНЧО
Защо го пуснахте? Или ви стана жал?

ДОН КАРЛОС (*обръща се високомерно и го гледа в лицето*)
Но, графе мой, така не се разпитва крал!
Двамата благородници мълчаливо отстъпват.
И впрочем в онзи миг не мислех за злодея;
аз виждах доня Сол, жадувах само нея.
Изгарям от любов! С какви очи е тя!
Два лъча, две звезди, две факли във нощта!
Говореха и аз от думите крилати
само: „Утре тук във полунощ елате!“

Но туй е главното. Щастлив съм, боже мой!
Докато с нож в ръка за плячка скита той,
докато дебне скрит и нечий гроб копае,
аз гълъбицата ще грабна, без да знае.

ДОН РИКАРДО
Кралю, послушайте един съвет от мен:
убийте ястреба и тя ще падне в плен!

ДОН КАРЛОС (*на Дон Рикардо*)
Да, графе! Точно тъй. Ценя добри съвети!

ДОН РИКАРДО (*покланя се дълбоко*)
Кралю, щом ставам граф, и графство посочете!

ДОН САНЧО (*живо*)
Не — грешка!

ДОН РИКАРДО (*на Дон Санчо*)
Моят крал ме прави граф.

ДОН КАРЛОС

Добре.

(*Посочва Дон Рикардо.*)

Изпуснах титлата — той да я прибере!

ДОН РИКАРДО (*отново се покланя*)
Благодаря, сеньор!

ДОН САНЧО (*на Дон Матиас*)
Нов граф се изтъркаля...

Кралят се разхожда в дъното и разглежда с нетърпение осветените прозорци. Двамата благородници разговарят на аванцената.

ДОН МАТИАС (*на Дон Санчо*)
Но с хубавицата какво ще прави краля?

ДОН САНЧО (*гледа недоброжелателно Дон Рикардо*)
Ще я направи май графиня в своя двор!
Щом тя роди му син, ще стане крал...

ДОН МАТИАС

Сеньор,

крал — незаконен син? Не, няма туй да мине!
Не съм видял крал, родени от графини.

ДОН САНЧО
Маркиз като вас ще бъде може би.

ДОН МАТИАС
И незаконен, той едва ли ще скърби.
Ще стане вицецрал в поробена държава.

Дон Карлос се завръща.

ДОН КАРЛОС (*гневно гледа осветените прозорци*)
Като очи отвред ревниво наблюдават!
Най-после! Вече два угаснаха... На път!
Как бавно в чакане минутите текат!
Кой би ги ускорил, за да политнат в мрака?

ДОН САНЧО
Но всеки между нас, кралю, така ви чака!

ДОН КАРЛОС
А пък народът — вас! Тъй вечно е било!

Последният осветен прозорец угасва.

Потъна всичко в мрак!

(Обърнат към прозореца на Доня Сол, който все още е тъмен.)

Проклетото стъкло!
Кога ще светне то? Нощта е тъй неясна!
О, доня Сол, изгрей като звезда прекрасна!

(На Дон Рикардо.)

Не е ли полунощ?

ДОН РИКАРДО

Почти.

ДОН КАРЛОС

Без шум, без вик
да свършим! Другият ще дойде всеки миг.

Прозорецът на Доня Сол светва. Нейната сянка се очертава върху осветеното стъкло.

Но вижте факла там! И сянка мълчалива!
До днес не е била зората тъй красива!
Я да побързаме! Сигнал очаква тя...
Ще чукна три пъти... И моята мечта
след миг ще слезе тук. Но ваште силуети
ще я изплашат, да!... Във сянката идете,
денете другия... И ще делим завчас:
за мен — девойката, разбойника — за вас!
Разбрахте ли?

ДОН РИКАРДО

О, да!

ДОН КАРЛОС

Пристигне ли, веднага
да бъде повален от удари на шпага!
Додето се свести, трофея мил и плах
ще отвлека далеч... Ще падне после смях!
Не го убивайте! Той е сърце горещо...
Храбрец е, а смъртта е сериозно нещо!

*Тримата благородници се покланят и излизат. Дон Карлос ги оставя да се отдалечат, после
пляска с ръце два пъти. На втория път прозорецът се отваря и Доня Сол се появява на
балкона.*

СЦЕНА ВТОРА

Дон Карлос, Доня Сол.

ДОНЯ СОЛ (*от балкона*)
Ернани, тук ли сте?

ДОН КАРЛОС (*настрани*)
Карамба! Нито звук!

(Отново пляска с ръце.)

ДОНЯ СОЛ
Сега.

(Затваря прозореца и светлината изчезва.)

След малко вратичката се отваря и се появява Доня Сол със светилник в ръка и с наметало на раменете.

Ернани!

Дон Карлос нахлупва шапката върху лицето си и се спуска бързо към нея.

(Изпуска светилника.)

Ах, това е някой друг!

Понечва да се върне. Дон Карлос изтичва към нея и я улавя за ръката.

ДОН КАРЛОС
Елате, доня Сол!

ДОНЯ СОЛ

Гласът е чужд! О, боже!

ДОН КАРЛОС
За чий по-влюбен глас така се разтревожи?
И аз съм влюбен в теб, а при това съм крал.

ДОН СОЛ
Как! Кралят?!

ДОН КАРЛОС
                                Пожелай — ще стана твой васал!
Защото този тук, когото цял обсеби,
е твоят господар, крал Карлос, роб пред тебе.

ДОНЯ СОЛ (*мъчи се да се освободи от ръцете му*)
Ернани, помощ!

ДОН КАРЛОС
                                Да, страхът е справедлив!
Държи те твоят крал, а не бандит ревнив.

ДОНЯ СОЛ
Не, вие сте бандит, достоен за похвала!
Заради вас от срам почервениявам цяла.
Нима е подвиг туй — със малко хитрина,
насила, посред нощ, да грабнете жена?
Стократно по-добър и без душа дребнава,
да бе се той родил, където заслужава,
да бе го бог дарил заслужено с венец,
Ернани би бил крал, а вие — прост крадец!

ДОН КАРЛОС (*опитва се да я привлече*)
Сеньора...

ДОНЯ СОЛ

Знаете, че беше граф баща ми!

ДОН КАРЛОС

Херцогство ще ви дам!

ДОНЯ СОЛ (*отблъсква го*)

Тъй не говорят с дами!

(Отстъпва няколко крачки.)

Не съм обвързана със господар такъв!

Баща ми е пролял за вас потоци кръв.

Метреса да съм? Не! Кръвта на бунт се вдига;
а за съпруга тя е малко, не достига!

ДОН КАРЛОС

Принцеса!

ДОНЯ СОЛ

О, кралю, търсете своя лов
сред другите жени — те просят за любов!
Но ако спрямо мен си служите с измама,
ще ви покажа тук, че съм жена и дама!

ДОН КАРЛОС

Добре, така да е, но чуйте ме поне!
Станете ми жена, императрица!...

ДОНЯ СОЛ

Не.

Примамка е това. Да сложим край на спора!
Най-искрено, кралю, със вас ще поговоря.
Ернани е мой крал! Защо ми трябва трон?
Бих предпочела въвн от вашия закон

да чувствам жажда, глад, година след година
живота си ведно със него да премина,
да страдам от войни, изгнание, печал,
отколкото да съм кралица с някой крал!

ДОН КАРЛОС
Щастлив е той!

ДОНЯ СОЛ
Нима? Бедняк, преследван вечно!

ДОН КАРЛОС
Бедняк, преследван... Да! Но любен тъй сърдечно!
Така самотен съм... А той е с ангел благ.
Нима ме мразите?

ДОНЯ СОЛ
Не ви обичам!

ДОН КАРЛОС (*сграбчва я насила*)
Как?
Не ме обичате? Но туй е безразлично!
Ще ме последвате! Ще ви принудя лично...
Елате! Искам ви! Аз не току-така
държа Испания и Индия в ръка!

ДОНЯ СОЛ (*бори се*)
Сеньор, смилете се! Това не са капризи.
О, вие сте ни крал! Графини и маркизи
принадлежат на вас... Те само чакат зов
да заплатят с любов на вашата любов.
А той? Какво е той? Един бедняк без вяра.
На вас принадлежат Кастилия, Навара,
Леон и Арагон, и десет кралства... Да!
Дори и Индия със златната руда!
Във вашите земи кой би посмял да влезе?
И слънцето над тях не може да залезе!^[1]

О, вие сте богат! Защо сте озлобен
и ме отнемате? Той има само мен.

Коленичи. Той се опитва да я отвлече.

ДОН КАРЛОС
Елате! Аз съм глух! Да, глух... Не се бавете!
От моите четири Испании вземете^[2]
която искате!

ДОНЯ СОЛ (*мъчи се да се освободи*)
Заради мойта чест,
освен камата ви не искам нищо днес!

Изтръгва камата от пояса му. Той я пуска и отстъпва.

Сега вземете ме!

ДОН КАРЛОС
Кама добре държите.
Разбрах сега защо бунтовника цените.

Иска да направи една крачка. Тя вдига камата.

ДОНЯ СОЛ
О, спрете! С вас и с мен ще свърша тоя път!

Той отстъпва още. Тя се извъръца и надава вик.

Ернани!

ДОН КАРЛОС
Замълчи!

ДОНЯ СОЛ (*с вдигната кама*)

Ни крачка! Инак — смърт!

ДОН КАРЛОС

Сеньора, кротостта — и тя предели има!

За да ви взема, с мен доведох още трима...

ЕРНАНИ (*изниква неочаквано зад него*)

Забравихте един!

Кралят се обръща и вижда Ернани, неподвижен зад него в сянката, със скръстени ръце под дългото наметало, което го обгръща. Широката периферия на шапката му е вдигната отпред. Доня Сол извиква, затичва се към Ернани и го прегръща.

---

[1] *И слънцето над тях не може да залезе!* — Перифраза на думите, които според историците произнесъл Карл V: „Над моята империя слънцето никога не залязва.“ ↑

[2] *От моите четири Испании вземете...* — В границите на испанската държава в началото на XVI в. влизали: Испания, Южна Италия, включително Сицилия, част от Нидерландия и владения в Южна Америка, която тогава наричали Индия. ↑

СЦЕНА ТРЕТА

Дон Карлос, Доня Сол, Ернани.

ЕРНАНИ (*неподвижен, със скръстени ръце и пламтящ поглед, устремен към краля*)

В небето се кълна!
Не мислех, че сте тук — сред тая тъмнина!

ДОНЯ СОЛ
Спасете ме!

ЕРНАНИ
Сега съвсем не се плашете,
любима!

ДОН КАРЛОС
Но защо, приятели проклети,
допускате при мен разбойнишкия вожд?

(Вика.)

Хей, Монтерей!

ЕРНАНИ
И той е в плен за тази нощ.
Не викайте сега безсилните им шпаги!
Не трима — шестдесет за мен ще дойдат, драги!
И всеки би могъл четирима да сломи.
Затуй да уредим конфликта си сами!
И тъй — девойката крадете неумело...
Кралю кастилски, туй е срамно, мръсно дело
и дело на подлец!

ДОН КАРЛОС (*усмивва се презрително*)
Бандитът ме кори!?

ЕРНАНИ

Е, да! Не съм аз крал. Но щом и крал дори
обижда туй сърце и грубо подиграва,
то моят гняв расте и тъй ни изравнява.
А руменият цвят на моето чело
е по-зловещ от шлем и кралско облекло!
Не се залъгвайте с надежди за разплата!

(*Улавя ръката му.*)

Разбирате ли кой ви хваща за ръката?
Баща ми бе убит от вашия баща...
О, ненавиждам ви — отнехте ми властта!
О, ненавиждам ви — крадете любовта ми!
О, ненавиждам ви — за вашите измами!

ДОН КАРЛОС
Добре.

ЕРНАНИ

Забравил бях омраза, дълг суров.
Живях с един копнеж. Живях с една любов
тя беше доня Сол... И как да не простена
пред този страшен риск да бъде похитена!
Забравил бях, но пак заставате пред мен.
Сеньор, но вие сте и луд, и непочтен!
Дон Карлос, ти си в плен на своята засада.
Ни бягство, ни другар! Това ти е награда.
Сам, обграден отвред, без власт и без пари.
Какво ще правиш?

ДОН КАРЛОС (*гордо*)
Как! Разпитвате дори?

ЕРНАНИ

Не бива да умреш от непознатата шпага!
Не бива мойта мъст така да ми избяга!
О, не, на никого сега не бих те дал!
Пази се!

(Изважда шпагата си.)

ДОН КАРЛОС

Аз съм ваш владетел, вожд и крал.
Убий ме без дуел!

ЕРНАНИ

Ти имаш памет славна —
излязох срещу теб със шпага неотдавна!

ДОН КАРЛОС

Но вчера не разбрах с кого бих имал чест:
не ме познавахте и вие сам... Но днес
узнахме кой с кого кръстосва своята шпага.

ЕРНАНИ

Възможно.

ДОН КАРЛОС

Без дуел. Убийте ме веднага!

ЕРНАНИ

Свещен си не за мен — за своя собствен двор!
Пригответе ли се?

ДОН КАРЛОС

Не. Убийте ме, сеньор!

Ернани отстъпва. Дон Карлос впира в него орлов поглед.

И вие мислите, че с мръсните бандити
така, от град на град, за плячка ще летите?
Че вие, цели в кръв, убиващи сред мрак,
ще станете сега великодушни пак?
Че ние, жертвите, ще бъдем благодарни
да осветим със меч камите ви коварни?
Не, не! Злодействата навред след вас вървят.
Дуели с вас ли? Не! Аз чакам своята смърт!

*Ернани, замислен и мрачен, върти няколко мига дръжката на своята шпага, после внезапно
се обръща към краля и счупва острието ѝ в плочите.*

ЕРНАНИ
Върви си!

Кралят се полуобръща към него и го гледа високомерно.

Среща с теб ще имаме отново.
Върви си!

ДОН КАРЛОС
Да, сеньор, но давам честно слово,
че щом се прибера в херцогския дворец,
ковчезника си аз ще викна със звънец...
Главата ви дали е вече оценена?

ЕРНАНИ
О, да!

ДОН КАРЛОС
От днес сте враг — с душа ожесточена,
предател и бунтар... Ще ви преследвам сам,
ще ви прогоня въвн от кралството си...

ЕРНАНИ

Знам.

Изгонен съм...

ДОН КАРЛОС

Добре.

ЕРНАНИ

Но във земите френски
ще ида.

ДОН КАРЛОС

Стана ли аз император немски,
ще ви изгоня пак...

ЕРНАНИ

О, знам, че си жесток.
Останалият свят е толкова широк!
Не би ме уловил с безсилната си злоба.

ДОН КАРЛОС

Щом бъде мой светът...

ЕРНАНИ

То мой ще бъде гроба!

ДОН КАРЛОС

Но заговора ви — ще го осуетя!

ЕРНАНИ

Накуцва всяка мъст, едва пристъпва тя,
но все ще дойде...

ДОН КАРЛОС (*полуусмихнат, презрително*)

Аз, да гоня в късни нощи
жената на бандит?!

ЕРНАНИ (*очите му пламват*)

Кралю, държа те още!
Чуй, бъдещ цезаре с безсилно свит юмрук,
не ми припомняй пак, че пленник мой си тук,
защото, стисна ли ръка да те накажа,
имперския орел в яйцето му ще смажа!

ДОН КАРЛОС
Опитай се!

ЕРНАНИ
Върви!

(Сваля плаща си и го хвърля върху раменете на краля.)

Вземи и моя плащ,
защото се боя — ще срещнеш някой наш...

Кралят се загръща в плаща му.

Върви си! Мойта мъст ще чака друга дата.
Сега за всеки друг главата ти е свята!

ДОН КАРЛОС
Сеньор, понеже с мен говорите така,
не чакайте добро от моята ръка!

(Излиза.)

СЦЕНА ЧЕТВЪРТА

Ернани, Доня Сол.

ДОНЯ СОЛ (*улавя ръката на Ернани*)
Да бягаме сега!

ЕРНАНИ (*отблъсква я нежно*)
Така се случи, мила!
Премного съм злочест. Ще имате ли сила
да бъдете до мен сред толкова злини,
изцяло и докрай през земните си дни?
Желанието ви е толкова достойно!
Но, боже, бива ли да отнеса спокойно
това съкровище във мойта пещера?
То пламенна любов и в краля разгоря.
Да взема доня Сол и тя да бъде моя,
да тръгне с бурята, да се прости с покоя,
и да я впрегна сам в един такъв хомот,
е твърде късно... Мен ме чака ешафод!

ДОНЯ СОЛ
Какво говориш?

ЕРНАНИ
Аз обидих краля много.
Понеже му простих, ще ме накаже строго.
Да, той е може би в двореца си сега!
Той вика всеки страж и всеки свой слуга,
палачи, графове...

ДОНЯ СОЛ
Сърцето ми се стяга!
Ернани! Боже мой! Да бягаме веднага!

ЕРНАНИ

Как! С теб ли? Никога! Над мен се свечери.
Когато ти преди сърцето си разкри,
добра и влюбена, със нежност до забрава,
аз можех да ти дам и себе си тогава,
и моя чист поток, и моята гора,
изгнанишкия хляб, планинската зора,
зеленото легло и любовта си жива,
но да ти дам сега и ешафод? Не бива!
Единствено за мен го пазя...

ДОНЯ СОЛ

Но нали

ми беше обещал?

ЕРНАНИ (*пада на колене*)

Мой ангел! Как боли
да виждаш, че смъртта е близо, че във мрака
развръзка кървава безмилостно те чака!
Но тук твърдя, макар и в грижи потопен,
макар изгнаник клет, макар дори роден
във люлка кървава като сред скръб коварна,
аз съм щастлив човек, защото сте ми върна
и ме обичате, защото с благослов
над моето чело поръсихте любов!

ДОНЯ СОЛ (*наведена над лицето му*)
Ернани!

ЕРНАНИ

Господ-бог премного ме почете!
Над пропастта ми той постави нежно цвете.

(*Става.*)

Не разговарям с вас във тоя мрак дълбок,
а с вечното небе и със самия бог!

ДОНЯ СОЛ
Да тръгнем, мили!

ЕРНАНИ

Не! Престъпно е... Мълчете!
Да падна в пропастта с откъснатото цвете?!
Иди си! Стига ми, че дъхнах аромат.
Свържи живота си, от мен превърнат в ад,
дори със стареца... Ернани си отива.
Аз влизам пак в нощта, ти остани щастлива!

ДОНЯ СОЛ
Не, с теб ще дойда аз! Да имам късче там
от смъртния ти плащ...

ЕРНАНИ (*притиска я в прегръдките си*)
О, нека тръгна сам!

(Откъсва се от нея с конвулсивно движение.)

ДОНЯ СОЛ (*с болка, скръствайки молитвено ръце*)
Ернани! Бягаш ли? Ти значи ме увлече,
плени едно сърце и го отблъскваш вече!
След толкова любов и болка, и тъга
защо да не умра щастлива с теб сега?

ЕРНАНИ
Аз съм прокуденик... И гибел предвещавам.

ДОНЯ СОЛ
Неблагодарник си!

ЕРНАНИ (*връща се*)

Добре. Добре. Оставам...
Ти искаш, ето ме! Ела до мен, ела!
Ще бъда дълго с теб, щом ти го пожела.
Да ги забравим днес!

Сядат на една пейка.

Седни на тоя камък!

(Сяда в нозете ѝ.)

Очите ти горят и ме обливат с пламък.
Запей ми тази нощ под лунните лъчи!
Ти тъй ми пееше със сълзи на очи.
Да бъдем радостни! Препълнената чаша
да вкусим заедно! Минутата е наша...
Поговори ми пак! О, миг незаменим!
Да бъда все така и влюбен, и любим!
Да бъдем с теб сами! О, миг безкрайно светъл!
Да шепнем за любов по тъмно, без свидетел!
Аз искам да заспя на твоята скъпа гръд.
О, моя красота! О, доня Сол!

Звън на далечни камбани.

ДОНЯ СОЛ (*става уплашена*)

Звънят...

Тревога! Чуваш ли?

ЕРНАНИ (*продължава да лежи в нозете ѝ*)

Камбаните защо са?

За нашта сватба звън...

Звънът от камбаните се усилва. Неясни викове, факли и светлини от всички прозорци, върху покривите, по всички улици.

ДОНЯ СОЛ

Виж, светна Сарагоса!

О, бягай! Боже мой!

ЕРНАНИ (*приповдига се*)

И факли в наша чест!

ДОНЯ СОЛ

Не! Сватба с мъртъвци! Гробовна сватба днес...

Звън на оръжие. Виковете.

ЕРНАНИ (*пак ляга върху каменната пейка*)

Заспи до мен!

ЕДИН ПЛАНИНЕЦ (*изтичва със сабя в ръка*)

Сеньор, тълпа стрелци напада,
отвсякъде тече, нахлува по площада...
Тревога! Бягайте!

Ернани става.

ДОНЯ СОЛ (*бледна*)

Да, бягайте отвъд!

ПЛАНИНЕЦЪТ

На помощ!

ЕРНАНИ (*на Планинеца*)

Ето ме!

СМЪТНИ ВИКОВЕ (*отвън*)

Смърт на бандита! Смърт!

ЕРНАНИ (*на Планинеца*)

Дай шпагата!

(На Доня Сол.)

Прости!

ДОНЯ СОЛ

Убих те аз самата!

Къде?

(Показва му малката вратичка.)

Ела оттук — след мене през вратата!

ЕРНАНИ

Как! А другарите?

Шум и виковете.

ДОНЯ СОЛ

О, тоя шум раздра
сърцето ми!

(Задържа Ернани.)

Помни: умреш ли — ще умра!

ЕРНАНИ *(държи я в прегръдките си)*

Целувка?

ДОНЯ СОЛ

Мили мой, за миг — да те погледна!

ЕРНАНИ *(целува я по челото)*

Това е първата...

ДОНЯ СОЛ

И може би последна!

Той тръгва. Тя пада върху пейката.

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ
СТАРЕЦЪТ
ЗАМЪКЪТ НА СИЛВА В АРАГОНСКИТЕ
ПЛАНИНИ

Галерия с портрети на рода Де Силва; голяма зала, чиято украса са тези портрети, поставени в богати рамки и увенчани с херцогски корони и златни гербове. В дъното висока готическа врата. Между портретите висят доспехи от различни векове.

СЦЕНА ПЪРВА

Доня Сол, в бяло, стои изправена до масата: Дон Руи Гомес де Силва, седнал в своето голямо херцогско кресло от дъбово дърво.

ДОН РУИ

Най-сетне! Днес! След час ще има сватба тук
и аз ще бъда твой не чичо, а съпруг.
Прости ли ми? Сгреших... Постъпих безогледно.
Ти имаше лице ту румено, ту бледно.
Бях подозрителен... Затуй те обвиних,
без нищо да съм чул. Така те оскърбих.
Как лъже външността! И сме несправедливи!
Макар че бяха там младежите красиви,
какво?! Не биваше да вярвам на очи!
Но аз съм твърде стар и вече ми личи.

ДОНЯ СОЛ (*спокойно и надменно*)
Но стига със това! Че кой ви укорява?

ДОН РУИ

Не! Трябваше да знам, че си с душа такава,
и чиста, и добра, че доня Сол си ти,
че благородна кръв в сърцето ти тупти.

ДОНЯ СОЛ

О, да! Испанска кръв тече във моите жили —
ще видят скоро...

ДОН РУИ (*става и отива към нея*)

Чуй! Човекът няма сили
да се владее сам, когато като стар
се влюби... Той е зъл, ревнив — и няма цяр!
Защото хубостта и младостта небрежна

му вдъхват само страх и болка безнадеждна.
Защото завистта към някакъв младеж
му носи само срам... Любовният копнеж
го буди с пламъци, сърцето му пленява,
запазва млад духа, а тялото забравя!
Щом видя млад пастир — да, спомням си това!
Той пее, а пък аз замислено вървя:
той — сред зелен простор, аз — в глъхнали алеи,
тогава си шептя: „От моите кули вее
и старост, и тъга...“ С готовност бих ги дал,
бих дал нивя, горд без капчица печал,
бих дал стадата си, бих дал развалините,
рода си, герба си и моите знаменити,
почитани деди, които ме зоват,
за младото сърце, за прост овчарски кът.
О, той е тъмнокос и като тебе с ясен
и хубав поглед... Ти би казала: „Прекрасен!“
Разбирам, мислиш ти, че аз съм вече стар
и титлата херцог за тебе няма чар.
Да, ясно ми е... Виж как силно аз те любя!
Бих всичко дал пред теб да бъда млад и хубав!
Безсмислени мечти! Да бъда хубав, млад,
а дълго преди теб ще спя в гробовен хлад.

ДОНЯ СОЛ
Кой знае?

ДОН РУИ
Вярвай ми, че тези кавалери
не виждат обичта, че те са лицемери!
Повярва ли мома на някого от тях,
дори и да умре, възбужда само смях.
Те птици са, цвърчат, с крила в безброй украси
с перата си ведно променят любовта си.
А старците стоят без глас, без цвят дори,
ала крилата им са верни и добри.
И тъй сме предани — с походка ъгловата,

с набръчкано лице, без бръчки във сърцата!
Обикне ли старик, то нека го щадят!
Сърцата винаги с младежка страст туптят.
Чуй! Моята любов не бляска твърде много,
не е играчка тя... И гледа някак строго —
дълбока, бащинска, пропита с мъжество,
като креслото ми от дъбово дърво.
Така те любя аз, изпълнен с обич свята,
тъй както всички тук обичаме зората,
различните цветя и тая висина...
Да гледам твоята походка на сърна
и чистото чело, и твоя поглед ясен —
за мен ще бъде пир и вечен, и прекрасен!

ДОНЯ СОЛ
Уви!

ДОН РУИ

И после, виж! Цени се в тоя век,
когато, уморен, угасва стар човек,
когато бавно спре пред мрамора на гроба,
да срещне гълъб чист, жена без капка злоба
и тя да го търпи, да се държи добре,
защото стареца наскоро ще умре!
Това е свят закон и с право той увлича
едно добро сърце, което се обрича
да бди над стареца до сетния му ден —
без обич може би, но пълно с дълг свещен!
От този миг за мен ще бъдеш ангел властен,
ще подмладиш духа на стареца злощастен;
до сетния ми час ще бъдеш с мен добра —
загрижена сестра, покорна дъщеря!

ДОНЯ СОЛ

Защо пък да не ви достигна и задмина?
Та за да бъдеш жив, съвсем не е причина
това, че бил си млад... И знам едно поне:

издържа старецът, младежът — често не!
За миг клепачите затварят му очите,
тъй както плочите — гробовете разкрити.

ДОН РУИ

О, мрачни мисли! Как говорите пред мен
в един така свещен, така тържествен ден!
Ударил е часът, а колко сте сурова!
Защо за църквата все тъй не сте готова?
По-бързо! Доня Сол, минутите текат.
Воала! Роклята!

ДОНЯ СОЛ

Не бързам тоя път!

ДОН РУИ

Как!

Влиза един Паж.

Казвай, Иакес!

ПАЖЪТ

Сеньор, навън във мрака
поклонник някакъв или бедняк ви чака
и моли за подслон.

ДОН РУИ

Какъвто и да е,
той носи щастие... Защо не го прие?
Да влезе! Но кажи, какви са новините
за онзи главатар на толкова бандити,
разбунил тоя край с въстание и кръв?

ПАЖЪТ

Ернани е убит! Той бе планински лъв,

НО СВЪРШИ...

ДОНЯ СОЛ (*настрани*)
Боже мой!

ДОН РУИ
Как?

ПАЖЪТ
Те са разгромени!
Сам кралят ги следи с бойци въоръжени.
Животът му е бил прескъпо оценен,
но казват, че сега е мъртъв.

ДОНЯ СОЛ (*настрани*)
Как! Без мен?
Ернани?

ДОН РУИ
Значи той е мъртъв? Слава богу!
Любима, тази смърт ме радва твърде много.
Върви се пригответи с готовност и любов
за двойно празненство!

ДОНЯ СОЛ (*настрани*)
Да, с траурен покров!

(Излиза.)

ДОН РУИ (*на Паж*)
Отнес брилянтите и малката корона!

(Сяда отново в креслото си.)

Знам — тя ще бъде с тях подобна на мадона.
А пред брилянтите, пред нейните очи

би паднал и монах и с почит ще мълчи.
Къде е гостът ни? Той молел се горещо
за покрив... Ние с теб заплеснахме се нещо!

Пажът се покланя и излиза.

Защо да чака вѐн? Не бива тѐй!

*Вратата в дѐното се отваря. Влиза Ернани, преоблечен като поклонник. Херцогът става и
отива да го посрещне.*

СЦЕНА ВТОРА

Ернани се спира на прага.

ЕРНАНИ

Сеньор,

мир и любов над вас!

ДОН РУИ (*приветства го с ръка*)

Бог в синия простор

да бди над всички ни!

Ернани влиза. Херцогът сяда.

Поклонник си?

ЕРНАНИ (*покланя се*)

Така е.

ДОН РУИ

Навярно прекосил Армила^[1]?

ЕРНАНИ

Там витае

смъртта... По-кротък път избрах...

ДОН РУИ

Там има бой

с бандитите?

ЕРНАНИ

Не знам.

ДОН РУИ

А вождът — как е той,

Ернани?

ЕРНАНИ

Не, сеньор, не съм го чувал даже!

ДОН РУИ

Как! Толкова по-зле... И може да се каже,
че губиш само ти! Ернани е бандит!
Години е вилнял... Отидеш ли в Мадрид,
бесило ще съзреш — врата му то ще стиска...

ЕРНАНИ

О, не...

ДОН РУИ

Главата му ще вземе който иска!

ЕРНАНИ (*настрани*)

Да дойде!

ДОН РУИ

За къде си тръгнал ти?

ЕРНАНИ

Сеньор,

за Сарагоса съм!

ДОН РУИ

За някой свят събор?

В чест на Мадоната?

ЕРНАНИ

На святата Мадона!

ДОН РУИ

Пиларска?

ЕРНАНИ

Да, сеньор!

ДОН РУИ

Нетачеци закона

не биха спазили един такъв обет.

Ще стигнеш там... Какво ще правиш занапред?

Мадоната видял — нима това е всичко?

ЕРНАНИ

Това е моето желание едничко!

Да видя свещите, да видя нея там —

във сребърен ковчег, блестяща в своя храм!

И пак насам...

ДОН РУИ

Добре. Как те зоват? Кажете ми!

Наричам се Руи де Силва.

ЕРНАНИ (*колебае се*)

Мойто име?!

ДОН РУИ

Щом искаш, премълчи! Не ще те укоря!

Ти молиш за подслон?

ЕРНАНИ

О, да!

ДОН РУИ

Благодаря!

Бъди добре дошъл! И както ти обичаш,

живей във моя дом! Мой „гост“ ще се наричаш.

И който и да си, не правя днес въпрос.

Ако го праща бог, и дяволът е гост!

Двукрилата врата в дъното се разтваря. Влиза Доня Сол в булчинска премяна. Зад нея пажове, слуги и две прислужнички, които носят върху кадифена възглавка гравирано сребърно ковчеже и го поставят на масата. В него се намират скъпи украшения: херцогска корона, гривни, колиета, перли и диаманти в безпорядък. Ернани, задъхан и слисан, гледа Доня Сол с пламтящи очи, без да слуша херцога.

---

[1] *Навярно прекосил Армила?* — Селце, разположено на около 100 км от Сарагоса, през което преминавали всички поклонници, идващи от Северна Испания. ↑

СЦЕНА ТРЕТА

Същите, Доня Сол, слуги, пажове, прислужнички.

ДОН РУИ (*продължава*)
Мадоната за мен е тука. Виж — пристъпя...
Щом я помолиш, тя дарява радост.

(Отива да подаде ръка на Доня Сол, все така бледа и печална.)

Скъпа!
Как! Без корона ли? Без пръстен в тоя ден?

ЕРНАНИ (*с гръмък глас*)
Кой иска златото, предлагано за мен?

Всички се обръщат учудени. Той разкъсва дрехата си на поклонник, захвърля я в крачката си и застава пред всички, облечен като планинец.

Аз съм Ернани!

ДОНЯ СОЛ (*настрани, радостно*)
Жив! О, боже!

ЕРНАНИ (*на слугите*)
Да, бандита,
когого дирят вред...

(На херцога.)

И кой съм — всеки пита.
Диего, Перес? Не... Ернани ме зоват.

По-честно име днес не могат да петнят.
Аз съм прокуденик! Вземете ми главата
и сватбения пир ще ви платят със злато!

(На слугите.)

Аз ви я давам в дар... Ще ви платят добре!
Да, да! Вържете ме! Кой може да ви спре?
Не, безполезно е, една верига здрава
навеки ме държи...

ДОНЯ СОЛ *(настрани)*

Горко ми!

ДОН РУИ

Лошо става.

Ха, гостът ми е луд!

ЕРНАНИ

Бандит — това съм аз!

ДОНЯ СОЛ
Не вярвайте!

ЕРНАНИ

Сеньор, бях откровен пред вас!

ДОН РУИ
Как! Толкова пари? Нима не ви е ясно?
Аз съм несигурен в слугите си.

ЕРНАНИ

Прекрасно!

Дано се съблазни поне един от тях!

(На слугите.)

Предайте ме!

ДОН РУИ (*опитва се да го накара да замълчи*)

Мълчи! Нима не те е страх,
ако повярват?

ЕРНАНИ

Не! Сега е тъкмо сгода.
Аз съм бунтовникът, зоват ме сред народа
Ернани!

ДОН РУИ

Замълчи!

ЕРНАНИ

Ернани!

ДОНЯ СОЛ (*с угаснал глас на ухото му*)

О! Мълчи!

ЕРНАНИ (*полуобърнат към Доня Сол*)

Да, сватба става тук! Но чувам — глас звучи.
И мене ме зоват.

(*На херцога.*)

Невестата ми вярна
не е тъй хубава, но и не е коварна!
Тя е Смъртта.

(*На слугите.*)

Кои от вас ще се решат?

ДОНЯ СОЛ (*тихо*)

Смилете се!

ЕРНАНИ (*на слугите*)

За мен куп злато ще платят!

ДОН РУИ

Това е демон!

ЕРНАНИ (*на един млад слуга*)

Ти! Ще станеш твърде лесно
човек, а не слуга... Аз ти говоря честно!

(На слугите, които остават неподвижни.)

Какво? Треперите? Все тъй не ми върви!

ДОН РУИ

Не ще ви предадат — ще заплатят с глави!
Дори да си бандит, да си пропит с коварство,
дори да ми дадат за теб огромно царство,
все пак си гостенин, дори от своя крал
ще те закрилям... Бог на мене те е дал!
Ще бдя над теб до смърт, макар да си Ернани!

(На Доня Сол.)

Да, доня Сол, след час ще бъдем с вас венчани!
Сега идете си! Настъпва вече нощ.
Затварям замъка!

Излиза. Слугите го следват.

ЕРНАНИ (*гледа отчаян пояса си, на който няма никакво
оръжие*)

Ах, нямам даже нож!

След като херцогът излиза, Доня Сол прави няколко крачки, като се преструва, че се кани да последва прислужничките, после се спира и след като и те излизат, се връща разтревожена при Ернани.

СЦЕНА ЧЕТВЪРТА

Ернани, Доня Сол.

Ернани разглежда с хладен и сякаш разсеян поглед сватбения накит, поставен върху масата; после поклаща глава и очни му пламват.

ЕРНАНИ

Да, поздравявам ви! Съвсем не се преструвам!
Прекрасни накити — и аз им се люблювам!

(Приближава до скъпоценностите.)

Добър е пръстенът, короната гори!
Разкошно колие, а гривната дори
е рядка... но разбрах — по-редки са жените,
които днес не са с двуличие пропити.

(Пак разглежда ковчежето със скъпоценности.)

Но той... Срещу това какво получи той?
Как! Мъничко любов? Тъй малко? Боже мой,
какво предателство! Какви очи лъжливи!
Навярно ви е дал и бисери фалшиви,
и вместо злато — мед, олово, стъкълца,
фалшиви бисери, фалшиви нещица!
И като всичко тук — фалшиво несъмнено —
и вашето сърце е само позлатено!

(Връща се при ковчежето.)

Не! Всичко е добро, с безспорна красота!

Не би ви лъгал той пред прага на смъртта.
О, всичко има тук!

(Взема един след друг накитите от ковчежето.)

Халка от злато — фина,
брилянти, обеци, венец на херцогиня...
Награда за любов най-вярна — няма спор!

ДОНЯ СОЛ *(отива до ковчежето, рови в него и изважда една кама)*

Защо не стигнахте до дъното, сеньор?

Ернани извиква и пада в нозете ѝ.

От Карлос с помощта на светлата Мадона
Камата взех — нали ми бе предложил трона?
Отказах зарад вас... А вие...

ЕРНАНИ *(все още на колене)*

О, мълчи!

О, нека тъй стоя пред тъжните очи
и тъй да изсуша сълзите ти прикрити,
а след това вземи кръвта ми за сълзите!

ДОНЯ СОЛ *(трогната)*

Простих ти, мили мой! Сърцето ми тупти,
препълнено с любов.

ЕРНАНИ

Тя вече ми прости
и ме обича! Кой могъл би да предскаже,
че тя ще ми прости, че ме обича даже?
Мой ангел, търсил бих, целувал бих в захлас
дори и стъпките, оставени от вас!

ДОН СОЛ
Приятелю!

ЕРНАНИ

Към теб бях много груб, любима!

Кажи: „Обичам те!“ Във тия думи има
надежда и любов. Знам, женските уста
тъй, без усилие, лекуват в миг скръбта.

ДОНЯ СОЛ (*потънала в себе си, без да го чува*)
Как! Моята любов тъй слабо ли познава?
Та биха ли могли мъже с душа дребнава
да уловят във плен, безумен и суров,
сърцето на жена, ранено от любов?

ЕРНАНИ

Уви! Аз клеветя! На твое място, мила,
бих изкрещял: „Мълчи!“, не бих намерил сила
да слушам този луд. Той, без да прецени,
милува някого, но първо го рани.
Бих казал: „Махай се!“ О, мила, отблъсни ме!
Ще благославям аз любимото ти име,
защото бе добра, а аз — безкрайно лош,
почерних твоя ден със мрачната си нощ!
Знам, твоят дух е чист, възвишен и прекрасен
виновна ли си ти, че аз съм тъй ужасен?
Вземи херцога! Той е пълен с доброта.
Олмедо има той от майка, от баща —
град Алакала... Бъди щастлива и богата!
А знаеш ли какво ще ти даде съдбата
чрез моята ръка? Чуй: зестра от печал!
И кръв или сълзи ще бъдат твоят дял!
Вериги, ужас, смърт и бягство от закона —
това ще е за теб и накит, и корона.
Не е поднасял мъж, на никаква цена,
такъв венец от скръб на своята жена!
Старика ти вземи! Ах, той те заслужава!

Кой би повярвал днес че за жена такава
ще бъда подходящ? Кой, щом ни види тук,
теб — нежна, прелестна, мен — груб, с корав юмрук,
теб — блед и кротък цвят, цъфтящ в градини скрити,
мен — тласкан в бурята неспирно към скалите,
кой би твърдял, че с теб ще тръгнем в път блажен!
Не! Мъдрият творец е прав — не си за мен!
Разбрах, не съм за теб! Сега се примирявам.
Плених сърцето ти — с готовност пак го давам
на по-добрия... Бог на мен не би те дал.
Лъжа е, че такъв е твоят жизнен дял!
О, сбогом, мъст, любов! Над мен се свечерява
и с двойната мечта потъвам във забрава.
Дори не отмъстих, не чух и страстен зов —
определен за мъст, аз бях пропит с любов!
Прости ми и върви, туй моля с устни бледни.
Чуй тези две молби, защото са последни!
Ти си живота, аз — смъртта... Ведно със мен
защо да се вградиш във моя гроб студен?

ДОНЯ СОЛ
Жесток си!

ЕРНАНИ

Арагон! И ти, Естрададура!
Замисля ли добро, съдбата го разтуря!
Взех ваште синове, за да възвърна с чест
и с бой правата си, но те са мъртви днес —
най-храбрите мъже на храбрата родина.
Да, всеки в кървав бой като храбрец загина,
спи възнак и пред бог разтвори ли очи,
ще види синева и слънчеви лъчи.
Това е участта на моите другари.
Такава ли съдба над теб да се стовари?
Херцогът, пъкълът и тоя крал дори,
когото щеш вземи — от мен са по-добри.
Сам, без приятели... Те всички са далече,

напуснаха ме те. Твой ред дошъл е вече!
И нека бъда сам. Спаси се от смъртта!
В религия недей превръща любовта!
Иди си! Може би ме мислиш за разумен —
че като другите вървя по път безшумен,
но право към целта... Не е така, уви!
Свести се! Аз съм мощ, която все върви.
Сляп, глух, оръдие на тайни неразкрити!
Душа на клет бедняк, роден от тъмнините!
Къде вървя? Не знам. Но ветрове свистят
и зла съдба, и те ме тласкат все на път.
Аз слизам, без да спра. Не мога да се върна.
Поспра ли само миг и морен се обърна,
дочувам глас: „Върви!“ — и слизам в пропастта.
От пламък или кръв червена зее тя.
Пред моя устрем луд руши се всичко, стене.
Горко на този, що докосне се до мене!
Върви си, напусни фаталния ми път!
Неволно сея вред беди и нося смърт!

ДОНЯ СОЛ

О, боже!

ЕРНАНИ

Страшно зъл е моят демон. Ето
че щастие за мен е чудото, което
не е създал. А ти си щастиято тук!
Но ти не си за мен. Бъди щастлива с друг!
Ще грейне може би над мен звезда, но няма
да ѝ повярваш ти... И то ще е измама.
Вземи херцога!

ДОНЯ СОЛ

Не! Не искам тоя брак!
Сърцето ми кърви, разкъсвате го пак!
Не ме обичате!

ЕРНАНИ

Любима, в тоя замък
ти си огнището, което с ласкав пламък
ме стопля! Но прости, че си отивам аз!

ДОНЯ СОЛ

Не ви се сърдя! Не! Но ще умра без вас!

ЕРНАНИ

Как! Да умреш? За мен? Но никой не умира
за толкоз мъничко!

ДОНЯ СОЛ (*оставя да бликнат сълзите ѝ*)
Така...

(Отпуска се в едно кресло.)

ЕРНАНИ (*сяда до нея*)

Плачът раздира
гърдите ми. Сгрехих! Кой би ми отмъстил?
Ти пак ще ми простиш! Кой би ти обяснил,
че страдам, щом за мен една сълза проблесне
и дави пламъка в очите ти чудесни?
Другарите ми днес са мъртви. Пада мрак!
Прости! Обичал бих, но сам не зная как!
Уви! Обичам те, обичам те, любима!
Не сълзи! По-добре смъртта! О, ако имах,
аз бих ти дал света! Но съм така злочест!

ДОНЯ СОЛ (*хвърля се на шията му*)

Прекрасен, щедър лъв за мен сте вие днес!
Обичам ви!

ЕРНАНИ

Смъртта не би била тъй груба,
щом идва с любовта!

ДОНЯ СОЛ

От все сърце ви любя!

Мой мили, от любов душата ми гори!

ЕРНАНИ (*скланя глава на рамото ѝ*)

Бих срещнал радостно кинжала ти дори!

ДОНЯ СОЛ (*с молба*)

Нима не ви е страх? За тия думи бърже
би ви наказал бог.

ЕРНАНИ (*все така склонен на рамото ѝ*)

Тогава да ни свърже!

Ти настоя. Добре. Готов съм тоя път!

Двамата, в прегръдките един на друг, се гледат възхитено, без да виждат, без да чуват, потънали изцяло във взаимно съзерцание. Влиза Дон Руи през вратата в дъното. Той ги вижда и се спира като вкаменен на прага.

СЦЕНА ПЕТА

Ернани, Доня Сол, Дон Руи.

ДОН РУИ (*неподвижен, със скръстени ръце, стои на прага*)
Гостоприемството така ли днес ценят?

ДОНЯ СОЛ
Херцогът!

Двамата се обръщат, като че ли ненадейно пробудени.

ДОН РУИ (*все така неподвижен*)
Туй ли е от госта ми отплата!
Хей, старче, виж дали висока е стената,
дали затворени са външните врати!
Виж спят ли стражите, огледай всички ти,
търси оръжие, каквото подобава,
шейсетгодишен, пак обличай броня здрава!
Така ще заплатим за вярата ти в нас —
спасяваш ни и ний ти връщаме завчас.
О, господи, живях над шестдесет години,
видях разбойници и техните дружини
и често моят меч, среднощ или по здрач,
е вдигал дивеча за не един палач.
Видях предатели, убийци, гешефтари,
и отровители на своите господари,
видях умиращи без вяра в бог и крал,
граф Сфорца, Борджия и Лутер съм видял!^[1]
Но аз не съм видял, а и навярно няма
подобен гост, готов на низост и измама!
Не беше тъй преди. Такава низост в миг
би вкаменила с гръм един злочест старик;

и той, понеже сам не може да се брани,
надгробна статуя за своя гроб ще стане.
Кастилци, маври! Кой е този тук сред вас?

(Вдига очи към портретите, които красят залата.)

Роднини Силва, днес дочули моя глас,
простете, че така избухвам! А туй значи:
гостоприемството тук вече се не тачи.

ЕРНАНИ *(става)*
Херцог...

ДОН РУИ
Не говори!

(Пристъпва бавно три крачки напред и отново спира поглед на всички семейни портрети.)

Свещени мъртъвци!

Познали рай и ад, железни храбреци,
кажете кой е той! Нима не е заблуда,
че е Ернани? Не! Той сигурно е Юда!
Кажете кой е той, продумайте поне!

(Скръства ръце на гърди.)

Дали сте виждали подобно нещо? Не!

ЕРНАНИ
Херцог...

ДОН РУИ *(все така към портретите)*
О, вижте го, проклетникът проклети!
Но вие по-добре в душата му четете.
Не го изслушвайте! Без капка срам и чест,

той вижда — своя дом със кръв оплисквам днес
и готвя страшна мъст от бури вероломни —
пира на Седемте глави^[2] да ви напомни.
Той бил изгнаник клет, а Силва по права
бил като Лара. Той ще ви твърди това,
че бил приет за гост от мен и вас горещо...
Свещени прадеди, виновен ли съм в нещо?
Съдете ни!

ЕРНАНИ

Сеньор, аз сторих много зло.
Ако е имало безукорно чело,
възвишено сърце или душа красива —
това са вашите, о, дон Руи де Силва!
Аз, тук стоящият, съм много провинен
и знам — ще бъдете безмилостен към мен!
Да, тъкмо бях решил да отвлека жена ви,
та вашето легло с позор да се прослави!
Аз имам кръв. С кинжал гнева си утоли,
кинжала избърши и после не мисли!

ДОНЯ СОЛ

Убийте мен, сеньор! О, той не е виновен.

ЕРНАНИ

Мълчете, доня Сол! Часът е тъй върховен
и този час е мой, друг нямам — вижда бог!
Дължа да обясня на стария херцог!
Кълна ви се, херцог, във моята смърт блажена:
виновен съм, но тя е чиста и почтена!
Признавам искрено. О, не бъдете лош
към нея, чистата. А мен убийте с нож!
След като моя труп изхвърлят надалече,
измийте пода си. И забравете вече!

ДОНЯ СОЛ

Аз съм виновна! Аз...

Дон Руи се обръща при тия думи и изтръпва, след това впива в Доня Сол страшен поглед. Тя пада на колене пред него.

Сърцето ми гори
в към него!

ДОН РУИ
Тъй!

(На Ернани.)

Тогава трепери!

Навън зазвучават тръби. Влиза един Паж.

(На Пажа.)

Какво е туй?

ПАЖЪТ
Сеньор, самият крал ви дири.
Той идва със стрелци. Отвън херолдът свири.

ДОНЯ СОЛ
Как! Кралят? Боже мой!

ПАЖЪТ *(на херцога)*
Попитал е дори
защо вратите са подпрени.

ДОН РУИ
Отвори!

Пажът се покланя и излиза.

ДОНЯ СОЛ
Изгубен е!

Дон Руи отива при един от портретите, който е неговият собствен, най-последният вляво, и натиска една пружинка. Портретът се отмества и зад него се вижда издълбано в стената скривалище. След това се обръща към Ернани.

ДОН РУИ
Сеньор, елате тук!

ЕРНАНИ
Съдбата
ме подари на вас. Предайте ми главата!
Ваш пленник съм.

(Влиза в скривалището.)

Дон Руи натиска отново пружината и портретът заема първоначалното си място.

ДОНЯ СОЛ (на херцога)
Сеньор, бъдете милостив!

ПАЖЪТ (влиза)
Крал Карлос!

Доня Сол бързо спуска воала си. Двете крила на вратата се разтварят. Влиза Дон Карлос във военни доспехи, следван от група благородници, въоръжени като него. След тях войници, въоръжени с копия, стрелци.

---

[1] ... граф Сфорца, Борджия и Лутер съм видял! — Миланският херцог Лодовико Сфорца, наричан Мавъра (1451–1508) и Цезар Борджия (1475–1507), незаконороден син на папа Александър VI, били известни със своите предателства и убийства; Лутер, основателят на немския протестантизъм, изглежда в очите на

правоверния католик дон Руи Гомес възплъщение на ереста и безнравствеността. ↑

[2] ... *пира на Седемте глави...* — Според средновековното народно предание седемте братя юноши от старинния кастилски род Лара били предателски ввлечени в засада от техния вуйчо и убити от маврите. На угощение в двореца на халифа на Кордова Алманзор той заповядал да поднесат на бащата главите на седемте му синове. Преданието за „Седемте инфанта на Лара“ е послужило на сюжет на множество романи и на едноименната епическа поема. ↑

СЦЕНА ШЕСТА

Дон Руи, Доня Сол, забулена, Дон Карлос, свита. Дон Карлос приближава бавно, с лява ръка върху дръжката на шпагата, а с дясна на гърдите си, и впира в стария херцог поглед, изпълнен с недоверие и гняв. Херцогът посреща краля и му се покланя дълбоко. Мълчание. Очакване и ужас наоколо. Накрая кралят, застанал срещу херцога, вдига внезапно глава.

ДОН КАРЛОС

Братовчед, аз идвах тук щастлив,
но бе заключено... И чаках доста много.
Ръждясал мислех аз кинжала ти, ей богу,
но виж, че съм сгрешил... То не било така.
Той блясна тъкмо днес във твоята ръка!

Дон Руи иска да отговори, но кралят го прекъсва с властен жест.

Младежките ти дни са тъй невъзвратими!
Нима сме със чалми? Така ли е, кажи ми!
Не съм ни Боабдил^[1], ни Мохамед. Пред гост,
какъвто съм, защо си вдигнал своя мост?

ДОН РУИ (*покланя се*)
Кралю...

ДОН КАРЛОС (*на благородниците*)
Ключовете... Вратите завардете!

Двама офицери излизат. Неколцина други строяват войниците в три редици по дължина на залата — от краля до главната врата.

(Дон Карлос се обръща към херцога.)

Аа, възкресявате метежите проклети?
По дяволите! Щом държиш в ръка кинжал,

ще се държа сега аз също като крал!
И сам ще разруша из дебри и балкани
бунтовните гнезда на своите дворяни.

ДОН РУИ (*свързема се*)
Аз съм от верен род!

ДОН КАРЛОС (*прекъсва го*)
Пак хитрост... Говори!
Или двореца ти ще срина, разбери!
Пожара угасих, но искрица остава.
Избих бандитите, не — вожда... Кой тогава
го крие? Само ти! Ернани вся терор,
той е бунтар и ти го криеш тук!

ДОН РУИ
Сеньор,
така е!

ДОН КАРЛОС
Е, добре! Главата на Ернани —
или пък твоята!

ДОН РУИ (*покланя се*)
Разбрах. Това ще стане.
Съгласен съм.

Доня Сол закрива лицето си с ръце и пада на едно кресло.

ДОН КАРЛОС (*с по-мек тон*)
Нима се стресна изведнъж?
Докарай пленника!

Херцогът скръства ръце на гърдите си, навежда глава и остава няколко мига замислен. Кралят и Доня Сол го наблюдават мълчаливо, вълнувани от различни чувства. Най-после херцогът вдига глава, отива при краля, улавя ръката му и го отвежда с бавни крачки пред най-стария от портретите — този, с който започва галерията, откъсно на зрителя.

ДОН РУИ (*сочи на краля старинния портрет*)

О, вижте този мъж!

Дон Силвиус — създал рода ни стародавен,
трикратен консул в Рим, човек могъщ и славен!

(Минава към следващия портрет.)

Ей тук дон Галсеран де Силва — втори Сид,
погребан в „Торо“, храм покрай Валядолид^[2],
спи в златен саркофаг, сред хиляди свещици.
Той отърва Леон от данък — сто девици!^[3]

(Минава към следващия.)

Дон Блас — изгнаникът, сам този път избрал,
защото заблудил неволно своя крал.

(На друг.)

Кристобал! В славния двубой при Ескалона
дон Санчо, кралят ни, пешком, в желязна броня,
бил обкръжен отвред. „Кристобал!“ — чул се стон;
Кристобал тутакси предал му своя кон.

(На друг.)

Дон Хорхе — той платил за дон Рамиро, краля,
и го откупил...

ДОН КАРЛОС (*скръстил ръце, гледа го от главата до петите*)

Хм, затуй ще го похваля.

А после?

ДОН РУИ (*минава към друг портрет*)
Дон Руи де Силва — рицар смел
на „Свети Яков“^[4], мъж, подобен на орел.
Огромният му меч ни кара да сме бледи —
взе триста знамена и тридесет победи;
превзе Мотрил, Суец, Нийар, а след това
умря бедняк... Кралю, да преклоним глава!

Покланя се, сваля шапка и минава на друг портрет. Кралят го слуша с нарастващо нетърпение и гняв.

Дон Хил, синът му горд, сред честните най-честен,
и с честността си той бе като крал известен.

(На следващия.)

Дон Гаспар бе честта на моя род! Държат
на нас дворяните и още ни ценят.
Страхлив е Сандовал, затуй се с нас сродява;
завижда ни Манрике, ревнивец Лара става,
и Аленкастро с тях^[5]... Докосваме с нозе
херцогски родове, с челата си — крале!

ДОН КАРЛОС (*нетърпеливо*)
Надсмиваш ли ми се?

ДОН РУИ (*отива при друг портрет*)
Дон Васкес бил Мъдреца.
Дон Хайме бил прочут, наричан бил Храбреца —
Замет и маврите премазал^[6] в кървав бой.
Прескачам другите...

Като вижда гневния жест на краля, той отминава голям брой портрети и се насочва към трите последни портрета, вляво от зрителя.

Това е дядо. Той
живя шейсет лета във честност, без да мами
дори евреите.

(Приближава се към предпоследния.)

А ето и баща ми!
Той бе велик, макар че е последен тук.
Когато маврите, след тежък бой на юг,
пленили граф Хирон — баща ми сбрал тогава
шестстотин храбреци и казал да направят
друг, каменен Хирон. След туй застанал прав
и твърдо се заклел пред каменния граф,
че ще отстъпи в срам пред маврите веднага,
но само ако той започне сам да бяга.
И смазал маврите, и графът бил спасен!

ДОН КАРЛОС
Дай пленника!

ДОН РУИ
Такъв е моят род почтен!
Говорят всички днес: „Нито един изменник —
и всеки е герой...“

ДОН КАРЛОС
Докарай моя пленник!

ДОН РУИ *(покланя се дълбоко пред краля, улавя го за ръка и го отвежда при последния от портретите, който служи за врата на скривалището, където се е приютил Ернани)*

Доня Сол го следи с тревога в очите. Всички мълчат и чакат.

Това съм аз... Кралю, простете за това!
Да стана ли за смях на хорската мълва?

„Последният, синът на род могъщ и славен,
предаде своя гост... Затуй не е забравен!“

*Доня Сол ликува от радост. Всички останали са слисани. Кралят, разгневен, се отдалечава.
После остава няколко мига мълчалив, с треперещи устни и с очи, които хвърлят мълнии.*

ДОН КАРЛОС
Тогава замъка без жал ще разруша!

ДОН РУИ
Ще ми платите ли, кралю? Или греша?

ДОН КАРЛОС
Ще срина кулите — това ви се полага,
и вместо тях, коноп ще засадя веднага!

ДОН РУИ
О, по-добре коноп над тях да вретени,
отколкото едно петно да ме петни!
Не е ли тъй?

ДОН КАРЛОС
Херцог, ти обеща главата
на страшния бандит...

ДОН РУИ
Аз обещах едната.

(Към портретите.)

Или пък другата!

(Показва своята глава.)

Ей тази ще ви дам!

(На краля.)

Вземете я!

ДОН КАРЛОС

Херцог, добре! Изгубих, знам!
Аз пожелах глава, но мъртва и красива,
за да я хвана сам за къдрите. Не бива
да вземам твоята. Палачът мълчалив
не би я уловил, защото си плешив!

ДОН РУИ

Кралю, без ругатни! Аз храня мисъл скрита
че струва повече от тази на бандита.
Нима пред вас стои главата на глупак?

ДОН КАРЛОС

Предай бунтовника!

ДОН РУИ

Сеньор, аз казвам пак:

Не!

ДОН КАРЛОС *(на свитата си)*

Претърсете вред издъно тоя замък —
крилата, избите...

ДОН РУИ

В дома ми всеки камък
е верен като мен. И той не би предал
бунтовника, сеньор!

ДОН КАРЛОС

Но аз съм твоят крал!

ДОН РУИ

Дори и замъка без жал да разрушите,
аз в него ще умра, но ще мълча!

ДОН КАРЛОС

Молбите,
заплахите не ща да знам! Но чуй поне:
той — или замъкът и ти самият.

ДОН РУИ

Не!

ДОН КАРЛОС

Вместо една глава ще взема две тогава!

(На Херцог Алкала.)

Херцога под арест!

ДОНЯ СОЛ *(смъква булото си и се хвърля между херцога, краля
и стражите)*

Кралю, пред мен застава
един ужасен крал!

ДОН КАРЛОС

Как! Доня Сол? Греша
или...

ДОНЯ СОЛ

Кралю, не сте испанец по душа!

ДОН КАРЛОС *(смутен и разколебан)*
Сеньора, вие сте към своя крал сурова!

(Приближава се до Доня Сол.)

Не вляхте ли сама в сърцето ми отрова?

Човек е ангел, щом съзре подобен чар,
но щом го мразите, той лесно става звяр.
Да бяхте искали, о, може би тогава
бих бил кастилски лъв, бих бил покрит със слава!
Но станах тигър зъл — на вас дължа това.
Мълчете! Той ръмжи, той вече зарева.

Доня Сол го поглежда. Той ѝ отвърща с поклон.

Все пак се покорих!

(Обръща се към херцога.)

Мой мили братовчеде!

С упорството си ти премного ме подведе.
Почитай своя гост, не — своя собствен крал!
От теб съм по-добър! Дано да си разбрал!
И само доня Сол като залог ще взема.

ДОН РУИ
Как! Само!

ДОНЯ СОЛ *(смутена и уплашена)*
Мен?

ДОН КАРЛОС
Да, вас!

ДОН РУИ
Дали да не приема?!
О, висша доброта! Главата ми щадят,
но не сърцето ми във старческата гръд.
Чудесна доброта!

ДОН КАРЛОС
Избирай между двама:

Ернани — доня Сол!

ДОН РУИ

Да, крал сте! Друго няма!

Дон Карлос се приближава до Доня Сол, за да я отведе. Тя побягва при Дон Руи.

ДОНЯ СОЛ
Спасете ме, сеньор

(Спира се внезапно. Настрани.)

Да се смиря поне!
Кръвта на чичо — не! И на Ернани — не!

(На краля.)

Тогава трябва аз... Ще дойда с вас.

ДОН КАРЛОС *(настрани)*

Чудесно!

Смири се вече тя, оттук натам е лесно!

Доня Сол отива с бавни и твърди крачки към ковчежето със скъпоценности. Отваря го и взема оттам камата, която скрива в пазвата си. Дон Карлос се запътва към нея и ѝ подава ръката си.

ДОН КАРЛОС *(на Доня Сол)*
Какво си взехте?

ДОНЯ СОЛ

Аз?

ДОН КАРЛОС

Огърлица ли бе?

ДОНЯ СОЛ

Да.

ДОН КАРЛОС

Нека видя!

ДОНЯ СОЛ

Ооо!

Подава му ръката си и се готви да го последва. Дон Руи, който стои неподвижен и дълбоко замислен, се обръща, прави няколко крачки и възкликва.

ДОН РУИ

Земя, и ти, небе!

Ах, доня Сол, но той е без сърце в гърдите!

Дано да падне гръм, да разруши стените!

(Изтичва при краля.)

Кралю, детето ми! Защо е този плен?

ДОН КАРЛОС *(пуска ръката на Доня Сол)*

Тогава пленника!

Херцогът свежда глава, терзан от мъчително колебание; после вдига очи и гледа портретите, протягайки ръце към тях.

ДОН РУИ

Смилете се над мен!

Прави стъпка към скривалището на Ернани. Доня Сол следи движенията му с тревога. Дон Руи се обръща към портретите.

Защо ме спирате? Сведете си челата!

(Приближава, олюлявайки се, към своя портрет, после отново се обръща към краля.)

Ти искаш?

ДОН КАРЛОС

Да.

Херцогът вдига трепереща ръка към пружината на скривалището.

ДОНЯ СОЛ

Ах!

ДОН РУИ *(блъсва стената с крак)*

Не!

(Хвърля се в нозете на краля.)

Вземете ми главата!

ДОН КАРЛОС

Не! Племенницата!

ДОН РУИ *(изправя се)*

Да, иначе — позор!

ДОН КАРЛОС *(улавя треперещата ръка на Доня Сол)*

Сбогом!

ДОН РУИ

Довиждане!

Изпраща с поглед краля, който се оттегля бавно с Доня Сол; после слага ръка на кинжала си.

На добър път, сеньор!

Връща се към авансцената запъхтян, без да вижда и чува нищо повече, с поглед, прикован напред, и ръце, скръстени върху гърдите, които се повдигат от конвулсивни движения. Кралят излиза с Доня Сол и цялата свита от благородници излизат след него, двама по двама, надменно, в редица един зад друг. Те разговарят тихо помежду си.

(Дон Руи, настрани.)

Ти тръгваш от дома и радост в теб извира,
където верността в сърцето ми умира!

(Вдига очи, оглежда се наоколо и вижда, че е сам. Отива бързо към стената, откача две ипаги, премерва дължината им и ги слага на масата. След това отива до портрета, натиска пружината и тайната вратичка се отваря.)

---

[1] *Не съм ни Боабдил...* — Абдула ибн Мухаммад XI, познат под името Боабдил, последният мавритански владетел на Гренада (1482–1492), победен и прогонен от Фернандо II (1481). ↑

[2] *... погребан в „Торо“, храм покрай Валядолид.* — Торо не е храм, а град в испанската провинция Самора, разположен в близост до Валядолид. ↑

[3] *Той отърва Леон от данък — сто девизи!* — Леон, главен град в едноименната област (Северозападна Испания); след като претърпял поражение от маврите, градът се задължил да им предава всяка година по сто девойки. ↑

[4] *„Свети Яков“* — рицарски орден, основан през 1175 г. за борба с маврите. ↑

[5] *... завижда ни Манрике, ревнивец Лара става, и Аленкастро с тях.* — Имена на прославили се през късното средновековие благородници, герои на много легенди и предания. ↑

[6] *... Замет и маврите премазал...* — Замет, арабски емир, владетел на Испания през VIII в., убит пред вратите на укрепената Тулуза (721). ↑

СЦЕНА СЕДМА

Дон Руи, Ернани.

ДОН РУИ
Излез!

Ернани се появява на вратата на скривалището. Дои Руи му показва двете шпаги на масата.

И избери! Дон Карлос е на път.
Но ти ще ми платиш в дуел, в дуел до смърт!
По-скоро! Е, какво? Защо се разтрепери?

ЕРНАНИ
Дуел! О, старче, с теб не искам да се меря!

ДОН РУИ
Защо? Боиш ли се? Не си от род почтен?
Недей се тревожи! За да се бие с мен,
е знатен всеки мъж, когато ме обиди.

ЕРНАНИ
Но, старче...

ДОН РУИ
Кой кого! Ти или аз — ще видим!

ЕРНАНИ
Готов съм да умра! Ти ме спаси и знам —
животът ми е твой! Вземи го!

ДОН РУИ
Искаш сам?

(Към портретите.)

Той иска сам смъртта.

(На Ернани.)

Молитвата тогава!

ЕРНАНИ

Сеньор, последната към тебе ще отправя.

ДОН РУИ

Към бога, не към мен!

ЕРНАНИ

Не, не, към теб! Сеньор,
убий ме след това! Покрий ме със позор!
Но съжали се, дай, преди да си отида
от този тъжен свят, със нея да се видя!

ДОН РУИ

Как! Да я видиш?

ЕРНАНИ

Да! Обичния й глас
да чуя пак поне в предсмъртния си час!

ДОН РУИ

Да чуеш!

ЕРНАНИ

О, сеньор, разбирам ревността ти,
Но скоро в тъмен гроб смъртта ще ме запрати.
Ако не искаш ти, не бих я и видял,
но да я чуя пак! Веднага бих умрял.

О, да я чуя пак! Послушай ме и с радост
ще дам живота си и буйната си младост!
Душата ми, преди да литне сред лъчи,
ще види нейната вдън нейните очи.
Ти ще присъствуваш. Аз няма да говоря,
Убий ме след това!

ДОН РУИ (*посочва още отвореното скривалище*)

О, боже! Що да сторя?

Но този кът няма е тъй дълбок и глух,
че нищо не си чул?

ЕРНАНИ

Не, нищичко не чух!

ДОН РУИ

Взе нея вместо теб! Сърцето ми погуби.

ЕРНАНИ

Но кой?

ДОН РУИ

Самият крал!

ЕРНАНИ

О, старче, той я люби!

ДОН РУИ

Как?

ЕРНАНИ

Наш съперник е, затуй ни я отне.

ДОН РУИ

Нима?... Проклятие! Васали, на коне!

След похитителя!

ЕРНАНИ

То би било безумно!

Чуй — сигурната мъст не се извършва шумно
Аз вече съм ти роб. Ти ме държиш, сеньор,
но нека отмъстя за нейния позор!
А дял от тази мъст на мен ми се полага.
Целунал бих дори нозете ти веднага!
След краля да вървим! За твоите права
ще го накажа с меч! Убий ме след това!

ДОН РУИ

И пак ще бъдеш мой?

ЕРНАНИ

Пред белите ти власи

кълна се!

ДОН РУИ

Но в какво?

ЕРНАНИ

В главата на баща си!

ДОН РУИ

Но ще си спомниш ли за клетвата пред мен?

ЕРНАНИ (*подава му рога, който откачва от пояса си*)

Чуй. Ето моя рог! В какъвто искаш ден,
където и да е — у нас или в чужбина,
когато прецениш, че трябва да загина,
веднага изсвири! Това ще бъде вест
да дойда...

ДОН РУИ (*подава му ръка*)

Дай ръка!

Двамата си стискат ръцете.

(Към портретите.)

Свидетели сте днес!

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ГРОБНИЦАТА

ЕКС ЛА ШАПЕЛ

Подземията, в които се намира гробницата на Карл Велики, в Екс ла Шапел^[1]. Високи сводове в ломбардски стил. Широки, ниски колони, полукръгли арки, капители с птици и цветя. Вдясно — гробницата на Карл Велики, с малка, ниска и дъгообразна бронзова врата. Само една лампа, окачена на свода, осветява надписа: КАРОЛО МАГНО. Нощ. Не се вижда дъното на подземиеето. Погледът се губи сред аркади, стълби и колони, които се кръстосват в мрака.

---

[1] ... гробницата на Карл Велики в Екс ла Шапел. — Карл Велики е погребан в Екс ла Шапел, столицата на франкската държава, през 814 г. ↑

СЦЕНА ПЪРВА

Дон Карлос, Дон Рикардо де Рохас, граф Де Касапалма с фенер в ръка. Дълги наметала и ниско захлупени шапки.

ДОН РИКАРДО *(с шапка в ръка)*

Ей тук е мястото!

ДОН КАРЛОС

Подготвят тук измяна,
но здраво със ръка след малко ще ги хвана!
Сеньор курфюрст от Трир^[1], ти значи си им дал
това подземие? Добре си го избрал!
Разчитат на успех във катакомби скрити,
в надгробни плочи те наточват си камите,
Опасно е това. По дяволите, днес
залагат и глави убийците, и чест.
Избрали сте добре за работа такава
подобна гробница — тя пътя ви скъсява.

(На Дон Рикардо.)

Подземията тук къде ще изведат?

ДОН РИКАРДО

Почти до замъка.

ДОН КАРЛОС

Върви ни тоя път.

ДОН РИКАРДО

А други стигат чак до църквичката стара —
зоват я „Алтенхайм“.

ДОН КАРЛОС

Там Рудолф май се скара
с Лотар и го уби. Но прочети ми пак
онези имена — къде, защо и как!

ДОН РИКАРДО

Пръв Гота.

ДОН КАРЛОС

Знам защо е станал конспиратор —
желае немец той за немски император!

ДОН РИКАРДО

След него Хохенбург.^[2]

ДОН КАРЛОС

Да, той би бил блажен
и в ада с крал Франциск, а не и в рая с мен.

ДОН РИКАРДО

Дон Хил Телес Хирон.

ДОН КАРЛОС

О, майчице Мадона!
Негодникът! И той въстава срещу трона!

ДОН РИКАРДО

Говорят — сварил ви при госпожа Хирон
в деня, когато го направихте барон.
Навярно за това сега си отмъщава.

ДОН КАРЛОС

И затова против Испания въстава?
Кои са другите?

ДОН РИКАРДО

Тук забелязвам аз

епископ Васкес — той е също срещу вас!

ДОН КАРЛОС

За своята жена и той ли се бунтува?

ДОН РИКАРДО

А после дон Гусман де Лара — той жадува да има орден.

ДОН КАРЛОС

Как! За орден ли е там?

С въже на шията — ще му го вържа сам!

ДОН РИКАРДО

Херцог фон Люцелбург — глава в торба поставя...

ДОН КАРЛОС

На ръст с една глава по-къс ще го направя!

ДОН РИКАРДО

Хуан де Аро — той Асторга иска...

ДОН КАРЛОС

Да!

Палачът е богат чрез тия господата.

ДОН РИКАРДО

Това са.

ДОН КАРЛОС

Графе мой, не всички са разкрити.

По моя сметка май са повече главите!

ДОН РИКАРДО

Бандити, пратени от Франция — за тях не споменах...

ДОН КАРЛОС

Мъже без чест, но и без страх,
с кама, която е готова, ненаситна,
към всяко злато е като стрелка магнитна.

ДОН РИКАРДО

Видях новодошли — стояха настрана:
младеж и старец.

ДОИ КАРЛОС

Как! Кажете имена!

Дон Рикардо вдига рамене.

А възраст?

ДОН РИКАРДО

Двадесет.

ДОН КАРЛОС

Тъй млад, а зле уплетен!

ДОН РИКАРДО

И шестдесет.

ДОН КАРЛОС

Един почти е малолетен,
а друг — премного стар. Добър урок ще дам —
палача си дори ще подпомогна сам!
На враговете си ще плащам скъпо вече —
строши ли брадвата, ще му предложи меча.
Към ешафодното платно аз бих пришил
и своя кралски плащ — тъй бих го разширил.
Но император аз ще стана ли?

ДОН РИКАРДО

Съборът

разисква в този миг.^[3]

ДОН КАРЛОС

Не знам какво ще сторят!
Франсоа ли, Фридрих ли Саксонски — тъй лукав,
но с титла Мъдрия? Да, Лутер май е прав,
че всичко е на зло! Величества създават,
но само златото за довод те признават.
Саксонец еретик, тъп палатински граф,
а Трирския примат — развратен и дребнав!
Хесенските князе, Бохемецът са мои,
но по са малки те и от земите свои.
Развратни дядовци, разпасана младеж!
Корони — да! Глави не можеш да съзреш!
Пигмеи! Всички вас бих могъл да ви сложа,
сам, както Херкулес, в едничка лъвска кожа.
Знам, ще изглеждате без мантиите зло
и с по-глупашки вид дори от Трибуле^[4]!
Три гласа търся — с тях излязъл бих от сянка!
Рикардо, чуй: бих дал Толедо, Саламанка,
бих дал и Ганд за три, три гласа в този час,
три града — по един за всеки даден глас!
Кастилски, фландърски да бъдат градовете!
Разбира се, след туй назад ще бъдат взети.

Дон Рикардо поздравява краля с дълбок поклон и слага шапката си.

Как? Слагаш шапката?

ДОН РИКАРДО

Говорехте на „ти“^[5].

(Отново се покланя.)

Ей ме испански гранд!

ДОН КАРЛОС (*настрани*)

О, глупави мечти!

Амбиции безброй на алчни сиромаси!

Чрез наште размисли те следват мисълта си!

Петли в кокоши двор — и там подхвърлям аз
трохи от своето величие и власт!

(Замечтан.)

Бог, императорът и папата — признавам!

Но крал, херцог! Какво са те?

ДОН РИКАРДО

Аз се надявам,

че вас ще изберат, кралю?

ДОН КАРЛОС (*настрани*)

Крал! Крал! Без жал

на всички ще платя, ако остана крал!

ДОН РИКАРДО (*настрани*)

Крал! Император! Ха! Но аз съм гранд испански!

ДОН КАРЛОС

Щом императорът, владетелят германски,

те изберат, с какъв сигнал ще известят?

ДОН РИКАРДО

Саксонецът — веднъж със топ ще изгърмят.

Два пъти за Франсоа. За вас, кралю, три пъти!

ДОН КАРЛОС

И тази доня Сол! Умът ми се помъти!

Ако съм аз, иди, кажи й за това —

пред цезар само тя ще преклони глава!

ДОН РИКАРДО (*усмихва се*)
Добър сте!

ДОН КАРЛОС (*високомерно го прекъсва*)
Замълчи! И да не се повтори!
За нея казах ли какво да се говори?
Кога ще съобщят избаника?

ДОН РИКАРДО
В зори —
Най-късно подир час!

ДОН КАРЛОС
Три гласа! Само три!
Но с този заговор сега да се разправя,
а за империя ще мисля чак тогава!

(*Брои на пръсти и тропа с крак.*)

Три гласа още! Ах! Ще ги получат те!
Гадателят Агрип^[6] във бъдното чете:
тринадесет звезди видял, че полетели
към моята звезда в небесните предели.
Ще бъда аз избран! Но страшно се боя.
Отец Тритем^[7] това предсказал на Франсоа,
затуй с гадания не трябва да се троя,
а с меч да подкрепя пророчество такова!
Добър пророк добри пророчества плете,
но до успешен край по-лесно стигат те,
щом армия с коне, с пехота и фанфари
неясната съдба с топове изпревари,
към казаната цел да им посочи път —
пророчествата тъй да се осъществят.
Кой струва повече — Тритем или Агрипа?

Знам, който с армия, с ръце по-здраво пипа
и който думите подкрепя с меч и щит,
с наемник не един и с ножа на бандит,
съдбата си влече във правилна посока,
развързката твори за радост на пророка!
Безумци! Дебнат те с надменния си нрав,
стремят се към властта и казват: „Аз съм прав!“
Те имат множество чудовищни топове —
дъхът им градове ще срине до основи.
Те имат кораби, бойци и затова
успеха гонят те през смазани царства...
Не, този кръстопът, над който бди съдбата,
ги води повече към пропаст непозната,
отколкото към трон — направят крачка, спрат,
страхливо в бъдното се мъчат да четат,
не вярват в себе си и в паника дълбока
разпитват вещици за правата посока!

(На Дон Рикардо.)

Отивай! Скоро те ще дойдат тук на сбор.
Но първо ключа дай — къде е той?

ДОН РИКАРДО *(дава на краля един ключ)*
Сеньор,
помнете граф Лимбург, той гроба охранява
и ключа даде той — недейте го забравя!

ДОН КАРЛОС *(изпраща го)*
Сега на работа! За друго не мисли!

ДОН РИКАРДО *(покланя се)*
Кралю, оставям ви.

ДОН КАРЛОС
Три изстрела, нали?

Дон Рикардо се покланя и излиза: Дон Карлос, останал сам, потъва в дълбок размисъл. Скръства ръце и свежда глава на гърдите си. После се изправя и се обръща към гробницата.

---

[1] *Сеньор курфюрст от Трир...* — Архиепископът на немския град Трир бил наместник на катедралата в Екс ла Шапел. ↑

[2] *Гота, Хохенбург* — имена на действително съществували немски херцози, но заговорът им срещу Карл V е плод на авторова измислица. ↑

[3] *Съборът разисква в този миг.* — Става дума за Съвета на седемте велики електори: епископите на Кьолн, Майнц и Трир, Бохемският крал, Фридрих Саксонски, маркграфът на Бранденбург и палатинският граф. ↑

[4] *Трибуле* — вж. бел. 5 към „Кралят се забавлява“. ↑

[5] *Говорехте на „ти“.* — Обръщението на „ти“ от страна на краля било изключителна привилегия на испанските грандове, както и правото да стоят с шапка на главата в присъствие на краля. ↑

[6] *Гадателят Агрип във бѣдното чете...* — Корнелий Агрипа с прозвище Трисмегист (1486–1536). Лекар, автор на книга за окултната наука (1533); гадател, по-късно историограф на Карл V. ↑

[7] *Отец Тритем това предсказал...* — Жан Тритем (1461–1516), абат на „Свети Якоб“ във Вюрцбург. Историк и автор на религиозни трактати, според преданието придворен теолог и гадател на Франсоа I. ↑

СЦЕНА ВТОРА

ДОН КАРЛОС (*сам*)

Прости, Велики Карл! Под сводовете сиви
би трябвало слова да заечат правдиви.

На нашия раздор бръмченето сега
ти слушаш може би с погнуса и тъга.

Тук Карл Велики спи! Как, гробнице смълчана,
такава сянка сбра и здрава пак остана!

Създателю на свят огромен, тук ли спиш?
Как с целия си ръст тук в тоя гроб лежиш?

О, дивно зрелище, което ще се слави!

Каква Европа той създаде и остави!

Високо двамата избраници стоят
и всичките крале покорство им дължат.

Херцогства и земи, маркграфства и държави —
наследствени са те, ала народът слави
свой папа, цезар свой — и тъй върви светът,
и случай случая поправя някой път.

Оттам е този ред, спокойствието свято.

Прелати с плащ червен, курфюрсти цели в злато,
които будят гняв по този свят широк,
са само видимост, а всичко върши бог.

Когато времето роди една идея,
нараства тя, лети, увеличат се по нея,
превръща се в човек и очарова тя.

Крале я тъпчат, длан ѝ слагат на уста,
но щом се появи в сената и в конклава,
веднага ще съзрат над тях да се възправя
и да ги тъпче тя — в разкошно облекло,
с кълбо в ръка или с корона на чело.

Да! Императорът и папата... Благата
от тях са и за тях. Една загадка свята
живее в тях и бог, създал за тях цял мир,

народи и крале им предоставя в пир.
Сред облаци са те, сами сред гръм и трясък —
там бог им дава в дар света, искрящ във блясък,
Лице срещу лице решават, след това
подреждат тоя свят, както жетвар — нивя.
Те са над всичко тук. Кралете край вратата
поглъщат оня дъх на ястия в блюдата,
които те ядат. За да погледнат пак,
нешастиите крале на пръсти стъпват чак.
Под тях са хората, едва ги забелязват.
Те двамата градят, рушат или отрязват.
Един е правдата, а другият — мощта.
Сами са разумът, сами са и властта.
От храма тръгват те с еднаква мощ и цели —
един във пурпурни, а друг в одежди бели.
Светът е изумен и гледа в страх дълбок,
че в тях във две лица се въплъщава бог.
О, императорът! Но ако аз не стана,
във моето сърце ще зине страшна рана!
А колко бе щастлив тук спящият човек!
И колко бе велик през онзи хубав век!
Власт императорска и папска само има!
О, Цезар! Петър! В тях живеят двата Рима^[1]
и двата, свързани в един мистичен брак,
чрез който в дух и плът светът роди се пак
и който претопи народи и държави,
чрез който новата Европа се възправи.
И те държат в ръце като в калъп незрим
останалия бронз от онзи древен Рим.
Каква съдба! Нима и той завърши в гроба?
Нищожен свят! Над теб тежи една прокоба.
Какво, че ти си бил принц, император, крал?
Че всичко със закон и с меч си овладял?
Пиедестал ти бе германската държава —
по титла цезар, Карл Велики бе по слава,
надминал Анибал, Атила, всеки друг,
голям като света!... И всичко свърши тук!

Мечтайте за властта, но ей какво остава
от императора! Покрийте с шум и врява
огромната земя и превърнете в рай
империята си, недейте казва: Край!
Вдигнете в този свят един огромен замък
и ще се срути той, ще свърши с този камък,
по който име, сан и титли ще личат,
а малките деца едва ще ги четат.
Каквато висша цел да мами гордостта ви,
ще стигнете смъртта!... Но жажда пак ме дави.
Империйо! Така съм близо! Нечий глас
ми шепне: „Твоя е!“ Да, ще я имам аз!
Ах, стане ли това!... Да съм едно начало!
Качил се сам навръх безкрайната спирала!
На толкова страни, събрани като в свод,
да бъдеш камък, ключ, опора и живот!
Да стъпваш по крале със своите сандали,
да виждаш в ниското дворци на феодали,
херцоzi, графове, епископи, князе,
абати, рицари, а в техните нозе —
войници и отци; дълбоко в тая бездна
да бъдат хората и в мрачина да чезнат.
О, хората! Това е някакво море
от викове и плач и кой ще разбере
шума и воплите, и страшните кошмари.
И върху всичко туй звучат безброй фанфари.
Да! Хора, градове и кули, цял рояк;
камбаните звънят — дотук ги чувам чак.

(Замечтан.)

Основа на света — над тебе разлюляна
е пирамидата, в два полюса опряна.
Развихрени вълни, които в своя път
я люшкат и така ѝ мястото менят,
и всички тронове, накацали по нея,

са като столчета и плахо се люлеят,
а всеки земен крал не мисли за сплетни,
към бога взрял очи... Не, долу погледни!
Народът — океан! Създава вечни грижи!
Щом хвърлиш нещо там, той цял ще се раздвижи,
ще люшне трон и гроб! Тогава всеки крал
във огледалото се вглежда побледнял.
О, ако взреш очи дълбоко под вълните,
ще видиш — там лежат империи разбити,
огромни кораби, люлени в дълбина,
които никой днес не може разпозна!
Да управляваш сам! Да стигнеш върха горе,
да знаеш, че и ти си като всички хора!
Да виждаш пропастта! О, в тоя миг свещен
дано не бъда аз от гордост заслепен!
О, пирамидо, в теб лежат крале, държави —
ти имаш тесен връх! Кой там ще ме постави?
Кой би ме подкрепил с душа и с глас сърцат,
усещайки под мен разлюшкания свят?
И цялата земя, туптяща, величава?
А с глобуса в ръце какво след туй ще правя?
Как да го нося сам? И бих ли издържал?
Аз — император? О, тежи и да си крал!
Един от смъртните можа с ръка сурова
да тласне своя дух до щастие такова.
Но аз ще мога ли? Кой моите мечти,
би укрепил сега?

(Пада на колене пред гробницата.)

О, Карл Велики, ти!
Понеже господ-бог ни взе и ни постави
лице срещу лице, влей мисли величави
във моя царствен ум! От гроба, от нощта
вложи в гърдите ми и мощ, и красота.
О, нека да прозра в сърцето на нещата!

Да видя, че пред мен е мъничка земята,
защото се боя да не завърша зле.
Във този Вавилон овчари и крале
умират от възторг пред своите заслуги,
когато гледат как под тях се влачат други.
О, как да победя и как да бъда строг,
по-малко милостив и повече жесток!
Ако понякога и в гроба, сянка свята,
се будиш от шума тревожен на земята,
от светлия си гроб, разтворен във нощта,
изпращаш мълнии към мрака на света;
ако е истина, ще мога ли тогава
след Карл Велики аз от днес да се прославя?
Кажи, макар дъхът на твоите уста
да счупи върху мен гробовната врата!
Не ме отхвърляй ти със вихър — дъх студен!
Подпрян на камъка, поговори със мен,
макар и за неща, които ужасяват
и карат хората от страх да побледняват!
Кажи и своя син не заслепявай ти —
навярно твоят гроб във светлина блести!
Ако мълчиш — поне ръката ми блажена
да пипне черепа, побрал една вселена,
да го изучи цял. Друг — толкова велик! —
пред туй небитие не виждам в тоя миг.
Не чуя ли духа, ще слушам пепелта ти!

(Поставя ключа в ключалката.)

Добре.

(Отдръпва се.)

Но ако той зашепне в тъмнината?
Ако ли ходи прав, със бавни крачки, сам?
Ако ли побелял изляза аз оттам?

Ще вляза!

Чуват се стъпки.

Идат. Кой сега се осмелява
един такъв мъртвец във гроба да смуцава?
Кой?

Стъпките приближават.

Да — убийците подготвят мойта смърт!
Напред!

(Отваря вратата на гробницата и я затваря след себе си.)

Влизат хора, пристъпващи с глухи стъпки, лицата им са скрити под шапките и наметалата.

---

[1] *В тях живеят двата Рима...* — тоест могъществото на античния императорски Рим и на новия папски Рим. ↑

СЦЕНА ТРЕТА

Заговорниците влизат един след друг, стискат си ръцете и разменят по някоя дума шепнешком.

ПЪРВИЯТ (*носи запалена факла*)

Ad augusta.

ВТОРИЯТ

Per angusta.^[1]

ПЪРВИЯТ

Да бдят

светците!

ТРЕТИЯТ

Мъртвите...

ПЪРВИЯТ

И бог с десница свята!

Шум от стъпки.

ВТОРИЯТ

Кой там?

ГЛАС ОТ МРАКА

Ad augusta.

ВТОРИЯТ

Per angusta.

Влизат нови заговорници. Шум от стъпки.

ПЪРВИЯТ (*на Третия*)

Оттатък

пристига друг...

ТРЕТИЯТ

Кой там?

ГЛАС ОТ МРАКА

Ad augusta, сеньор!

ТРЕТИЯТ

Към върха!

Влизат нови заговорници, които разменят знаци за поздрав с другите.

ПЪРВИЯТ

Добре. Сега сме в пълен сбор.

Докладвай, Гота! Лъч да блесне в тъмнината!

Заговорниците сядат в полукръг върху гробниците. Първият минава край останалите и всеки запалил от факлата по една свещ, която държи в ръка. След това Първият заговорник сядва мълчаливо върху един гроб в центъра на кръга, по-високо от останалите.

ХЕРЦОГ ГОТА (*става*)

По майка кралят ни е чужденец в страната —
империята днес го блазни.

ПЪРВИЯТ

Не — смъртта!

ХЕРЦОГ ГОТА (*хвърля свещта си на земята и я стъпква с крак*)

Да смажем тоя крал подобно на свещта!

ВСИЧКИ

Да бъде!

ПЪРВИЯТ

Смърт!

ХЕРЦОГ ГОТА

Да, смърт!

ВСИЧКИ

И да потъне в сянка!

ДОН ХУАН ДЕ АРО

Баща му немец е.

ХЕРЦОГ ФОН ЛЮЦЕЛБУРГ

А майка му — испанка!

ХЕРЦОГ ГОТА

Не е испанец той, не е и немец. Смърт!

Смърт!

ЕДИН ОТ ЗАГОВОРНИЦИТЕ

Да, но ако там сега го изберат
за император?

ПЪРВИЯТ

Не!

ДОН ХИЛ ТЕЛЕС ХИРОН

Ще бъдем безпощадни!

Короната ведно с главата му ще падне!

ПЪРВИЯТ

Но възкачи ли се на тоя трон свещен,
на бог, а не на нас ще бъде подчинен.

ХЕРЦОГ ГОТА

Той трябва да умре, преди да го получи!

ПЪРВИЯТ
Не ще го изберат.

ВСИЧКИ
И всичко ще приключи!

ПЪРВИЯТ
А колко ли ръце за този властелин?

ВСИЧКИ
Една.

ПЪРВИЯТ
А удари в сърцето му?

ВСИЧКИ
Един.

ПЪРВИЯТ
Кой ще удари?

ВСИЧКИ
Аз!

ПЪРВИЯТ
Той е един грабител!
Избират него там, тук ние — отмъстител!
Да теглим жребие!

*Заговорниците написват имената си върху бележниците, после откъсват листчетата,
навиват ги и един след друг ги хвърлят в урната на един гроб.*

Бог с нас!

Всички коленичат. След това Първият става.

Да бъде твърд,
по удар — римлянин, евреин горд — по смърт!
Той трябва да презре стоманените клещи,
да пее пред смъртта, пред факлите зловещи,
да го убие сам и да умре герой,
да стори всичко!

(Изважда от урната едно от листчетата.)

ВСИЧКИ

Кой?

ПЪРВИЯТ *(високо)*

Ернани.

ЕРНАНИ *(излиза от тълпата заговорници)*

Той е мой!

Държа те, моя мъст! Почти до изнемога
те гоних!

ДОН РУИ *(промъква се из тълпата и извежда Ернани настрани)*

Отстъпи ми удара!

ЕРНАНИ

Не мога!

Нека очите ви от завист не блестят!
Такова щастие намирам първи път!

ДОН РУИ

Бедняк си... Ще ти дам и замъци красиви,
и селяни безброй, и всички мои ниви
за този удар. О, кълна се, вижда бог!

ЕРНАНИ

Не!

ХЕРЦОГ ГОТА

Вие за това сте твърде слаб, херцог!
И твърде стар!

ДОН РУИ

Назад! По-важна е душата!
Тя по-добре върти кинжала от ръката!

(На Ернани.)

А ти си мой.

ЕРНАНИ

Да, ваш! Но мой е моят враг!

ДОН РУИ *(изважда рога от пояса си)*
Добре, приятелю, вземи си рога.

ЕРНАНИ *(разколебан)*

Как!

Живота ли? О, не! За страшна мъст съм жаден!
Небето тъй реши — ще бъда безпощаден!
Баща ми чака мъст! И още... Вижда бог!
А нея?

ДОН РУИ

Никога! Аз връщам този рог.

ЕРНАНИ

Не!

ДОН РУИ

Размисли, момче!

ЕРНАНИ

Не, жертвата е моя.

ДОН РУИ

Добре! Бъди проклет за тази дързост твоя!

(Слага отново рога на пояса си.)

ПЪРВИЯТ *(на Ернани)*

Преди да изберат нов император там,
ти още тази нощ причакай краля!

ЕРНАНИ

Знам
да пращам врагове в гробовете им хладни!

ПЪРВИЯТ

Върху изменника измяната да падне!
Да ти помага бог! Ще пратим някой друг,
ако загинеш ти. Да сложим клетва тук!
Ще удряме подред — до смърт и до разплата!
Дон Карлос ще умре.

ВСИЧКИ *(изваждат шпагите си)*

Кълнем се!

ХЕРЦОГ ГОТА *(към Първия)*

В какво, братя?

ДОН РУИ *(улавя шпагата си за острието и я вдига над главата си)*

Във кръста!

ВСИЧКИ *(вдигат шпаги)*

Да умре неизповядан!

Чува се далечен топовен гърмеж. Всички застават в мълчание. Вратата на гробницата се отваря, Дон Карлос се появява на прага. Бледен, той се ослушва. Втори гърмеж. Трети гърмеж. Той разтваря докрай вратата на гробницата, но без да пристъпи, прав и неподвижен на прага.

---

[1] *Ad augusta. Per angusta.* (Лат.) — Към трона. По тесни пътища. ↑

СЦЕНА ЧЕТВЪРТА

Заговорниците, Дон Карлос, после Дон Рикардо, благородници и стража; Кралят на Бохемия, Баварският херцог, после Доня Сол.

ДОН КАРЛОС

Да!

Аз, императорът, ви слушам, господа!

Всички факли изведнъж угасват. Дълбоко мълчание.

(Прави една крачка в мрака, който е тъй гъст, че едва се различават заговорниците, неми и неподвижни.)

Мълчание и мрак! И в миг се скри рояка.
Нима си мислите, че туй е сън във мрака?
И че без факлите ще бъдете за мен
надгробни статуи край тоя гроб свещен?
Не, статуи така не шушнат тайни скрити.
Не стойте тъй пред мен, оклюмали главите —
Карл Пети е пред вас! Ударете със замах!
Ще смеете ли? Не! Отстъпвате от страх!
Пламтяха кървави тук факлите пред прага,
но само с дъх един ги угасих веднага.
Вдигнете погледи и спрете ги отвъд,
тук угасих едни, но други там горят!

Удря с железния ключ по бронзовата врата на гробницата. При този шум всички дълбини на подземиято се изпълват с войници, носещи факли и копия. Начело са херцог Алкала и маркиз Алмунян.

Соколи, ето ви очакваната жетва!

(Към заговорниците.)

Сега пък паля аз и гробницата светва.
Да, вижте!

(На войниците.)

Ето ги. Елате по-насам!

ЕРНАНИ *(вижда войниците)*
На добър час! Без тях той беше по-голям,
За Карл Велики аз го взех, ала очите
твърдят — Карл Пети е.

ДОН КАРЛОС *(на херцог Алкала)*
Командуващ войските!

(На маркиз Алмунян.)

Началник флотата! Ей този лов богат!
Заговорниците биват обкръжени и обезоръжени.

ДОН РИКАРДО *(идва тичешком и се покланя ниско)*
Ваше величество!

ДОН КАРЛОС
От днес сте мой алкад!^[1]

ДОН РИКАРДО *(отново се покланя)*
От златния съвет навън курфюрсти двама
ви чакат с поздрави и с почит най-голяма!

ДОН КАРЛОС
Да влязат!

(Тихо на Дон Рикардо.)

Доня Сол!

Дон Рикардо се покланя и излиза. Влизат с факли и фанфари Кралят на Бохемия и Баварският херцог, и двамата в златни мантии и с корони на главите. Многочислена свита от немски благородници носят знамето на Свещената римска империя — двуглав орел с герба на Испания в средата. Войниците се отдръпват, нареждат се в две редици и правят път на двамата курфюрсти чак до императора, когото то приветстват с дълбок поклон. Той отвърща на техния поздрав с повдигане на шапката си.

БАВАРСКИЯТ ХЕРЦОГ

Карл, вие сте от днес
свето величество и император! С чест
държите този свят чрез римската корона!^[2]
Сега принадлежи на вас едничък трона.
Саксонският херцог бе най-напред избран,
но той посочи вас и бяхте увенчан.
Венецът, глобусът, сеньор, ви чакат вече.
Империята днес в порфира ви облече,
въоръжи ви с меч — от днес сте тъй велик!

ДОН КАРЛОС

Пред златния съвет оставам аз длъжник.
Ще му благодаря не само с думи бледи,
бохемски братко мой, баварски братовчеде!

КРАЛЯТ НА БОХЕМИЯ

Карл! Дружба пламенна ни свързва отпреди —
от нашите бащи и нашите деди.
Карл! Ти си твърде млад, изложен на съдбата.
Приемаш ли ме ти за брат сред твоите братя?
Аз от дете те знам, добре си ми познат...

ДОН КАРЛОС (прекъсва го)

Кралю, съгласен съм, приемам ви за брат!

Поднася му ръката си, която той целува, поднася я също на Баварския херцог, после освобождава двамата курфюрсти, които го поздравяват с дълбок поклон.

Вървете!

Двамата курфюрсти излизат, следвани от своите свити.

ТЪЛПАТА

Слава!

ДОН КАРЛОС (*настрани*)

Път ми правят всички вече!

Да, император съм, щом Фридрих се отрече!^[3]

Влиза Доня Сол, придружена от Дон Рикардо.

ДОНЯ СОЛ

Как! Императорът? Войници! О, беда!

Ернани!

ЕРНАНИ

Доня Сол!

ДОН РУИ (*до Ернани, настрани*)

Дори не ме видя!

Доня Сол се спуска към Ернани. Той я кара да отстъпи, с поглед, изпълнен с недоверие.

ЕРНАНИ

Сеньора!

ДОНЯ СОЛ (*изважда кинжала, скрит в пазвата ѝ*)

Ножът му е все у мен!

ЕРНАНИ (*протяга ѝ ръцете си*)

Любима!

ДОН КАРЛОС
Мълчете!

(Към заговорниците.)

Знам, страхът все още ви обзима!
Ще трябва на света един урок да дам.
Ти — Лара, Гота — ти, и всички вие там,
какво крояхте тук?

ЕРНАНИ *(пристъпва една крачка)*
Сир, работата даже
е твърде простичка, та може да се каже!
Подготвихме за вас пира на Валтасар.^[4]

(Вади нож и го размахва.)

Изплацахме дълга към своя господар.

ДОН КАРЛОС
Добре.

(Към Дон Руи.)

Как! Силва? Ти!

ДОН РУИ

Или пък ти — кой знае!

ЕРНАНИ *(обръща се към заговорниците)*
Главите ни и власт — той само туй желае!

(На императора.)

По синкав кралски плащ ще проличи кръвта —
на пурпурния плащ се скрива лесно тя.

ДОН КАРЛОС (*на Дон Руи*)

Но, братовчедо, ти постъпваш вероломно,
баронския си герб петниш така нескромно!
Предателство? Нима си за това призван?

ДОН РУИ

Родриго — кралят, е създал граф Хулиан!^[5]

ДОН КАРЛОС (*на херцог Алкала*)

Вземете знатните измежду враговете!
А другите.

Дон Руи Гомес, херцог фон Люцелбург, херцог Гота, Дон Хуан де Аро, Дон Гусман де Лара, Дон Хил Телес Хирон, барон Хохенбург се отделят от групата заговорници, между които остава Ернани. Херцог Алкала ги обгражда с войници.

ДОНЯ СОЛ (*настрани*)

Спасен!

ЕРНАНИ (*излиза от групата заговорници*)

И мен със тях вземете!

Щом гибелната смърт ще ме отмине, сир,
щом пренебрегвате смирения пастир
и щом за меча ви е ниска мойта шия,
тогава своя род пред всички ще разкрия.
От бога имаш трон, а мен направи бог
херцог Сегорб, маркиз Де Монроа, херцог
Кардона и виконт Де Гор, граф Албатера —
не малък брой земи са мои не от вчера.
Да, аз съм принц Хуан, владетел на Ави,
в изгнание роден. Палачът умъртви
баща ми, зная аз — на смърт го ти обрече.
Смъртта му между нас, дон Карлос, се изпречи.

Ти имаш ешафод, аз — нож, добре прикрит.
Роден херцог, аз бях изгнаник и бандит.
Но щом без полза меч съм точил в урви диви
и в бистрите води на ручей пенливи,

(слага шапката на главата си, към другите заговорници)

да сложим шапки!

Всички испанци слагат шапките си.

(Към Дон Карлос.)

Да, ще постоим така
и нека ги свали палачът с меч в ръка!

(Към пленниците.)

Аз искам да умра с вас, Силва, Гота, Лара!
Хуан от Арагон е с титла твърде стара.

(Към придворните и войниците.)

Принц Арагонски съм — от много славен род!
Вдигнете по-висок, достоен ешафод!

(Присъединява се към пленниците.)

ДОНЯ СОЛ
Небе!

ДОН КАРЛОС
Забравил бях — отдавна всичко стана.

ЕРНАНИ

Но помня аз, че в мен кърви огромна рана.
Не оскърбителя обидата гнети —
у оскърбения тя яростно пламти.

ДОН КАРЛОС

Баща ми е отнел главата на баща ви?
Не знаех. Към това какво да се прибави?

ДОНЯ СОЛ (*пада на колене пред императора*)

Сир, пощадете го! Сир, не бъдете твърд
или убийте мен! Обичам го до смърт!
О, той е мой съпруг! Чрез него дишам само!
Бъдете милостив — убийте ни и двама!
Сир, аз пълзя пред вас! Той е за мен кумир,
тъй както е за вас империята, сир!
О, милост!

Дон Карлос я гледа неподвижен.

Но какво размисляте? Треперя...

ДОН КАРЛОС

Станете! Вие сте графиня Албатера,
маркиза Монроа...

(На Ернани.)

Той ще ви служи с меч,
и титли дава ви...

ЕРНАНИ

Това е кралска реч?

ДОН КАРЛОС

Не, императорска!

ДОНЯ СОЛ (*става*)
О!

ДОН КАРЛОС (*посочва я на Ернани*)
Вашата съпруга!

ЕРНАНИ (*с поглед към небето, прегърнал Дона Сол*)
О, боже!

ДОН КАРЛОС (*на Дон Руи Гомес*)
Дон Руи, чрез моята услуга
два знатни рода днес се свързват в този брак.

ДОН РУИ (*мрачен*)
Не е до знатността...

ЕРНАНИ (*гледа Дона Сол с любов и я прегръща*)
Аз вече нямам враг!

(*Хвърля ножа си.*)

ДОН РУИ (*на себе си, гледайки двамата*)
О, да избухна ли? Тегло любовно, няма!
Не, състрадание ще предизвикам само!
Без пламък изгори, скръбта си скрий от тях
и страдай, но без вик. Ще предизвикаш смях!

ДОНЯ СОЛ (*в прегръдките на Ернани*)
О, мой херцог!

ЕРНАНИ
С любов съм преизпълнен, мила!

ДОНЯ СОЛ

О, щастие!

ДОН КАРЛОС (*на себе си, с ръка на гърдите*)

Сърце, не бий с такава сила!

Послушай разума — той дълго бе смутен.

От днес Германия, Испания за мен
ще бъдат с Франция в сърцето ми еднички.

(Спира поглед на знамето.)

Да, императорът е горд орел над всички
и не сърце, а герб той носи цял живот.

ЕРНАНИ

О, цезарю!

ДОН КАРЛОС

Сеньор, ти си от славен род

И твоего сърце

(сочи Доня Сол)

пред мен я заслужава.

Коленичи, херцог!

Ернани коленичи. Дон Карлос сема от гърдите си ордена на „Златното руно“ и го поставя на шията на Ернани.

Виж — орден ти се дава!

(Вади шпагата си и три пъти докосва с нея рамото на Ернани.)

И верен ми бъди — от днес си рицар ти!

(Помага му да стане и го целува.)

И все пак орден друг, по-чист до теб блести,
какъвто нямам аз, макар да ми прилича:
обичана жена, която те обича.
Ти си щастлив, а аз ще имам само трон.

(Към заговорниците.)

Не помня имена. Омраза, гняв, закон —
забравам ги сега. И всичко ви прощавам!
Един добър урок на тоя свят въздавам!
И не забравяйте: Карл Първи бе сменен
от император нов — Карл Пети... В този ден
Европа, плачеща, ме тук ръкоположи
от католик и крал в могъщ избраник божи!

Заговорниците коленичат.

ЗАГОВОРНИЦИТЕ
На Карлос — слава!

ДОН РУИ *(на Дон Карлос)*
Аз, аз само съм унил!

ДОН КАРЛОС
И аз!

ДОН РУИ *(настрани)*
Прости му той, но аз не съм простил!

ЕРНАНИ
Кой тук ни промени?

ВСИЧКИ *(войници, заговорници, благородници)*
Карл Пети засява

и над Германия!

ДОН КАРЛОС (*обръща се към гробницата*)

На Карл Велики — слава!

Вървете си сега!

---

[1] *От днес сте мой алкад!* — Алкад — вж. бел. 38 към „Марион Дьолорм“. ↑

[2] ... *държете този свят чрез римската корона!* — Свещената римска империя на германската нация била основана още през X в. като съюз на папската и императорската власт при фактическото подчинение на папата на германския император. Последният претендирал за ролята на „светски глава на целия християнски свят“, затова и империята му се наричала „свещена“. ↑

[3] ... *щом Фридрих се отрече!* — Вж. бел. 15. ↑

[4] *Подготвяхме за вас пира на Валтасар.* — Според библейската легенда последният вавилонски цар Валтасар, обсаден от персите в двореца си, устроил пир, по време на който невидима ръка изписала на стената огнени слова, възвестяващи гибелта на царя и царството му. Същата нощ пророчеството се сбъднало. ↑

[5] *Родриго — кралят, е създал граф Хулиан!* — След като предводителят на вестготите в Испания Родриго обидил дъщерята на граф Хулиан, последният разгромил войската му с помощта на маврите и го убил (711). ↑

СЦЕНА ПЕТА

ДОН КАРЛОС (*сам, покланя се пред гробницата*)

Доволен ли си днес?

И всичко ли сега реших по дълг и чест?

Дали съм вече друг? Не тъна ли в поквара?

Добре ли свързах шлем със римската тиара?

Достоен ли съм аз за трона и властта?

Дали уверено ще мина през света,

покрит с развалини, по който ти тогава

проправи път за нас със стъпка величава?

Не знам — запалих ли от тебе факла аз?

Когато промълви, разбрах ли твоя глас?

Ах, бях изгубен, сам пред тоя свят огромен —

той дебнеше ревящ, жесток и вероломен.

Тук датски крал, а там Рим иска тежка дан!

Лутер, Венеция, Франсоа и Сюлейман —

ками на завистта, които святкат в мрака,

и примки, и скали, враг, който само чака,

народи, плашещи по двадесет крале...

Започвай всичко днес, за да не свършиш зле!

Аз те попитах: „Как да почна, исполине?“

И отговора чух: „Почни със прошка, сине!“

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

СВАТБАТА

САРАГОСА

Тераса в Арагонския дворец. В дъното се виждат перилата на стълба, която се спуска към градината. Вдясно и вляво две врати, които водят към терасата; терасата е оградена с балюстрада, над която се издигат две редици мавритански аркади; над тях и през тях се виждат градината на двореца, водоскоци в сянка, храсти, сред които се мяркат светлилки, а в дъното се очертават готическите и арабските сводове на осветения дворец. Нощ. Чуват се далечни фанфари, Маски, домина, пръснати, сами или по групи, минават по терасата. В предната ѝ част група млади благородници, с маски в ръце, шумно се смеят и разговарят.

СЦЕНА ПЪРВА

*Дон Санчо Санчес де Сунига, граф Де Монтерей; Дон Матиас Сентурион, маркиз Алмунян;
Дон Рикардо де Рохас, граф Де Касапалма; Дон Франсиско де Сотомайор, граф Де
Велалкасар; Дон Гарси Суарес де Карбахал, граф Де Пенялвер.*

ДОН ГАРСИ

Привет на радостта! Невестата е чудна!

ДОН МАТИАС (*гледа балкона*)

А Сарагоса? Тя през тази нощ е будна.

ДОН ГАРСИ

Не зная сватба аз с такъв голям разкош,
със двойка по-добра и в по-красива нощ!

ДОН МАТИАС

Дон Карлос е добър.

ДОН САНЧО

Като си спомня само
как с него скитахме да дирим любовта му,
не виждах край такъв на нашата шега!

ДОН РИКАРДО (*прекъсва го*)

Аз също скитах с вас.

(На останалите.)

Но слушайте сега:
три пламенни сърца една жена обичат —
бандит, херцог и крал. След нея дружно тичат,
обсаждат я отвред. Но кой печели? Кой?
Бандитът!

ДОН ФРАНСИСКО

Че какво по-просто, боже мой!
Богатство и любов — приличат на игрите
с фалшиви зарове. Печелят ги крадците!

ДОН РИКАРДО

От кралската любов съм днес така богат!
Най-първо станах граф, по-късно гранд, алкад
на двора... И растях — признавам си сърдечно.

ДОН САНЧО

Да, вашта тайна е, че сте вървели вечно
след краля...

ДОН РИКАРДО

Точно тъй. Изтъквах се дори!

ДОН ГАРСИ

И сте се ползвали от кралските игри.

ДОН МАТИАС

А старият херцог? Май в гроба вече слиза?

ДОН САНЧО

Недейте му се смя! Горд дух е той, маркизе!
Бе влюбен в доня Сол. Достигна шейсетте
със сиви къдрици — в миг побеляха те.

ДОН ГАРСИ

В града го нямало... Нима не сте разбрали?

ДОН САНЧО

Да дотърчи в ковчег на сватбата — така ли?

ДОН ФРАНСИСКО

А императорът?

ДОН САНЧО

Измъчва го тъга.

Заради Лутер той тревожи се сега.

ДОН РИКАРДО

Тревога расне вред, където Лутер шари!
Бих го докарал тук със четири стражари.

ДОН МАТИАС

И Сюлейман сега го мъчи.

ДОН ГАРСИ

Сюлейман,

Зевс, Лутер и Нептун — защо да плащам дан
на тези хора? А? Жените са прекрасни,
чудесна сватбата, глупаците — ужасни!

ДОН САНЧО

Това е важното.

ДОН РИКАРДО

Дон Гарси днес е прав!

На празник ставам друг — променям своя нрав.
Меня главата си, щом маската надяна.

ДОН САНЧО (*тихо на Дон Матиас*)

След празник — други дни дохождат тук на смяна!

ДОН ФРАНСИСКО (*показва вратата вдясно*)

На младоженците е стаята — нали?

ДОН ГАРСИ (*кима утвърдително*)

Ще дойдат скоро тук при нас.

ДОН ФРАНСИСКО

Дали? Дали?

ДОН ГАРСИ
Разбира се!

ДОН ФРАНСИСКО
Добре. О, тя е тъй красива!

ДОН РИКАРДО
Дон Карлос е добър. Ернани си го бива —
със „Златно руно“... Да! Оженен и простен!
Ако ме слушаха, той би лежал студен
на каменно легло, тя — в пухена постеля.

ДОН САНЧО (*тихо на Дон Матиас*)
Бих го пронизал е нож — ръката ми е смела!
Фалшив сеньор, във плащ, с конци дебели шит,
той всъщност е стражар, макар и граф на вид!

ДОН РИКАРДО (*приближава се*)
Какво говорите?

ДОН МАТИАС (*тихо на Дон Санчо*)
Пазете, моля, мярка!

(*На Дон Рикардо.*)

Цитира ми сонет любовен от Петрарка.

ДОН ГАРСИ
Сеньори, кой е там край скъпите кресла,
сред рози, сред жени, сред пъстри облекла,
във черно домино, подпрян на перилата?
Същ призрак, той стои и плаши веселбата!

ДОН РИКАРДО
Да, дяволът!

ДОН ГАРСИ

Но кой е той?

ДОН РИКАРДО

Не съм разбрал.

Май дон Пранкасио — прославен адмирал.

ДОН ФРАНСИСКО

Не.

ДОН ГАРСИ

Маската си той не сема.

ДОН ФРАНСИСКО

Но това е

херцог Де Сома — да! Аз мисля, че желае да се изтъкне!

ДОН РИКАРДО

Не! Видях херцога.

ДОН ГАРСИ

Кой

е с тази маска? Шшт!

Влиза човек с черно домино, който бавно прекосява терасата в дъното. Всички се обръщат и го проследяват с очи, без той да обърне внимание на това.

ДОН САНЧО

И как пристъпва той!

Тъй ходят мъртвите!

ДОН ГАРСИ (*затичва се към черното домино*)

Хей, маско, спри!

Черното домино се обръща. Дон Гарси отстъпва.

За бога!

Видях в очите му да лумва силен огън.

ДОН САНЧО

Дали е дяволът, ще го попитам сам!

(Отправя се към човека с черното домино, които стои неподвижен.)

От ада ли си ти?

МАСКАТА

Не, но отивам там!

Продължава пътя си и изчезва зад перилата на стълбата. Всички го изпращат с погледи, в които се чете ужас.

ДОН МАТИАС

Какъв гробовен глас! И колко безутешен!

ДОН ГАРСИ

И страшен — но друг път! На бала ми е смешен.

ДОН САНЧО

Това е зла шега!

ДОН ГАРСИ

Щом тук на бал дойде
и Луцифер, преди и нас да отведе,
да потанцуваме!

ДОН САНЧО

Дали ни се присмива?

ДОН МАТИАС

Ще видим утре туй!

ДОН САНЧО (*на Дон Матиас*)

Я вижте: где отива?

ДОН МАТИАС (*надвесен над перилата на терасата*)

Да, слиза, слиза той. Изгуби се почти
по стълбата, ей там.

ДОН САНЧО

Забавно!

(*Замислен.*)

Виж го ти.

ДОН ГАРСИ (*към една минаваща дама*)

Маркизо, този танц?

(*Покланя се и ѝ подава ръка.*)

ДАМАТА

Но моят мъж не дава
и танците ми с вас брой и забранява.

ДОН ГАРСИ

Но тъкмо затова. Брой ги той щастлив,
а с вас играя аз.

Дамата му подава ръка и те излизат.

ДОН САНЧО (*замислен*)

О, призрак мълчалив!

ДОН МАТИАС

А, ето идват тук съпрузите. Мълчете!

Ернани и Доня Сол влизат под ръка. Доня Сол е облечена във великолепна сватбена рокля. Ернани, целият в кадифе, с огърлицата на „Златното руно“. Зад тях — тълпа от маски, дами и благородници, които образуват свитата им. Двама войници с алебарди и блестящи ливреи ги следват, а пред тях вървят четирима пажове. Всички се отстраняват и покланят при преминаването им. Фанфари.

СЦЕНА ВТОРА

Същите, Ернани, Доня Сол, свита.

ЕРНАНИ (*поздравява всички*)
Сеньори!

ДОН РИКАРДО (*отива при него и се покланя*)
Екселенц, все тъй щастлив бъдете!

ДОН ФРАНСИСКО (*съзерцава Доня Сол*)
О, свети Якове! Венера ли е тя?!

ДОН МАТИАС
Чудесен ден за тях — особено нощта!

ДОН ФРАНСИСКО (*посочва на Дон Матиас брачната стая*)
Какви ли нежности ще има в тази стая!
Да бях магьосник, щях невидим да узная —
чудесно би било!

ДОН САНЧО (*на Дон Матиас*)
Среднощ е. Да вървим!

Всички се покланят на новобрачните и излизат — едни през вратата, а други по стълбата в дъното.

ЕРНАНИ (*изпраща ги*)
Да ви закриля бог!

ДОН САНЧО (*остава и последен му стиска ръката*)
Бъди щастлив!

(Излиза.)

Ернани и Доня Сол остават сами. Шум от стъпки и гласове, които се отдалечават, след това утихват съвсем. В началото на следващата сцена фанфарите постепенно замлъкват, а светлините една след друга угасват. Полека-лека настъпва тишина и мрак.

СЦЕНА ТРЕТА

Ернани, Доня Сол.

ДОНЯ СОЛ

Стоим

съвсем сами сега.

ЕРНАНИ (*иска да я привлече в прегръдките си*)
Любима!

ДОНЯ СОЛ (*засрамена, отстъпва*)
Късно става!

ЕРНАНИ
Мой ангел, щом съм с теб, все време не остава!

ДОНЯ СОЛ
Шумът ме умори, защото радостта
нахлу и ме смути, и ме замая тя.

ЕРНАНИ
Да, всяко щастие е нещо преголямо,
то бавно, в бронзови сърца се врязва само.
Насладата, макар в цветя, му вдъхва страх.
Усмивка крие то между сълзи и смях.

ДОНЯ СОЛ
Зора е твоята усмивка!

Ернани се опитва да я поведе към вратата. Тя поруменява.

Бързаш много!

ЕРНАНИ

Твой роб съм аз сега. Постой, не гледай строго!
Не искам нищичко. Ти знаеш по-добре.
Сама избирай! Кой би могъл да те спре?
Ако поискаш ти, смешник, хлапак ще стана.
Душата ми гори... О, угаси вулкана!
Стори така, че той да склучи в миг уста,
по склоновете му да разцъфтят цветя!
Везувий стана роб, верига го сковава.
Какво, че пак гори сърцето му във лава?
Ти пожела цветя. Добре! Ще видиш ти,
че мощният вулкан пред теб ще разцъфти.

ДОНЯ СОЛ

Към мене, бедната, сте тъй добър, любими!
Ернани! Скъпи мой!

ЕРНАНИ

Сеньора, що за име?!

Не ме зови така! Ах, твоите уста
ми спомнят за съвсем забравени неща.
Аз знам — живееше в една мечта Ернани,
със поглед като меч за толкова дворяни,
син на нощта, бандит по планини безброй,
и думичката мъст навред четеше той —
едно проклятие почерняше му дните!
Но той е мъртъв днес. Обичам аз горите,
цветята, песента на славей — днес съм друг...
Аз станах дон Хуан, аз станах твой съпруг!
Аз съм щастлив!

ДОНЯ СОЛ

И аз!

ЕРНАНИ

И както се полага,
без дрипи влязох тук — оставих ги на прага.

Пак в моя глух дворец се връщам уморен;
на прага ангел чист очаква ме смирен.
Издигам от праха колоните разбити,
запалвам огъня, разтварям пак вратите,
оскубвам стрък след стрък тревясалия двор —
сега съм цял любов и радост, и възторг.
Дори да ми дадат дворците, и перата,
и златното кресло в съвета на страната,
щом дойде доня Сол с наведено чело,
забравям всичко туй, което е било!
За него аз съм глух. Аз ставам пак разумен.
И всичко заличил, мъдрец или безумен,
не знам... Обичам те! От днес си моя ти.

ДОНЯ СОЛ (*разглежда златната му огърлица*)
На черно кадифе как хубаво блести!

ЕРНАНИ
С подобен орден днес и кралят бе накичен!

ДОНЯ СОЛ
Не забелязах. Той за мен е безразличен!
Дали си в кадифе, дали си в кожи ти,
не знам, но ордена на тебе по блести,
защото си и горд, и благороден.

Той иска да я отведе.

Мили,
постой! Щастлива съм! И плача. Нямам сили!
Виж колко нежна нощ!

(Тя отива към перилата.)

Почакай, мой сеньор!
Да вдъхна въздух свеж, да видя чист простор!

Не светят факлите. Не се долавят песни.
Около нас е нощ. О, мигове чудесни!
Нима не е така? Природата навън
тъй кротко бди над нас в любовен полусън!
И всичко спи... Небе, без облачета бели.
Подишай аромат от рози разцъфтели!
Огньовете не горят. Навред е тишина.
Виж как възхожда там сребрилата луна!
Ти ми говореше, лъчите ѝ трептяха
и бавно с твоя глас в сърцето ми се вляха.
Сега съм весела, не ме гнети скръбта.
Любими, с радост бих посрещнала смъртта!

ЕРНАНИ

Забрава носиш ти със своя глас небесен!
Аз чувам думите като неземна песен.
И както пътника под летните звезди
се плъзга привечер по речните води
и вижда как летят села, градини, ниви,
така и аз летя с мечтите ти красиви.

ДОНЯ СОЛ

Тъй мрачна тишина и тъй дълбок покой!
Нима не би съзрял звездите, мили мой?
Или пък нежен глас във тази нощ смълчана
да почне песничка...

ЕРНАНИ (*усмихнат*)

Почти капризна стана!

Та ние бягахме от шум...

ДОНЯ СОЛ

От този бал!

Но не от някой кос, в долината запял,
от славей в тъмен мъх, от флейта боязлива,
дочута отдалеч... О, музиката влива
покой в душите ни, като божествен хор,

и будят гласове, потърсили простор.
Чудесно би било!

В нощта се чува далечен рог.

О, бог ми чу молбите!

ЕРНАНИ (*трепва, на себе си*)
Горко й!

ДОНЯ СОЛ
Ангел чу молитвите ми скрити —
добрият ангел твой.

ЕРНАНИ (*горчиво*)
Да, моят ангел!

Рогът отново изсвирва. Настрани.

Пак!

ДОНЯ СОЛ (*усмихната*)
Познавам твоя рог — той свири в тоя мрак.

ЕРНАНИ
Нали?

ДОН СОЛ
Ти имаш дял във тази серенада
наполовина.

ЕРНАНИ
Да!

ДОНЯ СОЛ
Омръзва маскарада!

О, как обичам рог в горите, в късен час!
А този рог е твой — напомня твоя глас.

Рогът изсвирва отново.

ЕРНАНИ (*настрани*)

Там тигърът реве и жертвата го чува.

ДОНЯ СОЛ

Дон Хуан, хармония в сърцето ми нахлува!

ЕРНАНИ (*вдига се с ужасено лице*)

Ернани ми кажи, Ернани — в тоя час
туй име ме държи в злокобната си власт.

ДОНЯ СОЛ (*потреперва*)

Но, мили!

ЕРНАНИ

Старецът!

ДОНЯ СОЛ

Блести ви мрак в очите!

Какво ви стана?

ЕРНАНИ

Той се смее в тъмнините.

Не го ли виждате?

ДОНЯ СОЛ

Бълнувате... Поне

кажете кой е той?

ЕРНАНИ

О, той!

ДОНЯ СОЛ (*пада на колене*)
На колене
те моля — обясни какво те изтезава!

ЕРНАНИ
Заклех му се!

ДОНЯ СОЛ
Закле?

Тя следи тревожно всяко негово движение. Изведнъж той се спира и търка с ръка челото си.

ЕРНАНИ (*настрани*)
Щях лошо да направя!
Да я щадя!

(Високо.)

И тъй — защо ли вдигнах шум?

ДОНЯ СОЛ
Говорехте...

ЕРНАНИ
Не, не. Аз бях с помътен ум.
Навярно съм болнав. Не бой се! Ето, мина!

ДОНЯ СОЛ
Поискай нещичко от своята слугиня!

Рогът отново свири.

ЕРНАНИ (*настрани*)
Заклех му се... Зове!

(Търси шпагата и кинжала на пояса си.)

Дори съм без кинжал!
Край! Край! На всичко край!

ДОНЯ СОЛ

Съвсем си побледнял?

ЕРНАНИ

Кърви ми раната от миналата зима...

(Настрани.)

Да я отдалеча оттук. Но как?

(Високо.)

Любима,
едно сандъче в дни на радост и тъга
бе непрестанно с мен...

ДОНЯ СОЛ

Защо ти е сега?

Добре го помня.

ЕРНАНИ

Чуй! Държа в това сандъче
лекарство... Пийна ли, престава да ме мъчи
и раната. Върви!

ДОНЯ СОЛ

Отивам, скъпи мой!

(Излиза през вратата, която води в брачната стая.)

СЦЕНА ЧЕТВЪРТА

ЕРНАНИ (*сам*)

От мойто щастие какво направи той?
Злокобен, страшен пръст блести върху стената.
О, как горчиво днес ме подигра съдбата!

(Потъва в дълбок размисъл, после внезапно се обръща.)

Какво пък? Всичко спи. Не чувам шум край мен.
Ни стъпки. Може би...

Маската в черно домино се появява на перилата. Ернани се спира вкаменен.

СЦЕНА ПЕТА

Ернани, Маската.

МАСКАТА

„В какъвто искаш ден,
където и да е — у нас или в чужбина,
когато прецениш, че трябва да загина,
със рога изсвири — това ще бъде вест
да дойда...“ Мъртвите свидетелствуват днес.
Добре! Готов ли си?

ЕРНАНИ (*тихо*)

Херцогът!

МАСКАТА

Отдалече
пристигнах в твоя дом. Дойде часът ми вече!
Ти май позакъсня.

ЕРНАНИ

Добре, но аз не знам
какво ще правиш с мен. Кажи!

МАСКАТА

Избирай сам —
отрова или меч! Аз нося всичко. В рая
ще стигнем двама.

ЕРНАНИ

Да!

МАСКАТА

Молитва?

ЕРНАНИ

Не желая!

МАСКАТА

И тъй?

ЕРНАНИ

Отровата.

МАСКАТА

Добре. Вземи в ръка!

Подава му шишенце, Ернани го поема и пребледнява.

Пий!

Ернани поднася шишенцето до устните си и после се отдръпва.

ЕРНАНИ

Само тази нощ! Не ме мъчи така!

О, ако си с душа, която също страда,
ако не си фантом, дошъл при мен от ада,
ако не си вампир, зъл дявол със рога,
ако не носиш ти печата: „Никога!“ —
ако разбираш ти каква е тази радост
да любиш, да си млад, с двайсетгодишна младост,
ако в ръцете ти тя тръпна е била,
до утре потърпи, ах, утре пак ела!

МАСКАТА

До утре! Утре... Не! До ярост съм докаран!
Надгробен звън за теб не чу ли тази заран?
Защо да губя нощ? Не бих я преживял.
Кой после би те взел? Нали ще съм умрял!
Да свърша сам! Момче, ще слезем двама в гроба!

ЕРНАНИ

Не! Аз ще се спася от мрачната ти злоба!
Не искам!

МАСКАТА

Точно тъй — разбрал съм те почти.
В какво ми се закле нима не помниш ти?
В баща си се закле! А то е нещо малко —
забравя се... И ти си лекомислен. Жалко!

ЕРНАНИ

В баща си! Боже мой! В баща си? Аз съм луд.

МАСКАТА

Клетвопрестъпник си! Какъв позор нечут!

ЕРНАНИ

Херцог!

МАСКАТА

Испански гранд, а ето резултата!
Понеже не държиш на клетвата си свята,
прощавай!

(Прави крачка към изхода.)

ЕРНАНИ

Не, постой!

МАСКАТА

Тогава...

ЕРНАНИ

Зъл старик!

(Взима шишенцето.)

От райските врати ме дръпваш в тоя миг!

Доня Сол се връща, без да вижда човека с маска, който е прав в дъното.

СЦЕНА ШЕСТА

Същите, Доня Сол.

ДОНЯ СОЛ
Напразно, не открих сандъчето.

ЕРНАНИ (*настрани*)
Тя? Боже!
И то в какъв момент!

ДОНЯ СОЛ
Нима се разтревожи
от мен? Какво ти е? Какво държиш? Кажи!
Какво държиш в ръка?

Човекът с черното домино се приближава и си сваля маската. Тя изпищява и познава Дон Руи.

Отрова ли държи?

ЕРНАНИ
О, боже!

ДОНЯ СОЛ (*на Ернани*)
Ти си бил неискрен? Ти самия!
Разкрий ми тайната!

ЕРНАНИ
Аз трябваше да крия!
Той ме спаси и аз съм негов. По закон
на Силва ще плати дълга си Арагон!

ДОНЯ СОЛ

Не негов си, а мой! Не ме интересува,
че си се клел!

(На Дон Руи.)

Херцог, любов у мен бушува.
Ще го спася от вас, от всеки злобен враг!

ДОН РУИ *(неподвижен)*
Та той ми се закле! Ще го спасиш, но как?

ДОНЯ СОЛ
Какво?

ЕРНАНИ
Заклех се.

ДОНЯ СОЛ
Не! Това е празнодумство!
Невярно е това! Злодейство и безумство!

ДОН РУИ
Ела, херцог!

Ернани понечва да се подчини. Доня Сол се мъчи да го спре.

ЕРНАНИ
Недей! Аз трябва да вървя.
Аз сам му обещах. Баща ми чу това.

ДОНЯ СОЛ *(на Дон Руи)*
Ти лъвчето от лъв би взел с десница груба,
но не от мен мъжа, когото страстно любя!
Или не знаете коя съм? Дълги дни
от жал по вас, херцог, по ваште старини,
бях кротка и добра и бях с очи смирени,

но днес очите ми са гневно насълзени!

(Измъква от пазвата си нож.)

Виж този остър нож! Ах, старче! Дон Руи,
нима сърцето ти съвсем не се бои?
Пази се, чичо! Чуй — от род един сме ние.
И твоя дъщеря да съм, ще те убия,
щом вдигаш ти ръка над моя мил съпруг!

(Хвърля ножа и коленичи пред херцога.)

Аз коленича! О, не вдигайте юмрук!
Смилете се, сеньор! Една жена съм само.
Това усилие за мен е преголямо,
разкъсвам се сега... Стоя на колене!
Смилете се над нас! Недейте казва „не“!

ДОН РУИ
Но, доня Сол!

ДОНЯ СОЛ
Сеньор, испанците обичат
във хубави слова скръбта си да обличат —
простете му! Преди не бяхте тъй студен!
О, милост! Иначе убивате и мен!
О, милост! Любя го!

ДОН РУИ *(мрачно)*

Да, любиш го!

ЕРНАНИ

Ти плачеш?

ДОНЯ СОЛ
Не, не, не искам ти към гроба да закрачиш!

Не искам да умреш.

(На Дон Руи.)

Бъдете милостив!
Бих ви обикнала...

ДОН РУИ

След него? Млад, красив!
Останки от любов — те само мъки раждат...
Нима ще утолят страхотната ми жажда?

(Сочи Ернани.)

За мен — съчувствие! Той всичко е за вас!
С приятелството ви какво ще правя аз?
Той ще държи във плен и вас, и любовта ви
и подаяние с ваш поглед ще ми прави.
Ако сърцето ми не се успокои,
той ще ви каже: „Хм, виж този дон Руи!“ —
и върху просяка, когото ще проклина,
ще плисне чашата с недоизпито вино.
За смях да стана? Не! Ще свършим още днес.
Пий!

ЕРНАНИ

Дума дадох аз. Ще я изпълня с чест.

ДОН РУИ
Побързай!

Ернани приближава шишенцето до устните си. Доня Сол се хвърля да възпре ръката му.

ДОНЯ СОЛ

Още не! Момент! Ще бъда пряма.

ДОН РУИ

Разтвореният гроб го чака. Време няма!

ДОНЯ СОЛ

Поне за миг, сеньор! О, ни един от вас
не е добър към мен! Какво ви искам аз?
Един-единствен миг! И друго не желая.
Та позволете ми да кажа най-накрая
какво ми е! За миг! Нали ви обещах?

ДОН РУИ *(на Ернани)*

Аз бързам.

ДОНЯ СОЛ

Господа, внушавате ми страх!
В какво се провиних?

ЕРНАНИ

Ти ме разкъсваш, мила!

ДОНЯ СОЛ *(продължава да държи ръката му)*

О, толкова неща не съм ти обяснила!

ДОН РУИ *(на Ернани)*

Аз чакам.

ДОНЯ СОЛ *(продължава да държи ръката на Ернани)*

Дон Хуан, почакай ме! Приех
да бъде твоето, но чуй ме!

(Изтръгва му шишенцето.)

Аз го взех!

(Вдига шишенцето пред очите на Ернани и смаяния старец.)

ДОН РУИ

Понеже с две жени от дълго време споря,
ще трябва другаде с мъже да поговоря.
Чудесно се кълнеш в баща си, дон Хуан!
Ще разбере от мен, че има син презрян.
Прощавай!

(Прави няколко крачки, за да излезе.)

ЕРНАНИ *(задържа го)*
Спри, херцог!

(На Доня Сол.)

Чуй моя зов сърдечен!
Да бъда ли подлец, лъжец, изменник вечен?
Кажи, да бъда ли последен негодяй
с дамгосано чело? Отровата ми дай!
Нима опозорен ще мога да живея?

ДОНЯ СОЛ *(мрачно)*
Ти искаш?

(Пие от шишенцето.)

Пий, сега!

ДОН РУИ *(настрани)*
Ах, тя била за нея!

ДОНЯ СОЛ *(вързва полупразното шише на Ернани)*
Вземи го!

ЕРНАНИ *(на Дон Руи)*

Виж какво докара с твоя бяс!

ДОНЯ СОЛ

Хуан, не се сърди! Запазих твоята част.

ЕРНАНИ (*взима шишенцето*)

О, боже!

ДОНЯ СОЛ

Мойта част би крил със всички сили,
че нямаш ти сърце на християнка, мили!
Не любиш като мен, в мен славна кръв пламти.
Аз пих — спокойна съм. Ще пиеш ли и ти?
Пий, ако искаш!

ЕРНАНИ

Как, как се реши? Нещастна...

ДОНЯ СОЛ

Но ти го пожела.

ЕРНАНИ

Това е смърт ужасна!

ДОНЯ СОЛ

Защо?

ЕРНАНИ

Но течността — към гроба води тя!

ДОНЯ СОЛ

Не трябваше ли с теб да легнем през нощта?
А все едно къде!

ЕРНАНИ

Забравил бях те вече —
ти, татко, отмъсти!

(Поднася шишенцето до устните си.)

ДОНЯ СОЛ *(хвърля се към него)*

О, нож ли ме разсече?

Хвърли шишенцето! Обезумявам. Спри!

Недей! Отровата е жива... Тя гори...

О, сякаш хидра зла в сърцето ми израсна!

О, с хиляди зъби го ръфа като бясна!

Не! Никой никога не е бил тъй терзан!

Какво е? Огън ли? Не пий! Не пий, Хуан!

Ще страдаш много... Не!

ЕРНАНИ *(на Дон Руи)*

Я виж го ти злодея!

Поне да бе избрал по-друга смърт за нея!

(Пие и хвърля шишенцето.)

ДОНЯ СОЛ

Какво направи?

ЕРНАНИ

Аз? А ти?

ДОНЯ СОЛ

Ела при мен —

в ръцете ми!

Сядат един до друг.

И ти ли страдаш ужасен?

ЕРНАНИ

Не.

ДОНЯ СОЛ

Брачната ни ноц започва! Свърши бала.
Но за невяста май съм малко побледняла!

ЕРНАНИ

Ах!

ДОН РУИ

Идва страшен час.

ЕРНАНИ

Смъртта ме призова.
Как страда доня Сол!... Как гледам сам това!

ДОНЯ СОЛ

Сега съм по-добре. Към светлини чудесни
ще полетим с криле, ще пеем нови песни!
Ще стигнем до един по-чист, по-хубав свят!
Ще ме целунеш ли?

(Целуват се.)

ДОН РУИ

В гърдите ми е ад!

ЕРНАНИ *(с отслабнал глас)*

Аз благославям бог за моя път опасен
сред урви, пропасти, но винаги прекрасен,
защото се смили, щом тъй съм изтерзан,
да мога да заспя с уста на твойта длан!

ДОН РУИ

Щастливци!

ЕРНАНИ *(с глас, който все повече отслабва)*

Доня Сол... ела... Виж — притъмнява.
Не страдаш ли?

ДОНЯ СОЛ
О, не.

ЕРНАНИ
Там огън засиява.

ДОНЯ СОЛ
Къде?

ЕРНАНИ *(с въздишка)*
Там...

(Пада.)

ДОН РУИ *(повдига главата му, която пак се отпуска)*
Той умря.

ДОНЯ СОЛ *(с разрошена коса, повдига се от мястото си)*
Умрял ли?... Само спи.
Това е моят мъж... В мен всичко се топи
от обич... Ще заспим във брачното си ложе.

(С угасващ глас.)

Не го събуждайте, херцог Де Силва! Боже,
съвсем е уморен!

(Обръща към себе си лицето на Ернани.)

Мой мили, ти си блед!
Ела по-близо... Тъй...

(Пада мъртва.)

ДОН РУИ

Тя — мъртва, аз — проклет!

(Самоубива се.)

КРАЛІЯТ СЕ ЗАБАВЛІЯВА

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

КРАЛ ФРАНСОА ПЪРВИ
ТРИБУЛЕ
БЛАНШ
ДЪО СЕН ВАЛИЕ
САЛТАБАДИЛ
МАГЕЛОНА
КЛЕМАН МАРО
ДЪО ПИЕН
ДЪО ГОРД
ДЪО ПАРДАЙАН
ДЪО БРИОН
ДЪО МОНШЕНЮ
ДЪО МОНМОРАНСИ
ДЪО КОСЕ
ДЪО ЛАГУР-ЛАНДРИ
ДЪО ВИК
МАДАМ ДЪО КОСЕ
ГОСПОЖА БЕРАРД
ПРИДВОРЕН от свитата на кралицата
ЛАКЕЙ на краля
ЛЕКАР

Придворни, пажове, хора от народа

Париж — 152...

ПРЕДГОВОР

Появата на тази драма в театъра даде повод за един нечуван министерски акт.

На другия ден след първото представление авторът получи от господин Жуслен дьо ла Сал, директор на Комеди Франсез, следната записка, чийто оригинал той грижливо е запазил:

„Часът е десет и половина: току-що получих *нареждане* да преустановя представленията на «Кралят се забавлява». Сам господин Тейлор^[1] ми предаде това нареждане на министъра.

23 ноември.“

Непосредствено след прочитането на тая записка авторът на пиесата бе обхванат от известни съмнения. Споменатата мярка от страна на министъра беше до такава степен произволна, че изглеждаше невероятна.

Наистина това, което е прието да се нарича *Харта — истина*^[2], постановява: „Французите имат *право да обнародват...*“ Забележете, че текстът на Конституцията не гласи само: „право да отпечатват“, а в най-широк смисъл „*право да обнародват*“. Впрочем театърът е едно от средствата за обнародване, подобно на печата, възпроизвеждането на рисунки и литографията. Свободата на театъра следователно се подразбира от текста на Хартата ведно с всички други видове свобода на мисълта. Основният закон добавя: „*Цензурата не ще може никога да бъде възстановена*“. При това в текста на Конституцията не е казано „*цензурата над вестниците*“, „*цензурата над книгите*“, а просто „*цензура*“, цензурата изобщо, всякаква цензура — над театъра, както и над книгите. Прочее занаяпред театърът не би могъл да бъде законно подлаган на цензура.

На друго място Хартата постановява: „*Конфискацията се премахва*.“ А отменянето на една пиеса, след като е била играна в театъра, е не само чудовищен акт на цензура и на произвол, то, е истинска конфискация, равнява се на насилствено отнемане от театъра от автора на тяхна собственост.

Най-сетне, за да бъде всичко ясно и недвусмислено, за да могат четирите или петте най-важни социални принципа, излети от бронз от Френската революция, да стоят непокътнати на своите гранитни основи; за да не може прикрито да бъде оспорвано общото право на французите с помощта на четиридесетте хиляди стари, притъпени оръжия, разяждани от ръжда, които гният без употреба в арсенала на нашето законодателство — Хартата изрично отменя с последния свой член всичко, което в предишните закони би било в противоречие с нейния текст и с духа, в който тя е съставена.

Това постановление е категорично. Забраната, наложена от министъра над една пиеса, играна в театъра, е посегателство върху свободата посредством цензурата и върху собствеността — посредством конфискацията. Цялото наше обществено право въстава срещу такова насилие.

Авторът на пиесата, който не можеше да повярва, че подобна дързост и подобно безразсъдство са възможни, побърза да отиде в театъра. Там този факт му бе потвърден от всички. Наистина министърът, който се бе възползвал от своя личен авторитет, от своето божествено право на министър, произволно бе издал въпросната *заповед*. Не е бил длъжен да обяснява какви са били съображенията му за това. Той беше отнел пиесата от автора, беше го лишил от негово право, беше му отнел негова собственост. Не оставаше вече нищо друго, освен да го изпатят — него, поета, в Бастилията.

Повтаряме, в наше време, когато подобна постъпка ви прегражда пътя и ви стисва за гушата, първото, което изпитвате, е едно дълбоко удивление. Хиляди въпроси се тълпят в съзнанието ви: „Къде е законът? Къде е правото? Нима може да се случи това? Имало ли е наистина нещо, което е било наречено Юлска революция? Явно е, че ние не се намираме вече в Париж. В каква ориенталска страна живеем?“

Театър Комеди Франсез, поразен и изумен, пожела да се опита да предприеме още някои постъпки пред министъра, за да издейства отменянето на това странно решение. Но всички усилия се оказаха напразни. Диванът — не, сбърках — Министерския съвет, бе свикан на заседание още същия ден. На 23-ти ноември имаше само нареждане на министъра, а на 24-ти — вече бе издадена правителствена *заповед*. На 23-ти представянето на пиесата бе само *преустановено*, а на 24-ти тя

бе окончателно *забранена*. Дори бе препоръчано на театъра да зачеркне от своите афиши тези три опасни думи: „Кралят се забавлява“. Освен това бе дадено нареждане на злочестата Комеди Франсез да не се оплаква и дума да не продумва по този въпрос. Би било може би хубаво и благородно, без да бъде незаконно, да се противопостави човек на един толкова азиатски деспотизъм: Но театрите нямат тази смелост, Страхът да не им отнемат преимуществата ги кара да стават зависими и да се държат робски, да понасят всичко, което им наложат, а ръководителите им — да бъдат евнуси и неми.

Авторът на пиесата остана и бе длъжен да остане чужд на тия постъпки, предприети от страна на театъра. Той, поетът, не зависи от никакъв министър. Неговият дълг на свободен писател му запрещава да прибегва до такива настоятелни молби и ходатайства, с каквито някакъв дребнав интерес би го подбудил може би да си послужи. Да искаш милост от една власт, означава, че я признаваш. Свободата и собствеността не се уреждат в чакалните на властниците. Не може да се гледа на едно предявено наше право като на благоволение. За благоволение молете настоятелно министъра. За правото си протестирайте пред цялата страна.

Авторът прочее се обръща към своята страна. По два пътя той може да потърси справедливост: чрез общественото мнение и чрез съдилищата. Той избра и двете средства, за да възтържествува правдата.

Пред общественото мнение процесът е вече решен и спечелен. И тук авторът трябва високо да благодари на всички сериозни и независими личности, занимаващи се с литература и с изкуство, които по тоя случай му засвидетелстваха своите най-големи и сърдечни симпатии. Той предварително разчиташе на тяхната подкрепа и знае, че когато потрябва да се бори за свободата на ума и на мисълта, няма да бъде сам в борбата.

И нека отбележим пътем, властта, правейки си доста подло сметката, се ласкаеше от мисълта, че в дадения случай ще може да разчита на подкрепа дори сред опозицията, като се възползва от литературните страсти, разпалвани от толкова време насам около името на автора. Властта смяташе, че омразите на литературна почва са още по-непримирими от политическите, като изхождаше от

мисълта, че първите се коренят в самолюбието на хората, а вторите — в интересите им. Но този път властта се излъга. Нейната брутална постъпка възбуди негодуванието на честните хора във всички кръгове. Авторът видя как се присъединиха към него, за да се противопоставят на произвола и на неправдата, дори ония, които нахвърляха най-настъргено срещу него дотогава. Ако по случайност някои чувства на закоравяла ненавист продължиха да се проявяват, то тези, които се вдъхновяваха от тях, сега съжаляват за временното съдействие, което оказаха на властниците. Всички почтени и лоялни хора измежду враговете на автора дойдоха при него, за да му подадат ръка, готови да подемаат отново литературните спорове след приключване на политическата борба. Във Франция, когато някой е подложен на преследване, той няма вече други врагове освен оня, който го преследва.

Сега, след като вече установихме, че постъпката на министъра е отвратителна, неокачествима и невъзможна от юридическо гледище, ако пожелаем да я обсъдим като груб факт и да подирим от какви елементи е съставен този факт, първият възникнал въпрос е следният — и няма човек, който да не си го зададе: „Каква може да бъде подбудата за подобна мярка?“

Трябва да го кажем, защото това е така — и ако в един бъден ден някои поискат да се занимават с нашите дребни хорица и дребни нещица, това няма да бъде най-малко любопитната подробност на въпросното забавно събитие: ония, които провеждат цензурата у нас, изглежда, се чувстват оскърбени в своята представа за нравственост от „Кралят се забавлява“. Пиесата била накърнила чувството за приличие у жандармите: бригадата, командвана от Леото, присъствала на представлението и го намерила за безнравствено, а службата за защита на морала си закрила лицето от срам. Господин Видок^[3] се изчервил. Най-сетне, ето каква е чисто и просто паролата, дадена от цензурата на полицията и която от няколко дни насам се шушука около нашето име: „Тая пиеса е неморална.“ Хайде, господари мои! Мълчание по тази точка!

Нека се обясним все пак — но не с полицията, на която аз, почтен човек, забранявам да говори по тези въпроси — а пред малкото достойни за уважение и добросъвестни хора, които, било че са повярвали на подобни приказки или че самите те зле са изтълкували

представлението, са се увлекли дотам да споделят това мнение — за което може би само името на наредения поет би трябвало да бъде достатъчно опровержение. Сега вече тая драма е отпечатана. Ако не сте присъствали на нейното представление, прочетете я. Ако пък сте били на него, пак я прочетете. Спомнете си, че това представление беше по-скоро битка, отколкото спектакъл — нещо като битката при Монлери^[4] (нека ни бъде позволено това до известна степен амбициозно сравнение). При тая битка и парижаните, и бургундците са претендирали, че са спечелили победата както твърди Матийо.

Неморална ли е пиесата? Вярвате ли го? Неморална по съдържание? Ето какво е съдържанието: Трибуле^[5] е уродлив. Трибуле е болен. Трибуле е дворецов шут — тройна злочестина, която го озлобява. Трибуле мрази краля, защото е крал, той мрази придворните, защото са придворни, мрази и хората, защото всички нямат гърбица като него. Едничкото му развлечение е да поражда непрекъснати конфликти между придворните и краля, да прави така, че по-слабият да бъде смазан от по-силния. Той покварява краля, развъртава го и го затъпява морално. Той го подтиква към тирания, към невежество, към порок. Той го подбужда да се втурне безогледно сред семействата на благородниците, като непрекъснато му сочи с пръст жената, която трябва да прелъсти, сестрата, която трябва да похити, дъщерята, която трябва да опозори. Кралят в ръцете на Трибуле не е нищо друго освен една всемогъща марионетка, която разбива живота на всички, между които шутът го тласка да се подвизава.

Веднъж, по време на едно празненство — в момента, когато Трибуле подстрекава краля да похити жената на Дьо Косе, — Дьо Сен Валие^[6] прониква при краля и смело го упреква за опозоряването на Диан дьо Поатие. Трибуле осмива и се гаври с този баща, чиято дъщеря кралят е похитил. Бащата вдига ръка, за да прокълне Трибуле. От това произтича цялата пиеса.

Истинският сюжет на тая драма е *проклятието, изречено от Дьо Сен Валие*. Слушайте. Вие гледате второ действие. Върху кого е паднало това проклятие? Върху Трибуле, шута на краля? Не. То е паднало върху Трибуле, който е човек, който е баща, който има сърце, който има дъщеря. Трибуле има дъщеря — това е всичко. Трибуле няма нищо друго на света освен дъщеря си и той я крие от хорските погледи в един безлюден квартал, в една усамотена къща. Колкото повече

разнася из града заразата на разврата и на порока — толкова по-единена и откъсната от света той държи дъщеря си. Той възпитава детето си в дух на невинност, на вяра и на целомъдрие. От всичко най-много Трибуле се страхува тя да не изпадне във властта на злото, защото знае — той, лошият човек, какви страдания я чакат. И ето! Проклятието на стареца ще полети Трибуле, ще падне върху едничкото същество, което той обича на света — върху неговата дъщеря.

Същият този крал, когото Трибуле тласка към похищения на жени, ще отвлече дъщерята на Трибуле. Шутът ще бъде сразен от провидението точно по същия начин, както и Дьо Сен Валие. А след като дъщеря му бъде прелъстена и погубена, самият той ще устрои капан на краля, за да отмъсти за нея — но неговата собствена дъщеря ще попадне в този капан. И тъй, Трибуле има двама възпитаници — краля и дъщеря си; краля, когото той насърчава в порока, и дъщеря си, която възпитава под знака на добродетелта. Единият ще погуби другия. Той иска да отвлече госпожа Дьо Косе, а отвлича дъщеря си; иска да убие краля, за да отмъсти за дъщеря си, а убива нея самата. Наказанието не спира на сред път: проклятието, изречено от бащата на Диан, пада върху бащата на Бланш.

Безсъмнено не сме ние, които ще решим дали това е една добра драматургична идея, но бездруго това е една морална идея.

В основата на едно друго произведение на автора се намира фаталността. В основата на „Кралят се забавлява“ е провидението.

Изрично повтаряме: не с полицията разискваме тук — ние не й правим тая чест, а с оная част от обществото, на която това разискване може да се стори необходимо. Да продължим.

Ако тази творба е морална по своя замисъл, нима е неморална в изпълнението си? Според нас, поставен така, въпросът отпада от само себе си, но нека видим какво става по-нататък. Вероятно няма нищо неморално нито в първо, нито във второ действие. Да не би драматичната ситуация в трето действие да ви шокира? Прочетете третото действие и ни кажете съвсем честно дали впечатлението, което се излъчва от него, не е дълбоко пропито с непорочност, с добродетел и честност!

Да не би пък четвърто действие да ви шокира? Но откога не е вече позволено на един крал да ухажва на сцената някоя прислужница в странноприемница? Това не е ново нито в историята, нито в театъра.

Нещо повече: историята ни позволяваше да ви покажем Франсоа I пиян във вертепите на улица Пеликан. Да отведем един крал в място с лоша слава — също така не би било нищо ново. В гръцкия театър, който е класическият театър, това се е правело; Шекспир, който олицетворява романтичния театър, също пише за такива неща. Е, добре! Авторът на нашата пиеса не е сторил подобно нещо. Той е в течение на всичко, писано за дома на Салтабадил. Но защо да му приписваме онова, което той не е казал? Защо да насилваме нещата и да твърдим, че той е преминал границата, която е всичко в подобни случаи — но която той не е преминал? Тая циганка Магелона, толкова оклеветена, положително не е по-безсрамна от всички Лизети и Мартони в стария театър, бърлогата на Салтабадил е странноприемница, пивница; кабарето „Шишарката“ е подозрителен хан, разбойническо свърталище, но не и публичен дом. Това място е зловещо, страшно, отвратително и ако щете, всяващо ужас, но не безнравствено.

Какво друго остава? Подробностите на стила. Четете.

Авторът приема за съдници на строгата нравственост на неговия стил същите ония лица, които се ужасяват от дойката на Жулиета и от бащата на Офелия, от Бомарше и от Реняр^[7], от „Училище за жени“ и от „Амфитрион“^[8], от Данден и Сганарел^[9], както и от знаменитата сцена в „Гартюф“ — „Гартюф“, който навремето си е бил също обвинен в неморалност! Само че там, където е трябвало да бъде откровен, авторът е сметнал, че е длъжен да бъде такъв, на своя собствена отговорност, но винаги с необходимата сериозност и чувство за мярка. Той се стреми към нравственост, а не към лицемерно добродетелно изкуство.

И ето че против тая пиеса министерството се опитва да разпали толкова предубеждения! Неморалността, безнравствеността — в случая те са разобличени. Колко жалко е всичко това! Властите са имали свои тайни съображения (и ние ще ги посочим след малко), за да насаждат срещу „Кралят се забавлява“ предразсъдъци у колкото е възможно повече хора. Властта би искала публиката да отиде дотам, че да задуши тази пиеса, без да я чуе, поради някаква въображаема вина, както Отело удушава Дездемона. Honest Jago!^[10]

Но тъй като се установява, че Отело не е удушил Дездемона, Яго е този, който разкрива истинския си лик и се нагърбва с това. На

другия ден след представлението пиесата е забранена със заповед.

Безсъмнено, ако ние бихме се принизили да приемем поне за момент тази смешна измислица, че в случая не друго, а грижата за обществения морал вълнува нашите власти и че те, почувствали се възмутени от царящата разпуснатост в някои театри от две години насам, най-сетне са загубили търпение и — позовавайки се на всички закони и всички аспекти на правото — са поискали да създадат прецедент една творба и един автор, то трябва да признаем, че както изборът на творбата, така и изборът на автора са в еднаква степен странни. И наистина, кой е човекът, срещу когото тези късогледни управници така нелепо се нахвърлят? Това е писател, чийто талант може да бъде оспорван от всички, но характерът му — от никого. Той е човек с проверена, доказана и установена почтеност — нещо рядко и достойно за уважение в наше време. Той е един поет, същата тая разпуснатост на театрите би накарала пръв да се възмути и да възнегодува и който преди осемнадесет месеца — след като се пръсна слух, че инквизицията щяла незаконно да бъде възстановена в нашите театри — отиде лично, придружен от неколцина други автори на драматични произведения, да предупреди министъра, че би трябвало да се въздържа от подобна мярка. Този поет смело изиска да се въведе репресивен закон срещу крайностите и злоупотребите в театъра, като същевременно протестира против цензурата със строги изрази, които министърът сигурно не е забравил.

Този автор е предан на изкуството художник, който никога не се е стремил към евтин успех и който е свикнал през целия си живот да гледа публиката право в лицето. Той е човек искрен и с умерени възгледи и неведнъж е повеждал борба за пълна свобода и против всякакъв произвол — човек, който през 1829 г., последната година от Реставрацията, отблъсна всичко, което тогавашното правителство му предлагаше, за да го обезщети за забраната, наложена над „Марион Дьолорм“, и който една година след това, през 1830, непосредствено след Юлската революция, въпреки всичко, което можеха да му подскажат неговите материални интереси, отказа да бъде играна същата тази „Марион Дьолорм“, и то дотогава, докато тя би могла да дава повод за нападки и обиди против сваления крал, който я беше забранил. Това безсъмнено е едно съвсем естествено поведение, към което би се придържал всеки почтен човек на негово място, но което

може би би трябвало да го направи неуязвим по отношение на всякаква цензура. По повод на това свое поведение именно той написа следното през месец август 1831 г.: „Впрочем скандалните успехи, постигнати с политически намеци, не го радват, той си го признава. Такива успехи са евтини и нетрайни... Тъкмо когато няма вече цензура, авторите трябва сами себе си да цензурират честно, по съвест, строго. Само така те ще издигнат на нужната висота достойнството на изкуството. Когато има пълна свобода, творецът трябва да я пази с цената на всичко.“ (Вж. предговора на „Марион Дьолорм“. — Б.а.)

Съдете сами сега. От една страна, пред вас стоят човекът и неговото творчество, а от друга — министърът и неговите действия.

Сега, когато мнимата безнравственост на тая драма е отхвърлена, сега, когато виждаме рухнал в краката ни целият куп от злонамерени и срамни съображения, които бяха стъкмени и насочена против автора, време е вече да посочим истинската подбуда за мярката, взета срещу него: подбуда задкулисна, подбуда дворцова, подбуда тайна, подбуда, която не се съобщава, подбуда, която човек не смее сам да си признае, подбуда, която тъй добре съумяха да прикрият зад един претекст. Тази подбуда започна вече да си проправя път сред обществото — и то правилно я отгатна. Ние няма да кажем нищо повече по този въпрос. И може би е от полза за нашата кауза да дадем тъкмо ние пример за вежливост и сдържаност. Добре е урокът по достойнство да бъде даден от индивида на правителството, от оня, който е преследван — на оня, който преследва. Впрочем ние не сме от тези, които, за да излекуват раната си, възнамеряват да подлютят раната на някой друг. За съжаление напълно вярно е, че в третото действие на тази пиеса има един стих, в който неуместната „прозорливост“ на някои приближени до двореца лица ги е накарала да открият намек (представете си: „намак“), за който нито публиката, нито авторът са помисляли дотогава — но който, след като вече е бил изтъкнат по този начин, се превръща в кръвно и най-жестоко оскърбление. За съжаление вярно е също така, че този стих е бил достатъчен, за да бъде дадена заповед на изпадналата в състояние на объркване рекламна служба на Комеди Франсез да не поднася вече нито веднъж на любопитството на публиката малкия бунтовнически израз: „Кралят се забавлява“.

Ние няма да цитираме тук въпросния стих, който прилича на нагорещено желязо; дори и да го посочим другаде, това би било само

от крайна необходимост, и то ако — вследствие непредпазливостта на други — бъдем заставени да се защитим. Ние няма да съживяваме стари исторически скандали. И ще избегнем, доколкото е възможно, една високопоставена личност от последниците, произтичащи от безразсъдните постъпки на някои придворни. Човек може да води благородна война дори и против крал. Ние смятаме да воюваме по тоя начин. Само че нека силните на деня поразмислят относно неудобството да имаш за приятел човек, който — като мечката — не е способен другояче да заличи незабележимите намеци, паднали върху лицето ви, освен като ги смаже с камъните на цензурата.

Ние дори не знаем дали няма да проявим в борбата известно снизхождение към самия министър. Всичко това, да си признаем, ни кара да изпитваме голямо съжаление. Правителството, дошло след Юлската революция, е съвсем наскоро родено, има зад себе си едва тридесет и три месечно съществуване, едва е стъпило на краката си и дори когато се гневи, то е по детски. Заслужава ли си наистина да изразходваме против него гнева на зрялата възраст? Когато възмъжее, ще видим.

Ако погледнем обаче за миг на въпроса само от лична гледна точка, споменатата конфискация, извършена от страна на цензурата, причинява може би повече щети на автора на тая драма, от колкото на когото и да било друг. Четиринадесет години вече, откакто той пише, и до този момент няма нито една негова творба, която да не е удостоявана за съжаление с честта да бъде избрана за бойно поле веднага след появата си и която още отначало да не е била затрупана, за повече или по-малко време, под вдигнатия около нея прах, пушек и шум. Ето защо, когато той дава да се играе негова пиеса в театъра — понеже не може да разчита още от първата вечер на спокойна зала, — това, което преди всичко има значение за него, е броят на поредните нейни представления. Ако се случи още в деня на премиерата гласът му да бъде заглушен от вдигнатата врява и мисълта му да не бъде добре разбрана, следващите дни могат да поправят впечатлението от първия ден.

„Ернани“ бе играна сред буря, но издържа петдесет и три представления, „Марион Дьолорм“ бе играна сред буря, но броят на нейните спектакли достигна шестдесет и един. „Кралят се забавлява“ също предизвика буря. И благодарение на един насилнически акт от

страна на министерството тази пиеса бе представена само веднъж. Безсъмнено на автора бе нанесена голяма вреда. Кой ще му възвърне непокътнат и в първоначалния му вид този трети, тъй важен за него опит? Кой ще му каже от какво би била последвана тази премиера? Кой ще му върне публиката, която би дошла през следващите дни — тая публика, която обикновено е безпристрастна, публика без приятели и без неприятели, публика, която поучава поета и на която той дава своята поука?

Любопитен е моментът на политически преход, в който се намираме. Това е един от ония моменти на всеобща умора, при които всички деспотични деяния са възможни дори в едно общество, дълбоко проникнато от идеи за еманципация и за свобода. През юли 1830 година Франция извървя дълъг път; тя изживя три щастливи дни и измяна, три важни етапа в полето на цивилизацията и прогреса. Сега мнозина се задъхват, мнозина желаят да се направи почивка. Опитват се да възпрат хората със самоотвержен дух, които не се уморяват и вървят все напред. Опитват се също така да изчакат закъснелите и да им дадат време да настигнат другите. Оттам иде един особен страх от всичко, което върви напред, от всичко което се движи, от всичко, което говори и мисли. Странно положение, което само по себе си е понятно, но трудно може да се определи. Това са всички онези, които се боят от великите идеи. Това е съюзът на тези, чиито интереси са заплашени от настъплението на теориите. Това е търговията, която се бои от новите философски системи, това е търговецът, който иска да продава; това е улицата, която вдъхва страх на хората зад тезгяха; това е въоръженият магазин, който се отбранява.

По наше мнение правителството злоупотребява с тази склонност към бездействие и с тоя страх от големи поврати. То стигна дотам, че тиранизира на дребно. И по отношение на нас, и по отношение на себе си то греша. Ако си мисли, че сега умовете са обхванати от безразличие към идеите за свобода, то се лъже. Има само умора. Един ден ще му бъде потърсена по-строга сметка за всички противозаконни действия, които виждаме да се трупат от известно време насам. Колко дълъг път ни накара то да извървим! Преди две години можехме да изпитваме опасения относно запазването на реда, а сега сме заставени да тръпнем за свободата. Въпроси, отнасящи се до свободата на мисълта, на ума и на изкуството, се решават с чувство за

непогрешимост от везирите на краля на барикадите. Твърде печално е да се гледа как приключва Юлската революция: *mulier formosa superne*^[11].

Безсъмнено, ако вземем под внимание само не дотам голямата важност на въпросната творба и на въпросния автор, правителствената мярка, от която те са засегнати, не е кой знае каква. Това е само един зломишлен малък литературен преврат, чиято единствена заслуга е, че не е в голяма дисхармония с колекцията от произволи, след които се нарежда. Но ако погледнем нещата от по-голяма висота и в по-широка перспектива, ще видим, че даденият случай не се отнася само до една драма и до един поет, но — както вече казахме отначало — и свободата, и собствеността са изцяло въввлечени в този въпрос. В случая се засягат висши и твърде сериозни интереси. И въпреки че е принуден да сложи начало на тази важна акция, като заведе обикновен търговски процес срещу Комеди Франсез — понеже не може направо да атакува самия министър, който става недостъпен поради отказа на Министерския съвет да приема жалби, — авторът се надява, че неговата кауза ще бъде в очите на всички една голяма кауза — в деня, когато той ще се яви пред Търговския съд, отдясно на него ще стои свободата, а отляво — собствеността. Ако стане нужда, той сам ще пледира за независимостта на своето изкуство. Авторът ще защити твърдо своето право, с необходимата сериозност и простота, без омраза срещу когото и да било, а също и без страх. Той разчита на съдействието на всички, на искрената и сърдечна подкрепа на печата, на справедливото обществено мнение, на справедливостта на съдилищата. И ще успее — той не се съмнява в това. Обсадното положение ще бъде вдигнато както в областта на литературата, така и в областта на политиката.

А когато това стане, когато се завърне у дома си, носейки със себе си — непокътната, ненарушима и свещена — своята свобода на поет и гражданин, той спокойно ще се залови отново с делото на своя живот, от което насилствено го откъсват и което той би желал да не изоставя нито за миг. Той знае, че трябва да върши своята работа и нищо не ще го отвлече от нея. В дадения момент му се пада да играе политическа роля: той не я е търсил, но я приема. Наистина властта, която ни е взела на прицел, няма да спечели много нещо, ако ние, хората на изкуството, напуснем своята всекидневна задача —

добросъвестна, спокойна, искрена и дълбока, своя свещен дълг, наш дълг в миналото и в бъдещето, за да се смесим — възмутени, обидени и строги — с оная непочтителна и подигравателна аудитория, която от петнадесет години насам гледа как се изнизват, съпроводени от дюдюкания и освиркания, известен брой злополучни и нескопосани политици, които си въобразяват, че изграждат някакъв социален строй само защото отиват с мъка всеки ден, облени в пот и запъхтени, да мъкнат купища законопроекти от двореца Тюйлери в Пале Бурбон и от Пале Бурбон в Люксембургския дворец.

10 ноември 1832

---

[1] *Изидор Тейлор* (1789–1879) — през 1824 г. заемал длъжността комисар на Комеди Франсез; допринесъл много за поставянето на «Ернани» на сцената. ↑

[2] *Харта — истина* — става дума за конституцията (харта) от 1830 г., която премахвала формално цензурата над театралните представления. Драмата на Юго „Кралят се забавлява“ е забранена по силата на декрет от 1806 г. ↑

[3] *Франсоа Видок* — вж. бел. 9 към „Марион Дьолорм“. ↑

[4] ... *нещо като битката при Монлери...* — *Битката при Монлери* се състояла през 1465 г. между войските на френския крал Луи XI и войските на неговите врагове феодали начело с бургундския херцог Шарл Смели. ↑

[5] *Трибуле* — придворен шут на Луи XII и Франсоа I, упоменат в хрониките от това време. Истинското му име било Фьориал; славел се с остроумие и злоезичие. Персонажът, въведен от Юго под това име, е измислен, както и целият сюжет на драмата. ↑

[6] *Дьо Косе* — пълководец на Франсоа I, маршал на Франция; *Дьо Сен Валие* — благородник от двора на Франсоа I. Всичко, което се говори в драмата за дъщерята на Сен Валие *Диан дьо Поатие*, не съответства на историческите факти. Поради ритмични съображения в българския превод на пиесата тя се явява като Диана дьо Поатие. ↑

[7] *Жан Реняр* (1655–1709) — френски драматург, автор на развлекателни комедии, нерядко с фриволно съдържание. ↑

[8] „*Училище за жени*“, „*Амфитрион*“ — комедии от Молиер, в които се изобразяват двусмислени положения, свързани с въпросите на

брака и на любовта. ↑

[9] *Данден, Сганарел* — персонажи от комедии на Молиер, ревнивци, измамани от жените си. ↑

[10] *Honest Jago!* (Англ.) Реплика на Отело от едноименната трагедия на Шекспир: *Честни Яго* (когото виждам явно огорчен)... (II действие, III сцена, превод Валери Петров.) ↑

[11] *Mulier formosa superne* (лат.). — *Жената, горе прекрасна* (завърши с опашка на риба...). (Хорацій, „Поетическо изкуство“, V, IV, превод Георги Батаклиев.) ↑

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ДЪО СЕН ВАЛИЕ

Ношно празненство в Лувър. Великолепни зали, пълни с натруфени мъже и жени. Факли, музика, танци, висок смях. Лакеи разнасят златни блюда и емайлирани съдове. Придворни и дами на групи минават и се връщат. Празникът е към своя край. Зората просветлява в прозорците. Във всичко се усеща някаква нехайна свобода; празникът е придобил донякъде характер на оргия. В архитектурата, мебелировката и дрехите се чувства духът на Възраждането.

СЦЕНА ПЪРВА

Кралят, както е изобразен от Тициан; Дьо Латур-Ландри.

КРАЛЯТ

Ще доведа докрай туй свое приключение.
Не е от знатен род — по-проста без съмнение,
но прелестна жена!

ДЪО ЛАТУР-ЛАНДРИ

И във неделен ден
къде се срещате?

КРАЛЯТ

Във храма „Сен Жермен“.
В неделя ходя там.

ДЪО ЛАТУР-ЛАНДРИ

Туй колко трае вече?
Два месеца ли?

КРАЛЯТ

Да.

ДЪО ЛАТУР-ЛАНДРИ

Живее ли далече?

КРАЛЯТ

На улица Бюси.

ДЪО ЛАТУР-ЛАНДРИ

Косе живее там.

КРАЛЯТ (*кима утвърдително*)

До някаква стена.

ДЪО ЛАТУР-ЛАНДРИ

А! Знам къде е, знам.

Следите ли я, сир?

КРАЛЯТ

Една старица дива,
грижливо пазеща усмивката ѝ жива,
е вечно там.

ДЪО ЛАТУР-ЛАНДРИ

Нима?

КРАЛЯТ

Друг факт. И знаменит!
Там всяка нощ човек с мистериозен вид,
загърнат в дълъг плащ, се вмъква в тъмнината,
с по-черна от нощта качулка на главата,
и влиза в къщата.

ДЪО ЛАТУР-ЛАНДРИ

Така и вие...

КРАЛЯТ

Как?

За всеки друг домът е с недостъпен праг.

ДЪО ЛАТУР-ЛАНДРИ

Долавяте ли знак за обич във очите
на младата жена, когато я следите?

КРАЛЯТ

Не мисля, че греша, но поглед ужасен
тя никога не е отправяла към мен.

ДЪО ЛАТУР-ЛАНДРИ

А знае ли все пак, че крал е влюбен в нея

КРАЛЯТ (*кима отрицателно*)

Предрешвам се в сив плащ и вълнена ливрея.

ДЪО ЛАТУР-ЛАНДРИ

Да, нежно влюбен сте, разбирам ви добре,
в божествена душа — метреса на кюре.

Влизат няколко придворни и Трибуле.

КРАЛЯТ (*на Дьо Латур-Ландри*)

Шт! Идват. В любовта мълчанието вае
успеха ни...

Обръща се към Трибуле, който се е приближил и чул последните му думи.

Нали?

ТРИБУЛЕ

Разбира се. Така е.

Мистерията е обвивка на страстта.

Любовните шеги тъй пазим от света.

СЦЕНА ВТОРА

Кралят, Трибуле, Дьо Горд, няколко придворни. Придворните са великолепно облечени. Трибуле е в своя костюм на шут, както е изобразен от Бонифацио. Кралят гледа преминаващите жени.

ДЪО ЛАГУР-ЛАНДРИ
Нали мадам Вандом е прелестна?

ДЪО ГОРД
За мене
Алба и Моншевррой са просто съвършени.

КРАЛЯТ
Над тях мадам Косе бих сложил начаса.

ДЪО ГОРД
Мадам Косе? Но, сир, снишете си гласа.

Показва му Дьо Косе, който преминава в дъното на сцената. Ниският коремест Дьо Косе, „един от четиримата най-дебели френски благородници по думите на Брантом“^[1].

Съпругът слуша.

КРАЛЯТ
Е, мой скъпи Симиане,
какво?

ДЪО ГОРД
Ще иде той да каже на Диана.

КРАЛЯТ
Е, та?

Отива в дъното на сцената да говори с други преминаващи жени.

ТРИБУЛЕ *(на Дьо Горд)*

Ще разгневи Диана Поатие.
От цели осем дни не си говорят те.

ДЪО ГОРД

Ако я върне той в дома й?

ТРИБУЛЕ

В никой случай!

ДЪО ГОРД

Е, да, баща й тъй помилване получи.
За него тя плати.

ТРИБУЛЕ

Сен Валие! Чудак!
Каква приумица е имал с този брак?
Та своята дъщеря, прекрасната Диана —
прозрачна красота, от въздух изтъкана,
мил ангел, който бог на тоя свят е дал,
да прати във легло на гърбав сенешал.

ДЪО ГОРД

Помилването му дойде на ешафода.
Стоеше тъжен, блед на своята голгота.
И аз до него бях, тъй както съм до вас.
Той каза само: „Бог да пази краля!“ Аз
намирам, че е луд.

КРАЛЯТ *(на мадам Дьо Косе)*

О, зла! Тъй ненадейно
ще отпътувате?

МАДАМ ДЪО КОСЕ *(въздиша)*

За Соасон, семейно.

КРАЛЯТ

Не е ли срамота, когато цял Париж,
най-умните мъже и хора със престиж,
към вас отправят взор, изпълнен със желание —
най-сладък миг сега при вашто обаяние;
когато всеки мъж от мисъл е обзет —
да заблести за вас в дуел или в сонет;
когато с мълнии очите ви подсказват
любовниците си жените да предпазват
и целият дворец от вас е заслепен...
Заминете ли — тук денят не ще е ден!
Та значи своя крал отхвърляте буквално —
да бъдете звезда в небе провинциално?

МАДАМ ДЪО КОСЕ

Но успокойте се!

КРАЛЯТ

Капризна сте! Без жал
най-бляскав полилей да угасиш на бал?

Влиза Дьо Косе.

МАДАМ ДЪО КОСЕ

Ревнивецът ми, сир!

(Бързо се отдалечава от Краля.)

КРАЛЯТ

Ах, да го вземе дявол!

(На Трибуле.)

Чуй, за жена му аз куплетче съм съставил.

Куплетчето Маро^[2] прочете ли ти днес?

ТРИБУЛЕ

Към стихове на крал аз нямам интерес.
Така бездарни са!

КРАЛЯТ

Смешник!

ТРИБУЛЕ (*невъзмутимо*)

Тълпата нека
римува „зов — любов“ — да търси рима лека.
Пазете своя дял, търсете нежността:
стихът е за Маро, за вас е любовта.
Римуващ крал? Позор!

КРАЛЯТ (*възторжено*)

Когато съчинявам
за обич — аз горя. И Лувър увенчавам
с крила.

ТРИБУЛЕ

На мелница ще заприлича той!

КРАЛЯТ

Аз бих те под камшик изпратил, но постой!
Мадам Дьо Коален!

(Притичва до мадам Дьо Коален и изглежда, че ѝ отправя някакви любезности.)

ТРИБУЛЕ (*настрани*)

Кой вятър го отвива?
Сега при нея пък.

*ДЪО ГОРД (приближава се до Трибуле и му дава знак да погледне
какво става в дъното на залата)*

Мадам Косе минава
край другата врата. Улавям се на бас,
че ръкавица тя ще пусне в мил захлас,
за да я вдигне той.

ТРИБУЛЕ

Да видим.

Мадам Дьо Косе, следяща с досада вниманието засвидетелствано от Краля на мадам Дьо Коален, пуска наистина своя букет. Кралят се отделя от мадам Дьо Коален и вдига букета на мадам Дьо Косе от пода. Започва с нея разговор, който изглежда твърде нежен.

ДЪО ГОРД (на Трибуле)

Казах.

ТРИБУЛЕ

Браво!

ДЪО ГОРД

Да, кралят пак е в плен.

ТРИБУЛЕ

Жената — туй е дявол!

И свършен!

Кралят притиска талията на мадам Дьо Косе и ѝ целува ръка. Тя се смее и бърбри весело. В този момент от вратата в дъното влиза Дьо Косе. Дьо Горд го посочва на Трибуле. Дьо Косе се спира и устремява поглед към Краля и своята жена.

ДЪО ГОРД (на Трибуле)

Сеньор Косе!

МАДАМ ДЪО КОСЕ (като забелязва мъжа си, обръща се към
Краля, който почти я е прегърнал)

Да се простим!

(Изплъзва се от ръцете на Краля и побягва.)

ТРИБУЛЕ

Какво ли търси тук? Тумбак непоносим!

Кралят отива при масата в дъното и си налива да пие.

ДЪО КОСЕ (*излиза на авансцената, замислен. Настрани*)

Какво си шепнеха?

Приближава бързо до Дьо Латур-Ландри, които му прави знак, че има нещо да му съобщи.

ДЪО ЛАТУР-ЛАНДРИ (*тайнствено*)

Жена ви е чудесна!

Дьо Косе се противи и отива при Дьо Горд, който също, изглежда, има нещо да му довери.

ДЪО ГОРД (*тихо*)

Кажете ми, какво в главата ви проблесна,
та гледате встрани така ожесточен?

Дьо Косе му обръща гръб с възмущение и се озовава лице в лице с Трибуле; последният го отвежда със сериозен вид в един ъгъл, а през това време Дьо Латур-Ландри и Дьо Горд се заливат от смях.

ТРИБУЛЕ (*тихо*)

Видът ви е така изплашен и смутен!

Избухва в смях и обръща гръб на Дьо Косе, който излиза разярен.

КРАЛЯТ (*въреща се*)

Щастлив съм! Херкулес и Юпитер пред мене
са някакви глупци, човечета презрени.

Олимп е стар бордей! Ах, прелестни жени!

Щастлив съм аз, а ти?

ТРИБУЛЕ

Да. Гледам отстрани.

Усмиввам се сега на любовта тъй кратка.

Критично гледам аз, а вие с неѝ сладка.

Щастлив сте като крал, а като гърбав аз.

КРАЛЯТ

Заченат съм през смях от мама в дивен час!

(Гледа Дьо Косе, който излиза.)

Единствено Косе разваля този празник.

Как ти изглежда той?

ТРИБУЛЕ

Тъпак и безобразник.

КРАЛЯТ

Ревнивец! Все едно! Тук никак не е зле.

Да можеш всичко тук да вършиш, Трибуле!

Да бъдеш на света, е хубаво, ей богу!

Велико щастие!

ТРИБУЛЕ

Пиян сте, и то много.

КРАЛЯТ

Но виждам аз... ръце, мил поглед. Как блести!

ТРИБУЛЕ

Мадам Косе?

КРАЛЯТ

Ела, ще ни предпазваш ти!

(Пее.)

Щастливите недели
в Париж с народ засмян!
Жените тъй са бели...

ТРИБУЛЕ (*пее*)
А всеки мъж пиян...

Излизат. Появява се група придворни.

---

[1] *Пиер Брантом* (1538–1614) — френски писател, автор на мемоари, в които се рисува колоритна картина на придворния живот и нрави от това време. Съчинението му „Животът на прославени мъже и на велики пълководци“ е един от основните източници на Юго при работата му над „Кралят се забавлява“. ↑

[2] *Клеман Маро* (1496–1544) — френски поет, камериер при Франсоа I, след това придворен поет на Маргьорит дьо Навар, сестрата на Франсоа I; автор на изящни жизнерадостни стихове, в които отразява нравите на придворното общество. ↑

СЦЕНА ТРЕТА

Дьо Горд, Дьо Пардаян, млад рус паж; Дьо Вик, метр Клеман Маро, в одежди на личен слуга на Краля; после Дьо Пиен и още един-двама придворни. От време на време се появява Дьо Косе, разхождащ се със замислено и сериозно изражение.

КЛЕМАН МАРО (*поздравява Дьо Горд*)
Кажете новини?

ДЪО ГОРД
Чудесен празник! Краля
се забавлява.

МАРО
Виж, това е вест! На бала
се забавлява крал.

ДЪО КОСЕ (*минава зад тях*)
Това е лош сигнал,
Та веселият крал е най-опасен крал!

(Отминава нататък.)

ДЪО ГОРД
Ах, дебелак! Със нож сърцето ми пробощда.

МАРО (*тихо*)
Изглежда, този крал жена му май спохожда.

ДЪО ГОРД (*прави утвърдителен знак*)

Влиза Дьо Пиен.

А! Ето този дук!

Поздравяват се.

ДЪО ПИЕН (*с тайнствен вид*)

Вест нося! И каква!

Размътваща дори най-мъдрата глава!

О, нещо приказно! Тъй смешно, чак... безбожно!

Любовно при това. О, нещо невъзможно!

ДЪО ГОРД

Какво?

ДЪО ПИЕН (*събира ги на група около себе си. На Маро, който разговаря с други в един ъгъл*)

Клеман Маро, елате по насам!

МАРО (*приближава се*)

Какво желаете?

ДЪО ПИЕН

Глупак сте. И голям.

МАРО

Простете, за голям самия не се считам.

ДЪО ПИЕН

В писанието ви за Пешиер^[1] прочитам

за Трибуле: „Глупак със счупени рога!

Какъвто бе роден, такъв е и сега!“

Глупак сте!

МАРО

Купидон дано да ме убие,
не ви разбрах.

ДЪО ПИЕН

Добре.

(На Дьо Горд.)

Мой Симиан!

(На Дьо Пардаян.)

И вие,
мой Пардаян!

Дьо Горд, Дьо Пардаян, Маро и Дьо Косе, които се присъединява към тях, образуват кръг около херцога.

Сега открийте! Не е зле
да знаете какъв е станал Трибуле.

ДЪО ПАРДАЙАН
Без гърбица?

ДЪО КОСЕ
Или началник във войската?

МАРО
Опечен цял на шиш, поднесен на софрата?

ДЪО ПИЕН
По-смешно. Има той... Открийте... има... А?
Невероятно е!

ДЪО ГОРД
Дуел с Гаргантюа?

ДЪО ПАРДАЙАН

По-грозно шимпанзе от него?

ДЪО ПИЕН

Не.

ДЪО ПАРДАЙАН

Спестена

пара?

ДЪО КОСЕ

Или пък пост на куче край ръжена?

МАРО

Или пък свиждане със дева в рая строг?

ДЪО ГОРД

Душа случайно?

ДЪО ПИЕН

Не. Готов съм на облог!

Смешникът Трибуле, с лице почти зловещо,
търсете... има... ах... едно нечуто нещо!

МАРО

Но... гърбицата си.

ДЪО ПИЕН

Наддавам вече тук!

Любовница!

Всички прихват.

МАРО

Шеги си прави този дук!

ДЪО ПАРДАЙАН

Да, блъф!

ДЪО ПИЕН

Във своята душа кълна се, братя!
Ще ви покажа сам на дамата вратата.
Той всяка нощ е там, във тъмен плащ завит,
подобно огладнял поет, със мрачен вид.
Да, беше в полунощ. Вървах съвсем нехайно
и близо край Косе видях това случайно.
Пазете тайната!

МАРО

Сюжет за рондо... Да!
Среднощен Купидон — той бродил из града.

ДЪО ПАРДАЙАН

Жена със него?

ДЪО ГОРД (*със смях*)

Тя като седло е, боже,
над него — дървен кон!

МАРО (*със смях*)

Навярно тъй ще може
при някой друг Бедфорд^[2] да пръсне тя в Кале
английската войска. Горкият Трибуле!

Всички се смеят. Пристига Дьо Вик. Дьо Пиен поставя пръст на устните си.

ДЪО ПИЕН

Шт!

ДЪО ПАРДАЙАН (*на Дьо Пиен*)

Как се случва тъй, че кралят също шета
по здрач и... сам? Нима си търси той късмета?

ДЪО ПИЕН
Това да каже Вик.

ДЪО ВИК
Е, аз което знам,
е туй, че той добре се забавлява сам.

ДЪО КОСЕ (*с въздишка*)
Не ми приказвайте!

ДЪО ВИК
Нима са мои грижи
да мисля накъде вихрушката го движи,
защо върви в нощта, с качулката прикрит,
неузнаваем тъй — по дрехи и по вид,
и от прозорците защо врати си прави...
Нали е той ерген, с туй нека да се слави!

ДЪО КОСЕ (*поклаща глава в знак на съгласие*)
По старите от нас ще кажат, че в нощта
заграбва всеки крал на други радостта.
Щом имаш дъщеря, жена, сестра, пази ги.
Да. Веселят крал е склонен към интриги.
И доста хора днес със право се боят.
В засмените уста зъбите най-личат.

ДЪО ВИК (*ниско на другите*)
От краля го е страх!

ДЪО ПАРДАЙАН
Жена му заслужава —
по-малко се бои!

МАРО
Това го ужасява!

ДЪО ГОРД

Тук бъркате, Косе! Най-важно е за нас
да бъде той щастлив и щедър всеки час.

ДЪО ПИЕН (*на Дьо Горд*)

Да-да! Скучаещ крал е нещо тъй познато —
като девойка в креп, като дъждовно лято.

ДЪО ПАРДАЙАН

И обич без дуел.

ДЪО ВИК

С вода налят флакон.

МАРО (*тихо*)

Пристига кралят ни със шута-Купидон!

Влизат Кралят и Трибуле. Придворните се отдръпват почтително.

---

[1] *В писанието ви за Пешиер...* — Автор на поемата за обсадата на Пешиер (1509) е бащата на Клеман Маро — Жан Маро, заемал при Франсоа I длъжността кралски историограф. ↑

[2] *... при някой друг Бедфорд...* — Джон Ланкастърски, херцог Бедфорд (1389–1435) — син на английския крал Хенри IV, протектор на Англия и регент на Франция по време на Стогодишната война; водил борба срещу Жана д'Арк — оттук и намекът за обсадата на Кале от англичаните, където Жана д'Арк командвала отряд. ↑

СЦЕНА ЧЕТВЪРТА

Същите, Кралят и Трибуле.

ТРИБУЛЕ (*влизайки, като че ли продължава започнат разговор*)
И двореца учени! О, безразсъдство рядко!

КРАЛЯТ

На моята сестра иди кажи го^[1], братко!
Тя иска учени.

ТРИБУЛЕ

Към мен бъдете мил,
признайте, че от вас по-малко аз съм пил!
Предимство имам аз — да вниквам във нещата,
да знам причинността, да съдя резултата.
Туй преимущество аз виждам в двоен план,
и то е, че не съм ни крал, нито пиан.
Да дойдат треска, мор и всичко най-противно,
но не и учени!

КРАЛЯТ

Но туй е тъй наивно!
Тя иска учени.

ТРИБУЛЕ

За вашата сестра
това съвсем не е постъпка най-добра.
О, няма бухал, вълк, ни ненаситна врана,
ни патенце, ни бик, ни стихоплетец няма;
ни мюсюлманин див, ни теолог злочест,
фламандски старшина, ни мечка, нито пес,
по-гнусен в своите обноски обичайни,
по-накачулен днес с нелепости безкрайни,

по-мръсен, горделив, надут като балон,
отколкото е туй магаре с учен той.
Нима ви липсват власт, победи и наслада,
и хубави жени, цъфтящи в тази сграда?

КРАЛЯТ

Но Маргьорит веднъж ми каза с таен глас,
че скоро на жени ще се наситя аз,
затуй скучая ли...

Трибуле

Ха! Лекарска поука!
Да викаш учени при болния от скука!
Сестра ви Маргьорит — признайте! — тези дни
към най-отчаяни решения клони.

КРАЛЯТ

Добре, не учени. Пет-шест поети може...

Трибуле

О, повече се бих уплашил, прави боже,
ако съзра поет, от рими затлъстял.
Пред кръста дяволът не би тъй подлудял.

КРАЛЯТ

Пет или шест...

Трибуле

Това е истинска конюшня!
И академия, зверилница задушна!

(Посочва Маро.)

Маро е тук. Та той не ви ли стига днес,
за да се тровите със още други шест?

МАРО
Мерси!

(Настрана.)

Смешник! Ще си изпатиш за устата!

ТРИБУЛЕ
Жените, боже мой, са всичко на земята!
И всички до една са ваши! Ах, жени!
Как изведнъж сега умът ви съчини
и учени...

КРАЛЯТ
За тях сърцето ми нехае.
Та рибата няма за ябълка мечтае!

Сред стоящите в дъното избухват виковете и смях.

(На Трибуле.)

На тебе май така се смеят с пълен глас.

ТРИБУЛЕ *(отива да чуе и се връща)*
О, не, на друг глупак.

КРАЛЯТ
Но на кого?

ТРИБУЛЕ
На вас.

КРАЛЯТ
Какво бърборят те?

ТРИБУЛЕ

Че стипца сте — парите
отивали в Навара^[2], че нищо не делите
за тях.

КРАЛЯТ

Оттук сега съзирам три оси.
Онези — Моншеню, Брион, Монморанси.

ТРИБУЛЕ

Да, вярно.

КРАЛЯТ

Първенци! Ах, раса прокълната!
Направих двамата най-главни във войската.
На целия дворец е Моншеню глава.
Не са доволни! Е, какво е пък това?

ТРИБУЛЕ

Но още можете — и друго направете
за тях...

КРАЛЯТ

Какво?

ТРИБУЛЕ

Какво? Наред ги избесете!

*ДЪО ПИЕН (както се смее, обръща се към тримата придворни,
стоящи в дъното на сцената)*

Не чухте ли какво издрънка той сега?

ДЪО БРИОН (с гневен поглед към Трибуле)

Да, чух.

ДЪО МОНМОРАНСИ

Ще заплати!

ДЪО МОНШЕНЮ

Смешник! Презрян слуга!

ТРИБУЛЕ *(на Краля)*

Навярно празнина усещате в душата.

Та ни една жена ли няма тук, която да казва с поглед „не“, а със сърцето „да“?

КРАЛЯТ

Какво ли знаеш ти!

ТРИБУЛЕ

Да имаш любовта заради своя сан, е нищо.

КРАЛЯТ

Ала може все някоя за мен в света да се тревожи?

ТРИБУЛЕ

Без да ви знае?

КРАЛЯТ

Да.

(Настрана.)

Суетност, не меси красивата жена от улица Бюси.

ТРИБУЛЕ

Еснафка ли е тя?

КРАЛЯТ

Защо пък не?

ТРИБУЛЕ (*живо*)

Тогава

самия ви живот опасност застрашава.
Жестоки римляни са тия буржоа.
Собствеността недей докосва на змия.
Каквито сме със вас крале и смехотворни,
достатъчно ни са жени на царедворци!

КРАЛЯТ

Например бих прибрал жената на Косе.

ТРИБУЛЕ

Вземете я.

КРАЛЯТ (*със смях*)

Да-да. Тъй казваш, но не се
тъй лесно прави.

ТРИБУЛЕ

Е, чрез кражба!

КРАЛЯТ (*посочва Дьо Косе*)

А съпруга?

ТРИБУЛЕ

В Бастилията!

КРАЛЯТ

О!

ТРИБУЛЕ

За тази му услуга —
сторете го херцог...

КРАЛЯТ

Ще се откаже той

ревнивец-буржоа! И ще надигне вой.

ТРИБУЛЕ (*замислен*)

Платете му с пари — или на заточение...

*През това време Дьо Косе, примъкнал се зад Краля и шута, подслушва техния разговор.
Трибуле се удря радостно по челото.*

Но има начин друг, по-лек като решение,
и време е за туй да се потърси път.

Дьо Косе се приближава още повече и слуша.

Главата на сеньор Косе да отсекат.

Дьо Косе отстъпва уплашен.

... Че влязъл в заговор със Рим или Испания...

ДЪО КОСЕ (*избухва*)

О, дявол!

КРАЛЯТ (*като се смее и удря по рамото Дьо Косе. На Трибуле*)

Точно тъй, не трябват колебания!

Да падне, мислиш ти, ей тази тук глава?

Приятелю, но виж: глава ли е това?

Та всяка мисъл там е със рога снабдена.

ТРИБУЛЕ

Като калъфа стар, във който е родена.

ДЪО КОСЕ

Да ме обезглавят!

ТРИБУЛЕ

Да.

КРАЛЯТ (*на Трибуле*)

Той е разгневен.

ТРИБУЛЕ

Как може кралят ни да бъде притеснен,
нима без волности ще бъде крал тогава?

ДЪО КОСЕ

Да бъда без глава? Това ме ужасява!

ТРИБУЛЕ

Тъй просто е това. Защо е нужно пък
на раменете ви да си остане?

ДЪО КОСЕ

Млък!

Ще те накажа, шут!

ТРИБУЛЕ

От вас не се страхувам!
Със силните дружа, със силните воювам.
Какво рискувам? Туй, с което съм прочут —
главата на един придворен гърбав шут.
Бих се боял, ако като на вас — в шкембето
ей тази гърбица се смъкнеше, с което
съвсем бих погрознял.

ДЪО КОСЕ (*с ръка върху сабята си*)

Лентяй!

КРАЛЯТ

Спри, графе мой!

Ела, смешнико!

(Отдалечава се с Трибуле, като се смее.)

ДЪО ГОРД
Хм. Страна не взема той.

ДЪО ПАРДАЙАН
При всеки случай тъй без такт се подиграва.

МАРО
Най-странно е това, че сам се забавлява.

Когато шутът и Кралят се отдалечават, придворните се приближават и следят Трибуле със злобен поглед.

ДЪО БРИОН
Да пипнем шута!

ВСИЧКИ
Ха!

МАРО
Бронирал се е сам.
Как ще го хванеш? Как ще го удариш?

ДЪО ПИЕН
Знам.
Тук всеки има зъб на смешките му тъпи.
Знам как да отмъстим!

Всички с любопитство обкръжават Дъо Пиен.

Когато мрак настъпи —
на улица Бюси, с качулки на глава,
наблизо до Косе! Ни дума за това!

МАРО
Отгатвам.

ДЪО ПИЕН
Ясно?

ВСИЧКИ
Да.

ДЪО ПИЕН
По-тихо! Ето, влиза.

Влизат Трибуле и Кралят, обкръжени от жени.

ТРИБУЛЕ (*сам, настрана*)
С кого да се заям? От ум не ми излиза!

ЛАКЕЙ (*влиза, тихо, към Трибуле*)
Сеньор Сен Валие при краля е дошел.
Старик във черен плащ.

ТРИБУЛЕ (*потрива ръце*)
Да влезе тоя смел
сеньор Сен Валие.

Лакеят излиза.

Ах, дявол да го вземе!
Отлично е това! Един скандал без време!

ГЛАС (*отвън*)
Аз търся краля!

КРАЛЯТ (*прекъсва разговора*)
Не! Кой идва в този час?

СЪЩИЯТ ГЛАС
При краля идвам...

КРАЛЯТ (бързо)

Не!

Старец в траурно облекло се примъква сред тълпата и застава пред Краля, гледайки го втренчено. Всички придворни учудени отстъпват.

---

[1] *На моята сестра иди кажи го...* — Сестрата на Франсоа I Маргьорит д'Ангулем или Дьо Навар (1492–1549), кралица на Навара; високо ерудирана поетеса и писателка, авторка на сборника „Хептамерон“, покровителка на изкуствата и литературата; подслонявала в замъците си известни учени хуманисти, някои от които били преследвани като еретици. ↑

[2] *... парите отивали в Навара...* — Вж. бел. 16. Кралство Навара било независимо от Франция, макар че в определени периоди имали един и същ крал. ↑

СЦЕНА ПЕТА

Същите, Дьо Сен Валие; той е в дълбок траур, коса и брада — бели.

ДЪО СЕН ВАЛИЕ *(на Краля)*

Да! Ще говоря с вас.

КРАЛЯТ

Сеньор Сен Валие!

ДЪО СЕН ВАЛИЕ *(неподвижно, на прага)*

Да, точно тъй ме викат.

Кралят в гнева си прави една крачка към него, Трибуле го спира.

ТРИБУЛЕ

Но позволете ми да поздравя старикът!

(Обръща се към Дьо Сен Валие в театрална поза.)

О, против нас комплот подготвихте без жал!
Помилвахме ви ний като най-щедър крал.
Отлично. Но каква е тази страст проклета —
и внуци пък сега да искате от зета?
От този гърбав зет, ужасно уродлив,
беязан по носа с брадавица и крив,
космат и едноок, болнав и блед, и щърбав,
като сеньора тлъст...

(показва Дьо Косе, който се възмуцава)

и като мене гърбав.

На дъщеря ви — мъж? Та всеки би се смял.
Да, краля сложи ред. Че зет ви би създал
такава страшна сган от внуци изкривени,
смешливи, без зъби и със коси червени,
дебели като тоз...

(отново показва Дьо Косе, като го поздравява, предизвиквайки негодуванието му)

гърбати като мен!
Но оставете туй на краля. Някой ден
ще пръкнат внучета — по вас ще скачат всички
и вашата брада ще дърпат със ръчички.

ДЪО СЕН ВАЛИЕ *(без да поглежда смешника)*
Обида при това! Но като крал сега
изслушайте поне и моята тъга.

Да стигна бос до Грев^[1] — законът ме застави
и там като насън получих милостта ви.
Благослових ви, без да зная мисълта,
която всеки крал прикрива в милостта.
Помилвахте ме, но с цената на позора.
Не уважихте сам по-възрастните хора,
кръвта на Поатие, дворянска с векове.
На връщане от Грев се молих с часове
да ви дари сам бог с десница по-корава
и с дългите ми дни във дни на бойна слава.
Но вие, Франсоа дьо Валоа^[2], в нощта
на този ден без срам, без милост към плътта,
във свойто ложе — гроб на женска добродетел,
безчинствахте, дори за миг не се досетил,
че се петни, скверни, руши едно дете —
графиня Дьо Брезе, Диана Поатие!
Какво? Докато аз пред своя съд застана,
ти в Лувър тичаше, о, прелестна Диана,
към краля, посветен за рицар от Байар^[3],
младеж, потърсил сам насладите на стар...

Тъй твоя стар баща, след милостта на краля,
види как твоя срам в нозете му се валя.
О, страшен дървен под скован бе от палач
във изгрева на Грев — и трябваше по здрач
да се превърне той в легло на дъщерята
или пък ешафод да стане на бащата.
О, господи, какво помисли в своя свод,
когато сам видя на този ешафод
да се търкаля в кръв, престорена, че страда,
самата кралска страст, облечена в пощада?
Не сторихте добре! На стареца с кръвта
да бе поруменял паважа вечерта,
бе друго нещо, сир! Той, стар и честен жител,
го заслужаваше, при туй бе предводител.
А да премажете под тържествуващ крак
една жена в сълзи, изплашена — о, как
е грозно! Затова и сметка ще платите.
Решили сте чрез власт за миг да победите.
Бащата беше ваш, но дъщерята — не.
Поставихте ръка на моите рамене
и после „милост“ сам нарекохте позора.
Да бяхте сам дошъл при мене във затвора,
бих ви извикал аз: „О, искам да умра!
Спасете моя род и мойта дъщеря!
Да. Гроб, а не позор! За мене бе решено.
Да бъда без глава, не с чело осквернено.
О, всемогъщ кралю! Понеже тъй на вас
би казват тук, нима не е във ваша власт
една глава на граф почтен да бъде взета,
когато вместо туй честта му е отнета?“
Това бих казал, сир! Защото вечерта
във моя осквернен ковчег, покрит с цветя,
по бялата брада целувайки ме в храма,
за честния баща пречистата Диана
би се помолила на бога с нежен глас.
Не съм дошъл сега да си я искам аз.
Човек, изгубил чест, родът си също губи.

Не мисля тя дали ви мрази, или любя.
Не вземам нищо аз от пътя на срама.
Да! Запазете я. Но си вгълпих в ума
да ви смущавам аз на всеки празник весел,
докато брат, баща или съпруг, донесъл
сам своята лична мъст — не отмъсти за нас.
Ще идвам често тук, за да ви казвам аз:
„Не сторихте добре!“ Ще слушате смутено,
а вашето чело ще бъде помрачено.
Когато свърша чак — ще вдигнете очи.
За да накарате гневът ми да мълчи,
ще викнете палач. Не! Ще се побоите,
Не! Ще ви хване страх, че както тук стоите,
и утре моя дух със същите слова

(сочи главата си)

ще дойде пак в ръка със моята глава!

КРАЛЯТ (*задъхващ се от гняв*)
Но той бълнува ли? Дотам да се забрави!...

(На Дьо Пиен.)

Херцог, в ареста!

По знак на Дьо Пиен двама стражи с алебарди застават от двете страни на Дьо Сен Валие.

ТРИБУЛЕ (*смее се*)
Той от лудост туй го прави!

ДЪО СЕН ВАЛИЕ (*вдига ръка*)
Проклинам двама ви!

(Към Краля.)

Туй не прави чест:
върху умиращ лъв изпращате свой пес.

(Към Трибуле.)

И кой да си — лакей, взел на змия езика,
щом ти си правиш смях с тъгата на старика —
бъди проклет!

(Към Краля.)

Не, аз туй право съм създал;
да бъда съден днес, но както крал от крал.
Да, крал сте, аз баща, а мойта възраст трон е.
Над нашите глави сега блестят корони.
Но мойта — поглед лош не ще я омърси.
С цветя е вашата, а моята с коси
по бели и от сняг. Едната при тревога
се пази от закон. А другата — от бога!

---

[1] *Да стигна бос до Грев...* — Авторът има предвид площадът пред днешното парижко кметство, известен с това, че там се изпълнявали всички смъртни присъди от 1310 до 1830 г. ↑

[2] *... вие, Франсоа дьо Валоа...* — Франсоа I принадлежи към кралската династия Валоа която е на престола във Франция от 1328 до 1589 г. ↑

[3] *... посветен за рицар от Байар...* — Пиер дю Терай сеньор Дьо Байар (1476–1524) известен като „безукорният и безстрашен рицар“. В битката при Мариняно през 1515 г. (вж. бел. 25) той се биел редом с краля, който го помолил да го посвети в рицарство на бойното поле. ↑

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

САЛТАБАДИЛ

Най-безлюдният ъгъл на сляпата улица Бюси. Вдясно малка къща с тайнствен изглед и неголям двор, заобиколен със стена, заемащ част от сцената. В двора няколко дървета и каменна скамейка. В стената — врата към улицата. Върху стената тясна тераска с покрив, подпрян с аркади в стила на Възраждането. Вратата на горния етаж гледа към тази тераса, която се съединява с двора чрез стъпала. Вляво — високи стени, ограждащи градината и дома на Дьо Косе. В дъното — отдалечени къщи и камбанарията на църквата „Сен Севрен“.

СЦЕНА ПЪРВА

Трибуле, Салтабадил. По време на една част от сцената — Дьо Пиен и Дьо Горд — в дъното. Трибуле загърнат с плащ, без нито един от реквизитите му за смешник, се появява на улицата и се отправя към вратата в стената. Човек в черно, също загърнат в плащ, краят на който е повдигнат от шпага, го следва по петите.

ТРИБУЛЕ (замислено)
Старикът ме прокле!

ЧОВЕКЪТ (с поклон)
Сеньор!

ТРИБУЛЕ (обръща се с досада)
А!...

(Бърка в джоба си.)

Нямам грош.

ЧОВЕКЪТ
Та аз не прося. Пфу!

ТРИБУЛЕ (дава му знак да го остави на мира и да си върви по пътя)

Добре де. Лека ноц!

Влизат Дьо Пиен и Дьо Горд, които се спират и наблюдават от дъното.

ЧОВЕКЪТ
Военен съм, а той виж как ме оценява.

ТРИБУЛЕ (отстъпва, настрана)
Крадец ли е?

ЧОВЕКЪТ (*пристъпва, престорено любезно*)
Сеньор! Вас нещо ви смущава?
Угрижен често тук ви срещам през нощта.
На някоя жена ли пазите честта?

ТРИБУЛЕ (*настрана*)
Ах, дявол!

(*Високо.*)

Своите неща не поверявам.

(*Иска да отмине.*)

Човекът го задържа.

ЧОВЕКЪТ
За ваше благо аз намесата си давам.
О, да ви бях познат — как бихте ме ценил!

(*Приближава се още повече.*)

Навярно някой друг отправя поглед мил
към нея? Ревността ви...

ТРИБУЛЕ (*нетърпеливо*)

По-късно! Е, кажете?

ЧОВЕКЪТ (*с любезна усмивка, тихо и бързо*)
Ще го очистя, но... пари ако дадете.

ТРИБУЛЕ
Добре.

ЧОВЕКЪТ

Без работа аз нито грош не ща.
Почтен съм.

ТРИБУЛЕ

Дявол, брей!

ЧОВЕКЪТ

И ако ви следя —
това е за добро.

ТРИБУЛЕ

Да, ценен сте безспорно.

ЧОВЕКЪТ (*скромно*)

Тук всяка женска чест аз пазя неуморно.

ТРИБУЛЕ

Как вземаш за убит любовник, я кажи?

ЧОВЕКЪТ

Според любовника. Доколко той тежи
в пари.

ТРИБУЛЕ

За едър плъх?

ЧОВЕКЪТ

Е, повечко ще взема,
Та сабя има той и удря във корема.
Опасен е. Така излагаш своя гръб!
По-едрият е скъп!

ТРИБУЛЕ

По-едрият е скъп!
И гражданите ли в това не изостават —
и те ли правят тъй?

ЧОВЕКЪТ (*усмихва се*)

И те си позволяват,
за тях е лукс. Неща от този вид
са още монопол на градския елит.
Е, има подлеци, които с едри суми
си дават важен вид и ме заставят с думи
да действам, но това са жалки същества.
Дадат едната част в аванс, а след това —
ги чакай...

ТРИБУЛЕ (*поклаща глава*)

Туй е риск! Бесилото намазваш...

ЧОВЕКЪТ

Не, таксата си щом в полицията спазваш...

ТРИБУЛЕ

Е, колко на човек?

ЧОВЕКЪТ (*кимва утвърдително*)

Освен... Зависи кой.
Да пази само бог... да не е кралят той!

ТРИБУЛЕ

А как работиш ти?

ЧОВЕКЪТ

Убивам по желание.
В града или у нас.

ТРИБУЛЕ

Човек със възпитание.

ЧОВЕКЪТ

Със много остър меч в града отивам аз
и чакам, в мрака скрит, човека...

ТРИБУЛЕ

А у вас?

ЧОВЕКЪТ

У нас ли? А у нас сестра ми Магелона^[1],
танцьорка по стъгди, с лице като мадона,
примамва у дома любовника в нощта...

ТРИБУЛЕ

Разбирам.

ЧОВЕКЪТ

Върша туй без шум, със простота.
Прилично. Бихте ли клиента си изпратил?
Аз не държа дюкян. Не съм аз съдържател.
Не правя и скандал. Не съм и от сганта —
онези, дето с нож по десет във нощта
за дребна работа се хвърлят в бой веднага
и мъжеството им е като къса шпага.

(Изважда изпод плаща си една прекалено дълга шпага.)

Сеньор!

Трибуле отстъпва ужасен.

Готов съм аз.

ТРИБУЛЕ

Да, чуден инструмент!
Благодаря! Друг път... при подходящ момент.

ЧОВЕКЪТ (*скрива шпагата си*)

Скъря! Потрябвам ли, търсете ме пред входа
на Менския дворец. Аз там по обед ходя.

Салтабадил!

ТРИБУЛЕ

Чергар?

ЧОВЕКЪТ

Бургундски. Няма спор.

ДЪО ГОРД (*в дъното, пише върху бележник. Тихо на Дьо Пиен*)
Ще взема името на ценния сеньор.

ЧОВЕКЪТ (*на Трибуле*)

Но моля ви, за мен със лошо не мислете...

ТРИБУЛЕ

Не! Трябва занаят да имаш във ръцете!

ЧОВЕКЪТ

Защо да прося днес в бедняшко облекло?
При четири деца...

ТРИБУЛЕ

Погрешно би било
без грижи да растат...

(Като си тръгва.)

Дано ви бог помага!

ДЪО ПИЕН (*на Дьо Горд, сочейки Трибуле*)
Ей! Светло е. И той ще ни познае. Бягай!

Излизат.

ТРИБУЛЕ (*на Човека*)

Е, лека нощ!

ЧОВЕКЪТ (*с поклон*)

Сеньор, покорен ваш слуга!

(*Излиза.*)

ТРИБУЛЕ (*гледа го как се отдалечава*)

Със него на едно равнище сме сега —

драстичния език и шпагата звънлива!

За смях съм аз роден, а той — за да убива!

---

[1] *А у нас сестра ми Магелона...* — Вероятно Юго е заимствал името на Магелона от средновековните разкази и предания за хубавата Магелона в Пиер дьо Прованс. ↑

СЦЕНА ВТОРА

След като Човекът се скрива, Трибуле отваря тихо вратичката в стената на двора. Поглежда предпазливо навън, после изважда ключа от бравата и отново внимателно заключва отвътре. Прави няколко крачки с разтревожен ѝ загрижен вид.

ТРИБУЛЕ (сам)

Старикът ме прокле... Когато след речта „Бъди проклет, лакей!“ към мене изкрещя, като подлец се смях на горестта му клета... Но моята душа от ужас бе обзета.

(Отива и сядна на малката скамейка до каменната маса.)

Прокле ме!

(Дълбоко замислен, с ръка на челото.)

Хората, природата и бог
създадоха ме зъл и подъл, и жесток.
Да бъда вечно шут, все гърбав да оставам!
О, тази мисъл зла! Когато спя и ставам,
когато сред мечти обхождам цял света —
да виждам все това, да имам мисълта,
че аз съм дворецов шут! От дълг за всеотдайност
да предизвикваш смях... Позор и срам — до крайност!
И на войниците, събрани в пек и прах
край някакъв парцал — за знаме взет от тях,
на просяка в Мадрид, в неволя който скита,
на роба във Тунис, в каторга на бандита,
да, дават право днес на всеки жив човек
да спре смеха си, щом за сълзи търси лек,
а никога на мен! От скръб обзет всецяло,

скован в оковите на грозното си тяло,
завинаги презрял вида си уродлив,
към всичко хубаво и силно тъй ревнив,
вървя сред блясъци, но те ме обкръжават,
очите ми слепят — и мрачен те ме правят;
понякога дори от гняв и самота
аз търся сянката на мрака във нощта —
като покой или утеха за душата,
която с плач горчив ридае в тъмнината...
Но моят господар, обичан от жени,
сипещ от възторг, щастлив от своите дни,
зарад което той за своя гроб забравя,
млад, силен френски крал — внезапно се изправя
и в мойта тъмнина подритва ме със крак,
с прозявка казвайки; „Ей, шут, разсмей ме пак!“
О, беден кралски шут! Човек е най-накрая!
Затуй надменността, която го замая,
гневът и завистта, с които става смел,
пресмятането му за най-ужасна цел,
да, тези чувства зли, гризящи съвестта му,
потъпква изведнъж — по знак на краля само!
И по желание се смее и криви.
О, низост! Ако той седи или върви,
усета сам връвта, кракът му дето мести.
Презират го! Кълват го с подигравки чести!
А на кралицата, жена с красив профил,
с безсрамно деколте, той би се съгласил
в леглото ѝ цял ден да бъде нейно пале.
А присмехулните сеньори и нахали?
Хм! Как ви мрази той! Какви сме врагове!
И как си плащате за своите смехове!
Той може всекиго внезапно да ужили!
Съветва краля. Той е демон с черни сили!
Затуй делата ви така без време мрат.
И с нокти сграбчи ли по силен някой път,
оскубва го за миг с велико наслаждение.
Направихте го зъл! О, мъка! О, падение!

Да смесваш злъч с вино и друг да нагостиш.
Роди ли се добър инстинкт, да го приспиш.
Да замъглиш умът с дрънкулки гласовити
и като гений зъл да си прекарваш дните,
и в празник да рушиш без жал от пустота
доволството на най-доволните в света...
С една едничка цел: на другите провала.
Да бъдеш тук и там, навред, във всяка зала.
Да носиш винаги, прикрита зад стена
от саркастичен смях — сгъстената вълна
на своята злоба...

(Става от скамейката.)

Но... какво ли ме обзима?
Не съм ли друг човек пред таз врата любима?
Поне за миг светът за мен да бъде сън.
Не трябва нищо тук да внасям аз отвън.

(Отново се замисля.)

Старикът ме прокле! Все тази мисъл дива!
Уж все я гоня аз, а тя не си отива.
Да ме опази бог!

(Повдига рамене.)

Изгубих си ума?

*Отива при вратата на къщата и чука. Тя се отваря. Девойка, облечена в бяло, излиза оттам
и се хвърля в обятията му.*

СЦЕНА ТРЕТА

Трибуле, Бланиш, после госпожа Берард.

ТРИБУЛЕ

О, мойта дъщеря!

(Радостно я притиска до гърдите си.)

С ръцете си сама
ме приласкай! До теб е всичко освежено!
Дете! Щастлив съм аз. И дишам облекчено.

(Гледа я с възторг.)

По-мила всеки ден! Не ти ли тук тежи?
О, прегърни ме, Бланш! Добре ли си? Кажи!

БЛАНШ *(в обятията му)*

Ах, колко сте добър!

ТРИБУЛЕ *(сяда)*

Не, аз без теб не мога.
Не си ли моя кръв и обич, и тревога?
Ако те нямаше, какво бих правил аз?
Небе!

БЛАНШ *(поставя ръка на челото му)*

Въздишате? Какво ви е на вас?
Кажете, татко! Пак ли тайна мъка? Милия!
Но нищо аз не знам за своята фамилия...

ТРИБУЛЕ

Такава нямаш ти.

БЛАНШ

Ни името ви знам.

ТРИБУЛЕ

Защо ли ти е то?

БЛАНШ

В Шинон, градчето там,
където аз растях, съседите тогава
ме смятаха сирак до вашата поява.

ТРИБУЛЕ

Аз сбърках, че те взех от малкото градче.
Бях сам, следях със скръб как времето тече
и сецах нужда аз от скъп човек до мене.

(Отново я прегръща.)

БЛАНШ

Не ми разказвайте, щом тъй сте притеснени...

ТРИБУЛЕ

Недей излиза!

БЛАНШ

Аз съм тук шейсети ден.
И бях за осми път на служба в „Сен Жермен“.

ТРИБУЛЕ

Добре.

БЛАНШ

За майка си поне да ви попитам...

ТРИБУЛЕ

Не искай тази скръб горчива да изпитам!
Не ми припомняй ти, че съм я срещал аз!
Бих казал, че е сън през някой светъл час,
ако не беше ти! Различна от жените,
във тоя страшен свят, бездушен към душите,
случайно ме видя — недъгав, изтерзан,
и ме обикна тя затуй, че съм презрян.
Отиде си от нас. И любовта си трайна
Отнесе в своя гроб със ангелската тайна.
Любов-светкавица! Тя блесна в този свят.
И като райски лъч попадна в моя ад.
Земята, винаги готова да ни вземе,
над нежната ѝ гръд дано не бъде бreme.
Остана ти!

(Вдига очи към небето.)

Небе! Благодаря все пак!

(Плаче и крие сълзите си.)

БЛАНШ

Ах, колко страдате! И как да гледам? Как?
Не искам! Не! Така от скръб ще полудея!

ТРИБУЛЕ *(горчиво)*

Какво би казала, щом видиш да се смея?

БЛАНШ

Какво ви става? О, но името поне
кажете си на мен... Тъй болката ви...

ТРИБУЛЕ

Не.

Баща съм ти. Защо със име да се кича.

Освен теб никой друг навън не ме обича!
Презират ме едни, а други ме кълнат.
Какво ще правиш ти с туй име? В този кът,
невинен и щастлив, проникнат от сърдечност,
при твойта доброта и твоята човечност,
да бъда бих желал почитан твой баща!
Най-святото и най-великото в света!

БЛАНШ

О, татко!

ТРИБУЛЕ (*отново страстно я взема в прегръдките си*)

Друг така не би това ми казал!

Обичам те за туй, което вънка мразя!
Седни. Обичаш ли ти своя стар баща?
Когато тук седим сами във вечерта
и твоята ръка във моите почива,
за друго да тъжим, е глупаво. Не бива!
За мен си щастие, от господ-бог дошло.
Та всеки друг човек си има потекло,
жена или съпруг, приятели и братя,
и свита прадеди... да не броим децата!
Аз имам само теб! Да, друг е по-богат!
Но ти съкровище за мен си в този свят!
Друг вярва в бог, а аз в душата ти красива.
Друг има младостта и любовта щастлива.
Друг има веселост, надменност, суета,
аз имам само теб и твойта красота.
Дете! Мой свят! Мой град, семейство и родина!
И майка! И сестра! И дъщеря любима!
Религия, закон, вселена и мечти —
за мен това си ти, това си само ти!
От всички наскърбен, аз крия скръб безмерна!
Загубя ли те... Не! Това е мисъл черна,
която аз не бих могъл да понеса...
Засмей се! Изведнъж тъй чудно засия!
О, като майка си! Тя също бе такава!

И този жест познат — с ръка да си изправя
косата. Да. Едно сърце с невинен свят
обича лоб открит, очи с небесен цвят.
Ти като пламък чист от свода си изгряла.
И виждам твоята душа през твойто тяло.
С притворени очи те виждам — туй си ти!
Сиянието ти усещам как трепти.
Понякога аз сам желая слепотата —
да няма изгрев друг, изгрял върху земята!

БЛАНШ

Да можех аз щастлив да ви направя...

ТРИБУЛЕ

Мен?

Но с тебе тъй щастлив съм аз, и тъй блажен!
Съзра ли те за миг — топи ми се сърцето!

(Милва с ръка косите и, като се усмихва.)

Какви са черни те! А бяха светли. Ето,
кой би повярвал туй?

БЛАНШ *(с ласкав, умолителен поглед)*

Преди да загасят,
бих искала Париж да видя някой път.

ТРИБУЛЕ *(решително)*

Не! Никога! Дете, кажи, с Берард дали си
излизала поне веднъж?

БЛАНШ

О, не!

ТРИБУЛЕ

Пази се!

БЛАНШ

Освен на църква.

ТРИБУЛЕ (*настрана*)

Ах, ще я съзрат и там!

И ще я проследят и грабнат, без да знам.

О, дъщеря на шут! Безчестие ужасно!

Ще предизвика смях...

(Високо.)

Но чуй, дете прекрасно!

Стой тук затворена! Да знаеш в тези дни
как въздуха в Париж е вреден за жени,
развратниците как търчат, дори... сеньори.
Дори най вече те.

(Вдига очи към небето.)

О, господи, отгоре
следи детето ми под твоя поглед свят!
От буря го пази, че гине всеки цвят
от дъх нечист, дори в съня му кротък, боже.
Та клетият баща в почивките да може
да вдъхва скрития парфюм от свежестта
на тази роза — най-изящната в света!

(Скрива главата си в нейните ръце и плаче.)

БЛАНШ

Не, за излизане аз няма да говоря.

Но не плачете тъй!

ТРИБУЛЕ

Това е за отмора.
Онази нощ така се смях!... Но да вървя.

(Изправя се.)

Започва моят труд. Не може без това.

Свечерява се.

БЛАНШ *(прегръща го)*
Кога ще бъдете отново тук?

ТРИБУЛЕ

Ей богу,
от моя господар зависи туй най-много.

(Вика.)

Мадам Берард!

На вратата на къщата застава стара дуеня.

БЕРАРД

Какво?

ТРИБУЛЕ

Когато влизам тук,
не ме ли виждат?

БЕРАРД

Не, тъй рядко някой друг
минава покрай нас.

Вече почти се е смрачило. От другата страна на стената, на улицата, се появява Кралят в прости тъмни дрехи. Той оглежда високата стена и затворената врата с явен израз на нетърпение и досада.

ТРИБУЛЕ (*прегръща Бланш*)
Прощавай, мила дъще!

(На госпожа Берард.)

А външната врата заключвате ли също?

Мадам Берард утвърдително кимва с глава.

Тих дом и неголям видях зад „Сен-Жермен“.
Ще го разгледам пак... Съвсем уединен.

БЛАНШ
Харесвам този аз. Защото виждам парка
от стария балкон.

ТРИБУЛЕ
На него не се мяркай!

(Ослушва се.)

Дочувам стъпки вън!

(Отива при пътната врата, отваря я и поглежда с тревога на улицата.)

Кралят се скрива в сянката на вратата, която Трибуле оставя полуотворена.

БЛАНШ (*посочва терасата*)
Не мога ли по хлад
там да седя?

ТРИБУЛЕ

Недей! Минава разен свят.

В момента, когато Трибуле се обръща с гръб към вратата, Кралят се промъква в двора през полуотворената врата и се скрива зад едно голямо дърво.

(На госпожа Берард.)

И на прозореца недейте лампа слага!

БЕРАРД *(плесва с длани)*

Да влезе тука мъж? Изгонвам го веднага!

Обръща се и забелязва Краля зад дървото. Прекръства се изумена. И когато отваря уста да извика, Кралят хвърля в пазвата ѝ една кесия, която тя взима. Премерва я в дланта си и решава да замълчи.

БЛАНШ *(на Трибуле, който оглежда терасата с фенер)*

Но, татко, от какво сте толкова смутен?

Страхувате ли се?

ТРИБУЛЕ

За теб, а не за мен!

(Прегръща я още веднъж.)

Бланш! Сбогом!

Фенерът, който сега държи госпожа Берард, осветява Трибуле и Бланш.

КРАЛЯТ *(зад дървото, настрана)*

Трибуле!

(Смее се.)

Да дойда да науча,
че има дъщеря! О, колко смешен случай!

ТРИБУЛЕ (*готви се да излезе, но отново се връща*)
На път за „Сен Жермен“ не чувствате ли вас
да ви следят?

Блани навежда очи смутена.

БЕРАРД
Нас? Не!

ТРИБУЛЕ
Крещете с пълен глас,
ако ви дебнат!

БЕРАРД
Да! Във всеки случай на тревога.

ТРИБУЛЕ
И чукат ли — не им отваряйте, за бога!

БЕРАРД (*със жар, преувеличава предпазните мерки на Трибуле*)
И кралят да е въвн!

ТРИБУЛЕ
Особено пък той!

(Прегръща още веднъж своята дъщеря. Излиза, като старателно затваря вратата след себе си.)

СЦЕНА ЧЕТВЪРТА

Блани, госпожа Берард, Кралят. През първата част на сцената Кралят стои зад дървото.

БЛАНШ (*замислено, заслушана в отдалечаващите се стъпки на баща си*)

Усещам угризение!

БЕРАРД

Защо! О, боже мой!

БЛАНШ

Най-малкото дори сега го ужасява.
На тръгване видях сълза да натежава
в очите му. Тъй мил е той! И при това
не му разказах аз в неделя, че вървя
след нас един младеж... И ти видя го даже.

БЕРАРД

Притрябвало му е за туй да се разкаже!
Баща ти е чудак! И даже малко див!
О, мигар мразиш ти младежа тъй красив?

БЛАНШ

Аз? Да го мразя? Не! Бих казала обратно.
Не виждам вече аз тук нищо по-приятно
след разговора мил на нашите очи.
Все той ми е в ума! По всичко си личи,
че му подхождам аз. И с тази мисъл свиквам...
Поставям го дори над всички. И обиквам
във него храбростта! Тъй горд е той и мил!
Представям си на кон как би се извисил!

БЕРАРД

Бездруго е блестящ!

(Отива близо до Краля.)

Той ѝ дава шепя жълтици, които тя пъхва в джоба си.

БЛАНШ

Такъв човек намирам...

БЕРАРД *(протяга ръка към Краля, който продължава да сипе в нея злато)*

За превъзходен.

БЛАНШ

Да. В очите му съзирам
великодушие.

БЕРАРД

И щедрост!

При всяка нова дума госпожа Берард протяга ръката си, която Кралят отново напълва със златни монети.

БЛАНШ

Смел и млад!

БЕРАРД *(без да се отказва от своята хитрост)*

Величествен!

БЛАНШ

При туй — добър!

БЕРАРД *(протяга ръка)*

И мил!

БЛАНШ

Сърцат!

БЕРАРД (*протяга ръка*)
Великолепен!

БЛАНШ (*с въздишка*)
Да.

БЕРАРД (*при всяка нова дума протяга отново ръка*)
По външност несравним е!
А чело! Нос! Очи!

КРАЛЯТ (*настрана*)
О, господи, спаси ме!
Със своите хвалби ограби ме завчас.

БЛАНШ
Обичам тъй... все тъй ми говори!

БЕРАРД
Знам аз.

КРАЛЯТ (*настрана*)
Да. Масло в огъня!

БЕРАРД
Тъй мил е, честно слово!
Великодушен, смел...

КРАЛЯТ (*изпразва джобовете си*)
Брей! Почва пак отново.

БЕРАРД (*продължава*)
Навярно е сеньор. Облечен с вкус голям.
На ръкавицата със златен монограм.

(*Протяга ръка.*)

Кралят ѝ прави знак, че няма нищо повече.

БЛАНШ

Не искам ни сеньор, ни принц. А непорочен,
добър студент, новак. И беден междувпрочем.
Такъв е по-добър.

БЕРАРД

Да, може и това,
щом тъй желаеш ти.

(Настрана.)

Моминската глава
е тъй разбъркана. Виж вкус! Опасно нещо!

(Опитва се пак да протегне ръка към Краля.)

А този млад човек ви люби най-горещо...

Кралят не ѝ дава.

(Настрана.)

Пресъхна. Без пари — ни думичка от мен.

БЛАНШ *(все още не вижда Краля)*

Защо се бавиш ти, щастлив неделен ден?
Не го ли видя — скръб душата ми изпитва.
О! Помня онзи ден: по време на молитва
той приближи към мен — сърцето ми заби!
Размислям ден и ноц! Вгълбен е може би
във любовта към мен. И даже вярвам страстно,
че моето лице той вижда ежечасно.

Да. Той е мил! Това се вижда отстрани.
Да, няма склонност той към другите жени.
Не търси веселби... забави за душата —
за мен си мисли той.

БЕРАРД (*с последно усилие, протягайки ръка към Краля*)
Залагам си главата!

КРАЛЯТ (*снема пръстена си и ѝ го подава*)
Е, за главата ти този пръстен.

БЛАНШ

През деня
си мисля често аз и моля се в съня
да се яви пред мен.

Кралят излиза от своето скривалище и застава на колене пред нея.

(Тя гледа в обратната посока.)

И аз да му се вричам:
доволен и щастлив бъди! Аз теб...

(Обръща се. Вижда Краля, стоящ на колене, и се вкаменява.)

КРАЛЯТ (*протяга ръце*)

... обичам!

Но довърши! Кажу това... за любовта.
Ах, тъй ще прозвучи то в твоята уста!

БЛАНШ (*изплашена, търси с очи госпожа Берард, която е
изчезнала*)

Берард! Къде си ти? О, боже, никой няма!
Да. Никой!

КРАЛЯТ *(на колене)*

Не! Цял свят, защото тук сме двама.

БЛАНШ *(трепери)*

Отгдетой дойдохте тук?

КРАЛЯТ

Дали от рай... от ад,
дали съм сатана или пък ангел свят —
обичам те!

БЛАНШ

Небе! Над мене се смилете!
О, ще ви видят тук! Веднага си идете!

КРАЛЯТ

Но как? Когато аз трептяща те държа?
На мен принадлежиш! И аз принадлежа
на теб! Ти каза...

БЛАНШ *(смутена)*

Той ме слушал!

КРАЛЯТ

Без съмнение,
аз слушах, скрит, едно небесно песнопение.

БЛАНШ *(умолява)*

Ах, всичко казахте! И повече не ща!
Излезте!

КРАЛЯТ

Две съдби съедини нощта.
Звездата ни сега в небето двойна свети.
Пробудих твоето сърце за чувства свети.
От бога съм избран, за да отключа аз
за любовта у теб — очи, душа и глас.

Погледай! Любовта е слънце за душата!
От тази нежна страст не се ли чувстваш сгрята?
Да имаш трон, дарен и грабнат от смъртта,
и чест, която в бой добива храбростта,
да имаш име днес, имение безценно,
да бъдеш даже крал... да, всичко туй е тленно.
Да! Всичко в този свят отлита в пропастта.
Но вечно е едно, и свято — любовта!
Пред тебе щастие любимият полага,
А тъй свенливо то те чакаше на прага.
Животът — туй е цвят, а любовта — нектар.
На гълъбицата дошъл орел другар.
Трептяща грация, опряна върху Сила^[1],
и твоята ръка във мойта — кротка, мила!...
Обичай ме!

(Мъчи се да я прегърне.)

Тя се съпротивява.

БЛАНШ

Не! Не!

Той я притиска в ръцете си и я целува.

БЕРАРД *(в дъното, на терасата, настрани)*

Върви към хубав край!

КРАЛЯТ

Успех!

(Високо.)

Кажы, че ти ме любиш?

БЕРАРД (*в дъното, настрана*)

Негодяй!

КРАЛЯТ

Бланш! Повтори ми го.

БЛАНШ (*навежда очи*)

Та то е тъй понятно,
сам чухте.

КРАЛЯТ (*отново радостно я прегръща*)
Щастие!

БЛАНШ

Загивам безвъзвратно!

КРАЛЯТ

Щастлива с мен!

БЛАНШ (*изтръгва се от обятията му*)

Но как ви казват, боже мой!

БЕРАРД (*в дъното, настрана*)

Е, вече време е да знае кой е той...

БЛАНШ

Нали поне не сте сеньор, нито велможа?

Баща ми се бои от тях.

КРАЛЯТ

Не съм. О, боже!

Наричам се...

(Старае се да измисли.)

Гоше Майе. Студент. Не друг.

Бедняк...

БЕРАРД (*която в този момент брой получените пари*)
Лъжец ли е?

*На улицата се появяват Дьо Пиен и Дьо Пардаян, загърнати в плащове и с потулени фенери
в ръка.*

ДЪО ПИЕН (тихо на Пардаян)
Тук, рицарю, е, тук!

БЕРАРД (*бързо слиза от терасата, тихо*)
Дочувам стъпки аз...

БЛАНШ (*уплашена*)
Баща ми! Ах, вървете!
Вървете!

КРАЛЯТ
Ех, защо не си ми във ръцете!
Ти, който тук се вреш!

БЛАНШ (*на госпожа Берард*)
Иди го изпрати
отзад през кея.

КРАЛЯТ (*на Блани*)
Как? Да те оставя! Ти
ще ме обичаш ли?

БЛАНШ
А вие?

КРАЛЯТ
До смъртта си.

БЛАНШ

Ще ме излъжете! Щом лъжа тъй баща си.

КРАЛЯТ

Дай да целуна пак прекрасните очи.

БЕРАРД (*настрана*)

Опасен целувач! По всичко си личи.

БЛАНШ (*слабо се съпротивява*)

Не! Не!

Кралят я целува, след това влиза в къщата заедно с госпожа Берард, Блани гледа известно време към вратата, през която те са влезли; след това също се прибира. През това време улицата се е изпълнила с въоръжени придворни с маски и плащове. Към Дьо Пиен и Дьо Пардайан един след друг се присъединяват Дьо Горд, Дьо Косе, Дьо Моншеню, Дьо Брион, Дьо Монморанси, Клеман Маро. Нощта е много тъмна. Тайният фенер на заговор пиците е покрит. Те си разменят скришом знаци, като сочат къщата на Блани. След тях върви лакей, натоварен със стълба.

---

[1] Третяца грация, опряна върху Сила... — Според католическата догматика главните християнски добродетели са; Сила, Вяра, Надежда и Милосърдие. ↑

СЦЕНА ПЕТА

Придворните, после Трибуле, после Блани. Блани се появява отново — излиза от вратата на терасата, държейки факел, който озарява лицето ѝ.

БЛАНШ *(на терасата)*

Гоше Майе! Полагам аз печата
на твойто име в мен!

ДЪО ПИЕН

Това е тя самата!

ДЪО ПАРДАЙАН

Да видим.

ДЪО ГОРД *(презрително)*

Хубава еснафка!

(На Дъо Пиен.)

Извини,
но имаш склонност ти към простите жени!

През това време Блани се обръща, така че придворните могат да я видят.

ДЪО ПИЕН *(на Дъо Горд)*

Как ти се вижда тя?

МАРО

Простачката я бива.

ДЪО ГОРД

Това е ангел! Тъй изящна и красива!

ДЪО ПАРДАЙАН
Какво? Любовница на Трибуле? Смешник!
И скрит!

ДЪО ГОРД
Подлец!

МАРО
Цветът се пада на грозник!
О, този Юпитер! Тъй расите преплита.

Блани се прибира. Вижда се светлина само на един прозорец.

ДЪО ПИЕН
Да почнем, господа, че времето отлита!
Нали на Трибуле решихме да мъстим?
И тъй, сега сме тук, навреме, до един.
Да вдигнем стълбата. Зидът да изкачиме.
Любовницата му прекрасна да плениме —
и право в Лувъра! Събуден сутринта,
я вижда кралят как стои пред него тя.

ДЪО КОСЕ
Ще я обсеби. Той съвсем не си играе!

МАРО
О! Дяволът чалъм за всяко нещо знае.

ДЪО ПИЕН
На работа!

ДЪО ГОРД
Това е всъщност кралска чест.

Влиза Трибуле.

ТРИБУЛЕ (*замислен, в дъното*)
Завръщам се... Защо? Не знам самия аз.

ДЪО КОСЕ (*на придворните*)
Добре ли е това, че кралят с чувства леки
без избор се стреми към дамата на всеки?
Ако посегнем с вас към кралската му чест,
какво би казал той?

ТРИБУЛЕ (*прави няколко стъпки*)
Смутен съм нещо днес!
Старикът ме прокле! О, мисъл неспокойна!

Ноцта е толкова тъмна, че той не вижда край себе си Дьо Горд и се блъсва в него.

Кой ходи?

ДЪО ГОРД (*отдръпва се изплашен; тихо на придворните*)
Трибуле!

ДЪО КОСЕ (*тихо*)
Победата е двойна!
Предател! Смърт!

ДЪО ПИЕН
Не!

ДЪО КОСЕ
Той е в нашите ръце.

ДЪО ПИЕН
Но утре кой ще ни размива от сърце?

ДЪО ГОРД
Нима е смешно туй — смешник да се убие?

ДЪО КОСЕ
Той пречи.

МАРО
Думата ми отстъпете вие.
Ще свърша всичко сам.

ТРИБУЛЕ (*стои нащрек, наострил слух*)
Не чувам ли мълвеж?

МАРО (*приближава се*)
Ей, шут!

ТРИБУЛЕ
Кой ходи там?

МАРО
Аз.
Сега ще разбереш.

ТРИБУЛЕ
Кой си ти?

МАРО
Маро.

ТРИБУЛЕ
Не мога да те зърна!

МАРО
Сам дяволът нощта в мастилница превърна.

ТРИБУЛЕ
А ти защо си тук?

МАРО

Забравил си съвсем...
Жената на Косе нали ще отвлечем?

ТРИБУЛЕ (*въздиша*)
Отлично!

ДЪО КОСЕ (*настрана*)
Бих строшил краката му накрая!

ТРИБУЛЕ (*на Маро*)
Но как ще влезете във спалната й стая?

МАРО (*тихо на Косе*)
Я дайте своя ключ!

Дъо Косе му дава своя ключ, който той от своя страна подава на Трибуле.

Дръж! Този ключ пипни.
Тук гербът на Косе е врязан отстрани.

ТРИБУЛЕ (*опипва ключа*)
Трион с три плавници.

(Настрана.)

Глупак съм аз на pewno!

(Посочва стената вляво.)

Косе живее там. Все мисля нещо черно...

(На Маро, като му подава ключа.)

Жената на Косе? Ха! Хубава шега!

МАРО
Дойдохме с маски.

ТРИБУЛЕ
Дай ми маска.

Маро му слага маска и прибавя върху маската превръзка, която завързва над очите и ушите му.

А сега?

МАРО
Подкрепяй стълбата.

Придворните опират стълбата до стената на терасата. Маро завежда Трибуле, когото кара да я поддържа.

ТРИБУЛЕ (държи стълбата)
Не виждам нищо. Чакай!
Достатъчно ли сте?

МАРО
Да, много гъст е мрака!

(На останалите, като се смее.)

С превръзката си той е глух и сляп така,
че можеш да крещиш, да тропаш със крака.

Придворните се изкачват по стълбата, изкъртват вратата на горния етаж. Влизат в къщата. След това единият от тях отново се спуска в двора и отваря вратата към улицата; после в двора се появяват останалите и изнасят Блани през вратата. Тя е полюблена, със завързана уста; опитва се да се освободи.

БЛАНШ (с разбъркани коси, отдалечавайки се)

На помощ! Татко! Ах! Спасете ме!

ГЛАСОВЕТЕ (*на отдалечаващите се придворни*)
Победа!

Изчезват заедно с Блани.

ТРИБУЛЕ (*сам, до стълбата*)
Попаднах в ада. Тук не може да се гледа!
Не са ли свършили? О, гавра! Как можах...

(Изоставя стълбата. Посяга към маската и докосва превръзката)

Със вързани очи!...

(Изтръгва едновременно превръзката и маската си. При светлината на забравения фенер той вижда, че нещо се белее на земята. Вдига го и познава воала на дъщеря си. Обръща се — стълбата е подпряна на неговата тераса и вратата на къщата му е отворена. Втурва се с всички сили и след миг се връща, влачейки госпожа Берард, полуоблечена, със завързана уста. Гледа я в отчаяние, скубе от мъка косите си и издава несвързани вопли. Най-последно си възвръща гласа.)

Проклятието! Ах!

(Пада в безсъзнание.)

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

КРАЛЯТ

Преддверие пред стаята на Краля в Лувър. Позлатената мебел, тапицерията и гравюрите са в стила на Възраждането. На преден план маса, фотьойл, сгъваем стол. В дъното — голяма позлатена врата. Вляво е вратата за спалнята на краля, закрыта с тежка завеса. Вдясно — открит бюфет със златни и емайлирани съдове. Вратата в дъното извежда към парка.

СЦЕНА ПЪРВА

Придворни.

ДЪО ГОРД

Да сложим вече край на нашто приключение.

ДЪО ПАРДАЙАН

Не трябва Трибуле и в своето съмнение да разбере, че тук доведена е тя.

ДЪО КОСЕ

Да търси своята метреса!... Но в нощта ако пазачите все пак са ни видели...

ДЪО МОНШЕНЮ

Не, всички пажове наредба са приели да казват, че не е тук влизала жена!

ДЪО ПАРДАЙАН

И мой хитрец-лакей изпратих — с вещина да замъгли това. Пред хората на шута да съчини една история нечута — уж късно вечерта един бандитски сбор замъкнал бил жена в хотела „Отъфор“.

ДЪО КОСЕ

От Лувър тази вест далеч го отклонява.

ДЪО ГОРД

Превръзката така съвсем го заслепява.

МАРО

Изпратих писъмце на шута сутринта:

(Изважда лист хартия, чете.)

„Откраднах твоята любовница! И тя
в чужбина, Трибуле, ще дойде — да се знае —
със мен.“

ДЪО ГОРД
Подписано?

МАРО
„Жан дьо Нивел“. Това е.

Смехът става двойно по-силен.

ДЪО ПАРДАЙАН
О, как ще търси той!

ДЪО КОСЕ
Да можех да съзря
нещастника! Със гняв след нашата игра
ще стиска той зъби, юмруци ще запраща.
Дългът си закъснял така за ден изплаща!

*Страничната врата се отваря. Влиза Кралят и разкошен сутрешен халат, придружен от
Дьо Пиен. Всички придворни застават в редица и свалят шапки. Кралят и Дьо Пиен гръмко се
смеят.*

КРАЛЯТ (*посочва вратата в дъното*)
Тя — там?

ДЪО ПИЕН
Метресата на шута!

КРАЛЯТ
И без труд

метресата съм аз отнел на моя шут!?

ДЪО ПИЕН
Или жената?

КРАЛЯТ
О! Жена! Дете! Чудесно!
Че бил семеен той, не беше ми известно...

ДЪО ПИЕН
Да влезе ли?

КРАЛЯТ
О, да!

Дъо Пиен излиза и се връща след миг, подкрепяйки Блани, забулена с воал и цялата треперееща. Кралят се отпуска нехайно в своя фотьойл.

ДЪО ПИЕН (на Блани)
Красавице, ела!
О, да трепериш ти по-късно би могла!
Пред теб е кралят.

БЛАНШ (все още под воала)
Как! Младежът ли? О, боже!

(Пада на колене пред Краля.)

Чувайки гласа на Блани, Кралят се сепва и дава знак на присъстващите да излязат.

СЦЕНА ВТОРА

Кралят, Бланш.

Кралят, останал сам с Бланш, повдига воала, който скрива лицето ѝ.

КРАЛЯТ
Ах, Бланш!

БЛАНШ
Гоше Майе!

КРАЛЯТ (*високо се смее*)
Не, честна дума! Може
и грешка да е туй нарочно — аз
съм очарован! Бланш! Любов! И моя страст!
Ела при мен!

БЛАНШ (*отстъпва назад*)
О, сир, пуснете ме! Пуснете!
Как бих сега на вас говорила, кажете!
Сеньор Гоше Майе. Ах, не сеньор, а крал...

(Отново пада на колене.)

О! Който и да сте, смилете се... от жал.

КРАЛЯТ
Да се смиля над теб? Но тъй те обожавам!
Възторга на Гоше аз, кралят, потвърждавам.
Обичаш ме. И аз. За нас е светъл ден!
Днес кралят не стои над влюбения в мен.
За прост човек ме взе — за писар, за духовник,

но случаят решил да съм по-висш любовник.
Че аз съм крал — това съвсем не е мотив
да се страхуваш ти от мен. Какво съм крив,
че аз не съм селяк? Та има ли значение?

БЛАНШ (*настрана*)

Да бях умряла! Той се смее със презрение!

КРАЛЯТ (*смее се още по-силно*)

Турнири, празници и танци, и игри,
любовен разговор в дълбоките гори,
сто удоволствия, от мрака окрилени,
са твойто бъдеще и моето сближени.
Да бъдем в любовта като жена и мъж.
След време старостта ще дойде изведнъж
и в нашия живот — плащ, изподран от дните,
по-рядко ще блестят на любовта звездите.
Без тези бисери е той като парцал!

(Продължава да се смее.)

Над тези мисли аз най-често съм седял.
И ето мъдростта: към бога — уважение,
а щастие за нас, любов и угощение!

БЛАНШ (*поразена отстъпва*)

Отлитнали мечти! Не, ти си друг пред мен.

КРАЛЯТ

Нима ти мислеше, че съм хлапак смутен?
От тези хапльовци, без пламък във душите
така уверени, че падат в плен жените —
достатъчно е те да се явят пред тях
с привидно скромнен вид, с въздишки или страх.

БЛАНШ (*отблъсква го*)

Нещастница съм аз!

КРАЛЯТ

О, ти не ме познаваш!

Та аз съм Франция, достойно оглавяващ
сега петнадесетмилионния народ.

Да! Аз съм кралят! Мой е пищният живот!

И този господар ти, само ти ще съдиш!

Бланш! Крал съм аз! А ти кралица тук ще бъдеш!

БЛАНШ

А вашата жена?

КРАЛЯТ (*смее се*)

Наивна си дори.

Кралицата не е метреса, разбери!

БЛАНШ

Метреса? Аз на вас? О, не! Позор!

КРАЛЯТ

Студена!

БЛАНШ

На татко аз съм, сир, от бога отредена!

КРАЛЯТ

Баща ти! Моят шут! Смешникът — той е мой!

Да, моят Трибуле! Каквото иска той,
го искам всъщност аз. Това е тъй.

БЛАНШ (*горчиво плаче, като обхваща главата си с ръце*)

Горкият!

Нима е ваш света?

(*Тя ридает.*)

Кралят се хвърля в краката ѝ, за да я утеша.

КРАЛЯТ *(ласкаво)*

Бланш! Искам да изтрия
сълзите ти, ела!

БЛАНШ *(отблъсква го)*

Не! Даже да умра...

КРАЛЯТ *(нежно)*

Че ме обичаш — пак кажи, бъди добра!

БЛАНШ

О, свършено е!

КРАЛЯТ

Да. Обидих те неволно.
Но не плачи като отхвърлена — тъй болно!
Ах, да изпълвам аз очите ти с тъга!
По-скоро да умра бих предпочел сега,
дори бих предпочел във моите владения
да мислят, че съм крал без рицарски вълнения!
Да, крал, разплакал днес една жена! Каква
постъпка! О!

БЛАНШ *(объркана и ридаеща)*

Нали закачка е това?
Ако сте крал — баща аз имам, който плаче.
Пратете ме дома със вашите пазачи
при татко. До Косе живея близо аз.
Сам знаете. Но кой сте вие? Губя свят!
Как ме отвлякоха! Как викаха безпътно!
За мен е всичко сън. В главата ми е мътно.

(Плаче.)

Обичах ви, сега пред вас със страх стоя,
не зная вече...

(Отстъпва ужасена.)

Сир! От краля се боя!

КРАЛЯТ *(опитва се да я прегърне)*
Защо?

БЛАНШ *(отблъсква го)*
Пуснете ме!

КРАЛЯТ *(бори се с нея)*
Поне за опрощение
една целувка!

БЛАНШ *(мъчи се да се освободи)*
Не!

КРАЛЯТ *(смее се, настрана)*
Да! Странна без съмнение!

БЛАНШ *(изплъзва се от ръцете му)*
Не! Ето тук врата...

(Забелязва вратата за спалнята на краля отворена, затичва се натам и я блъсва силно след себе си.)

КРАЛЯТ *(откопчава от колана си малък златен ключ)*
Но ключа аз прибрах.

МАРО *(от известно време наблюдава от вратата в дъното. Смее се)*
Изкупва в спалнята на краля своя грях.
Горката!

(Вика Дьо Горд.)

Графе!

СЦЕНА ТРЕТА

Маро, после придворните, после Трибуле.

ДЪО ГОРД (*на Маро*)

Е, да влезем ли, за бога?

МАРО

Отмъкна я лъвът във своята бърлога.

ДЪО ПАРДАЙАН (*скача от радост*)

О! Беден Трибуле!

ДЪО ПИЕН (*който е останал на вратата, съсредоточено гледа навън*)

Шт! Той е.

ДЪО ГОРД (*на придворните*)

Тишина!

Да се покажем тук в най-мила светлина.

МАРО

Той може само мен единствено да клъвне.

Нали говори с мен.

ДЪО ПИЕН

Да бъдем хладнокръвни.

Влиза Трибуле. Нищо в него не изглежда променено. Той е с обичайния си костюм и обичайното си безразличие на шут. Само че е много бледен.

ДЪО ПИЕН (*дава си вид, че продължава започнат разговор, намигвайки с очи на по-младите придворни, които едва сдържат смеха си, като виждат Трибуле*)

Ей, здрасти, Трибуле! — Тогава ред по ред
роди се песента във форма на куплет.
Бурбон, видял Марсилия

(пее)

попитал своя стан:
— Къде да търсим милия
и славен капитан?

ТРИБУЛЕ *(продължава песента)*
До връх Куломб пътували
с измъчено лице.
Качили се, студували
и духали в ръце.

Иронични смехове и аплодисменти.

ВСИЧКИ
Отлично!

ТРИБУЛЕ *(излиза бавно на авансцената, настрана)*
Где е тя?

(Отново тананика.)

Качили се, студували
и духали в ръце.

ДЪО ГОРД *(ръкопляска му)*
Ей, браво, Трибуле!

ТРИБУЛЕ *(разглежда смеещите се край него лица, настрана)*
Участвували са те! Познавам...

ДЪО КОСЕ (*удря по рамото Трибуле, с груб смях*)
Не е зле
да кажеш нещо, шут!

ТРИБУЛЕ (*на останалите, като сочи Дъо Косе*)
Как жалко той се смее!

(Подражава гласа на Дъо Косе.)

Да кажеш нещо, шут!

ДЪО КОСЕ (*продължава да се смее*)
Най-новото кое е?

ТРИБУЛЕ (*измерва го от главата до краката*)
Че щом се правите на много духовит,
добивате дори и по-отблъскващ вид.

През първата част на тази сцена Трибуле има вид на човек, който наблюдава, търси, проучва. По-скоро погледът му изразява това безпокойство. От време на време, когато мисли, че не го гледат, той премества някой стол или натиска дръжката на някоя врата, за да провери дали е затворена. Но разговаря с всички както винаги с подигравателен и непринуден тон. Придворните от своя страна се подсмивват помежду си и си разменят знаци, говорейки едновременно за различни неща.

Къде я крият те?... Запитам ли — ей богу,
ще ме удавят в смях!

(Пристъпва с весел вид към Маро.)

Маро, щастлив съм много!
Ти хрема май не си получил през нощта.

МАРО (*преструва се на изненадан*)
През тази нощ?

ТРИБУЛЕ (*намизва му, съучастнически*)
Каква разходка? Красота!

МАРО
Какво? Разходка?

ТРИБУЛЕ (*поклаща глава*)
Да!

МАРО (*с невинен вид*)
Когато светлината
угасна във града, аз бях завит в кревата.
Събудих се едва при изгрев-слънце аз.

ТРИБУЛЕ
Не си излизал? А! Сънувал съм тогаз!

(Забелязва върху масата носна кърпичка и се спуска към нея.)

ДЪО ПАРДАЙАН (*тихо на Дьо Пиен*)
На мойта кърпичка разглежда монограма.

ТРИБУЛЕ (*подхвърля кърпичката, настрана*)
Не, не е нейна.

ДЪО ПИЕН (*на неколцина млади хора, които се смеят в дъното*)
Шт!

ТРИБУЛЕ (*настрана*)
Къде е, щом я няма?

ДЪО ПИЕН (*на Дьо Горд*)
Защо се смеете?

ДЪО ГОРД (*посочва Маро*)
Ей богу, тази чест

се пада на Маро!

ТРИБУЛЕ

Тъй радостни са днес!

ДЪО ГОРД (*на Маро, със смях*)

Я не ме гледай тъй и дръж си там езика,
че ще запратя аз на твоя гръб смешника.

ТРИБУЛЕ (*на Дъо Пиен*)

А кралят спи?

ДЪО ПИЕН

Да, спи!

ТРИБУЛЕ

Останал съм без ум —
в апартамента му не се ли чува шум?

(Тръгва към вратата.)

ДЪО ПАРДАЙАН (*задържа го*)

Не го събуждай!

ДЪО ГОРД

Чуй, виконт, каква забавна
история Маро разказва. Просто славна!
За трима души. Те се върнали от път...
Кой знае откъде... И сварили да спят
жените си, но не сами, а с други...

МАРО

Скрити?

Да, развален морал! Такива ни са дните!

ДЪО КОСЕ

Жени! Изменници!

ТРИБУЛЕ *(на Дьо Косе)*
Внимавайте!

ДЪО КОСЕ
Защо?

ТРИБУЛЕ
Пазете се!

ДЪО КОСЕ
Защо?

ТРИБУЛЕ
Че виждам нещо, то
на вашето ухо, Косе, виси удобно.

ДЪО КОСЕ
Какво? Какво?

ТРИБУЛЕ *(с открит подигравка)*
Едно събитие подобно!

ДЪО КОСЕ *(заканва му се, гневно)*
Хм!

ТРИБУЛЕ
Вижте този звяр забавен срещу мен!
Издава рев такъв, щом той е разярен!

(Подражава гласа на Косе.)

Хм!

Общ смях. Влиза Придворен от свитата на кралицата.

ДЪО ПИЕН
Водрагон, кажи!

ПРИДВОРНИЯТ
Кралицата нарежда
да викна краля ни. По спешност е, изглежда.

Дьо Пиен му прави знак, че е невъзможно. Придворният настоява.

Нали мадам Брезе я няма, господа?

ДЪО ПИЕН (*нетърпеливо*)
Той спи.

ПРИДВОРНИЯТ
Че преди миг във вашата среда
бе той.

ДЪО ПИЕН (*все по-разгневен, прави знаци на Придворния, които той не разбира и които Трибуле внимателно наблюдава*)
На лов е.

ПРИДВОРНИЯТ
Как? Нима той сам замина,
без ни един кучкар? Та ловната дружина
е тук.

ДЪО ПИЕН (*настрана*)
О, дявол!

(В очите на Придворния, гневно.)

Той не иска никой друг
да вижда днес, сеньор! Това е.

ТРИБУЛЕ (*внезапно с гръмък глас*)

Тя е тук!

Да, с краля е!

Придворните са поразени.

ДЪО ГОРД

Какво му става? Той бълнува?

Тя!?

ТРИБУЛЕ

Знаете коя всъщност ме вълнува.

Да. Проста работа: „Върви си у дома!“

Но вие тук — Косе, Пиен и Сатана,

Брион, Монморанси, не вдигнахте ли снощи

от моя дом една жена? Мълчите още?

Сеньор Дьо Пардаян, там бяхте през нощта!

Ще си я върна аз отново! Тук е тя!

ДЪО ПИЕН (*смее се*)

С любовницата си загубил и ума си.

Търси я другаде!

ТРИБУЛЕ (*настръхнал*)

Аз търся дъщеря си!

ВСИЧКИ

О, дъщеря!

Общо изумление.

ТРИБУЛЕ (*скръства ръце на гърдите си*)

Да-да! И никак не съм луд!

Мълчите? Смейте се! Или не може шут

да бъде и баща на дъщеря любима?

И господар, и вълк семейство също има!

Защо да нямам аз? Но стига! Без слова!

(Със страшен глас.)

Шегувате се, знам. Но свършвайте с това!
Аз искам своето дете! Ах, как беснеят,
шушукат си за туй и даже ми се смеят.
Но плюя върху тях... Как тържествуват те!
Сеньори, търся тук аз своето дете!

(Спуска се към вратата.)

О, там е!

Всички придворни застават пред вратата и му преграждат пътя.

МАРО

Лудостта към ярост го отнася.

Трибуле *(отстъпва, в отчаяние)*
Придворни! Сатани! Ах, прокълнатата раса!
Отнели са ми те детето! Мойта чест!
В очите им една жена е нищо днес!
Щом кралят ни е крал, приел живот развратен,
с готовност и без жал сеньорът непохватен
жена си би му дал... Девича чест? О, не!
Това е празен лукс, ненужен тук поне.
Жената е имот — имение по-точно,
която плаща дан на краля, и то срочно.
Принася полза тя — като внезапен дъжд,
и даже орден е върху врата на мъж,
цял куп блага, растящ минута след минута...

(Гледа ги право в очите.)

Кон между вас сега би казал — лъже шута?
Нали е истина? Да, всеки тук без жал

(минава от един на друг)

веднага би продал, ако не е продал,
за име и за пост, за титла благородна

(на Дьо Брион)

жена си!

(На Дьо Горд.)

Ти — сестра!

(На младия Дьо Пардаян.)

А ти — и майка родна!

ЕДИН ОТ ПАЖОВЕТЕ *(налива си чаша вино, пие, напявайки)*
Бурбон, видял Марсилия,
попитал своя стан:
— Къде да търсим милия...

ТРИБУЛЕ *(обръща се)*
Да знам какво дрънчиш — в нахалната уста
ще счупя чашата ведно със песента.

(Към всички.)

Кой би повярвал? О, испанските херцози —
Вермандоа, на Карл Велики внук, и този,

Брион, внук на херцог Милански, Пардаян,
след тях един Пиен, един Горд-Симиан,
един Монморанси, все имена могъщи,
детето да крадат на клет човек от къщи.
Не подобава туй на родове-слънца!
Зад тези гербове — най-низките сърца!
Не сте от тях! Не сте! Сред свирки и скандали
с придворните слуги са майките ви спали!
От тази смес сте. Да!

ДЪО ГОРД

Ей, шут!

ТРИБУЛЕ

И колко днес
ви даде този крал — да купи мойта чест?
Плати ли ви, кажете!

(Скубе косите си.)

Аз имам нея само.
И ако исках — тя е млада, пречка няма, —
той би платил на мен.

(Оглежда всички.)

Или пък този крал
си е въобразил, че нещо би ми дал?
Но може ли и мен да стори благороден?
И строен, и красив, на другите подобен?
Ад! Всичко той ми взе! И вашата игра
как подло се скрои, как гнусно разигра?
Мерзавци! Подлеци! Безсъвестни бандити!
Злодеи и крадци! Убийци на жените!
Сеньори! Искам си момичето. За мен
е нужно! Още ли ще го държите в плен?

О! Вижте таз ръка — тя не е знаменита,
ръка на прост човек, селяк, с бразди покрита.
За веселяци тя съвсем не е беда,
тя няма шпага, но е с нокти, господата!
Предълго чаках аз! Детето ми е нужно!
Ей, отворете ми вратата!

(Отново се спуска разярен към вратата, препречена сега от всички придворни. Бори се известно време, след това отива на авансцената и пада на колене запъхтян, останал без сили.)

Всички дружно
срещу един! Добре!

(Облян в сълзи.)

Аз моля насълзен.

(Към Маро.)

Маро, ти неведнъж си се шегувал с мен.
И ако си с душа и мислене свободно
и под ливреята таиш сърце народно,
кажи, къде е тя? О, тя е тук, нали?
Не можем ли със теб — спокойно помисли! —
да бъдем срещу тях единни, като братя?
Та само ти си тук единствен с ум в главата.
Мой мил Маро! Мълчиш...

(Пълзи на колене към придворните.)

Пълзя... Дори така
аз моля прошка днес в самите ви крака.
Не съм добре... Над мен се съжалете вие!
Понесъл бих друг път аз ваште дяволии.

Но често случва се — поискам да вървя
и нещо ме скове. Мълчал съм за това.
Да. Често лоши дни човек в живота има.
Аз бях придворен шут от не една година.
За милост моля! Аз съм гърбав и болнав.
Играчката си тъй не счупвайте със гняв.
На този Трибуле се смяхте дни и ноци.
Наистина не знам какво да кажа още...
О, мойта дъщеря върнете! Тук е тя.
Не я ли криете зад кралската врата?
Съкровището ми! Добри сеньори! Моля!
Какво да правя аз без нея? Нямам воля.
И моята съдба е вече черен ад.
Единствен дар бе тя за мен на тоя свят!

Всички продължават да мълчат.

(Той се изправя в отчаяние.)

Мълчание и смях! Това сте всъщност вие.
С наслада гледате как клетникът се бие
в гърдите, скубейки коси обезумял.
Една нощ още, и съвсем бих побелял!

Вратата на кралската спалня се отваря внезапно. Оттам излиза Бланш, обезумяла, с помрачен поглед; дрехите ѝ са в безпорядък; с отчаян вид се хвърля в обятията на баща си.

БЛАНШ
Ах! Татко!

ТРИБУЛЕ *(притиска я в обятията си)*
Дъще! О, детето ми! Да, то е!
Ах, господо!

(Задушен от ридание и нервен смях.)

Това бе всъщност всичко мое!
Без нея моя дом е в траур. Ангел скъп!
Сеньори, мисля си, в една такава скръб
за тези стонове аз имам основание!
Това дете, това тъй прелестно създание!
Погледнеш ли го ти, и ставаш по-добър!
Не се изгубва то без викове до смърт!

(На Блани.)

От нищо не се бой. Туй бе шега, ей богу!
Да се посмеят... Да, изплашиха те много!
Видяха моята любов към теб, дете,
и по-нататък, знам, ще ни оставят те.

(Към придворните.)

Нали?

(На Блани, прегръща я.)

Щастлив съм аз, че виждам теб отново.
Сърцето ми трепти, щастлив съм, честно слово,
уж плачех, а сега и смях ми идва чак.
Изгубих те за миг, за да те срещна пак.

(Гледа я с безпокойство.)

Ти плачеш? Но защо?

БЛАНШ *(скрива в длани почервенялото си и разплакано лице)*

О, боже, как сме клети!

Срам!

ТРИБУЛЕ
Нещо каза ли?

БЛАНШ (*скрива лицето си на гърдите му*)
Не мога пред мъжете!
На вас бих казала...

ТРИБУЛЕ (*треперещ от гняв, се обръща към кралската врата*)
И нея! Ах, циник!

БЛАНШ (*пада с ридание в нозете му*)
Да бъда само с вас...

ТРИБУЛЕ (*прави три крачки и прогонва с жест озадачените придворни*)

Навън! Ако след миг
и кралят мине тук — о, нека се опита!...

(На Дьо Вермандоа.)

Кажете му, нали сте в неговата свита,
да не минава той насам, че аз съм тук!

ДЪО ПИЕН
Побъркан шут! Не съм видял подобен друг.

ДЪО ГОРД (*прави му знак да излязат*)
На луди и деца не се и възразява.
И даже трябва те да се щадят!

Излизат.

ТРИБУЛЕ (*сяда във фотьойла на Краля и повдига дъщеря си от пода; с мрачен и спокоен глас*)

Разправяй!

За всичко ми кажи!

(Обръща се и като вижда, че Дьо Косе е останал, надига се и му посочва вратата.)

Не ме ли чухте там?

ДЪО КОСЕ *(отдръпва се, покорен от властния тон на шута)*
Нахални шутове! От нищо нямам срам!

(Излиза.)

СЦЕНА ЧЕТВЪРТА

Трибуле, Бланш.

ТРИБУЛЕ (*мрачно*)
Е, говори сега!

БЛАНШ (*с наведени очи, прекъсвана от ридания*)
Той влезе вчера тайно
вкъщи... Боже мой! Срамувам се безкрайно!

(Плаче, закрива с ръце лицето си.)

Трибуле я притиска в обятията си и изтрива лицето ѝ с нежност.

Отдавна... Трябваше това да ви предам.
Той ме следеше...

(Прекъсва пак.)

Не, не трябваше оттам,
от по-далече аз ще трябва да подхвана.
Не ми говореше... Но идваше във храма.

ТРИБУЛЕ
Да! Кралят!

БЛАНШ (*продължава*)
Моя стол помръдваше тогаз,
минавайки край мен, за да го видя аз.

(Гласът ѝ все повече отслабва.)

Той вчера вкъщи бе се вмъкнал... Как — не зная.

ТРИБУЛЕ

Достатъчно! Не ми разказвай ти до края.
Отгатвам всичко аз!

(Става.)

О, скръб, какво било:
решил да заклея ми той твоето чело.
И с дъх е осквернил край тебе светлината.
На твоя чист венец откъснал е листата.
О, Бланш! Убежище на моята душа.
Ден, който тихичко ме буди след нощта.
Душа, на моята душа крила дарила.
Воал, над моя срам разгърнал чиста свила.
Подслон на прокълнат, от всички поразен.
Мил ангел, който бог забравил бе при мен.
Небе! Пропадна тя, той в тази кал я вкара.
А беше символ свят на мойта светла вяра!
Какво ще стане с мен след удара жесток?
В двореца, завладян от не един порок,
аз виждах често в мен и въвн от мен цинизъм,
прелюбодейство, зло, коварство и садизъм...
А твойта чистота преди утеха бе
за моите очи под щедрото небе.
Бях свикнал и приел съдбата си жестока,
сълзите, низостта досадна и дълбока,
болезнената чест в разбитото сърце,
презрителния смях към моето лице.
Да, всичко туй, дори смехът да се приложи,
за мен приемах аз, но не за нея, боже!
Пропаднал, исках аз за нея чист живот,
че нужен бе олтар до моя ешафод!
Олтарът е разбит! Плачи, дете сломено!

Накарах те сега да бърбриш прекалено.
Нали? Сега плачи! Тъй част от горестта
с моминските сълзи изтича без следа.
В сърцето ми прелей скръбта си до забрава.

(Размишлява.)

Бланш, чуй: щом свърша туй, което ми остава,
напускаме Париж... Измъкна ли се аз!

(Отново се замисля.)

Но този ден дали ще е обрат за нас?

(Привдига се, с гняв.)

Проклятие! Нима бих могъл да открия,
че този луд дворец от страст и бъркотия,
не на една жена честта унищожил,
промъкнал се през туй, що бог е забранил,
премахвайки едно чрез друго престъпление,
опръскал всичко с кръв и кал без угризение,
ще стигне чак до теб, която криех с дни —
пречистото чело със кал да опетни!

(Обръща се към стаята на Краля.)

А теб, крал Франсоа, за твойта горделивост
да те препъне бог — да нямаш устойчивост.
Да хлътнеш в някой гроб, отворен в твоя чест.

БЛАНШ *(вдига очи към небето, настрана)*
Не слушай, господи! Обичам го и днес!

Шум от стъпки в дъното. Във външната галерия се появява шествие от войници и придворни начело с Дьо Пиен.

ДЪО ПИЕН (*вика*)

Ей, Моншеню, вдигни решетката на входа.

Сеньор Сен Валие в Бастилията вода!

Войниците преминават по двама в дъното на сцената. Обкръженият от тях Дьо Сен Валие минавайки край вратата, спира и се обръща към стаята на Краля.

ДЪО СЕН ВАЛИЕ (*с гръмък глас*)

Понеже срам търпях от този крал навред,

а и до днес дори спасителен ответ

на клетвите ми зли светът не е изпратил —

ни гръм в небето, ни десница на приятел,

не се надявам! Той ще властва и блести!

ТРИБУЛЕ (*повдига глава, гледа го в лицето*)

Грешите, графе! Друг за вас ще отмъсти!

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

БЛАНШ

Пустинен пясъчен бряг край Сена, под „Сен Жермен“. Вдясно — мръсна къщурка, бедно наредена, с груби глинени съдове и дъбови скамейки. На горния етаж таванско помещение, където през прозореца се вижда прост одър. Пред зрителя се открива цялата вътрешност на дома — маса, камина и стръмна стълба, която води на тавана. На стената, отдясно, има врата, която се отваря навътре. Стената е грубо иззидана, с пукнатини и процеци, през които спокойно може да се види какво става вътре. На вратата тайно прозорче, закрито с решетка. Вратата отвън има навес и над него табелка на странноприемница. Останалата част на сцената се заема от равния песъчлив бряг. Отляво — стар полуразрушен парапет, под който тече Сена. В парапета е зазидана подпора на камбана. В дъното, оттатък реката, е Везинетската гора. Отдясно един завой подчертава хълма с градчето Сен Жермен и замъка в далечината.

СЦЕНА ПЪРВА

Трибуле и Блани — навън. Салтабадил — вътре. По време на тази сцена Трибуле има неспокоен и загрижен вид на човек, който се страхува, че ще му попречат, че ще го забележат и заварят неподготвен. Той често се оглежда встрани, но по-често поглежда към къщурката. Салтабадил седи до една маса в странноприемницата и си лъска колана, без да вижда какво става наоколо му.

ТРИБУЛЕ

Обичаш ли го?

БЛАНШ

Да.

ТРИБУЛЕ

А те оставих аз
да изцериш сама безумната си страст

БЛАНШ

Обичам го.

ТРИБУЛЕ

Защо? Сърце моминско, бедно!
Кажки причината!

БЛАНШ

Не зная.

ТРИБУЛЕ

Извънредно
съм изненадан!

БЛАНШ

Не. Та именно затуй
го обожавам аз. Но, скъпи татко, чуй!

Намират се мъже — живота ви спасяват,
за завист други пък с парите си ви правят,
а нямат обич... Той ме потопа във срам,
но го обичам аз! Защо — сама не знам.
И ако трябва — о, страстта ми е огромна! —
макар че всичко днес така жестоко помня:
той — тъй жесток към мен, а вие — мил баща
за него и за вас приела бих смъртта!

ТРИБУЛЕ
Прощавам ти, дете!

БЛАНШ
Той много ме обича!

ТРИБУЛЕ
Не! Глупава!

БЛАНШ
Да, да. И даже ми се врича.
И каза всичко туй с решително лице,
така че завладя той моето сърце.
А за една жена той има взор безценен!
Блестящ и храбър крал!

ТРИБУЛЕ (*избухва*)
Безчестник неизменен!
Но няма да дрънчи — дори и съгрешил! —
че безнаказано е мене огорчил.

БЛАНШ
Простихте му, нали?

ТРИБУЛЕ
Ха! И това остава!
Изчаквах времето, та клопка да направя.

БЛАНШ

От месец може би — туй казвам с трепет скрит —
той и на вас е мил?

ТРИБУЛЕ

Не. Аз си давах вид.

(С гняв.)

Ще отмъстя за теб!

БЛАНШ *(събира дланите си, умолително)*

Ах, моля за пощада!

ТРИБУЛЕ

Би ли почувствала в сърцето гняв, досада,
ако те лъже?

БЛАНШ

Той? Не, чужд е на лъжи.

ТРИБУЛЕ

А видиш ли това с очите си — кажи,
ще продължаваш ли да го обичаш още?

БЛАНШ

Не знам. Но, татко, той ме обожава. Снощи
ми каза пак...

ТРИБУЛЕ *(тъжно)*

Кога?

БЛАНШ

Но снощи вечер... Да!

ТРИБУЛЕ

Виж, ако можеш тук да видиш през зида.

(Посочва на Блани една от пукнатините в стената, тя гледа.)

БЛАНШ *(тихо)*

Един човек...

ТРИБУЛЕ *(също снишава глас)*

Постой!

Кралят, облечен като прост офицер, се появява в долното помещение на странноприемницата. Той влиза през малка врата, която вероятно извежда в някаква съседна стая.

БЛАНШ *(трепереща)*

О, татко! Бих умряла!

(По време на следващата сцена тя стои прилепена до пукнатината в стената. Гледа и слуша всичко, което става вътре, безучастна към останалото. Понякога я обхващат нервни тръпки.)

СЦЕНА ВТОРА

Същите, Кралят, после Магелона. Кралят удря Салтабадил по рамото. Той се обръща, прекъсвайки работата си.

КРАЛЯТ

Дай две неща.

САЛТАБАДИЛ

Какво?

КРАЛЯТ

Сестра си и бокала.

ТРИБУЛЕ (*отвън*)

Виж нравите му ти. Да, кралят през нощта
се вмъква често с риск в съмнителни места.

И губи ум и чест, щом вино му налива
във някой прост бордей кръчмарка похотлива.

КРАЛЯТ (*в странноприемницата, пее*)

Не вярвай на жената,

тя бързо се отмята.

Ветрецът с нея май

като с перце играй!

Салтабадил мълком донася от съседната стая бутилка и чаша и ги поставя на масата. След това два пъти чука по тавана с дръжката на дългата си шпага. При този сигнал едно хубаво младо момиче, облечено като циганка, пъргаво и засмяно слиза по стълбата. Още с неговата поява Кралят иска да го прегърне, но момичето му се измъква.

КРАЛЯТ (*на Салтабадил, който отново усърдно лъска своя кожен колан*)

Приятелю, щом ти целиш лъскавина,

колана си лъсни отвън, на хладина.

САЛТАБАДИЛ
Разбирам.

Салтабадил става, неловко се покланя на Краля и излиза, като затваря вратата. Забелязва Трибуле, отива при него с тайнствен вид. Докато те си разменят няколко думи, момичето флиртува с Краля. Блани ги наблюдава с ужас.

САЛТАБАДИЛ (*сочи с пръст към къщата, тихо*)
Той е там. Дойде ни във ръцете.
Е, да умре или...

ТРИБУЛЕ

След малко се върнете!

(Дава му знак да се отдалечи.)

Салтабадил изчезва с бавни стъпки зад стария парпет. В това време Кралят любезничи с циганката, а тя, смеейки се, го отблъсква.

МАГЕЛОНА (*която Кралят се опитва да прегърне*)
Недей!

КРАЛЯТ

Добре. Че щом те приласкал за миг,
Ти даже ме наби. „Недей“ е светъл вик.
„Недей“ е цял успех. Защо се теглиш още?
Да поговорим!

Циганката се приближава.

На, от осем дни и ноци,
откакто те видях във стария хотел —
кой? — мисля, Трибуле ме беше там завел, —
за теб мечтая аз, дори те обожавам!
Обичам само теб!

МАГЕЛОНА (*смее се*)

И други! Не забравям!
Изглеждаш ми човек с разпуснатата душа!

КРАЛЯТ (*също развеселен*)

Да, вече с не една жена до днес греша.
Чудовище съм аз!

МАГЕЛОНА

Глупак!

КРАЛЯТ

Кълна се в бога!

И на, домъкна ме тук, в своята бърлога.
Сервира ми храна с ужасен вкус и цвят,
вино, което сам приготвя твоят брат.
О, този зъл грозник! Дори се осмелява
и мутрата си с теб наравно да представя.
Но карай! Искам тук да пренощувам аз.

МАГЕЛОНА (*настрана*)

Потръгна вече...

(На Краля, който пак посяга да я прегърне.)

Не!

КРАЛЯТ

Какъв е този бяс!

МАГЕЛОНА

Бъдете мъдър!

КРАЛЯТ

Но и мъдростта е кратка!
Да се обичаме, да си похапнем сладко.

Не само аз, така е казал Соломон.

МАГЕЛОНА

Ти киснеш в механи. Не стъпваш пред амвон.

КРАЛЯТ (*с протегнати ръце*)

Но... чуй ме!

МАГЕЛОНА (*изплъзва се*)

Утре! Не!

КРАЛЯТ

Ей, ти какво говориш?

Ще блъсна масата, ако това повториш.

Красавица не би отвърнала така.

МАГЕЛОНА (*внезапно се укротява и сяда весело на масата до Краля*)

Добре! Да се сдобрим.

КРАЛЯТ (*взима ръката ѝ*)

Най-нежната ръка!

Плесница бих желал от нея вместо ласка

от друга. О, не съм свещеник с хитра маска!

МАГЕЛОНА (*с доволен вид*)

Присмивате се?

КРАЛЯТ

Не!

МАГЕЛОНА

Но аз съм грозна.

КРАЛЯТ

Не!

Блестиш с божествен чар — признай това поне.

Горя! Не знаеш ли, кралице на бандити,
че капитаните се влюбват до ушите?
Че щом красавица ни вземе за любим,
като руснаците в любовен жар пламтим.

МАГЕЛОНА

Това е някъде прочетено във книга.

КРАЛЯТ (*настрана*)

Не знам.

(*Високо.*)

Целувка!

МАГЕЛОНА

О, напили сте се! Стига!

КРАЛЯТ (*с усмивка*)

От страст!

МАГЕЛОНА

С шегите си ме вземате на смях.
Безгрижният сеньор е много весел?

КРАЛЯТ

Ах!

(*Целува я.*)

МАГЕЛОНА

Е, стига де!

КРАЛЯТ

За теб се женя!

МАГЕЛОНА (*смее се*)

Предложение?

КРАЛЯТ

Момиче за любов, за лудо възхищение!

(Взема я на коленете си и ѝ говори съвсем тихо.)

Тя се смее превзето. Бланш не може да понася повече това. Обръща се, бледа и трепереща, към неподвижния Трибуле.

ТРИБУЛЕ (*отначало я гледа мълчаливо*)

Да отмъстим, дете! Какво ще кажеш ти?

БЛАНШ (*с мъка изговаря думите, едва чуто*)

Неблагодарник! Ах, сърцето ми тупти!

Но той е без душа! О, как изневерява!

Най-страшно е, че той на нея туй разправя,

което и на мен шептя очи в очи.

(Скланя глава върху гърдите на баща си.)

Тя няма срам! И тъй е нагла!

ТРИБУЛЕ (*мрачен, с глух глас*)

Не плачи!

Мълчи! И остави да отмъстя!

БЛАНШ (*сломена*)

Правете

каквото искате.

ТРИБУЛЕ (*с дива радост*)

Благодаря!

БЛАНШ

О, спрете!

Какво замисляте?

ТРИБУЛЕ (*възбудено*)

Аз всичко съм стъкмил.

Не ме възпирай ти! Че бих се задушил!
Иди у нас. Вземи каквато искаш сума.
И мъжко облекло. И никому — ни дума.
Вземи и кон. Тръгни за град Еврьо. Аз сам
ще дойда вдругиден да те намеря там.
Уших ти облекло. В сандъка до портрета
на майка ти е то. Послушай ми съвета!
Във къщи твоя кон е оседлан. Върви!
Не се завръщай, с туй шега не си прави!
Ще стане нещо тук ужасно и тревожно.
Върви!

БЛАНШ (*скована от страх*)

Елате с мен, мой татко!

ТРИБУЛЕ

Невъзможно.

(Прегръща я и ѝ дава знак да тръгне.)

БЛАНШ

Треперя!

ТРИБУЛЕ

Вдругиден!

(Прегръща я отново.)

Блани се оттегля с несигурни крачки.

Аз нямам друг съвет!

През тази и следващата сцена в долното помещение продължава любовната игра между Краля и Магелона, които тихо си говорят и се смеят. Когато Блани се отдалечава, Трибуле отива до парапета и прави знак. Салтабадил се появява отново. Свечерява се.

СЦЕНА ТРЕТА

Трибуле, Салтабадил — отвън. Магелона, Кралят — в къщата.

ТРИБУЛЕ (*който брои злато пред Салтабадил*)
Ти дваисет пожела. Дръж десет по-напред.

(Спира в момента, когато му ги подава.)

Той тук ли ще преспи?

САЛТАБАДИЛ (*преди да отговори, оглежда небето*)
И облак се задава.

ТРИБУЛЕ (*настрана*)
Той в Лувър за спане не всякога остава.

САЛТАБАДИЛ
Та само подир час ще заплющи дъждът.
Сестра ми и дъжда във къщи ще го спрат.

ТРИБУЛЕ
В дванайсет идвам.

САЛТАБАДИЛ
Туй излишен труд е само.
Аз мога в Сена сам да потопя трупа му.

ТРИБУЛЕ
Това ще сторя аз.

САЛТАБАДИЛ
Щом тъй сте пожелал.
Ще ви го дам, добре зашит в чувал.

ТРИБУЛЕ (*дава му парите*)
Останалата част в дванайсет. Ще съм точен.

САЛТАБАДИЛ
А как се казваше младежът междувпрочем?

ТРИБУЛЕ
Младежът? А за мен не питаш? Знай тогаз:
той — Престъпление, Непримириност — аз.

(Излиза.)

СЦЕНА ЧЕТВЪРТА

Същите, без Трибуле.

*Салтабадил, останал сам, оглежда небето, по което се трупат облаци. Вече е почти ноц.
Проблясват светкавици.*

САЛТАБАДИЛ

Да, бурята расте. Градът съвсем тъмнее.
Но тъй е по-добре! Брегът ще запустее.

(Замислено.)

Помисля ли за туй, не знам дали съм прав,
но никой мой клиент не е напълно здрав.
Не ме е грижа. Ха, не искам и да зная.

(Оглежда небето и поклаща глава.)

През това време Кралят весело се закача с Магелона.

КРАЛЯТ *(опитва се да обгърне талията ѝ)*
Момиче!

МАГЕЛОНА *(изплъзва се)*
Стойте!

КРАЛЯТ

О! Че дръпната е тая!

МАГЕЛОНА *(нее)*
Никой цвят, в април цъфтял,
вино в буре не е дал.

КРАЛЯТ

О, рамене! Ръце! Какво телосложение!
Мил враг, на Юпитер пленително творение!
Защо, Венера, щом тъй бог те е създал,
във твоята плът сърце на турчин ти е дал?

МАГЕЛОНА

Тра-ла-ла-ла-ла-ла!

(Отблъсква отново Краля.)

Не! Брат ми...

Влиза Салтабадил и затваря вратата след себе си.

КРАЛЯТ

Нека види.

Чува се далечен гръмотевичен тътен.

МАГЕЛОНА

Гърми.

САЛТАБАДИЛ

Чудесен дъжд ще плисне. Ето, иде!

КРАЛЯТ *(удря Салтабадил по рамото)*

Да си вали. Та аз прекрасно бих поспал
във твоята стая тук.

МАГЕЛОНА *(иронично)*

Щом тъй сте пожелал.

Преструва се на крал! Но близките ви може
да се тревожат!

Салтабадил я дърпа за ръката, като ѝ прави знаци.

КРАЛЯТ

Не. Аз нямам никой. Боже!
Ни баба, ни дете.

САЛТАБАДИЛ (*настрана*)
Чудесно!

Дъждът започва да пада на едри капки. Тъмна нощ.

КРАЛЯТ (*на Салтабадил*)

Ти ще спиш
в конюшната или където щеш. Сам виж.

САЛТАБАДИЛ (*покланя се*)
Мерси!

МАГЕЛОНА (*запалва лампа, на Краля, тихо и много бързо*)
Върви си!

КРАЛЯТ (*смее се гръмко*)

Не. Брей, дявол да го вземе,
не пъдят и поет дори в такова време!

(Отправя се към прозореца и гледа.)

САЛТАБАДИЛ (*показва на Магелона златото, говори ѝ тихо*)

Но остави го де! На, двайсет аз съм взел.
И десет в полунощ ще взема.

(Към Краля, учтиво.)

Бих завел

във мойта стаичка да легне господаря.

КРАЛЯТ (*смее се*)

Там сигурно човек през юли цял изгаря,
в декември мръзне...

САЛТАБАДИЛ

Сам ще видите насън.

КРАЛЯТ

Да видим стаята.

Салтабадил взема лампата. Кралят, смейки се прошепва нещо на ухото на Магелона. После двамата се изкачват по стълбата, която води към горния етаж. Салтабадил върви напред.

МАГЕЛОНА (*останала сама*)

Горкият!

(Отива до един прозорец.)

Мрак е вън!

(В пролуката на таванското помещение се виждат Салтабадил и Кралят.)

САЛТАБАДИЛ (*на Краля*)

Стол, масичка, легло. Дано ви бъде сгодно.

КРАЛЯТ

Тук колко стъпки са?

(Разглежда последователно леглото, масата и стола.)

Шест... девет... Превъзходно!

Но твойта мебел е на Маринян била^[1].

Съвсем е куца.

(Приближава се до прозореца, който е с изпочупени стъкла.)

Ни прозорец, ни стъкла.
Спиш на открито. Туй е твърде прекалено,
приемаш вятъра и честно, и почтено.

(На Салтабадил, който в това време запалва нощната лампа на масата.)

Е!

САЛТАБАДИЛ
Да ви пази бог!

(Излиза и се чува как слиза бавно по стълбите.)

КРАЛЯТ *(сам, разкопчава кожения си колан с презрамник)*
Ах, как съм уморен!
Да спя, в очакване на нов, по-хубав ден.

(Поставя на стола шапката и шпагата си, сваля ботушите си и се изтяга върху леглото.)

О, Магелона! Тъй ми освежи душата!

(Става.)

Надявам се, че той не е подпрял вратата.
Добре.

Отново ляга. След миг го виждаме заспал дълбоко на одъра. През това време Салтабадил и Магелона се намират в долното помещение. Бурята е почнала. Тя сипе от небето дъжд и светкавици. Всеки миг се чуват нови гръмотевични тълъени. Магелона седи близо до масата с ръкоделие в ръце. Нейният брат със замислен вид допива бутилката, оставена от Краля. И двамата мълчат известно време, като че ли са заети с важни мисли.

МАГЕЛОНА (*въздиша*)
Чудесен е!

САЛТАБАДИЛ
Разбира се, най-драг,
двайсет екю сега ми носи в джоба...

МАГЕЛОНА

Как?

САЛТАБАДИЛ
Двайсет екю.

МАГЕЛОНА
Но той по-скъп е.

САЛТАБАДИЛ
Кукло! Бягай
да видиш спи ли той! И дали няма шпага.
Вземи я.

Магелона се подчинява. Бурята вилнее. В дълбочината на сцената се появява Блани, облечена в мъжки костюм за езда, с ботуши и шпори. Цялата е в черно. Тя бавно се приближава до къщурката. През това време Салтабадил пие, а Магелона с лампа в ръката разглежда внимателно заспалия Крал.

МАГЕЛОНА (*със сълзи в очите*)
Бедният!

(Взема шпагата му.)

Заспал. А тъй е млад!

(Слиза долу и подава шпагата на своя брат.)

---

[1] Но твойта мебел е на Маринян била. — Вж. бел. 25. ↑

СЦЕНА ПЕТА

Кралят — спи на тавана; Салтабадил и Магелона — в долното помещение; Бланш — отвън.

БЛАНШ *(бавно пристъпва в тъмнината, озарена от светкавиците. Непрекъснато гърми.)*

Ужасно нещо! Ах! Завива ми се свят!
Решил е да преспи във тази къща низка.
О, този страшен миг усещам все по-близко!
Простете, татко! Тук сега ви няма вас.
Ах, чувствам цялата как тръпна просто аз.
Но как ще издържа?

(Приближава се към къщата.)

Какво ще стане тука?

И как ще свърши туй? Доскоро бях неука,
не знаех бъдното, ни мъките в света,
живеех бедна аз, на скрито, сред цветя,
но хвърлена завчас в беди несправедливи —
аз виждам в срутини и чест, и дни щастливи!
Нима и любовта, трептяла в светлини,
оставя най-подир печални срутини?
И пепел след такъв голям пожар в сърцата...
Разлюбил ме е той!

(Горчиво плаче, след това повдига главата си.)

Не чух ли аз самата
сред мислите си шум? Над мене изтрещя.
Гърмеше, мисля... Ах, ужасна е нощта!
Отчаяна жена какво ли не решава!
А тъй страхлива бях...

(Забелязва светлината в къщата.)

Но тук какво ли става?

(Приближава се, после отстъпва.)

Дано, докато в страх стоя пред този праг,
не бъде някой тук убит сред тоя мрак...

Магелона и Салтабадил възобновяват разговора си в ниското помещение.

САЛТАБАДИЛ

Ех, време!

МАГЕЛОНА

Дъжд и гръм.

САЛТАБАДИЛ

И на небето значи
не са съвсем добре: един крещи, друг плаче.

БЛАНШ

О, татко, знаеш ли къде съм във нощта?

МАГЕЛОНА

Братле!

БЛАНШ *(трепва)*

Говорят май.

(Отправя се, цялата треперееща, към къщата и се взира в цепнатината на стената.)

МАГЕЛОНА

Братленце, чуй!

САЛТАБАДИЛ

Е, та?

МАГЕЛОНА

Ти знаеш ли какво си мисля?

САЛТАБАДИЛ

Не.

МАГЕЛОНА

Аз питам.

САЛТАБАДИЛ

По дяволите!

МАГЕЛОНА

Той е млад и горд — възпитан.
Същински Аполон. Красив. По моя вкус.
И влюбен. Спи като невръстния Исус.
Не го убивай!

БЛАНШ (*която вижда и чува всичко, ужасена*)

Ах!

САЛТАБАДИЛ (*изважда от сандъка стар чувал и камък и
равнодушно подава чувала на Магелона*)

Я по-добре тогава
чувала закърпи.

МАГЕЛОНА

Защо?

САЛТАБАДИЛ

За да поставя
там Аполонът, щом навеки го приспя.
А с този камък пък ще потопим трупа.

МАГЕЛОНА
Но...

САЛТАБАДИЛ
Магелона, ти носа си в туй не тикай!

МАГЕЛОНА
Ако...

САЛТАБАДИЛ
... те слушам аз, не ще убием никой!
Заший го.

БЛАНШ
Но какви са те? Сестра и брат?
Та не надничам ли сега в самия ад?

МАГЕЛОНА (*започва да кърпи чувала*)
Да поговорим.

САЛТАБАДИЛ
Е?

МАГЕЛОНА
Защо тъй яд те хвана
на този кавалер?

САЛТАБАДИЛ
Да мразя капитана?
Цена военните. Нали от тях съм сам?

МАГЕЛОНА
Как? Да убиеш ти красавец с чин голям
заради гърбав, зъл, превит на „S“!

САЛТАБАДИЛ

Не крия,
от този гърбав взех пари, за да убия
един приятен мъж. Взех десет най-напред.
Ще взема още, щом чувала бъде в ред.
Ще го доставя. Край!

МАГЕЛОНА

Ти по-добре пречукай
онуй човече, щом с парите мине тука.
Все то.

БЛАНШ

Баща ми!

МАГЕЛОНА

Е, кажи, бъди открит!

САЛТАБАДИЛ

Ти, сестро, за какъв ме вземаш? За бандит?
Хм! Да убия аз клиент, заплащащ честно?

МАГЕЛОНА (*показва му вързоп дърва*)

Чувала натъпчи с дърва — и много лесно.
Той би го взел за труп.

САЛТАБАДИЛ

Как мислиш ти това?

Да вземе за човек един чувал с дърва?
Вързопът е корав и сух. И вцепенен е.
Той не е гъвкав.

БЛАНШ

Ах, дъждът така студен е!

МАГЕЛОНА

Смили се!

САЛТАБАДИЛ
Приказки!

МАГЕЛОНА
Братле!

САЛТАБАДИЛ
Недей крещя!
Той трябва да умре! Млъкни сега!

МАГЕЛОНА
Не ща!
Ще го разбудя аз.

БЛАНШ
Какво добро създание!

САЛТАБАДИЛ
А десетте екю?

МАГЕЛОНА
Да...

САЛТАБАДИЛ
Имай и съзнание!
Не се меси, дете!

МАГЕЛОНА
Не. Аз ще го спася.

Магелона застава решително пред стълбата, за да прегради пътя на брат си. Салтабадил, победен от нейната настойчивост, отива на авансцената, като че ли обмисля как да уреди всичко.

САЛТАБАДИЛ
Чуй, онзи в полунощ ще дойде на часа.
Ако до този час спре някой в тъмнината

и просто за подслон почука на вратата,
ще го убия аз и пъхна в тоз чувал
наместо твоя мил. Кой би това разбрал?
Клиента ни среднощ, зарадван най-горещо,
ще хвърли другия, без да открие нещо.
Туй бих могъл за теб да сторя аз.

МАГЕЛОНА

Мерси!

Кой дявол искаш тук да дойде да виси?

САЛТАБАДИЛ

Друг начин няма. Не!

МАГЕЛОНА

В подобен час! Разправяш!

БЛАНШ

О, господи! Защо така ме изкушаваш?
За него този праг сега да пресека?
Не! Тъй съм млада аз! Не ме влечи така!
Не!

Гърми се.

МАГЕЛОНА

Ако във този час спре някой под небето
навън — със кошница пренесла бих морето.

САЛТАБАДИЛ

Не спре ли някой тук — ще бъде мъртъв той!

БЛАНШ (*трепери*)

Да викна стража? Не! Спи всичко, боже мой!
И този би предал баща ми пък тогава.
Не искам да умра! Аз знам какво да правя!

Към своя скъп баща ще стана по-добра.
Как? На шестнадесет години да умра?
Под острата кама да бликне кръв гореща?
Ха!

Градският часовник избива веднъж.

САЛТАБАДИЛ

Сестро, чуй! Звъни часовникът отсреща!

Още два последователни удара.

Да, да. Дванадесет без четвърт. Никой друг
не вярвам до среднощ да се отбие тук.
Е, чува ли се шум? Не! Четвърт час остава.

(Слага крак на стълбата.)

Магелона, разплакана, го задържа.

МАГЕЛОНА

Почакай още!

БЛАНШ

Тя дори се насълзява!
Стоя, а бих могла да го спася в нощта!
Разлюбил ме е той. Остава ми... смъртта.
За него? Е, добре!

(Колебае се още.)

Все пак е тъй ужасно!

САЛТАБАДИЛ *(на Магелона)*

Но стига! Няма друг да дойде — то е ясно!

БЛАНШ

Поне да знаех как ще ме удари той!
Ако човек поне не страда! Боже мой,
но удрят ви в чело, в лице...

САЛТАБАДИЛ (*опитва се да се освободи от Магелона, която го възпира*)

Какво да правя?

Дали ще го смени друг някой дотогава?

БЛАНШ (*трепери от студ под дъжда*)
Замръзвам!

(*Отправя се към вратата.*)

Хайде! Да!

(*Отново се спира.*)

Не искам в този студ.

МАГЕЛОНА
Вън чукат.

САЛТАБАДИЛ
Покрива скрипти под вятър луд!

БЛАНШ (*почуква отново*)
Не! Чукат.

САЛТАБАДИЛ
Странно!

МАГЕЛОНА (*към Бланиш*)

Хей!

(На Салтабадил.)

Навънка момък чака.

БЛАНШ
Подслон за през нощта!

САЛТАБАДИЛ
Ще си поспи хлапака.

МАГЕЛОНА
Ще бъде дълга нощ...

БЛАНШ
Отваряйте!

САЛТАБАДИЛ
Потрай!

(На Магелона.)

Дай ножа бързо тук да го подостря. Дай!

Магелона му дава ножа. Салтабадил го точи в острието на един сърп.

БЛАНШ
Изострят ножа те. Небе, та аз ги чувам!

МАГЕЛОНА
Той чука върху гроб...

БЛАНШ
Ужасно се страхувам!

Как? Значи ще умра?

(Пада на колене.)

О, боже, в този час,
отивайки към теб, прощavam всички аз.
О, татко! Господи! Простете също краля,
когото и сега обичам аз и жаля.
И всички — дявола и този прокълнат,
причакващ ме със нож във своя тъмен свят.
Ще се пожертвам аз за тоз неблагоприятен!
И нека бъде той щастлив и лъчезарен —
да ме забрави мен, да дългоденства той!
За него аз сега умирам. Боже мой!

(Изправя се.)

Човекът е готов!

(Отива отново и чука на вратата.)

МАГЕЛОНА *(на Салтабадил)*
Досаждаш. Много стана.

САЛТАБАДИЛ *(пробва острието на ножа върху масата)*
Тук, зад вратата, аз във сянка ще заставам.

БЛАНШ
Аз чувам всичко. О!

Салтабадил застава зад вратата така, че влизащият да не го забележи, а в същото време да бъде достъпен за зрителя.

МАГЕЛОНА *(на Салтабадил)*
Ти дай ми знак оттам.

САЛТАБАДИЛ (*зад вратата, с нож в ръката*)
Отваряй!

МАГЕЛОНА (*отваря на Бланш*)
Влезте.

БЛАНШ (*настрана*)
Той ще ме измъчи, знам...

(*Отстъпва.*)

МАГЕЛОНА
Къде сте?

БЛАНШ (*с ужас, настрана*)
Двама са — и действат с общи сили.
Прости ми, господи! Прости ми, татко мили!

(*Влиза.*)

В момента, когато тя прекрачва прага, Салтабадил замахва с ножа. Завесата пада.

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ТРИБУЛЕ

Същият декор. Но когато завесата се вдигне, къщата на Салтабадил е напълно скрита за погледа на публиката. Вратата и прозорците са със спуснати капаци. В тях няма никаква светлина. Пълен мрак.

СЦЕНА ПЪРВА

Трибуле, сам, излиза бавно напред от дъното на сцената, прикрит с плащ. Дъждът е престанал. Нарядко блясват мълнии и се чува далечен тътен. Трибуле е потънал в дълбок размисъл, в очите му свети мрачна радост.

ТРИБУЛЕ

И тъй, ще отмъстя! Най-последно! Виждам края.
От месец чакам аз и дебна, и играя,
пролял сълзи от кръв, скрил своя собствен смут
под веселия смях и маската на шут.

(Разглежда внимателно една ниска врата в долната част на къщата.)

Вратата... Да държиш самото престъпление!
Оттам ще изнесат трупа му без съмнение.
Не е дошъл часът. Но аз дойдох в нощта.
Ще чакам, гледайки към ниската врата.
Да, точно тъй.

Гърми се.

Каква е странна тъмнината!
В небето ураган! Убийство на земята!
Тук аз съм тъй голям! Гневът ми при това
сега върви ведно на бога със гнева.
Убивам крал, превил кралете на земята,
разпръскващ със ръка мира или войната.
Той носи бремето на тоя свят велик.
Умре ли, всичко тук ще се огъне в миг.
Изтръгна ли оста — светът ще се раздруса
и моята ръка, създателка на труса,
Европа във сълзи ще потопа и тя

ще търси дълго в друг опора на света!
И ако утре бог рече от своя шатър:
— Земя, кой твой вулкан отвори своя кратер?
Кой твоя католик и твоя див осман
смуцава? Дория, Карл Пети, Сюлейман^[1]?
Кой Цезар, кой Исус, кой воин, кой предтеча
народите в света изпраща днес под меча?
Кой в своя луд каприз разтърсва те тъй зле?
Тогава в ужас тя ще каже: „Трибуле!“
О! Смей се, зъл смешник! Ти много се гордееш.
Със своята мъст на шут сега света люлееш!

*Сред последните гърмежи на бурята от кулата на далечен градски часовник бие полунощ.
Трибуле слуша.*

Среднощ!

(Тича към къщата и чука на вратата.)

ГЛАС ОТВЪТРЕ

Ей, кой е там?

ТРИБУЛЕ

Аз!

Долният капак на вратата се отваря сам.

(Приведен и задъхан.)

Бързо!

ГЛАСЪТ

Още не.

Салтабадил изпълзва през долния капак на вратата. Той тегли през този доста тесен отвор нещо тежко, дълъг денк, който е невъзможно да се различи в тъмнината. Никаква светлина — нито в ръката му, нито в къщата.

---

[1] *Кой твоя католик и твоя див осман смуцава? Дория, Карл Пети, Сюлейман? — Франсоа I водил ожесточени войни с Карл V за господство в Северна Италия. В хода на тези войни той се присъединил към Лигата, организирана против Хабсбургите от папа Климент VII и английския крал, а през 1535 г. сключил съюз срещу Карл V с турския султан Сюлейман Великолепни. Андреа Дория стоял начело на генуезкия флот по време на италианските войни на Франсоа I и отначало поддържал французите срещу миланския херцог; но когато Франсоа I отказал да даде на Генуа обещаното злато, Дория внезапно минал на страната на Карл V. ↑*

СЦЕНА ВТОРА

Трибуле, Салтабадил.

САЛТАБАДИЛ

Уф! Помогнете ми за крачка-две поне.

Трибуле, обзет от трескава радост, му помага да изнесе на авансцената един дълъг кафяв чувал, в който зрителят отгатва, че има труп.

Той е в чувала.

ТРИБУЛЕ

Дай да видя. Освети ни!

О, щастие!

САЛТАБАДИЛ

Не, не!

ТРИБУЛЕ

Кой мислиш, че ще мине?

САЛТАБАДИЛ

Надзор над просяци. Среднощен часовой.

Не, нямам светлина! Без шум! Парите брой!

ТРИБУЛЕ (*връчва му кесия*)

Дръж!

(Докато другият брой, разглежда проснатия земята чувал.)

И в омразата е имало наслада.

САЛТАБАДИЛ

Да ви помогна ли до речната ограда?

ТРИБУЛЕ

Аз сам.

САЛТАБАДИЛ

За двама ни по-бързо е все пак.

ТРИБУЛЕ

Към гроб ли го влечеш — не тегне никой враг.

САЛТАБАДИЛ

Не гроб — към Сена! Тъй да бъде! Ваша воля.

(Отива до парпета.)

Не там! Хвърлете го във по-дълбоко, моля.

(Показва му процеп, където парпетът е счупен.)

Ей тук! Побързайте! Сега на добър час!

(Влиза в къщата и заключва след себе си вратата.)

СЦЕНА ТРЕТА

ТРИБУЛЕ (*сам, внимателно се вглежда в чувала*)
Той! Мъртъв! Бих желал да го погледна аз.

(Опишва чувала.)

Все то... това е той! Усещам, че е краля,
Ей шпорите му тук, продупчващи чувала.
Да, той е.

(Изравя се и поставя крак върху чувала.)

Виж ни ти, о свят, в нощта замрял:
това е шут, а туй — останките на крал.
И то какъв крал! Пръв и сетен сред кралете.
Да-да, самият той. Сега ми е в нозете.
И Сена е за гроб, чувала — за саван.
Но кой извърши туй?

(Скръства ръце на гърдите си.)

Самият аз, пиян,
объркан, че успял е шутът крал да смаже.
Народите в зори не ще повярват даже.
О, бъдеще, какво ще кажеш? Удивен,
светът на този факт ще бъде дълго в плен!
Коя съдба сега тъй странно отстранява
това величие с непостижима слава?
Какво? Крал Франсоа, принц пламенен, висок,
съперникът на Карл Велики, крал и бог,
сроден със вечността, печелещ във войните,

със стъпка разлюлял отдън земя стените

(чуват се далечни гръмотевици),

той, който цяла нощ при Маринян^[1], напет,
батальоните придвижваше напред
и на разсъмване в ръката, с кръв обляна,
от трите шпаги къс от шпага му остана,
да, тази слава, крал на целия всемир,
как бързо, господи, изчезна най-подир!
Отнесен заедно с властта си знаменита,
със името, шума, с ласкателната свита.
Тъй както в бурна нощ отмъква изведнъж —
незнайно кой — дете под мълнии и дъжд.
Как? Дим е кралството, векът, средата знатна?
Той, който ставаше в зора сияйно златна —
угасна, без следа в простора отлетял,
като светкавица — проблеснал и изтлял!
И утре може би безпомощен вестител
ще сочи куп пари — по градове заскитал,
към всеки минавач ще вика с гръмък глас:
„Изчезна краля ни! И който между вас...“
Чудесно е това!

(След известно мълчание.)

О, дъще огорчена!
Наказан е! И ти си вече отмъстена!
О, имах нужда аз от неговата кръв!
И купих я с пари.

(Навежда се с ярост върху трупа.)

Ей, чуй! Злодей такъв!
По-скъпа от венец на крал е тя. Тъй мила!

И зло на никого тя не е причинила.
От мене ти я взе и върна у дома —
с нещастния й вид, с позора и срама.
Ти чуваш ли? Това е странно! Но признавам,
че аз се смея тук, че аз ти отмъщавам!
Преструвах се след туй, че съм забравил бил —
успокои се ти, че всичко съм простил,
че моя гняв е гняв беззъб — за два-три дена!
Не, в тази зла борба, помежду нас родена —
на силен и на слаб, — е слабият герой!
Той, който лижеше нозете ти, да, той
те тъпче тук.

(Навежда се все повече върху чувала.)

Кралю, с дворянска кръв отвека,
да, аз съм този шут, да, аз, получовека,
това животно, що наричаше ти пес!

(Удря трупа.)

Причината е в туй, че щом мъстим за чест —
най-мъртвото сърце пробужда се тогава!
И всеки слаб расте, и гърбав се изправя!
От ножницата роб гняв вади вместо плач.
И котка става звяр, и всеки шут — палач!

(Повдига се.)

Да чуеше поне как тук се подигравам —
без да се вдигне!

(Навежда се отново.)

Ей! От теб се отвращавам!
Иди в реката ти — там свършват твоите дни!
Водата виж дали достига Сен Дьони.

(Отново се изправя.)

Прости, крал Франсоа!

Хваща чувала за единия край и го влачи към водата. В момента, когато го поставя върху парапета, вратата на къщата се отваря предпазливо. Магелона излиза оттам, оглежда се обезпокоена наоколо, прави движение с ръка, подсказваща, че нищо не вижда, отново влиза и се появява след миг с Краля, на когото обяснява със знаци, че няма никой и може спокойно да си отиде. После се прибира, затваряйки вратата след себе си, и Кралят тръгва към дъното на сцената, накъдето му е посочила Магелона. Тъкмо в този момент Трибуле се готви да хвърли чувала в Сена.

ТРИБУЛЕ *(с ръка върху чувала)*
Върви!

КРАЛЯТ *(пее от дъното на сцената)*
Не вярвай на жената,
тя бързо се отмята...

ТРИБУЛЕ *(потръпва)*
О, тоя глас!
Миражи нощни ли ме мамят в тоя час?

(Обръща се и се заслушва ужасен.)

ГЛАСЪТ НА КРАЛЯ
Не вярвай на жената,
тя бързо се отмята...

ТРИБУЛЕ
Проклетие! Но тук в чувала той не бил.
Помогнали са му. И той се е спасил.
Измамен съм!

(Тича към къщата, но там само горният прозорец е отворен.)

Бандит!

(Измерва с поглед височината, като че ли възнамерява да се покатери.)

Прозорецът висок е.

(Връща се към чувала, с гняв.)

Кого е сложил тук с ръцете си жестоки?
Треперя... Клет човек!

(Опипва чувала.)

Да, има тяло тук.

(Разрязва чувала от горе до долу с нож и гледа вътре с тревога.)

Не виждам!

(Оглежда се трескаво.)

Пътят пуст — не, няма никой друг.
И нищо в този дом! Ни светлини, ни къщи!

(С отчаяние опира лакти върху чувала.)

Ще чакам мълния.

(Няколко секунди внимателно се визира в чувала, от който наполовина е изтеглил тялото на Бланш.)

---

[1] ... той, който цяла нощ при Маринян... — Битката при Мариняно (преводачът е възприел френската транскрипция поради ритмични съображения) се е състояла през 1515 г. между войските на Франсоа I и обединената армия на миланския херцог и на швейцарците, разпореждащи се по онова време в Северна Италия. Победата, извоювана в това сражение от Франсоа I е важен етап в борбата на френските крале за Миланското херцогство. ↑

СЦЕНА ЧЕТВЪРТА

Трибуле, Бланш.

Внезапна светкавица.

ТРИБУЛЕ (*изправя се и отстъпва с неистов вопъл*)

О, тя е! Боже! Дъще!
Земя и небеса! Да, тук това е тя!

(Опишва ръката ѝ.)

Ръката ми е в кръв! На кой ли е кръвта?
О, дъще, губя свят! Ужасно съвпадение!
Не, невъзможно е! О, призрачно видение!
Нали замина тя, на път е за Еврьо!

(Пада на колене до тялото, устремил поглед към небето.)

Това е страшен сън! Детето ми добро
нали е, господи, под твоята закрила!
Не, не е тя!

Нова, силна мълния озарява безкръвното лице и затворените очи на Бланш.

Да, тя е тука! Дъще мила!
Това е тя!

(С ридание се хвърля върху тялото.)

Кажи, отговоря, дете!
Бандити! О! Кажи... убили са те те!
И никой тук освен семейството ужасно!
Отговори ми ти! Небе! Дете прекрасно!

БЛАНШ (*сякаш съживена от виковете на баща си, повдига
клепачи, с угаснал глас*)
Кой ме повика?

ТРИБУЛЕ (*обезумял от мъка*)
Тя! Помръдна може би.
Очи отвори пак! Сърцето ѝ заби...

БЛАНШ (*почти неподвижна; тя е по риза, цяла в кръв, с
разпилени коси; нозете ѝ са скрити в чувала*)
Къде съм?

ТРИБУЛЕ (*повдига я на ръце*)
Бланш! Дете! Съкровище тъй рядко!
Позна ли ми гласа? И чуваш ли ме?

БЛАНШ
Татко!...

ТРИБУЛЕ
Какво ти сториха? Ах, адска тъмнина!
Боя се болка аз да не ти причиня...
Не виждам. Рана тук ти имаш ли? Ръката
ми направлявай...

БЛАНШ (*говори накъсано*)
Знам... докосна се камата...
в сърцето ми...

ТРИБУЛЕ
Но кой те нарани с кама?

БЛАНШ

Излъгах ви... затуй виновна съм сама...
обичах го... сега... умирам...

ТРИБУЛЕ

Участ дива,
понеже исках мъст... бог чул — и ме убива!...
Как го направиха? Отговори ми ги!

БЛАНШ (*умираща*)

Не, нямам сили аз да кажа...

ТРИБУЛЕ (*обсипва я с целувки*)

Бланш! Прости!
Да те погубя аз, без туй да знам... Отпадаш!

БЛАНШ (*прави усилие да се извърне*)

О, задушавам се!...

ТРИБУЛЕ (*повдига я, с тревожен глас*)

Бланш! Колко много страдаш!
Потрай!

(Като се обръща, отчаян.)

На помощ! Ах, тъй глуха е нощта!
О, да оставя тъй да си отиде тя!
Аха! Камбаната е там, на парапета,
Почакай за вода да ида, дъще клета,
тревога да звъня — ще дойдат всеки миг!

Блани прави знак, че всичко е безполезно.

Не искаш! Трябва! Да! О, господи велик!

(Без да я остави, вика за помощ.)

Ей, който и да е!

Пълна тишина. Къщата остава безучастна в тъмнината.

Дом — гробница ужасна!

Бланш агонизира.

Недей умира! Бланш! О, гълъбице ясна!
Отидеш ли си ти — погивам сам така.
Недей умира!

БЛАНШ

О!

ТРИБУЛЕ

Да, моята ръка
не е поставена добре. И пречи. Мога
да я преместя. Тъй добре ли е? За бога,
ти дишай! Ей сега ще дойде някой друг
на помощ! Никаква душа не виждам тук!

БЛАНШ *(едва-едва, с гаснещ глас)*
Прости му, татко, ти... И сбогом...

(Главата ѝ пада отново.)

ТРИБУЛЕ *(скубе косите си)*

Бланш! Умира...

(Тича към камбаната и яростно я залюлява.)

Убийство! Помощ!

(Завръща се при Блани.)

Ах! Но говори, не спирай!
За бога, думичка поне ми промълви!...

(Опитва се да я повдигне.)

Защо сега така жестоко се преви?
Не, твърде млада си! Шестнадесет години!
Животът ти няма край мен така ще мине?
Без да те чуе бог. Защо, о, боже мой!

Появяват се хора, притичващи с факли, дочули звъна на камбаната.

Безмилостен е бог! На мен те даде той!
Да беше те отнел, преди, жена нещастна,
да ми покажеш ти душата си прекрасна!
Защо остави той да те позная аз?
Как не умря, уви, по-малка — в оня час,
когато сред игри деца те нараниха!
Ах, моето дете!

СЦЕНА ПЕТА

Същите, мъже и жени от народа.

ЕДНА ЖЕНА

О, колко ме сломиха
словата му!

ТРИБУЛЕ (*обръща се*)

Аха! Пристигнахте все пак!
Най-после!

(Хваща за яката един каруцар, държащ камшик в ръката си.)

Имаш ли коне, кажи, селяк?
Кола? Кажи!

КАРУЦАРЯТ

Да. Как ми друса рамената.

ТРИБУЛЕ

Под твойто колело ми постави главата!

(Отново се хвърля върху тялото на Блани.)

Дете!

ЕДИН ОТ ПРИСЪСТВАЩИТЕ

Убийство! Да, бащата е сломен!
Я разделете ги!

Искат да отстранят Трибуле, който се бори да се освободи.

ТРИБУЛЕ

Не! Искам я до мен!
Не съм ви сторил зло, защо ми я крадете?
Не ви познавам аз. Послушайте ме, спрете!

(На една жена.)

Ти плачеш! Виждам аз, добра си... Помогни!
Да ме оставят тук... кажи им ти...

Жената се застъпва за него.

(Той отново се връща при Блани. Пада на колене.)

Падни

на колене, умри до нея сам, смешнико!

ЖЕНАТА

Тъй както викате, не би ви слушал никой,
ще ви откарат...

ТРИБУЛЕ *(обезумял)*

Не!

(Обхваща тялото на Блани в обятията си.)

Тя диша още тук.
Нуждае се от мен, а не от някой друг.
Идете във града и помощ потърсете.
Спокоен ще съм тук. На мен я оставете.

(Взема я на ръце, както майка заспалото си дете.)

Не, не е мъртва! Бог не иска да умре,
едничка бе ми тя — той знае най-добре.
Обичаше ме! Бе опора в моя ден!
Щом ме осмиваха — тя плачеше за мен,
Тъй нежна, а без дъх! От нея пот се лее.
Подайте, кърпичка!

(Изтрива челото ѝ.)

Устата розовее...
Ако я знаехте! О, аз я виждам пак —
със златни къдрици до раменете чак.
На две години бе...

(Силно я притиска до сърцето си.)

О, моя угнетена!
Бланш! Радост! Как с любов от мен бе осенена!

(С тих глас, любува ѝ се.)

Когато бе дете, държах я аз така.
Тя спеше точно тъй на моята ръка.
Събудеше ли се — бе като ангел ясен!
За нея аз не бях ни странен, ни ужасен.
Усмиваше ми се с очи небесни тя.
Ръчичките ѝ аз докосвах със уста.
О, клето агънце! Умря! Не! Спи, почива...
Преди да дойдете, бе друго, тя бе жива.
Събуди се все пак... Почакайте, след миг
ще се изправи тя пред вас с усмихнат лик.
На, виждате сами, че само разсъждавам.
Спокоен съм сега и друг не наскърбявам.
Не върша нищо тук непозволено, знам,
и ще остана аз да я погледам сам.

(Разглежда я внимателно.)

От цялата ѝ скръб ни бръчка! Погледнете!
Във своите ръце затоплих ѝ ръцете!
Пипнете ги сега.

Влиза Лекар.

ЖЕНАТА *(на Трибуле)*
Хирургът.

ТРИБУЛЕ *(на хирурга, като се приближава)*
Вий ли сте?
Прегледайте добре горкото ми дете!
В припадък е, нали?

ЛЕКАРЯТ *(преглежда Блани)*
Не — мъртва. Задушена
от кръвоизлива. Дълбоко е ранена.
Засегнато е зле сърцето... Проверих.

ТРИБУЛЕ
Детето си убих! Детето си убих!

(Пада на земята.)

МАРИЯ ТЮДОР

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА^[1]

МАРИЯ, кралица
ДЖЕЙН
ГИЛБЪРТ
ФАБИАНО ФАБИАНИ
СИМОН РЪОНАР
ДЖОШУА ФАРНАБИ
ЕВРЕИН
ЛОРД КЛИНТЪН
ЛОРД ЧАНДЪС
ЛОРД МОНТАГЮ
ИНИЪС ДЪЛВЪРТЪН
ЛОРД ГАРДИНЪР
ТЪМНИЧАР
БЛАГОРОДНИЦИ, ПАЖОВЕ, СТРАЖИ, ПАЛАЧ

Лондон, 1553

---

[1] *Действащи лица* — много от персонажите в пиесата са исторически личности. *Симон Ръонар* (умр. в 1575 г.) — испански дипломат, посланик на Карл V при двора на Мария Тюдор. *Лорд Клинтън* — английски адмирал, приближен на Мария Тюдор; през 1554 г. участвал в потушаването на въстанието на Томас Уайът (вж. бел. 21). *Лорд Монтагю* — придворен на Мария Тюдор, водил по нейна заръка преговори с папата за възстановяване на католицизма в Англия. *Лорд Гардинър*, епископ на Уинчестър — активен деец на католическата църква. При Едуард VI бил хвърлен в затвора; при Мария Тюдор придобил голямо политическо влияние и станал лорд-канцлер на Англия. ↑

ПРЕДГОВОР

Два са начините, посредством които народът се пристрастява към театъра: чрез величественото и чрез правдивото. Величественото завладява масите, правдивото грабва отделния човек.

Целта на драматическия поет, независимо от възгледите му за изкуството, трябва да бъде преди всичко непрестанното търсене на величественото, както е при Корней, или на правдивото, както е при Молиер; или, и това всъщност е най-високият връх, до който може да се издигне геният, постигането едновременно на величественост и правдивост, на величественост в правдивостта и на правдивост във величествеността, както е при Шекспир.

Защото, нека отбележим междувременно, Шекспир е бил осенен с дарбата — и в това именно се състои непостижимото величие на гения му — да примирява, да обединява и непрекъснато да съчетава в своето творчество тези две достойнства — истината и величието, тези почти противоречащи си достойнства или поне толкова различни, че онова, което е недостатък за едното, се явява противоположност на другото. Подводната скала за правдивото е дребнавостта; подводната скала за величественото е лъжата. Във всички произведения на Шекспир величественото е правдиво, а правдивото е величествено. В центъра на всички негови творби ние неизменно откриваме пресечната точка на величието с истината; а там, където величествените неща се съчетават с правдивите, изкуството е постигнало съвършенство. Шекспир, подобно на Микеланджело, като че ли е бил роден, за да разреши необикновената задача, която, формулирана накратко, изглежда лишена от смисъл: да оставаме винаги в пределите на природата, но да излизаме понякога извън тях. Шекспир преувеличава мащабите, но спазва съотношенията. Възхитително е всемогъществото на този поет! Той създава герои, стоящи несравнимо по-високо от нас, които живеят като нас. Хамлет например е правдив като всеки един от нас и в същото време е по-възвишен от нас. Хамлет е исполин и все пак е реален човек. Така е, защото Хамлет не е нито като вас, нито като

мен, а като всички нас. Хамлет, това не е отделният човек, а човекът изобщо.

Да откроява непрекъснато величественото чрез правдивото и правдивото чрез величественото, такава е всъщност според автора на тази драма — като същевременно той поддържа всички свои идеи, вече развити в другите му писания по тези въпроси — целта на поета в театъра. А тези две думи *величественост* и *правдивост* включват всичко. Истината съдържа морала, величествеността съдържа красотата.

Не бива да се подозира авторът в самодоволна увереност, че вече е постигнал или някога ще успее да постигне тази цел; но би трябвало да му бъде позволено да засвидетелства пред всички, че до ден-дневен тя си остава единственото нещо в театъра, към което неотстъпно се е стремил. Новата драма, която той наскоро представи на сцена, представлява още едно усилие в стремежа му към тази лъчезарна цел. Каква всъщност е мисълта, на която той се опитва да вдъхне живот в „Мария Тюдор“? Тя е следната: кралицата трябва да бъде същевременно и жена. Като кралица тя трябва да бъде величествена. Като жена трябва да бъде правдива.

Авторът вече е заявявал на друго място, че драмата, както я чувства той, драмата, която би искал някой талантлив човек да създаде, драмата, съобразена с духа на деветнадесети век, не е високопарната, преувеличена и възвеличаваща испанска трагикомедия на Корней; не е абстрактната, любовна, идеализирана, божествено-елегична трагедия на Расин; не е дълбокомислената, мъдра и проникателна, но прекалено безмилостно-иронична комедии на Молиер; не е трагедията с предпоставена философска теза на Волтер, не е комедията с революционно въздействие на Бомарше; не е дори повече от всичко това, а е всичко това едновременно; или, по-добре казано, не може изобщо да се сравнява с всичко това. Тя не е, както е при тези велики мъже, систематично и непрекъснато осветяване на нещата само от една страна, а обглеждане на всичко едновременно от всички страни. Ако днес съществуваше човек, който би могъл да вдъхне живот на драмата, такава, каквато си я представяме ние, тази драма би била за човешкото сърце, за човешкия ум, за човешката страст и човешката воля; би била миналото, възкресено в настоящето; би била историята, както са я сътворили нашите бащи, съпоставена с историята, която творим

самите ние; би съчетала на сцената всичко, което е съчетано в живота; би представила на едно място бунт, на друго — любовен разговор, в любовния разговор — поука за народа, а в бунта — зов на сърцето; би включила смеха, сълзите, доброто, злото, възвишеното, низкото, съдбата, провидението, гения, случайността, обществото, света, природата, живота; и във всичко това би се усещало присъствието на нещо величествено!

На тази драма, която би представлявала постоянно напътствие към множеството, би трябвало да бъде позволено всичко, защото, ако се изхожда от дълбоката ѝ същност, тя не би могла да съгреша в нищо. С почтеността, възвисеността, ползотворността и чистата си съвест тя би си спечелила такава слава, че никой не би могъл никога да я обвини, че се стреми към ефект и врява там, където тя ще търси единствено нравствената поука и напътствието. Тя би могла да отведе Франсоа I при Магелона, без да пробуди подозрение; би могла, без да обезпокоява най-строгите съдници, да предизвика в сърцето на Дидие изблик на състрадание към Марион; би могла, без да бъде обвинявана в превзетост или преувеличение, като автора на „Мария Тюдор“, да покаже, в разгърнат вид на сцената, в цялата му ужасяваща реалност, чудовищния триъгълник, който толкова често се появява в историята: кралица, фаворит, палач.

На човека, който ще създаде такава драма, ще са нужни две достойнства: съвест и гений. Авторът, който ви говори тук, знае много добре, че притежава само първото. И все пак той ще продължава това, което е започнал, с искреното пожелание други да го надминат. Днес една огромна и все по-просветена публика се отнася със симпатия към всички сериозни начинания в изкуството. Днес всички високообразовани критици помагат и вдъхват смелост на поета. Останалите съдници са без значение. И така, дано поетът дойде по-скоро! Що се отнася до автора на тази драма, той е уверен, че бъдещето принадлежи на прогреса, сигурен е, че по липса на талант неговото упорство един ден ще бъде справедливо оценено, и обръща ведър, спокоен и изпълнен с доверие поглед към множеството, което всяка вечер гледа с такова любопитство, безпокойство и внимание тази тъй несвършена творба. Пред това множество той чувства отговорността, с която е натоварен, и спокойно я поема. Никога в своята творческа дейност той не е отклонявал нито за миг вниманието

си от народа, когото театърът цивилизова, от историята, която театърът обяснява, от човешката душа, която театърът съветва. Утре той ще остави завършената творба, за да пристъпи към създаването на следващата; ще напусне множеството, за да се върне в самотата си; една дълбока самота, в която не достига никакво зловредно влияние от външния свят, в която младостта, негова приятелка идва понякога да му стисне ръката, в която той е сам с мисълта, независимостта и волята си; защото само в уединение може да се твори за хората. Повече от всякога авторът ще охранява творчеството и мисълта си от всякакви котерийни интереси; защото той добре знае, че има нещо по-велико от котериите, това са партиите, нещо по-велико от партиите, това е народът, нещо по-велико от народа, това е човечеството.

Ноември 1833

ПЪРВИ ДЕН ЧОВЕКЪТ ОТ НАРОДА

Край Темза, пуст стръмен бряг. Стар порутен парапет скрива реката. Вдясно — бедна на вид къща, на единия ѝ ъгъл се очертава малка статуя на Богородица, под която зад желязна решетка гори фитил, сплетен от кълчища. В дъното, отвъд Темза, се вижда Лондон.

Открояват се две високи сгради — Тауър^[1] и Уестминстър^[2]. Денят преваля.

---

[1] *Тауър* (букв. Лондонската кула) — крепост на брега на река Темза в Лондон. Започва да се строи през 1078 г., разширявана е нееднократно през XII и XIII в.; в различни времена е била кралска резиденция, тъмница за престъпници, обвинени в държавна измяна, монетен двор и др. ↑

[2] *Уестминстър* — през XVI в. местност край Лондон, където се намирили Уестминстърският кралски дворец (седалище и на Парламента) и Уестминстърското абатство, където се коронясват всички крале на Англия от времето на Вилхелм Завоевателя до наши дни. ↑

ПЪРВА СЦЕНА

Няколко групи мъже тук-там по брега, сред които са Симон Рьонар, Джон Бриджес, лорд Чандъс, Робърт Клинтън, лорд Клинтън, Антъни Браун, виконт Дьо Монтагю.

ЛОРД ЧАНДЪС

Имате право, милорд. Изглежда, този проклет италианец е омагьосал кралицата. Кралицата вече не може без него. Тя живее само за него. Той е единствената ѝ радост. Слуша само него. Ако някой ден не го види, погледът ѝ става томителен, както по времето, когато, вие си спомняте, обичаше кардинал Поул^[1].

СИМОН РЪОНАР

Много е влюбена наистина и поради това — много ревнива.

ЛОРД ЧАНДЪС

Дали този италианец не я е омагьосал!

ЛОРД МОНТАГЮ

Наистина, казват, че в неговата страна хората притежавали вълшебни отвари.

ЛОРД КЛИНТЪН

Испанците са изкусни в отровите, които причиняват смърт, италианците — в приготвянето на отровите, които пробуждат любовта.

ЛОРД ЧАНДЪС

Тогава този Фабиани е едновременно испанец и италианец. Кралицата е влюбена и болна. Накарал я е да пие и от двете отвари.

ЛОРД МОНТАГЮ

Хайде де! Все пак испанец ли е, или италианец?

ЛОРД ЧАНДЪС

Казват, че бил роден в Италия, в Капитанате, а израснал в Испания. Самият той твърди, че произхожда от стар испански благороднически род. Лорд Клинтън знае най-добре тези неща.

ЛОРД КЛИНТЪН

Авантюрист. Нито е испанец, нито италианец. И още по-малко англичанин, слава богу! Хората, които не са отникъде, нямат милост към страната, когато се сдобият с власт.

ЛОРД МОНТАГЮ

Чандъс, нали вие твърдахте, че кралицата била болна? Но това не ѝ пречи да води весел живот с фаворита си.

ЛОРД КЛИНТЪН

Весел живот, весел живот! Когато кралицата се смее, народът плаче. А фаворитът е отрупван с почести. Този човек яде парите и пие златото на държавата! Кралицата му даде имуществото на лорд Талбът^[2], на великия лорд Талбът! Направи го граф Кланбрасил и барон Динасмонди. Същият този Фабиано Фабиани, който казва, че бил от испанския род Пенялвер, всъщност лъже! Сега той е пер на Англия като вас, Монтагю, като вас, Чандъс, като Станли, като Норфолк^[3], като мен, като краля. Той е кавалер на Ордена на жартиерата^[4] като инфанта на Португалия, като краля на Дания, като Томас Пърси^[5], седмият граф Нортъмбърланд! А какъв владетел е владетелят, който управлява от леглото си! Никога Англия не е била тъпкана от толкова безмилостен тиранин. А аз, който вече съм стар, съм преживял не едно управление. В Тайбърн има седемдесет нови бесилки^[6], кладите постоянно горят, брадвата на палача се точи всяка сутрин, а вечерта вече е изтъпена. Всеки ден посичат някой прославен благородник. Завчера посякоха Блантайър, вчера — Норткъри, днес — Саут-Рипо, утре — Тайърконъл. Следващата седмица ще бъде вашият ред, Чандъс, а следващия месец — моят. Милорди, милорди, какъв срам, какво безчестие е за нас да гледаме как падат главите на достолепни англичани заради удоволствието на един невзречен жалък авантюрист, който дори не е роден в страната ни! Ужасна, непоносима е мисълта, че един неаполитански фаворит може да измъкне колкото си поиска дървени пънове за посичане на човешки глави изпод леглото на

нашата кралица. Казвате, че двамата водели весел живот. За бога, това е светотатство! Прекрасно, влюбените си водят весел живот, докато главорезът умножава вдовиците и сираците пред вратата им. Ех, шумът на веригите е твърде оглушителен акомпанимент за италианската китара! Госпожа кралицата кани певци от Авиньонската капела^[7], урежда всеки ден в двореца си спектакли, театрални представления^[8], естрадите са препълнени с музиканти. По дяволите, госпожо, колкото по-тъжно е у вас, толкова по-весело е у нас, с извинение. Колкото по-малко са смешниците у вас, толкова по-малко са палачите у нас! Колкото по-малко са панаирите в Уестминстър, толкова по-малко са ешафодите в Тайбърн!

ЛОРД МОНТАГЮ

Внимавайте! Ние, милорд Клинтън, сме верни поданици. Нищо срещу кралицата, всичко срещу Фабиани.

СИМОН РЪОНАР (*с ръка върху рамото на лорд Клинтън*)
Търпение!

ЛОРД КЛИНТЪН

Търпение, лесно ви е да го кажете, господин Симон Ръонар. Вие сте Амонски байи във Франшконте, поданик сте на императора^[9] и негов пратеник в Лондон. Представлявате тук испанския принц, бъдещия съпруг на кралицата^[10]. Личността ви е неприкосновена за фаворита. Но ние сме друго нещо. Разбирате ли, за вас Фабиани е пастир, а за нас той е касапин.

Нощният мрак изпълва сцената.

СИМОН РЪОНАР

Този човек ми пречи толкова, колкото пречи и на вас. Вие се страхувате само за живота си, аз се страхувам за доверието, което имат в мен. Това е много повече. Аз не говоря, а действам. Аз, милорд, не се гневя като вас, аз мразя. Ще премахна фаворита.

ЛОРД МОНТАГЮ

О, но как? За това мисля по цял ден.

СИМОН РЪОНАР

Фаворитите на кралицата не се създават, нито могат да се премахват през деня. Срещу тях трябва да се действа само нощем.

ЛОРД ЧАНДЪС

Тази е твърде тъмна и страшна.

СИМОН РЪОНАР

Аз намирам, че е подходяща за онова, което съм намислил да направя.

ЛОРД ЧАНДЪС

Какво сте намислили да правите?

СИМОН РЪОНАР

Ще видите. Милорд Чандъс, когато жена управлява, управляват капризите. Тогава политиката престава да бъде аритметика и започва да се надява на случайността. Човек не може да разчита на нищо. След днешния ден не следва логично утрешният. Нещата се разиграват на карти, а не като партия шах.

ЛОРД КЛИНТЪН

Всичко това е точно така, но да говорим по същество. Господин съдия, кога ще ни избавите от фаворита? Времето не чака. Утре ще отсекат главата на Тайърконъл.

СИМОН РЪОНАР

Ако тази вечер срещна човека, когото търся, утре вечер Тайърконъл ще вечеря с вас.

ЛОРД КЛИНТЪН

Какво искате да кажете? А Фабиани?

СИМОН РЪОНАР

Милорд, имате ли добро зрение?

ЛОРД КЛИНТЪН

Да, макар че съм стар и че нощта е тъмна.

СИМОН РЪОНАР

Виждате ли Лондон от другата страна на реката?

ЛОРД КЛИНТЪН

Да! Защо?

СИМОН РЪОНАР

Гледайте добре! Оттук се виждат възходът и падението в съдбата на всеки фаворит: Уестминстър и Тауър.

ЛОРД КЛИНТЪН

Е, и какво?

СИМОН РЪОНАР

Ако бог ми е на помощ, има един човек, който в момента, в който ние с вас говорим, е все още там (*посочва Уестминстър*) и който утре по същото време ще бъде тук. (*Посочва Тауър.*)

ЛОРД КЛИНТЪН

Бог да ви е на помощ!

ЛОРД МОНТАГЮ

Народът го мрази повече и от нас. Какъв празник за Лондон ще бъде денят на изпадането му в немилост!

ЛОРД ЧАНДЪС

Оставяме се в ръцете ви, господин съдия. Разполагайте с нас. Какво трябва да се направи?

СИМОН РЪОНАР (*посочва къщата до реката*)

Всички виждате тази къща. Това е къщата на Гилбърт, майстор гравьор. Дръжте я под око. Разпръснете се с хората си, но не се отдалечавайте много. И най-важното, не предприемайте нищо без мен.

ЛОРД ЧАНДЪС
Разбрано.

Всички излизат в различни посоки.

СИМОН РЪОНАР (*останал сам*)
Не е лесно да се намери човек като този, който ми трябва.

Излиза. Влизат Джейн и Гилбърт, хванати под ръка. Отиват към къщата. Джошуа Фарнаби ги придружава, загърнат в плащ.

---

[1] ... обичаше кардинал Поул. — Реджиналд Поул, виден деец на католическата църква (1550–1558); при Хенри VIII напуснал Англия; при Мария Тюдор оглавил кралския съвет и станал архиепископ на Кентърбъри; близък съветник на Мария Тюдор, съдействал за помиряването на Англия с папския двор в Рим през 1554 г. В даден момент имал намерение да се откаже от духовния сан и да се венчае с Мария Тюдор. ↑

[2] ... имуществото на лорд Талбът... — В историческите източници се споменава лорд Талбът, участник в Стогодишната война (XV в.). Очевидно Юго си е послужил с името му за този измислен епизод. ↑

[3] Норфолк — близък съветник на Мария Тюдор; оказвал подкрепа на кралицата срещу другата претендентка за английския престол, Джейн Грей; заедно с лорд Клинтън участвал в потушаването на въстанието на Томас Уайът. ↑

[4] Орден на жартиерата — висшият рицарски орден в Англия, учреден от Едуард III около 1348 г. В него влизали само двадесет и пет кавалери от висшата английска аристокрация. За глава на ордена се считал английският крал. ↑

[5] Томас Пърси, граф Нортъмбърланд — виден сановник от времето на Мария Тюдор; при нейната приемница Елизабет бил осъден на смърт за участие в католическия заговор в подкрепа на Мария Стюарт. ↑

[6] ... в Тайбърн има седемдесет нови бесилки... — Тайбърн, селце близо до Лондон, където от XII в. до 1783 г. се изпълнявали всички публични екзекуции. ↑

[7] ... певци от Авиньонската капела... — През XVI в. папската резиденция била временно преместена от Рим в град Авиньон, Южна Франция, където папата се намирал под контрола на френския крал. ↑

[8] ... урежда всеки ден в двореца си спектакли, театрални представления... — В началото на своето царуване, за да подчертае разрива си с религиозния аскетизъм на английската реформация, Мария Тюдор се заобиколила с разкош и поощрявала пищните празненства. ↑

[9] *Вие сте Амонски байи във Франшконте, поданик сте на императора...* — Байи, представител на кралската власт в провинцията, обединявал съдебната и военната власт; Франшконте, старинно владение на бургундските херцози, преминало в края на XV в. в ръцете на австрийския ерцхерцог Максимилиан (бъдещия германски император) след брака му с Мари дьо Бургон, дъщеря и наследница на Шарл Смели. По-късно, при внука на Максимилиан, император Карл V, който бил също и испански крал, областта Франшконте преминала във владение на Испания. ↑

[10] ... *испанския принц, бъдещия съпруг на кралицата.* — Мария Тюдор встъпила през 1554 г. в брак със сина на Карл V, бъдещия испански крал Филип II. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Джейн, Гилбърт, Джошуа Фарнаби.

ДЖОШУА

Оставям ви тук, приятели мои. Нощ е и аз трябва да заема поста си на ключар в Тауър. Ех, защо не съм свободен като вас! Виждате ли, вратарят на затвора всъщност е нещо като затворник. Сбогом, Джейн, сбогом, Гилбърт. Боже мой, приятели, въпреки всичко, колко съм щастлив, като ви виждам щастливи! А, щях да забравя! Гилбърт, за кога е сватбата?

ГИЛБЪРТ

След осем дни, нали, Джейн?

ДЖОШУА

Бога ми, та това е на другия ден след Коледа. Денят на пожеланията и на подаръците. Но аз няма какво да ви пожелаая. Невъзможно е да се пожелае повече красота на такава годеница и повече любов на такъв годеник. Вие сте щастливци!

ГИЛБЪРТ

Добри ми Джошуа, нима ти не си щастлив?

ДЖОШУА

Аз не съм нито щастлив, нито нещастен. Отказал съм се от всичко. Виж, Гилбърт (*разгръща плаща си и показва връзка ключове, окачена на пояса му*), това са ключовете на затвора, които постоянно звънтят на колана ми, говорят си, разговарят с мен по всякакви философски въпроси. На младини бях съвсем друг, цял ден — влюбен, цял месец — обзет от честолюбие, цяла година — от лудост. Младостта ми премина при управлението на Хенри Осми^[1]. Странен човек беше този крал Хенри Осми. Мъж, който сменяше жените си, както жените сменят роклите си^[2]. Той изгони първата си жена,

заповяда да отсекаат главата на втората, нареди да разпорят корема на третата. Що се отнася до четвъртата пощади я и после просто я изгони. Затова пък заповяда да отсекаат главата на петата. Хубава Джейн, не си мислете, че ви разказвам приказката за Синята брада, това е историята на Хенри Осми. По онова време аз участвах в религиозните войни, биех се и за единия и за другия. Тогава това беше най-доброто решение. Въпросът впрочем беше доста труден за решаване. Трябваше да се избира: „за“ или „против“ папата. Хората на краля бесеха тези, които бяха за папата, а онези, които бяха против, изгаряха^[3]. Безразличните, които не бяха нито „за“, нито „против“, ги горяха или бесеха в зависимост от случая. Който можеше, се измъкваше. При „да“ — въжето, при „не“ — наръч дърва. При отказ от „да“ и „не“ — въжето или кладата. Аз, който ви говоря сега, доста често съм бил пърлен на огнените езици и не помня вече дали два или три пъти ме окачваха и откачваха от въжето. Беше хубаво време, доста приличаше на днешното. Да, биех се за всичко това. По дяволите, ако сега знам за какво и за кого съм се бил тогава! Ако ми заговорят за проповедника Лутер или за папа Павел III^[4], вдигам рамене. Разбираш ли, Гилбърт, когато човек е с побелели коси, не трябва да се връща към мненията, заради които е воювал, и към жените, с които се е любил на двацет години. И мненията, и жените му изглеждат твърде стари, твърде грозни, твърди хилави, твърде щърбави, твърде сбръчкани и глупави. Такова е миналото ми. Сега съм се оттеглил от обществените дела. Вече не съм войник нито на краля, нито на папата, а тъмничар в Тауър. Вече не се бия за никого, просто затварям всички под ключ. Аз съм един стар тъмничар. Единият ми крак е в затвора, другият — в гроба. Аз съм този, който събира останките от всички министри и всички фаворити, изпаднали в немилост пред кралицата. Много забавна работа. Но в края на краищата имам си едно детенце, което обичам, имам и вас двамата, обичам ви и ако вие сте щастливи, щастлив съм и аз!

ГИЛБЪРТ

В такъв случай бъди щастлив, Джошуа! Нали, Джейн?

ДЖОШУА

Самият аз не мога с нищо да допринеса за твоето щастие, но Джейн може. Нали я обичаш! А аз не ще мога да ти направя и най-малката услуга, докато съм жив. За щастие ти не си прочут благородник, за да имаш нужда от услугите на ключаря на Тауър. Джейн ще изплати моя дълг едновременно със своя. Защото и тя, и аз ти дължим всичко. Джейн беше само едно бедно дете, едно изоставено сираче. Ти я прибра при себе си и я отгледа. Аз пък щях да се удавя един ден в Темза, но ти се появи и ме извади от водата.

ГИЛБЪРТ

Джошуа, има ли смисъл да говорим постоянно за това?

ДЖОШУА

Аз само припомням, че нашият дълг, на Джейн и моят, е да те обичаме, аз като брат, тя като... о, не като сестра!

ДЖЕЙН

Не, като жена. Разбирам ви, Джошуа.

(Отново потъва в мечтание.)

ГИЛБЪРТ *(тихо на Джошуа)*

Погледни я, Джошуа! Не е ли красива и очарователна, не е ли достойна за крал? Ако знаеше, ако можеше да си представиш колко я обичам!

ДЖОШУА

Бъди внимателен. Това е неразумно. Една жена не трябва да се обича толкова силно. Ако е дете, както и да е, но...

ГИЛБЪРТ

Какво искаш да кажеш?

ДЖОШУА

Нищо... Ще бъда на сватбата ви след осем дни... Надявам се, че тогава държавните дела ще ми оставят малко свободно време и всичко

ще свърши.

ГИЛБЪРТ

Как, какво ще свърши?

ДЖОШУА

Ех, Гилбърт, ти не трябва да се забъркваш в тези неща. Ти си влюбен. Ти си от народа. Какво значение има за теб интригите горе, след като си щастлив долу? Но щом ме питаш, ще ти кажа. Очаква се след осем дни, а може би още след двайсет и четири часа Фабиано Фабиани да бъде заместен с някой друг от близкото обкръжение на кралицата.

ГИЛБЪРТ

Какъв е този Фабиано Фабиани?

ДЖОШУА

Това е любовникът на кралицата, един много известен и обаятелен фаворит, фаворит, готов да заповяда да отсекаат главата на всеки, който не му харесва, преди сводница да каже „здрости“ на клиента си, най-преуспяващият фаворит, който познава палачът на Тауър през последните десет години. Защото, навярно знаеш, палачът получава за всяка глава на прочут благородник по десет сребърни екю, а понякога, когато главата е на някой високопоставен, двойно. Всички желаят провалянето на този Фабиани. Истина е, че покрай задълженията си в Тауър аз чувам само нападките на зле настроените срещу него хора, на хората, чиито глави ще бъдат отрязани най-много след месец, на недоволните.

ГИЛБЪРТ

Нека вълците се изяждат помежду си! Какво ни засягат кралицата и фаворитът на кралицата, нали, Джейн?

ДЖОШУА

О, съществува съзаклятие на височайши особи срещу Фабиани! Голям късмет ще е за него, ако се измъкне. Няма да се изненадам, ако

всичко се извърши тази нощ. Току-що видях, че наоколо скита дълбоко замислен господин Симон Ръонар.

ГИЛБЪРТ

Какъв е този Симон Ръонар?

ДЖОШУА

Как, нима не си чувал за него? Той е дясната ръка на императора в Лондон. Кралицата трябва да се омъжи за испанския принц, чийто пратеник тук е Симон Ръонар. Кралицата мрази Симон Ръонар, но се страхува от него и не може да му направи нищо. Той вече провали двама или трима нейни фаворити. Това е в кръвта му — да проваля фаворити. От време на време прочиства двореца от тях. Той е проникателен и много хитър човек, осведомен за всичко, което се върши в двора, и изпод всички събития изкопава два или три етажа подмолни интриги. Що се отнася до лорд Паджет^[5] — нали ти ме пита какъв бил лорд Паджет, — това е един много прозорлив благородник, който играеше важна роля в държавните дела по времето на Хенри Осми. Сега е член на Тайния съвет. Има такова влияние, че никой от другите министри не смее да шукне пред него. С изключение, разбира се, на канцлера, милорд Гардинър, който го ненавижда. Избухлив човек е този Гардинър и с много висок произход. Що се отнася до Паджет, по произход той е нищо и никакъв. Син на обущар кърпач. Но скоро ще го провъзгласят за барон в Стафорд.

ГИЛБЪРТ

Как словоохотливо нарежда този Джошуа!

ДЖОШУА

Ей богу, след като толкова време си слушал приказките на затворниците, никак не е трудно!

В дъното на сцената се появява Симон Ръонар.

Разбираш ли сега, Гилбърт, човекът, който най-добре знае историята на нашето време, е вратарят на Тауър.

СИМОН РЪОНАР (*чува последните думи от дъното на сцената*)

Грешите, уважаеми. Палачът знае повече.

ДЖОШУА (*тихо на Джейн и Гилбърт*)

Да отидем малко встрани.

Симон Ръонар се оттегля бавно. След като Симон Ръонар напуска сцената, Джошуа продължава.

Този именно е господин Симон Ръонар.

ГИЛБЪРТ

Не ми харесват всички тези хора, които се въртят около къщата ми.

ДЖОШУА

Какво, по дяволите, е дошъл да търси тук? Трябва да се връщам бързо в Тауър. Струва ми се, че той ще ми създаде работа. Довиждане, Гилбърт, довиждане, хубава Джейн. Добре, че съм ви виждал в по-добро настроение от сегашното.

ГИЛБЪРТ

Довиждане, Джошуа. Но кажи ми все пак какво криеш под плаща си?

ДЖОШУА

Ех, и аз подготвям свой заговор.

ГИЛБЪРТ

Какъв заговор?

ДЖОШУА

О, вие, влюбените, забравяте много бързо. Преди малко ви споменах, че след два дни е денят на изненадите и подаръците. Господата подготвят изненада за Фабиани, аз също готвя изненада.

Кралицата сигурно ще си подари нов фаворит, аз пък ще подаря кукла на детето си. (*Изважда изпод плаща си кукла.*) Съвсем нова е. Ще видим кой от двамата ще счупи по-бързо играчката си. Бог да ви пази, скъпи мои!

ГИЛБЪРТ

До скоро виждане, Джошуа.

Джошуа се отдалечава. Гилбърт хваща ръката на Джейн и пламенно я целува.

ДЖОШУА (*от дъното на сцената*)

О, колко велико е провидението! То дава на всеки любимата му играчка: куклата на детето, детето на мъжа, мъжа на жената, жената на дявола!

(*Излиза.*)

---

[1] ... *управлението на Хенри Осми.* — Крал на Англия и Ирландия от 1509 до 1547 г., участник на страната на Светата лига във войната ѝ с Франция (1511–1514), баща на Мария Тюдор. ↑

[2] ... *сменяше жените си, както жените сменят роклите си.* — Английският крал Хенри VIII действително бил женен шест пъти, при това с някои от жените си разтрогнал брака, а други осъдил на смърт по обвинение в съпружеска измяна. ↑

[3] ... *бесежа тези, които бяха за папата, а онези, които бяха против, изгаряха...* — В хода на реформацията Хенри VIII водил борба с едрите духовни и светски феодали, прикриващи под знамето на католицизма нежеланието си да се подчиняват на кралската власт. От друга страна, той енергично се борел против буржоазната реформация, която заплашвала непоклатимостта на абсолютизма. Ето защо след разрива с Рим и конфискацията на манастирски имоти в Англия били запазени външните белези на католическото църковно устройство и обреди, продължило преследването на протестантите и най-вече борбата с ересите. ↑

[4] *Папа Павел III* — Алесандро Фарнезе (1468–1549), римски папа от 1534 до 1549 г.; възражда Инквизицията в Италия и въвежда

строга цензура, насочена срещу писанията и проповедите на еретиците. ↑

[5] *Лорд Паджет* — бидейки от неблагороден произход, при Хенри VIII се издигнал и станал държавен секретар и пазител на кралския печат. При Мария Тюдор, ползвайки се с протекцията на лорд Гардинър, получил титлата лорд и станал кавалер на Ордена на жантиерата. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Гилбърт и Джейн.

ГИЛБЪРТ

И аз трябва да си вървя. Довиждане, Джейн. Спокойни сънища!

ДЖЕЙН

Гилбърт, няма ли да се приберем заедно тази вечер?

ГИЛБЪРТ

Не мога. Нали вече ви казах, Джейн, имам да довърша една работа в работилницата тази нощ. Трябва да гравирам дръжката на кинжала на някакъв си лорд Кланбрасил, когото никога не съм виждал, но е заповядал да я направя до утре сутринта.

ДЖЕЙН

Тогава лека нощ, Гилбърт. До утре.

ГИЛБЪРТ

Джейн, нека да останем още малко заедно. О, боже мой, колко ми е трудно да се отделя от вас дори за няколко часа! Истина е, вие сте животът и радостта ми. Но сега трябва да отида да поработя. Толкова сме бедни! Не искам да влизам, защото ще се забавя, а пък не ми се тръгва. Колко слаб човек съм! Хайде, нека поседнем за няколко минути пред вратата, на пейката! Струва ми се, че ще ми бъде по-леко да тръгна още сега, без да влизам вътре, без да надниквам в стаята ви. Дайте ми ръката си. (*Сяда и взема двете ѝ ръце в своите.*)

Тя остава права.

Джейн, обичаш ли ме?

ДЖЕЙН

О, Гилбърт, аз ви дължа всичко, зная го, макар че вие дълго време криехте от мен. Съвсем малка, почти пеленаче, съм била изоставена от родителите си и вие сте ме прибрали при себе си. В продължение на шестнайсет години сте се трудили с ръцете си за мен като баща, грижили сте се за мен като майка. Какво щях да бъда без вас, боже мой! Всичко, което имам, сте ми го дали вие всичко, което съм, е ваше дело.

ГИЛБЪРТ

Джейн, обичаш ли ме?

ДЖЕЙН

Колко странна е вашата всеотдайност, Гилбърт! Работите ден и нощ заради мен, вадите си очите, съсипвате си здравето. Ето и тази нощ пак ще се трудите. И никога не сте ме упреждали, не сте ме нагрубявали, не сте избухвали срещу мен. Толкова сте беден, а винаги сте задоволявали и най-малките ми женски прищевки, били сте толкова отзивчив към мен. Гилбърт, непрекъснато си мисля за вас със сълзи на очи. За вас понякога нямаше хляб, но аз винаги съм имала панделки.

ГИЛБЪРТ

Джейн, обичаш ли ме?

ДЖЕЙН

Гилбърт, искам да целуна краката ви.

ГИЛБЪРТ

Обичаш ли ме? Обичаш ли ме? О, всичко това не ми казва нищо. Други са думите, от които имам нужда. Все тази признателност, все тази признателност! Признателността мога да стъпча в краката си. Аз искам любов или нищо. По-добре да умра! Джейн, от шестнайсет години ти си моя дъщеря, сега ще станеш моя жена. Някога те осинових, сега искам да се ожения за теб. След осем дни, ти ми обеща. Ти се съгласи. Ти си моя годеница. О, ти ме обичаше, когато ми даде обещание. Ах, Джейн, спомни си, преди ти ми казваше „обичам те“ и вдигаше хубавите си очи към небето. Искам те винаги такава. Струва

ми се, че от няколко месеца нещо се промени у теб, особено през тези три седмици, откакто работата ми налага да отсъствам понякога нощем. Ех, Джейн, разбери, аз искам да ме обичаш. Свикнал съм с тази мисъл. Преди ти беше толкова весела, а сега си винаги тъжна и угрижена. Не, не, клето дете, ти не си хладна, ти правиш всичко възможно да не си хладна. Но аз усещам ясно, че думите за обич не ти идват така естествено и леко както преди. Какво ти е? Не ме ли обичаш вече? Няма съмнение, аз съм честен човек, няма съмнение, че съм добър работник. О, аз бих искал да бъда крадец или убиец само и само ти да ме обичаш! Джейн, ако знаеш колко те обичам!

ДЖЕЙН

Зная, Гилбърт, и затова плача.

ГИЛБЪРТ

От радост, нали? Кажи ми, че е от радост. Ох, имам нужда да вярвам в обичта ти. Само това има смисъл на този свят, да бъдеш обичан. Имам добро сърце, сърце на трудов човек, но искам моята Джейн да ме обича. Защо ми говориш непрекъснато за онова, което съм направил за теб? Кажи само, че ме обичаш, Джейн, остави признателността за мен. Аз ще се осъдя на вечни мъки, ще извърша престъпление, ако поискаш. Ти ще бъдеш моя жена, нали, и ще ме обичаш? Разбираш ли, Джейн, за един твой поглед бих изоставил работата си и бих забравил мъката си. За една твоя усмивка бих дал живота си, за една твоя целувка бих продал душата си!

ДЖЕЙН

Каква благородна душа имате, Гилбърт!

ГИЛБЪРТ

Изслушай ме, Джейн, присмей ми се, ако искаш, но аз съм луд, ревнив съм. Такъв съм си. Не се обиждай. От известно време ми се струва, че виждам твърде много млади господа да скитат наоколо. Джейн, знаеш ли, че аз съм на трийсет и четири години. Какво нещастие е за един клет, недодялан и зле облечен трудов човек като мен, който не е нито млад, нито красив, да е влюбен в едно красиво, прелестно дете на седемнайсет години, което привлича младите

благородници, облечени в злато и коприна, както светлината привлича пеперудите! Ох, така страдам от всичко това! Никога не съм те обиждал в мислите си, теб, толкова чиста и порядъчна, теб, с чело, до което са се докосвали само моите устни! Понякога само ми се струва, че изпитваш твърде голямо удоволствие, когато гледаш шествията и кавалкадите, съпровождащи кралицата, всички онези скъпи и красиви одежди от сатен и кадифе, под които има толкова дребни души и малодушни сърца! Прости ми! Боже мой, и все пак защо наоколо се разхождат толкова млади господа? Защо и аз не съм млад, красив, с благородническа титла и богатство? Кой съм аз — Гилбърт, майстор гравьор, и това е всичко. А те са лорд Чандъс, лорд Джерард Фиц-Джерард, граф Аръндел, херцог Норфолк! О, колко ги мразя! Прекарвам живота си да им гравирам дръжки за шпагите, а така бих искал да разпоря коремите им с тях.

ДЖЕЙН

Гилбърт!...

ГИЛБЪРТ

Извинявай, Джейн. Любовта понякога прави хората твърде злобни.

ДЖЕЙН

Не, вие сте твърде добър. Вие сте добър, Гилбърт.

ГИЛБЪРТ

О, колко те обичам! С всеки ден все повече. Бих искал да умра за теб. И да ме обичаш, и да не ме обичаш, ти си господарка на чувствата си. Луд съм. Прости ми за всичко, което ти наговорих. Късно е. Трябва да тръгвам. Довиждане! Боже мой, колко е тъжно, когато се разделям с теб! Прибери се вкъщи. Нямах ли ключ?

ДЖЕЙН

Не. От няколко дни не зная къде е ключът ми.

ГИЛБЪРТ

Вземи моя. До утре сутрин. Джейн, не забравяй: днес все още съм твой баща, но след осем дни ще бъда твой мъж. (*Целува я по челото и излиза.*)

ДЖЕЙН (*останала сама*)

Мой мъж! О, не, няма да допусна това престъпление. Клетият Гилбърт, той наистина ме обича... А другият! Но аз вече избрах суетата, предпочетох я пред любовта. Колко нещастна съм сега! Чия съм, на кого принадлежа? Ах, толкова съм неблагодарна, толкова съм виновна! Чувам стъпки. Време е да се прибирам. (*Влиза в къщата.*)

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Гилбърт, непознат мъж, загърнат в плащ, с жълта шапка. Мъжът държи Гилбърт за ръката.

ГИЛБЪРТ

Да, познах те, ти си просякът евреин, който скита от няколко дни около тази къща. Но какво искаш от мен? Защо ме хвана за ръката и ме върна отново тук?

МЪЖЪТ

Това, което имам да ви кажа, мога да ви го кажа само.

ГИЛБЪРТ

Е, добре тогава. Какво има? Говори по-бързо!

МЪЖЪТ

Слушайте, млади човече. Преди шестнайсет години, в същата нощ, в която лорд Талбът, граф Уотърфорд, беше обезглавен на светлината на факли като привърженик на папата и размирник, неговите поддръжници бяха посечени на парчета в центъра на Лондон от войниците на краля, Хенри Осми. През цялата нощ из улиците се стреляше. Същата тази нощ един съвсем млад момък, гравьор, зает изцяло от работата си, без да се интересува от битката навън, се трудеше в барачката си. В първата барачка при Лондонския мост на влизане в града. Тя беше в ниска врата отдясно. Вътре имаше остатъци от червена мазилка по стените. Може би беше два часът сутринта. Боевете се водеха някъде там. Куршумите свистяха над Темза. На вратата на барачката, осветена от мъждукаща лампа, внезапно се почука. Момъкът отвори. Влезе мъж, когото занаятчията не познаваше. В ръцете си мъжът носеше увито в пелени дете, което уплашено плачеше. Той постави повитото дете върху масата и каза: „Ето едно създание, което няма нито баща, нито майка.“ Младият работник прие детето, сиракът осинови сирачето. Той взе момиченцето и започна да

се грижи за него: обличаше го, хранеше го, бавеше го, възпитаваше го, обикна го. Той се посвети нацяло на нещастното малко създание, което гражданската война беше подхвърлила в барачката му. Заради него забрави всичко: младостта си, любовните си увлечения, развлеченията. Той превърна детето в единствена цел на труда си, на обичта си, на живота си и всичко това продължава вече шестнайсет години. Гилбърт, младият работник сте вие, детето...

ГИЛБЪРТ

Беше Джейн. Всичко се случи така, както го разказа. Но ти искаш да ми кажеш още нещо?

МЪЖЪТ

Забравих да кажа, че в пелените на детето имаше забодена бележка, на която пишеше: „Пощадете Джейн.“

ГИЛБЪРТ

Думите бяха изписани с кръв. Аз запазих тази бележка. Нося я винаги у себе си. Но ти ме измъчваш. Кажи, какво криеш от мен?

МЪЖЪТ

А, да... Виждате ли, че зная всичко за вас, Гилбърт. Наблюдавайте къщата си през тази нощ.

ГИЛБЪРТ

Какво искаш да кажеш?

МЪЖЪТ

Нито дума повече. Оставете работата си. Оставете някъде тук, около къщата. Бъдете нащрек. Не съм ви нито приятел, нито неприятел, но това е мой съвет. А сега, ако не искате да навредите на самия себе си, оставете ме да си ида. Вървете някъде нататък, но се върнете веднага, ако ме чуете да викам за помощ.

ГИЛБЪРТ

Какво значи всичко това? (*Бавно излиза.*)

ПЕТА СЦЕНА

МЪЖЪТ (*сам*)

Така, работата се нареди добре. Имах нужда от някой млад и силен мъж, който да ми се притече на помощ, ако е необходимо. Този Гилбърт е тъкмо помощникът, който ми трябва... Струва ми се, че чувам шум от весла и звън на китара откъм реката... Да, някой приближава (*Отива към парапета. Чува се звън на китара и глас, който пее.*)

Когато вечер пееш
в прегръдките ми ти,
дочуваш ли как плахо
Душата ми шепти?
Гласът ти благ в покоя
ме връща в младостта...

Ах, пей ми, скъпа моя,
ах, пей ми до смъртта!

МЪЖЪТ

Това е човекът, когото очаквах.

ГЛАСЪТ (*при всеки следващ куплет звучи по-силно*)

Когато ти се смееш
и весела си ти,
съмненията хвъркват
и любовта цъфти.
О, тоя смях, о тоя
сърдечен смях в нощта...

Ах, смей се, скъпа моя,
ах, смей се до смъртта!

Когато аз те гледам
как в мрака сладко спиш,
ти като че не дишаш,
а мило ми шептиш.
И ме облъхва зноя
на твойта голота...

Ах, спи, любима моя,
спи сладко до смъртта!

Когато ти ми казваш:
Обичам те! О, аз
на седмото небе съм
веднага в тоя час!
И аз долавям в твоя
разискрен взор страстта...

Обичай, скъпа моя,
обичай до смъртта!

Виж, в четири глагола
животът е побран,
живот с блага напълнен,
живот от теб мечтан,
дорде го изживееш,
дорде се насладиш:

да пееш, да се смееш,
да любиш и да спиш!^[1]

МЪЖЪТ

Слиза на брега. Добре. Освобождава лодкаря. Чудесно. (*Връща се към предната част на сцената.*) Ето го, идва.

Влиза Фабиано Фабиани, загърнат в плаща си. Насочва се към вратата на къщата.

[1] Превод Константни Крумов. — Б.р. ↑

ШЕСТА СЦЕНА

Мъжът и Фабиано Фабиани.

МЪЖЪТ (*спира Фабиано*)
Само една дума, ако обичате!

ФАБИАНИ
Като че ли някой ми говори. Какъв е тоя скитник? Кой си ти?

МЪЖЪТ
Онзи, който поискате да съм.

ФАБИАНИ
Светлината на фенера е много слаба. Но ти си с жълта шапка!
Струва ми се, че жълти шапки носят евреите? Ти евреин ли си?

МЪЖЪТ
Да, евреин съм. Имам нещо да ви съобщя.

ФАБИАНИ
Как се казваш?

МЪЖЪТ
Аз зная името ви, но вие не знаете моето. Засега имам
предимство пред вас. Позволете ми да го запазя.

ФАБИАНИ
Знаеш името ми! Не може да бъде.

МЪЖЪТ
Аз зная името ви. В Неапол ви наричаха сеньор Фабиани, в
Мадрид дон Фабиано, в Лондон ви наричат лорд Фабиано Фабиани,
граф Кланбрасил.

ФАБИАНИ
Върви по дяволите!

МЪЖЪТ
Бог да ви пази!

ФАБИАНИ
Ще заповядам да те наложат с пръчки. Не искам да знаят името ми, когато нощта е пред мен.

МЪЖЪТ
Особено когато отивате там, където сте се запътили сега.

ФАБИАНИ
Какво искаш да кажеш?

МЪЖЪТ
О, ако знаеше кралицата!

ФАБИАНИ
Никъде не съм се запътил.

МЪЖЪТ
Не е така, милорд, вие отивате при красивата Джейн — годеницата на гравьора Гилбърт.

ФАБИАНИ (*настрани*)
По дяволите, този човек е опасен.

МЪЖЪТ
Искате ли да ви кажа още нещо? Вие прелъстихте момичето и през този месец тя ви е приемала два пъти нощем у дома си. Сега идвате за трети път. Красавицата ви очаква.

ФАБИАНИ
Мълчи! Мълчи! Ще ти дам пари, за да мълчиш. Колко искаш?

МЪЖЪТ

За това ще говорим след малко. А сега, милорд, искате ли да ви кажа защо прелъстихте момичето?

ФАБИАНИ

Защото се влюбих в него, дявол да го вземе!

МЪЖЪТ

Не. Вие не бяхте влюбен в него.

ФАБИАНИ

Аз не съм бил влюбен в Джейн?

МЪЖЪТ

Не повече, отколкото в кралицата. Любов нямаше, но пресметливост — да.

ФАБИАНИ

Ама че странно, ти не си човек, а съвестта ми, предрешена като евреин.

МЪЖЪТ

Сега ще ви говоря като вашата съвест, милорд. Ето цялата история. Вие сте фаворит на кралицата. Кралицата ви награди с Ордена на жарттиерата, даде ви графство и благородническа титла. Но това са суетни звания! Ордена на жарттиерата е просто парцал, графството е празна дума, благородническата титла ви осигурява правото да умрете с отсечена глава. А на вас ви трябва нещо по-добро. На вас, милорд, ви трябва хубави земи, верни крепостни, здраво укрепени замъци и сигурни доходи в лири стерлинги. Някога крал Хенри Осми конфискувал имуществото на лорд Талбът, обезглавен преди шестнайсет години. Вие настояхте пред кралицата да ви припише имуществото на лорд Талбът. Но за да бъде законно дарението, трябваше да се провери дали лордът не е оставил потомци след смъртта си. И тъй като лордът беше на страната на кралица Мария и на майка ѝ Катерина Арагонска, тъй като беше привърженик

на папата, както и кралица Мария, няма съмнение, че ако се появи някой наследник или наследничка на лорд Талбът, кралицата ще ви лиши от подареното имущество, независимо че вие, милорд, сте неин фаворит. И по задължение, от признателност и от религиозни чувства ще го върне на наследника или наследничката. Вие бяхте съвсем спокоен относно тези препятствия. Споменавах се наистина, че лорд Талбът имал някаква дъщеря, но тя изчезнала от люлката в деня на екзекуцията на бащата и цяла Англия вярваше, че тя е мъртва. Съвсем наскоро обаче вашите доносници откриха, че през нощта, в която лорд Талбът и привържениците му били избити от Хенри Осми, при гравьора Гилбърт, чиято работилница е при Лондонския мост, тайно от властите било оставено някакво дете. Твърде вероятно е това дете, отгледано под името Джейн, да е дъщерята на лорда — Джейн Талбът. Писмени свидетелства за произхода ѝ наистина липсват, но не е изключено някой ден те да бъдат намерени. Съпадението е неприятно. Заради него един ден вие ще бъдете принуден да върнете на момичето Шрусбъри, Уексфорд, един красив град, и прекрасното графство Уотърфорд. Твърде тежка загуба! Какво да се прави? Вие потърсихте средство да премахнете, да унищожите момичето. Всеки на ваше място би заповядал да го убият или да го отровят. Но вие, милорд, отидохте по-далеч — вие обезчестихте момичето.

ФАБИАНИ

Колко дързък безсрамник!

МЪЖЪТ

Сега говори вашата съвест, милорд. Всеки друг би отнел живота на девойката, вие отнехте честта ѝ, лишихте я от бъдеще. А кралица Мария държи на добродетелта, макар че вече е имала няколко любовници.

ФАБИАНИ

Този човек знае всичко с най-малките подробности.

МЪЖЪТ

Кралицата е болнава, може всеки ден да умре и тогава вие, фаворитът, ще се озовете разорен пред гроба ѝ. Всеки момент могат да

се открият някакви веществени доказателства за произхода на момичето и тогава, след като кралицата е вече мъртва, Джейн, макар че вие опозорихте името ѝ, ще бъде призната за законна наследница на лорд Талбът. Е, добре, вие предвидихте подобно развитие на събитията. Кавалер, надарен с красива външност, вие я подмамахте да се влюби във вас. Тя ви се отдаде и в най-лошия случай вие просто ще се ожените за нея. Не се отказвайте от този план, милорд, аз намирам, че е съвършен. Ако не бях този, който съм, бих искал да бъда на ваше място.

ФАБИАНИ

Благодаря.

МЪЖЪТ

Вие много умело изпълнихте замисъла си. Скрихте името си. Успяхте да подведете кралицата. Нещастната девойка си мисли, че е прельстена от рицаря на Съмърсет Еймиас Полит.

ФАБИАНИ

Това е самата истина! Той знае всичко! Хайде, време е да си заговорим открито. Какво искаш от мен?

МЪЖЪТ

Милорд, ако някой притежава документите, които доказват произхода и правата на наследницата на Талбът, вие ще се окажете беден като моя прародител Йов. Ще ви останат само пясъчните кули, дон Фабиано, а в тях не може да се живее.

ФАБИАНИ

Така е. Но никой не притежава такива документи.

МЪЖЪТ

Грешите.

ФАБИАНИ

Кой е той?

МЪЖЪТ

Аз.

ФАБИАНИ

Ха, ти ли, нещастнико! Това не е вярно. Като ти приказва евреин, гледай слънцето.

МЪЖЪТ

Документите са у мен.

ФАБИАНИ

Лъжеш. Къде са?

МЪЖЪТ

В джоба ми.

ФАБИАНИ

Не ти вярвам. Заверени ли са? Всичките ли са у теб?

МЪЖЪТ

Не липсва нито един.

ФАБИАНИ

В такъв случай трябва ми всичките!

МЪЖЪТ

По-спокойно.

ФАБИАНИ

Евреино, дай ми документите.

МЪЖЪТ

Чудесно! Евреино, нещастни просяко, окаян скитнико, дай ми град Шрусбъри, дай ми град Уексфорд, дай ми графство Уотърфорд. Раздайте милостиня, моля!

ФАБИАНИ

За мен тези документи са всичко, а за теб те са нищо.

МЪЖЪТ

Симон Ръонар и лорд Чандъс биха платили доста висока цена за тях.

ФАБИАНИ

Симон Ръонар и лорд Чандъс са кучета. Ще заповядам да ги окачат от двете ти страни, когато увиснеш на бесилката.

МЪЖЪТ

Само това ли ми предлагате? Сбогом.

ФАБИАНИ

Стой тук, евреино! Какво искаш да ти дам за документите?

МЪЖЪТ

Нещо, което носите винаги с вас.

ФАБИАНИ

Кесията си?

МЪЖЪТ

Пфу! Искате ли моята?

ФАБИАНИ

Тогава какво?

МЪЖЪТ

Вие винаги носите със себе си един документ с подписа на кралицата. В него тя залага католическата си вяра, че ще опрости всички прегрешения и ще издейства помилването на този, който го притежава. Дайте ми този документ и аз ще ви предам грамотите, доказващи произхода и правата на Джейн Талбът. Документ за документ.

ФАБИАНИ

Какво ще правиш със заповедта за помилване, подписана от кралицата?

МЪЖЪТ

Е, добре. Свалям картите, милорд. Разказах ви вашата история, сега ще ви разкажа моята. Аз съм един от известните лихвари евреи от улица Кантерстен в Брюксел. Давам пари в заем. Такъв ми е занаятът. Давам десет, връщат ми петнайсет. Давам пари на всички — и на дявола, и на папата. Преди два месеца един от моите длъжници умря, без да ми върне парите, които му бях заел. Беше един от служителите на семейство Талбът. В дома на нещастника намериха само куп стари дрехи. Наредих да ги конфискуват. Сред дрипите намерих кутия, а в нея — документи. Документите на Джейн Талбът, милорд, в които подробно е разказана цялата история, подкрепена с доказателства, които да послужат при по-добри времена. Тъкмо тогава кралицата на Англия ви предостави имуществото на Джейн Талбът. По същото време аз имах нужда от кралицата на Англия, за да ми заеме десет хиляди златни марки. Разбрах, че с вас бихме могли да направим сделка. Пристигнах в Англия преоблечен в тези одежди, проследих всичките ви начинания, проследих самата Джейн Талбът. Всичко върша сам, без помощници. Проучих всичко и сега ви се представям. Ще получите документите на Джейн Талбът, ако ми дадете документа с подписа на кралицата. В него ще впиша, че кралицата ми отпуска десет хиляди златни марки. Тук от данъчната ѝ служба ми дължат една доста голяма сума, но няма да се пазаря. Десет хиляди златни марки, не желая нищо повече. Не мога да искам такава сума от вас, защото само една коронована особа може да я плати. Надявам се, че се изразих ясно. Разберете ме добре, милорд, двама ловки играчи като вас и мен няма какво да спечелят, ако започнат да се мамят един друг. Ако хората са обрekli откровеността на изгнание от своя свят, разговорът между двама мошеници, озовали се един срещу друг, е единственият начин тя отново да се върне на земята.

ФАБИАНИ

Това е невъзможно. Не мога да ти дам документа, с който кралицата осигурява неограничени права на приносителя му. Десет хиляди златни марки! Какво ще каже кралицата? А ако утре аз трябва

да моля за милост? Не, това е моето удостоверение за живот. С него ще спасявам главата си.

МЪЖЪТ

Какво ме интересува това?

ФАБИАНИ

Поискай нещо друго.

МЪЖЪТ

Искам само това.

ФАБИАНИ

Слушай, евреино, дай ми документите на Джейн Талбът!

МЪЖЪТ

Слушайте, милорд, дайте ми документа с подписа на кралицата.

ФАБИАНИ

Добре, евреино, трябва да отстъпя. *(Изважда някакъв документ от джоба си.)*

МЪЖЪТ

Покажете ми подписа на кралицата!

ФАБИАН

Покажи ми документа на Талбът!

МЪЖЪТ

След това.

Приближават се до фенера. Фабиани, застанал зад евреина, държи с лявата си ръка листа пред очите му. Мъжът чете написаното.

„Ние, Мария, кралица...“ Добре. Ще видите, че и аз съм като вас, милорд. Всичко съм пресметнал. Всичко съм предвидил.

ФАБИАНИ (*изважда кинжала с дясната си ръка и го забива в гърлото му*)

С изключение на това.

МЪЖЪТ

Ох, измамник!... Помощ! (*Пада. И докато пада, хвърля зад себе си, в тъмната част на сцената, без Фабиани да забележи, запечатан с восъчни печати пакет.*)

ФАБИАНИ (*навежда се над падналия*)

Боже мой, струва ми се, че е мъртъв! Бързо документите! (*Превърта проснатия, на земята евреин.*) Но как така, той не носи нищо у себе си, нищо, никакъв документ! Стар неверник! Излъгал ме е, измамил ме е, искал е да ме ограби! Ама че работа, проклет евреин! Той не носи нищо у себе си, свършено е. Убих го за нищо. Всички евреи са такива. Лъжата и кражбата са в кръвта им. Но сега трябва да скрия някъде този труп, не мога да го оставя пред вратата. (*Отива към дъното на сцената.*) Дали лодкарят не е още тук, той ще ми помогне да го хвърля в Темза. (*Слиза и изчезва зад парапета в дъното на сцената.*)

ГИЛБЪРТ (*влиза от противоположната страна*)

Струва ми се, чух някакъв вик. (*Забелязва проснатото под фенера тяло.*) Убили са някого. Просякът!

МЪЖЪТ (*привдига се от земята*)

Ох, много късно идвате, Гилбърт. (*Посочва с пръст мястото, където е захвърлил пакета.*) Вземете онова нещо. Там са документите, които доказват, че Джейн, вашата годеница, е дъщеря и наследница на последния лорд Талбът. Уби ме лорд Кланбрасил, фаворитът на кралицата. Ох, задушавам се. Гилбърт, отмъсти за мен, отмъсти за себе си! (*Умира.*)

ГИЛБЪРТ

Умря. Да отмъстя? Какво иска да каже той? Джейн — дъщеря на лорд Талбът? Лорд Кланбрасил, фаворитът на кралицата, убиец? Нищо

не разбирам! (*Разтърсва трупа.*) Говори, още една дума! Той е наистина мъртъв.

СЕДМА СЦЕНА

Гилбърт и Фабиани.

ФАБИАНИ (*въръща се на сцената*)
Кой е там?

ГИЛБЪРТ
Преди малко са убили този човек.

ФАБИАНИ
Не, това не е човек, а евреин.

ГИЛБЪРТ
Кой е убил този човек?

ФАБИАНИ
По дяволите, или вие, или аз.

ГИЛБЪРТ
Господине!...

ФАБИАНИ
Няма свидетели. На земята — труп. До него — двама души. Кой от тях е убиецът? Никой не може да докаже дали е единият, или другият, дали съм аз, или сте вие.

ГИЛБЪРТ
Какъв подлец! Убиецът сте вие.

ФАБИАНИ
Е, добре, наистина съм аз. И какво от това?

ГИЛБЪРТ

Ей сега ще извикам стражите.

ФАБИАНИ

Сега ще ми помогнете да хвърлим тялото във водата.

ГИЛБЪРТ

Вие сте нагъл.

ФАБИАНИ

Послушайте ме, нека заличим следите от станалото. Вие сте заинтересован повече от мен.

ГИЛБЪРТ

Прехвърлихте всякакви граници!

ФАБИАНИ

Един от нас двамата е извършил престъплението. Аз съм известен в кралския двор, благородник съм, лорд съм. Вие сте случаен минавач, презрян селяк, човек от народа. Благородник, който е убил евреин, плаща четири су глоба, а човек от простолюдието, който е убил евреин, отива на бесилката.

ГИЛБЪРТ

Искате да кажете, че...

ФАБИАНИ

Ако ме издадете, аз също ще ви издам. Ще повярват на мен, а не на вас. Във всеки случай шансовете ни са неравни. Четири су глоба за мен, за вас бесилката.

ГИЛБЪРТ

Няма свидетели! Няма доказателства! Ох, главата ми се обърка! Аз съм в ръцете на този подлец! Той има право.

ФАБИАНИ

Да ви помогна ли да хвърлите трупа във водата?

ГИЛБЪРТ

Вие сте истински демон.

Гилбърт хваща тялото за главата, Фабиани — за краката, отнасят го до парапета в дъното на сцената.

ФАБИАНИ

Точно така. Честна дума, драги, аз вече наистина не зная кой от нас двамата е убил този човек.

Прехвърлят се зад парапета. Фабиани се появява отново.

Ето че всичко свърши. Лека нощ, приятелю. Сега си вървете по пътя. *(Отправя се към къщата, обръща се случайно и вижда, че Гилбърт върви след него.)* Ха, какво искате още, малко пари за труда? Честно казано, не ви дължа нищо, но вземете. *(Дава кесията си на Гилбърт, който понечва да я отблъсне, но после я приема с вид на човек, променил намерението си.)* Сега вече се махайте! И таз добра, какво чакате още?

ГИЛБЪРТ

Нищо.

ФАБИАНИ

Бога ми, стойте тук колкото си искате. Вие под красивите звезди, аз — до красивото момиче. Бог да ви пази! *(Отправя се към вратата на къщата и се готви да я отвори.)*

ГИЛБЪРТ

Къде отивате така спокойно?

ФАБИАНИ

По дяволите, у дома си.

ГИЛБЪРТ

Как у дома си?

ФАБИАНИ
Просто така.

ГИЛБЪРТ
Кой от двама ни сънува? Преди малко ме убеждавахте, че убиецът на евреина съм аз, сега твърдите, че тази къща е вашата.

ФАБИАНИ
Или на любовницата ми, което е същото.

ГИЛБЪРТ
Повторете ми пак какво казахте!

ФАБИАНИ
Казах, приятелче, щом като искаш да знаеш, че тази къща е на едно красиво момиче на име Джейн — моята любовница.

ГИЛБЪРТ
А аз казвам, милорд, че лъжеш. Казвам, че си лъжец и убиец. Казвам, че си нагъл мошеник. Казвам, че преди малко ти произнесе съдбовните думи, заради които ще умрем и двамата, разбираш ли? Ти, защото ги каза, аз, защото ги чух.

ФАБИАНИ
Я виж ти! Кой е този дързък смелчага?

ГИЛБЪРТ
Аз съм Гилбърт, гравьорът. Джейн е моята годеница.

ФАБИАНИ
А аз съм рицарят Еймиас Полит. Джейн е моята любовница.

ГИЛБЪРТ
Лъжеш, ти казвам! Ти си лорд Кланбрасил, фаворитът на кралицата. Безумец, мислиш, че не те познавам!

ФАБИАНИ (*настрани*)

Ясно, тази нощ всички ме познават! Още един опасен човек, от който ще трябва да се отърва!

ГИЛБЪРТ

Кажи веднага, че ме излъга като подлец, че Джейн не е твоя любовница.

ФАБИАНИ

Познаваш ли почерка ѝ? (*Изважда от джоба си малко листче.*) Прочети това. (*Настрани, докато Гилбърт трескаво разгъва бележката.*) Важното е да го накарам да влезе в къщата и да започне да се кара с Джейн. Така ще имам време да извикам хората си.

ГИЛБЪРТ (*чете*)

„Ще бъда сама тази нощ, можете да дойдете.“ Проклятие! Милорд, ти си опетнил честта на годеницата ми, ти си подлец! Искам удовлетворение!

ФАБИАНИ (*слага ръка на шпагата си*)

Съгласен съм. Къде е шпагата ти?

ГИЛБЪРТ

Ох, полудявам! Колко унижително е да си човек от простолюдието, да не можеш да носиш никакво оръжие, нито шпага, нито кинжал! Добре, така да бъде, ще те причакам през нощта на някой ъгъл, ще впия ноктите си в гърлото ти и ще те убия, нещастнико!

ФАБИАНИ

Виж ти! Много сте невъздържан, приятелю мой!

ГИЛБЪРТ

И, милорд, аз непременно ще ти отмъстя!

ФАБИАНИ

Ще ми отмъщаваш ти, който си толкова ниско, на мен, който съм толкова високо? Ти си луд! Пази се от мен!

ГИЛБЪРТ
Да се пазя от теб?

ФАБИАНИ
Да.

ГИЛБЪРТ
Ще видим.

ФАБИАНИ (*настрани*)

Този човек не трябва да дочака изгрева на слънцето. (*Високо.*) Приятелче, послушай ме, върни се вкъщи. Неприятно ми е, че разбра всичко, но аз ти оставям хубавицата. Впрочем нямах намерение да продължавам този флирт. Върни се вкъщи. (*Хвърля ключ в краката на Гилбърт.*) Ако нямаш ключ, ето ти моя. Или ако предпочиташ, чукни четири пъти по капака на прозореца, Джейн ще помисли, че съм аз, и ще ти отвори. Лека нощ! (*Излиза.*)

ОСМА СЦЕНА

ГИЛБЪРТ (*сам*)

Отиде си, вече си отиде, а аз не го стъпках, не го смазах с крака. Какъв човек! Оставих го да си отиде, нямах никакво оръжие в себе си! (*Забелязва на земята кинжала, с който лорд Кланбрасил е убил евреина, вдига го с гневна припряност.*) Ах, твърде късно те видях! Изглежда, че ще можеш да убиеш само мен! Но все едно дали падаш от небето, или си избълван от ада, благославям те! Ах, Джейн ме е предала! Джейн се е отдала на този подлец! Джейн е наследница на лорд Талбът! Джейн вече не е моя! О, боже, за един час над главата ми се струпаха повече ужаси, отколкото тя може да понесе!

В мрака, от дъното на сцената, се появява Симон Рьонар.

О, аз ще отмъстя на този човек, ще отмъстя на лорд Кланбрасил! Ако отида в двореца на кралицата, лакеите ще ме изгонят с ритници като куче! Ох, обезумявам! Главата ми се пръска. О, сега ми е все едно дали ще умра, но искам да си отмъстя, бих пролял кръвта си за *това* отмъщение! Няма ли някой на този свят, който да сключи такава сделка с мен? Кой ще поиска да отмъсти за мен на лорд Кланбрасил и да вземе в замяна живота ми?

ДЕВЕТА СЦЕНА

Гилбърт и Симон Ръонар.

СИМОН РЪОНАР (*прави крачка напред*)

Аз.

ГИЛБЪРТ

Ти! Кой си ти?

СИМОН РЪОНАР

Аз съм човекът, когото търсиш.

ГИЛБЪРТ

Но знаеш ли кой съм аз?

СИМОН РЪОНАР

Ти си човекът, който ми трябва.

ГИЛБЪРТ

Вече мисля само за едно, знаеш ли за какво? Да си отмъстя на лорд Кланбрасил и да умра.

СИМОН РЪОНАР

Ти ще си отмъстиш на лорд Кланбрасил и ще умреш.

ГИЛБЪРТ

Който и да си, благодаря ти!

СИМОН РЪОНАР

Да, ще получиш отмъщението, което желаш. Но не забравяй при какво условие. Да разполагам с живота ти.

ГИЛБЪРТ

Вземи го.

СИМОН РЪОНАР
Договорихме ли се?

ГИЛБЪРТ
Да.

СИМОН РЪОНАР
Следвай ме.

ГИЛБЪРТ
Къде?

СИМОН РЪОНАР
Ще разбереш.

ГИЛБЪРТ
Помни добре, че обеща да отмъстиш за мен!

СИМОН РЪОНАР
Помни добре, че обеща да умреш за мен!

ВТОРИ ДЕН КРАЛИЦАТА

Стая в покоите на Кралицата. Върху висока малка масичка за молитва е разгърнато Евангелието. На табуретка до нея е поставена кралската корона. Стаята е с две странични врати и с широка врата в дъното. Част от дъното на сцената е закрыта от голям гоблен с релефни изображения.

ПЪРВА СЦЕНА

Кралицата, облечена в разкошни одежди, полегнала на диван, Фабиано Фабиани, седнал на сгъваем стол до нея, във великолепен костюм и с Ордена на жарттиерата.

ФАБИАНИ (*нее с китара в ръце*)

Когато аз те гледам
как в мрака сладко спиш,
ти сякаш че не дишаш,
и мило ми шептиш.
И ме облъхва зноя
на твоята голота...

Ах, спи любима моя,
спи сладко до смъртта!

Когато ти ми казваш:
Обичам те! О, аз
на седмото небе съм
веднага в тоя час!
И аз долавям в твоя
разискрен взор страстта...

Обичай, скъпа моя,
обичай до смъртта!

Виж, в четири глагола
животът е побран,
живот с блага изпълнен,
живот от теб мечтан,
дорде го изживееш,
дорде се насладиш:

да пееш, да се смееш,
да любиш и да спиш!

(Оставя китарата на земята.)

Ох, обичам ви с любов, която не мога да изкажа, госпожо! Но Симон Ръонар, този Симон Ръонар, който тук е по-властен дори от вас, о, как го мразя!

КРАЛИЦАТА

Добре знаете, че не мога да направя нищо. Тук той е посланикът на испанския принц, моя бъдещ съпруг.

ФАБИАНИ

Вашият бъдещ съпруг!

КРАЛИЦАТА

Хайде, милорд, нека не говорим повече за това. Аз ви обичам, какво ви трябва повече? Освен това вече е време да си вървите.

ФАБИАНИ

Мария, още миг!

КРАЛИЦАТА

Време е за кралския съвет. Настъпва часът, в който жената, която бях досега, трябва да отстъпи пред кралицата.

ФАБИАНИ

Аз пък искам жената да накара кралицата да почака зад вратата.

КРАЛИЦАТА

Вие искате, вие все искате! Погледнете ме, милорд! Лицето ти е младо и прелестно красиво, Фабиано!

ФАБИАНИ

Вие сте по-красива от мен, госпожо. Само красотата ви би била достатъчна, за да властвате като всемогъща господарка. На лицето ви е изписано нещо, което веднага подсказва коя сте. Челото ви много по-убедително от короната доказва, че сте кралица.

КРАЛИЦАТА

Ласкаете ме!

ФАБИАНИ

Обичам те.

КРАЛИЦАТА

Обичаш ме, нали? Обичаш само мен? Повтори ми го още веднъж, със същия влюбен поглед. Ех, ние, нещастните жени, ние никога не знаем какво точно става в душата на мъжа. Принудени сме да вярваме единствено на очите им, а често най-красивите очи са най-лъжливите, Фабиано. Но в твоите, милорд, има толкова честност, толкова невинност, толкова доверие, че те не могат да лъжат, не, такива очи не биха могли да лъжат, нали? Наистина, мой красиви рицарю, погледът ти е толкова открит и пряк. О, да имаш такива очи, такъв лъчезарен поглед и да мамиш, това би било сатанинство! Такива очи може да има само ангел или демон.

ФАБИАНИ

Не съм ангел, нито демон. Аз съм просто мъж, който ви обича.

КРАЛИЦАТА

Който обича кралицата.

ФАБИАНИ

Който обича Мария.

КРАЛИЦАТА

Изслушай ме, Фабиано, аз също те обичам. Млад си. Зная, че доста млади жени те гледат с нежен, подкупващ поглед. В края на краищата на човек му става скучно дори с кралицата. Не ме прекъсвай! Ако някога се влюбиш в друга жена, искам да ми кажеш. Може би ще

ти простя, ако ми кажеш. Не ме прекъсвай! Ти не знаеш колко те обичам. Самата аз също не зная. Наистина има моменти, когато бих предпочела да си мъртъв вместо щастлив с друга, но има и други моменти, в които бих предпочела да си щастлив. Боже мой! Не зная защо искат да ми припишат славата на зла жена.

ФАБИАНИ

Аз мога да бъда щастлив само с теб, Мария. Обичам само теб.

КРАЛИЦАТА

Наистина ли? Погледни ме. Наистина ли? Ох, понякога съм толкова ревнива. Въобразявам си... На коя ли жена не й минават през ума такива мисли? Въобразявам си понякога, че ми изневеряваш. Бих искала да бъда невидима, да мога да те следвам навсякъде, да зная винаги какво правиш, какво говориш, къде си. В приказките се разказва за пръстен, който правел хората невидими, бих дала короната си за такъв пръстен. Представям си непрекъснато как ходиш из града, за да се срещаш с красиви млади жени. Ох, не би трябвало да ми изневеряваш, разбираш ли!

ФАБИАНИ

Ех, госпожо, освободете се от тези мисли. Аз да изневерявам на вас, госпожо, на моята кралица, на моята любима! Би трябвало да съм най-неблагодарният, най-презреният сред мъжете, за да извърша такова нещо! Аз те обичам, Мария, обожавам те, дори не бих могъл да погледна друга жена! Обичам те, разбери, нима не виждаш по очите ми? О, боже мой, в гласа на всеки има известен оттенък, когато говори истината. Той би трябвало да те убеди! Хайде, вгледай се добре в мен, имам ли вид на мъж, който те мамии? Когато някой мъж изневерява на жена, все някак се издава. Обикновено жените веднага откриват изневярата. Но защо избра точно този миг, за да ми говориш такива неща, Мария? Мигът, в който те обичам може би най-силно! Наистина, струва ми че никога досега не съм те обичал тъй силно, както днес. Сега не говоря на кралицата. По дяволите, кралицата наистина не ме интересува! Какво би могла да ми направи тя, кралицата? Тя може да заповяда да ми отрежат главата, какво от това? Но ти, Мария, ти можеш да разбиеш сърцето ми. Обичам те, но не величието ти, обичам

теб. Целувам красивата ти, бяла и нежна ръка, а не кралския скиптър, госпожо!

КРАЛИЦАТА

Благодаря ти, мой Фабиано! Прощавай! Боже мой, милорд, колко сте млад, колко красиви са черните ви коси, колко прелестно е лицето ви! Елате пак след час.

ФАБИАНИ

Онова, което вие наричате час, аз наричам век!

Веднага след като той излиза, Кралицата става припряно, отива към скритата в стената врата, отваря я и въвежда в покоите си Симон Рьонар.

ВТОРА СЦЕНА

Кралицата и Симон Рьонар.

КРАЛИЦАТА

Влезте, господин съдия. И така, през цялото време ли стояхте там? Чухте ли всичко?

СИМОН РЪОНАР

Да, госпожо.

КРАЛИЦАТА

Какво ще кажете за него? О, това е най-безчестният и най-неискреният човек! Какво ще кажете за такъв човек?

СИМОН РЪОНАР

Ще кажа, госпожо, че този човек оправдава италианското си име.

КРАЛИЦАТА

А вие сигурен ли сте, че той ходи при тази жена нощем? Видяхте ли го?

СИМОН РЪОНАР

Бях заедно с Клинтън, Чандъс и Монтагю. Имаше поне десет свидетели.

КРАЛИЦАТА

Това вече наистина е безчестие!

СИМОН РЪОНАР

Впрочем след малко всичко ще бъде доказано по безспорен начин. Момичето е тук, както вече ви съобщих, ваше величество. Тази нощ наредих да я задържат в дома ѝ.

КРАЛИЦАТА

Но няма подобно престъпление не е достатъчно, за да накараме палача да отсече главата на този човек?

СИМОН РЪОНАР

За това, че е бил през нощта при едно красиво момиче? Не, госпожо. Ваше величество предаде на съда Трогмортън^[1] за подобно прегрешение и Трогмортън беше оправдан.

КРАЛИЦАТА

Но аз наказвах съдиите на Трогмортън.

СИМОН РЪОНАР

Постъпете така, че да не трябва да наказвате съдиите на Фабиани.

КРАЛИЦАТА

Ох, как да си отмъстя на този изменник?

СИМОН РЪОНАР

Ваше величество настоява за отмъщение само по познатия начин.

КРАЛИЦАТА

Но той е единственият, достоен за една кралица, когато отмъщава.

СИМОН РЪОНАР

Трогмортън беше оправдан, госпожо. Има само едно средство. Аз вече казах на ваше величество. Мъжът, който чака отвън.

КРАЛИЦАТА

Ще направи ли той всичко, което поискам?

СИМОН РЪОНАР

Да, ако вие направите всичко, което поиска той.

КРАЛИЦАТА

Ще жертва ли живота си?

СИМОН РЪОНАР

Той ще постави условията си, но ще жертва живота си.

КРАЛИЦАТА

Какво иска той, знаете ли?

СИМОН РЪОНАР

Онова, което искате самата вие — да си отмъсти.

КРАЛИЦАТА

Наредете да влезе и стойте някъде наблизко, така че да чувате, господин съдия!

СИМОН РЪОНАР (*връща се*)

Имате ли други нареждания, госпожо?

КРАЛИЦАТА

Кажете на милорд Чандъс да стои в съседната стая с шестима души на мое разположение, готови да се намесят ако стане нужда. Жената също трябва да бъде някъде наблизко, ако се наложи да влезе тук! Вървете!

Симон Ръонар излиза. Кралицата, останала сама.

Ох, предстои ми опасна среща!

Една от страничните врати се отваря. Влизат Симон Ръонар и Гилбърт.

---

[1] ... предаде на съда Трогмортън... — В един от историческите източници, използвани от Юго, се споменава някой си Трогмортън, даден през 1555 г. под съд, но отказал да признае престъплението си въпреки мъченията, а после оправдан от съдиите, на които впоследствие били наложени тежки наказания. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Кралицата, Гилбърт и Симон Рьонар.

ГИЛБЪРТ
Пред кого съм?

СИМОН РЪОНАР
Пред кралицата.

ГИЛБЪРТ
Кралицата!

КРАЛИЦАТА

Да, така е. Пред кралицата. Аз съм кралицата. Нямам време за удивление. Вие, господине, сте Гилбърт, майстор гравьор. Живеете на другия бряг на реката с някоя си Джейн. Вие сте неин годеник, тя ви изневерява, любовникът ѝ се казва Фабиано. Той ми изневерява, изневерява на мен. Вие искате да си отмъстите, аз — също. Именно затова трябва да разполагам с живота ви както намеря за добре. Ще казвате това, което ви заповядам да казвате, каквото и да става. За вас не бива да съществува нито истина, нито лъжа, нито добро, нито зло, нито справедливост, нито неправда. Трябва да следвате само моята воля и да се ръководите само от моето отмъщение. Ще ме оставите да действам и ще бъдете изцяло на мое разположение. Съгласен ли сте?

ГИЛБЪРТ
Госпожо...

КРАЛИЦАТА

Ще бъдеш отмъстен. Но те предупреждавам, че ще трябва да умреш. Това е всичко. Постави условията си. Ако имаш стара майка, която трябва да покрием със саван от кюлчета злато, говори, аз ще изпълня всичко. Продай ми живота си за толкова, колкото поискаш.

ГИЛБЪРТ

Аз вече се отказах от решението си да умра, госпожо.

КРАЛИЦАТА

Как така?

ГИЛБЪРТ

Чуйте, ваше величество, размишлявах цяла нощ. Още нищо не ми е ясно в тази работа. Видях само един мъж, който се похвали, че бил любовник на Джейн. Кой ще ме убеди, че не ме е излъгал? Видях някакъв ключ. Кой ще ме убеди, че не го е откраднал? Видях някакво писмо. Кой ще ме убеди, че не е накарал някого насила да го напише? Впрочем не си спомням вече много добре дали това наистина беше нейният почерк. Беше тъмно, самият аз бях развълнуван, не виждах съвсем ясно. Не мога да дам живота си, който ѝ принадлежи, просто така. Не вярвам на нищо, не съм сигурен в нищо. Не съм виждал Джейн оттогава.

КРАЛИЦАТА

Вижда се, че обичаш! Ти си като мен, упорстваш пред неоспоримите доказателства. Но ако я видиш тази твоя Джейн, ако я чуеш да признава престъплението си, ще направиш ли това, което искам?

ГИЛБЪРТ

Да. При едно условие.

КРАЛИЦАТА

Ще ми го кажеш по-късно. (*Към Симон Рьонар.*) Доведете жената!

Симон Рьонар излиза. Кралицата скрива Гилбърт зад една завеса, спусната в дъното на сцената.

Скрийте се тук.

Влиза Джейн, бледа и разтреперана.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Кралицата, Джейн и зад завесата Гилбърт.

КРАЛИЦАТА

Приближи се, девойче. Знаеш ли коя съм аз?

ДЖЕЙН

Да, госпожо.

КРАЛИЦАТА

Знаеш ли кой е мъжът, който те е прелъстил?

ДЖЕЙН

Да, госпожо.

КРАЛИЦАТА

Той те е измамил. Представил се е за благородник под името Еймиас Полит, така ли е?

ДЖЕЙН

Да, госпожо.

КРАЛИЦАТА

Сега вече знаеш, че това е Фабиано Фабиани, граф Кланбрасил.

ДЖЕЙН

Да, госпожо.

КРАЛИЦАТА

Тази нощ, когато са дошли да те задържат у дома ти, ти си му била определила среща, чакала си го, нали?

ДЖЕЙН (*сплита ръце за молитва*)

Боже мой, госпожо!

КРАЛИЦАТА

Отговори.

ДЖЕЙН (*със слаб глас*)

Да.

КРАЛИЦАТА

Знаеш ли, че вече няма на какво да се надяваш нито за него, нито за себе си?

ДЖЕЙН

Освен на смъртта. И това е надежда.

КРАЛИЦАТА

Разкажи ми всичко. Къде срещна за първи път този мъж?

ДЖЕЙН

Първия път, когато го видях, беше... Но има ли смисъл да разказвам всичко това? Нещастно момиче от народа, бедно и лекомислено, неразумно и кокетно, увлечено по украшенията и красивите одежди, се оставя да бъде заслепено от красивото лице на един придворен благородник. Това е всичко. Прелъстена съм, обезчестена, погубена. Няма какво повече да прибавя към това. Боже мой, нима не виждате, че с всяка дума, която изричам, призовавам смъртта, госпожо?

КРАЛИЦАТА

Да, така е.

ДЖЕЙН

Ох, зная, гневът ви е ужасен, госпожо. Още отсега скланям глава пред наказанието, което ще ми отредите...

КРАЛИЦАТА

Аз да избирам наказание за теб! Ти не ме интересуваш, глупачке! Коя си ти, нещастно създание, та кралицата да се занимава с такива като теб? Не, аз ще се заема с Фабиано. Колкото до тебе, жено, друг ще се нагърби с наказанието ти.

ДЖЕЙН

Така да е, госпожо, който и да е той, каквото и да е наказанието, ще понеса всичко, без да се оплаквам, дори ще ви благодаря, ако имате милост да изслушате молбата ми към вас. Има един мъж, който ме взе сираче още от люлката, осинови ме, отгледа ме, отхрани ме, обикна ме и още ме обича. Един мъж, за когото сега съм напълно недостойна, спрямо когото извърших престъпление и чийто образ въпреки всичко запазих в дъното на душата си, скъп, величествен и свят като образа на бог. Един мъж, който в този момент сигурно вече се е завърнал в празната си, изоставена и ограбена къща, и без нищо да разбира, скубе косите си от отчаяние. И тъй, госпожо, това, за което моля ваше величество, е той да не разбере никога нищо, да изчезна, без той да узнае някога какво е станало с мен, нито какво съм направила, нито какво сте направили с мен, уви! Боже мой, не зная дали добре ме разбирате, но сигурно сте почувствали, че в негово лице аз имам приятел, един великодушен и щедър приятел. Бедният Гилбърт! О, да, казвам ви истината, той ме уважава, вярва, че съм чиста, и аз не искам той да ме мрази и да ме презира... Разбирате ме, нали, госпожо? Уважението на този мъж струва за мен много повече, отколкото живота ми! А всичко това ще му причини такава ужасна мъка! Какво потресение! Отначало няма да повярва. Не, той няма да повярва. Боже мой, бедният Гилбърт! О, госпожо, имайте милост към него и към мен! Самият той нищо не ви е направил. За бога, дано той да не узнае нищо! За бога, нека не узнава, че съм виновна — той ще се убие. Нека не узнава, че съм мъртва — той ще умре.

КРАЛИЦАТА

Мъжът, за когото говорите, е тук и ви слуша. Той сам ще ви осъди, сам ще ви накаже.

Гилбърт излиза.

ДЖЕЙН

О, боже! Гилбърт!

ГИЛБЪРТ (*към Кралицата*)

Животът ми ви принадлежи, госпожо.

КРАЛИЦАТА

Добре. Ще ми поставите ли някакви условия?

ГИЛБЪРТ

Да, госпожо.

КРАЛИЦАТА

Какви са те? Давам кралската си дума, че предварително се подписвам под тях.

ГИЛБЪРТ

Ето, госпожо. Работата е много проста. Задължен съм на един благородник от вашия двор, който ме отрупваше с поръчки като гравьор.

КРАЛИЦАТА

Говорете.

ГИЛБЪРТ

Благородникът има тайна връзка с една жена, за която не може да се ожени, тъй като тя произхожда от род, обречен на изгнание. Тази жена, живяла досега тайно от обществото, е единствената дъщеря и наследница на последния лорд Талбът, обезглавен по време на управлението на Хенри Осми.

КРАЛИЦАТА

Как! Сигурен ли си в това, което казваш? Джийн Талбът, добрият лорд католик, верният защитник на майка ми, оставил дъщеря, наистина ли? Кълна се в короната си, ако това е истина, неговото дете ще бъде мое дете. Онова, което Джийн Талбът е направил за майката

на Мария Английска, Мария Английска ще направи за дъщерята на Джийн Талбът.

ГИЛБЪРТ

Тогава за ваше величество ще бъде без съмнение щастие да върне на дъщерята на лорд Талбът имуществото на баща ѝ?

КРАЛИЦАТА

Да, разбира се, и ще лиша от него Фабиано! Но има ли доказателства, че тази наследница е още жива?

ГИЛБЪРТ

Има доказателства.

КРАЛИЦАТА

Впрочем и да няма, ще ги измислим. Нали аз затова съм кралица.

ГИЛБЪРТ

Ваше величество ще върне на дъщерята на лорд Талбът имуществото, титлите, общественото положение, името, герба и девиза на нейния баща. Ваше величество ще отмени изгнанието ѝ и ще ѝ гарантира спокоен живот. Ваше величество ще я омъжи за благородника, единствения мъж, за когото тя може да се омъжи. При тези условия, госпожо, вие ще можете да разполагате с мен, със свободата ми, с живота ми и с волята ми както пожелаете.

КРАЛИЦАТА

Добре. Ще изпълня всичко, което поискахте от мен.

ГИЛБЪРТ

Ще изпълни ли ваше величество всичко, което изредих? Заклева ли се кралицата на Англия пред мен, пред Гилбърт, майстор гравьор, залага ли короната си, полага ли ръка върху разтвореното тук Евангелие?

КРАЛИЦАТА

Залагам кралската си корона и се заклевам пред това божие Евангелие, заклевам се пред теб!

ГИЛБЪРТ

Договорът е сключен, госпожо. Наредете да приготвят гроб за мен и брачно легло за младоженците. Благородникът, за когото ви споменах, е Фабиани, граф Кланбрасил. Наследницата на Талбът е момичето, което стои пред вас.

ДЖЕЙН

Какво говори той!

КРАЛИЦАТА

Дали нямам работа със смахнат? Какво означава това? Майсторе, внимавайте добре! Имате дързостта да се подигравате с кралицата на Англия. В кралските покои човек трябва да внимава какво приказва, защото много често тук устата погубва главата!

ГИЛБЪРТ

Главата ми? Ще я имате, госпожо. Но аз имам клетвата ви!...

КРАЛИЦАТА

Не говорите сериозно, нали? Фабиано, Джейн!... Не може да бъде!

ГИЛБЪРТ

Джейн, момичето пред вас, е дъщерята и наследницата на лорд Талбът.

КРАЛИЦАТА

Хайде, стига! Това е измислица, бълнуване, безумие! Доказателства, имате ли доказателства?

ГИЛБЪРТ

Неопровержими. *(Изважда пакет от пазвата си.)* Благоволете да прочетете тези документи.

КРАЛИЦАТА

Аз, кралицата, да чета документите ви! Нямам време. Но нима съм искала документите ви? Защо са ми тези ваши документи? Кълна се в честта си, ако те доказват нещо, ще ги хвърля в огъня и няма да остане нищо.

ГИЛБЪРТ

Освен вашата клетва, госпожо.

КРАЛИЦАТА

Клетвата ми! Клетвата ми!

ГИЛБЪРТ

Клетвата, с която заложихте короната си пред Евангелието, госпожо. Заложихте главата си и честната си дума, живота си на този и на онзи свят.

КРАЛИЦАТА

Но какво искаш най-после? Кълна се, че ти си умопобъркан!

ГИЛБЪРТ

Какво искам ли? Джейн е изгубила титлата си в обществото, върнете ѝ я! Джейн е изгубила честта си, върнете и я! Обявете, че тя е дъщеря на лорд Талбът и жена на лорд Кланбрасил, а после ми вземете живота!

КРАЛИЦАТА

Живота ти! Но за какво ми е сега животът ти? Аз го исках само за да си отмъстя на онзи човек, на Фабиано. Нима нищо не разбираш? Ох, аз също не те разбирам вече! Ти говореше за отмъщение! Но така ли си отмъщаваш? Колко глупави са хората от народа! Освен това мислиш ли, че повярвах на тази история за наследницата на Талбът! Документи! Показваш ми документи! Не искам да ги гледам. Ах, любимата ти изневерява, а ти се правиш на великодушен! Твоя воля. Но аз не съм великодушна. Гневът и омразата изпълват сърцето ми. Аз непременно ще си отмъстя и ти ще ми помогнеш. Но този човек е луд,

той е луд, луд е, боже мой! Защо ми е сега? Отчайващо е да разчиташ на подобни хора за сериозни дела!

ГИЛБЪРТ

Имам думата ви на католическа кралица. Лорд Кланбрасил е прельстил Джейн, той трябва да се ожени за нея!

КРАЛИЦАТА

А ако той откаже да ѝ стане мъж?

ГИЛБЪРТ

Ще го принудите вие, госпожо.

ДЖЕЙН

Ах, не, имай милост към мен, Гилбърт!

ГИЛБЪРТ

Добре, ако този подлец откаже, ваше величество ще направи с него и с мен каквото поиска.

КРАЛИЦАТА (*зарадвана*)

Точно това искам!

ГИЛБЪРТ

В такъв случай нека короната на графиня Уотърфорд бъде тържествено положена от кралицата върху святата и неприкосновена глава на тук присъстващата Джейн Талбът. Само тогава аз ще направя всичко, което ми заповяда кралицата.

КРАЛИЦАТА

Всичко ли?

ГИЛБЪРТ

Всичко. Дори престъпление, ако ви е нужно престъпление, дори предателство, което е повече от престъпление, дори подлост, което е повече от предателство.

КРАЛИЦАТА

Ще кажеш ли каквото трябва да кажеш? И ще умреш от смъртта, която поискам?

ГИЛБЪРТ

От смъртта, която поискате.

ДЖЕЙН

О, боже!

КРАЛИЦАТА

Заклевах ли се?

ГИЛБЪРТ

Заклевам се.

КРАЛИЦАТА

Така сделката може да се уреди. Това е достатъчно. Имам думата ти, ти имаш моята. Уговорихме се. *(Дава си вид, че размисля. Към Джейн.)* Засега не сте ни нужна, вървете си. Ще ви призовем по-късно.

ДЖЕЙН

О, Гилбърт, защо направихте всичко това? Гилбърт, аз съм толкова нещастна, не мога да ви погледна в очите. О, Гилбърт, вие сте по-добър от ангел, вие притежавате добродетелите на ангел и страдате като човек! *(Излиза.)*

ПЕТА СЦЕНА

Кралицата, Гилбърт, после Симон Ръонар, лорд Чандъс и стражи.

КРАЛИЦАТА (*към Гилбърт*)

Имаш ли оръжие в себе си — нож, кинжал или нещо друго?

ГИЛБЪРТ (*измъква от пазвата си кинжала на лорд Кланбрасил*)

Този кинжал ще свърши ли работа, госпожо?

КРАЛИЦАТА

Ще свърши. Дръж го в ръка. (*Сграбчва бързо ръката му.*)
Господин съдия, лорд Чандъс!

Влизат Симон Ръонар, лорд Чандъс и стражи.

Спасете ме от този човек! Той вдигна кинжал срещу мен. Хванах
ръката му миг, преди да ми нанесе удар. Този човек е убиец.

ГИЛБЪРТ

Но, госпожо...

КРАЛИЦАТА (*тихо на Гилбърт*)

Нима вече забрави уговорката ни? Така ли се подчиняваш на
волята ми? (*Високо.*) Вие сте свидетели, че той продължава да държи
кинжала в ръката си. Господин съдия, как се казваше палачът от
Тауър?

СИМОН РЪОНАР

Той е ирландец, казва се Мак Дермот.

КРАЛИЦАТА

Нека го доведат при мен. Трябва да му кажа нещо.

СИМОН РЪОНАР

Вие лично?

КРАЛИЦАТА

Аз лично.

СИМОН РЪОНАР

Кралицата иска да говори с палача?

КРАЛИЦАТА

Да, кралицата иска да говори с палача. Главата ще говори с ръката. Хайде, по-бързо!

Един от стражите излиза.

Милорд Чандъс и вие, господа, отговаряте пред мен за този човек. Пазете го, нека застане зад вас. Тук ще се случат неща, които той непременно трябва да види. Господин Амънт, в двореца ли е лорд Кланбрасил?

СИМОН РЪОНАР

Той е в приемната с фреските и очаква кралицата да благоволи да го приеме.

КРАЛИЦАТА

Нищо ли не подозира?

СИМОН РЪОНАР

Нищо.

КРАЛИЦАТА (на лорд Чандъс)

Нека влезе.

СИМОН РЪОНАР

Вън чака целият кралски двор. Никого ли няма да приемете преди лорд Кланбрасил?

КРАЛИЦАТА

Кои сред нашите благородници мразят Фабиани?

СИМОН РЪОНАР

Всички.

КРАЛИЦАТА

Кои го мразят най-много?

СИМОН РЪОНАР

Клингън, Монтагю, Съмърсет, граф Дерби, Джерард Фиц-Джерард, лорд Паджет и лорд-канцлерът.

КРАЛИЦАТА *(на лорд Чандъс)*

Въведете ги всички, с изключение на лорд-канцлера. Хайде! *(Чандъс излиза. Към Симон Ръонар.)* Преподобният епископ канцлер не обича Фабиани повече от другите, но е човек със скрупули. *(Забелязва документите, които Гилбърт е оставил на масата.)* Ах, трябва все пак да хвърля един поглед на тези документи.

Докато тя ги разглежда, вратата в дъното се отваря. С дълбоки поклони влизат благородниците, призвани от Кралицата.

ШЕСТА СЦЕНА

Същите, лорд Клинтън и другите благородници.

КРАЛИЦАТА

Добър ден, господа. Бог да ви пази, милорди! (Към лорд Монтагю.) Антъни Браун, никога няма да забравя, че вие дадохте достоен отпор на Жан дьо Монморанси и на Тулузкия граф в преговорите с императора, моя чичо^[1]. Лорд Паджет, днес ще получите писмената ми заповед, с която ви провъзгласявам за барон на Стафорд. О, но това е нашият стар приятел лорд Клинтън! Аз съм все така ваша добра приятелка, милорд. Та нали вие избихте хората на Томас Уайът^[2] в равнината при Сейнт Джеймс. Нека всички си припомним за тази битка, господа! В онзи ден короната на Англия беше спасена от един мост, по който нашите войски успяха да стигнат до бунтовниците и от една стена, която попречи на бунтовниците да стигнат до нас. Мостът — това беше Лондонският мост, стената — това беше лорд Клинтън.

ЛОРД КЛИНТЪН (тихо на Симон Рьонар)

Кралицата не ми говори от шест месеца. А колко е благоразположена днес!

СИМОН РЪОНАР (тихо на лорд Клинтън)

Търпение, милорд. След малко ще ви се стори още по-благоразположена.

КРАЛИЦАТА (на лорд Чандъс)

Милорд Кланбрасил може да влезе. (На Симон Рьонар.) Няколко минути след като влезе... (Шепне му на ухото и му посочва вратата, през която е излязла Джейн.)

СИМОН РЪОНАР

Разбрах, госпожо.

[1] ... *вие дадохте достоен отпор на Жан дьо Монморанси и на Тулузкия граф в преговорите с императора, моя чичо.* — Мария Тюдор била в родствени връзки с Карл V, племенник на майка ѝ, Катерина Арагонска. Бракът на Мария Тюдор с Филип II допринесъл за сближаването на Англия и Испания, бил нежелателен за френския кралски двор, поради което Монморанси, ръководещ външната политика на Франция при Хенри II, с всички средства се стремял да го осуети. ↑

[2] *Та нали вие избихте хората на Томас Уайът...* — Томас Уайът (1521–1554) английски благородник, организатор на най-масовия протестантски бунт срещу Мария Тюдор, назована Кървавата Мария поради преследването на протестантите по време на царуването ѝ, който избухва през януари 1554 г. в графство Кент: екзекутиран на 11 април същата година. ↑

СЕДМА СЦЕНА

Същите и Фабиани.

КРАЛИЦАТА

А, ето го. *(Продължава да говори нещо тихо на Симон Ръонар.)*

ФАБИАНИ *(настрани, всички го поздравяват, той се оглежда наоколо)*

Какво значи това? Тази сутрин тук са събрани само неприятелите ми. Кралицата шепне нещо на Симон Ръонар. По дяволите, смее се. Лош знак!

КРАЛИЦАТА *(любезно към Фабиани)*

Бог да ви пази, милорд!

ФАБИАНИ *(сграбчва ръката ѝ и я целува)*

Госпожо... *(настрани.)* Тя ми се усмихна. Не ме грози опасност.

КРАЛИЦАТА *(продължава любезно)*

Трябва да говоря с вас. *(Излиза с него на авансцената.)*

ФАБИАНИ

И аз трябва да ви говоря, госпожо. Сърдя ви се. Да ме отстраните, да ме държите като изгнаник толкова дълго време далеч от себе си! Ах, не би било така, ако в часовете, когато ме няма, вие мислехте за мен, както аз мисля за вас.

КРАЛИЦАТА

Несправедлив сте. Откакто ме напуснахте, мисълта ми е заета изцяло с вас.

ФАБИАНИ

Наистина ли? Нима съм толкова щастлив? Повторете ми думите си.

КРАЛИЦАТА (*все още усмихната*)
Кълна ви се.

ФАБИАНИ
Значи ме обичате, както ви обичам аз?

КРАЛИЦАТА
Да, милорд. Аз наистина мислих единствено за вас. Толкова много, че реших да ви устроя една приятна изненада.

ФАБИАНИ
Как? Каква изненада?

КРАЛИЦАТА
Една среща, която ще ви достави удоволствие.

ФАБИАНИ
Среща? С кого?

КРАЛИЦАТА
Отгатнете... Не можете ли да отгатнете?

ФАБИАНИ
Не, госпожо.

КРАЛИЦАТА
Обърнете се.

Той се обръща и забелязва Джейн на прага на малката откритата врата.

ФАБИАНИ (*настрани*)
Джейн!

ДЖЕЙН (*настрани*)
Това е той!

КРАЛИЦАТА (*продължава да се усмихва*)
Милорд, познавате ли тази девойка?

ФАБИАН
Не, госпожо.

КРАЛИЦАТА
Девойче, познавате ли милорда?

ДЖЕЙН
Истината струва повече от живота. Да, госпожо.

КРАЛИЦАТА
И така, милорд, вие не познавате тази жена?

ФАБИАНИ

Госпожо, тези хора искат да ме погубят. Заобиколен съм от неприятели. Тази жена е сигурно в заговор с тях. Аз не я познавам, госпожо, не зная коя е тя, госпожо!

КРАЛИЦАТА (*става и го удря с ръкавицата си по лицето*)

Ах, какъв подлец си ти! Значи така, изневеряваш на едната и се отричаш от другата! Значи не знаеш коя е тя! Искаш ли аз да ти кажа коя е? Тази жена е Джейн Талбът, дъщерята на Джийн Талбът, предания католик и благородник, който умря на ешафода заради майка ми. Тази жена е Джейн Талбът, моя братовчедка, Джейн Талбът, графиня Шрусбъри, графиня Уексфорд, графиня Уотърфорд, английска лейди. Ето коя е тази жена! Лорд Паджет, вие сте пазител на частния ми кралски печат и трябва да вземете под внимание това официално представяне. Кралицата на Англия признава тържествено, че присъстващата тук млада жена е Джейн, дъщеря и единствена наследница на последния граф Уотърфорд (*Посочва документите.*) Това са грамотите и доказателствата, които трябва да наредите да подпечатат с кралския печат. Такава е волята ми. (*Към Фабиани.*) Да,

графиня Уотърфорд! И това е доказано! А ти ще върнеш имуществото ѝ, нещастнико! Ах, ти не познаваш тази жена! Забравих, че не знаеш коя е тази жена! Е, добре ще ти я представя аз. Това е Джейн Талбът. Но нужно ли е да ти обяснявам повече?... *(Гледа го в упор и тихо му изсъсква през зъби.)* Подлец! Това е любовницата ти!

ФАБИАНИ

Госпожо...

КРАЛИЦАТА

Ето коя е тя. Сега пък аз ще ти кажа кой си ти. Ти си човек без душа, без сърце, без разум. Ти си измамник и подлец! Ти си... За бога, господо, няма нужда да се отдалечавате. Все ми е едно дали ще чуете какво ще кажа на този човек. Не съм понижила глас, струва ми се. Фабиано, ти си негодник, предател спрямо мен, подлец спрямо нея, лъжлив слуга, най-презреният сред хората. Вярно е, за жалост, направих те граф Кланбрасил, барон Динасмонди, барон Дармът в Девъншир... безумец съм била! Сега, милорди, ви моля за прошка, че ви принудих да заседавате редом с този човек! Ти, рицар, благородник, могъщ владетел! Но, негоднико, вгледай се в миг в хората, събрани тук! Погледни, около теб са само благородници! Ето Бриджес, барон Чандъс, ето Сеймор, херцог Съмърсет. Тези са от фамилията Станли, графове Дерби от 1485 година, онези са от рода Клитън, барони Клинтън от 1298 година! Нима си въобразяваш, че можеш да бъдеш равен на тези хора? Представяш се, че си потомък на испанския род Пенялвер, но това не е истина, ти си един презрян италианец, ти си нищо, по-малко от нищо, син на чорапчия от село Ларино. Да, господо, той е син на чорапчия. Баща му плете чорапи. Знаех го, но не го издавах, криех го и се преструвах, че вярвам на този човек, когато отваряше дума за благородническия си произход. Защото такива сме ние жените. О, боже мой, бих искала тук да има повече жени, за да им бъде за урок! Какъв негодник, какъв негодник! Мами една жена, а от другата се отрича. Нечестивец, ти наистина си нечестивец! Как, аз ти говоря, а ти още не си на колене! На колене, Фабиани! Милорди, принудете този мъж да коленичи пред мен!

ФАБИАНИ

Ваше величество...

КРАЛИЦАТА

Този негодник, когото обсипах с благодеяния, този неаполитански лакей, когото обявих за рицар и граф на Англия! Ах, трябваше да предвидя това, което се случва сега! Предупреждавах ме, че накрая всичко ще свърши така. Но аз винаги съм си била такава, упорствам, а после виждам, че съм грешила. Моя е грешката. Италианец, значи измамник. Неаполитанец, значи подлец. Всеки път, когато баща ми ползваше услугите на някой италианец, се разкайваше. Виждаш ли, лейди Джейн, на какъв мъж си се отдала! Нещастно дете, ще отмъстя за теб, обещавам ти! Отдавна би трябвало да зная, че от джоба на италианеца човек може да измъкне само кама, а от душата му — само предателство!

ФАБИАНИ

Госпожо, кълна ви се...

КРАЛИЦАТА

Сега пък ще изрече фалшива клетва, ще си остане порочен докрай, ще ме накара да се червя пред тези мъже, мен, слабата жена, която го обичах. Дали ще се осмели да вдигне глава?

ФАБИАНИ

Да, госпожо, ще я вдигна. Изгубен съм, добре разбирам. Смъртта ми е решена. Вие ще използвате всички средства — кинжал, отрова...

КРАЛИЦАТА (*хваща го за ръцете и го увлича към авансцената*)

Отрова, кинжал, какви ги приказваш, италианце? Ти мислиш, че ще избира подло и срамно отмъщение, отмъщение в гръб, както у вас, в Италия? Не, сеньор Фабиани, няма да е нито кинжал, нито отрова. Защо трябва да се крия, да търся някое тъмно ъгълче, да се унижавам, когато отмъщавам? Не, дявол да го вземе! Искам да е през деня, чуваш ли, милорд, посред бял ден, при хубаво слънце, на градския площад, с брадва на дръвника, пред тълпата на площада, пред очите на хората, излезли на прозорците, по покривите, пред сто хиляди свидетели! Искам да се страхуват, чуваш ли, милорд, да се възхищават на разкоша,

ужаса и великолепието и да си казват „Жената е била обидена, но сега кралицата си отмъщава!“ Искам да видя този фаворит, на когото толкова завиждаха, този надменен млад красавец, когото покрих с кадифе и сатен, превит на две, обезумял и треперещ, на колене върху черното платно, бос, с вързани ръце, освиркан от тълпата, в ръцете на палача. На тази бяла шия, на която окачих златен орден, сега искам да окачат въжето. Видях как изглежда Фабиани на трона, сега искам да го видя как ще изглежда на ешафода.

ФАБИАНИ

Госпожо...

КРАЛИЦАТА

Нито дума! Ах, нито дума повече! С теб наистина е свършено, разбираш ли? Ще се качиш на ешафода като Съфолк и Нортъмбърланд^[1]. Ще устроя празник, както съм правила толкова пъти за добропорядъчните граждани на Лондон. Нали знаеш как те мразят добропорядъчните лондончани? Хубаво нещо е, дявол да го вземе, когато човек трябва да си отмъсти, да бъде Мария, първа дама и кралица на Англия, дъщеря на Хенри Осми, владетелка на четири морета. А когато се изкачиш на ешафода, скъпи мой Фабиани, ще можеш, ако поискаш, да се обърнеш към народа с дълга реч като Нортъмбърланд или да отправиш нескончаема молитва към бога като Съфолк, за да изпросиш евентуално помилване. Но бог ми е свидетел, че си изменник и няма да опростя престъплението ти. Какъв измамник! Като си помисля, че тази сутрин ми говореше за любов, говореше ми като на единствена любима. О, боже мой, господо, вие може би се учудвате, че ви говоря така откровено, но, повтарям ви, той вече не ме интересува. (*Към лорд Съмърсет.*) Милорд, вие сте главният надзирател на затвора в Тауър, вземете шпагата на този човек!

ФАБИАНИ

Ето я, но аз протестирам. Ако се приеме за доказано, че съм измамил или прельстил една жена...

КРАЛИЦАТА

Ах, какво ме засяга дали си прелъстил някаква жена? Нима сега ме занимава това! Господата са свидетели, че наистина ми е все едно.

ФАБИАНИ

Прелъстяването на жена не е престъпление, което се наказва със смърт, госпожо. Спомняте ли си, че ваше величество не можа да осъди Трогмортън при подобно обвинение.

КРАЛИЦАТА

Струва ми се, че той ни предизвиква! Червоят се превръща в змия. А кой ти каза, че те обвинявам точно в това?

ФАБИАНИ

Тогава, в какво съм обвинен? Аз не съм англичанин, не съм поданик на ваше величество. Поданик съм на краля на Неапол и васал на папата. Ще призова легата му, негово преосвещенство кардинал Поул, да се застъпи за мен. Аз ще се защитавам, госпожо. Чужденец съм и мога да бъда съден само ако съм извършил престъпление, истинско престъпление. Какво е престъплението ми?

КРАЛИЦАТА

Осмеляваш се да питаш какво е престъплението ти?

ФАБИАНИ

Да, госпожо.

КРАЛИЦАТА

Милорди, чухте ли всички въпроса му? Сега ще чуете и отговора. Внимавайте и се пазете всички, които сте тук, защото след малко ще разберете, че само ако тропна с крак, от земята ще изникне ешафод. Чандъс, разтворете широко тази врата! Да влязат всички, да влезе целият двор, всички!

Вратата в дъното се отваря. Влизат всички придворни.

---

[1] Ще се качиш на ешафода като Съфолк и Нортъмбърланд. — Херцог Нортъмбърланд преди смъртта на Едуард VI се опитвал да

предотврати възкачването на Мария Тюдор на престола и подкрепял нейната съперница и родственица по баща Джейн Грей. Последната била арестувана от Мария и всичките ѝ поддръжници, в това число и Нортъмбърланд, били осъдени на смърт и екзекутирани. Съфолк — мъж на Джейн Грей. Възползвайки се от недоволството, което предизвикал в Англия бракът на Мария Тюдор с Филип II, Съфолк замислил да свали кралицата и да възстанови на престола своята жена. За тази цел той се съюзил с Томас Уайът. Близко до Лондон Съфолк предателски изоставил своите войски; лошо организирани сили на Уайът също започнали да се разпадат. На 8 февруари 1554 г. Уайът бил разбит заедно с лорд Клинтън, взет в плен и екзекутиран заедно със Съфолк. Споменаването на тези събития в пиесата е анахронизъм, доколкото действието се разиграва преди брака на Мария. ↑

ОСМА СЦЕНА

Същите, Лорд-канцлерът и целият двор.

КРАЛИЦАТА

Влезте, влезте, милорди! Днес наистина се радвам да ви видя събрани тук! Така, добре, съдиите, елате по-близо, тук до мен. Къде са офицерите от охраната на Камарата на лордовете, Хариът и Хърбърт? Аха, ето ви, господа! Добре дошли! Извадете шпагите си. Добре. Застанете отляво и отдясно на този човек. Той е ваш пленник.

ФАБИАНИ

Госпожо, какво е престъплението ми?

КРАЛИЦАТА

Милорд Гардинър, мой мъдри приятелю, вие сте канцлер на Англия^[1], известявам ви, че трябва спешно да съберете дванадесетте лордове-комисари на Звездната камара^[2], тъй като за мое съжаление не ги виждам сред присъстващите тук. Странни неща се случиха в двореца. Изслушайте ме добре, милорди. Принцеса Елизабет подстрекава вече неведнъж^[3] неприятелите на Англия срещу кралицата й. Наскоро бе разкрит заговорът на Пиетро Каро^[4], който се оказа вдъхновител на размириците в Ексетър, а с принцеса Елизабет се е свързал тайно посредством шифър, гравирани върху някаква китара. Разкрито бе предателството на Томас Уайът, който разбунтува графство Кент. Разкрит бе метежът на херцог Съфолк, заловен в хралупата на едно дърво, където се скрил след потушаването на размириците. Днес се разкри ново посегателство. Слушайте всички! Днес сутринта дойде при мен един мъж, за да изслушам молбата му. След няколко думи той вдигна кинжал срещу мен. Успях да спра навреме ръката му. Лорд Чандъс и господин съдията го задържаха. Мъжът заяви, че бил подтикнат към престъплението от лорд Кланбрасил.

ФАБИАНИ

От мен! Но това не е вярно. О, каква ужасяваща измислица! Няма такъв човек. Намерете го тогава. Кой е той? Къде е той?

КРАЛИЦАТА

Той е тук.

ГИЛБЪРТ (*излиза иззад стражите, където е бил скрит до този момент*)

Ето ме.

КРАЛИЦАТА

На основание на признанията на този човек, аз, Мария, кралица на Англия, обвинявам и предавам на Звездната камара Фабиано Фабиани, лорд Кланбрасил. Вменявам му във вина държавно предателство и опит за покушение срещу свещената ми кралска особа.

ФАБИАНИ

Аз убиец на кралицата! Но това е чудовищно! Ох, обезумявам, главата ми се мае, ох, причернява ми! Каква е тази клопка? Който и да си, клетнико, нима ще се осмелиш да потвърдиш, че кралицата казва истината?

ГИЛБЪРТ

Да.

ФАБИАНИ

Аз съм те подтикнал да убиеш кралицата, така ли?

ГИЛБЪРТ

Да.

ФАБИАНИ

Да! Пак да! Проклятие! Само ако знаете каква лъжа е всичко това, господа! Този човек е изчадие на ада. Нещастнико, ти искаш да ме погубиш, но не знаеш, че едновременно с мен погубваш и себе си. Престъплението, в което ме обвиняваш, се стоварва и върху теб. Ще ме

пратиш на смърт, но ще умреш и ти. Само с една дума, безумецо, ти отсичаш две глави, моята и твоята. Знаеш ли всичко това?

ГИЛБЪРТ

Знам.

ФАБИАНИ

Милорди, този човек е подкупен...

ГИЛБЪРТ

От вас! Ето кесията, пълна със злато, която ми дадохте, за да извърша престъплението. На нея са избродирани вашият герб и инициалите ви.

ФАБИАНИ

Боже справедливи! А къде е кинжалът, с който този човек е искал да убие кралицата? Нека ни бъде показан кинжалът!

ЛОРД ЧАНДЪС

Ето го.

ГИЛБЪРТ (*към Фабиани*)

Това е вашият кинжал. Вие ми го дадохте, за да нанесе смъртоносния удар. Ножницата може да се намери у вас.

ЛОРД-КАНЦЛЕРЪТ

Граф Кланбрасил, имате ли нещо да кажете? Познавате ли този човек?

ФАБИАНИ

Не.

ГИЛБЪРТ

Всъщност той ме е виждал само през нощта. Оставете ме да му кажа две думи на ухото, госпожо. Ще му помогна да си спомни. (*Приближава се до Фабиани.*) Значи днес не познаваш никого, милорд, нито опозорения мъж, нито прелъстената жена? Ех, кралицата може да

си отмъсти, но и човекът от народа умее да си отмъщава. Струва ми се, че ти първи ме предизвика! Ето че сега попадна между две отмъщения, милорд! Какво ще кажеш? Аз съм Гилбърт, гравьорът.

ФАБИАНИ

Да, познах ви. Аз познавам този човек, милорди. Щом съдбата ме срещна с него, нямам вече какво да кажа.

КРАЛИЦАТА

Той признава!

ЛОРД-КАНЦЛЕРЪТ (*към Гилбърт*)

Според нормандския закон и двадесет и пета кралска заповед на Хенри Осми в делата за покушение над кралската особа признанието не спасява съучастника. Не трябва да забравяте, че това е дело, при което кралицата няма право да отменя присъдата, и вие ще умрете на ешафода заедно с този, когото обвинявате. Размислете. Потвърждавате ли онова, което казахте?

ГИЛБЪРТ

Зная, че ще умра, но потвърждавам всичко, което казах.

ДЖЕЙН (*встрани*)

Боже мой, ако сънувам, това е ужасен сън!

ЛОРД-КАНЦЛЕРЪТ (*към Гилбърт*)

Съгласен ли сте да повторите изявленията си с ръка върху Евангелието

Поднася Евангелието на Гилбърт, който слага ръка върху него.

ГИЛБЪРТ

Кълна се с ръка върху Евангелието и с ясната мисъл, че скоро ще умра: този човек е убиец. Кинжалът е негов и за го използвах срещу кралицата. Тази кесия е негова, дадена ми беше от него, за да извърша престъплението. Нека бог ми е свидетел, това е истината!

ЛОРД-КАНЦЛЕРЪТ (*към Фабиани*)
Милорд, имате ли нещо да кажете?

ФАБИАНИ
Нищо. Погубен съм.

СИМОН РЪОНАР (*тихо на Кралицата*)
Ваше величество изпрати да повикат палача. Той е тук.

КРАЛИЦАТА
Добре. Нека влезе.

Редиците на благородниците са разтварят и в дъното се появява Палачът, облечен в червено и черно, на рамото си носи дълъг меч в ножница.

---

[1] ... *вие сте канцлер на Англия...* — Лорд-канцлерът на Англия е едновременно председател на Камарата на лордовете, висше съдебно длъжностно лице и главен съветник на правителството по юридически и конституционни въпроси. ↑

[2] *Звездната камара* — върховният кралски съд, който бил натоварен с решаването на спешни политически дела. Създаден от Хенри VII за борба с крупните феодали, той просъществувал от 1487 до 1641 г. Залата в Уестминстърския кралски дворец, в която заседавал, била с таван, украсен с позлатени звезди, откъдето произлиза и наименованието му. ↑

[3] *Принцеса Елизабет подстрекава вече неведнъж...* — *Елизабет* (1533–1603), дъщеря на Хенри VIII и Ан Болейн, призната за законна наследница на баща си през 1544, г., затворена в Тауър поради подозрение за съучастие в бунта на Томас Уайът, провъзгласена за кралица на Англия след смъртта на Мария Тюдор (1558). ↑

[4] ... *заговорът на Пиетро Каро.* — *Пиетро Каро*, италианското произношение на името на Питър Карю, вдигнал едновременно с Томас Уайът въстание срещу Мария Тюдор в Корнуол, но впоследствие изоставен от привържениците си и избягал във Франция. ↑

ДЕВЕТА СЦЕНА

Същите, Палачът.

КРАЛИЦАТА

Херцог Съмърсет, тези двамата да бъдат отведени в Тауър. Милорд Гардинър, вие, като наш канцлер, наредете процесът срещу тях да започне още утре в присъствие на дванадесетте перове в Звездната зала! Бог да пази старата Англия! Очаквам тези двама мъже да получат присъдите си едновременно, преди да замина за Оксфорд, където трябва да откроя заседанията на Парламента, а след това за Уиндзор, където ще празнувам Великден. *(Към Палача.)* Ти там, приближи се. Радостна съм да те видя. Ти си добър слуга. Стар си, видял си вече три царувания. Прието е владетелите на това кралство да ти правят подарък, възможно най-разкошния, при възшествието си на престола. Баща ми, Хенри Осми, те дари с диамантена закопчалка за плаща ти. Брат ми, Едуард Шести, те дари с гравирани златен потир. Сега е моят ред. Досега не съм ти дарила нищо. А трябва и аз да ти направя някакъв подарък. Приближи се! *(Посочва Фабиани.)* Виждаш ли тази глава, тази млада и красива глава, главата, която до тази сутрин беше най-красивото, най-скъпото и най-ценното нещо, което имах на света. Е, добре, виждаш ли тази глава — дарявам ти я!

**ТРЕТИ ДЕН
КОЙ ОТ ДВАМАТА**

ПЪРВА ЧАСТ

Зала във вътрешността на Тауър. Готически свод, поддържан от дебели колони. Вдясно и вляво ниските врати на две килии. Вдясно малко прозорче, което, предполага се, гледа към Темза; вляво малко прозорче, което, предполага се, гледа към улицата. От всяка страна по една врата, скрита в стената. В дъното галерия, която завършва с балкон за тържествени случаи, остъклен с витражи, гледащ към външния двор на Тауър.

ПЪРВА СЦЕНА

Гилбърт и Джошуа.

ГИЛБЪРТ
И какво?...

ДЖОШУА
Уви!

ГИЛБЪРТ
Никаква надежда?

ДЖОШУА
Никаква надежда!

Гилбърт отива към прозореца.

О, няма да видиш нищо от прозореца!

ГИЛБЪРТ
Сигурен си, така ли?

ДЖОШУА
Повече от сигурен!

ГИЛБЪРТ
Значи е за Фабиани?

ДЖОШУА
За Фабиани е.

ГИЛБЪРТ
Какъв щастливец! Проклет да съм!

ДЖОШУА

Горкият Гилбърт! Ще дойде и твоят ред. Днес — той, утре — ти.

ГИЛБЪРТ

За какво говориш? Ние, изглежда, не се разбрахме. За какво ми говориш ти?

ДЖОШУА

За ешафода, който издигат в момента.

ГИЛБЪРТ

А аз ти говоря за Джейн.

ДЖОШУА

За Джейн ли?

ГИЛБЪРТ

Да, за Джейн. Единствено за Джейн! Какво значение има всичко друго! Нима ти вече си забравил? Нима вече не си спомняш, че от един месец, вкопчен в решетките на тъмничното прозорче към улицата, аз я виждам как снове непрестанно наоколо, бледа и съкрушена, в подножието на кулата, в която са затворени двама мъже, Фабиани и аз! Нима вече не си спомняш тревогите ми, съмненията ми, безпокойствата ми? За кого от двамата идва тя? Повтарям си този въпрос ден и нощ като окаян нещастник. И на теб го зададох, Джошуа. Вчера вечерта ти ми обеща, че ще се опиташ да я намериш и да поговориш с нея. Ох, кажи, разбра ли нещо? За мен ли идва тя, или за Фабиани?

ДЖОШУА

Разбрах от сигурно място, че днес ще отсекат главата на Фабиани, а утре — твоята. Признавам, че откакто научих, съм като луд, Гилбърт. Ешафодът измести Джейн от ума ми. Твоята смърт...

ГИЛБЪРТ

Моята смърт! Какво значи за теб тази дума? Смъртта за мен е, че Джейн вече не ме обича. От деня, в който разбрах, че тя не ме обича вече, аз съм мъртъв. О, Джошуа, мъртъв в истинския смисъл на думата. Онова, което е останало от мен, не си струва труда да бъде посичано на ешафода. Ох, нима не разбираш, нима не можеш да си представиш мъж, който обича истински? Ако преди два месеца ми бяха казали: Джейн, любимата ви, гордостта ви, лилията ви, съкровището ви, се е отдала на друг. Искате ли я сега? Щях да отвърна: Не, не я искам. По-скоро щях да пожелаая хиляди пъти смъртта за нея и за себе си! Щях да стъпча в краката си онзи, който е могъл да допусне, че съм способен да извърша противното. А ето сега, сега я търся! Днес Джейн вече не е същата Джейн, разбираш ли, не е онази, неопетнената Джейн, която обожавах, онази Джейн, чието чело едва докосвах с устни. Джейн се е отдала на друг, на един негодник, е, добре, вече зная всичко, но все едно, аз я обичам, сърцето ми е разбито, но я обичам. Бих целувал краката ѝ, бих я молил да ми прости, ако разбере, че тя все още ме обича. Ако се беше озовала на улицата сред онези, които живеят с ласките на случайни мъже, пак бих я прибрал при себе си, бих я притиснал до гърдите си, Джошуа!... Джошуа, бих дал не сто години от живота си, защото ми остава само утрешният ден, а вечността, която от утре ще ми принадлежи, за да я видя как ми се усмихва още веднъж, само веднъж, преди да умра, и ми казва обожаваните от мен думи, които тя така нежно изричаше някога: „Обичам те!“ Джошуа, Джошуа, странна е душата на мъжа, който обича. Струва ти се, че ще убиеш жената, която ти изневерява? Не, няма да я убиеш, ще легнеш в краката ѝ както преди, но вече ще си много, много тъжен. Сигурно мислиш, че съм слаб? Но нима ще спечеля, ако убия Джейн? О, сърцето ми е пълно с непоносими чувства. Ех, ако тя още ме обича, има ли значение какво е направила? Но тя обича Фабиани! Тя сигурно обича Фабиани! Заради него, за Фабиани идва тя. Едно е сигурно — аз наистина искам да умра! Хайде, Джошуа, имай милост към мен!

ДЖОШУА

Фабиани ще бъде екзекутиран днес.

ГИЛБЪРТ

А утре — аз.

ДЖОШУА
Бог е вездесъщ.

ГИЛБЪРТ
Днес е моето отмъщение. Утре — неговото.

ДЖОШУА
Братко, ето втория началник на стражите в Тауър, господин Иниъс Дълвъртън. Трябва да се прибираш. Ще се видим утре вечер, братко мой.

ГИЛБЪРТ
О, колко тежко е да умреш, без да те обичат, без да те оплачат!
Джейн!... Джейн!... Джейн!... *(Връща се в килията си.)*

ДЖОШУА
Горкият Гилбърт! Боже мой! Кой би могъл да повярва, че ще се случи това, което му се случи? *(Излиза.)*

Влизат Симон Ръонар и господин Иниъс.

ВТОРА СЦЕНА

Симон Рьонар и Иниъс Дълвъртън.

СИМОН РЪОНАР

Съгласен съм с вас, това е много странно. И все пак друго не можеше да се очаква. Кралицата е луда, тя не знае какво иска. На нея не може да се разчита. Тя е като всяка жена. Помислете си, какво прави тя тук? Разберете, душата на жената е загадка. Крал Франсоа Първи заповядал да изпишат върху един от витражите в двореца Шамбор^[1]:

Жената често мени си нрава,
безумец, който ѝ се дава.

Слушайте, господин Иниъс, ние с вас сме стари приятели. Екзекуцията трябва да се извърши днес! Тук всичко зависи от вас. Щом са ви натоварили с изпълнението. (*Прошепва нещо на ухото на Иниъс.*) Постарайте се да се измъкнете, провалете изкусно намерението ѝ. Трябва ми не повече от два часа тази вечер, за да свърша всичко. Утре вече няма да има фаворит, аз ще бъда всемогъщ, вдругиден вие вече ще сте баронет и главен надзирател на стражите в Тауър. Разбрахме ли се?

ИНИЪС
Ясно.

СИМОН РЪОНАР

Добре. Чувам стъпки, някой идва. Не трябва да ни виждат заедно. Излезте от другата страна. Аз отивам да посрещна кралицата.

Разделят се.

---

[1] Крал Франсоа Първи заповядал да изпишат върху един от витражите в двореца Шамбор... — За Франсоа I вж. бел. 15 към

„Ернани“. През 1519 г. Франсоа I предприема строежа на кралска резиденция на 14 км от град Блоа, чиято вътрешна украса била възложена на прочутите италиански художници Бенвенуто Челини, Приматичо и други. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Тъмничар влиза предпазливо, въвежда лейди Джейн.

ТЪМНИЧАРЯТ

Доведох ви където искахте, милейди. Ето вратите на двете килии. А сега обещаното, ако обичате!

Джейн откача диамантената си гривна и му я дава.

ДЖЕЙН

Ето.

ТЪМНИЧАРЯТ

Благодаря. И не ме издавайте.

(Излиза.)

ДЖЕЙН (сама)

Боже мой! Какво да правя? Аз го погубих, аз трябва да го спася. Сама жена не може да направи нищо. Какво бих могла да предприема? Ешафода! Какво ужасно нещо е ешафодът! Хайде, стига сълзи, трябва да се действа. Само че няма да мога, няма да мога! Боже мой, имай милост към мен. Някой идва, струва ми се. Кой говори там? Този глас ми е познат. Това е гласът на кралицата. Ах, всичко е изгубено. *(Скрива се зад една колона.)*

Влизат Кралицата и Симон Ръонар.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Кралицата, Симон Рьонар и Джейн, скрита.

КРАЛИЦАТА

Е, новото ми решение сигурно ви учудва! Ах, човек не може вече да ме познае! Да, така е! Какво от това? Такава съм. Сега вече не искам той да умре!

СИМОН РЪОНАР

Все пак ваше величество разпореди вчера екзекуцията да се извърши днес.

КРАЛИЦАТА

По същия начин завчера бях разпоредила екзекуцията да се извърши вчера. А в неделя, онзи ден, бях обявила, че екзекуцията ще се извърши в понеделник. Днес повелявам, че екзекуцията ще бъде изпълнена утре.

СИМОН РЪОНАР

Наистина от втората неделя преди Коледа, когато Звездната камара произнесе присъдата и двамата осъдени бяха върнати в Тауър, предвождани от палача с брадва, обърната към главите им, изминаха вече три седмици, а ваше величество продължава да отлага изпълнението на присъдата.

КРАЛИЦАТА

Е, добре, нима вие, господине, не разбирате какво означава това? Нима трябва да ви казвам всичко? Нима трябва да разголвам сърцето си пред вас само защото съм кралица, клетата аз, а вие — пратеник на испанския принц, бъдещия ми съпруг? Боже мой, нима вие, мъжете, не знаете, че жената изпитва свян не само физически, но и душевно? Е, добре, така е, щом не искате да разберете, щом се преструвате, че нищо не разбирате, ще ви кажа открито: отлагам всеки ден екзекуцията на Фабиани за другия ден, защото всяка сутрин, разбирате ли ме,

силите ме напускат при мисълта, че камбаната на Тауър ще извести смъртта на този мъж, защото чувствам, че ми прималява при мисълта как точат брадвата за да го убият, защото ми се струва, че умирам, когато си представя как коват ковчега за този мъж, защото съм жена, защото съм слаба, защото съм безумна, защото обичам този мъж, по дяволите! Това достатъчно ли ви е? Доволен ли сте? Разбирате ли ме? О, един ден ще намеря начин да ви отмъстя за всичко, което ме накарахте да ви кажа, помнете ми думата!

СИМОН РЪОНАР

И все пак, струва ми се, че е време да приключим с този Фабиани. Съвсем скоро ви предстои женитба с моя господар, с испанския принц, госпожо.

КРАЛИЦАТА

Ако испанският принц не е доволен, нека каже, тогава ще се омъжа за някой друг. Не ми липсват претенденти за съпруг. Синът на Римския крал, Пиемонтският принц^[1], инфантът на Португалия, кардинал Поул, кралят на Дания и лорд Кортни^[2] са също високоуважавани благородници като него.

СИМОН РЪОНАР

Ха, лорд Кортни, лорд Кортни!

КРАЛИЦАТА

Един английски барон, господине, не струва по-малко от един испански принц. Впрочем родът на лорд Кортни води началото си от императорите на Изтока. Е, ако искате, можете да ми се разсърдите!

СИМОН РЪОНАР

Фабиани си спечели омразата на всички добропорядъчни хора в Лондон.

КРАЛИЦАТА

С изключение на мен.

СИМОН РЪОНАР

Обикновените хора и сеньорите са на едно и също мнение за него. Ако той не бъде обезглавен още днес, както обеща ваше величество...

КРАЛИЦАТА

Е, и какво?

СИМОН РЪОНАР

Простолюдието ще се разбунтува.

КРАЛИЦАТА

А моите наемници!

СИМОН РЪОНАР

Тогава васалните ви сеньори ще организират заговор.

КРАЛИЦАТА

А палачът ми!

СИМОН РЪОНАР

Ваше величество се закле върху молитвеника на майка си, че няма да го помилва.

КРАЛИЦАТА

Ето документа с моя подпис, в който се кълна в кралската си чест, че ще помилвам приносителя му без всякакви уговорки. Той вече ми го връчи. Честта на короната струва повече от молитвеника на майка ми. Едната клетва отменя другата. Но кой ви е казал, че ще го помилвам?

СИМОН РЪОНАР

Той съвсем открито ви изневери, госпожо.

КРАЛИЦАТА

Какво от това? Всички мъже го правят. Не искам той да умре. Разберете, милорд... господин съдия, исках да кажа. Боже мой, вие така ме обърквате, че вече наистина не зная на кого говоря! Разберете,

зная всичко, което ще ми кажете. Зная, че е низък, страхлив и подъл човек. Зная всичко, както и вие. Срамувам се, че е такъв. Но аз го обичам. Какво искате от мен? Сигурна съм, че не бих могла да обичам толкова силно един почтен мъж. От друга страна, какво пък представлявате вие, порядъчните хора? Дали струвате повече от него? Сигурно ще кажете, че той е фаворит, а англичаните не обичат фаворитите. Мога ли да бъда сигурна, че вие не искате да го премахнете, за да издигнете на мястото му граф Килдеър, онзи самодоволен и глупав ирландец? Какво ще заповядва да отсичат по двайсет глави на ден! Какво ви засяга това? И не ми говорете за испанския принц. Изобщо не ви е грижа за него. Не ми говорете и за недоволството на господин Дьо Ноай, френския посланик. Господин Дьо Ноай е един глупак и сама ще му го кажа открито. Освен това аз съм жена, днес искам нещо, утре не го искам, нима мога да реша веднъж завинаги? Животът на този мъж е необходим за моя живот. Не си придавайте такъв непорочен и добронамерен вид, умолявам ви! Известни са ми всичките ви интриги. Между нас казано, вие знаете, както и аз, че той не е извършил престъплението, за което е осъден. Всичко беше нагласено. Не искам Фабиани да умре! Аз господарка ли съм в тази страна, или не? Хайде, господин съдия, да говорим друго, искате ли?

СИМОН РЪОНАР

Аз се оттеглям, госпожо. Всички ваши благородници ви приканват към благоразумие чрез моя глас.

КРАЛИЦАТА

Благородниците не ме интересуват.

СИМОН РЪОНАР (*встрани*)

Тогава да опитаме с народа. (*Излиза с дълбок поклон.*)

КРАЛИЦАТА (*сама*)

Излезе със странно изражение на лицето. Този човек е способен да раздуха недоволство. Трябва бързо да отида в кметството. Но не веднага, някой идва!

[1] *Пиемонтският принц* — явно авторът има предвид савойския херцог (Пиемонт по това време бил част от Савоя) Еманюел-Филибер, който бил главнокомандващ на войските на Карл V и играл важна роля в европейската политика. ↑

[2] *Лорд Кортни* — представител на старинния френски благороднически род Куртие, един клон от които се укрепил в Англия през XI в., след завладяването ѝ от нормандците. В началото на царуването на Мария Тюдор лорд Гардинър настоявал за брака ѝ с лорд Кортни. ↑

ПЕТА СЦЕНА

Същите без Симон Ръонар; Иниъс и Джошуа.

КРАЛИЦАТА

Вие ли сте, господин Иниъс? Заедно с този мъж трябва да се заемете веднага да организирате бягството на граф Кланбрасил.

ИНИЪС

Госпожо...

КРАЛИЦАТА

Разбирам, не мога да разчитам на вас, спомних си, че вие сте от неприятелите му. Боже мой, заобиколена съм само от неприятелите на мъжа, когото обичам. Обзалагам се, че този ключар, когото не познавам, също го мрази.

ДЖОШУА

Така е, госпожо.

КРАЛИЦАТА

Боже мой, боже мой, този Симон Ръонар е по-силен от мен, от кралицата! Какво? Нима няма никой, на когото да се доверя тук, никой, на когото да поверя организирането на бягството на Фабиани.

ДЖЕЙН (*излиза иззад стълбата*)

Има, госпожо, на мен!

ДЖОШУА (*настрани*)

Джейн!

КРАЛИЦАТА

На теб! Коя си ти? Вие ли сте Джейн Талбът? Как сте влезли тук? О, все едно, щом вече сте тук. Вие идвате да спасите Фабиани! Благодаря! Би трябвало да ви мразя, Джейн, би трябвало да ви

ревнувам, имам хиляди причини. Но не, обичам ви, защото вие го обичате. Пред ешафода ревността се забравя, остава само любовта. Вие сте като мен, прощавате му, разбирам ви. Мъжете не могат да разберат това. Лейди Джейн, нека се споразумеем! Нали и двете сме еднакво нещастни? Трябва да измъкнем Фабиани оттук. Оставете ми само вие, принудена съм да ви се доверя. Поне съм сигурна, че ще заложите сърцето си в подготовката на бягството. Заемете се с него. Господа, и двамата ще се подчиняват на лейди Джейн за всичко, което ви нареди, и ще отговаряте с главите си пред мен за изпълнението на заповедите ѝ. Прегърни ме, Джейн!

ДЖЕЙН

В подножието на кулата тече Темза. Забелязах, че откъм реката има таен вход. Една лодка пред този вход и бягството може да стане по Темза. Това е най-сигурният път.

ИНИЪС

За да се доплува с лодка дотам, е нужен поне един час.

ДЖЕЙН

Много е.

ИНИЪС

Бързо ще мине. Освен това след час ще бъде вече тъмно. Така ще е по-добре, ако нейно величество държи бягството да бъде тайно.

КРАЛИЦАТА

Може би имате право. Добре тогава, ще се видим след час! Сега ви оставям, лейди Джейн. Трябва да отида в кметството. Спасете Фабиани!

ДЖЕЙН

Бъдете спокойна, госпожо!

Кралицата излиза. Джейн я проследява с поглед.

ДЖОШУА (*от авансцената*)

Гилбърт има право, тя е влюбена във Фабиани!

ШЕСТА СЦЕНА

Същите без Кралицата.

ДЖЕЙН (към Иниъс)

Чухте разпорежданията на кралицата. Осигурете лодка пред тайния вход, ключове за коридорите, водещи към него, шапка и плащ.

ИНИЪС

Невъзможно е да се осигури всичко това, преди да падне нощта. Ще се върна след час, милейди.

ДЖЕЙН

Добре. Вървете. Оставете ме с този човек.

Иниъс излиза. Джейн го следва с поглед.

ДЖОШУА (настрани, от авансцената)

Този човек! Ясно. Щом е забравила Гилбърт, вече не познава и Джошуа. (Отправя се към килията на Фабиани и се готви да я отвори.)

ДЖЕЙН

Какво правите там?

ДЖОШУА

Предугаждам желанието ви, милейди. Отварям вратата.

ДЖЕЙН

Чия врата?

ДЖОШУА

Вратата на килията на милорд Фабиани.

ДЖЕЙН
А тази тук?

ДЖОШУА
Тази врата води към килията на друг затворник.

ДЖЕЙН
Кой е той?

ДЖОШУА
Друг един осъден на смърт. Един мъж, когото не познавате.
Майстор гравьор, казва се Гилбърт.

ДЖЕЙН
Отворете неговата врата!

ДЖОШУА (*след като е отворил вратата*)
Гилбърт!

СЕДМА СЦЕНА

Джейн, Гилбърт и Джошуа.

ГИЛБЪРТ (*от вътрешността на килията*)
Какво искат пак от мен?

(Появява се на прага, забелязва Джейн, олюлява се и се опира на стената.)

Джейн! Лейди Джейн Талбът!

ДЖЕЙН (*на колене, без да вдига очи към него*)
Гилбърт, идвам да ви спася.

ГИЛБЪРТ
Да ме спасите!

ДЖЕЙН
Изслушайте ме. Имайте милост, не ме измъчвайте! Зная всичко, което ще ми кажете сега. Имате право, но не ми го казвайте. Аз трябва да ви спася. Всичко е подготвено. Бягството ви е подсигурено. Позволете да ви спася, както бихте позволили на всеки друг. Аз не искам нищо повече. След това можете да ме изоставите. Можете да не си спомняте за мен. Недейте ми прощава, но позволете ми да ви спася. Искате ли?

ГИЛБЪРТ
Благодаря, но е безполезно. Защо искате да ме спасите, лейди Джейн, след като вече не ме обичате?

ДЖЕЙН (*зарадвана*)
О, Гилбърт, наистина ли искате това от мен? Гилбърт, нима все още благоволявате да се интересувате какво става в душата на едно нещастно момиче? Гилбърт, нима любовта, която бих могла да

изпитвам към някого, все още ви интересува, нима смятате, че си струва труда да ви говоря за това? Ах, мислех, че вече ви е все едно, че ме презирате достатъчно силно, за да се безпокоите за онова, което става в душата ми. Гилбърт, ако знаете как ми подействаха думите, които току-що ми казахте! Те са като неочакван слънчев лъч в нощта на душата ми, повярвайте ми! Добре, изслушайте ме тогава! Ако все още имах смелостта да се доближа до вас, ако все още имах смелостта да докосна дрехите ви, да взема ръката ви в своите ръце, да вдигна очите си към вас и към небето както някога, знаете ли какво бих ви казала, на колене, простряна пред вас, със сълзи на очи, в краката ви, задушена от ридания и от ангелска радост в душата? Бих ви казала: Гилбърт, обичам те!

ГИЛБЪРТ (*сграбчва я пламенно в обятията си*)

Ти ме обичаш!

ДЖЕЙН

Да, обичам те!

ГИЛБЪРТ

Обичаш ме! Тя ме обича, боже мой, наистина ли е така, наистина ли ми го казва тя, наистина ли това е нейният глас, о, небесни боже!

ДЖЕЙН

Любими мой!

ГИЛБЪРТ

Всичко си приготвила за бягството ми, така ли? Бързо, бързо, да бягаме, искам да живея, искам да живея, Джейн ме обича! Тази кула ме задушавя, смазва ме. Имам нужда от въздух. Задушавам се тук! Да бягаме, бързо! Хайде, Джейн! Искан да живея! Тя ме обича!

ДЖЕЙН

Още не! Трябва да се намери лодка. Трябва да изчакаме нощта. Но бъди спокоен, ти си спасен. След по-малко от час ще бъдем въвн. Кралицата е в кметството и няма да се върне толкова бързо. Аз заповядвам тук. Ще ти обясня всичко.

ГИЛБЪРТ

Да чакаме още цял час, но това е много време! Ох, нямам търпение, искам да се върна отново към живота, да бъда щастлив. Джейн, Джейн, колко е хубаво, че си при мен! Аз ще живея, ти ме обичаш! Напускам ада. Прегърни ме, ще извърша някоя лудост, разбираш ли! Искане ми се да се смея, да пея. Нали ме обичаш?

ДЖЕЙН

Да, обичам те, обичам те! Повярвай ми, Гилбърт, говоря ти, както се говори пред одъра на издъхващ. Истината е, че винаги съм обичала само теб. Дори в греха си, дори в бездната на престъплението, аз те обичах! Още щом попаднах в обятията на демона, който ме погуби, аз заплаках за моя ангел!

ГИЛБЪРТ

Всичко е забравено, прощавам ти всичко. Не говори повече за това, Джейн. О, какво значение има миналото? Кой би устоял на гласа ти? Кой не би постъпил като мен? О, да, аз наистина ти прощавам всичко, мое обично дете! Смисълът на любовта е всеопрощаващата доброта. Джейн, ревността и отчаянието пресушиха сълзите в очите ми. Прощавам ти и ти благодаря, защото за мен ти си единственото лъчезарно създание в света, защото при всяка дума, която произнасяш, чувствам, че болката умира и в душата ми се ражда радост. Изправи се, Джейн, вдигни глава, погледни ме. Повтарям ти, ти си моето дете.

ДЖЕЙН

Все така великодушен, все същият! Гилбърт, любими мой!

ГИЛБЪРТ

Ах, така искам вече да съм навън, да бягаме, да сме някъде далеч, да съм свободен с теб! О, защо не идва тази нощ! Лодката не е ли вече тук! Джейн, ще напуснем веднага Лондон, още тази нощ. Ще избягаме от Англия, ще отидем във Венеция. Там хората с моя занаят печелят много пари. Ти ще бъдеш моя... О, боже мой, аз съм безумец, забравих чие име носиш. Името ти е много хубаво, Джейн!

ДЖЕЙН
Какво говориш?

ГИЛБЪРТ
Дъщеря на лорд Талбът!

ДЖЕЙН
Предпочитам да ме назовават по друг начин!

ГИЛБЪРТ
Как?

ДЖЕЙН
Жената на майстора гравьор Гилбърт.

ГИЛБЪРТ
Джейн!...

ДЖЕЙН
Ах, не, не мисли, че искам това от теб. О, зная, че съм недостойна за теб! Няма да вдигна толкова високо глава. Няма да злоупотребя до такава степен с добротата ти. Не, бедният гравьор Гилбърт няма да склучи неравен брак с графиня Уотърфорд! Не, аз ще те последвам, ще те обичам, няма никога да те напусна. Денем ще лягам в краката ти, нощем ще спя пред вратата ти. Ще те гледам как работиш, ще ти помагам, ще ти давам всичко, от което имаш нужда. Ще бъда за теб повече от сестра, ще те следвам навсякъде като вярно куче. А ако ти се ожениш, Гилбърт, защото бог сигурно ще ти помогне да намериш чиста, безукорна, достойна за теб жена, и така, ако се ожениш, ако жена ти е добра, ако тя пожелае, аз ще стана нейна слугиня. Ако не ме иска, ще си отида, ще отида да умра някъде. Само в този случай ще те напусна. Ако не се ожениш, ще остана при теб, ще бъда много нежна и смирена, ще видиш! Ако хората не одобряват, че съм с теб, да си мислят каквото искат. Няма вече от какво да се срамувам, разбираш ли, аз съм нещастно момиче!

ГИЛБЪРТ (*пада в краката ѝ*)

Ти си ангел, ти си моята жена!

ДЖЕЙН

Твоя жена! Нима ще ми простиш, както прощава бог, нима ще възвърнеш чистотата ми! О, Гилбърт, бъди благословен, че отново полагаш девическия венец върху челото ми!

Гилбърт става и я притиска в обятията си. Докато те са още прегърнати, Джошуа се приближава до тях и взема ръката на Джейн.

ДЖОШУА

Аз съм Джошуа, лейди Джейн.

ГИЛБЪРТ

Добрият Джошуа.

ДЖОШУА

Преди малко не ме познахте.

ДЖЕЙН

Ах, така е, трябваше да започна от него.

Джошуа целува ръцете ѝ.

ГИЛБЪРТ (*притиска я в обятията си*)

Колко съм щастлив! Не мога да повярвам, това ли е истинското щастие?

От известно време навън се чува някакъв далечен тътен, неясни викове, врява. Смрачава се.

ДЖОШУА

Какви са тези викове? (*Отива към прозореца, който гледа към улицата.*)

ДЖЕЙН

О, боже мой, дано не се случи нещо!

ДЖОШУА

Долу се е събрала голяма тълпа. Виждам мотики, пики и факли. Наемниците на кралицата на коне, въоръжени. Всички идват насам. Какво крещат? Ах, по дяволите! Струва ми се, че простолюдието се е разбунтувало.

ДЖЕЙН

Дано не се бунтуват срещу Гилбърт!

ДАЛЕЧНИ ВИКОВЕ

Фабиани! Смърт на Фабиани!

ДЖЕЙН

Чувате ли?

ДЖОШУА

Да.

ДЖЕЙН

Какво викат?

ДЖОШУА

Не мога да разбера.

ДЖЕЙН

Ах, боже мой, боже мой!

През скритата врата на сцената се втурват Иниъс и един Лодкар.

ОСМА СЦЕНА

Същите, Иниъс и Лодкарят.

ИНИЪС

Милорд Фабиани, милорд! Нямаме нито миг за губене! Разбрали са, че кралицата иска да спаси живота ви. Народът на Лондон се бунтува срещу вас. След четвърт час ще ви разкъсат. Милорд, спасявайте се, бягайте! Ето ви плащ и шапка. Ето ключовете. Това е лодкарят. И не забравяйте, че всичко дължите на мен. Бързайте, милорд! *(Тихо на Лодкаря.)* Ти няма да бързаш!

ДЖЕЙН *(покрива набързо Гилбърт с плаща, слага му шапката, тихо на Джошуа)*

О, боже, дано този човек не го познае...

ИНИЪС *(вглежда се в Гилбърт)*

Но как? Това не е лорд Кланбрасил! Вие не изпълнявате заповедите на кралицата, милейди! Вие помагате на другия да избяга!

ДЖЕЙН

Всичко е изгубено. Трябваше да го предвидя! Ах, господи! Господине, имайте милост...

ИНИЪС *(тихо на Джейн)*

Тихо! Действайте! Нищо не съм видял, нищо не съм казал. *(Оттегля се с безразлично изражение на лицето в дъното на сцената.)*

ДЖЕЙН

Какво каза той? Ах, нима провидението ни закриля! Ах, нима всички искат да спасят Гилбърт!

ДЖОШУА

Не, лейди Джейн! Всички искат да погубят Фабиани.

По време на тази сцена виковете навън се усилват.

Да побързаме, Гилбърт! Ела, бързо!

ДЖОШУА
Оставете го да бяга сам.

ДЖЕЙН
Да го оставя, аз?

ДЖОШУА
За малко само. Не трябва да има жена в лодката, ако искате той да се измъкне. Все още е светло. Вие сте облечена в бяло. Ще го настигнете, след като отmine опасността. Елате с мен отгук. Той — оттам.

ДЖЕЙН
Джошуа е прав. Къде ще се срещнем след това, Гилбърт?

ГИЛБЪРТ
Под първия свод на Лондонския мост.

ДЖЕЙН
Добре. Тръгвай, бързо. Шумът нараства. Бих искала вече да си далеч.

ДЖОШУА
Ето ключовете. Трябва да отключиш и заключиш дванайсет врати, докато стигнеш до реката. Ще ти е нужен поне четвърт час.

ДЖЕЙН
Четвърт час! Дванайсет врати! Ужасно!

ГИЛБЪРТ (*целува я*)
Довиждане, Джейн. Още няколко мига раздяла и отново ще се съберем за цял живот.

ДЖЕЙН

Завинаги! *(На Лодкаря.)* Господине, отговаряте за него!

ИНИЪС *(тихо на Лодкаря)*

Внимавай добре, не бързай!

Гилбърт излиза с Лодкаря.

ДЖОШУА

Спасен е. Сега да помислим за нас. Трябва да заключа килията.
(Заключва килията на Гилбърт.) Готово. Елате бързо, оттук!

Излиза с Джейн през другата скрита врата.

ИНИЪС *(сам)*

Фабиани остана в клопка! Ето една пъргава жена, на която съдията Симон Рьонар би платил доста пари. Но какво ще направи кралицата, като научи? Дано гневът ѝ не падне върху мен!

С широки крачки от галерията се втурват Симон Рьонар и Кралицата. Врявата навън непрекъснато нараства. Вече е нощ. Разнасят се виковете „Смърт!“, проблясъци от факлите, глъчка от развълнуваната тълпа навън. Звън на оръжия, изстрели, конски тропот. Голяма група благородници влизат с извадени кинжали след Кралицата. Сред тях са херолдът на Англия, носещ кралското знаме, и херолдът на Ордена на жартиерата, носещ знамето на ордена.

ДЕВЕТА СЦЕНА

Кралицата, Симон Ръонар, Иниъс, лорд Клинтън, двамата херолди, благородници, пажове.

КРАЛИЦАТА (*тихо на Иниъс*)
Успяхте ли да измъкнете Фабиани от Тауър?

ИНИЪС
Още не!

КРАЛИЦАТА
Още не! (*Гледа го втренчено с гневно изражение.*)

ИНИЪС (*настрани*)
По дяволите!

ВИКОВЕ ОТ НАРОДА (*отвън*)
Смърт на Фабиани!

СИМОН РЪОНАР
Ваше величество, трябва веднага да се вземе някакво решение, госпожо. Народът иска смъртта на този човек. Вдигнал се е цял Лондон, Тауър е обкръжен. Бунтът се разраства. Благородниците от града са били насечени на парчета край Лондонския мост. Наемниците на ваше величество едва удържат тълпата. Ваше величество трябваше да бяга от бунтовниците из уличките на Лондон от градската управа дотук. Поддръжниците на принцеса Елизабет са се смесили с народа. По ожесточението на разбунтуваната тълпа се усеща, че те са там. Над вас надвисва опасност. Какво ще заповяда ваше величество?

ВИКОВЕ ОТ НАРОДА (*отвън*)
Фабиани! Смърт на Фабиани!

Виковете се усилят и все повече се приближават.

КРАЛИЦАТА

Смърт на Фабиани! Милорди, чувате ли воя на разгневения народ? Трябва да му подхвърлим някой човек. Тълпата иска да разкъса някого.

СИМОН РЪОНАР

Какво ще заповяда ваше величество?

КРАЛИЦАТА

По дяволите, милорди, струва ми се, че всички около мен треперите от страх! Кълна се в честта си, но не мисля, че една жена трябва да ви припомня задълженията на благородници! Овладейте се, милорди, овладейте се! Нима простолюдието може да ви уплаши? Нима благородническите ви шпаги се страхуват от тоягите?

СИМОН РЪОНАР

Не позволявайте събитията да стигнат дотам. Отстъпете, госпожо, докато е време! Все още говорите за тълпа, за простолудие, но след час ще бъдете принудена да се изправите пред народа.

Виковете се удвояват, шумът се приближава.

КРАЛИЦАТА

След един час!

СИМОН РЪОНАР (*снова напред-назад из галерията*)

След четвърт час, госпожо. Ето че преминаха първата оградна стена на Тауър. След малко народът ще бъде тук.

НАРОДЪТ

Към Тауър, към Тауър! Фабиани! Смърт на Фабиани!

КРАЛИЦАТА

Колко прави са хората, когато казват, че народът е страхотна сила! Фабиано!

СИМОН РЪОНАР

Искате ли да го видите след миг разкъсан пред очите ви?

КРАЛИЦАТА

А не е ли подло, че няма нито един сред вас, който да се застъпи за мен, господо? Но, в името на бога, защитете ме най-после!

ЛОРД КЛИНТЪН

Вас — да, госпожо, но Фабиани — не.

КРАЛИЦАТА

О, боже! Е, добре, така да бъде! Ще кажа всичко ясно и открито, вече ми е все едно! Фабиано е невинен! Фабиано не е извършил престъплението, за което е осъден. Аз, този човек тук и гравьорът Гилбърт подготвихме всичко, измислихме клопката, предрешихме присъдата. Истинска комедия! Опитайте се да ме опровергавате, господин съдия? И така, ще го защитите ли, господо? Повтарям ви, той е невинен! Кълна се в честта си, в короната си, в бога, в честта на майка си — той не е извършил престъплението! Това е самата истина, както е истина, че сега вие сте тук, пред мен, лорд Клинтън. Защитете го! Избийте онези от вълн, както убихте Томас Уайът, мой храбри Клинтън, мой стари приятелю, мой скъпи Робърт! Кълна ви се, не е истина, че Фабиано е искал да убие кралицата.

ЛОРД КЛИНТЪН

Той се опита да убие една друга кралица — Англия.

Виковете навън не стихват.

КРАЛИЦАТА

Балкона! Отворете вратата към балкона! Искам сама да заявя пред народа, че той не е виновен!

СИМОН РЪОНАР

Потвърдете пред народа, че той не е италианец.

КРАЛИЦАТА

Какво падение, Симон Рьонар, храненикът на кардинал Дьо Гранвел^[1], се осмелява да ми говори така! Добре тогава, отворете тази врата, отворете килията! Фабиано е в нея. Искам да го видя, искам да говоря с него!

СИМОН РЪОНАР (*тихо*)

Какво правите? Не е в негов интерес да показвате пред всички къде е той.

НАРОДЪТ

Фабиани на смърт! Да живее Елизабет!

СИМОН РЪОНАР

Ето че започнаха да прославят Елизабет.

КРАЛИЦАТА

Боже мой! Боже мой!

СИМОН РЪОНАР

Избирайте, госпожо! (*Посочва с ръка вратата на килията.*) Или тази глава на народа (*посочва с другата си ръка короната върху главата на кралицата*), или тази корона на принцеса Елизабет.

НАРОДЪТ

На смърт! На смърт! Фабиани! Елизабет!

Камък, хвърлен отвън, счупва прозорец близо до Кралицата.

СИМОН РЪОНАР

Ваше величество се погубва, без да го спаси. Превзеха и втория двор. Какво ще заповяда кралицата?

КРАЛИЦАТА

Ах, всички ме изоставиха! Казах им всичко, без да получа нищо! Такива били значи благородниците! Този народ е гнусен! Искан ми се да го смажа в краката си. Има случаи, когато кралицата си остава безпомощна жена! Но вие, господа, скъпо ще ми платите!

СИМОН РЪОНАР

Какво ще заповяда кралицата?

КРАЛИЦАТА (сломена)

Каквото заповядайте вие. Правете каквото искате. Вие сте убиец. (Настрани.) О, Фабиано!

СИМОН РЪОНАР

Херолдите при мен! Господин Иниъс, отворете вратата на кралския балкон!

Вратата на балкона в дъното се отваря. Симон Ръонар се отправя към балкона, от двете му страни застават двамата херолди. Вратата отвън нараства отведнъж.

НАРОДЪТ

Фабиани! Къде е Фабиани?

СИМОН РЪОНАР (от балкона, обърнат към народа)

В името на кралицата!

КРАЛСКИТЕ ХЕРОЛДИ

В името на кралицата!

Отвън се възцарява дълбока тишина.

СИМОН РЪОНАР

Граждани, кралицата ви известява следното: днес, още тази нощ, един час след загасването на фенерите в града, Фабиано Фабиани, граф Кланбрасил, покрит с черно покривало от главата до петите, със здраво запушена уста, с жълта восъчна свещ в ръка, ще бъде преведен, съпътстван от факлоносци, от Тауър през Чаринг Крос до Пазарния

площад на Сити, където ще бъде публично разобличен и обезглавен по силата на обвинение в държавна измяна и заради опит за покушение над кралската особа на нейно величество.

Отвън избухват оглушителни ръкопляскания.

НАРОДЪТ

Да живее кралицата! Смърт на Фабиани!

СИМОН РЪОНАР (*продължава*)

И за да бъде оповестено на всички граждани на Лондон, кралицата издава следните разпоредби: голямата камбана на Тауър да бие непрекъснато по време на превеждането на осъдения от Тауър до Пазарния площад. По време на екзекуцията ще бъдат изстреляни три топовни салюта: първият — когато осъденият се изкачи на ешафода, вторият — когато положи главата си на дръвника, третият — когато падне главата му.

Ръкопляскания.

НАРОДЪТ

Осветете града! Осветете града!

СИМОН РЪОНАР

Тази нощ Тауър и Лондонското сити ще бъдат осветени в знак на всеобща радост. Постанових!

Ръкопляскания.

Бог да пази Старата харта на Англия!

КРАЛСКИТЕ ХЕРОЛДИ

Бог да пази Старата харта на Англия!

НАРОДЪТ

Смърт на Фабиани! Да живее Мария! Да живее кралицата!

Вратата на балкона се затваря, Симон Рьонар се приближава до Кралицата.

СИМОН РЪОНАР

Това, което направих, никога няма да ми бъде простено от принцеса Елизабет.

КРАЛИЦАТА

Нито от кралица Мария! Оставете ме сама, господа!
(*Освобождава с жест всички присъстващи.*)

СИМОН РЪОНАР (*тихо на Иниъс*)

Господин Иниъс, подгответе екзекуцията.

ИНИЪС

Разчитайте на мен.

Симон Рьонар излиза. В момента, в който Иниъс се кани да излезе, Кралицата се затичва към него, сграбчва го за ръката и го връща насила на авансцената.

---

[1] ... храненикът на кардинал Дьо Гранвел... — Антоан дьо Гранвел (1517–1586), френски кардинал, държавен деец, министър по време на управлението на Карл V и Филип II. ↑

ДЕСЕТА СЦЕНА

Кралицата, Иниъс.

ВИКОВЕ ОТВЪН

Смърт на Фабиани! Фабиани! Фабиани!

КРАЛИЦАТА

Коя от двете глави смяташ, че струва повече в този момент, на Фабиани или твоята?

ИНИЪС

Госпожо...

КРАЛИЦАТА

Ти си предател!

ИНИЪС

Госпожо... (*Настрани.*) По дяволите!

КРАЛИЦАТА

Без обяснения. Кълна се в майка си, че ако Фабиани умре, ще умреш и ти.

ИНИЪС

Но, госпожо...

КРАЛИЦАТА

Спаси Фабиани и ще спасиш себе си. Няма друг изход.

ВИКОВЕ

Смърт на Фабиани! Къде е Фабиани?

ИНИЪС

Да спася лорд Кланбрасил! Но народът е обградил Тауър отвсякъде. Невъзможно е. По какъв начин?...

КРАЛИЦАТА

Измисли ти!

ИНИЪС

Какво да направя, боже мой?

КРАЛИЦАТА

Действай като че ли спасяваш самия себе си!

ИНИЪС

Но народът няма да се оттегли преди екзекуцията. За да се усмири, трябва някой да бъде обезглавен.

КРАЛИЦАТА

Избери когото искаш!

ИНИЪС

Да избира когото искам! Почакайте, госпожо... Екзекуцията ще се извърши през нощта, на факли, осъденият ще бъде покрит с черно покривало, ще бъде със запушена уста, стражите както винаги ще изтикат тълпата далеч от ешафода. Достатъчно е да се види, че пада нечия глава. Това е възможно... Дано само лодкарят вече не е отплувал! Бях му казал да не бърза. (*Отива към прозореца, който гледа към Темза.*) Още е там, а трябваше вече да е тръгнал. (*Навежда се през прозореца с факла в ръка, размахва кърпичка, после се обръща към Кралицата.*) Всичко е наред. Отговарям пред вас за милорд Фабиани, госпожо.

КРАЛИЦАТА

С главата си?

ИНИЪС

С главата си!

ВТОРА ЧАСТ

Широка площадка между два етажа, до която извеждат две стълбища — едното води нагоре, другото — надолу. Достъпът до тях е в дъното на сцената. Това, което се изкачва, се губи в спуснатите отгоре кулиси, онова, което слиза, отвежда някъде под сцената. От залата не може да се види точно откъде започват стълбите, нито къде завършват. Залата е подготвена специално за траурна церемония: стената вдясно, стената вляво и таванът са покрити с черно платно, пресечено от голям бял кръст; дъното на сцената срещу зрителната зала е покрито с бяло платно, пресечено от голям черен кръст. Бялото и черното платно продължават под стълбищата, краят им не се вижда. Отдясно и отляво по един амвон, единият покрит в черно, другият — с бяло платно, украсени като за погребение. Големи восъчни свещи. Свещници няма. Няколко мъждукащи кандила са повесени тук-там от сводовете, така че светлината в залата и по стълбищата е съвсем слаба. Онова, което всъщност осветява залата, е голямото бяло платно в дъното на сцената, иззад което прониква червеникава светлина, създаваща илюзията за огромна пламтяща пещ. Подът на залата е покрит с големи надгробни плочи. При вдигането на завесата върху прозрачното платно в дъното се откроява в черно неподвижният силует на Кралицата.

ПЪРВА СЦЕНА

Джейн и Джошуа.

Влизат предпазливо, като повдигат черното покривалото пред вратата, от която се появяват.

ДЖЕЙН
Къде сме, Джошуа?

ДЖОШУА
На главната площадка, през която преминават всички осъдени по пътя към ешафода. Тази зала е още от времето на Хенри Осми.

ДЖЕЙН
Не може ли някак да се излезе от Тауър?

ДЖОШУА
Народът е завардил всички изходи. Този път хората искат да бъдат сигурни, че ще им предадат осъдения. Никой няма да може да излезе оттук преди екзекуцията.

ДЖЕЙН
Разпорежданията на кралицата, които обявиха горе от балкона, още звучат в ушите ми. Чухте ли ги, докато бяхме долу? Всичко е толкова ужасно, Джошуа!

ДЖОШУА
О, наслушал съм се на такива разпоредби!

ДЖЕЙН
Дано Гилбърт е успял да се измъкне! Вярвате ли, че сме го спасили, Джошуа?

ДЖОШУА

Вече е в безопасност. Сигурен съм.

ДЖЕЙН

Наистина ли сте сигурен, добри ми Джошуа?

ДЖОШУА

Тауър не беше още обсаден откъм реката. Освен това той трябва да е отплавал, тъй като отначало бунтовниците не бяха така ожесточени. В самото начало бунтът беше кротък, разбирате ли!

ДЖЕЙН

Значи сте сигурен, че той е в безопасност?

ДЖОШУА

Да, и в този момент ви очаква под първия свод на Лондонския мост, където ще го намерите малко преди полунощ.

ДЖЕЙН

Боже мой, сигурно той също се безпокои.

(Забелязва силуета на Кралицата.)

О, господи, какво виждам, Джошуа?

ДЖОШУА *(тихо, като я хваща за ръката)*

Тихо! Лъвицата дебне.

Докато Джейн разглежда ужасена силуета в черно, някъде отгоре се разнася далечен глас, който бавно и отчетливо произнася следните думи:

ГЛАСЪТ

Човекът, който върви след мен, забулен с черно покривало, е високопоставеният и всемогъщ благородник Фабиано Фабиани, граф Кланбрасил, барон Динасмонди, владетел на Дармът в Девъншир. Той ще бъде обезглавен на Пазарния площад в Лондон, след като беше

осъден за покушение срещу кралицата и за държавна измяна. Бог да се смили над душата му!

ДРУГ ГЛАС

Молете се за него!

ДЖЕЙН (*разтреперана*)

Джошуа, чувате ли?

ДЖОШУА

Да, разбира се. Всеки ден слушам такива известия.

От горния край на стълбището се появява траурно шествие, спуска се бавно и заема всички стъпала. Начело на шествието пристъпва мъж, облечен в черни, който носи бяла хоругва с черен кръст. След него върви Иниъс Дълвъртън, облечен в широк черен плащ за тържествени случаи, с бял жезъл на кралски уредник на екзекуциите в ръка. Следва група стражи с пики, облечени в червено. След тях Палачът с брадва на рамо. Острието на брадвата е обърнато към онзи, който го следва — мъж, изцяло скрит под голямо черно покривало, което се влачи в краката му. Вижда се само голата му дясна ръка, промушена през отвор в погребалния саван, която носи запалена голяма восъчна свещ. До мъжа пристъпва свещеник в погребални одежди. Следва втора група стражи с пики, облечени в червено. След тях върви мъж, облечен в бяло, носи черна хоругва с бял кръст. Отдясно и отляво се строят две редици стражи с алебарди и запалени факли.

ДЖЕЙН

Джошуа, виждате ли?

ДЖОШУА

Да, разбира се. Всеки ден виждам такива неща.

Миг преди да слезе на сцената, шествието спира.

ИНИЪС

Човекът, който върви след мен, забулен с черно покривало, е високопоставеният и всемогъщ благородник Фабиано Фабиани, граф Кланбрасил, барон Динасмонди, владетел на Дармът в Девъншир. Той ще бъде обезглавен на Пазарния площад в Лондон, след като беше

осъден за покушение срещу кралицата и за държавна измяна. Бог да се смили над душата му!

ДВАМАТА НОСАЧИ НА ХОРУГВИТЕ
Молете се за него!

Шествието отминава бавно към дъното на сцената.

ДЖЕЙН
Какво ужасно зрелище, Джошуа! Кръвта ми се вледенява.

ДЖОШУА
Клетият Фабиани!

ДЖЕЙН
Спокойно, Джошуа! Сега наистина е нещастен, но беше подлец!

Шествието стига до другото стълбище. Симон Рьонар, който малко преди това се е появил до същото това стълбище и наблюдава шествието, се отдръпва встрани, за да го пропусне. Шествието хлътва под свода на стълбището, последните редици напускат бавно сцената. Джейн го проследява с поглед, изпълнен с ужас.

СИМОН РЪОНАР (*след като шествието вече се е скрило от погледа на зрителите*)

Какво означава това? Наистина ли беше Фабиани? Той не е толкова едър! Дали господин Иниъс?... Стори ми се, че кралицата го задържа за миг при себе си. Я да проверим пак! (*Спуска се устремно по стълбата след шествието.*)

ГЛАСЪТ (*отдалечава се постепенно*)

Човекът, който върви след мен, забулен в черно покривало, е високопоставеният и всемогъщ благородник Фабиано Фабиани, граф Кланбрасил, барон Динасмонди, владетел на Дармът в Девъншир. Той ще бъде обезглавен на Пазарния площад в Лондон след като беше осъден за покушение срещу кралицата и за държавна, измяна. Бог да се смили над душата му!

ДРУГИ ГЛАСОВЕ (*едва различни*)
Молете се за него!

ДЖОШУА

Голямата камбана ще извести след малко излизането на шествието от Тауър. След малко може би ще бъде възможно да се измъкнете. Ще се опитам да ви помогна някак. Чакайте ме тук. Ей сега ще се върна.

ДЖЕЙН

Оставяте ли ме, Джошуа? Боже мой, страх ме е сама тук!

ДЖОШУА

Не можете да обикаляте безопасно из Тауър дори заедно с мен. Трябва да ви изведе от Тауър. Спомнете си, Гилбърт ви очаква.

ДЖЕЙН

Гилбърт! За Гилбърт съм готова на всичко! Добре, вървете!

Джошуа излиза.

Ах, какво ужасно зрелище! Като си помисля, че същото щяха да направят с Гилбърт! (*Коленичи на стъпалата пред един от амвоните.*) Благодаря ти, боже! Ти наистина си нашият Бог Спасител! Спаси Гилбърт.

Завесата в дъното леко се повдига. Появява се Кралицата, пристъпва бавно към авансцената, без да вижда Джейн, която се извъръща.

Боже мой, кралицата!

ВТОРА СЦЕНА

Джейн, Кралицата.

Джейн се притиска уплашена до амвона, приковала в Кралицата поглед, изпълнен с изумление и ужас.

КРАЛИЦАТА (*стои няколко мига мълчалива на авансцената, с втренчен поглед, бледна, като че ли погълната от мрачно размишление. Накрая отронва дълбока въздишка*)

Ох, все този народ! (*Оглежда се неспокойно наоколо, погледът ѝ се спира на Джейн.*) Кой е там? Ти ли си, момиче? Вие ли сте, лейди Джейн! Уплаших ли ви? Хайде, не се страхувайте. Разбрахте ли, управителят Иниъс ни измами? Но не се плашете! Дете мое, нали ти казах, ти няма защо да се страхуваш за мен. Онова, което преди месец те измъчваше, днес те спасява. Любовта към Фабиани. Само моето и твоето сърце единствени в света са устроени така, само аз и ти го обичаме. Сестри сме по съдба.

ДЖЕЙН

Госпожо...

КРАЛИЦАТА

Да, ти и аз, две жени, това е единственото, което има този мъж. Всички останали са срещу него, целият град, целият народ, всички! Неравна борба на любовта с омразата! Тъжно, страшно, влудяващо е да обичаш Фабиани! Челото му е бледно като твоето, очите му са пълни със сълзи като моите, крие се зад траурния олтар, моли се с твоя глас, проклина с моя. Омразата срещу Фабиани, горда и лъчезарна, шества триумфално, тя е въоръжена, тя е победителка, на нейна страна са дворът, народът, всички хора, излезли из улиците на града, тя бълва едновременно заплахи за смърт и викове на радост, перчи се, самоуверена и всемогъща с презрението си, озарява целия град, струпан около ешафода! Любовта — това сме ние, две жени облечени в траур, в залата за осъдените на смърт. А омразата е там, ето я!

Дръпва отведнъж бялата завеса в дъното, след вдигането и се появява балкон, а отвъд балкона, докъдето могат да видят зрителите, тържествено осветеният нощен Лондон. Вижда се част от озарения Тауър. Джейн приковава погледа си изумена в ослепителната гледка, чиито отблясъци осветяват сцената.

О, недостоен град! Бунтовен град! Прокълнат град! Град-чудовище, който влачи празничната си одежда в кръв и държи факлата на палача! Страхуваш се от него, нали, Джейн? Не ти ли се струва, че той подличко ни се присмива, на теб и на мен, че ни гледа със стотиците си хиляди пламтящи зеници, нас, слабите, изоставени жени, останали сами, без надежда сред тази зала-гробница? Джейн, чуваш ли как се киска и как вие този ужасен град? О, Англия, кой би могъл да разруши Лондон? Ах, как бих искала да превърна тези факли в горящи вейки, тези светлини — в пламъци, този тържествено осветен град — в горящи развалини.

Навън се вдига оглушителна врява. Ръкопляскания, неясни викове: „Ето го! Ето го! Смърт на Фабиани!“ Разнася се камбанен звън — голямата камбана на Тауър избива един път. При този звук Кралицата се размива със страховит смях.

ДЖЕЙН

Велики боже, ето че извеждат нещастника на... Вие се смеете, госпожо!

КРАЛИЦАТА

Да, смея се! (*Смее се.*) Да, ей сега ще се разсмееш и ти! Но първо да спусна завесата! Все ми се струва, че не сме сами, че този ужасен град ни вижда и чува. (*Спуска бялата завеса и се връща при Джейн.*) Сега, след като той е извън Тауър, сега, след като вече няма опасност, мога да ти кажа всичко. Но засмей се де, нека и двете се надсмеем над тази отвратителна тълпа, зажадняла за кръв! Ох, всичко мина чудесно! Джейн, за Фабиани ли трепериш? Успокой се, хайде, засмей се заедно с мен! Джейн, човекът, който им подхвърлих, човекът, който ще умре, човекът, който мислят, че е Фабиано, не е Фабиано! (*Смее се.*)

ДЖЕЙН

Не е Фабиано?

КРАЛИЦАТА

Не е.

ДЖЕЙН

Кой е тогава?

КРАЛИЦАТА

Другият.

ДЖЕЙН

Кой другият?

КРАЛИЦАТА

Знаеш го, ти го познаваш, онзи, майсторът гравьор, онзи човек...
Но толкова ли е важно това сега?

ДЖЕЙН (*трепери с цялото си тяло*)

Гилбърт!

КРАЛИЦАТА

Да, Гилбърт. Мисля, че така се казваше.

ДЖЕЙН

Госпожо, ах! Не, госпожо! Ах! Кажете ми, че не е истина, госпожо! Гилбърт! Това е ужасно! Но той избяга!

КРАЛИЦАТА

Да, наистина той вече беше извън Тауър, когато го хванаха. Него покриха с траурния саван вместо Фабиани. Нали екзекуцията е през нощта. Народът няма да види нищо. Бъди спокойна.

ДЖЕЙН (*надава ужасяващ вик*)

Ах, госпожо! Гилбърт! Гилбърт е мъжът, когото обичам!

КРАЛИЦАТА

Какво? Какво говориш? Да не си полудяла? Нима си ме лъгала, мен? Аха, така значи, обичала си Гилбърт! Хубава работа, но какво ме засяга това?

ДЖЕЙН (сломена, отпуска се в краката на Кралицата, плаче, влачи се на колене, сплела ръце в молитвен жест)

Голямата камбана бие през време на цялата сцена.

Госпожо! Милост! Госпожо, за бога! Госпожо, в името на короната, в името на майка ви! Гилбърт! Гилбърт! Подлудявам! Госпожо, спасете Гилбърт! Този човек е животът ми! Този мъж е моят съпруг... Този човек... вече ви казах, този човек направи всичко за мен, осинови ме, отгледа ме. Той замести баща ми, който е загинал, за да спаси майка ви. Госпожо, разберете ме, толкова съм нещастна, не искам нищо друго, не бъдете безмилостна към мен! Нанесохте ми такъв страшен удар, че наистина не зная как намирам още сили да ви говоря. Имам да ви кажа още толкова много неща, разбирате ли! Но трябва да заповядаме да спрат екзекуцията. Веднага! Нека спрат екзекуцията! Нека да я отложат за утре! Още малко време, за да решим какво да правим, това е всичко. Народът може да почака до утре. Ще видим какво ще направим. Не, не ми отказвайте! За вашия Фабиано вече няма опасност. Изпратете мен вместо него на ешафода. Под черното покривало. През нощта. Кой ще разбере? Но спасете Гилбърт! Какво значение има за вас дали ще бъда аз или той? Добре, признавам! Аз наистина искам да умра! Ох, боже мой, тази камбана, тази ужасна камбана! Всеки неин удар отмерва стъпките му към ешафода. Всеки удар разбива сърцето ми. Направете нещо, госпожо, милост! Няма опасност за Фабиано. Оставете ме да целуна ръцете ви. Обичам ви, госпожо. Не съм ви го казвала досега, но ви обичам истински. Вие сте велика кралица. Вижте как целувам красивите ви ръце. Ах, дайте заповед да спрат екзекуцията! Има още време. Уверявам ви, че е напълно възможно. Те вървят бавно. Пазарният площад е далече от Тауър. Човекът, който се появи на балкона, каза, че минавали през Чаринг Крос. Има друг, по-кратък път. Някой бърз конник все още може да стигне навреме. В името на бога, госпожо, бъдете милостива!

Представете си най-сетне, че сте на мое място, представете си, че аз съм кралицата, а вие нещастното момиче, ако вие плачехте като мен, аз щях да се смиля над вас. Госпожо, имайте милост! О, така се страхувах, че сълзите ще ми попречат да говоря. О, сега, веднага. Да спрат екзекуцията. Госпожо, все още е възможно. Няма никаква опасност за Фабиано, кълна ви се! Наистина ли мислите, че вече не може да се направи нищо, госпожо?

КРАЛИЦАТА (*разнежена, повдига я*)

Бих искала да направя нещо, нещастнице. Ах, ти плачеш, да, и ти си като мен, и аз изживях същото, което изживяваш ти сега, моите мъки ме карат да състрадавам на твоите. Погледни ме, не виждаш ли, че и аз плача. Наистина е тъжно, дете мое! Вярно, бихме могли да подставим някой друг, Тайърконъл например, но него всички го познават, трябваше да е някой неизвестен човек. Само този ни беше подръка. Обяснявам ти всичко, за да ме разбереш. О, боже мой, понякога има такива съдбовни случайности. Човек се оказва безсилен. Не може да направи нищо.

ДЖЕЙН

Да, госпожо, слушам ви внимателно. Вие сте като мен, имам да ви кажа толкова неща. Но сега искам само да подпишете заповедта за спиране на екзекуцията и да изпратите вестител. Това трябва да стане бързо, разбирате ли. По-добре да говорим след това. О, тази камбана, все тази камбана!

КРАЛИЦАТА

Това, което искаш, е невъзможно, лейди Джейн.

ДЖЕЙН

Повярвайте ми, възможно е! Някой бърз конник! Има много кратък път. По кея. Мога да отида и аз. Възможно е. Лесно е. Разбирате ли, говоря ви в пълно съзнание.

КРАЛИЦАТА

Но народът няма да го отстъпи. Ще се върне тук и ще избие всички нас в Тауър. А и Фабиано е още тук. Но нима не разбираш! Ти

трепериш, детето ми! И аз, аз също треперя като теб. Постави се сега ти на мое място! В края на краищата можех да не ти обяснявам всичко това. Виждаш, че правя каквото е по силите ми. Не мисли повече за този Гилбърт, Джейн! Свършено е. Примири се!

ДЖЕЙН

Свършено! Не, не е свършено! Докато бие тази ужасна камбана, все още не е свършено! Да се примиря със смъртта на Гилбърт! Нима вярвате, че мога така лесно да оставя Гилбърт да умре? Не, госпожо. Ах, измъчвам се напразно! Но вие не ме слушате! Добре тогава, щом кралицата не ме чува, народът ще ме чуе! Ах, те са добри, хората от народа са добри, сега ще разберете! Те все още са в двора на Тауър. Пък после правете с мен каквото искате. Ще им извикам, че ги мамите, че затворникът, когото водят към ешафода, е Гилбърт, човек като тях, а не Фабиани.

КРАЛИЦАТА

Стой, клето дете! *(Сграбчва ръката на Джейн и я гледа право в очите с изражение на превъзходство.)* Аха, значи така ми се отплащаш! Аз съм добра и внимателна, плача заедно с теб, а ето че ти губиш разсъдък си и се поддаваш на гнева си! Любовта ми е силна, колкото и твоята, а ръката ми е по-силна от твоята. Няма да мърдаш оттук! Ах, любимият ти! Какво ме интересува твоят любим! Нима всички момичета на Англия ще дойдат сега да ми търсят сметка заради любовниците си? По дяволите! Спасявам моя любим както мога. Ще жертвам за него всеки, когото си поискам. А вие спасявайте своя!

ДЖЕЙН

Оставете ме! О, каква зла жена! Проклинам ви!

КРАЛИЦАТА

Тихо!

ДЖЕЙН

Не, няма да мълча! Искате ли да знаете какво си мисля сега? Не вярвам, че онзи, който ще умре след малко, е Гилбърт.

КРАЛИЦАТА
Какво говориш?

ДЖЕЙН

Не зная. Но добре огледах този, който мина забулен с траурен саван. Ако беше Гилбърт, щях да го позная, нещо щеше да трепне в мен, нещо щеше да се разбунтува. Нещо щеше да се надигне в душата ми и щеше да извика: „Гилбърт! Това е Гилбърт.“ А аз не усетих нищо. Онзи човек не беше Гилбърт!

КРАЛИЦАТА

Какво говориш? Ох, боже мой! Ти си изгубила ума си, говориш, без да мислиш, но въпреки това изпитвам страх! Ах, събуди едно от тайните подозрения в душата ми. Защо този бунт ми попречи да извърша всичко сама? Защо се доверих на други хора? Сама трябваше да се заема със спасяването на Фабиано! Иниъс Дълвъртън е предател. Сигурно е замесен и Симон Ръонар. Дано неприятелите на Фабиано не ми изменят за втори път. Дано наистина не е бил Фабиано!... Има ли някой тук? Нека бързо дойде някой! (*Появяват се двама тъмничари. На първия.*) Тичайте, бързо. Ето ви кралския ми пръстен. Кажете им да спрат екзекуцията! На Пазарния площад! Тичайте! На Пазарния площад! Има кратък път, нали, Джейн!

ДЖЕЙН
По кея.

КРАЛИЦАТА (*на Тъмничаря*)

По кея. Намери кон! Тичай, бързо! (*Тъмничарят излиза. На Втория тъмничар.*) Изкачи се веднага на куличката на Едуард Изповедника. В нея има две килии за осъдените на смърт. В едната е затворен човек. Доведи ми го веднага!

Тъмничарят излиза.

Ах, треперя, краката ми се подкосяват, няма да имат сили да отида сама при него. Ох, добре ми се отплати. Полудявам! Ах,

нещастнице, сега ти ме направи нещастна. Проклинам те, както ме прокълна ти! Боже мой! Дали пратеникът ми ще пристигне навреме? Непоносима тревога! Не виждам нищо. Всичко се обърка в ума ми. Камбаната, за кого бие тази камбана? Дали е за Гилбърт? Дали е за Фабиано?

ДЖЕЙН

Камбаната спря да бие.

КРАЛИЦАТА

Значи шествието е вече на площада с ешафода. Пратеникът ми сигурно не е успял да стигне навреме.

Чува се далечен топовен изстрел.

ДЖЕЙН

О, господи!

КРАЛИЦАТА

Изкачва се на ешафода.

Втори топовен изстрел.

Сега е вече на колене.

ДЖЕЙН

Ужасно!

Трети топовен изстрел.

ДВЕТЕ В ЕДИН ГЛАС

Ах!

КРАЛИЦАТА

Само единият от тях е още жив. След миг ще разберем кой. Боже мой, нека бъде той, нека влезе Фабиано!

ДЖЕЙН

Боже мой, нека бъде Гилбърт!

Завесата в дъното се разтваря. Появява се Симон Ръонар, хванал за ръка Гилбърт.

Гилбърт!

Двамата се втурват един към друг.

КРАЛИЦАТА

А Фабиано?

СИМОН РЪОНАР

Мъртъв.

КРАЛИЦАТА

Мъртъв?... Мъртъв! Кой посмя?...

СИМОН РЪОНАР

Аз. Аз спасих кралицата и Англия.

РУИ БЛАС^[1]

---

[0] Преводът на „Руи Блас“, дело на покойния наш преводач от френски език Димитър Симидов, е взет от петтомното издание „Избрани произведения“ на Виктор Юго („Народна култура“, 1967 г.) и се печата без промени. Транскрипциите на испанските лични и собствени имена и топоними, някои от които следват една остаряла вече традиция, са запазени в драмата, тъй като коригирането им би довело до нарушаване на метриката и съответно до нанасяне на нови поправки, недопустими от гледна точка на преводаческата етика. ↑

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА^[1]

РУИ БЛАС
ДОН САЛУСТ ДЕ БАСАН
ДОН ЦЕЗАР ДЕ БАСАН
ДОН ГУРИТАН
ГРАФ ДЕ КАМПОРЕАЛ
МАРКИЗ ДЕ САНТА КРУС
МАРКИЗ ДЕЛ БАСТО
ГРАФ АЛБА
МАРКИЗ ДЕ ПРИЕГО
ДОН МАНУЕЛ АРИАС
МОНТАСГО
ДОН АНТОНИО УБИЛЯ
КОВАДЕНГА
ГУДИЕЛ
ЛАКЕЙ
АЛКАД
ВЕСТИТЕЛ
АЛГУАСИЛ
ДОНЯ МАРИЯ НОЙБУРГСКА, испанска кралица
ХЕРЦОГИНЯ АЛБУКЕРКСКА
КАСИЛДА
ДУЕНЯ
ПАЖ
Дами, сеньори, членове на съвета, алгуасили, стража.

Мадрид — 169...

---

[1] *Действащи лица* — по-голямата част от имената Юго е почерпал от историческите източници, най-вече от многотомното съчинение на френския историк от втората половина на XVII в. Жан

дъо Верак „Днешното положение на Испания“: *дон Салуст де Басан*, *дон Сесар де Басан* (в превода дон Цезар де Басан), *дон Гуритан*, *граф Де Кампореал*, *маркиз Де Санта Крус*, *граф Алба*. Независимо от това характерите на лицата, фигуриращи под тези имена в драмата, са плод на творческа измислица. *Мария Нойбургска*, кралица на Испания, дъщеря на баварския курфюрст Вилхелм-Филип, встъпила в брак с Карлос II през 1690 г., по-малко от година след смъртта на първата му жена, френската принцеса Луиз д’Орлеан. В противоположност на нея, Мария Нойбургска била крайно непопулярна в Испания, *херцогиня Албукеркска* — придворна дама не на Мария Нойбургска, а на Луиз д’Орлеан. *Алкад* — вж. бел. 38 към „Марион Дьолорм“. *Алгасил* — съдебен пристав. ↑

ПРЕДГОВОР

Три категории зрители съставляват онова, което е прието да се нарича публика: жените, мислителите и тълпата, в най-добрия смисъл на тази дума. Тълпата иска от драматичното произведение преди всичко действие, жените желаят да видят в това произведение най-вече страсти, а мислителите обикновено търсят характери. Ако се вгледаме внимателно в тези три категории зрители, ще открием следното: тълпата обича действието толкова силно, че ако стане нужда, може да затвори очи пред характерите и страстите.^[1] Жените, които също се интересуват от действието, до такава степен са погълнати от развитието на страстите, че пет пари не дават за пресъздаването на характерите. Що се отнася до мислителите, те толкова обичат да наблюдават на сцената характери, тоест живи хора, че приемайки на драго сърце страстта като естествен съставен елемент, съпътстващ, драматичното произведение, са готови да гледат на действието като на нещо отегчително. Причината за това е, че тълпата търси в театъра най-вече зрелища, жената — чувства, мислителят — размишления. Но всички еднакво търсят насладата. Първите обаче желаят наслада за очите, вторите — наслада за сърцето, третите — наслада за духа. Оттам — и трите вида произведения на нашата сцена, много различни помежду си: единият — простонароден и нисш, останалите два — възвишени и благородни, но и трите задоволяващи определена потребност: за тълпата — мелодрамата, за жените — трагедията, която анализира страстите, за мислителите — комедията, която рисува човешката природа.

Нека кажем между другото, че не мислим да установяваме тук нищо строго и непоколебимо и молим читателят сам да вмъкне в нашата мисъл ограниченията, които тя може да побере. Обобщенията винаги допускат изключения. Знаем много добре, че тълпата е нещо обширно, там може да се намери всичко: и вродено чувство към прекрасното, и склонност към посредственото, и любов към идеалното, и влечение към низкото; знаем също, че всеки завършен

мислител трябва да бъде жена по отношение на чувствата; знаем също, че благодарение на оня тайнствен закон, който свързва двата пола духом и телом, много често в жената се крие също така мислител. Отбелязвайки това и като молим отново читателя да не придава абсолютно значение на онова, което предстои да кажем, ние ще продължим нашето изложение.

За всеки, който спре поглед върху трите вида зрители, за които стана дума по-горе, е очевидно, че всяка категория поотделно има право. Жените имат право да искат от твореца да ги трогне, мислителите имат право да искат да научат нещо и никой не може да упрекне тълпата, че иска да се забавлява. Тъкмо от тези очевидни неща произтичат законите на драмата. Всъщност отвъд онази огнена бариера, наречена театрална рампа, която отделя реалния свят от идеалния, се създават и оживяват според съчетаните закони на изкуството и природата характери, тоест хора; и в тези хора, в тези характери се влагат страсти, които развиват едните и променят другите; и най-сетне от сблъсъка на тези характери и страсти с великите закони на провидението се ражда човешкият живот — т.е. разни малки, големи, тъжни и смешни или ужасни събития, които крият за сърцето онова удоволствие, наречено интерес, а за духа — оная поука, която наричаме морал — ето това е целта на драмата. Следователно драмата има нещо общо с трагедията поради това, че рисува страсти, и нещо общо с комедията поради това, че рисува характери. Драмата е третият голям жанр на изкуството, който съдържа, включва в себе си и обогатява и трагедията, и комедията. Корней и Молиер биха съществували отделно един от друг, ако не беше между тях Шекспир, протегнал на Корней лявата си ръка, а на Молиер — дясната. По този начин двете противоположни електричества — на комедията и на трагедията — се срещат и искрата, която светва, е драмата.

Като обяснява същността, законите и целта на драмата така, както ги разбира и както ги е посочвал нееднократно, авторът на тази пиеса си дава много добре сметка, че силите му са недостатъчни, а умът — ограничен. Той говори тук — и нека не бъде разбран зле — не за това, което е извършил, а за онова, което е искал да извърши. Той посочва онова, което за него е било отправна точка. И нищо повече.

Няма да пишем пространен предговор към тази книга, защото не разполагаме с място за дълги разсъждения. Затова нека ни бъде позволено, без да го утежняваме с повече подробности, да минем от общите идеи, изказани от нас, които според нашите разбирания ръководят цялото изкуство — разбира се, при спазване на всички изисквания на идеала, — към някои конкретни мисли, които драмата „Руи Блас“ може да извика у внимателните умове.

На първо място, засягайки само едната страна на въпроса какъв е от гледището на философията на историята смисълът на тази драма? Ще обясним.

В дните, когато една монархия е на път да рухне, могат да се наблюдават множество интересни явления. Преди всичко благородническото съсловие започва да се разпада. Разпадайки се, то се разслюва и ето по какъв начин:

Кралската власт е разклатена, династията гасне, законите се рушат, политическото единство, разяждано от интриги, се разпада. Висшето общество се корумпира и изражда. Всички чувстват смъртната отпадналост — и вътрешна, и външна. Големите държавни институции са рухнали, само дребните се крепят още — печално зрелище в обществото. Няма полиция, няма войска, няма финанси: всеки долавя, че приближава краят. И затова във всички умове се заражда тъга по миналото, страх пред бъдещето, недоверие към всички, отчаяние от всичко — дълбоко отвращение. И поради това, че болестта на държавата започва от главата, аристокрацията, която е в досег с тази глава, бива засегната най-напред. Какво става с нея тогава? Една част от благородниците, най-безчестната и най-неблагородната, остава при двора. Всичко ще бъде погълнато, времето не чака, трябва да се бърза, трябва да се трупат богатства, да се върви нагоре, да се използват обстоятелствата. Всеки мисли само за себе си, всеки си създава, без да жали страната, свое лично щастие, свой собствен кът сред голямото обществено крушение. Придворните ласкаят суверена, стават министри, всички бързат да бъдат щастливи и могъщи. Хитруват, корумпират се и преуспяват. Искат, вземат, заграбват всичко — ордени, звания, длъжности, пари. Живеят изключително от честолубие и алчност. Прикриват под външна строгост скритата разюзданост, родена от човешката хилавост. И понеже този живот е само гонитба на суетни удоволствия и

задоволяване на честолюбия, той води преди всичко до занемаряване на всички естествени чувства: хората стават жестоки. Когато дойде часът да изпадне в немилост, в душата на низвергнатия придворен се събужда нещо чудовищно и човекът се превръща в демон.

Безнадеждното състояние на кралството тласка другата половина от аристокрацията — по-добрата и по-високопоставената — в друга посока. Тя се прибира у дома си, затваря се в своите дворци, замъци и имения, изпитва отвращение към всякакъв вид работа. Тя не е способна за нищо, тъй като краят на света наближава: какво да се прави и какъв смисъл има да се отчайва човек? Трябва да забрави всичко, да затвори очи, да живее, да пие, да люби, да се наслаждава! Кой знае дали остава още и година живот?! Като си казва това или само като го почувства, аристократът съвсем му отпуска края — увеличава броя на слугите си десетократно, купува коне, пръска пари по жени, урежда празненства, оргии, дава, продава, купува, залага, разорява се, пропилява всичко, оставя се в ръцете на лихвари, с една реч, подпалва имота си от четирите страни. Но една прекрасна сутрин с него се случва нещастие. Оказва се, че той се е разорил, преди да пропадне монархията, въпреки че тя отдавна се търкаля по наклона. Всичко е свършено. Всичко е загубено. От този хубав пищен живот не е останал даже и димът — и той се е разпръснал. Останала е само пепелта и нищо друго. Забравен и изоставен от всички освен от кредиторите си, обеднелият аристократ става каквото му падне — отчасти авантюрист, отчасти главорез, отчасти безпътен скитник. Той потъва и изчезва в тълпата, тази грамадна, мрачна и тъмна маса, която доскоро едва е съзирал отдалеч в нозете си. Потъва в нея и намира там убежище. Вече няма злато, но му остава слънцето, богатството на тези, които нямат нищо. Преди това е живял във висшия слой на обществото, сега се настанява да живее в най-долния и се приспособява към това; подиграва се със своя честолюбив роднина, още богат и могъщ, става философ и започва да сравнява крадците с придворните. Впрочем той е и добър, и смел, и умен, и справедлив, някаква странна смесица от поет, принц и просяк; присмива се на всичко, насърчава другарите си да набият стражата, така както някога е подстрекавал към същото слугите си, без сам да вземе участие. Той съчетава в своите маниери — и то с известно изящество — нахалството на маркиза с безсрамието на циганина. Той е мръсен

наглед, но душевно е чист. От някогашния благородник му е останала честта, на която държи, името, което крие, и сабята, с която си служи добре.

Двойната картина, която току-що нахвърлихме, се среща в историята на всички монархии, но особено ярко се проявява в Испания в края на седемнадесети век. И така, ако авторът е успял да изпълни тази част от своя замисъл — нещо, в което не е напълно уверен, — първата половина от испанската аристокрация от онова време намира в предлаганата драма израз в лицето на дон Салуст, а втората — в лицето на дон Цезар. Те, както се полага, са братовчеди.

Тук, както и навсякъде другаде, очертавайки тази скица на кастилската аристокрация към 1695 година, ние изпускаме, разбира се, редките и почтени изключения. Да продължим. Като изучаваме монархията и епохата, ние виждаме, че под тази разделена на две аристокрация, до известна степен олицетворена чрез двамата мъже, които вече споменахме, долу, в сянката, се движи нещо голямо, тъмно, непознато. Това е народът. Народът, който има бъдеще, но няма настояще; народът — сирак, беден, умен и силен; поставен много ниско, но стремящ се да се издигне много високо; понесъл върху гърба си белезите на робството, а в сърцето си — замислите на гения; народът — слуга на велможи, но в своето нещастие и унижение влюбен в единственото същество, обкръжено с божествен ореол, което в това рухнало общество представлява за него властта, милосърдието и щедростта. Народът — това е Руи Блас.

Над тези трима мъже, които, разгледани така, оживяват и възкресяват пред очите на зрителя три начала и в тези три начала, — цялата испанска монархия от седемнадесети век, над тези трима мъже се издига едно чисто и лъчезарно създание, една жена, една кралица. Нещастна като съпруга, понеже може да се каже, че няма мъж, нещастна като кралица, понеже няма крал, наведена към тези, които са под нея, от кралска милост, а може би и по женски инстинкт, тя гледа надолу, докато Руи Блас, народът, гледа нагоре.

В очите на автора разграничените по такъв начин четири действащи лица — без да се подценява значението на второстепенните лица, служещи да подсилят правдивостта на цялото — резюмират най-ярките черти, които предлага пред погледа на философа-историк испанската монархия преди сто и четиридесет години. Към тези

четири лица, струва ни се, можем да присъединим и още едно, пето — личността на краля Карлос II. Но в историята, както и в драмата, Карлос II Испански не е личност, а сянка.^[2]

Нека побързаме да кажем, че това, което изложихме дотук, съвсем не е обяснение на „Руи Блас“, а само един от аспектите на пиесата. Такова е впечатлението, което би могла да остави тази драма, ако някой сериозен и съвестен човек се заеме да я изучи от гледна точка например на философията на историята, разбира се, при положение, че си струва труда.

Но колкото и да е незначителна, тази драма като всяко нещо на този свят има много други страни и може да бъде разглеждана по много други начини. Една идея, също като една планина, може да ни се представи от различни ъгли на зрение. Зависи от мястото, където сме застанали. За да поясним мисълта си, позволете ни да направим едно много условно сравнение: Монблан, гледан от Кроа дьо Флешер, не прилича на Монблан, гледан от Саланш. И въпреки това той си е все пак Монблан.

Също така — за да минем от нещо твърде голямо към нещо твърде малко — нашата драма, на която посочихме историческия смисъл, би ни се представила в съвсем друга светлина, ако я разглеждаме от още по-висока гледна точка, от чисто човешко гледище. Тогава дон Салуст ще бъде олицетворение на свършения егоизъм и постоянната загриженост, а дон Цезар, обратно — ще бъде самото безкористие и безгрижие; в лицето на Руи Блас ще се види как геният и страстта, потискани от обществото, се устремяват толкова по-високо, колкото гнетът е бил по-силно изразен; и най-сетне кралицата ще олицетворява добродетелта, изложена на опасност от скуката.

От чисто литературно гледище този замисъл, така както е осъществен в драмата, озаглавена „Руи Блас“, ще изглежда още по-различно. Трите висши форми на изкуството биха могли да бъдат чрез нея олицетворени и дадени в съкратен вид. Дон Салуст би бил драмата, дон Цезар — комедията, а Руи Блас — трагедията. Драмата завързва действието, комедията го заплита, а трагедията го разрешава.

Всички тези страни са точни и верни, но никоя от тях не е изчерпателна. Абсолютната истина се намира само в съвкупността на творбата. Нека всеки намери онова, което търси. Тогава авторът, който впрочем не се ласкае от подобна надежда, ще е постигнал целта си.

Философската тема на „Руй Блас“ е народът, който се устремява към по-висши сфери. Човешката тема е — един мъж обича една жена. Драматичната — един лакей обича една кралица. Тълпата, която всяка вечер се трупа да гледа това произведение — защото във Франция никога не е липсвало внимание от страна на обществото към творческите прояви на духа, каквито и да са те, — тълпата, повтаряме, вижда в „Руй Блас“ само последната тема, драматичната — лакея. И има право.

Това, което казахме за „Руй Блас“, струва ни се, важи и за всяко друго произведение. Големите творби на добрите майстори са забележителни именно с това, че предлагат повече страни за изучаване, отколкото другите. Тартюф кара едни да се смеят, а други да треперят, Тартюф е домашната змия; или лицемерът; или самото лицемерие. Той е ту човек, ту идея. Отело за едни е чернокож, който обича бяла жена, за други — парвеню, който се е оженил за патрицианка. За едни той е ревнивец, за други — самата ревност. И това разнообразие от нюанси на произведението съвсем не нарушава основното единство на композицията. Както сме го казали и на друго място: хиляди клони и един-единствен ствол.

Авторът на тази пиеса се спря подробно върху историческото значение на „Руй Блас“, защото в неговия замисъл тази драма е свързана с „Ернани“ само и единствено в исторически смисъл. Както в „Ернани“, така и в „Руй Блас“ могъществото на благородническото съсловие е показано редом с могъществото на кралската власт. Само че в „Ернани“, поради това, че абсолютната кралска власт все още не се е утвърдила, аристокрацията се бори срещу краля било чрез своето достойнство, било с помощта на своята шпага — полуфеодално, полунепокорно съсловие. В 1519 година аристократът живее далеч от двореца, в планината, като разбойника Ернани или като патриарха Руи Гомес. Двеста години по-късно положението се е променило. Васалите стават придворни. И ако аристократът отново усеща нужда да крие името си, то не е за да се спаси от преследванията на краля, а за да избяга от кредиторите си. Той не става разбойник, а бездомен скитник. Чувства се, че абсолютната кралска власт в течение на дълги години е тъпкала тези горди глави, като едни е преклонила, а други — пречупила.

Накрая нека ни бъде позволено да кажем още две думи. Между „Ернани“ и „Руи Блас“ за Испания са изтекли две столетия. Две дълги столетия, през които потомците на Карл V получиха възможност да властват над света: две столетия, които — странно нещо! — провидението не пожела да продължи нито с един час, тъй като император Карл V се ражда в 1500 година, а крал Карлос II умира в 1700. През 1700 година Луи XIV наследява Карл V^[3], така както през 1800 година Наполеон наследява Луи XIV. Тези велики появи на династии, които от време на време озаряват историята, са за автора на тази книга красиво и същевременно тъжно зрелище, върху което той често спира погледа си и понякога се опитва да пренесе нещо от това зрелище в произведенията си. Така той пожела да изпълни „Ернани“ със сиянието на една заря, а да покрие „Руи Блас“ със здрача на един залез. В „Ернани“ слънцето на австрийския кралски дом изгрява, в „Руи Блас“ то залязва.

Париж, 25 ноември 1838

---

[1] Сиреч пред стила. Защото действието може в много случаи да се изрази чрез самото действие, докато страстите и характерите, с малки изключения, се изразяват само чрез словото. И тъй, словото на сцената, твърдо установеното, а не витаещото слово, е стилът. Нека всяко действащо лице говори така, както трябва да говори. *Sibi constet* — както казва Хораций. — Всичко е там. — Б.а. ↑

[2] ... *Карлос II Испански не е личност, а сянка.* — Карлос II (управлявал от 1665 до 1700 г.), един от най-бездарните владетели в историята на страната. Възкачил се на престола на седемгодишна възраст, до пълнолетието си той остава послушно оръдие в ръцете на майка си Ана Австрийска на духовенството и министрите. Карлос бил женен два пъти — за Луиз д'Орлеан, а след нейната смърт за Ана Нойбургска (изобразена в драмата на Юго) Останал без наследници, със смъртта му династията на Хабсбургите угасва в Испания. ↑

[3] ... *Луи XIV наследява Карл V...* — Карл V се споменава тук като олицетворение на миналото величие на Испания. След смъртта на Карлос II на испанския престол бил възкачен Филип д'Анжу, внук на френския крал Луи XIV. ↑

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ДОН САЛУСТ

Салонът на Даная в кралския дворец в Мадрид. Великолепна мебелировка в полуфламандски стил от времето на Филип IV. Вляво — голям прозорец е позлатена рамка на малки квадрати. От двете страни, в отрязани ъгли, ниски врати, водещи към вътрешни апартаменти. В дъното — голяма стъклена преграда, също с позлатени рамки, с широка стъклена врата, която води към дълга галерия. Тази галерия, която прекосява цялата сцена, е скрита зад грамадна завеса, която пада от горе до долу над стъклената преграда. Маса, кресло и на масата принадлежности за писане. Дон Салуст влиза през малката врата вляво, следван от Руи Блас и Гудиел, който носи кутия и пакети — сякаш подготвени за път. Дон Салуст е облечен в дреха от черно кадифе — дворцов костюм от времето на Карл II. На шията му — орденът на „Златното руно“.^[1] Върху черното си облекло той носи великолепно наметка от светлозелено кадифе, бродирана със злато и подплатена с черен сатен; на кръста му — сабя с голяма дръжка. На главата — шапка с бели пера. Гудиел е облечен в черно. Руи Блас е в лакейска ливрея. Късите панталони и жилетката му са кафяви. Ливреята му е червена със златни галони. Той е гологлав, без сабя.

---

[1] ... орденът на „Златното руно“... — Вж. бел. 11 към „Ернани“. ↑

СЦЕНА ПЪРВА

Дон Салуст де Басан, Гудиел (от време на време), Руи Блас.

ДОН САЛУСТ

Прозореца, Руи Блас, широко отворете...

Руи Блас изпълнява заповедта, след това по даден знак на дон Салуст излиза през вратата в дъното. Дон Салуст отива до прозореца.

Тук всички още спят. А изток вече свети.

(Внезапно се обръща към Гудиел.)

Ах, аз съм съкрушен! Да, свършено е с мен!
Гудиел, изгонен съм, презрян, опозорен!
Загубих всичко в миг... Но вие си мълчете:
туй тайна е все пак... В интрижка ме уплете
и в мрежи на любов, макар и доста стар,
от свитата една нищожна, жалка твар.
Да, аз я съблазних. Излиза, че била е
от Нойбургския двор, с кралицата дошла е.
На краля значи тя един прекрасен ден,
със бебето в ръце, оплаква се от мен.
И — заповед за брак, или — на заточение!
Отказах брак. Сега кого изпъждат? Мене?
Аз, който четвърт век работих, мислих, бдях,
на дворцовия съд глава омразен бях,
та името ми днес със страх се споменава,
но своя род Басан покрих с нетленна слава.
Доверие и власт, това, що съм мечтал,
и моите дела, туй, що съм овладял,
власт, почести и чест — заслужена награда —

зарад една жена в единствен миг пропада.

ГУДИЕЛ

Но никой засега не знай...

ДОН САЛУСТ

Ще разберат
след ден или след два. Да тръгваме на път:
преди да ме сразят, отгук да съм далече!

(Яростно разкопчава яката си.)

Ти като някой поп ме закопчаваш вече:
яката ме души ужасно, драги мой!

(Сяда.)

Ще издълбая аз всред нощния покой
под тях подземен ход, дълбок като тъмница!
Изгонен!

(Изправя се.)

ГУДИЕЛ

От кого?

ДОН САЛУСТ

От нашата кралица!
Ще отмъстя, Гудиел, добре го запомни.
Ти мой учител бе във детските ми дни,
но и помощник скъп при трудности случайни,
тъй както инженер, до кладенеца спрял,
познава го добре, че сам го е копал.
Аз тръгвам за Финлас, в Кастилия голяма,
във моите земи... заради тази дама.

За път ме пригответи, побързай, знаеш как.
Аз имам разговор със оня там чудак:
със него може би ще си опитам зара...
Да, тази вечер аз съм още господаря...
Ще отмъстя, но как? Това не знам, уви!
Ще бъде страшна мъст... Не се бави. Върви!
Багажа пригответи. Побързай. Чакай горе.
Ще дойдеш с мен. Върви...

Гудиел се покланя и излиза. Дон Салуст вика.

Руи Блас!

РУИ БЛАС

Да, монсеньоре.

ДОН САЛУСТ

Понеже тази нощ не ще сме тука ний,
вратите заключи и щорите спусни.

РУИ БЛАС

Разбирам, монсеньор.

ДОН САЛУСТ

Със свита и фрейлини
по този коридор кралицата ще мине
от черква следобед, на връщане, насам —
във два часа. И ти, Руи Блас, да бъдеш там.

РУИ БЛАС

Ще бъда, монсеньор.

ДОН САЛУСТ

Ела да ти покажа,
виж оня мъж ей там — при дворецовата стража.
През вътрешния вход ти дай му знак с глава

да дойде тук при мен.

Руи Блас тръгва, но дон Салуст продължава да говори, сочейки му малката врата в дъното.

Ала преди това —
в оная стаичка обикновено има
на пост и ден, и нощ алгуасили трима.
Дали са будни, виж.

РУИ БЛАС (*отива при вратата и я полуотваря*)
Те спят.

ДОН САЛУСТ

Не ги буди.
Ще ми потрябваш пак. Наоколо бъди.
Досадни гости тук не ща да ми додяват.

Влиза Дон Цезар де Басан. Шапката му е смачкана. Той носи широк окъсан плащ, под който се виждат смъкнатите му чорапи и скъсани обуца. Препасан е с голяма сабя за дуел. При влизането му той и Руи Блас разменят погледи, пълни с изненада.

ДОН САЛУСТ (*наблюдава ги, настрана*)
Спогледаха се... Хм... Дали не се познават?!

Руи Блас излиза.

СЦЕНА ВТОРА

Дон Салуст, Дон Цезар.

ДОН САЛУСТ
Разбойнико, дойде!

ДОН ЦЕЗАР
Да, братовчеде, да.

ДОН САЛУСТ
Роднини като теб са истинска беда.

ДОН ЦЕЗАР
Благодаря.

ДОН САЛУСТ
Дочух за твоите истории.

ДОН ЦЕЗАР
Харесват ви, нали?

ДОН САЛУСТ
Как може да се спори?
Дон Карлос де Мира бил в късна нощ обран,
задигнали му меч, кесия и колан.
Това било навръх великденските нощи.
Но той е кавалер на „Свети Яков“^[1] още,
затуй не взели те наметката му...

ДОН ЦЕЗАР
Как?
Защо?

ДОН САЛУСТ

Извезан бил светеца с кръстен знак.
Какво ще кажеш, а?

ДОН ЦЕЗАР

Ах, дявол да го вземе,
живеем, братовчед, във най-ужасно време:
какво ще стане с нас, щом нашите крадци
избират за патрон светии и светци?

ДОН САЛУСТ

И ти бе там?

ДОН ЦЕЗАР

Е, да, но може да се каже,
дон Карлос де Мира не съм докосвал даже.
Съветник само бях.

ДОН САЛУСТ

На тях?! Какъв позор!
А миналата нощ на Пласа де Майор
голтаци и крадци, и някакви бродяги,
пияни до един — набили със тояги
един стражар на пост. И ти ли беше с тях?

ДОН ЦЕЗАР

Стражар да бия?! Не! Туй според мен е грях
Аз гледах отстрани, дордето те се биха,
и пътем съчиних петнайсет-двайсет стиха.
Но беше хубав бой!

ДОН САЛУСТ

Туй не е всичко...

ДОН ЦЕЗАР

Как?

ДОН САЛУСТ

Във Франция си бил извършил подвиг пак
със твоята тайфа, на всички тъй позната:
със ключ или без ключ, обрала сте хазната...

ДОН ЦЕЗАР

Възможно да е тъй. Но Франция е враг.

ДОН САЛУСТ

Във Фландрия пък — там сте срещнали монах,
на път за Монс^[2] вървял с торба пари църковни,
на светите отци за дните им греховни,
и всичките пари сте вдигнали без срам.

ДОН ЦЕЗАР

Във Фландрия ли? Да. Аз често ходя там.
Туй всичко ли е?

ДОН САЛУСТ

Ах, повярвай ми, признавам,
щом спомня си за теб, от срам се изпотявам.

ДОН ЦЕЗАР

Чудесно!...

ДОН САЛУСТ

А родът?...

ДОН ЦЕЗАР

Е, имайте предвид:
че кой съм, знаете вий само във Мадрид.
Родът спасен в...

ДОН САЛУСТ

Ах, една почтена дама
ми каза оня ден, излизайки от храма:
„Какъв е оня там със вирната глава,

гърди изпъчил горд, върви едва-едва,
прикриващ бедността под своя вид победен,
по-горд и от Браганс^[3], макар от Йов по-беден?
С достойнство ръка на меча си опрял,
а плаща му — съдран, орфан стар парцал,
върви дворянин същ, макар че сух и слаб е,
с излезли въвн пети и смъкнати чорапи.“

ДОН ЦЕЗАР

„Това е Сафари“ — отвърнахте, разбрах.

ДОН САЛУСТ

Не, аз се изчервих...

ДОН ЦЕЗАР

А тя избухна в смях?

Е, да, обичам аз да веселя жените!

ДОН САЛУСТ

Дружиш със хаймани, с негодници, с бандити.

ДОН ЦЕЗАР

И с писари дружа, по-кротки от овни...

ДОН САЛУСТ

Навред те виждат все с пропаднали жени!

ДОН ЦЕЗАР

Лусинди милички! О, сладки Изабели!
Вървят по ваш адрес ни врели, ни кипели,
обиждат ви така, а привечер чета
на вас сонетите, що пиша сутринта!

ДОН САЛУСТ

Ами Маталобос, крадецът от Галиция,
смутил Мадрид, макар че имаме полиция,
не е ли твой другар?

ДОН ЦЕЗАР

Недейте го кори.

Без него щях до днес да ходя гол дори.
През зимата веднъж го трогна мойта жалба:
без топла дреха бях. Вий знаете граф Алба,
глупака, който бе ограбен есенес...
Елекът му...

ДОН САЛУСТ

Какво?

ДОН ЦЕЗАР

Аз нося го и днес.

Дар от Маталобос.

ДОН САЛУСТ

Да носиш чужда дреха?!

Ах, как не те е срам!

ДОН ЦЕЗАР

Не, тя ми е утеха;

с галони и злато, с бродерия, с реси,
през зимата ме грей, през лятото — краси.
На, вижте — нов елек.

(Разгръща плаща си и показва великолепен елек от розов атлаз, бродиран със злато.)

А писъмца стотици
във всеки негов джоб — от дами и девици...
И често гладен, слаб и влюбен — сутринта
се спирам уморен пред кухненска врата,
отдето ми лъхти на гозби аромата.
Присядам и чета на графа писъмцата
и мамейки така сърце и глад суров,
аз вкусвам пиршества и сенки от любов.

ДОН САЛУСТ
Дон Цезар...

ДОН ЦЕЗАР

Не, недей, без укори ще мина.
Испански гранд съм аз и с тебе съм роднина.
Аз граф съм Гарофа и Цезар де Басан,
но от съдбата зла съм с лудост увенчан.
Палати имах аз, имения големи
и можех да държа любовници с хареми,
но залудо пари пилеех ден и нощ.
И ето ме сега — голтак без пукнат грош.
От целия имот или блага лъжливи,
остана ми тълпа-кредитори кресливи.
Изчезнах. След това си името смених,
на весел компаньон аз славата добих.
Кой днес е Сафари, е само вам известно,
ала от вас пари не се изтръгват лесно.
Но мога и без тях. На градския паваж
живея. Срещу мен — дворец като мираж.
Години девет тъй със радост във сърцето
заспивам с балдахин над себе си — небето.
И все пак съм щастлив. Какъв прекрасен дял:
в чужбина — за едни, за други пък — умрял.
Съседният фонтан вода ми бистра дава,
живея без тъги, ей тъй, за чест и слава.
А имах и палат — сребро, огледала...
сега принадлежи на поп Еспинола.
Понякога оттам минавайки случайно,
на попските слуги съвети давам тайно —
на Бакхус как лика да ваят с остър нож...
Не бихте ли ми дал назаем някой грош?

ДОН САЛУСТ
Изслушай ме...

ДОН ЦЕЗАР

Добре, ще слушам най-смирено.

ДОН САЛУСТ

Дон Цезар, за добро повиках те при мене.
Бездетен съм и стар, а много съм богат.
Съзирам пропастта пред теб, а тъй си млад.
Но аз ще те спася. Макар и самохвалко,
съвсем не си щастлив и тъкмо туй е жалко.
Отново ще ти дам дворци, богат живот,
при краля пак ще си сеньор от знатен род
и вместо Сафари пак Цезар — у дома си.
А злато с две ръце черпи от моите каси.
Без минало живей, без грижи и без страх;
роднини имам ли, аз мисля и за тях.
Да, Цезар, неведнъж това съм заявявал...

Докато Дон Салуст говори, лицето на Дон Цезар приема все повече и повече учуден, радостен и доверчив израз. Накрая той изведнъж избухва.

ДОН ЦЕЗАР

Ах, вие — умен сте и хитър като дявол.
Дотук върви добре. Трогателно е, но...
що следва след това?

ДОН САЛУСТ

Да, всичко при едно
условие. След миг съвсем ще ти е ясно.

(Дава му една кесия с пари.)

Жълтици сто вземи.

ДОН ЦЕЗАР *(взема кесията, която е пълна с пари)*

Това е, виж, прекрасно!

ДОН САЛУСТ
И още петстотин ще ти броя.

ДОН ЦЕЗАР (*очарован*)

Кога?

ДОН САЛУСТ
Да кажем, още днес.

ДОН ЦЕЗАР

То не било шега!

Кажете ми какво да сторя. Честно слово,
това е моят меч. Той ваш ще е отново.
Щом ми дадете знак, със него бих сразил
и в ада бих пратил дори Сатанаил!

ДОН САЛУСТ
О, няма нужда! Не! Защо пък непременно
със меча си?

ДОН ЦЕЗАР

Уви, аз друго нямам ценно.

ДОН САЛУСТ (*приближава се до него и снишава глас*)
Познаваш ти, нали — това ми трябва днес, —
бедняците в Мадрид?

ДОН ЦЕЗАР

Вий правите ми чест!

ДОН САЛУСТ
Негодници след теб се мъкнат цяла клика.
И може с тях човек и бунт да предизвика.
Да служи и на мен желая тази смет...

ДОН ЦЕЗАР (*избухва във весел смях*)
Навярно търсите за опера сюжет?

Каква голяма чест за моя скромен гений!
Симфония, балет или стихотворение —
кажете, всичко бих извършил за пари!

ДОН САЛУСТ (*сериозно*)
Със Цезар пазаря, а не със Сафари.

(Все повече и повече снишава глас.)

Чуй, имам нужда аз, за план един ужасен,
от смел помощник, твърд, от камък по-безгласен,
да ми помогне дом голям да изградя.
Не съм дотолкоз лош, но струва си труда
да завъртиш ръкав, да заработиш мъжки,
за миг освободен от всякакви задръжки...
Ще бъдеш пак богат, ала ми помогни
да сложа клопка зла в двореца тия дни,
един капан прикрит — за птичка песнопойка
или пък — все едно — за някоя девойка.
Аз искам с тоя план, и страшен, и красив
(доколкото те знам, не си тъй придирчив!),
да отмъстя.

ДОН ЦЕЗАР
Кому?

ДОН САЛУСТ
Една жена ми пречи...

ДОН ЦЕЗАР
Млък, братовчеде, спри! Кълна ти се, човече,
не ще се разберем ний върху твоя план:
тоз, който, заслепен от злост и гняв пиан,
мъсти, но не със меч, а с подлост непозната,
и благородник уж, напада в гръб жената —
да е какъвто ще, за мене е подлец,

дори да е роден във мраморен дворец,
херолди със тръби да го посрещат прави,
да бъде в злато цял, със титли да се слави,
да бъде и виконт, да бъде и маркиз —
за мен е той човек и долен, и нечист.
И него бих желал — за подлостта награда —
да видя как виси обесен на площада.

ДОН САЛУСТ
Дон Цезар...

ДОН ЦЕЗАР

Не, недей. Недей ми говори?

(Хвърля кесията в нозете на Дон Салуст.)

Задръж и своя план, и своите пари.
Разбирам, да крадеш, да грабиш, да убиваш,
дори един затвор в потайна нощ да сриваш
и с брадва във ръка да съсечеш стражар,
дори да удушиш в затвора тъмничар —
понеже си бандит, това се мъст нарича,
борба между мъже, това ще ти прилича.
Но яма зад гърба на някаква жена
да издълбаеш ти потайно, в тъмнина,
да злоупотребиш с наивността ѝ смела,
когато, без да ще, във мрежи се е вплела?!
О, не, не съм ти аз помощник в тоя план,
срещу такваз цена не искам пост и сан.
Свидетел ми е бог, че искрено говоря:
не ща да тъна с теб на тинята в позора.
И нека по-добре да съм бедняк презрян,
отколкото на стълб позорен прикован.

ДОН САЛУСТ
Но, братовчеде...

ДОН ЦЕЗАР

Не. Не съм за злато жаден,
намирам всякога, когато скитам гладен,
от извора вода, в полето — въздух благ
и дреха от крадец, когато падне сняг,
забрава на блага, отдавна безполезна.
На вашите дворни пред портите железни
да легна да поспя безгрижно, ей така,
на сянка сврял глава, на слънце свил крака...
Прощавай, вижда бог от двама ни кой прав е,
Ти тук си остани, а аз, любезний графе,
ще си остана с чест, неопетнен поне:
живея с вълци, да, ала със змии — не!

ДОН САЛУСТ

Почакай...

ДОН ЦЕЗАР

Няма що. Да свършваме по-скоро:
издайте заповед, хвърлете ме в затвора.

ДОН САЛУСТ

Аз мислех, че не си чак толкоз озлобен.
Ти изпит издържа с отличие пред мен.
Доволен съм от теб и стискам ти ръката.

ДОН ЦЕЗАР

Как?

ДОН САЛУСТ

Още ли не си отгатнал ти шегата?
Как моята шега да видиш не успя?

ДОН ЦЕЗАР

С отворени очи сънувам или спя?
Жената? Твойта мъст? И клопката?

ДОН САЛУСТ

То беше

измислица, шега, химера...

ДОН ЦЕЗАР

Нали щеше

ти мойте дългове изцяло да платиш?

Дукати петстотин не ще ли ме дариш?

ДОН САЛУСТ

Ще ти ги донеса.

(Тръгва към вратата в дъното и дава знак на Руи Блас да влезе.)

ДОН ЦЕЗАР *(изправен на авансцената, гледа изкосо Дон Салуст, настрана)*

Подлец и половина!

Какво ли ми крои пак този мой роднина?

ДОН САЛУСТ *(на Руи Блас)*

Руи Блас, почакай тук!

(На Дон Цезар.)

След малко съм при вас!

Излиза през малката врата вляво. Щом излиза, Дон Цезар и Руи Блас тръгват живо един към друг.

---

[1] ... той е кавалер на „Свети Яков“... — Вж. бел. 28 към „Ернани“. ↑

[2] ... на път за Монс... — Монс (нидерландски Берген), старинен търговски град във Фландрия, завладян през 1691 г. от Луи XIV. ↑

[3] *Браганс* — точната испанска транскрипция на името е *Браганса* — португалски благороднически род, допринесъл много за освобождаването на страната от испанско владичество. ↑

СЦЕНА ТРЕТА

Дон Цезар, Руи Блас.

ДОН ЦЕЗАР

Не се излъгах, да! Това си ти, Руи Блас?!

РУИ БЛАС

Що търсиш, Сафари, в двореца?

ДОН ЦЕЗАР

Наминавам.

Но — волна птица — тук не мисля да оставам.

В ливрея си. Защо в ливрея си сега?

РУИ БЛАС

Защото съм лакей. Защото съм слуга.

ДОН ЦЕЗАР

Какво говориш?

РУИ БЛАС

Дай ръка, другарю верен,
като в ония дни на радост и мизерия,
когато беден бях, през ден, през два ядях,
когато мрях от глад, ала свободен бях.
В ония тежки дни аз бях човек тогава.
Чада на горд народ, това бе нашта слава.
Тъй както брат със брат приличахме си с теб
и пеехме в зори, щом лик покаже Феб.
А през нощта на бог деца и гости бяхме,
под ярките звезди един до други сияхме,
деляхме всичко ний. Но след неволи зли
съдбата най подир ни с тебе раздели.

Намирам те сега, след дългата раздяла,
засмян като дете, свободен като хала,
все тоя Сафари, и в бедността богат,
що не ламти за власт на тоя грешен свят...
Но аз се промених. В колеж един ме взеха,
защото бях сирак — по милост, за утеха,
с наука-суета накърмиха ме там,
направиха от мен мечтател тих и ням...
Познаваш ме добре. Аз хвърлях към небето
в несвестни стихове копнежа на сърцето,
отвърщах с разум горд на твоя весел смях
и бях самолюбив, самонадеян бях.
Презирах всеки труд. Към цел вървах неясна
и мислех, че светът е приказка прекрасна.
Аз вярвах в своя шанс — непоправим глупец
ленивец, що цял ден стои пред стар дворец,
преливащ от сребро, брилянти и рубини,
да гледа как сноват из него херцогини.
Но случи се така, че премалаял от глад,
един ден утолих глада си със комат,
намерен в леността и в нейната поквара.
На двадесет години имах чиста вяра,
вървах окъсан, бос по своя труден път,
човешките съдби премислях всеки път
и планове кроях сред хиляди желания,
оплаквах със сълзи съдбата на Испания
и вярвах, че чрез мен зората ще изгрей.
И в резултат — какво? Ливрея на лакей!

ДОН ЦЕЗАР

О, знам това добре — гладът врата е ниска
и който като теб да я премине иска,
той трябва, ще не ще, да приведе гърба.
Но често се мени човешката съдба.
Повярвай...

РУИ БЛАС (*поклаща глава*)

Дон Салуст е моят повелител...

ДОН ЦЕЗАР

И ти живееш тук? В таз дворцова обител?

РУИ БЛАС

Не, тука досега не беше моят крак
прекрачвал ни веднъж през прага...

ДОН ЦЕЗАР

Как тъй? Как?

Но твоят господар работи тука! Странно!

РУИ БЛАС

Да, в царския дворец е нужен постоянно.
Но има във Мадрид квартира той една,
където никога не влиза през деня.
Обгръща този дом тайнственост безкрайна.
И аз живея там. През портичка потайна
(ключа ѝ той държи, не дава го на мен)
той идва през нощта, от хора придружен.
Маскирани са те и шепот ги обгръща.
Не знае даже бог що става в тази къща.
Два неми негъра слуги са в моя власт.
Не знам кои са. Те не знаят кой съм аз.

ДОН ЦЕЗАР

Изглежда, среща се с шпиони и алкади,
оттам кове сплетни, интриги и засади
и всички нишки той в ръцете си държи.

РУИ БЛАС

Да бъда тук в зори, Салуст ме задължи.
„Ще минеш — каза той — през задната алея.“
И заповяда ми да дойда в таз ливрея.
Противна ми е тя като самата смърт,
обличам я сега, повярвай, първи път.

ДОН ЦЕЗАР (*стиска ръката му*)
Надявай се...

РУИ БЛАС

Какво? Ах, братко, разбери ме,
не, дрехата не е, която позори ме.
От радост съм лишен и гордост. Що от туй,
че съм безгласен роб, не жаля. Ала чуй:
не чувствам никак аз позорната ливрея,
че огнен демон зъл в гърдите ми живее
и моето сърце души, мори без жал.
Да би надникнал в мен, тогава би разбрал...

ДОН ЦЕЗАР
Какво говориш?

РУИ БЛАС

Да. Мисли, подбирай вещо,
напрягай своя ум, дано измислиш нещо,
нелепост някаква, безсмислица дори,
една фаталност, що света да изгори,
отрова измисли, разкрий във мене бездна,
по-черна от смъртта и от нощта беззвездна —
до мойта тайна пак не би се ти добрал.
Не сещаш се, нали? Та кой ли би познал?
Без лъч е пропастта, в която съм загубен...
О, чуй ме, Сафари: в кралицата съм влюбен!

ДОН ЦЕЗАР
Какво?

РУИ БЛАС

Под балдахин и кралски вензел бял,
било в Аранхуес, било в Ескуриал^[1]
или във тоз дворец — един човек царува
и името му в страх и гняв се споменува;

пред този бог жесток сме равни до един
и с поглед треперещ на колене стоим.
Със шапка на глава пред него — туй е дързост,
даде ли само знак — главите падат бързо;
прищевките му са събития в света.
Но той живее сам във горда самота,
макар че има власт във нашата родина —
на земното кълбо едната половина.
Лакей презрян съм аз, той крал е, боже мой,
но чуваш ли ме ти — съперник ми е той...

ДОН ЦЕЗАР
Съперник твой?

РУИ БЛАС
Е, да, такъв е в тоя случай,
щом влюбен съм в жена му...

ДОН ЦЕЗАР
Клетнико!

РУИ БЛАС
Послушай!

Безумен от любов, аз чакам всеки ден
със своя тъжен лик да мине тя край мен.
Ах, клетата жена е сякаш във вериги,
живее в царски двор посред лъжи, интриги,
съпругът ѝ — глупак с корона на глава,
без време състарен, с едничка страст — лова.
Негоден като крал, като човек несръчен,
залязващ кралски род. Баща му, стар, измъчен,
същински инвалид, с треперещи ръце.
А тя — прекрасен цвят, отдаде страст, сърце
на Карлос Втори. Ах, дъхът ми, вярвай, спира...
Тя ходи всеки ден насреща в манастира,
на черква след обяд. Не зная сам, уви,
как тоз безумен план у мен се появи.

Обича тя едно небесносиньо цвете,
което в Нойбург там цъфти обилно лете.
Но то цъфти и тук — в Караманчел^[2] навред.
Отивам всяка нощ, накъсвам цял букет —
признавам, братко мой, че тласка ме безпътство,
и знам, че е това същинско безразсъдство,
но в дворецовия парк, където ходи тя,
потайно вмъквам се като крадец в нощта,
цветята слагам аз на пейката, о, боже,
а тази нощ дори писмо любовно сложих.
За да отида там сред нощна тъмнина,
прескачам зид висок, градинската стена.
Тя има шипове, но мен не ме е грижа,
че може някой ден на тях да се нанижа.
Дали ще види тя писмото ми, не знам,
но, братко, аз съм луд, признавам ти го сам!

ДОН ЦЕЗАР

Тъй може, драги мой, добре да се загази.
Обича я Д'Онят и я ревниво пази,
и като майордом, и като влюбен паж.
А някой там слуга или среднощен страж,
дори и на шега могло би да се случи,
сърцето ти ведно с букета да набучи...
Това кралица е... Ти как си позволи!?
Какво безумие!

РУИ БЛАС

Безумие, нали?

На ада съм готов да си продам душата,
за да съм като тез младежи във палата,
които влизат там накичени с пера —
животът е за тях забава и игра.
На всичко съм готов да мога, без да тръпна,
да бъда с тях край таз кралица недостъпна,
но в друго облекло — да не изпитвам срам.
За мене, Сафари, ужасно е да знам,

че съм лакей за тях, лакей съм и за нея...
Смили се, господи!

(Приближава се до Дон Цезар.)

Несвестен съм, лудея...
Запита ме — защо я любя? Как така?
И откога?... Веднъж... Но не... Недей чака:
ти винаги си бил със мания такава —
въпрос подир въпрос, та лошо чак ми става.
Защо? Кога? Къде? Но виж, кръвта ми ври;
аз любя я без сваяст, безумно, разбери!

ДОН ЦЕЗАР
Не се сърди.

РУИ БЛАС *(пада изнемоцял върху едно кресло)*
О, не! Аз страдам. Извини ме
или пък — най-добре върви си, остави ме!
Нещастник съм аз плах и нося със печал
под дреха на слуга страстта на влюбен крал.

ДОН ЦЕЗАР *(слага ръка върху рамото му)*
Ще си вървя. Не съм изпитвал страст такава,
аз празен съм звънец, що звуци не издава,
аз — просяк на любов и на мечти бедняк,
комуто щастие подхвърлят за петак,
угаснало сърце, що вече не въздиша,
спектакъл изигран, разкъсан е афиша.
Ала за тази страст, в която тръпнеш цял,
завиждам ти, Руи Блас, и все пак ми е жал.

Няколко мига мълчание. Двамата държат крепко ръцете си и се гледат в очите с тъга и приятелско доверие.

Влиза Дон Салуст. Той пристъпва бавно и с дълбоко внимание наблюдава Дон Цезар и Руи Блас, които обаче не го виждат. Държи в едната си ръка шапка и сабя, които слага на едно кресло, а в другата — кесия, която слага на масата.

ДОН САЛУСТ (на Дон Цезар)
Донесох ги. Вземи.

Като чува гласа на Дон Салуст, Руи Блас се сепва, сякаш събуден от сън, и се изправя с наведени очи в поза на смирено уважение.

ДОН ЦЕЗАР (настрана, поглежда изпод вежди Дон Салуст)
Залагам си главата,
ако не е отвън подслушвал зад вратата.
Но както и да е...

(Високо на Дон Салуст.)

Благодаря ти, брат!

Отваря кесията и пръсва на масата дукатите, разбърква ги и след това ги нарежда на купчини върху кадифената покривка. Докато той ги брои, Дон Салуст отива към дъното, като се извъръща и от време на време поглежда, за да не събуди подозрение у Дон Цезар. Отваря малката врата вдясно. По даден от него знак оттам излизат трима алгуасили, въоръжени със саби и облечени в черно. Дон Салуст им посочва тайнствено Дон Цезар. През това време Руи Блас стои неподвижен до масата, като статуя, без да вижда и да чува нещо.

ДОН САЛУСТ (на алгуасилите, тихо)
Ще тръгнете без шум след тоя непознат,
що там брои пари. И вънка от палата
веднага — под арест. А с първата фрегата
към Ления^[3] — на път! Без връщане назад!

(Дава им подпечатан пергамент.)

Това е заповед със подпис и печат...

А там във Африка — за няколко дукати
продайте го, за роб на морските пирати.
Ще ви възнаградя... Почакайте го въвн.

Тримата алгуасили се покланят и излизат.

ДОН ЦЕЗАР (*продължава да си играе с жълтиците*)
Какъв изящен вид, какъв приятен звън
издава винаги металът благороден!

(Разделя парите на две еднакви купчини и се обръща към Руи Блас.)

Това — за теб.

РУИ БЛАС

Какво?

ДОН ЦЕЗАР

Вземи — и си свободен.

РУИ БЛАС (*поклаща глава в знак на отказ*)
Сърцето ми да бе освободил от плен!
Не, аз оставам тук до сетния си ден.

ДОН ЦЕЗАР

Кой луд е, кой — мъдрец, съвсем не ми е ясно.

(Събира парите, слага ги в кесията и я пъха в джоба си.)

ДОН САЛУСТ (*в дъното, продължава да ги наблюдава,
настрана*)

По ръст и по лице приличат си ужасно...

ДОН ЦЕЗАР (*на Руи Блас*)
Прощавай!

РУИ БЛАС

Добър час!

Двамата си стискат ръцете. След това Дон Цезар излиза, без да погледне Дон Салуст, който стои малко встрани.

---

[1] *Аранхуес* — кралски дворец, започнат при Фелипе II близо до град Аранхуес, южно от Мадрид. *Ескуриал* — дворец в околностите на Мадрид, построен от Фелипе II. ↑

[2] *Караманчел* — Юго греши в името. Всъщност става дума за Карабанчел — градче в околностите на Мадрид. ↑

[3] *Ления* — пристанище и укрепен град в кралство Валенсия. ↑

СЦЕНА ЧЕТВЪРТА

Дон Салуст, Руи Блас.

ДОН САЛУСТ

Руи Блас!

РУИ БЛАС (*обръща се живо*)

Да, господарю?

ДОН САЛУСТ

Дали бе почнало навън да се зазаря,
когато тук дойде?

РУИ БЛАС

Не, още беше рано.

Показах пропуска на нощната охрана
и тихо влязох тук.

ДОН САЛУСТ

И бе загърнат с плащ?

РУИ БЛАС

Да, монсеньор.

ДОН САЛУСТ

Кажете, дали служител наш
не те е виждал тук облечен във ливрея?

РУИ БЛАС

Ни тук, ни във Мадрид.

ДОН САЛУСТ (*посочва с пръст вратата, през която е излязъл
Дон Цезар*)

Вратата по-добре я
притваряй... А сега ливреята свали.

Руи Блас съблича ливреята и я слага върху едно кресло.

Четливо пишеш ти и хубаво, нали?

Прави знак на Руи Блас да седне пред масата, където има пера и мастилница. Руи Блас сяда.

Стани ми секретар. Мастило тука има.
Ще съчиним писмо до моята любима,
до доня Пракседис, до моя демон зъл,
от рая тук при мен като че ли дошъл.
Пиши: „Опасност днес заплашва ме голяма.
Кралице моя, друг за мене изход няма:
за да ме отървеш, при мен нощес ела...
Загубен съм без теб. Живот, сърце, дела
са в твоите нозе, що мислено целувам“...

(Усмивва се и прекъсва диктовката. Настрана.)

Опасност! Как добре и хитро се преструвам!
От опит знам това: жената неведнъж
спасява от беда любимия си мъж.
И добави: „Мини през задната вратичка,
за тайна сигурна е наредено всичко.
Ще чака мой човек в притихналия двор.“
Чудесно. Подпиши.

РУИ БЛАС

Как, вас ли, монсеньор?

ДОН САЛУСТ

Не. „Цезар“ — подпиши. Мой псевдоним това е.

РУИ БЛАС

Но кой й пише — тъй тя няма да познае.

ДОН САЛУСТ

Печатът стига, щом за мен е писал друг...

Аз тръгвам тази нощ и теб оставям тук.

Приятелски проект, Руи Блас, за тебе имам.

Ще станеш друг съвсем. Но е необходимо

да вярваш сляпо в мен. Във твоето лице

служител верен взех с най-предано сърце.

РУИ БЛАС (*покланя се*)

Благодаря!

ДОН САЛУСТ (*продължава*)

За теб аз много ще направя.

РУИ БЛАС (*показва току-що написаното писмо*)

Адресът, монсеньор?

ДОН САЛУСТ

Аз сам ще го поставя.

(Приближава се до Руи Блас с многозначителен вид.)

Щастлив ще си чрез мен.

Пауза. Прави знак на Руи Блас да седне до масата.

Пиши: „Аз, Руи Блас, лакей на дон Салуст, маркизът от Финлас, се задължавам вред — и публично, и тайно — да съм слуга добър, да служа всеотдайно.“

Руи Блас пише това, което му диктуват.

Сега се подпиши... И датата... Така.

(Сгъва и прибира в портфейла си бележката, която Руи Блас току-що е написал.)

Един чудесен меч ми падна подръка.
На оня там фотьойл...

(Посочва креслото, върху което е оставил сабята и шапката. Отива и взема сабята.)

Коланът — от коприна,
със вкус извезана, с бродерия най-фина!

(Кара го да се наслади на гъвката тъкан.)

Пипни го, Руи Блас. Нали чудесен плат?
А дръжката — от Жил, гравьор добре познат,
тя тъй красива е, че там спокойно може
кутийка шоколад за дами да се сложи.

(Премята през шията на Руи Блас ешарпа, на който е окачена сабята.)

Стои добре... Какво?! Недей отвърща взор.
Да, с нея имаш вид на съвършен сеньор.

(Ослушва се.)

Но някой иде... Тс... Кралицата ще мине.

Вратата в дъното на галерията се отваря. Дон Салуст откопчава наметката си и бързо я хвърля върху плещите на Руи Блас точно в момента, когато се показва маркиз Дел Басто. След това тръгва към маркиза, като повлича след себе си смаяния и объркан Руи Блас.

Маркиз Дел Басто! Да!

СЦЕНА ПЕТА

Дон Салуст, Дон Панфило де Авалос, Руи Блас, маркиз Дел Басто, след това маркиз Де Санта Крус, после граф Алба, после целият двор.

ДОН САЛУСТ (*на маркиз Дел Басто*)
Представям ви роднина.
Мой първи братовчед, дон Цезар де Басан
Гарофа, знатен граф — от благороден сан.

РУИ БЛАС (*настрана*)
О, боже!

ДОН САЛУСТ (*тихо на Руи Блас*)
Шшт... Недей като жена се вайка,
а поздравя!

(Руи Блас поздравява маркиза.)

ДЕЛ БАСТО (*на Руи Блас*)
Така обичах вашта майка!

(Тихо на Дон Салуст, като сочи Руи Блас.)

Със мъка го познах... Така е променен!

ДОН САЛУСТ (*тихо на маркиза*)
Години десет...

ДЕЛ БАСТО (*също така тихо*)
Да...

ДОН САЛУСТ

Дойде си оня ден...

А помним го дете със русички къдрици
и вие на шега му давахте жълтици...
Но възмъжа... Жени... Гуляи цели дни,
оркестри, бал-маски над морските вълни,
концерти, всякакви младежки лудории,
омаял бе Мадрид, пилеейки пари, и
след три години — край на блясък и разкош.
И в Индия ходи, но върна се без грош...

РУИ БЛАС
Сеньор...

ДОН САЛУСТ

Какъв сеньор?! Та ние сме роднини!
Родът Басан е стар. Херцози, херцогини...
Ингес д'Ивиса наш працядо той е бил,
дон Педро му е внук. И той се задомил
за Мариана Гор. Родила Мариана
единствен син, Хуан, сеньор на океана
при Филип Втори. Той, Хуан, пък дал живот
на двама сина, все от този същи род.
Маркиз съм от Фиклас, а вие граф Гарофа,
два стиха от сонет в една и съща строфа.
По женска линия, и там един сме клон;
аз португалец съм, а вий от Арагон.
И тъй, любезни мой, най-близки сме роднини,
аз — плод, а вие — цвят от същите градини.

РУИ БЛАС (*настрана*)
Какво цели с това? Къде ме тласка той?

Докато Дон Салуст говори, маркиз Де Санта Крус, Дон Алвар де Басан-и-Бенавидес, старец с бели мустаци и голяма перука, се приближава до тях.

МАРКИЗ ДЕ САНТА КРУС
Щом ваш е братовчед, то значи е и мой?

ДОН САЛУСТ

Е, да, от произход един и същ сме ние.
Маркиз де Санта Крус.

(Представя му Руи Блас.)

Дон Цезар.

МАРКИЗ ДЕ САНТА КРУС

Значи вие
сте този, що умрял го смятахме?

ДОН САЛУСТ

Да, той.

МАРКИЗ ДЕ САНТА КРУС

Вий бяхте?...

ДОН САЛУСТ

В Индия.

МАРКИЗ ДЕ САНТА КРУС *(вглежда се в Руи Блас)*

Да, той е, боже мой!

ДОН САЛУСТ

Познахте го, нали?

МАРКИЗ ДЕ САНТА КРУС

Да, знам го още бебе.

ДОН САЛУСТ *(тихо на Руи Блас)*

Нещастникът е сляп, но, както виждаш, тебе
веднага те позна, позна те изведнъж...

САНТА КРУС

Здравейте, драги мой!

РУИ БЛАС (*покланя се*)
Сеньор...

МАРКИЗ ДЕ САНТА КРУС (*тихо на Дон Салуст, посочва Руи Блас*)

Прекрасен мъж!

(*На Руи Блас.*)

Приятно ми е...

ДОН САЛУСТ (*тихо на маркиза, отвежда го настрана*)
Аз платих му дълговете.

Ала и вий все пак сега му помогнете:
на краля куриер, вакантен някой пост,
а на кралицата...

МАРКИЗ ДЕ САНТА КРУС (*тихо*)
Какъв чудесен гост!
Не ще забравя... Да... И при това, роднина!

ДОН САЛУСТ (*тихо*)
В Кастилския съвет, там слушат ви мнозина.
Застъпвам се пред вас...

Обръща гръб на маркиза и отива при другите благородници, на които също представя Руи Блас. Между тях е и граф Алба, великолепно нагизден.

Дон Цезар де Басан,
роднина, братовчед и с благороден сан.

Благородниците разменят учтиви поклони с Руи Блас, който е все още поразен.

ДОН САЛУСТ (*на граф Рибаргоза*)
Аз снощи ви видях в театър „Аталанта“:
на Линдамира в танц сияеше таланта.

(Възхищава се от елека на граф Алба.)

Какъв красив елек!

ГРАФ АЛБА

По-хубав имах аз,
но ми го дигнаха — прочутия у нас
крадец Маталобос...

ВЕСТИТЕЛ (*в дъното*)

Кралицата пристига!

В редици, господа!

Големите завеси на стъклената галерия се отварят. Благородниците се нареждат от двете страни на вратата. Гвардейци образуват шпалир. Руи Блас, задъхан, не на себе си, излиза на авансцената, сякаш търси да се скрие. Дон Салуст го следва по петите.

ДОН САЛУСТ (*тихо на Руи Блас*)

О, стига, Руи Блас, стига!

Съдбата днес към теб отправя взор честит.
Свести се, Руи Блас! Напускам аз Мадрид.
Онази къщичка, в която сам живееш,
оставям я на теб, ти сам ще я владееш.
И разполагай там със всичко както щеш.
От нея само ключ един ще ми дадеш.
Ако ме слушаш, пак ще станеш най-богат,
от всички най-могъщ във кралския палат.
В живота се върви и слепешком, Руи Блас:
очите затвори, за теб ще гледам аз!

Нови гвардейци се появяват в дъното.

ВЕСТИТЕЛ (*високо и тържествено*)
Кралицата!

РУИ БЛАС

О, тя!

Появява се Кралицата, великолепно облечена и заобиколена от придворни дами и пажове, под балдахин от червено кадифе, носен от четирима гологлави камерхери. Руи Блас я гледа изплашен, поразен от тази ослепителна гледка. Всички испански благородници слагат шапките си на главите; маркиз Дел Басто, граф Алба, маркиз Де Санта Крус и Дон Салуст. Изведнъж Дон Салуст отива бърже до креслото, взема оттам шапката и я подава на Руи Блас.

ДОН САЛУСТ

Що става с теб, човече!

Сложи си шапката. Испански гранд си вече!

РУИ БЛАС (*объркан, тихо на Дон Салуст*)

Що искате от мен? Кажете го сега!

ДОН САЛУСТ (*посочва му Кралицата, която бавно минава през галерията*)

Любовник ѝ стани, макар и на шега!

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ИСПАНСКАТА КРАЛИЦА

Салон до спалнята на Кралицата. Вляво — малка врата, която води в спалнята, вдясно, на отрязан ъгъл — друга врата, която води към други апартаменти. В дъното — големи отворени прозорци. Хубав летен следобед. Голяма маса. Кресла. Статуя на светица, разкошно нагиздена и изправена до стената. Под нея се чете: „Санта Мария Есклава^[1]“. На срещнатата стена — Богородица, пред която гори златно кандило. До кандилото — портретът на Карл II в цял ръст и в естествена големина.

При вдигане на завесата Мария Нойбургска седи в ъгъла до една придворна дама, младо и хубаво момиче. Кралицата е облечена в бяла рокля от сребърен брокат. Тя бродира, като от време на време престава да работи, за да каже нещо. В срещуположния ъгъл на кресло с високо облегало е седнала Доня Хуана де ла Куева, Херцогиня Албукеркска, първата измежду почетните дами на Кралицата, с ръкоделие в ръце. Тя е стара жена, облечена в черно. До херцогинята около една маса са насядали придворни дами и също работят ръкоделие. В дъното Дон Гуритан, граф Д’Онят, майордом, висок, сух, със сиви мустаци, около 55-годишен. Той има лице на стар воин. Облечен е обаче с прекалена елегантност. Носи панделки дори на обувките си.

---

[1] *Санта Мария Есклава* — става дума не за светица, както погрешно твърди Юго, а за едно от наименованията на Богородица в испанския език. ↑

СЦЕНА ПЪРВА

Кралицата, Херцогиня Албукеркска, Дон Гуритан, Касилда, дуени.

КРАЛИЦАТА

Заминал значи днес?! Но вместо да отдъхна,
отново дон Салуст със ужас ме облъхна.
Ах, как ме мрази той!

КАСИЛДА

Обаче този път
изгонен е, нали?

КРАЛИЦАТА

Той мрази ме до смърт!

КАСИЛДА

Но, господарке...

КРАЛИЦАТА

Не, Касилда, без съмнение,
маркизът ми е враг, за мен той зъл е гений.
Преди да си върви — по дворцовия ред, —
той трябваше от мен да бъде тук приет.
Пристъпваха поред сеньори върволица,
протягах им ръка аз, тяхната кралица,
и тъжно вирах се във срещната стена,
в рисувания бой, потънал в мрачина,
когато изведнъж на фона му неясен
видях, че иде той — човек и враг опасен —
и миг подир това изправи се пред мен,
придържайки с ръка кинжала позлатен,
от който святкаше студената стомана.
И погледът му зъл ме цялата обхвана.

Наведе се, пълзящ, докосна ме така,
че сетих змийски студ на своята ръка.

КАСИЛДА

Изпълнил си дългът човекът, според мене...

КРАЛИЦАТА

Целувка беше уж, пък устните — студени...
след туй не го видях, заминал тази нощ,
но сещам и до днес злоещата му мощ;
той има не душа, а пъкъл и тъмница,
пред него съм жена, без сила на кралица.
Усещам тази власт и в своя сън дори:
ах, този демон зъл и нощем ме мори;
омраза, злоба, гняв в зениците му бляска,
с отрова змийска той нечакано ме стряска,
целувката му — лед по пръстите пълзи,
нахлува в мойта кръв, за да я замрази.
Какво ще кажеш, а?

КАСИЛДА

Видения, госпожо.

КРАЛИЦАТА

Но други грижи днес ме истински тревожат.

(Настрана.)

Това, що ме гнети, ах, крия го от тях!...

(На Касилда.)

Бедняци виждам въвн. Изглежда, ги е страх
да приближат.

КАСИЛДА *(отива до прозореца)*

Все там стоят, не си отиват.

КРАЛИЦАТА

Хвърли им тез пари.

КАСИЛДА (*взема кесията и я хвърля през прозореца*)

Вий тъй сте милостива,
сърдечна и добра, и щедра сте по нрав!

Посочва ѝ Дон Гуритан, който, прав и мълчалив, в дъното на салона, е спрял върху Кралицата поглед, пълен с нямо обожание.

А нещо за Онят? За тоя беден граф?
Поне един привет. О, той е тъй достоен...
Разнежено сърце под бронята на воин.

КРАЛИЦАТА

Досаден ми е той.

КАСИЛДА

Но е така злочест!

КРАЛИЦАТА (*като се обръща към Дон Гуритан*)

Здравейте, графе!

Дон Гуритан се приближава с три поклона и въздишайки, целува ръката на Кралицата, която приема това с разсеян и безразличен вид. След тази церемония той се връща на мястото си до креслото на Херцогинята.

ДОН ГУРИТАН

Тя е тъй красива днес!

КАСИЛДА (*гледа след него как се отдалечава*)

О, бедничкият щърк! Край вадата застава
и цял ден чака лов. Най-сетне получава
по милост „добър ден“ — във сух речитатив,
и с плячка в своя клюн, отива си щастлив!

КРАЛИЦАТА (*с тъжна усмивка*)
Мълчи!

КАСИЛДА

Щастлив е той, щом само миг ви зърне,
не ви ли види днес, готов е да посърне!

(Възхищава се от ковчежето, сложено върху масата.)

Каква прекрасна вещ!

КРАЛИЦАТА

Прекрасна е, личи...

КАСИЛДА

Чудесен материал!

КРАЛИЦАТА (*подава ѝ едно ключе*)

Вземи и отключи.

Ще сложа там цветя или реликва свята,
на моя скъп баща във Нойбург ще я пратя.
Доволен ще е той!

(Замечтава се за миг, след това рязко се изтръгва от замечтаността си. Настрана.)

Да мисля ли? Не ща!

Изчезва споменът, изчезва мисълта.

(На Касилда.)

Ах, книга някаква донес от мойта стая.
Но как да я чета? Испански аз не зная.
А кралят е на лов. Защо от мен страни?
Отсъства с месеци, а с мен е два-три дни.

КАСИЛДА

Да си жена на крал и да живееш в скука!

(Кралицата отново потъва в мечтите си, след това се съвзема, като прави усилие над себе си.)

КРАЛИЦАТА

Ще се разходя...

При тези думи, казани с неудържим порив, Херцогиня Албукеркска, която до този момент седи неподвижна в креслото си, вдига глава, става и прави дълбок реверанс пред Кралицата.

ХЕРЦОГИНЯТА *(с рязък и суров тон)*

Но кралицата оттука,
излиза при ескорт на кралски адютант
и само през врата, отключвана от гранд.
Обаче в тоя час в двореца никой няма.

КРАЛИЦАТА

Затворница ли съм? Ах, искат тук смъртта ми!
Дукесо, моля ви!...

ХЕРЦОГИНЯТА *(с нов дълбок поклон)*

Щом минеш тоя праг,
законът е такъв.

(Сяда на мястото си.)

КРАЛИЦАТА *(улавя отчаяно главата си с две ръце, настрана)*

Ще помечтая пак.

Не!

(Високо.)

Ланскенет нали да се играе може?
Елате тук при мен!

ХЕРЦОГИНЯТА (*на придворните дами*)
Не мърдайте, госпожи!

(Става и дълбоко се покланя пред Кралицата.)

У нас кралицата играе ланскенет
със краля или с друг роднина — братовчед.

КРАЛИЦАТА (*гневно*)
Повикайте един...

КАСИЛДА (*настрана, като поглежда Херцогинята*)
Дуенята е строга...

ХЕРЦОГИНЯТА (*като се кръсти*)
Роднини няма тук... По волята на бога
и майка му умря, та той сега е сам...

КРАЛИЦАТА
Тогава да ядем!

КАСИЛДА
Готова съм да ям...

КРАЛИЦАТА
Касилда, хайде с мен.

КАСИЛДА (*настрана, като поглежда Херцогинята*)
Тя пак се нещо муси!

ХЕРЦОГИНЯТА (*с дълбок поклон*)
Щом кралят не е тук, самичка ще закуси.

КРАЛИЦАТА (*вън от себе си*)
Ни крачка вън оттук! Не бива и да ям?!
С какво да се теша, и аз сама не знам.
Умирам всеки ден, откакто съм кралица...

КАСИЛДА (*гледа я съчувствено, настрана*)
Злочесто същество, затворено в тъмница!
А този стар дворец напомня ми — тъга,
заспало бласто и застанал на брега —
за нейното сърце единствена победа

(поглежда Дон Гуриган, неподвижно изправен в дъното на залата)

мечтае стар глупак и влюбено я гледа!

КРАЛИЦАТА (*на Касилда*)
Но някоя игра забавна измисли!

КАСИЛДА
Щом кралят не е тук, вий кралят сте, нали?
Да свикаме тогаз съвета министерски...

КРАЛИЦАТА
Какво? Да гледаме муцуни осем зверски
с брътвеж за Франция, на краля в скръб обзет
за Рим, за някакъв на архидук портрет —
разнасяли го в Бургос, сред пищни кавалкади,
под златен балдахин от някакви алкади?!
Не, друго измисли!

КАСИЛДА
На старата напук,
придружник някой млад ще ви покания тук...

КРАЛИЦАТА (*с укор*)
Касилда!

КАСИЛДА

Този ваш дворец и мен потиска,
да видя хубав мъж, ужасно ми се иска...
Аз мисля, старостта по-лесно идва в нас,
щом само старци тук се мяркат всеки час...

КРАЛИЦАТА

Ти смееш се. Но в скръб сърцето остарява,
загубваш радостта, сънят не се вестява...

(Замислена.)

Аз най-щастлива съм във парка. Само там
свободна съм.

КАСИЛДА

Защо щастлива сте, не знам:
зад всеки мрамор бди по някоя засада,
засенчва ви света високата ограда.

КРАЛИЦАТА

Как бих излязла вън!

КАСИЛДА

Добре ли ви разбрах?
Госпожо, чуите ме, по-тихо... Не е грях,
че в този глух затвор, тъй мрачен и ужасен,
жадувате простор — свободен и прекрасен.
Ний имаме и ключ от пътната врата.
У мен е този ключ и даже през нощта
ний можем с вас да се измъкнем чудесно
и хукнем из града.

КРАЛИЦАТА

Мълчи!

КАСИЛДА

Съвсем е лесно!

КРАЛИЦАТА

Мълчи!

(Отдалечава се за малко от Касилда и отново изпада в своята замечтаност.)

Защо не съм не в тази самота,
а там — в Германия, при майка и баща.
Там с моята сестра играехме в тревата,
селяци срещахме на работа в полята,
говорехме със тях. Чудесно бе. Уви,
един ужасен мъж във черно се яви.
Уплаших се. При мен бе моята сестрица.
Той каза: „Утре вий испанска сте кралица.“
За татко туй бе чест. За майка ми — тъга.
Аз знам, и той, и тя оплакват ме сега...
На моя мил баща ще пратя туй сандъче.
Ще е доволен той... А мен тук скръб ме мъчи...
В кафеза птичките измряха до една...

Касилда прави движение с ръце, като че извива шия и поглежда изпод вежди Херцогинята.

Аз нямам и цветя от родната страна,
не ме посрещат тук с гальовна дума родна.
Кралица съм била! Бях някога свободна.
А паркът тъй е пуст, тъй глух е през нощта,
високи зидове засенчват ми света...

Отвън долитат звуци на далечна песен.

Какъв е този шум?

КАСИЛДА

Перачките при кеят
завръщат се дома, по улиците пеят.

Песента се приближава. Различават се вече думите, Кралицата жадно слуша.

ГЛАСОВЕ ОТВЪН

Защо да надничам
за птички в леса?
Ти имаш, момиче,
на птичка гласа.

В небето се мяркат
звезди и лъчи,
звездата най-ярка
е в твоите очи.

Април иде цветен
и с ведро лице,
най-милото цвете
е в твойто сърце!

И песен, и птички,
и пролетен зов —
в сърцата на всички
се казва — любов!

Гласовете заглъхват и се отдалечават.

КРАЛИЦАТА

Любов! Да, тез жени щастливи са сега,
в мен буди песента им радост и тъга.

ХЕРЦОГИНЯТА (към придворните)

Ония, дето тъй кралицата вълнуват,

да се разгонят...

КРАЛИЦАТА (*живо*)

Не! Та те едва се чуват!
Не ги пропъждайте, за туй ви моля аз...

(На Касилда, посочва ѝ прозореца в дъното.)

Там до прозореца ще се изправим с вас
и тъй, загледани във гледката красива,
ще ги послушаме...

ХЕРЦОГИНЯТА

Кралицата не бива
да гледа тъй. Това е неприличен жест.

КРАЛИЦАТА

Да, залезът лъчист над долини и лес
и златният прашец, над пътя който плува,
дори и песните, които всеки чува —
са тъй далеч от мен. Простих се със света.
Отнеха ми дори природата, света.
Свободните навън да видя аз не мога...

ХЕРЦОГИНЯТА (*дава знак на присъстващите да излязат*)
Излезте... Тоя ден е посветен на бога.

Касилда прави няколко крачки към вратата.

КРАЛИЦАТА

Къде?

КАСИЛДА (*посочва Херцогинята*)

Тя пъди ни. И прави ви напук.

ХЕРЦОГИНЯТА (*покланя се ниско на Кралицата*)

Кралицата реши да се помоли тук.

Всички излизат, покланят се дълбоко.

СЦЕНА ВТОРА

КРАЛИЦАТА (*сама*)

Да се помоля? Тук? Оставиха ме всички.
С какво да утеша душата си самичка,
душа по тъмен път сама, без светлина...

(Замечтана.)

О, тез следи от кръв по хладната стена!
Нима се е ранил! По своя грешка страда.
Защо прескача той високата ограда!
Донесъл ми е пак любимите цветя,
за толкоз малко ли рискува през нощта?
Ах, онзи тел бодлив, опръскан със кръвта му.
Дантела от ръкав намерих. Капка само
от тази кръв, за мен проляна, е обет...

(Все по-дълбоко потъва в мечтите си.)

И всеки път, кога намирах свеж букет,
да не отивам там пред бога клетва давах,
обаче клетвата отново нарушавах.
Но той? Къде е той? Три дни не е дошел!
О, който и да си, незнаен момко смел,
ти, който в мойта нощ самотна се явяваш,
на милост някаква от мен не се надяваш,
към мене се стремиш през хиляди злини,
проливаш своята кръв, рискуваш своите дни,
за да ми поднесеш цветя във мрака черен:
ти, който и да си, приятелю мой верен,
понеже строг закон над нас жестоко бди,
вместо любов — от мен благословен бъди!

(Живо, слага ръка на сърцето си.)

Писмото му е тук...

(Отново изпада в мечти.)

А дон Салуст ме мрази.
Единият е враг, а другият ме пази,
ту ангел виждам аз, ту призрак ме следи.
Понякога в нощта под ярките звезди
една огромна власт ме тласка и привлича.
Заплашва ме Салуст, а другият — обича.
Дали ще ме спаси любимият, не знам,
съдбата като члън ме люшка тук и там...
О, колко слаба вещ си ти, кралице клета!

(Коленичи.)

Помилуй, помогни и окрили сърцето!
Спаси ме, майчице!...

(Сепва се.)

О, тук, на мойта гръд —
дантела, цвят, писмо! Те сякаш ме горят!

*(Бръква в пазвата си, изважда оттам едно измачкано писмо, букетче изсъхнали сини цветя и
къс дантела, опръскана с кръв, и ги слага върху масата. След това отново коленичи.)*

О, Богородице, утеха ти велика,
спаси ме!

(Сепва се.)

Туй писмо...

(Полуобръща се към масата.)

Привлича и ме вика...

(Отново коленичи.)

Не ща да го чета. О, Дево предобра,
на всички страдащи и майка, и сестра,
ела ми помогни!

*(Става, прави няколко крачки към масата, спира се за малко, след това бурно се втурва и
грабва писмото, сякаш под напора на някаква неудържима сила.)*

Да зърна редовете
за сетен път. След туй — на хиляди парчета!

(С тъжна усмивка.)

Цял месец все така говоря. Но, уви!

(Решително разгръща писмото и чете.)

„Във вашите нозе един човек мълви.
Той страда, люби ви, в дълбока нощ загубен,
и като червей същ, в звезда блестяща влюбен,
да отдаде на вас душа е той готов
и с радост да умре от своята любов.“

(Слага писмото на масата.)

Душата свойта жад понякога насища
дори с отрова...

(Слага отново писмото и дантелата в пазвата си.)

Ах, в света аз нямам нищо.
Да любя някого бих искала веднъж,
па нека е дори и кралят, моят мъж!
Но той е тъй студен. От ласки съм лишена.

Голямата двукрила врата се отваря широко. Влиза Вестоносец в парадна униформа.

ВЕСТИТЕЛ *(високо)*
Писмо от краля!

КРАЛИЦАТА *(сякаш внезапно събудена, с радостен вик)*
Как? От краля? О, спасена!

СЦЕНА ТРЕТА

Кралицата, Херцогинята, Касилда, Дон Гуритан, придворни на Кралицата, пажове, Руи Блас. Всички влизат тържествено. Най-напред върви Херцогинята, след това дамите. Руи Блас остава в дъното на сцената. Той е облечен във великолепни дрехи. Наметката му пада върху лявата ръка и я закрива. Двама пажове, носещи върху златошита възглавница писмото на краля, коленичат пред Кралицата на няколко крачки от нея.

РУИ БЛАС (*в дъното, настрана*)
Как хубава е тя! Но аз що търся тук?

КРАЛИЦАТА (*настрана*)
Помогна ми сам бог!

(*Високо.*)

На моя скъп съпруг
благодаря.

(*Към Херцогинята.*)

Това писмо е отдалече?

ХЕРЦОГИНЯТА
От Аранхуес. Ловът, изглежда, там е вече.

КРАЛИЦАТА
Да, кралят всред лова навярно е разбрал,
че аз умирам тук от скука и печал.
Я дайте го...

ХЕРЦОГИНЯТА (*с дълбок поклон*)
О, не! Съгласно обичая
аз трябва най-напред що пише да узная.

КРАЛИЦАТА
Добре, четете вий.

Херцогинята взема писмото и бавно го разгръща.

КАСИЛДА (*настрана, тихо*)
Какъв ли поздрав мил...

ХЕРЦОГИНЯТА (*чете*)
„Госпожо, вятър, дъжд... Шест вълка съм убил.
Подписал: Карлос“...

КРАЛИЦАТА
Ах!

ДОН ГУРИТАН
Това ли е?

ХЕРЦОГИНЯТА
Да, графе.

КАСИЛДА (*настрана*)
Шест вълка той убил! Да се похвали, прав е.
Скучае тя до смърт по своя царствен мъж,
желае го, а той — шест вълка изведнъж!

ХЕРЦОГИНЯТА (*на Кралицата, подавайки ѝ писмото*)
Желаете ли?...

КРАЛИЦАТА (*отблъсква ръката ѝ*)
Не.

КАСИЛДА (*на Херцогинята*)
Това ли е?

ХЕРЦОГИНЯТА

То стига.

Та кралят е на лов. Щом някъде пристига,
той пише за дъжда, той пише за лова...

О, но не пише сам.

(Отново се вглежда в писмото.)

Диктувал е това.

КРАЛИЦАТА *(дръпва писмото от ръцете ѝ и на свой ред се
взира)*

От кралската ръка е подпис само сложен...

(Взира се още по-внимателно, поразена от изненада. Настрана.)

Възможно ли е? Ах! Но почеркът е, боже,
на онова писмо!...

(Посочва с ръка писмото, което току-що е прибрала до сърцето си.)

Що значи туй, не знам...

(Към Херцогинята.)

С писмото кой дойде?

ХЕРЦОГИНЯТА *(посочва Руи Блас)*

Ей онзи момък там.

КРАЛИЦАТА *(полуобърната към Руи Блас)*

Как? Този млад човек?

ХЕРЦОГИНЯТА

Той лично го донесе.
Придружник тук при вас на служба той от днес е.
От краля Санта Крус изпросил оня ден
на тази длъжност тук да бъде назначен.

КРАЛИЦАТА
И кой е?

ХЕРЦОГИНЯТА
Дьо Басан. Дон Цезар... Този момък
е граф Гарофа-син. На знатен род потомък.
По кръв аристократ най-съвършен...

КРАЛИЦАТА

Добре.

(Към Руи Блас.)

Да чуем този граф.

РУИ БЛАС

На мене взор да спре!?
Треперя, боже мой!

ХЕРЦОГИНЯТА *(на Руи Блас)*
Елате по-наблизо...

ДОН ГУРИТАН *(гледа накриво Руи Блас, настрана)*
При нея млад човек? Туй в сметките не влиза...

Руи Блас, бледен и развълнуван, се приближава.

КРАЛИЦАТА *(на Руи Блас)*
Вий бяхте в Аранхуес?

РУИ БЛАС *(покланя се)*

Да, бях.

КРАЛИЦАТА

И кралят там
набързо туй писмо е издиктувал сам?

РУИ БЛАС

Диктуваше го той, от коня без да слиза,
на свой придворен.

КРАЛИЦАТА (*настрана*)

Той със поглед ме прониза!...
Да питам ли — кому?

(*Високо.*)

Свободен сте... Ах, не...

Руи Блас, който е направил няколко крачки, за да излезе, се връща при Кралицата.

Кои присъствуваха — пеша и на коне?

Руи Блас се покланя.

(*Настрана.*)

Защо треперя тъй от тръпка непозната?

(*Високо.*)

Кои?

РУИ БЛАС

Не бих могъл да кажа имената?

Отскоро моят крал ме с милост осени.
Напуснал съм Мадрид преди три дни...

КРАЛИЦАТА (*настрана*)

Три дни?

(Спира върху Руи Блас поглед, пълен със смущение.)

РУИ БЛАС (*настрана*)

О, ревност ме мори! Тя другиму жена е,
и на кого?! Ах, злост сърцето ми дълбае!

ДОН ГУРИТАН (*приближава се до Руи Блас*)

Придружник в своя двор ви кралят назначи.
Каква е службата, не знаете, личи.
С кралицата съсед сте. Там! И щом на прага
се кралят появи, отваряте веднага.

РУИ БЛАС (*трепва, настрана*)

Да му отварям? Аз?

(Високо.)

Той не е тук.

ДОН ГУРИТАН

Все пак,
внезапно може той да се завърне...

РУИ БЛАС (*настрана*)

Как?

ДОН ГУРИТАН (*настрана, наблюдавайки Руи Блас*)

Какво му е?

КРАЛИЦАТА *(която всичко чува и чийто поглед остава прикован върху Руи Блас)*

О, как е бледен!

Руи Блас се олюлява и се обляга на едно кресло.

КАСИЛДА *(на Кралицата)*

Прилоша му!

РУИ БЛАС *(който едва се държи на нозете си)*

Не, нищо. Мина ми... преуморен съм само.

От дългата езда... От слънцето... Цял ден...

(Настрана.)

Да му отворям? Аз?

(Пада изтощен в едно кресло. Наметката му се отваря и открива лявата му ръка, превързана с кървава кърпа.)

КАСИЛДА

В ръката е ранен!

КРАЛИЦАТА

О, господи!

КАСИЛДА

Почти е в безсъзнание!

Да го свестим!

КРАЛИЦАТА *(бърка в пазвата си)*

Вземи това благоухание!

Да, малко силен спирт! Как блед, е на лице!

*(В този миг погледът ѝ пада върху маншета, който Руи Блас носи на дясната си ръка.
Настрана.)*

Ах, същият маншет!...

*В същото време тя изважда шишенцето от пазвата си и в смущението си заедно с него
измъква и парчето дантела, скрито там. Руи Блас, който не сменя очи от нея, вижда
дантелата да се появява от деколтето на Кралицата.*

РУИ БЛАС *(потресен)*
До нейното сърце.

КРАЛИЦАТА
Да, той е...

РУИ БЛАС *(настрана)*
Да умра сега, е тъй приятно!

*В суматохата, докато всички жени се суетят около Руи Блас, онова, което става между
него и Кралицата, остава незабелязано от никого.*

КАСИЛДА *(поднася шишенцето под носа на Блас)*
Кога сте се ранил? Отдавна вероятно?
По пътя ви призля? Та нямаше, ли друг
със кралското писмо да се изпрати тук?

КРАЛИЦАТА *(на Касилда)*
Свърши с въпросите, по-зле му става, драга.

ХЕРЦОГИНЯТА *(на Касилда)*
Кралицата това съвсем не я засяга!

КРАЛИЦАТА
Но щом е писал той писмото, значи той
и ще го донесе.

КАСИЛДА

Но той не каза кой
писмото писал е.

КРАЛИЦАТА (*на Касилда*)
Мълчи!

КАСИЛДА
А вашта рана
боли ли ви?

РУИ БЛАС
О, не...

КРАЛИЦАТА
Госпожи, късно стана.
До вкъщи болният да бъде придружен.

(Към пажовете в дъното.)

Че кралят тази нощ да се вести при мен,
да прекрати лова — о, не, това не може.

(Прибира се заедно със свитата в покоите си.)

КАСИЛДА (*гледа след нея*)
Кралицата е тъй смутена...

(Излиза през същата врата, като взема със себе си ковчежето с реликвите.)

РУИ БЛАС (*сам*)

(Той сякаш още известно време се вслушва с дълбока наслада в последните думи на Кралицата. Изглежда запленил от някаква мечта. Късчето дантела, което Кралицата в своето вълнение е изпуснала, лежи върху килима. Той го вдига, гледа го с любов и го покрива с целувки. След това вдига очи към небето.)

Милост, боже!

(Гледа дантелата.)

От нейното сърце! Парфюм и топлина!

Скрива дантелата в пазвата си. Влиза Дон Гуритан. Той се връща през вратата на спалнята, където е последвал Кралицата. Пристъпва с бавни крачки към Руи Блас. Като стига до него, без да каже нищо, изважда наполовина сабята от ножницата си и с поглед я премерва със сабята на Руи Блас. Двете саби не са еднакви. Той слага обратно своята в ножницата. Руи Блас го гледа в недоумение.

СЦЕНА ЧЕТВЪРТА

Руи Блас, Дон Гуритан.

ДОН ГУРИТАН (*като връща сабята си в ножницата*)
Не, две ще донеса с еднаква дължина.

РУИ БЛАС
Що значи туй, сеньор?

ДОН ГУРИТАН (*важно*)
В шестстотин петдесета
се влюбих до уши. Обаче във предмета
на моята любов, на моя чист копнеж,
се влюби дон Васкес, нахален луд младеж,
и моята мома започна да задиря:
ни в черква, ни дома не даваше й мира.
Сеньор, но, казват, бил незаконороден.
Убих го.

Руи Блас иска да го прекъсне, но Дон Гуритан с махване на ръка го спира и продължава.

След това един прекрасен ден
Хил д'Искола решил нахално да повика
на среща моята метреса Анхелика
с любовно писъмце, изпратено по роб.
Веднага този роб намери своя гроб,
а малко след това убих и господаря.

РУИ БЛАС
Но моля ви...

ГУРИТАН (*продължава*)
Момент! Случи се да заваря

след четвърт век една любима в Ескуриал
с един красавец млад, на име Гамонал.
Прекрасен мъж, висок, с лице като зората,
последна мода шик — и в плаща, и в перата.
Ковеше коня си с подкови от злато.
Убих и Гамонал.

РУИ БЛАС

Кажете ми, защо
разправяте това?

ДОН ГУРИТАН

Защо ли? Да напомня!
Че пие се вода, но не от чужда стомна,
че утре изгревът е в четири часът,
че има хубав кът на две-три левги път,
удобен за дуел, зад черквицата вляво,
че вас ви казват... да... дон Цезар бяхте, право,
аз — дон Гаспар Тасис Гевара Гуритан
и граф д'Онят.

РУИ БЛАС (*студено*)

Добре. Ще бъда утре там.

*От няколко мига Касилда тихо е влязла през малката врата в дъното и чува последните
реплики между двамата мъже, без те да я виждат.*

КАСИЛДА (*настрана*)

Дуел! Да предупредя кралицата!

(Изчезва през малката вратичка.)

ДОН ГУРИТАН

Тук всички
познават моя нрав и моите привички.
А колкото за вас, ще кажа: от сърце

презира́м аз мъже със женствено лице,
контета глупави, засукали мустачки,
красиви франтове, що дебнат с тихи крачки
наивните жени; в тях доблест не личи,
в салоните ей тъй примигват със очи,
изтягат се в кресла или под балдахина,
а губят дъх и сваят при първа драскотина.

РУИ БЛАС

Не ви разбира́м, аз...

ДОН ГУРИТАН

Почакайте, поред:
увлечени сме с вас в един и същ предмет.
Ала един от нас е в повече и пречи.
Аз майордом съм тук, вий — галено човече.
С еднакви сме права. Но аз съм оцетен:
подялба има уж, но във уцърб за мен.
Аз толкоз стар не съм, но много млад сте вие,
затуй изпитвам страх от вас — защо да крия?
Там, дето тримиря, вий седате честит
със светнали очи и страшен апетит.
Това вбесява ме: да се преборим двама
и любовния терен, за мене смисъл няма.
Във тази област аз посредствен съм и вял.
Дотолкова не съм обаче изкуфял,
че да се меря с вас пред тази Пенелопа,
където хубавец така нахално тропа.
Затуй, макар че вий за мен сте момък жив,
с изящна грация и нежен, и красив,
ще ви убия.

РУИ БЛАС

Да? Да почваме веднага.

ДОН ГУРИТАН

Не. Утре аз и вий, в ръце с кинжал и шпага,

в посочения кът да бъдем призори,
там, без свидетели и без слуги дори,
да се сразим със вас, тъй както подобава
на благородници в испанската държава.

(Протяга ръка на Руи Блас, който я поема.)

РУИ БЛАС

Туй само между нас? До утре. И така...

Графът кима с глава в знак на съгласие. Руи Блас излиза.

ДОН ГУРИТАН (сам)

Без трепет и без страх подаде ми ръка!
Да те очаква смърт и да си тъй спокоен,
то значи — да си мъж!

Шум от завъртване на ключ в ключалката на малката врата, която води в спалнята на Кралицата. Дон Гуритан се извъръща.

А?! Интересно, кой е?

Кралицата се показва и бързо тръгва към Дон Гуритан, който е изненадан и очарован, че я вижда. Кралицата държи в ръце малкото ковчеже.

СЦЕНА ПЕТА

Дон Гуритан, Кралицата.

КРАЛИЦАТА (*усмихната*)

Ах, търся вас навред.

ДОН ГУРИТАН (*очарован*)

О, щастие! Мене? Да?

КРАЛИЦАТА (*слага сандъчето на масата*)

За дребна работа, не струва си труда...

(Смее се.)

Касилда ей сега препираше се с мене
(не е с ума си тя, но туй е без значение),
тя каза, че сте вий готов за мен тозчас
на всичко...

ДОН ГУРИТАН

Боже мой, разбира се...

КРАЛИЦАТА

А аз

пък казвах, че не сте.

ДОН ГУРИТАН

Госпожо, вий грешите.

КРАЛИЦАТА

Тя каза, че на смърт готов сте да вървите...
Кръвта си...

ДОН ГУРИТАН

Тъй е, да. Кълна се в своята чест!

КРАЛИЦАТА

Но аз не вярвам пак...

ДОН ГУРИТАН

Напразно. Още днес
на всичко съм готов за вас, кралице драга.

КРАЛИЦАТА

На всичко?

ДОН ГУРИТАН

Да.

КРАЛИЦАТА

Добре. Кажете, че веднага
вий всичко зарад мен ще сторите без страх.

ДОН ГУРИТАН

В светия цар Гаспар^[1] и в неговия прах
кълна се! Със кого ще трябва да се бия?

КРАЛИЦАТА

Тогава слушайте: с таз мъничка кутия
напускате Мадрид веднага през нощта
и в Нойбург стигате при моя скъп баща...

ДОН ГУРИТАН (*настрана*)

Загазих.

(*Високо.*)

В Нойбург?

КРАЛИЦАТА

Да.

ДОН ГУРИТАН

Дотам — шестстотин мили?

КРАЛИЦАТА

Петстотин петдесет...

(Показва му копринения калъф, който обвива ковчежето.)

Обаче, графе мили...

пазете тоя дар.

ДОН ГУРИТАН

Вий казвате — нощес?

КРАЛИЦАТА

Веднага.

ДОН ГУРИТАН

Утре — да.

КРАЛИЦАТА

Не може. Още днес.

ДОН ГУРИТАН *(настрана)*

Пропаднах!...

(Високо.)

Но...

КРАЛИЦАТА

Какво? Но вий ми обещахте!

ДОН ГУРИТАН
Не мога...

КРАЛИЦАТА
Зарад мен...

ДОН ГУРИТАН
Най-лош момент избрахте...

КРАЛИЦАТА
Побързайте...

ДОН ГУРИТАН (*настрана*)
Но аз не ще се уловя.

(Високо.)

Не, моля ви се...

КРАЛИЦАТА
Как? Не стига ли това?

(Хвърля се на шията му и го целува.)

ДОН ГУРИТАН (*ядосан и същевременно очарован*)
С това спечелихте. Напускам аз страната.

(Настрана.)

Направи бог мъжа, а дяволът — жената.

КРАЛИЦАТА (*поглежда през прозореца*)
Очаква ви кола за моя роден край...

ДОН ГУРИТАН

Приготвила кола!

Написва набързо върху листче хартия няколко думи и звъни с едно звънче. Влиза Паж. На Пажса.

Това писмо предай
на Цезар дьо Басан. Да, да, преди да легне...
Кажи, че съм на път.

(Настрана.)

Да, той не ще убегне
да срещне моя меч.

(Високо.)

От вас ощастливен,
аз тръгвам...

КРАЛИЦАТА
Добър път!

Дон Гуритан взема ковчежето, целува почтително ръка на Кралицата, покланя ѝ се дълбоко и излиза. Няколко мига след това се чува тропот на кола, която се отдалечава.

КРАЛИЦАТА *(пада в едно кресло)*
Дон Цезар е спасен!

---

[1] ... светия цар Гаспар... — единият от тримата влъхви, които според Светото писание идват, напътствани от ярка звезда, да се поклонят пред новородения Христос във Витлеем. ↑

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

РУИ БЛАС

В „правителствената зала“ на кралския дворец в Мадрид. В дъното голяма врата, до която се стига по няколко стъпала. В левия ъгъл — ниша, закрита с гоблен. В насрещния ъгъл — прозорец. Вдясно — четвъртата маса, покрита с плюшена покривка. Около масата са наредени осем или десет табуретки за осем или десет души, и още толкова пюпитри върху масата. Опази страна на масата, която е срещу зрителя, е заета от голямо кресло, покрито със златна драперия, а над креслото — балдахин от златна дамаска с герба на Испания, всичко изпъстрено с кралски корони. До това кресло — друго, по-малко.

Когато завесата се вдига, Кралският таен съвет започва заседанието си.

СЦЕНА ПЪРВА

Дон Мануел Ариас, управител на Кастилия; Дон Педро Велес де Гевара, граф Де Кампореал, съветник на „плаща и шпагата“ в Сметната палата; Дон Фернандо де Кордова-и-Алигар, маркиз Де Прието, същата длъжност; Антонио Убия, главен счетоводител на приходите; Монтасго, съдебен съветник в Палатата по работите на двете Индии^[1]; Коваденга, върховен секретар на островите^[2]. Много други съветници. Съдебните съветници са облечени в черни дрехи, другите — в дворцова униформа. Кампореал носи ордена „Калатрава“^[3] върху наметката си, а Прието — „Златното руно“ на шията.

Дон Мануел Ариас, управител на Кастилия, и граф Де Кампореал разговарят тихо, на преден план. Другите съветници са образували групи тук-там из залата.

ДОН МАНУЕЛ АРИАС

В напредъка му бърз се крие тъмна тайна.

ГРАФ ДЕ КАМПОРЕАЛ

И орден най-висок. В ръцете — власт безкрайна
и секретар всеобщ, а после — и херцог!

ДОН МАНУЕЛ АРИАС

В шест месеца това.

ГРАФ ДЕ КАМПОРЕАЛ

Крепи го сякаш бог.

ДОН МАНУЕЛ АРИАС

Кралицата!

ГРАФ ДЕ КАМПОРЕАЛ

О, да. Покойната съпруга
не е забравил Карл, макар че има друга:
зарязал власт и трон, седи в Ескуриал...
Кралицата е крал.

ДОН МАНУЕЛ АРИАС

Така е, Кампореал:
над нас царува тя, дон Цезар пък — над нея.

ГРАФ ДЕ КАМПОРЕАЛ

По странен начин той и властва, и живее.
С кралицата не е във връзка, туй го знам.
Избягва я дори. И всичко върши сам.
Шест месеца следя и дебна най-грижливо:
по някаква не знам каква прищявка дива,
живее нейде към двореца на Тормес
във къща, жилище по-скоро за мъртвец,
със щори спуснати дори и лятно време
и му прислужват там лакеи — негри неми.

ДОН МАНУЕЛ АРИАС

Как? Негри? Неми?

ГРАФ ДЕ КАМПОРЕАЛ

Да. Но има други, знам,
обаче те са тук, те не живеят там.

ДОН МАНУЕЛ АРИАС

Мистерия.

ДОН АНТОНИО УБИЛЯ (*който се е приближил от известно време до тях*)

Все пак от род е той известен.

ГРАФ ДЕ КАМПОРЕАЛ

И странното е там, че ми изглежда честен.

(На дон Мануел Ариас.)

Роднина на Салуст, вий помните, нали,
що лани от една жена се провали?

Дон Цезар само бе, а днес е власт голяма,
бе ветрогон голям, какъвто втори няма.
Направо бе чудак, познат нашир и дълж,
огромен капитал прахоса изведнъж
по пиршества, жени, гемии и каляски,
с огромен апетит, та, казано без краски,
безброй богатства той погълнал би с уста.
И неочаквано — изчезна от света.

ДОН МАНУЕЛ АРИАС

На младини лудя, щом възмъжа, се стресна.

ГРАФ ДЕ КАМПОРЕАЛ

Да, леката жена на старини е честна.

ДОН АНТОНИО УБИЛЯ

Аз смятам го почтен.

ГРАФ ДЕ КАМПОРЕАЛ (*смее се*)

Наивник Убия!

Харесват му, личи, подобни светила...

(*С многозначителен тон.*)

Кралицата сега с цивилната си листа
ни струва милион, сто хиляди и триста
и шестдесет и шест дуката. Тъй, нали?
Ако желаеш лов, там мрежата хвърли —
във мътната вода.

МАРКИЗ ДЕ ПРИЕГО (*приближава се*)

Това е некрасиво,

говорите така съвсем непредпазливо.

Баща ми казваше, когато да умре:

„Любимеца ласкай, и с краля си добре.“

Да почнем, прочее, с държавните въпроси.

Всички сядат около масата, едни вземат в ръка перо, други прелистват книжа. И въпреки това чувства се безделието. Няколко мига мълчание.

МОНТАСГО (*тихо на Убиля*)

От кралската хазна подкрепа брат ми проси
да купи длъжността алкад за своя внук.

ДОН АНТОНИО УБИЛЯ (*тихо*)

За моя братовчед вий обещахте тук
да бъде в Ебро кмет повикан преди всички.

МОНТАСГО (*високо*)

На вашта дъщеря отпуснахме парички
за сватбата... и пак настъпвате напред.

ДОН АНТОНИО УБИЛЯ (*тихо*)

Ще стане той алкад.

МОНТАСГО (*тихо*)

А внук ви — в Ебро кмет.

Стискат си ръцете.

КОВАДЕНГА (*изправя се*)

Аз мисля, господа, че в тази днешна криза
от своя кръг човек не трябва да излиза.

Затуй да уредим въпроса между нас —
да има всекиму припадаща се част.

Да, не е правилно, не е угодно богу
един да е бедняк, а друг да има много.

Тютюна Убиля в ръцете си държи,
индигото на вас, маркиз, принадлежи.

Кампореал пък той използва монопола
на черния пипер, солта и алкохола,
от златото процент, от черен кехлибар.

(На Монтасго.)

Не гледайте така тревожно, дявол стар!
Вий имате това, що имат днес малцина:
арсеникът е ваш и ваш е кокаина,
десятъкът от цинк, оловото, медта,
и глобите в пари, и разните мита.
Туй вече приходи несметни са, признайте,
аз нямам нищичко. На мене нещо дайте.

ГРАФ ДЕ КАМПОРЕАЛ (*избухва в силен смях*)
Я виж го ти, хитрец! Оплаква се и той!
Събира данъци от острови безброй,
Майорка той държи под острия си нокът,
а и на Тенериф^[4] изсмуква жадно сокът.

КОВАДЕНГА (*разпалено*)
Аз нищо не държа.

МАРКИЗ ДЕ ПРИЕГО (*със смях*)
А черни?

МОНТАСГО

Без пари
дотук ми е дошло. А трябват ми гори...

КОВАДЕНГА (*на маркиз Де Приего*)
Арсеника ми дай, отстъпвам всички черни...

От няколко минути Руи Блас е влязъл през вратата в дъното и присъства на тази сцена, без да го видят говорещите. Той е облечен в костюм от черно кадифе, с яркочервена кадифена наметка. На шапката му — бяло перо, а на шията — орденът на „Златното руно“. Отначало той ги слуша мълчаливо, след това изведнъж тръгва с бавни крачки и се изправя между благородниците в най-големия разгар на караницата.

---

[1] ... двете Инди... — Юго има предвид Източна (днешна) Индия и Западна Индия — общо название на испанските владения в Южна Америка. ↑

[2] ... *секретар на островите*. — Става дума за Балеарските и Канарските острови. ↑

[3] ... *ордена „Калатрава“*... — религиозен и военен рицарски орден, основан през 1158 г. от кастилския крал Санчо III за борба с маврите. ↑

[4] ... *Майорка той държи под острия си нокът, а и на Тенериф*... — Майорка, най-големият от Балеарските острови; Тенериф, най-обширният и богат от Канарските острови. ↑

СЦЕНА ВТОРА

Същите, Руи Блас.

РУИ БЛАС (*неочаквано*)
Приятен апетит!

Всички се обръщат. Мълчат от изненада и тревога. Руи Блас си слага шапката и продължава, като ги гледа в лицето.

Министри честни, верни,
съветници добри и предани до смърт!
Безсъвестни слуги, що къщата крадат!
О, как не ви е срам! Във този час тъй мрачен
Испания край вас агонизира, плаче,
а вий не виждате друг светъл интерес,
освен — препълнен джоб и поругана чест.
О, мародери зли! Родината умира,
а вашият грабеж пред гроба й не спира.
О, засрамете се и вижте я добре:
велика беше тя, но днес душа бере.
И всичко се руши. След Филипа Четвърти
Бразилия от нас без битка се откърти^[1]
Елзас ни бе отнет, а пропастта расте:
Щайнфорд във Люксембург и после — Франшконте,
Ормуз и Русийон, и Гоа в океана.
От Фернанбуко пък и помен не остана.^[2]
Европа мрази ви от изток и от юг
и с присмех отдалеч посочва ви юмрук...
А кралят гледа как Британия продължава
с Холандия да краде от нашата държава.
А затова, че нас ни мами даже Рим,
чак в Пиемонт войски испански ний държим
Савойските земи с опасности са пълни

и Франция свой дял очаква да погълне.
И Австрия слухти. Баварският дофен
умира^[3]. Другите — крадци посред бял ден;
Медина във разврат Неапол цял удавя^[4],
безочлив Водемон Милано разпродава.^[5]
Къде е тук церът? Испания гори.
А липсват й добри войници и пари.
Във морските вълни потъна нашта флота —
от триста кораба и хиляди живота.
И вие дръзвате?!... Народът ни, за срам
(грижливо проверил съм всички цифри сам!),
за четвърт век за вас, за вашите метреси,
за ваште пиршества, за ваште интереси
изстисквал е за вас злочестият народ
почти за петстотин милиона своя пот...
Но малко ви е туй. И още ви се иска.
Аз вече се гнуся от вашта алчност низка.
Различни скитници на път и кръстопът
реколтата горят, убиват и крадат.
Не стигат ли войни? Война между князете,
между монасите, метежи в градовете!
Зад всеки храст злодей, приготвил остър меч,
заплашва своя брат със поголовна сеч.
И черквата дори е пълна с пепелянки,
а бурени растат над нейните останки.
Интригите цъфтят, загива честността.
Испания е трап, там хвърля се сметта
на не един народ. Дори сеньори стари
държат със тъмна цел на шайка главатари —
различни чужденци. Мадрид е Вавилон.
Бедняка срещат с бой, богатия — с поклон.
Убийства всяка нощ. И всеки мълком гледа.
Ограбиха и мен оная нощ в Толедо.
Плячкосва се Мадрид, и то посред бял ден.
Подкупен е съда, войникът — зле платен.
Владеехме света до вчера с мощ велика,
а днес едва броим шест хиляди войника —

голтаци, просяци, планинци само с нож,
това е нашта мощ, военната ни мощ.
Един пехотен полк днес банда образува
и падне ли нощта, започва да тършува.
Войникът тъпче с крак и вяра, и закон;
Маталобос е вожд, по-важен от барон:
Крадецът спорове дори със краля води;
а нашият селяк, що в кални ниви броди,
изпраща с хулна реч и кралската кола.
А той, самият крал, терзан от мъка зла,
седи в Ескуриал със мъртвите в беседа
и общия разгром най-безучастно гледа.
Европа със нозе потъпква ни без жал:
порфира бяхме ний, а днес — уви! — парцал.
Страната се руши, а в туй ужасно време
вий карате се — кой останките да вземе.
Испанският народ, на чийто мършав гръб
живеехте до днес, издъхва в мрак и скръб,
издъхва като лъв, от кърлежи изяден,
в бърлогата си — сам, осакатен и гладен.
Карл Пети!^[6] В тези дни на ужас и на смърт
на своя камен гроб вдигни гранита твърд,
стани, ела и виж: тук само зло владее.
Империята, що създаде ти, къде е?
Ръка ни протегни, ела ни помогни,
Испания живеј последните си дни!
Ти глобуса държа в ръката си корава,
бе като слънце той и беше наша слава.
Да, слънцето тогаз изгряваше в Мадрид,
но днес Мадрид е в мрак и е в мъгла обвит —
тъй както в късна нощ, проядена, над бездни,
луната изведнъж зад облаци изчезне...
Империята ти продажници мърсят,
от твоите лъчи монети те секат...
Как, великане, спиш? Те скиптъра ти златен
продават на тегло. Джуджета, рой развратен,
от твоя кралски плащ елечета кроят,

а кралският орел, що не единствен път
със пламъци и гръм изпълвал е простора,
сега оскубан ври в котела на позора.

Съветниците мълчат като зашеметени. Само маркиз Де Прието и граф Де Кампореал вдигат глави и гледат Руи Блас със злоба. После Кампореал, след като казва нещо на Приего, отива при масата, написва няколко думи върху лист хартия, подписва се и дава листа на маркиза, който също се подписва.

ГРАФ ДЕ КАМПОРЕАЛ (*посочва маркиз Де Приего и подава листа на Руи Блас*)

Ний, господин херцог, в оставка сме от днес.
Ний двама — аз и той.

РУИ БЛАС (*взема листа, студено*)

Това ви прави чест.
Изпращам ви от днес със вашата фамилия...

(На Приего.)

Вас — в Андалусия.

(На Кампореал.)

Вас, графе, във Кастилия.
По родните места. И тъй, на добър час!

Двамата благородници се покланят и излизат гордо, с шапки на главата. Руи Блас се обръща към останалите.

И който не върви там, гдето искам аз,
да тръгва подир тях!

Мълчание сред присъстващите. Руи Блас сядва до масата в креслото с високото облегалo и почва да разпечатва кореспонденцията. Докато четe писмата едно след друго, Коваденга, Ариас и Убиля разговарят тихо.

ДОН АНТОНИО УБИЛЯ (*на Коваденга, посочва Руи Блас*)

Да, този мъж не дреме...

Велик ще стане той...

ДОН МАНУЕЛ АРИАС

Дали ще има време?!

КОВАДЕНГА

Ако не е дребнав, какъвто беше днес...

ДОН АНТОНИО УБИЛЯ

Ще стане Ришелъ!

ДОН МАНУЕЛ АРИАС

Или Оливарес!

РУИ БЛАС (*след като е прочел с интерес писмото, което току-що е отворил*)

Комлот?! Предсказах ви... Това ни е награда!

(Чете.)

„Внимавай, Д’Олмедо! Подготвя се засада,
за да се отвлече правителствен човек...“

(Разглежда писмото.)

Ала не казва кой... Добре, ще съм нащрек...
Без подпис е.

Влиза един Чиновник и с дълбоки поклони се приближава.

РУИ БЛАС

Какво?

ЧИНОВНИКЪТ

Французкият посланик
за среща е дошел — за статистични данни...

РУИ БЛАС

Аха. Д'Аркур?^[7] О не, не мога...

ЧИНОВНИКЪТ

Чака ви
посланикът на Рим...

РУИ БЛАС

И той да си върви!
Да го приема днес, съвсем е невъзможно.

*Чинovníкът се покланя и излиза. Малко преди това е влязъл един Паж, облечен в ливрея огнен
цвет, със сребърни галони. Той се приближава до Руи Блас.*

РУИ БЛАС (забелязва го)

И моят паж бил тук?! Пак нещо неотложно?

ПАЖЪТ (тихо)

От Нойбург е дошел граф Гуритан...

РУИ БЛАС (изненадан)

Ах, да!

Да дойде утре там, на края на града
при мене в моя дом... Къде е, обясни му.

Пажът излиза. Към съветниците.

След малко, господа, ще е необходимо
да поговорим пак.

Всички излизат, като се покланят дълбоко на Руи Блас. Руи Блас остава сам и почва да се разхожда, потънал в дълбок размисъл. Изведнъж в ъгъла на салона гобленът се открехва и се показва Кралицата. Тя е облечена в бяло и носи корона на главата си. Сияе от радост, като гледа Руи Блас, и погледът ѝ изразява и възхищение, и уважение. Тя държи с едната си ръка гоблена, зад който се провижда тъмна стаичка с малка врата. Като се обръща, Руи Блас забелязва Кралицата и остава като вкаменен пред нея.

---

[1] ... *Бразилия от нас без битка се откърти...* — Бразилия се възползва от бунта на херцог Де Браганса (вж. бел. 7), отделя се от Испания и става португалска колония (1640). ↑

[2] *Елзас ни бе отнет... Щайнфорд във Люксембург и после Франшконте, Ормуз и Русийон и Гоа в океана. От Фернанбуко пък и помен не остана.* — Елзас е присъединен към Франция по силата на Вестфалския мирен договор (1648). По времето на Карлос II (1665–1700) Испания, която до този момент владеела Южна Нидерландия (част от днешна Белгия), загубва Щайнфорд (1681), след това графство Франшконте (1678). Провинция Русийон е отстъпена на Франция през 1659 г. по силата на Пиренейския мирен договор. Остров Ормуз в Индийския океан е отнет от Испания през 1623 г. От 1640 г. индийският град Гоа е португалска провинция, Фернанбуко, пристанищен град в Бразилия. ↑

[3] *Баварският дофен умира.* — Синът на Максимилиан II, Емануил, умира на 8 февруари 1699 г. на осемгодишна възраст. ↑

[4] *Медина във разврат Неапол цял удавя...* — Херцог Медина-Чели, едновременно вицецрал на Неапол и главнокомандващ войските; известен прахосник и развратник, той размирявал двора с прищевките си. ↑

[5] ... *безочлив Водемон Милано разпродава.* — Шарл-Анри дьо Водемон, владетелят на Милано, бил испански гранд, но водел политика в полза на френския крал Луи XIV. В случая се намеква за опитите му да върне областта Лорен на Франция, като я замени срещу Милано. ↑

[6] *Карл Пети* — вж. бел. 7 към „Ернани“. ↑

[7] *Д'Аркур* — Херцог Д'Аркур (1654–1718), назначен от Луи XIV за посланик на Франция в Мадрид през 1697 г.; правел опити да възстанови на испанския престол френската кралска династия в лицето на Анжуйския херцог. ↑

СЦЕНА ТРЕТА

Руи Блас, Кралицата.

КРАЛИЦАТА

Сеньор, благодаря!
За тез слова към тях съвсем не ви коря.
Желая от сърце да стисна вашта честна
и доблестна ръка — на всички тъй известна.

Тя тръгва живо към него и грабва ръката му, стиска я с две ръце, преди той да може да ѝ попречи да стори това.

РУИ БЛАС (*настрана*)

Шест месеца аз бях към нея сляп и глух!

(Високо.)

Вий бяхте значи там?...

КРАЛИЦАТА

Да, бях и ясно чух
какво им казахте. И всичко вече зная.

РУИ БЛАС (*посочва скривалището*)

Съвсем не вярвах там да има друга стая.

КРАЛИЦАТА

Това е тъмен кът, в стената издълбан
от Филип Трети^[1]. Там — отчаян, изтерзан,
съпругът ми, прикрит във зидовете влажни,
подслушва своите управници продажни,
събрани на съвет, плячкосващи без срам

държавата...

РУИ БЛАС

Какво им казваше?

КРАЛИЦАТА

Не знам.

РУИ БЛАС

И как постъпваше?

КРАЛИЦАТА

Излизаше оттам
и тръгваше на лов за цели дни и нощи.
Но вие, вий сте друг. Аз сякаш чувам още
как ги ругаете във своя страшен гняв.
Ала макар и строг, напълно бяхте прав.
На тежкия гоблен повдигах леко края,
туй, що видях и чух, наистина ме смая.
Сразявахте ги в миг един след друг така,
че само вий един стоехте на крака.
И кой ви каза тез неща, числа и данни,
така убийствени, така добре подбрани?
Вий всички знаете. А смелият ви глас
гърмеше, сякаш бе гласът на кралска власт.
Защо величествен, на божество приличен,
пред тях стоехте вий?

РУИ БЛАС

Защото ви обичам!

А те ме мразят, знам, със нечовешка страст.
Но туй, що те рушат, ще падне върху вас.
Съвсем не ме е страх, аз смело заявявам,
че вас за да спася, света от зло спасявам.
Аз любя ви, уви, и тук, на таз земя,
към вас, като слепец към слънце, се стремя.
Госпожо, чуйте ме, обичам ви безкрайно,

несмело, отдалеч, във мрака сгушен тайно.
Във моите очи сте ангел чист и бял —
да ви докосна с пръст дори не бих посмял.
Аз страдах толкоз дни, не знам с какво изкуство
шест месеца от вас прикривах своето чувство,
избягвах ви до днес, но страдах от това...
Не ме безпокоят тез дребни същества...
Обичам ви! Ах, как, о, боже, с вас говоря?
Със вас, кралицата! Кажете, що да сторя.
Със радост ще умра, щом кажете: умри!
Страхувам се за вас! Простете!

КРАЛИЦАТА

Говори!

За първи път пред мен това се казва гласно.
Ти моя дух смути и развълнува страстно!
Нуждая се от теб, от теб, от твоя глас.
Ти казваш, страдал си. Но колко страдах аз!
Шест месеца ме ти избягваш упорито
(но не, не биваше да казвам туй открито!).
Нещастна съм. Мълча. И толкоз ме е страх...

РУИ БЛАС (*който я слуша очарован*)
Не спирайте, мадам... Едва сега разбрах...

КРАЛИЦАТА (*вдига очи към небето*)
Добре, тогава чуй.

(*Настрана.*)

Да, всичко ще му кажа.
Нима това е грях? Аз трябва да покажа
на моето сърце копнежа съкровен.

(*Към Руи Блас.*)

Аз търсех те, а ти се криеше от мен,
и често идвах тук, във тази тайна стая,
да чуя твоя глас, да видя, да узная
какво се върши в теб, в душата ти, в ума.
Гласът ти ме плени и чезнех аз сама.
За мене ти си крал и господар на трона.
Издигнах те и днес ти крал си без корона.
Да, аз направих те пръв в цялата страна.
Туй, що не стори бог, извърши го жена.
От теб получих дар и от възторг треперя,
преди — букет цветя, сега — една империя.
Преди бе тъй добър, сега си тъй велик.
Това една жена го вижда всеки миг.
Ако греша, защо седя във таз тъмница,
затворена като във клетка гълъбица,
без ласка, без любов, сред безнадежден мрак?
Наскоро някой ден ще ти разкажа как
съм страдала със дни, забравена, сломена,
в двореца всеки миг до болка унижена...
На, вчера спалнята поисках да сменя;
не ми харесва тя, тъй мрачна през деня.
Ти знаеш сигурно — умът ти всичко знае, —
че има някога такива тъжни стаи.
Не ме послушаха. Робиня ли съм тук?
Но теб те праща бог. И твоят дълг е, дук,
Испания да спасиш от вълци и хиени,
та с клетия народ да възкресиш и мене.
Говоря ти без ред, с объркани слова,
но ще намериш, знам, здрав смисъл и в това...

РУИ БЛАС (*пада на колене*)

Госпожо...

КРАЛИЦАТА (*тържествено*)

Теб от днес душата си поднасям.

Кралица съм, уви, ала за теб жена съм,
с душа и със сърце съм твоя аз от днес

и вярвам сляпо в теб, че браниш мойта чест.
И щом ме позовеш, ще дойда незабавно.
О, Цезар, горд бъди, сърце велико, славно,
над теб короната на твоя дух блести!

(Целува го по челото.)

Прощавай!

(Повдига гоблена и изчезва зад него.)

---

[1] ... в стената издълбан от Филип Трети. — Фелипе III, крал на Испания (1598–1621), с неразумната си политика предизвиква стопанска разруха в страната. ↑

СЦЕНА ЧЕТВЪРТА

РУИ БЛАС (*сам*)

(Сякаш е потънал в съзерцание на някакво небесно видение.)

О, небе, над мен изгряваш ти!
За първи път блестиш така, откак те помня!
Светът сега пламти във светлина огромна,
като във сън блажен, като във божи рай —
всред хиляди лъчи пленително сияй.
Във мен и вън от мен — навред екстаз и тайна.
Аз радостен съм, горд със гордостта безкрайна,
че вече ме дари с божественост света,
със своята благодат и сила — Любовта!
Тя люби ме! И аз щастлив съм без стеснение,
от краля по-щастлив, че тя обича мене!
О, аз съм като луд! Честит, богат, любим,
херцог, министър — пост, така непостижим!
До вчера шепнех в страх прекрасното й име,
а тя ме прероди, да, тя преобрази ме!...
Вървя като във сън, осеян от звезди!
Ала не беше сън, тя днес ме убеди.
О, да, това бе тя. В косите с диадема —
дантела от сребро. Не приказка, поема,
а тя — от плът и кръв. И гледах, поглед свел,
на златния браслет имперския орел...
Тя има вяра в мен и ме обича лудо!
И ако е така, че бог, по странно чудо,
ни е дарил с любов, решил да смеси в нас,
във нашите сърца величие и страст,
аз, гордият човек, що смут и страх не знае,
аз, който съм любим и смел чрез любовта й,
пред бога всемогъщ, и влюбен, и злочест,

кълна се в своята неопетнена чест
и казвам: „Вярвай в мен било като кралица,
било като жена, затворена в тъмница,
най-предана любов ти разгоря у мен,
и вяра, и копнеж. Не бой се.“

От няколко минути през вратата в дъното е влязъл един мъж, загърнат в широка мантия; на главата му шапка със сребърен ширит. Той тръгва бавно към Руи Блас, без той да го вижда, и в момента, когато Руи Блас, пиян от щастие и екстаз, вдига очи към небето, мъжът грубо слага ръка върху рамото му. Руи Блас се сепва и се обръща като човек, събуден внезапно от сън. Мъжът сваля наметката си и Руи Блас познава в неговото лице Дон Салуст. Дон Салуст е облечен в ливрея с огненочервен цвят и със сребърни ширити като ливреята, която носи пажът на Руи Блас.

СЦЕНА ПЕТА

Руи Блас, Дон Салуст.

ДОН САЛУСТ (*с ръка върху рамото на Руи Блас*)
Добър ден!

РУИ БЛАС (*изплашен, настрана*)
Загубен съм! Салуст!

ДОН САЛУСТ (*усмихнат*)
Жълтици триста давам,
че в този миг за мен не мислехте.

РУИ БЛАС
не ви очаквах днес...
Признавам,

(Настрана.)

Кога ли е дошъл?
Очаквам ангел бял, а иде демон зъл!

(Затичва се към гоблена, който скрива малката врата на тайната стаичка, и заключва вратата. След това, треперейки, се обръща към Дон Салуст.)

ДОН САЛУСТ
Е, драги, как върви?

РУИ БЛАС
Защо сте във ливрея?

ДОН САЛУСТ

За да се вмъкна тук, облякох се във нея.
Не предизвиква страх, ни смут, ни крамоли.
Това е вашата. Познахте я, нали?

Слага шапката на главата си. Руи Блас остава гологлав.

РУИ БЛАС
Страхувам се за вас...

ДОН САЛУСТ
Защо така тревожно?

РУИ БЛАС
Изгонен сте, нали?

ДОН САЛУСТ
Да, много е възможно.

РУИ БЛАС
Ще ви познаят тук. Така, посред бял ден?!

ДОН САЛУСТ
Но кой щастлив човек ще се загледа в мен?
Кой в този бърз летеж и във това гъмжило
ще търси дон Салуст, изпаднал във немилост?
Кой всъщност визира се в лицето на слуга?

Сяда в креслото. Руи Блас остава прав.

Що става във Мадрид? Що ново там сега?
Да, вярно ли е, че от ревност всепризната
за черните очи красиви на хазната
Приего бил от теб изхвърлен като смет?
Не биваше така. Той твой е братовчед.
По майка Сандовал сте двамата със него,
от Сандоваловци е гербът на Приего,

а този същи герб, дон Цезар, е и твой...
Постъпва ли се тъй с роднини, драги мой?
Че вълкът си е вълк, туй истина е стара,
но брат ви щом краде, недейте му се кара.
Така е...

РУИ БЛАС (*поуспокоен*)

Монсенъор, да ви предупредя:
Приего трупаше беда подир беда,
като преотегчи с голям разход бюджета.
Войници трябват ни за бойните полета,
а нямаме пари за истинска войска.
Баварският инфант е болен все така
и вече, че ще мре, от всички се разбира
(наскоро граф Арах ме точно информира!^[1]),
а ерцхерцогът щом си много позволи,
ще имаме война^[2]...

ДОН САЛУСТ

Тук хладно е, нали?

Я вижте, оня там прозорец затворете!

Руи Блас, побледнял от срам и мъка, се колебае един миг. След това, като прави усилия над себе си, отива бавно до прозореца, затваря го и се връща при Дон Салуст, който, седнал в креслото, следи Руи Блас с поглед, в който се чете безразличие.

РУИ БЛАС (*продължава, като се мъчи да убеди Дон Салуст*)

Войната, монсенъор, е страшна, разберете!
И щом сме без пари, ни тласка в пропастта.
Спасението ни е във спестовността.
Но във Бавария поръчах да се каже,
че ний и за война приготвени сме даже.

ДОН САЛУСТ (*прекъсва Руи Блас, като му посочва носната си кърпа, която е изпуснал на земята.*)

Подайте кърпата ми, моля...

Руи Блас, сякаш подложен на мъчение, отново се колебае, но след това се навежда, вдига носната кърпа и я подава на Дон Салуст, който я слага в джоба си.

ДОН САЛУСТ

Е, добре?

РУИ БЛАС (с усилие)

Испания да спасим! Тя в скръб зове ни днес
да пазим общия, не своя интерес!
Пред интереса общ се личния забравя.
За всяка добрина народът благославя.
Със смелост да спасим хазната от крадци,
да смъкнем маската на всички подлещи.

ДОН САЛУСТ (нехайно)

О, не, не бива тъй. Това е нетактично.
Така да си дребнав дори е неприлично!
Да вдигаш толкоз шум с такъв ужасен тон
за някакъв си там похарчен милион.
Не бива да крещим и да крещим до бога.
Ний с нашта горда кръв, с осанката си строга
живеем рицарски, не бием се в гърди,
не сме като онез, които уж беди
поправят всеки ден и чакат благодарност.
Ти търсиш във Мадрид площадна популярност;
на старите — любим, на младите — кумир!
Това е глупаво и вредно най-подир.
Държавен интерес? За вашия мислете.
„Испания да спасим!“ Безсмислие, което
е казал тук и друг и не по-зле от вас,
а популярността, туй жажда е за власт.
Да лаеш като пес, застанал край хазната,
е също според мен да лаеш по луната.
И доблестта е фалш. А честността? Дори
при Карла Пети тя не струваше пари.
Знам, глупав ти не си. От патоса обаче
ще те лекуваме. Ти беше пленаче,

когато весело балона твой във миг
със някаква игла или с един ритник
разкъсахме. И той се пръсна и отвори
и всички глупости изхвъркнаха нагоре...

РУИ БЛАС

Обаче, монсеньор...

ДОН САЛУСТ (*с ледена усмивка*)

Чудако, докога?

По-важни работи очакват ни сега.

(С рязък и повелителен тон.)

Във моята къщица да бъдеш утре заран.
Когато дойда там, и тебе да заваря.
Това, що готвя с теб, ще блесне изведнъж.
Еднички немите лакеи там задръж.
В градината една каляска, в гъсталака,
пригответена за път, запрегната да чака.
За смяна на коне ще се погрижа сам,
а нужните пари ще ти изпратя там...

РУИ БЛАС

Каквото, монсеньор, нареждате, ще сторя,
но закълнете се, че в цялата история
кралицата...

ДОН САЛУСТ (*който си играе с ножче от слонова кост, леко се извъръща към Руи Блас*)

Отчет не мисля да ти дам.

РУИ БЛАС (*олюлява се и го гледа ужасен*)

О, страшен сте човек! Със вашта злоба, знам,
ме тласкате сега към пропаст по-дълбока.

Аз гърча се без сваят под вашта власт жестока.

Пак план изготвяте страхотен. Ужасен
очаквам нещо зло... Смилете се над мен!
О, вий не знаете, пред вас не ще отричам:
кралицата, сеньор, аз пламенно обичам.

ДОН САЛУСТ (*хладно*)
О, да, аз знам това.

РУИ БЛАС

Как? Знаете?

ДОН САЛУСТ

Е, да,

аз, драги, всичко знам.

РУИ БЛАС (*опира се в стената, за да не падне, и говори като на себе си*)

И цялата беда
е там, че иска той да си послужи с мене.
Ала това е срам, това е престъпление!

(*Вдига очи към небето.*)

О, боже всемогъщ! О, господи, защо
са тези изпитни?

ДОН САЛУСТ

Сънуваш или що?

Не бива тез неща да вземаш тъй трагично.
Тъй смешно е това. Съвсем е нелогично!
Ще ми благодариш за всичко някой ден.
Аз все вървя напред. И ти върви със мен.
Споменах ти веднъж и пак ще ти повторя:
за твойто щастие аз чудеса ще сторя.
Голяма работа — любовни изпитни!
Та кой ли ги не знай? Те траят два-три дни.

Кове се на една империя съдбата,
а и на твоята част от щастие — при делбата.
Не си наивен ти, ни прост, нито глупак.
И все такъв бъди. Аз кротък съм и благ.
Но ти си мой лакей. Да, ваза, във която
на рой приумици поставям аз цветята.
Та кой говори тъй с лакей като вас?
Аз твой съм господар и ти си в моята власт:
ще те издигна днес, а утре ще те срина.
Направих те сеньор за половин година,
но само временно — прищявка и шега, —
ти май забравил си, че си лакей, слуга.
В кралица влюбен си? Обичан си от нея?
Но не забравяй и лакейската ливрея...
Бъди разумен мъж...

РУИ БЛАС (*слуша разсеяно, сякаш не вярва на ушите си*)

О, боже милостив,
какъв ужасен грях изкупвам нечестив?
Какво съм съгрешил? Ти, който наш баща си,
не ми отказвай днес, о боже, помощта си!
Ужасно страдам, виж. Без никаква вина
захвърлен съм без жал във страшна мрачина.
Един злочест човек в предсмъртна мъка стене!
Във пропаст, монсеньор, захвърляте вий мене.
Сърцето ми без жал разпъвате на кръст,
насищайки така жестоката си мъст...

(*Говори сякаш на себе си.*)

О, да, това е мъст. Картината е ясна.
Това е, знам, против кралицата нещастна.
Ще кажа всичко аз. О, нека знае тя.
Но, боже мой, дали не ще я отвратя
като лъжлив слуга, комуто се полага
да бъде от дома изгонен със тояга?!

О, не, не! Никога! Загубвам сваяст и ум.

Пауза.

(Сякаш сънува.)

А как постъпва той?! Без крясъци, без шум,
машина в тъмнина изгражда той проклета,
на нея — хиляди най-страшни колелета,
и после в зъбците ѝ хвърля на шега
една нищожна вещь, един злочест слуга,
задвигва я и в миг от улея излиза
на части, къс по къс, окървавена риза,
премазана глава, едно сърце във кръв...
Как да не тръпнеш цял пред тази страшна стръв,
когато разбереш, че някак по погрешка
слугата бил и той човек с душа човешка!...

(Обръща се към Дон Салуст.)

Но аз съм още жив! Но аз съм още цял.
Машината не сте вий още завъртял!

(Хвърля се в нозете му.)

Смилете се над мен! Смилете се над нея!
Ваш верен съм слуга, да бъда друг, не смея.
На всичко съм готов, вий знаете добре...

ДОН САЛУСТ *(с досада)*
Не, този млад човек не ще ме разбере.
Досадно...

РУИ БЛАС *(влачи се в нозете му)*
Милост!

ДОН САЛУСТ

Не. Да свършим, господарю.

(Извързва се към прозореца.)

Но тоз прозорец май самичък се отваря.
През него лъха студ.

(Отива до прозореца и го затваря.)

РУИ БЛАС *(изправя се)*

Но стига! Аз съм мъж.
Херцог съм Д'Олмедо, министър всемогъщ,
не ще му позволи главата ми да смаже!

ДОН САЛУСТ

Как каза той това?! Не се запъна даже!
Руи Блас — херцог? Какво? Но ти си полудял!
Мен титлата херцог сам кралят ми е дал!

РУИ БЛАС

Ще викна стражата...

ДОН САЛУСТ

За да разкрия кой сте.

РУИ БЛАС *(силно раздразнен)*

Но...

ДОН САЛУСТ

Рискът ни е общ. И затова — спокойствие.
Аз всички мерки взех. Неуязвим не сте.

РУИ БЛАС

Ще се държа докрай!

ДОН САЛУСТ

О, глупаво дете!

РУИ БЛАС

Без доказателства?!

ДОН САЛУСТ

На вас ви липсва памет.

Предвиждам всичко аз, не давам да ме мамят.

Ти ръкавица си, но пръстите съм аз.

(Тихо, приближава се до Руи Блас.)

И ако утре ти не си на пост у вас,
за да завърша туй, което е готово,
ако със жест, с очи, с едно-едничко слово
ме някак издадеш, разкриеш моя план,
жената, що скъпиш, на любовта ти блян,
чрез хорската мълва, от мен разпространена,
ще бъде публично навред оскандалена.
След туй ще прочете с угаснало сърце
написано за мен нарочно писъмце,
със почерка красив, що тъй добре познава

(не са се минали години оттогава).

Това писмо гласи така: „Аз, Руи Блас,
лакей на дон Салуст, маркиза от Финлас,
се задължавам вред — и публично, и тайно —
да съм слуга добър, да служа всеотдайно.“

РУИ БЛАС *(сломен с угаснал глас)*

Каквото кажете ще върша отсега!

Вратата в дъното се отваря. Влизат съветниците, членове на частния кралски съвет. Дон Салуст бързо се загръща в наметката си.

ДОН САЛУСТ (на Руи Блас, с дълбок поклон)
Разбирам, монсеньор, покорен ваш слуга!

---

[1] ... *граф Арах ме точно информира...* — *Граф Харах* (1637–1706), дипломатически представител на германския император в испанския кралски двор, съперник на Д'Аркур за политическо влияние. ↑

[2] ... *а ерцхерцогът щом си много позволи, ще имаме война.* — Германският император Леополд I издигал като кандидат за испанския престол своя син ерцхерцог Карл. В това отношение срещал съпротивата на Луи XIV, който се стремял да направи внука си испански крал. Последвалата след смъртта на Карл II „война за испанското наследство“ (1701–1713) завършила с възкачването на престола на френския принц. ↑

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ДОН ЦЕЗАР

Малка стая, разкошно мебелирана, но мрачна. Ламперията и мебелите са в старинен стил и със старинна позлата. Стените са облицовани с тапети от кадифе в малинов цвят, изтъркано тук-там, особено зад облегалата на креслата, с широки златни галони, които образуват отвесни ивици. В дъното — врата с две крила. Вляво, на отрязан ъгъл — голяма камина от времето на Филип II с герб от ковано желязо върху вътрешната стена. На отсрещната стена, на отрязан ъгъл — малка ниска врата, която води към някаква тъмна стаичка. Един-единствен прозорец вляво, доста високо, снабден с железни пръчки и корниз — както в затворите. По стените няколко старинни портрета, опушени и почти изличени.

Гардероб с голямо венецианско огледало. Кресла от времето на Филип III. До една от стените — шкаф с много украшения. Четвъртата маса и върху нея всичко нужно за писане. В един ъгъл — кръгла масичка с позлатени крака. Сутрин. При вдигане на завесата Руи Блас, облечен в черно, без наметка и без ордена на „Златното руно“, силно развълнуван, се разхожда с големи крачки из стаята. В дъното стои един Паж и сякаш очаква заповедите му.

СЦЕНА ПЪРВА

Руи Блас, Пажът.

РУИ БЛАС (*настрана, говори на себе си*)
Какво да правя? Ах!... За нея мисля само...
Как нея да спася? Па нека яростта му
ми пръсне черепа във твърдата стена!
Аз трябва да спася злочестата жена!
Душа, сърце, живот бих жертвувал с охота —
тъй лесно е това, — за да надвия злото.
Но трябва най-напред добре да разбере
на този мъж зловец ужасната игра.
От мрака идва той и пак се в мрака връща,
що готви, що крои във мрачната си къща?
За себе си преди го молах аз смирен —
като страхлив подлец постъпих оня ден.
Да, той е зъл човек. И мен какво ме кара
да вярвам — виждам аз, враждата му е стара
с кралицата, — че той, щом сграбчи я в уста,
ще я освободи след туй — от доброта
към някакъв слуга? О, звярът милост няма!
Но ти ще я спасиш от зиналата яма,
че ти я тласна там, във този черен мрак...
Завърши моят сън. От върха падам — пак
тъй ниско, дето бях... Но тя да се избави!
Отде ще се яви и тук какво ще прави
мъчителят жесток и господарят мой?
И в оня мрачен дом пак господар е той.
И ключове държи като от своя къща,
да я напусне днес, а утре да се връща
и моето сърце, и моя клет живот
да тъпче със нозе, тъй както тоя под.
Нима това мечтах? Духът се замъглява:

така светкавично край мене всичко става.
Аз луд съм. Мислите ми плуват в мрачен рой,
умът ми, с който аз тъй горд бях, боже мой,
подхванат, завъртян от гибелна вихрушка,
като тръстиков ствол от бурята се люшка...
Какво да правя?... Да, ще я предупредя —
да не излиза вън, че дебне я беда.
Наоколо ми — мрак, във пропаст зла пропадам,
усещам примката, но я не виждам... Страдам!
О, да, кралицата в двореца да седи...
Но кой във тоя час да я предупреди?
И как?

*(Замисля се съкрушен. После изведнъж, сякаш осенен от внезапна мисъл и лъч на надежда,
вдига глава.)*

Дон Гуритан! Той също я обича.
Той доблестен е мъж...

(Прави знак на Пажа да се доближи.)

Върви веднага... Тичай
в дома на Гуритан и му кажи, че аз
го молих от сърце кралицата тозчас
да я предупреди, като й каже скрито,
че я грози беда. Каква? Да го не пита.
В двореца да стои най-малко два-три дни.
Да не излиза вън. Нали разбра? Върви!

(Спира го.)

Ах...

(Откъсва от бележника си листче и вади молив.)

Да ѝ предаде това писмо в ръцете...

(Пише бързо на коляното си.)

„Каквото Гуритан съветва ви, правете“...

(Сгъва листчето и го дава на Паж.)

Ако ти спомене за някакъв дуел,
от мен го увери, че с радост бях дошел,
но нека ми прости. Не мога да го срещна...
Ще му се извиня... Причината е спешна...
Кралицата беда я дебне, му кажи,
да гледа два-три дни под ключ да я държи...
Отивай! И вложи дискретност и умение.

ПАЖЪТ

Вий винаги сте бил така добър към мене...

РУИ БЛАС

Върви, мой паж, дали разбра добре?

ПАЖЪТ

Бъдете, монсеньор, спокоен. Да, разбрах.

(Излиза.)

РУИ БЛАС *(сам, рухва в едно кресло)*

Смут и страх

изчезнаха. Ала сърцето ми усеща,
че може, без да ща, да съм забравил нещо...
Да, сигурен човек е Гуритан. Но аз
защо да чакам тук във тоя късен час?
Ще бягам. Със това от него ще открадна
един тъй ценен ден. Във черквица прохладна

ще ида и дано ми бог изпрати лек.

Взема шапката си от масичката и звъни с едно звънче, сложено на масата. Двама негри, облечени в дрехи от светлозелено кадифе и златен брокат, в плисирани жакети на големи гънки, се появяват на вратата в дъното.

Излизам. А след мен ще дойде тук човек.
Той има ключ и сам вратата ще отключи
като във собствен дом. Каквото да се случи,
не се намесвайте. И ако дойдат други...

(След миг колебание.)

Да,
пуснете ги и тях.

С жест отпраща негрите, които му се покланят в знак на покорност и излизат. Руи Блас също излиза.

В момента, когато вратата след него се затваря, разнася се силен шум в камината и от комина пада неочаквано човек, загърнат в парцалива наметка, и се втурва в стаята.

Това е Дон Цезар.

СЦЕНА ВТОРА

ДОН ЦЕЗАР (*изплашен, задъхан, замаян, с едновременно весело и неспокойно изражение*)

Да, аз съм, господа!

(*Изправя се, като си търка крака, върху който е паднал, и пристъпва в стаята с множество поклони и с шапка в ръка.*)

Аз вмъкнах се така, за кратко посещение
във вашто общество и прося извинение,
че тъй се появих като задгробен дух.

(*Спира се напред стаята и едва тогава забелязва, че е сам.*)

Но никой няма тук! Обаче ясно чух
човешки гласове от стръмната стреха...

(*Сяда в едно кресло.*)

Добре... Да се свестя най-първо от страха.
Събития безброй... Така съм поразен!
Като че ли ведро изляха върху мен.
Чрез полицаите ме дон Салуст изпрати
на кораб, по море, в ръцете на пирати.
А после — в град голям, където ядох бой.
След туй една жена смути покоя мой.
От жълта раса бе. Избягах след страдания
и от каторгата, след дълъг път — в Испания.
След туй — като в роман: във родния ми край
внезапно срещам пак онези полицаи,
които търсят мен. Те хукват да ме гонят,
аз бягам. И пред мен — стена. Прескачам. Клони.

И — къщица всред тях. На покрив се качих
там някакъв. И тъй ги заблудих.
След туй през тоз комин пропаднах в тази стая
и своя нов костюм изцапах. Без да зная
къде съм, у кого. Наистина не знам.
Обаче дон Салуст разбойник е голям.

(Оглежда се в малкото венецианско огледало, сложено върху скрина с чекмеджетата, по които има резба.)

А моя скъп елек ме следва с помощта си...

(Сваля си наметалото и оглежда елека си в огледалото. Той е от розов атлаз, но е изтъркан, скъсан и кърпен. След това се хваща за крака и гледа към камината.)

Но лошо скочил съм, навехнал съм крака си.

(Отваря едно след друго чекмеджетата на скрина. В едно от тях намира наметка от светлозелено кадифе, същата, която Дон Салуст е дал на Руи Блас. Разглежда я и я сравнява със своята.)

Да, таз е по-добра. На, имал съм късмет...

(Мята на гърба си светлозелената наметка, а своята пъха в чекмеджето, като предварително грижливо я сгъва. Слага там и шапката си и я натъпква под наметката с юмрук. След това затваря чекмеджето и почва да се разхожда гордо, загърнат в хубавата бродирана със злато наметка.)

И тъй, завърнах се. И всичко е наред.
Та, братовчеде скъп, във Африка ме значи
изпрати на курорт, при тигри и палачи?!
Но ще си отмъстя. Затуй съм клетва дал.
След като някой ден добре съм се наял,
ще се явя пред теб със елегантна свита,
на най-големите разбойници елита,
на моите безброй кредитори — и сам

във техните ръце аз жив ще те предам...

(В един ъгъл на стаята забелязва чифт великолепни обувци с дантелени украшения, бързо събува своите стари обувци и безцеремонно обува новите.)

Но най-напред сега да разбере къде съм.
Мистериозен дом. Досущ като в пиеса.
Заклучени врати. Решетки на затвор.
И се пристига тук отгоре, през отвор,
тъй както виното в шишето се налива.
Но няма вино... Ех...

(Забелязва малката врата вдясно, отваря я и влиза бързо в стаята, след това се връща и прави движения, които изразяват недоумение.)

Оттук не се отива
наникъде. Килер. И непрогледен мрак!

(Запътва се към вратата в дъното, открехва я, поглежда, след това я затваря и отново се връща на авансцената.)

И — никой. Где ли съм? Нали успях все пак
от алгуасилите да се измъкна ловко?
Защо ще се боя от тази обстановка?
За странните неща да мисли някой друг.

(Сяда в креслото, прозява се, но веднага отново става.)

И въпреки това е страшно скучно тук.

(Вижда един малък шкаф в стената вляво.)

По външен вид това е май библиотека?!

(Отива при шкафа и го отваря. Оказва се, че е шкаф за провизии.)

Да, сирене, пастет — една закуска лека.
И диня за десерт. Бутилки вино — шест!
Това се казва дом с достойнство и чест.

(Разглежда бутилките една след друга.)

Личи си, че подбор е правен с тънко чувство...

(Отива в ъгъла, гдето е кръглата масичка, взема я и я изнася напред, след това весело подрежда на нея онова, което намира в шкафа — бутилки, провизии. Прибавя също и чаша, чиния, вилица и прочие. След това взема в ръка една бутилка и я разглежда.)

Какво ли пише тук?

(Налива в чашата вино и го изпива на един дъх.)

Класическо изкуство
на славния поет, що Слънце се зове.
Най-нежния поет през всички векове!

(Налива си втора чаша и я изпива.)

Кой поетичен вид — сонет или балада —
е равен на това?

(Пак си налива и пие.)

Божествена наслада!
Да хапна...

(Почва да яде.)

Кучета-стражари! Будали!
Изгубиха ми пак следата...

(Продължава да яде.)

Но дали
стопанинът е тук?

(Отива до бюфета и донася оттам една чаша и един прибор, които слага на масата.)

Какво? Ще го поканя!
Ще ме изгони ли? По-бързо да се храня...

(Яде лакомо, на големи залъци.)

След като се наям, ще тръгна мълчешком,
за да узная кой живее в този дом.
Не ще е лош човек. Навярно чака гости.
Женичка може би. Но аз, след толкоз пости,
ще му се извиня по гръцки навик стар,
прегръщайки ей тъй

(коленичи наполовина и обгръща масата с две ръце)

античния олтар.

(Пие.)

По виното личи какъв е господаря.
Но ако дойде той и почне да се кара,
ще кажа кой съм аз и от какъв съм род,
че нито съм бандит, ни скитник цял живот,
ни даже Сафари, а — граф и половина:

дон Цезар де Басан, на дон Салуст роднина...
Ще бъде цял сюрприз нечаканата вест.
„Кога си е дошел? Как? Завчера? Нощес?“
Смущение навред. И бомбата се пръсва:
един човек умрял, а ето го — възкръсва...
Дон Цезар де Басан?! Да, моля ви се. Да!
Забравен беше той, госпожи, господа...
„Та той не бил умрял — на дон Приего внукът?“
Мъжете ще ръмжат, жените ще шушукат
и всякакъв мълвеж ще придружи комай
до мойто жилище кредиторския лай...
Чудесно ще е, да! Но липсват ми парички...

(Шум при вратата.)

Ха, някой иде! Пак самичък срещу всички!
Дон Цезар, дръж се, брат! Наполовина, знам,
не вършиш нищо ти.

*Загръща се в наметката, скривайки лицето си до очите. Вратата в дъното се отваря. Влиза
Лакей в ливрея и носи на гръб голяма чанта.*

СЦЕНА ТРЕТА

Дон Цезар, Лакеят.

ДОН ЦЕЗАР (*измерва Лакея от глава до пети*)
Какво се мъдриш там?

(Настрана.)

Нахалство и кураж. Опасност пак грози ме!

ЛАКЕЯТ
Дон Цезар де Басан?

ДОН ЦЕЗАР
Да, туй е мойто име.

(Настрана.)

Неземни чудеса!

ЛАКЕЯТ
Но вий ли сте сеньор
дон Цезар де Басан?

ДОН ЦЕЗАР
Да, аз съм, няма спор.
И граф Гарофа, да... Това са част от моите
фамилни имена...

ЛАКЕЯТ (*оставя чантата върху креслото*)
И все пак ги пребройте.

ДОН ЦЕЗАР (*смаян, настрана*)
Пари? И таз добра!

ЛАКЕЯТ

Парите точно са.
Аз имам заповед да ви ги донеса.

ДОН ЦЕЗАР (*важно*)
Разбирам ви добре...

(*Настрана.*)

Навярно има грешка.
Но да не пречиме на глупостта човешка,
дошла в незнаен час...

(*Високо.*)

Бележка да ви дам?

ЛАКЕЯТ
Не, монсенъор.

ДОН ЦЕЗАР
Добре. Сложете ги ей там...
И от кого?

ЛАКЕЯТ
На вас познат...

ДОН ЦЕЗАР (*прекъсва го*)
Човек забравя...

ЛАКЕЯТ
Парите праща ви, туй мога да добавя,

известно вам лице с известна цел за вас.

ДОН ЦЕЗАР
А!

ЛАКЕЯТ
Трябва да мълчим обаче. Вий и аз.
Шт!...

ДОН ЦЕЗАР
Пращат ми пари? Каква чудесна фраза!
Кажете ми я пак!

ЛАКЕЯТ
Парите...

ДОН ЦЕЗАР
Известно вам лице...
Как го каза?...

ЛАКЕЯТ
С известна цел на вас.

ДОН ЦЕЗАР
А ние?...

ЛАКЕЯТ
Да мълчим.

ДОН ЦЕЗАР
Еднакво — вий и аз.
Сега разбрах добре.

ЛАКЕЯТ
Разбрахте вий, обаче
аз нищо не разбрах.

ДОН ЦЕЗАР

Да.

ЛАКЕЯТ

Вам е ясно значи?

ДОН ЦЕЗАР

Разбира се. Съвсем е ясно, драги мой:
такъв кемер пари, и то напълно в брой!

ЛАКЕЯТ

Шт!...

ДОН ЦЕЗАР

Да, ще си мълча. А как ги смяташ бруто

ЛАКЕЯТ

Пребройте ги...

ДОН ЦЕЗАР

Не ща... Коремчето издуто!

ЛАКЕЯТ (*настоява*)

Но...

ДОН ЦЕЗАР

Вярвам ти, не ща!

ЛАКЕЯТ

От всичко най-добро:

злато най-хубаво и пет кила сребро,
дублони сребърни и златни суверени...

Дон Цезар изважда от чантата няколко кесии, пълни със златни и сребърни монети, развързва ги и с възхищение ги изсипва върху масата. След това почва да гребе с пълни шепи и да пълни джобовете си с монети.

ДОН ЦЕЗАР (*сепва се, тържествено, настрана*)
Романът свършва със феерия над мене
и тя във милион припламва и искри!

(Продължава да пълни джобовете си с монети.)

Аз виждам кораб, цял натъпкан със пари.

(Като напълва един джоб, почва да пълни друг. След това търси джобове по дрехите си, сякаш забравил за Лакея.)

ЛАКЕЯТ
Очаквам заповед.

ДОН ЦЕЗАР
Каква, душице драга?

ЛАКЕЯТ
За да извърша туй без бавене, веднага,
което аз не знам, но е известно вам.
Но много важно е...

ДОН ЦЕЗАР (*прекъсва го с вид, че уж се досеща*)
Държавни, частни... знам!

ЛАКЕЯТ
Налага се това да стане незабавно:
тъй наредено е!

ДОН ЦЕЗАР
Да, ти момче си славно!
И верен си...

ЛАКЕЯТ
На мен е казано оттам
да бъда тук при вас и помощ да ви дам.

ДОН ЦЕЗАР
Добре, благодаря. Така се и полага...

(Настрана.)

Да пукна, ако знам какво ще ми помага!

(Високо.)

Мой златен, приближи!

(Налива вино в другата чаша.)

И от това пийни!

ЛАКЕЯТ
Какво?

ДОН ЦЕЗАР
Изпий това! Но най-напред седни
да поговорим...

Лакеят изпива виното. Дон Цезар повторно напълва чашата му. Принуждава го да седне и да изпие виното, след което отново му налива. Настрана.

Как му светнаха очите!

(Изтяга се в креслото. Високо.)

Човекът, драги мой, е нещо ненаситно,
превръща се във дим от огнената страст...

(Налива му чашата.)

Ужасни глупости съм се раздрънкарал аз.
Димът съвсем е друг във небесата сини.
Издига се, дими във градските комини,
а ний пропадаме без вест в комина стар.

(Гърка ударения си крак.)

Олово е човек...

(Налива двете чаши.)

Наздраве! Твоят дар
не струва песента на пийналия честно.

(Приближава се до лицето му и казва тайнствено.)

Внимавай при товар, оста се чупи лесно.
Светът без фундамент се срива бързо, знай...
Ела ми помогни, яката закопчай.

ЛАКЕЯТ (*гордо*)
Не съм камериер.

Преди Дон Цезар да му попречи, той взема звънчето, което е на масата, и звъни.

ДОН ЦЕЗАР (*настрана, изплашен*)
Сега пък със звънеца
самия домакин ще доведе подлеца!
Загазих!

*Влиза един от негрите. Дон Цезар, силно изплашен, се обръща гърбом, като човек, който не
знае какво ще стане.*

ЛАКЕЯТ (*на негъра*)
Копчето на плаща закопчай!

Негърът се приближава важно до Дон Цезар, който го гледа смаян, и закопчава яката на плаща му, след което се покланя и излиза, като оставя Дон Цезар вкаменен от изненада.

ДОН ЦЕЗАР (*става от масата, настрана*)
На гости съм дошел във дяволския рай!

(Излиза на авансцената и се разхожда с големи крачки.)

Какво пък от това? Нахраних се богато.
Получих и пари, торбичка цяла злато,
ала не зная с тях какво да правя...

Обръща се към Лакея, който седи до масата и продължава да пие, но вече се олюлява на стола си.

Стой!

(Замечтано, настрана.)

По мен надават вой кредитори безброй:
да им се наплатя, е глупаво и жалко.
Затуй ще им раздам на всекиго по малко.
Да им платя ли? Как? Защо да им платя?
Да лея златен дъжд над глупави цветя?
Парите са открай причина за развала,
през всички времена — от мен до Анибала.
Да плащаш, смешно е, престъпно е дори.
Аз плащам с приказки, но никога — с пари.

ЛАКЕЯТ
Що казахте, сеньор?

ДОН ЦЕЗАР

Размислям! Не смущавай.

Мълчи и пий...

Лакеят продължава да пие, а Дон Цезар през това време мисли, после изведнъж се удря по челото, като да му е хрумнала някаква идея.

О, да!

(Към Лакея.)

Веднага, бърже ставай.

И джобовете си със злато натъпчи!

Лакеят се изправя, олюлявайки се, и почва да пълни с монети джобовете на жилетката си. Дон Цезар му помага, като същевременно продължава да говори.

С парите до площад Майор се завтечи,
до номер девет спри. Влез в къщата отдясно,
красиво жилище, това се вижда ясно,
но само че един прозорец е с картон...

ЛАКЕЯТ

Съмнително ли е?

ДОН ЦЕЗАР

Не, с благороден тон...

По стълбите пази носа си...

ЛАКЕЯТ

Значи — стръмни?

ДОН ЦЕЗАР

За стръмни — не съвсем, но са ужасно тъмни.

На втория етаж всред тая тъмнина
живее хубава, но чорлава жена,

възкъсичка на ръст, но с изглед на вакханка.
Помни: бъди учтив. Тя моя е държанка.
Лусинда казва се. Момиче е добро,
пред папата веднъж играла болеро.
Дуката сто ѝ дай. В съседен дом-бърлога
ще видиш шишкав мъж, ала с осанка строга,
със нос съвсем червен, със шапка над очи,
над шапката перо оскубано стърчи,
със шпага на бедро, с окъсана наметка.
Пиастри четири му дай за моя сметка...
По-тъмна и от пещ ще видиш дупка ти,
това е кръчма, що от викове ехти.
До входа ѝ седи човек цял ден и пие
и пуши — кротък, тих и благ като светия.
Това е бивш барон. Но няма що — съдба!
Приятел от сърце е мой — Гулатромба:
четиресет екю му дай! И в две-три нощи
да ги изпий до грош, ще му изпратя още.
След туй на всеки там жълтичка подари.
И ако след това останат ти пари...

ЛАКЕЯТ
Какво?

ДОН ЦЕЗАР
Прави със тях каквото вече знаеш.

ЛАКЕЯТ
Какво, сеньор?

ДОН ЦЕЗАР
Глупак, ще почнеш да гуляеш!
Чупи крака, глави и други там неща
и вкъщи се върни чак утре сутринта.

ЛАКЕЯТ
Разбирам, княже.

(Тръгва към вратата, олюлявайки се.)

ДОН ЦЕЗАР (*гледа го как върви*)
Той съвсем пьян е вече.

Вика го. Лакеят се връща и се приближава до него.

Момент... По пътя ти, навярно отдалече,
ще тръгне сган, тълпа. Но ти добре се дръж,
с достойнство, ей така, като възпитан мъж.
Монета златна пък ако от теб изпадне,
тез бедни скитници и писарчета гладни,
студенти някакви и булевардна кал —
ще ти я присвоят. Но не прави скандал.
На сляп се направи. И да ти бръкнат в джоба,
не си чак толкова чувствителна особа.
На тоя свят и те са хора като нас,
да ги зарадваме — това е в наша власт.
Че не един от тях, тъй може да се случи,
по нашия закон бесило да получи.
Да, те са като нас, и ние ще умрем.
Това, що им дължим, защо не им дадем?
Върви.

*Лакеят излиза. Като остава сам, Дон Цезар отново сяда, облакътява се на масата и потъва
в дълбок размисъл.*

Човешки дълг за нас е — всяка лира
с умение и такт добре да се пласира.
Ще има със какво да карам десет дни.
Ако и след това във джоба ми звъни,
на дом благочестив парите ще харижа.
Но мои те не са. И все пак, туй е грижа.
Навярно сбъркал съм: или е оня глух,
или погрешно пък аз името си чух...

Вратата в дъното се отваря. Влиза една Дуеня, стара, с посивели коси, облечена в черни дрехи и с черна мантия на главата. В ръката си държи ветрило.

СЦЕНА ЧЕТВЪРТА

Дон Цезар, Дуенята.

ДУЕНЯТА (*от прага на вратата*)
Дон Цезар де Басан?

Дон Цезар, потънал в мислите си, вдига глава.

ДОН ЦЕЗАР

Да, аз съм.

(Настрана.)

Женска фуста.

Докато Дуенята прави дълбок реверанс в дъното, той, смаян, излиза на авансцената.

Нов трик на дявола или на дон Салуста!
Басирам се, че той ще се яви и сам.

(Високо.)

Да, Цезар де Басан. Що носи ви насам?

(Настрана.)

Нерядко бабичка донася вест от млада.

ДУЕНЯТА (*покланя се и се прекръства*)
Сеньор, дано Христос божествена награда

ви щедро низпосли през тия постни дни!

ДОН ЦЕЗАР (*настрана*)

Началото, уви, към черквата клони.

(*Високо.*)

Амин!

ДУЕНЯТА

И нека бог с добро да ви отплаща!

(*Тайнствено.*)

Кажете: вие ли на тази, що ме праща,
любовна среща тук таз нощ сте назначил?

ДОН ЦЕЗАР

Възможно е. Защо?

ДУЕНЯТА (*изважда от чантата си сгънато писмо и му го подава, но не му позволява да го вземе*)

О, хубавецо мил,
от вашата ръка ли е това послание
към влюбено във вас божествено създание,
добре известно вам?

ДОН ЦЕЗАР

Да, сигурно съм аз.

ДУЕНЯТА

Омъжена за стар ревнивец беловлас,
навярно се бои, че може да изпати,
затуй да проверя при вас ме тук изпрати
прислужницата на въпросната жена,
обаче името ѝ тя не спомена.

ДОН ЦЕЗАР
Но мойто каза?

ДУЕНЯТА

Да, разбира се. Жената
на среща вика те във къща непозната,
без тя да знае кой и що я чака там.
Да бъдеш предпазлив, не е ни грях, ни срам.
Затуй ме праща тук от вас да чуя лично
дали сте вий...

ДОН ЦЕЗАР

Това е много драматично!
Любовно писъмце със толкоз страхотии!
Да, казах, че съм аз.

ДУЕНЯТА (*слага на масата сгънатото писмо, което дон Цезар
разглежда с любопитство*)

Щом авторът сте вий,
пишете тук: „Ела!“ — ей тук, като заверка,
но лично не, а друг! Една предпазна мерка.

ДОН ЦЕЗАР

Да, да, разбирам...

(*Настрана.*)

Как!? Не с моята ръка?

*Посяга да вземе писмото, но то е повторно запечатано и Дуенята не му позволява да го
докосне.*

ДУЕНЯТА

Не пипайте. Нали познавате плика?

ДОН ЦЕЗАР
Е, да.

(Настрана.)

Изгарям цял от любопитство вече!

Звъни със звънчето. Влиза един от негрите.

Грамотен си, нали?

Негърът прави утвърдителен знак с глава, което учудва Дон Цезар.

Ти ням ли си, човече?

Негърът отново прави утвърдителен знак с глава.

(Ново сливане на Дон Цезар. Настрана.)

Сега пък ням слуга! Ще карам както знам.

Показва писмото на немия, което Дуенята държи притиснато до масата.

Пиши ей тук: „Ела!“

*Немият пише. Дон Цезар прави знак на Дуенята да вземе писмото, а на немия да си върви.
Слугата излиза.*

(Настрана.)

Покорен, ала ням!

ДУЕНЯТА

Ще дойде тази нощ. Навярно е красива?

ДОН ЦЕЗАР

О, да!

ДУЕНЯТА

Слугинята — и нея си я бива.
Всред храма тайнствено ме поотдалечи.
Красива, ангел същ, но с дяволски очи.
И веща в любовта, макар и толкоз млада.

ДОН ЦЕЗАР

Ний съдим по това, че хубав господар
не ще държи слуга и некрасив, и стар.

ДУЕНЯТА

Затуй и вашата ще е красива...

ДОН ЦЕЗАР

Много!

ДУЕНЯТА (*прави дълбок реверанс, преди да си тръгне*)

Целувам ви ръка...

ДОН ЦЕЗАР (*дава ѝ една шепа монети*)

Вземи това за сбогом,
любезна бабо.

ДУЕНЯТА (*слага парите в джоба си*)

Ах, каква е младежта!

Потрябва ли ви пак посредник в любовта,
запитайте за мен, за госпожа Олива. —
храм „Сан Исидро“...

Излиза. Малко след това вратата отново се отваря и главата на Дуенята се показва.

Там всеки ден отивам...

Дон Цезар се обръща с досада. Вратата отново се затваря, после пак се отваря и старата пак се показва.

Ще дойде тя нощес! Спомнете си за мен
в молитвите си.

ДОН ЦЕЗАР (*изгонва я гневно*)
Ах!...

Дуенята изчезва. Вратата отново се затваря.

ДОН ЦЕЗАР (*сам*)
Смутен, зашеметен,
объркан съм така, на месеца съм сякаш...
Наситих си глада, сега любов ме чака:
съдбата тъй добра към мен не е била.
Дотук е всичко в ред, но краят е в мъгла.

Вратата в дъното отново се отваря. Показва се Дон Гуритан с две дълги саби под мишница.

СЦЕНА ПЕТА

Дон Цезар, Дон Гуритан.

ДОН ГУРИТАН (*в дъното*)
Дон Цезар де Басан?

ДОН ЦЕЗАР (*обръща се и вижда Дон Гуритан и двете саби*)
Най-сетне нещо свестно!
Добре започнат ден ще свърши тъй чудесно!
Пари, дуел, любов, нахранен и честит!
Дон Цезар пак съм аз във най-естествен вид!

Посреща весело и с пресилени поклони Дон Гуритан, който го гледа вторачено с тревога в погледа и пристъпва бавно към авансцената.

Като във собствен дом, сеньор, благоволете
да влезете при мен. Добре дошел! Седнете!
Приятно ми е! Ах, каква висока чест!
Великолепен ден... Кажете, кой е днес
на мода във Мадрид, на младите кумира?
Все тъй Маталобос? Все тъй и Линдамира?!
Опасност според мен, ала във две лица:
че той краде пари, а тя краде сърца.
Жените, драги мой, са сатанинско племе.
От тях ний патим зле, и то от дълго време.
Кажете нещичко, стреснете моя слух.
Отдавна аз съм труп, не съм човек, а дух.
И същество-абсурд, мъртвец, напуснал гроба,
идалго съм и бик от най-кастилска проба.
Ограбиха ме цял, но не за туй е реч.
От приказни страни аз ида, отдалеч...

ДОН ГУРИТАН

От тъй далеч? Добре. И аз от път се връщам.
Бях по-далеч от вас.

ДОН ЦЕЗАР (*развеселен*)

Къде били сте всъщност?

ДОН ГУРИТАН
Далеч на север бях.

ДОН ЦЕЗАР

А аз — далеч на юг.

ДОН ГУРИТАН
От ярост цял кипя.

ДОН ЦЕЗАР

А аз, откак съм тук,
съм побеснял от гняв.

ДОН ГУРИТАН

Хиляда левги минах...

ДОН ЦЕЗАР

А аз: две хиляди. Жени видях стотина —
зелени, жълти, да, със най-различен цвят,
в Алжир благословен. Тунис е чуден град.
А турците навред държат се много мило:
на всеки кръстопът стърчи едно бесило.

ДОН ГУРИТАН
Бях изигран...

ДОН ЦЕЗАР

А аз — продаден и отнесен.

ДОН ГУРИТАН
Изгонен бях почти.

ДОН ЦЕЗАР

А аз — почти обесен.

ДОН ГУРИТАН

Пратиха ме в Нойбург със дървена кутийка
и в нея — писъмце, предателска хартийка.
„Задръжте — пишеше — по-дълго тоз глупак!“

ДОН ЦЕЗАР

Отлично! Кой — това?

ДОН ГУРИТАН

Кой! Моят смъртен враг
дон Цезар де Басан!

ДОН ЦЕЗАР (*сериозно*)

Ах!

ДОН ГУРИТАН

И си позволява
да праща по лакей, да ми се извинява,
почтително писмо, понеже го е страх.
Лакея аз под ключ във къщи задържах
и ида право тук да срещна господаря —
тоз Цезар де Басан, тоз извор на поквара,
къде е тоз подлец? Къде е той?

ДОН ЦЕЗАР (*все така сериозен*)

Пред вас!

ДОН ГУРИТАН

Не се шегувайте. Дон Цезар — вий?

ДОН ЦЕЗАР

Да, аз.

ДОН ГУРИТАН
Я, повторете!?

ДОН ЦЕЗАР
Да, дон Цезар...

ДОН ГУРИТАН
Стига, моля.
Досаден ставате във тази смешна роля.

ДОН ЦЕЗАР
А вий забавен сте, ревнивец побелял!
Такива като вас не будят смях, а жал.
Беда, която ний сами си причиниме,
най-тежка е. И цял живот ще я търпиме.
По-скоро беден, гол, но не скъперник див,
по скоро със рога, но не съпруг ревнив.
Скъперник и рога, това е участта ви:
аз имам среща тук таз вечер със жена ви...

ДОН ГУРИТАН
Жена ми?

ДОН ЦЕЗАР
Същата!

ДОН ГУРИТАН
Ехе, и таз добра!
Но аз ерген съм...

ДОН ЦЕЗАР
Бог не може ви разбра...
Ерген? Защо тогаз петнадесет минути
отправяте пред мен псувни, закани люти
като съпруг с рога, съпруг оскандален?
Защо дори съвет поискахте от мен?
И ако сте ерген, защо сте тъй накичен

и кой ви позволи да сте така комичен?

ДОН ГУРИТАН

Ако във тоя миг не ми се извините...

ДОН ЦЕЗАР

Какво?

ДОН ГУРИТАН

За дързостта си скъпо ще платите.

ДОН ЦЕЗАР (*с насмешлив вид разглежда обувките на Дон Гуриган, които не се виждат от множеството панделки според новата мода*)

Бе мода някога главите да се кичат
с различни панделки. Днес някои обичат
да връзват панделки по мъжките крака...

ДОН ГУРИТАН

Аз ще се бия с вас!

ДОН ЦЕЗАР

Със мене? Ха така!

ДОН ГУРИТАН

Не сте дон Цезар вий, но нищо туй не значи.
Със вас ще почна аз...

ДОН ЦЕЗАР

Борбата ви обаче
да се не свърши с мен?

ДОН ГУРИТАН (*подава му една от двете саби*)

Премного вий сте смел!

ДОН ЦЕЗАР (*взима сабята*)

Нима да изтърва един такъв дуел?!

ДОН ГУРИТАН
Къде?

ДОН ЦЕЗАР
Да идем вън. Не мисля да се крия...

ДОН ГУРИТАН (*опитва върха на сабята си върху паркета*)
Дон Цезар — после.

ДОН ЦЕЗАР
Как?

ДОН ГУРИТАН
След като вас убия.

ДОН ЦЕЗАР
Един от нас убит — не виждам после как
дон Цезар...

ДОН ГУРИТАН
Да вървим!

*Излизат. Чува се отдалечаващият се шум от стъпките им. Една малка прикрита врата в
стената вдясно се отваря и през нея влиза Дон Салуст.*

СЦЕНА ШЕСТА

ДОН САЛУСТ (*облечен в тъмнозелен, почти черен костюм. Изглежда угрижен и умислен. Оглежда се и се ослушва с безпокойство*)

Не е готово. Мрак!

(Забелязва масата, отрупана с храна.)

Що значи пък това?

(Вслушва се в шума, на стъпките на Дон Цезар и на Дон Гуритан.)

И що за стъпки? Странно!

Къде е Руи Блас? А тази сутрин рано
изпратил, дяволът, свой паж при Гуритан.
Гудиел го проследил. Туй е коварен план.
И контраудар, да. Чрез Гуритан — до нея
навярно важна вест изпратил е. Беснея!
От немите слуги не чувам нито звук.
Не смятах Гуритан да се намеси тук.

Влиза Дон Цезар. Той държи в ръка обнажена сабя, която хвърля върху едно кресло.

СЦЕНА СЕДМА

Дон Салуст, Дон Цезар.

ДОН ЦЕЗАР

Ах, ето ви и вас, изчадие на ада!

ДОН САЛУСТ (*обръща се, вкаменен*)

Дон Цезар?!

ДОН ЦЕЗАР

Готвехте пак някой да пострада,
но плана ви сега обърквам аз нали?
Навреме съм дошъл, за да се провали...

ДОН САЛУСТ (*настрана*)

Пропадна всичко!

ДОН ЦЕЗАР

Да. От тази утрин свежа
разнищвам къс по къс коварната ви мрежа.
От туй, което днес кроехте тука вий,
нито един проект по плана не върви.
Доволен съм!

ДОН САЛУСТ (*настрана*)

Какво ли ще е сторил точно?

ДОН ЦЕЗАР

Торба с пари човек, изпратен тук нарочно!
„Известното лице, което ви дари...“

ДОН САЛУСТ (*смее се*)

Какво?

ДОН ЦЕЗАР

Аз го напих.

ДОН САЛУСТ

А моите пари?

ДОН ЦЕЗАР

Раздадох ги до грош като подарък — спешно.

Приятели — дал бог.

ДОН САЛУСТ

Ти мислил си погрешно,

че аз...

ДОН ЦЕЗАР

Но първо джоб след джоб напълних сам...

(Избухва в смях.)

Онази пък жена...

ДОН САЛУСТ

О!

ДОН ЦЕЗАР

Тъй известна вам...

Дон Салуст слуша с удвоено безпокойство. Дон Цезар продължава, смеейки се.

Изпратила при мен, за да направи справка,
дуеня някаква със нос на кукумявка.

ДОН САЛУСТ

Защо?

ДОН ЦЕЗАР

Да разбере дали ще е готов
дон Цезар тази нощ да я дари с любов.

ДОН САЛУСТ

Аха! И ти — какво?

ДОН ЦЕЗАР

Отвърнах: десет нощи
с любов я бих дарил!

ДОН САЛУСТ (*настрана*)

Надежда има още.

ДОН ЦЕЗАР

След нея пък дойде един ваш капитан,
един убиец тъп на име Гуритан...

Дон Салуст трепва.

Дойде да ми рече, че лошо си изпатил
лакеят, що с писмо дон Цезар му изпратил...
Вика, крещя, трещя — и пляскаше с криле.

ДОН САЛУСТ

И с него що стори?

ДОН ЦЕЗАР

Заклах го туй петле...

ДОН САЛУСТ

Как?

ДОН ЦЕЗАР

Нейде във лежи и богу дух предава.

ДОН САЛУСТ
Уби го значи?

ДОН ЦЕЗАР
Да.

ДОН САЛУСТ (*настрана*)
Пак всичко се оправя!
Отдъхвам си. Не е той нищо развалил,
дори съюзник мой донякъде е бил.
Но да се отърва от него, не е лесно.
Парите — поврага!

(*Високо.*)

Това е интересно!
А идвал ли е друг от тази сутрин?

ДОН ЦЕЗАР
Не.
Но аз ще продължа — да разберат поне
аз кой съм; име, род, същинското ми звание.
Такъв ще вдигна шум, че тясно ще ви стане!

ДОН САЛУСТ (*живо се приближава до Дон Цезар*)
Вземи жълтиците и махай се оттук!

ДОН ЦЕЗАР
Не ще ме убедиш. Познавам твоя трик:
ще пратиш подир мен шпиони, след което
ще съзерцавам пак лазура на морето.
Не!

ДОН САЛУСТ
Вярвай ми!

ДОН ЦЕЗАР

О, не! В палата — стар затвор —
ти слагаш нов капан, ги готвиш нов позор.
Интригата при вас, това е стълба двойна:
със вързани ръце, със стъпка неспокойна
се качва жертвата отсам с въздишка, плач.
Оттатък бди палач — и вий сте тоз палач.

ДОН САЛУСТ

О!

ДОН ЦЕЗАР

Дръпвам стълбата и вий...

ДОН САЛУСТ

Вземи си меча

и бягай!

ДОН ЦЕЗАР

Искам тъй на злото да попреча.
Аз зная, братовчед, че много сте чевръст,
пет кукли се въртят, помръднете ли пръст.
И аз съм кукла, но оставам.

ДОН САЛУСТ

Чуй...

ДОН ЦЕЗАР

Жестока

продажба стана с мен като с бездушна стока
и пускате фалшив дон Цезар из града.
Петните мойта чест.

ДОН САЛУСТ

То бе случайно...

ДОН ЦЕЗАР

Да,
случайно! Паприкаш подготвят хитреците,
със него да гостят простаците, глупците.
На ваште планове аз слагам вече край
ще викна кой съм аз, та всеки да узнай.

(Качва се на перваза на ниския прозорец и гледа навън.)

Аха, полиция минава! Ей там, вие!...

(Провира, ръката си между летвите на капаните, размахва я и вика.)

Елате!...

ДОН САЛУСТ *(изплашен, на авансцената, настрана)*
Свърши се, ако им се открие!

Влизат алгусили, водени от алкад. Дон Салуст изпада в крайна тревога и обърканост. Дон Цезар отива към алкада с тържествуващ вид.

СЦЕНА ОСМА

Същите, един алкад, алгуасили.

ДОН ЦЕЗАР (*на алкада*)

Пишете протокол, че има тук хитрец...

ДОН САЛУСТ (*посочва Дон Цезар на алкада*)

Той е — Маталобос, прочутият крадец...

ДОН ЦЕЗАР (*смаян*)

Как?

ДОН САЛУСТ (*настрана*)

Всичко изведнъж се на добре обръща.

(На алкада.)

Сред бял ден тоз човек се вмъкна в мойта къща.

Задръжете го.

Алгуасилите улавят Дон Цезар за двете ръце.

ДОН ЦЕЗАР (*яростно на Дон Салуст*)

Какво? Разбойникът е друг!

Безсрамник и лъжец!

АЛКАДЪТ

Кой ни извика тук?

ДОН САЛУСТ

Аз!

ДОН ЦЕЗАР

Ама че подлец!

АЛКАДЪТ

Я дръжете се прилично!

ДОН ЦЕЗАР

Дон Цезар де Басан със вас говори лично.

ДОН САЛУСТ (*на алкада*)

Дон Цезар ли? Я виж наметката му. Там в подплатата личи САЛУСТ — със монограм. Наметката ми той открадна...

Алгуасилите смъкват наметката от Дон Цезар. Алкадът се взира в нея.

АЛКАДЪТ

Значи вярно...

ДОН САЛУСТ

А пък елекът му...

ДОН ЦЕЗАР (*настрана*)

Изчадие коварно!

ДОН САЛУСТ

От графа Алба е взет. Откраднат е. Нали

(показва герба, избродиран върху левия ръкав)

това е графски герб?

ДОН ЦЕЗАР (*настрана*)

Ах, всичко провали!

АЛКАДЪТ

Две златни кули, да...

ДОН ЦЕЗАР (*настрана*)

Мръсник!

ДОН САЛУСТ

И двете шпаги?

Енрикес и Гусман...

Като се дърпа в ръцете на алгуасилите, от джоба на Дон Цезар изпадат няколко златни монети. Дон Салуст посочва на алкада натъпканите му джобове.

ДОН САЛУСТ

Забележете, драги,
че никой в джоба си не носи тъй пари.

ДОН ЦЕЗАР (*настрана*)

Загубен съм!

Алгуасилите го пребъркват и вземат парите.

ЕДИН АЛГУАСИЛ (*пребърква го*)

Книжа!

ДОН ЦЕЗАР (*настрана*)

Това ме умори!

Любовни писъмца, спасени в дни трагични.

АЛКАДЪТ (*разглежда писмата*)

Писма... едно, две, три... И с почерци различни.

ДОН САЛУСТ (*посочва адресите*)

Туй чужди са писма...

АЛКАДЪТ (*на един от алгуасилите*)

Ръцете му вържи!

Алгуасилът му връзва ръцете.

ДРУГ АЛГУАСИЛ (*влиза, на алкада*)
Навън убит човек във локва кръв лежи.

АЛКАДЪТ
И кой го е убил?

ДОН САЛУСТ (*посочва Дон Цезар*)
Ей тоз!

ДОН ЦЕЗАР (*настрана*)
Добре ме стяга!

ДОН САЛУСТ
Той влезе тук при мен с окървавена шпага.
На, вижте...

АЛКАДЪТ (*разглежда шпагата на Дон Цезар*)
Кръв. Добре.

(На Дон Цезар.)

Върви пред тях, катил!

ДОН САЛУСТ (*на Дон Цезар, когото алгуасилите отвеждат*)
Привет, Маталобос!

ДОН ЦЕЗАР (*прави крачка към него, гледайки го втренчено*)
Голям мръсник сте бил!

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ТИГЪРЪТ И ЛЪВЪТ

Същата стая. Нощем. Върху масата гори запалена лампа. При вдигане на завесата Руи Блас е сам. Дълъг черен халат скрива облеклото му.

СЦЕНА ПЪРВА

РУИ БЛАС (*сам*)

И тъй, на всичко край. И на мечти безумни!
До късно бродих сам из улиците шумни.
Спокоен съм сега. Надявам се. В нощта
по-бистър е умът, по-бърза мисълта.
И нищо страшно тук сред тез стени сурови.
На място си стоят и маси, и столове,
а немите слуги спокойно горе спят.
Спокойствие цари във този мрачен кът...
Защо ще се боя? Аз имам вяра в пажа:
ще види Гуритан, за нея той е стража...
О, господи, ти пак над мене се смили!
Получила е тя писмото ми, нали?
Ще ми помогнеш ти, о, боже милостиви,
чист ангел да спася от нокти зли и диви,
да не заплашва скръб кралицата добра.
И щом я отърва, аз мога да умра.

(Изважда от пазвата си малко шишенце и го слага върху масата.)

Умри, подлецо, сам и потъни в забвение!
Умри като човек, изкупащ престъпление!
Умри във тоя дом, самотен и презрян!

(Разгръща халата си, под който се вижда лакейската ливрея, която е носил в първо действие.)

Умри в ливреята — мъртвешки твой саван!
Ала не ще мъртвец тоз демон да ме зърне

(издърпва един шкаф до тайната врата, за да се барикадира),

през този таен вход поне да се не върне!

(Отива пак до масата.)

Навярно моят паж е срещнал Гуритан,
днес рано сутринта с писмо го пратих там...

(Спира поглед върху шишенцето.)

Устата ми сама присъдата изрече,
готов съм да умра и сам да спусна вече
над своя собствен труп надгробния капак.
И радвам се дори, като помисля как
не могат да ме спрат пред мойта сетна воля.

(Грохва върху едно кресло.)

А любеше ме тя! О, боже, аз те моля,
върни ми храбростта!

(Плаче.)

О, двамата в покой
да ни оставеха...

(Скрива лицето си в ръце и плаче, хълцайки.)

А аптекарят, той
запита изведнъж — каква сме днеска дата.
Не зная и сега... Корави са сърцата
на хората. Ти мреш, а тях не ги боли.
Как страдам! Да. Но тя? Обича ме, нали?
Ала защо така доброто се не връща?

Не ще усетя пак ръката, що прегръща,
нито целувката на моето чело...
А трябва да умра, сразен от страшно зло.
И дрехата, със чар във всяка своя гънка,
и малките нозе под туниката тънка,
и чудните очи, забулени във мрак,
гласа, усмивката — не ще ги видя пак.
Не ще ме приюти гласът ѝ чист и ясен!

Протяга с вълнение ръка към шишенцето и в момента, когато трескаво го грабва, вратата в дъното се отваря. Показва се Кралицата, облечена в бяло, с тъмна наметка, с качулка, отметната назад. Лицето ѝ е бледо. Тя държи в ръка фенер със скрита светлина, слага фенера на земята и тръгва бърже към Руи Блас.

СЦЕНА ВТОРА

Руи Блас, Кралицата.

КРАЛИЦАТА *(влиза)*
Дон Цезар!

РУИ БЛАС *(обръща се ужасен, загръща бърже халата си, за да скрие ливреята, настрана)*
Боже, тя! Какъв капан ужасен
я чака тук!

(Високо.)

Мадам!...

КРАЛИЦАТА
  Защо се тъй смути,
дон Цезар?

РУИ БЛАС
                                  Кой ви тук повика?

КРАЛИЦАТА
  Нали ти!

РУИ БЛАС
Аз?

КРАЛИЦАТА
          Да. Нали от теб получих...

РУИ БЛАС
  Говорете...

КРАЛИЦАТА
Едно писмо.

РУИ БЛАС
От мен?

КРАЛИЦАТА
От вас. Я помислете!

РУИ БЛАС
Какво да мисля? Ах, нали отлично знам,
че никакво писмо не съм изпращал вам!

КРАЛИЦАТА (*изважда от пазвата си листче и му го подава*)
Чети!

РУИ БЛАС (*бързо го грабва, надвесва се над него под лампата и чете*)

„Опасност днес заплашва ме голяма.
Кралице моя, друг за мене изход няма:
за да ме отървеш, при мен нощес ела!“

(Гледа писмото вцепенен, сякаш неспособен да чете по-нататък.)

КРАЛИЦАТА (*продължава, като сочи с пръст реда, който чете*)

„Загубен съм без теб. Живот, сърце, дела
са в твоите нозе, що мислено целувам...“

РУИ БЛАС (*с угаснал глас*)
Предателство!

КРАЛИЦАТА (*продължава да чете*)
„Мини през задната вратичка,
за тайна сигурна е наредено всичко.

Ще чака мой човек в притихналия двор.“

РУИ БЛАС (*настрана*)

Аз бях

забравил туй писмо...

(*На Кралицата, с груб глас.*)

Отивайте си!

КРАЛИЦАТА

Ах!

Ще си вървя. Добре! Но колко лош сте, боже!
В какво се провиних?

РУИ БЛАС

Постъпката ви може

да ви погуби...

КРАЛИЦАТА

Как?

РУИ БЛАС

Не питайте. Не знам.

Но бягайте!

КРАЛИЦАТА

Нали поръчахте ми сам
да дойда — по една изпратена дуеня?

РУИ БЛАС

Каква дуеня? Ах, туй никак не променя
за вас опасността, която ви грози.
Върнете си!

КРАЛИЦАТА

О, не! Опасност и сълзи

не мен очакват тук, а вас, когото любя.
Ще ви помогна аз, дори да се погубя!

РУИ БЛАС
Безумна мисъл! Ах, властителю велик!
Остава в тоя дом в такъв опасен миг!

КРАЛИЦАТА
Писмото е от вас, нали?

РУИ БЛАС (*вдига ръце към небето, отчаян*)
Велики боже!

КРАЛИЦАТА
Защо ме пъдите?

РУИ БЛАС
Но чуй...

КРАЛИЦАТА
Тъй не може:
написвате писмо до мене. След това...

РУИ БЛАС
Не съм ти писал тез предателски слова,
нешащнице, сама се вплитайш в мрежа здрава
и пъклена беда отвред те застрашава.
За да те убедя, загинал бих дори!
Обичам те със страст безумна, разбери!
И за да те спася, изтръгнал бих самичък
аз своето сърце. Защото те обичам!
Върви си!

КРАЛИЦАТА
Цезар...

РУИ БЛАС

Ах! Почакай, боже мой!...
Кой пътната врата...

КРАЛИЦАТА

Отвори ми...

РУИ БЛАС

Но кой?

КРАЛИЦАТА

Един маскиран мъж, притулен до стената.

РУИ БЛАС

Маскиран мъж? Висок? Продума ли в тъмата?
Кой беше този мъж? Кой беше? Говори!

Един мъж в черно и с маска на лицето се показва на вратата в дъното.

ЧОВЕКЪТ С МАСКАТА

Аз бях!

Сваля маската си. Това е Дон Салуст. Кралицата и Руи Блас с ужас го познават.

СЦЕНА ТРЕТА

Същите, Дон Салуст.

РУИ БЛАС
О, бягайте!

ДОН САЛУСТ
                  Не, късно е, уви!
Госпожа фон Нойбург не е кралица вече.

КРАЛИЦАТА (*с ужас*)
А! Дон Салуст!

ДОН САЛУСТ (*на Руи Блас*)
                  Сама днес вам се тя обрече
за цял живот.

КРАЛИЦАТА
                  Това примамка е било,
дон Цезар?!

РУИ БЛАС (*отчаяно*)
                  Ах, сама си причинихте зло!

ДОН САЛУСТ
Държа ви аз в ръце, но знам какво да сторя,
не ще ви отегча, без гняв ще ви говоря.
Заварих ви, мадам, на среща у дома
с дон Цезар, в полунощ във стаята — сама.
На вашия съпруг това ще му помогне
законния му брак със вас да се разтрогне.
И въпреки това на папата във Рим
ний можем този факт и да не съобщим:

остава между нас...

(Изважда от джоба си един пергамент, развива го и го поднася на Кралицата.)

Тук само подпишете.

Писмото ще предам на краля във ръцете,
а след това — в съда по брачните дела.

(Сочи навън.)

Пред пътната врата очаква ви кола.
Не се бавете тук, веднага заминете
със вашия любим. Отлични са конете
и утре сутринта ще спрете в Лисабон.
След туй — накрай света. Но за добрия тон
затваряме очи пред туй, което стана.
Единствен само знам за вашата измяна.
Откажете ли ми, ще знае цял Мадрид
и в този случай с вас, мадам, ще бъдем квит!

(Посочва масата, върху която има всичко необходимо за писане.)

Мастило и перо на тази маса има...

КРАЛИЦАТА

Държи ме здраво той!

ДОН САЛУСТ

От вас се само взима
съгласието ви — да ползва моя крал.

(Тихо на Руи Блас, който чува всичко и стои неподвижно като поразен от гръм.)

Мълчи, приятелю, за теб съм се старал.

(На Кралицата.)

Тук подпишете.

КРАЛИЦАТА

Ах!

ДОН САЛУСТ

Как? Жал ви е за трона?

Печелите любов, загубвайки корона!

Слугите ми са във във тоя късен час:

каквото става тук, остава между нас...

(Опитва се да сложи перото в ръката ѝ, без Кралицата да го отблъсне, но и без да го вземе.)

На бедствие сама недейте се обрича —
скандал и манастир.

(Посочва Руи Блас.)

Дон Цезар ви обича.

Кълна се в свойта чест, достоен е за вас.

От знатен род е той, по ранг почти е княз.

Богат е и с пари, и с титли той, госпожо,

Олмедски е херцог, аристократ, велможа...

*Поставя върху хартията ръката на Кралицата, която, съкрушена и трепереща, сякаш е
готова да подпише.*

РУИ БЛАС *(като пробуден от сън, внезапно)*

Не, аз съм Руи Блас! И негов съм слуга!

(Изтръгва от ръцете и перото и хартията, която разкъсва на парчета.)

О, не подписвайте! Треперех досега!

КРАЛИЦАТА

Не сте дон Цезар?

РУИ БЛАС (*сваля от раменете си халата и се показва облечен в лакейска ливрея, без сабя*)

Не. Руи Блас е мойто име.

И моят господар със право позори ме.

(Като се обръща към Дон Салуст.)

Но вече стига, край на срамната лъжа!

Не искам щастие, което вам дължа...

Достатъчно живях във ужас и принуда,
настъпил е часът от сън да се пробудя.

Макар и омотан от вашта гнусна власт,
преставам да вървя и чуйте: вий и аз
си схождаме добре, сеньори на лъжата,
аз — с дреха на лакей, вий — на лакей с душата.

ДОН САЛУСТ (*студено на Кралицата*)

Да, той е мой слуга...

(На Руи Блас властно.)

Достатъчно, млъкни!

КРАЛИЦАТА

О, боже мой!

ДОН САЛУСТ

Но той избърза с два-три дни.

(Скръства ръце на гърди и се изправя, гръмогласно.)

Така е. Да. Сега тук всичко ще се каже.
Добре съм отмъстен и предоволен даже.

(На Кралицата.)

Съгласна сте, нали — ще падне смях в Мадрид.
Изгонихте ме. Аз ви гоня днес честит.
Сразихте ме, но аз ви от престола сринах.
Предложихте ми брак със вашата слугиня

(избухва в смях),

а за любовник аз ви дадох свой слуга.
Без трон със него в брак ще встъпите сега.
Сторихте го херцог, сърце ви той предлага

(смее се),

тъй херцогиня вий ще станете веднага.

(Скърца със зъби.)

Премазахте ме с крак и хвърлихте в калта!
Как, луда, спяхте вий спокойно през нощта?

Докато той говори, Руи Блас отива до вратата в дъното и обръща ключа, след това с бавни крачки се приближава до Дон Салуст, без последният да го забележи. В момента, когато Дон Салуст завършва репликата си, впил поглед, пълен с тържество и омраза, в смазаната от ужас Кралица, Руи Блас изотзад улавя сабята му за дръжката и бърже я измъква от ножницата.

РУИ БЛАС

Обидихте без срам кралицата, сеньоре!

Дон Салуст се втурва към вратата в дъното, но Руи Блас му препречва пътя.

Вратата този път не ще ви се отвори;
заклучих я добре и ключът е у мен.
Самият сатана бе с теб до тоя ден,
но днес безсилен е пред моята разплата!
Да, моят ред дойде да смажа с крак змията.
Слугите-призраци ги няма. Вън е мрак.
Да, здраво те държа под тежкия си крак...
Безочлив, зъл към вас бе тоз човек, госпожо,
чудовище е той и звяр в човешка кожа.
Той вчера ме терза и с най-спокоен смях
сърцето ми разби на късчета, на прах.
Прозореца ме той накара да затворя
и молех, плаках — как със него да се боря!

(Към Дон Салуст.)

Когато без сърце измъчваше ме ти,
недоразбрал, мълчах, и ти не се смути.
Но как се осмели, о, грешнико мизерен,
във своята мрачна власт така самоуверен,
кралицата пред мен без срам да оскърбиш!
Учудваш ме, Салуст, нарядко тъй грешиш!
Ти мислеше, че аз ще слушам най-спокойно
как клетата жена обиждаш недостойно
и ще мълча? О, не. Когато някой мъж
извърши към жена подобен грях веднъж,
и най-смиреният, таз мерзост като чуе,
е длъжен тоя мъж в лицето да заплюе
и да извади меч, секира или нож...
Аз бях лакей. Сега палач съм тази нощ.

КРАЛИЦАТА
Ще го убиеете?

РУИ БЛАС

Госпожо, съжалявам,
че пред очите ви възмездие въздавам.
Но всичко трябва тук да свърши. Още днес...

(Блъска Дон Салуст към малката стаичка.)

Иди се помоли, в оная стая влез!

ДОН САЛУСТ *(крещи)*
Убийство!

РУИ БЛАС

Мислиш ли?

ДОН САЛУСТ *(без оръжие, хвърля наоколо си погледи, пълни с ярост)*

Не виждам по стените
оръжие...

(Към Руи Блас.)

Поне ми сабя дай!

РУИ БЛАС

Грешите.

Аз благородник бях, но само на шега.
Дуел? Какъв дуел със мен, с един слуга?
Слугата е лакей в ливрея — и го бива
да бъде бит с камшик — ала и да убива
От моята ръка ти ще загинеш днес
като презрян подлец и като бесен пес!

КРАЛИЦАТА

Простете му!

РУИ БЛАС

Мадам, тук всеки отмъщава!
И ангелът дори злодея не спасява.

КРАЛИЦАТА (*на колене*)
О, милост!

ДОН САЛУСТ (*крещи*)
Помощ! Хей! Убиват ме!

РУИ БЛАС (*вдига сабята*)
Млъкни!

ДОН САЛУСТ (*хвърля се върху него и вика*)
Убийство! Демон!

РУИ БЛАС (*натиква го в стаичката*)
Край на твоите злини!

Двамата изчезват в стаичката, вратата се затваря зад тях.

КРАЛИЦАТА (*останала сама, пада полумъртва в креслото*)
О, боже мой!

Няколко мига мълчание. Руи Блас влиза бледен, без сабя.

СЦЕНА ЧЕТВЪРТА

Кралицата, Руи Блас.

Руи Блас, олюлявайки се, прави няколко крачки към кралицата, която е неподвижна и леденостудена. След това пада на колене пред нея, свел очи към земята, сякаш не смее да ги вдигне нагоре.

РУИ БЛАС (*тихо и сериозно*)

Сега — последно обяснение.

Не ще се приближа до вас. Но откровено,
тъй както мислите, не съм с такваз вина.
Разбирам ви добре, но как да обясня:
измамата ми пак ужасна ви изглежда;
без низки замисли, макар и без надежда,
е моята душа. Ах, само от любов
към вас на всякаква постъпка бях готов.
И вече късно е. Сгреших и не отричам,
но стана затова, защото ви обичам...

КРАЛИЦАТА (*хладно*)

Сеньор!...

РУИ БЛАС (*все така на колене*)

Не бойте се, не ще се приближа.

Да ви разкажа тук за всичко аз дължа.
Повтарям ви, не съм тъй подъл, толкоз грешен...
Днес бродих из града, безумец безутешен
и хората със страх се взираха във мен.
До тази болница, дом хубав, изграден
от вас, една жена, окъсана и бедна,
ръка към мен простря, със кротост ме погледна
и от челото ми със длан потта изтри.
О, господи, над мен ръката си прости!

КРАЛИЦАТА
Какво желаете?

РУИ БЛАС (*скръства молитвено ръце*)
Да ми простите само!

КРАЛИЦАТА (*решително*)
Не, никога!

РУИ БЛАС
Добре!

(Взема шишенцето от масата, поднася го до устата си и го изпива на един дъх.)

Сега, печален пламък,
угасвай!

КРАЛИЦАТА (*става и се втурва към него*)
Що стори?

РУИ БЛАС
На мъки край суров
аз турих. И това е моят благослов!

КРАЛИЦАТА (*ужасена*)
Дон Цезар!

РУИ БЛАС
Боже мой, а толкова сърдечно
обичан бях от вас!

КРАЛИЦАТА
Каква е тази течност?
Какво направихте? Кажете! Какво стори?
Простих ти, вярвам ти, дон Цезар! Говори!

РУИ БЛАС

Аз казвам се Руи Блас.

КРАЛИЦАТА (*обгръща го с ръце*)

Руи Блас, простих ти вече!

Какво направи? Ах, защо не ти попречих?

Не е отрова туй?! Кажи, ще бъдеш жив?

РУИ БЛАС

О, да, отрова е. Но аз съм тъй щастлив!

(Държейки Кралицата в прегръдките си, вдига очи към небето.)

О, боже, позволи на мен, лакея беден,
кралица да даря със благослов последен,
че моето сърце, което съгреша,
тя в сетния му час със прошка утеши.

КРАЛИЦАТА

Отрова?! Боже мой! Та аз съм го убила!

Какво би сторил ти, ако ти бях простила?

Обичам те! Кажи!

РУИ БЛАС (*с последни сили*)

Умрял бих и тогаз.

Гласът му отслабва. Кралицата го държи в прегръдките си.

Не можех повече подлец да бъда аз...

(Посочва вратата.)

Но вие бягайте. През този вход минете,
не се бавете тук... побързайте... вървете...

Остава в тайна, в мрак, жестоката игра...
Умирам тъй щастлив!

(Пада.)

КРАЛИЦАТА *(хвърля се върху него)*
Руи Блас!

РУИ БЛАС *(миг преди да издъхне, се пробужда, като чува името си, произнесено от Кралицата)*
Благодаря!

ГЕНО ГЕНОВ

БУНТЪТ НА ПОЕТА ДРАМАТУРГ

В края на 20-те години на XIX век театралните представления във Франция са все още сковани, изцяло съобразени с класицистичните идейни норми и художествени условности, въведени през XVII век в драматургичната теория и практика от Жан Шаплен и Никола Боало. Образованата публика в Париж е враждебно настроена спрямо новаторските по дух и поетика спектакли в които се дискредитира класицистичната театрална традиция. Роялистката цензура не допуска на френска сцена пиеси, които подронват авторитета на кралската особа и представят в неблагоприятна светлина придворната аристокрация.

През периода на Реставрацията (1814–1830 г.) романтизмът завладява умовете и сърцата на младите поети и писатели, разпространява се с бързината на прилепчива епидемия сред бунтовно настроената френска интелигенция, отегчена от културния застой в страната, озовала се отново под властническата опека на Бурбонската династия. За младите творци във Франция романтизмът означава преди всичко предизвикателна дързост спрямо идейно-художествените изисквания на класицизма, разкрепостяване на страстите и провъзгласяване на свободата на духа, смело експериментиране в сферата на поетиката, въвеждане на ярък колорит в литературата, живописата и музиката. Писателите, художниците и композиторите възприемат романтизма не само като осигуряващ свобода на фантазията художествен метод, но и като стил на живот, като екстравагантна мода, която се нуждае от ефективна реклама — предизвикателство както към здравомислещите практични буржоа, така и към скованите от предразсъдъци и светски условности потомствени аристократи.

В средата на 20-те години на миналия век в Париж се формира група от предизвикателно настроени спрямо затвореността, елитарността и догматичността на класицистичната култура млади

творци, просъществувала няколко години под наименованието „Млада Франция“. Младежите, участващи в него, се обличат преднамерено екстравагантно, афишират маниерите си на изтънчени „денди“ в турски одежди, небрежно втъкнали ориенталско цигаре в уста. Виктор Юго е приет като бог в тази общност заради нескритото му презрение спрямо обременената от условности класицистична поезия и откритото му пренебрежение към „правилата за творене“, наложени от „законодателите на вкуса“ през епохата на класицизма.

В предговора към историческата драма „Кромюел“, написан от Юго през 1827 г. се прокламира свободата на поета драматург да следва естествените си художествени наклонности и индивидуалните си странности на самобитен творец, без да се съобразява с класицистичните „правила“. Авторът на „Кромюел“ отпива въведеното от теоретиците на класицизма строго степенуване на поетическите жанрове в съответствие с установената в съсловно аристократичното общество непристъпна социална йерархия. Той отхвърля единствата на място и време, тъй като те според него сковават творческата фантазия на поета, посветил се на театъра, и го подвеждат към житейски неправдоподобни идейно-художествени решения. Младият Юго решително се обявява срещу нелепото законодателство, налагано от високопоставени теоретици, насърчавани от кралското покровителство, които предумишлено ограничават творческата свобода на драматичния автор и създават изкуствени препятствия пред стремежа му да охарактеризира всеобхватно човешката природа на театралната сцена. Той съветва младите си съмишленици да изоставят всички остарели изобразителни средства и похвати, които ги отдалечават от сложния, изпълнен с неизброими противоречия вътрешен живот на хората около тях.

В предговора към „Кромюел“ Виктор Юго оспорва теоретическите постановки на Боало относно, поетиката на трагедията, тъй като според него класическите принципи, формулирани от Аристотел, били тълкувани твърде произволно в съчинението на френския автор, което в началото на XIX век продължава да се налага като единствен меродавен творчески кодекс за театралните дейци. Поетът драматург трябва да пресъздава живота със самочувствието на свободен творец, да се съобразява единствено с вътрешната логика на събитията, да пренася драматичното действие на

различни места според обратите в съдбата на героите, да разполага свободно случките във времето така, че да създаде правдоподобен конфликт. Всеки автор би трябвало да се съветва само с истината и с вдъхновението, което е всъщност своеобразно проявление на истината и природата. Само свободомислието според Юго би могло да спаси драматургичното изкуство от безсмислиците, от аристократичните предразсъдъци и изкуствената патетика: „Би било странно, ако в днешно време, когато свободата прониква навсякъде, както светлината, тя да не проникне и в онова, което поначало е най-свободното нещо в света — мисълта. Да развъртим чука срещу теориите, поетиките и системите. Да разбием гипсовите орнаменти, които покриват фасадата на изкуството. Няма правила, няма образци, или по-точно, няма други правила освен общите закони на природата, които се разпростират върху цялото изкуство.“

В противовес на класицистичните представи за рационално себевладеещия се персонаж Юго характеризира героите на „новата драма“, т.е. на романтическата драма, като хора всецяло отдадени на страстите и на борбата за постигане на идеалите си. Те не трябва да бъдат нито бледи илюстрации на някакви съсловно наложени добродетели, нито безжизнени персонификации на предвзети морално-етични императиви. Героите в романтическите драми на Юго са необикновени хора, непрекъснато оплодявани противоречия страстни натури, които свободно следват поривите на сърцето си, отстояват неотстъпно честта и достойнството си, в доброто и злото, охраняват ревниво душевното си благородство и емоционалната си щедрост от егоистичните инстинкти.

Виктор Юго обявява за напълно безсмислени двете строги нормативни изисквания, предявени от теоретиците на класицизма, за единство на мястото и времето. Според него няма нищо по-неправдоподобно и по-абсурдно от действието, което е ограничено само в общоприетите в класицистичната трагедия, единствено достойни места — залата за тържествени церемонии или някой приемен салон в кралския дворец. Юго воюва с остарялата представа, че достойни за представяне на театралната сцена са само високопоставените поддръжници и раболепните служители на кралската монархия. За твореца демократ съсловната принадлежност към придворната аристокрация в никакъв случай не бива да се приема

като безспорен и неизменен символ на душевното благородство и на нравствения облик на личността. Напротив, ще видим, че драматургът Юго се отнася с много по-голяма почит и доверие към хората, които доказват своите добродетели извън кралския дворец, сред „откритите пространства“, символизиращи според френската изследователка Ан Юберсфелд „демократичното равенство в човешката общност“ — градските площади, народните сбирания и празниците на открито. Разсъжденията му, с които отрича ограничаването на драматичното действие във времето и пространството, са изпълнени с язвителна ирония и убийствен присмех срещу уеднаквяващите художествени стереотипи: „Действието, ограничено предумишлено в двадесет и четири часа, е също толкова смешно, колкото действието, ограничено в някой приеман салон. Всяко действие притежава своя собствена продължителност, както и свойствено само за него място. Какво би се получило, ако изпълваме с едно и също неизменно количество време всички събития, ако прилагаме една и съща мярка по отношение на всичко! Бихме се присмели на обуцаря, който поиска да надене един номер обуки на краката на всички хора.“

Юго ратува за разширяване на обхвата на драматургичното изкуство, за насищане на драмата с повече живот, за усъвършенстване на правдоподобие в театъра. Той сравнява драмата с огледало, в което се отразява природата: „Но ако това огледало е обикновено, с плоска и гладка повърхност, то ще отразява вещите само като безжизнени, едноизмерни, точни, но безцветни образи. Знае се, че цветът и светлината се губят при простото отразяване. Затова драмата трябва да бъде концентриращо огледало, което, вместо да разсейва, събира и насища оцветяващите лъчи, превръща проблясъка в светлина, а светлината в пламък. Само тогава драмата може да стане истински съпричастна с изкуството.“

В предговора към драмата си „Марион Дьолорм“ (1829 г.), написан непосредствено след Юлската революция от 1830 г., Виктор Юго изразява дълбоко личното си убеждение, че социалното обновление на Франция създава безспорно благоприятни условия за демократично обновление на драмата и театъра. За основателя на Втория литературен кръжок на романтизма във Франция (1826 г.) театърът е полезен като културна институция само тогава, когато прониква в най-дълбоките пластове на националното съзнание,

характеризира проникновено народностната етика и спомага за пробуждането на народната съвест.

С драмата „Марион Дьолорм“ Юго откликва на нарасналия, лесно обясним с провала на Бурбонската монархия интерес у народа към управлението на слабоволевия крал Луи XIII и на предприемчивия му пръв министър кардинал Ришельо, ревностен защитник на абсолютната кралска власт през първата половина на XVII век. Драматургът демократ представя преднамерено в неблагоприятна светлина първооснователите, според буржоазната историография — на абсолютистката монархия във Франция. При изграждането на образа на Луи XIII той изтъква на преден план неспособността на краля да се справи с управлението на страната и ръководството на народните съдбини. Слабохарактерният властник се отказва от държавните дела, за да съхрани себе си, за да запази чиста съвестта си и спокойна душата си. В контраст с доброволно абдикиралия владетел Юго замисля образа на Ришельо като персонификация на безчовечния тиранин, според когото властта се дава на избраните от съдбата. Героят на Юго оправдава жестокостта и безсърдечието си като върховен ръководител на държавните дела с висшата повеля на съдбата. С неприкрит просветителски патос авторът на „Марион Дьолорм“ развенчава удобната за всеки тираничен владетел ескейпистка философия, в която властта се осмисля като необходимо зло, като изключително поръчение, наложено свише, за чието осъществяване са разрешени всички средства.

В драматичната интрига се отрежда почетно място на често разработваната в мелодрамите (най-популярния във френския театър жанр през 20-те години на миналия век) тема — преображението на известна в придворните среди куртизанка под чудодейното въздействие на чистата и всеотдайна любов. Куртизанката Марион Дьолорм възвръща целомъдрието на душата си чрез изкупително всепоглъщаща любов — типично романтична любовна всеотдайност, честна и искрена, освободена от всякакви користни интереси. Прелъстената от светската слава и суета жена се оказва в драмата на романтика Юго духовно неподвластна, душевно неопорочена, изпълнена с непредвзето желание да започне нов живот.

Образът на любимия ѝ Дидие е изграден върху основата на, общо взето, постоянен сценичен тип, утвърдил се в мелодраматичните

представления — честолюбив и непритворен младеж, без родители, без благородническа титла, за когото добродетелта е висша нравствена повеля. Дидие е самотен, затворен в себе си млад човек, който страни от светските забави и развлечения. Всецяло отдаден на сладостните си мечтания, той се влюбва с най-чиста обич в Марион, отдава ѝ безрезервно най-скъпото — човешкото си доверие. При изграждането на характера на Дидие драматургът Юго се оказва неволно завладян от трудно изличимите реминисценции, които оставят в съзнанието на всеки образован читател героите от трагедиите на Шекспир „Хамлет“ и „Отело“. Подобно на датския принц, героят на Юго е облечен винаги в черно, отдаден постоянно на необяснима меланхолия и драматични размисли. Подобно на ревнивия мавър той е невероятно мнителен и лесно уязвим, трогателно безпомощен поради неизяснения си произход.

Ако продължим паралела с трагедията „Отело“, в драмата на Юго бихме могли да открием един не особено впечатляващ, но не помалко язвителен Яго. Това е маркиз Гаспар дьо Саверни — интригантът, който злонамерено разколебава вярата на Дидие в честността на преродената за нов живот придворна куртизанка. Той е представен като първото злоещо превъплъщение на злопаметната съдба, която се намесва в живота на двамата влюбени. Саверни увлича честолюбивия Дидие в противозаконен дуел, който става причина за намесата на второто злокобно превъплъщение на отмъстителната съдба в драмата — кардинал Ришельо. Смъртната присъда, издадена от безмилостния първи кралски министър, би трябвало да се възприема в тази драма на Юго като художествено означение на безграничния произвол, който абсолютистичната монархия предоставя на властващите. Безнравственият съдебен произвол на „кървавия кардинал“ е разобличен във финалната масова народна сцена пред всички, на „открития за всички“ градски площад, който по ирония на съдбата е и площад за екзекуции. Несправедливо осъденият на смърт Дидие и неизлечимо наранената душевно Марион чрез породеното от нещастната им участ състрадание в края на пиесата обединяват събраната тълпа и отприщват гневната ѝ ненавист срещу бездушния тиранин.

Завършена през юни 1829 г., драмата „Марион Дьолорм“ е забранена през август същата година от раболепно усърдната цензурна

комисия, охраняваща вече разклатения авторитет на Шарл Х. Юго моли краля да разреши представянето на пиесата му. Шарл Х отказва, но се опитва да омилостиви талантливия автор с трикратно увеличение на годишната парична помощ, която се отпуска от държавния бюджет за всички именити литературни творци в страната. Юго гордо отказва притворното кралско благоволение и ожесточен срещу кралската несправедливост и властнически произвол, се залавя да пише драмата „Ернани“.

При създаването на „Ернани“ личните спомени ръководят и вдъхновяват неспокойното въображение на поета романтик Юго. Той назовава героя и пиесата си с наименованието на малкото селце в Испания, през което е преминал като дете с майка си и братята си на път за Мадрид, където се е установил гарнизонът на бащата, генерал Леополд Юго. Неистовият младежки ентузиазъм, който вдъхновява корифея на „Млада Франция“, изпълва със завладяващо напрежение атмосферата на цялата творба.

Първото представление на новата драма на Юго (25 февруари 1830 г.) се описва от съвременниците като „истинска революция в театралния живот на Париж“. При подготовката на това представление Виктор Юго за първи път се проявява като изобретателен стратег при подбора на поканените лично от него зрители и в настаняването им сред публиката в Театр Франсе. Той разполага своите верни приятели и поддръжници от „Млада Франция“ на най-удобните за направляване на реакциите на публиката места в залата. Предвождани от облечения в яркочервена жилетка и раиран панталон Теофил Готие, ревностните последователи на идеите на Юго, изложени в предговора към „Кромвел“, програмния манифест на всички бунтовно настроени романтици във Франция, буквално окупират театралната зала още от два часа следобед. Готие ни е оставил най-вълнуващото свидетелство за превърналата се в събитие премиера на „Ернани“: „Тътен като пред бури се носеше глухо из залата. Време беше завесата да се вдигне, може би щеше да се стигне до бой още преди да започне пиесата, толкова силна беше враждебността у едната и у другата страна. Най-сетне отекнаха трите удара. Завесата се вдигна бавно над осветена от малка лампа спалня от XVI век, където доня Хосефа Дуарте, старица в черно, облечена по модата от времето на Исабел Католическа, се ослушва дали на тайната вратичка вече не потропва любовникът,

очакван от господарката ѝ. Прозвучава първата реплика на пиесата, произнесена от доня Хосефа:

*«Дали е вече той —
сеньорът хубав, смел?»*

... Битката започва. Прехвърлянето на репликата от един стих в друг, този дързък, дори нахален, анжамбман приличаше на професионален дуелист, който предизвикателно подръпваше класицизма за носа, за да го прикани на дуел.“

Разчупеният стих поражда първите спорове и разгорещени ръкомахания из залата. Един художник от ателието на известния през епохата на романтизма живописец Дьовериа, ревностен поддръжник на Юго, започва да сипе „огън и жупел“ в защита на автора на „Ернани“. Сред възмутената благовъзпитана публика се разнасят викове: „Тихо!“, „Вън!“. Доня Хосефа успява някак да продължи прекъснатата си реплика. Аплодират само дългокосите брадати приятели на Юго от „Млада Франция“. Оплешивелите глави на поддръжниците на класицистичните условности не помръдват, лицата им са леденостудени.

Усърдието на защитниците на пиесата на Юго стига до опасни крайности по време на първото ѝ представление. Според Теофил Готие въодушевените от бойния вик „Голите темета — на гилотината!“ романтици като необуздани индианци били готови да скалпират всички възмуцаващи се буржоа в залата въпреки напредналата им плешивост. Нямаме основания да не вярваме на този, макар и пристрастен свидетел, когато твърди: „На премиерата в Театр Франсе присъствуваха и се мразеха от дън душа две системи, две армии, би могло без преувеличение да се каже, две цивилизации.“

Скандалното нарушение на благоприличието, според представата на защитниците на класицистичните норми, произтича главно от непочтителното отношение на автора на „Ернани“ към краля Дон Карлос. В началото на драмата си Юго представя върховния господар на Испания като самонадеян авантюрист, като ловък измамник, отдаден всецяло на себичната си мъжка амбиция да покори красивата доня Сол. Дон Карлос е просто един от тримата претенденти

(първоначалното заглавие на драмата е „Трима за една“), които си съперничат за благоволенieto на очарователната испанка. Той търси любовта като спасение от мъчителната за властника самота, разбира я по-скоро като занимателно дворцово развлечение.

Романтикът Юго замисля образа на краля като спомагателна драматургична фигура, която допринася най-вече да открие верността на влюбената доня Сол и всеотдайността и благородството на Ернани, за когото любовта представлява най-сериозното изпитание, за честта и достойнството на човека. Драматургът предизвиква зрителя да размишлява върху парадоксалната в социално-етичен план „размяна на ролите“ между разбойника, въплъщение на всеилното, освободено от светските условности, морално непреклонно законодателство, и монарха, персонифициращ реда и справедливостта като защитник на строгата съсловна йерархия във феодалната държава. Ернани живее извън закона, стана разбойник, за да отстоява родовата си чест, завладяващо доказва вроденото си благородство чрез всеотдайното обричане на любовта. Дон Карлос приема кралската корона като формално задължение, отредената му висша чест го гнети, любовните авантюри са единственото му спасение от изолацията, на която го обрича властта. Ожесточението на младия крал срещу бандита, не толкова като към закононарушител, колкото като към съперник в любовта, разколебава окончателно традиционната представа на зрителите, утвърдена чрез трагедиите на Корней и Расин, за краля като въплъщение на всички най-висши държавнически добродетели и човешки достойнства.

Чрез верността на доня Сол се дискредитира друга утвърдена чрез театъра на класицизма представа у французите — любовта е красива и облагородяваща страст, която свързва само високопоставени благодарение на титлата им особи. Влюбената жена е запленена от човешките достойнства на Ернани — от честността и добротата му, от предаността и душевното му благородство. Макар че в края на драмата „се открива“ благородническото потекло на изгнаника от обществото, Юго изтъква непрекъснато пленителното, освободено от всякакви съсловни предразсъдъци и норми обаяние на влюбения Ернани. За романтика Юго любовта е самоценна страст, в която свободно се проявяват всички дълбоко индивидуални емоционални странности и сантиментални наклонности на личността. За влюбената доня Сол

страстта предполага свободен избор, доброволно приет плен и жертвоготовна вярност на неповторимия, покоряващ с душевното си благородство възлюбен.

Третият претендент за ръката на прелестната девойка, дон Руи Гомес, е особено въздействаща живописна пародия на самоуверения, парадиращ с благородническата си титла ухажор, който се явява като постоянна драматургична фигура в любовната интрига на булевардите мелодрами. Този герой в драмата „Ернани“ свързва любовта с рицарското служене на избраната благородна дама, с покоряващата саможертвеност и показна всеотдайност. Дон Руи е своеобразна персонификация на външно поетичното и алтруистично себеотдаване на любовното чувство, което за него е преди всичко благородническо задължение. Благоволенieto на възлюбената е дар, който се извоюва и печели, така че по-малко усърдните съперници, особено неблагородните по произход, не представляват сериозна пречка за знатния претендент.

Драматургът романтик преднамерено разслюва колизиите, които изграждат конфликта в „Ернани“, до такава степен, че зрителят, разчитащ на традиционната представа за единство на действието, се озовава доста объркан в края на пиесата. Коя колизия е по-значима за изграждане на конфликта в тази драма — между Ернани и краля или между Ернани и дон Руи? Явно е, че за романтика Юго е много по-важно да защити драматургично концепцията си за любовта, кралската власт и рицарската чест, отколкото да следва самоцелно класицистичния канон за единство на действието. Обратът в поведението на Дон Карлос след провъзгласяването му за император би трябвало да се възприема не толкова като самоосъзнаване и облагородяване на краля авантюрист, колкото като прозрение за възможността да се демократизира монархията като осъзнаване от владетеля на отговорността му пред народа. Драматургът преднамерено „снима“ по средата на драматичното действие колизията между Ернани и краля чрез, общо взето, наивистичните разсъждения на Дон Карлос за императора като всеотдаен радетел за осъществяване на народностните идеали. Чудодейното преображение на краля по-скоро задълбочава недоверието на зрителя в монархическата власт. Спонтанността на прехода от егоизъм към алтруизъм пробужда основателни съмнения у правдолюбивите зрители.

За романтика Юго честта е изконна, фундаментална човешка добродетел, към която, сред познатите му народи, най-чувствителни са испанците. Темата за кастилската чест в „Ернани“ е изведена драматургично чрез колизията на „бандита“ Ернани с потомствения благородник дон Руи. Във възгледите на Ернани за човешкото достойнство се проектира авторовата концепция за честта като основополагаща за нравствения облик на индивида морална ценност, без която човек не може нито да обича, нито да живее. Изгубената чест според романтиците обезсмисля не само гордостта и достойнството, но и най-съкровено — любовта, и най-скъпото — живота. Изхождайки от подобно разбиране за честта, вождът на романтиците във Франция изгражда в пародиен план образа на защитника на феодалната чест в „Ернани“ дон Руй Гомес. За дон Руи честта е преди всичко съсловна добродетел, завещана от дедите, главна градивна съставка на аристократичното достойнство, същностен белег за потомствено величие. За потомствения благородник честта е самоценна даденост, а не изстрадано душевно и духовно завоевание. За дон Руи отстояването на честта е наиндивидуална повеля, съсловно задължение и отговорност пред родовата общност. Да си припомним сцената с портретите на прославили се деди и прадеди.

Концепцията си за властта и честта драматургът Юго утвърждава чрез съдбовните за Ернани и доня Сол обрати в любовната интрига. Любовта, твърди той, не е нито кралско забавление, нито дворцово развлечение за придворната аристокрация. Кралят Дон Карлос осъзнава, че авантюризмът в любовта неизбежно излъчва пагубното си влияние върху умението да се управлява народът и държавата. Любовта, превърната в забавна игра, лесно би подвела императора да се подхлъзне в ръководенето на държавните дела от справедливостта към произвола. Осъзнал пропастта под себе си, героят на Юго, поемайки новите си владетелски задължения, се отказва от съперничеството с всеотдайно влюбения Ернани, за когото чувството е съдба, а не ласкаещо мъжкото му самочувствие приключение. Много по-трудно се отказва от „рицарските“ си амбиции да спечели любовта на доня Сол нейният чичо дон Руи.

Застаряващият благородник не може да разбере, че за да постигне любовта, не е достатъчна само ритуалната почит към избраната дама. Дон Руи е затрогващ с усърдието си да спечели

благоволенията на племенницата си и отблъскващ с упорството да отстрани съперника си, като му припомни дадената под клетва честна дума. Той отстоява със зловеща упоритост една остаряла представа за честта. Влюбеният Ернани му доказва със самоубийството си една друга, надвременна общочовешка представа за честта. Доброволно приетата от двамата влюбени смърт придобива шекспировско величие, ако се разглежда като саможертвен подвиг за утвърждаване на неподвластната на користта жизненост на любовта.

Драматичното противопоставяне на неподвластната сила на любовта на неограничения властнически произвол е осмислено в съвсем друг идеен аспект в „Кралят се забавлява“ (1832). И тази драма на Юго има частта на „Марион Дьолорм“. През декември 1832 г. тя е забранена от цензурата на Луи Филип въпреки официалното отменяне на тази пагубна за развитието на демократичното театрално изкуство институция. Срещу автора на „Кралят се забавлява“ е скалъпен съдебен процес с главно обвинение, че драмата уязвявала кралския авторитет. В пиесата на Юго разгневеният, коварно измамен баща Трибуле в яростта си назовава придворните благородници „незаконородени“, припомня им непочтително, че майките им са се „отдавали като проститутки“ на лакеите, служещи в двореца. Юго защитава публично новата си творба в съда. Защитната му реч, която се превръща в безкомпромисно политическо обвинение срещу правителството на „краля-буржоа“, завършва с пророческите слова, с които драматургът демократ като че ли предсказва бъдещата си съдба: „Днес ме гонят от театъра, утре ще ме прогонят от страната. Днес ми запушват устата, утре ще ме изпратят в изгнание... У нас ще се провъзгласи империя без император.“

Шутът Трибуле, обречен цял живот да задоволява прищевките на Франсоа I и да размива придворните по време на дворцовите увеселения, живее пълноценно благодарение на една съкровена тайна, радва се на живота само чрез щастието, което му носи всепоглъщащата го страст — бащината обич. С ревността на влюбен мъж той охранява обичната си незаконородена дъщеря Бланш от светските клюки и интриги. Затъпелите в охолна леност царедворци, само за да се забавляват, устройват жесток фарс на беззащитния шут, разкриват тайната му, посвещават в нея младия крал и подготвят нова галантна

авантюра за върховния си господар, която завършва с фатална за бащата Трибуле развързка.

В „Кралят се забавлява“ са противопоставени вроденото душевно благородство на шута Трибуле и егоистичното самолюбие, нравствената безотговорност на краля и раболепните му съветници. Изследователите на френската романтическа драма определят ролята на Трибуле като една от най-трудните за театрално претворяване. Трудността в изпълнението ѝ произтича от непрекъснатото умножаване на нюансите в бащината привързаност — обичта на бащата е основополагащата страст, върху която се изгражда драматургичният характер на Трибуле. По повод на епизода с чувала в края на пето действие първият френски драматичен актьор, претворил на сцената образа на измамения баща, споделя: „Казаха ми, че съм бил величествен, че съм постигнал гениално изпълнение. Истината е, че имах вид на обезумял, че се увлякох, без да искам. Това вече не беше театър. Плачех наистина, виках неистово, вкопчил се бях в завесата като в спасително въже. За нищо на света не бих искали тези дяволски преживявания да се повторят.“

Лижие, така се е казал първият изпълнител на ролята на Трибуле, с основание откроява терзанията на коварно измамения баща като най-напрегнатия драматичен момент в пиесата на Юго. В споменатата сцена драматургът романтик постига дълбоко, неподправено трагично внушение. Откривайки, че в чувала е трупът на обичната му дъщеря, бащата Трибуле стига до крайната степен на човешкото страдание, до пълната покруса. Героят на Юго разкрива и осъзнава престъплението, което по силата на непредвидими обстоятелства, възприемани от зрителите през епохата на романтизма като „неизбежната съдба“, е извършил срещу самия себе си. Човекът, окрилен от неподвластната на светските условности бащина любов, изпълнен с трогателно душевно благородство, се проваля чрез собствените си кроежи в защита на естественото родителско право да опази детето си от моралната безотговорност, персонифицирана преднамерено от Юго в образа на краля.

Драматургът Юго дръзновено развенчава преданието за добропорядъчността и благочестието на френския крал Франсоа I, възхваляван от буржоазната историография като всеотдаен радетел за проникването на ренесансовата италианска култура във Франция.

Авторът на „Кралят се забавлява“ описва чувствения хедонизъм на краля не толкова като следствие от артистичния му изтънчен вкус, колкото като последица на властническата суета, подхранвана от дворцовите порядки, които създават благоприятни условия за раждането и процъфтяването на всевъзможни нравствени извращения. Кралският двор се представя като „привилегировано място“, в което изкусно се насърчават изтънчените своеволия на разкрепостения морал, т.е. моралният произвол. Дворецът е потайното място, „затвореното социално пространство“, където всички съдействат за организирането на кралските забавления, на което в драмата на Юго се противопоставя „отвореното за всички пространство“ (Ан Юберсфелд) — отреденият за простолюдието градски площад, сред който се разиграва жестоката драма на Трибуле.

Франсоа I е представен от Юго като многолик, неуловим и неразгадаем в преobraженията си владетел, за когото животът е забавна игра, чиято привлекателност се обуславя от възможността свободно и безнаказано да се прехождат от добро към зло и обратно. Флиртът с Бланш е едно от поредните предизвикателства, с които животът подбужда авантюристичната самонадеяност на краля да се превъплъщава, да бяга от себе си.

Романтикът Юго изкусно приземява и профанира изтънчената галантност, на „влюбения“ крал, като я съпоставя със завладяващата непосредственост и поетична възвисеност на Бланш, дъщерята на кралския шут, в изживяването на любовта. При изграждането на образа на Бланш драматургът явно е използвал за основа една привлекателна, традиционна за мелодрамата фигура — покоряващата с непорочността си, всеотдайно влюбена наивна девойка. Чрез специфичния за романтизма художествено-идеализиращ подход Юго облагородява наивитета на влюбената девойка представя непосветеността ѝ в изкуството на любовта като пленителна добродетел, а не като смехотворна душевна незрялост.

Френските изследователи на драматургията на Юго разглеждат този образ като най-успешното художествено-драматургично превъплъщение на съзряващата под въздействие на любовта женственост в театъра на романтизма. Истина е, че драматургът романтик по неповторим начин пресъздава превръщането на трогателната с трепетните си колебания влюбена девойка в пленителна

с всеотдайността и жертвоготовността си към любимия жена. Бланш покорява като своеобразно второ „аз“ на Трибуле. Тя е въплътената мечта на придворния шут, обрекъл се чрез странната си професия да представлява винаги някой друг и никога самия себе си. Очарованието на Бланш произтича от свободата ѝ, свобода да бъде вярна на себе си. Дъщерята въплъщава една дълбока човешка потребност, която се оказва неосъществима за бащата.

Ако продължим предходните разсъждения, лесно ще стигнем до опасния за всяка самоволна монархическа власт подривен идеен заряд на драмата „Кралят се забавлява“, лесно бихме открили взривяващата кралския авторитет социално-нравствена поука. Раболепието пред всяка неограничена еднолична власт, дори зад безобидната фасада на привидно безотговорното шутовство, никога не остава безнаказано. Всеки компромис с нравствената поквара, всяко отстъпление от изгражданата в продължение на векове народностна етика, всяка безнравствена игра в орбитата на самозабравилия се властник неизбежно разрушават човека, обезсилват и задушават най-съкровения му високоблагородни човешки пориви.

В „Мария Тюдор“ (1833) непреходните народностни добродетели — вярата на човека от народа в доброто начало, вроденото му благородство и изконният му стремеж към справедливост, са много по-пряко и открито противопоставени на своеволието, моралния произвол и социално-нравствената безотговорност на властващата аристокрация, на кралицата и нейните придворни. Драматичното напрежение в тази вълнуваща сценична творба на романтика Юго се поддържа от колебанията и страховете на влюбената кралица и от терзанията на Гилбърт, трудовия човек от народа, измъчван от безсилието си да отмъсти на самонадеяния кралски фаворит Фабиано Фабиани.

Интригата в тази драма е умишлено усложнена, преднамерено претоварена с необикновени събития и изненадващи обрати. Драматургът романтик подсказва по този начин на зрителите, че стремежът към справедливост на човека от народа неизбежно трябва да премине през всички лабиринти и клопки на властта, охраняваща кралския авторитет и привилегиите на благородните по титла. Благородният по душа, честен и щедър по природа труженик Гилбърт трябва да преброди плетеницата от придворни интриги, тайно

подготвяни заговори и подмолно действащи омрази, за да защити любовта си и докаже, че изстраданото благородство е единствената човешка добродетел, която би могла да се пребори успешно с козните на самонадеяното кастово благородство.

В „Мария Тюдор“ Юго въвежда за първи път в конфликта като последователно отстояващо житейската си философия действащо лице, което представя на сцената трудовия народ, работника гравьор, надарен от автора с всички присъщи за честните трудови хора морални качества. Трогателно щедър покровител на осиротялата Джейн, всеотдаен в любовта си към нея, Гилбърт е готов на всякаква саможертва за щастието на любимата си. Той участва в отмъщението срещу Фабиани, ръководейки се преди всичко от вродения си усет за справедливост и стремеж към възстановяване на природосъобразната хармония в човешките отношения. За Гилбърт кралският фаворит е не само ощастливеният съперник, който е прелъстил с притворство и показна изисканост любимата му Джейн. Като всеки правдолюбив и честен труженик героят на Юго ненавижда с инстинктивна омраза аристократа приспособенец, успял да спечели с интригите си благоволенieto на върховната повелителка в кралството, той изпитва дълбока неприязън към самонадеяния лицемер, който използва женската слабост на кралицата и налага безцеремонно мнението си при решаването на съдбовните за държавата дела.

Драматургът демократ обрисова в категорично неблагоприятна светлина кралския фаворит Фабиано Фабиани, изгражда образа му, като обогатява характерния за мелодрамата сценичен тип на „пъкления злодей“ — персонификация на зловредното лицемерие и рушителната подлост. Юго ни внушава, че хора с нравствения облик на Фабиани преуспяват и се осъществяват в живота безпрепятствено в смутното време на кралски деспотизъм и феодален произвол. Не случайно във финала на „Мария Тюдор“ е намесена шумната и нетърпелива многолюдна тълпа, която заплашително и упорито настоява зад кулисите за екзекуцията на самозабравилия се кралски избраник. Народът навън, заел неподвластното пространство на демократичното равенство — градския площад, си остава единственият неподкупен съдник на самозабравилите се властници в охраняваното пространство на користни интриги и противодържавни заговори — кралския дворец.

Както във вече разгледаните драми, и тук авторът на предговора манифест към „Кромвел“ разпростира антитезата извън духовната сфера и свободно прекроява прословутото класицистично правило за единство на мястото. В „Мария Тюдор“ е съвсем очевидно, че справедливостта, която се ражда и укрепва сред градските площади, своеобразни отворени крепости на народната воля, не може да се пренебрегва безотговорно при решаването на важните за всички държавни дела. Екзекуцията на Фабиани се извършва въпреки егоистичните машинации на безумно влюбената кралица. Този акт не би трябвало да се схваща само като лично отмъщение, с което съдбата се разплаща с осквернителя на чистата любов на сиротната Джейн. Изпълнението на смъртната присъда срещу кралския фаворит би могло да се разглежда и като предзнаменование за нарастващата сред народа жажда за пълноправно участие в обществено-политическия живот. Въпреки спецификата на жанра, предполагащ обективността на драматурга като залог за пълноценното идейно въздействие на творбата му, Юго не скрива симпатията си към Гилбърт като изразител на здравомислието и душевната извисеност на хората от народа и към нетърпеливата тълпа като изразител на изконно заложения в народната нравственост стремеж към истина и справедливост.

Историците на френския романтизъм приемат единодушно, че „Руи Блас“ (1838) е последният триумф на Виктор Юго и на романтическата драма по театралните сцени на Франция. Тази драма наистина представлява последното, предсмъртно съживяване на войнствено настроения спрямо кралския деспотизъм романтизъм на френска сцена. В нея се усеща, че неспокойният творчески гений на Юго започва да се чувства ограничен от поетическите условности на драматургичния жанр. След „Руи Блас“ той наистина се насочва неудържимо към епическата поезия, романа и публицистиката, които разкриват по-широки възможности за изява на гражданската му непримиримост и демократичните му политически убеждения.

В „Руи Блас“ драматургът Юго преднамерено провокира класицистичната представа за единство на действието. В предговора към тази драма той пояснява, че има намерение да развие и придаде сценичен живот на три теми, които са назовани най-общо — философска, драматична и човешка. Тези три теми влизат и се въплъщават в драматичната интрига в следната последователност: в

първо действие един изпаднал в немилост благородник замисля коварна интрига, за да възстанови аристократичната си чест: във второто ставаме съпричастни на меланхоличното настроение и горчивите размисли на една пренебрегната от мъжа си кралица: в третото сме смаяни и покорени от необикновеното проникновение и политическата мъдрост, която проявява един обикновен човек от народа: в четвъртото се разкрива злочестата съдба на един знатен авантюрист: в петото действие несправедливо маменият лакей осъзнал достойнството си чрез любовта, го отстоява в двубой с коварния отмъстител за съсловната си чест. Действието е предумишлено забавено, единството му непрекъснато се нарушава, но бавния ритъм на пиесата, вместо да понижава интереса на зрителите, повишава отговорността им за моралните проблеми, които се поставят в нея.

Драстично пренебрегване на класицистичните норми за благоприличие откриваме и в избора на протагониста в „Руи Блас“. Главният герой на драмата е обикновен човек от народа, но той притежава богата душевност и твърд, непреклонен характер. Руи е духовно извисен, нежен мечтател, поет по душа. Измъчван от необикновената си чувствителност, той изстрадва дълбоко пропастта между скромната служба, която изпълнява в двора, и високата титла на жената, която вълнува душата му. Безкористен и всеотдаен в привързаността си към Кралицата, Руи Блас не допуска компромиси и странични съображения в любовта. Чувството у него не потиска, а освобождава съвестта, разкрепостява острия му ум и пробужда природно заложения у него усет за справедливост. Разсъжденията на този своеобразен плебей в съсловно-аристократичното общество са житейски изстрадани и затова са безкомпромисно правдиви. Руи Блас е вълнуваща персонификация на народния гений, чиято нравствена сила непрекъснато се възражда от неизменното му съпричастие към съдбата на бедните, онеправданите и експлоатираните. Ненавистта на кралския слуга срещу придворната аристокрация, изразена във вдъхновената му пламенна реч пред Кралския съвет, не е просто поривиста емоционална реакция на мъжа, доказващ дълбокомъдрието си пред любимата жена, а дълго премисляна и изградена житейска философия на страдалеца за народната участ. За Руи Блас, както и за Виктор Юго, държавата е обречена, ако нейните титулувани по милостта на краля управници използват съсловните си привилегии

единствено за да ограбват труда на народа, самоотвержено изграждащ съдбата ѝ.

Двете основни теми в драматургията на Юго — темата за отговорността на властващите пред народа и темата за неподкупната чест и достойнство на хората от народните низини — са разработени в предизвикателна идейно-художествена опозиция спрямо неизменната нравствена проблематика, наложила се на френска сцена чрез аристократично-класицистичните трагедии на автори като Корней и Расин. В драмите на романтика Юго те придобиват съвсем друга, самобитно авторска социално-нравствена оценка. Драматургът демократ отрича онези кастови морални предписания в съсловния етичен кодекс на високопоставените благородници и придворни аристократи, с които те се изолират и преднамерено отчуждават от здравата, изпитана в мъките на делничния живот земна нравственост на хората от народа.

В драматургичното творчество на Виктор Юго се отразява процесът на емоционално приобщаване на индивидуалната съвест към колективното съзнание на народа, при който от позицията на проверените от обикновените хора вековни нравствени добродетели се преоценява социално-нравственият статут на привилегированата аристокрация и обществената отговорност на властващите по кралска милост. Романтикът Юго строи драмите си върху малко „звездно ядро от персонажи“ с чувствителни души, страстни натури, влизащи в разнообразни човешки взаимоотношения, които отразяват, макар и често опосредствано, новите междусъсловни и междукласови сблъсъци в космоса на буржоазно-аристократичното общество от епохата на Реставрацията и Юлската монархия във Франция. През 30-те години на миналия век той използва театъра като най-широковъздействената и общодостъпна трибуна за отстояване на дълбоко хуманистичната идея, вдъхновяваща цялото му творчество — съдбата на човешката цивилизация трябва да се решава от народите, а не от властващи самодържци, опиянени от своята „богоизбраност“.

Издание

Виктор Юго. Избрани творби в осем тома. Том 6. Драми
Френска, първо, второ и трето издание

Преводачи: Стоян Бакърджиев, Иван Теофилов, Гено Генов,
Димитър Симидов

Редакционна колегия: Гено Генов, Георги Цанков, Иван
Теофилов, Симеон Хаджикосев

Водещ редактор: Силвия Вагенщайн

Редактори: Албена Стамболова, Силвия Вагенщайн, Иван
Теофилов

Оформление: Николай Пекарев

Рисунок на обложката: Раймон Морети

Художник-редактор: Стефан Десподов

Технически редактор: Езекил Лападатов

Коректори: Стефка Добрева, Здравка Славянова

Дадена за набор: януари 1990 г.

Подписана за печат: юни 1990 г.

Излязла от печат: август 1990 г.

Формат: 84×108/32

Печатни коли: 40,50

Издателски коли: 34,02

ДП „Димитър Благоев“ — София, 1990 г.

ДИ „Народна култура“ — София, 1990 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.